

శ్రీ రస్తు.

శ్రీమేధాదక్షిణామూర్తయే నమః

15989

శ్రీమకామహామండలేశ్వరాదివిరుదాంకితానాం

శ్రీ బైమ్మరాజమూర్త్యాభిషిక్తానాం

శాసనము

ఈశావాస్యాదిముక్తికాంతాస్తోత్ర శతోపనిషత్సారాంశగర్భితే
 సద్యోముక్తిగ్రంథముక్తిబీజముక్తివిదేహముక్తికారణేభూతజ్ఞానకాణ్డోపాననాకాణ్డో
 కర్మకాణ్డోభ్యుక్తాంత్రయమణ్డితే
 ఘోరసూక్ష్మకారణతురీయభేదనద్వాదశభేదవత్ప్రపాద్యుక్తాభివ్యంజక
 ద్వాదశపాదశోభితవీక్షకపాదస్యపంచవింశత్యధ్యాయమంజుశే
 స్వగతస్థోకసహస్రాదౌగాయత్ర్యపక్షకాక్షరాలంకృతచతుర్వింశతినహస్రశ్లోకోపేతే
 శ్రీదక్షిణామూర్తిబ్రహ్మసంవాదత్వే
 శ్రీవశిష్టమహర్షిణాలోకానుగ్రహాయతారకబ్రంహవతారశ్రీరామచంద్రంబిమిత్రకృత్యోపదిష్టే
 తత్త్వసారాయణేప్రబలతరేబ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదిసకలదేవతారాధ్యే
 జన్మాంతరసహస్రాద్ధితానేకపుణ్యరాశిలభ్యేభర్తాదిచతుర్విధపురుషార్థప్రజే
 దర్శనస్మర్తనపూజనపతనశ్రవణశ్రావణాదికాన్యతమమాత్రేణ నిత్యమంగళప్రపాదకే

గురుజ్ఞానవాసిష్ఠీకర్తృకాణ్డః

శానా దేశానీతానేకగ్రన్థావలోకనపూర్వకం
 పఞ్చత్రైస్సమ్మక్పరిష్కృతః

దుర్భిణి సంవత్సర మాఖపూర్ణిమాయాం
 ముద్రాపితోవిజేజీయతాం

1897 సం॥రం

శ్రీరస్తు

కర్త కాణ్డప్త విషయ సూచికా

* కర్త కాణ్డప్తపథమపాదాధ్యాయసంగతయః *

- ౧ విదేహముక్తిపర్యంతనిత్యకర్తవిధిః
- ౨ జ్ఞానోపాసనకర్తా ముత్తరోత్తరముత్సర్గః
- ౩ కామ్యవైమిత్తికకర్త త్యాగవిధిః
- ౪ శూద్రస్యవేదానధికారః స్వేచ్ఛాచారానవశాత్కాశశ్చ
- ౫ నారదశౌనకాదిసంవాదేసన్నాసాశ్రమవిధానః
- ౬ సన్నాసగ్రహణప్రకారః తదనుష్ఠానప్రకారః
- ౭ కుటీచకాదిభేదప్రదర్శనం నారదపరివ్రాజకశాఖ్యా యసీయోపనిషద్భ్యాం లింగతదభావప్రదర్శనశ్చ
- ౮ అతివర్ణాశ్రమలక్షణం
- ౯ కుటీచకాదీనాంక్రమాదనుష్ఠానవిధిః
- ౧౦ యతీనాంనియమః
- ౧౧ స్వేచ్ఛాచారనిషేధ ఆశ్రమావరోహణనిషేధశ్చ
- ౧౨ భృష్టవర్ణాశ్రమనిరూపణం
- ౧౩ ప్రథమాశ్రమిణామనుష్ఠానప్రకారః
- ౧౪ గృహస్థానామనుష్ఠానప్రకారః
- ౧౫ వనస్థానామనుష్ఠానప్రకారః
- ౧౬ విధురస్యానుష్ఠానప్రకారః
- ౧౭ క్షత్రియాణామనుష్ఠానప్రకారః
- ౧౮ వైశ్యానామనుష్ఠానప్రకారః
- ౧౯ శూద్రాణామనుష్ఠానప్రకారః
- ౨౦ సుకరాణామనుష్ఠానప్రకారః
- ౨౧ పౌరీయశ్చిత్తవిధానం
- ౨౨ కర్తాజ్ఞానేనప్రాయశ్చిత్తేన జన్మనావనిమృత్తినిరూపణం
- ౨౩ యతీనామపిప్రాయశ్చిత్తవిధిః
- ౨౪ సగుణేశ్వరభక్తానామపిప్రాయశ్చిత్తవిధిః
- ౨౫ సిద్ధానామపిస్వాశ్రమాచారలోపేషు ప్రాయశ్చిత్తవిధిః

* ద్వితీయపాదాధ్యాయసంగతయః *

- ౧ సర్వేషాంశాదవిధిః
- ౨ తన్త్రసంబద్ధరహితశాస్త్రవిధిః
- ౩ చతుర్ణాంబ్రహ్మ వివాదీనాంయథోచితకర్తత్యాగః
- ౪ భిక్షాన్నస్యశాస్త్రాధ్యాయోగ్యత్వసంగ్రహేణవాగ్దాతస్యసర్వైవశ్యకక్షయ్యత్వశ్చ
- ౫ యతేగుర్వారాధనరూపశాస్త్రవిధిః
- ౬ గృహస్థస్యగుర్వారాధనవిధిః
- ౭ సూతకాశౌచవిధిః
- ౮ బీవస్తుక్తేరపిసూతకస్యానుసర్తవ్యత్వశ్చ
- ౯ బ్రహ్మవిద్యాపతీనాంస్త్రీణాం ప్రసవేరజనితపీకాదశేవతుర్థేవశుద్ధిః
- ౧౦ గురుభక్త్యప్రమ్యుత్త్యేగివారాధనవిధిః
- ౧౧ అహత్యేష్టయోగ్గౌతమశాపః
- ౧౨ ప్రతిశాపవిధిః
- ౧౩ గౌరీవిష్ణుసంవాదేతిరశ్చాంస్వయమేవపాపక్షయః
- ౧౪ ఆధికారికాణాం పాపకర్తసుక్యతేష్వపి కైవల్యానువరోధః
- ౧౫ సజ్జితాదకర్తత్రయవిభాగః
- ౧౬ సజ్జితానాంభోగేనైవనాశః జ్ఞానోదయాంతయత్నానిధిశ్చ
- ౧౭ బీవస్తుక్తస్యపౌరబ్ధభాగః
- ౧౮ భగిరథోపాఖ్యానేనపౌరబ్ధస్యబలియత్వం
- ౧౯ నిర్తలానన్దసిద్ధ్యేషునఃప్రభృతీనామరూపనాశవిధిః
- ౨౦ పౌరబ్ధభోగేచోచ్ఛిన్నమాధ్యభ్యాసే వైశ్యక్తభనః
- ౨౧ భగీరథస్యాభ్యాసానుభవప్రకారః
- ౨౨ నారదవసుదేవసంవాదేనజభరతస్యవరోధః జానిత్యేనపునర్జన్మవిధిః
- ౨౩ పుణ్యపాపకర్తనినియోగప్రకారః

అరభిచ్చాప్రార్థాదిత్రయనిరూపణం
 ౨౫ అరూపయోరపి పుణ్యపాపయో స్సఖదుఃఖః
 హేతుత్వకథనం

* తృతీయపాదాధ్యాయసంగతయః *

౧ అకర్మణోపి బ్రహ్మణస్సృష్ట్యాదికర్తౌప పత్తికథనం
 ౨ సూర్యగీతయాకర్మణాంపఞ్చభూమికాః
 ౩ శివస్యసూర్యాంతర్యామిత్వకథనం
 ౪ శివస్యలీలారూపాణిస్సృష్ట్యాదికర్తాణి
 ౫ విదేహముక్తస్యకర్మిత్రేష్టత్వవర్ణనం
 ౬ పరీక్షిచ్చుకసంవాదేన కర్తోపాస్త్యోకర్మణః
 ప్రాధాన్యం

౭ నిష్కామకర్మయోగవైభవం దూర్వాసగోపి
 సంవాదేన కృష్ణమహిమాచ
 ౮ కృష్ణజీవన్ముక్తయోస్సర్వరూపమేక మపిత తత్త్వ
 ష్టసంబద్ధ్యేవేతివై శేష్యకథనం
 ౯ జీవన్ముక్తస్యాపిహరిత్రతికపూజావిధిః
 ౧౦ విచారోపాస్తికర్మసుకర్మణఃప్రాధాన్యకథనం
 ౧౧ జాబాలభుసుద్ధిసంవాదేనఆహ్నికవిధానంశివ
 పూజావిధానఞ్చ

౧౨ కాశ్యాంశివమన్త్రస్యైవముఖ్యతారకత్వకథనం
 ౧౩ భన్తధారణవైభవం
 ౧౪ భన్తనోనామపఞ్చకమాహాత్మ్యం
 ౧౫ జీవన్ముక్తైరపిభన్తనోవశ్య ధార్యత్వం

౧౬ ఇష్టాదికామ్యకర్మణాంముముక్షుత్వాజ్యత్వం
 ౧౭ సుషుప్తవాదస్యహేయత్వకథనం
 ౧౮ పునస్సుషుప్తవాదస్యదౌర్బల్యకథనం
 ౧౯ మహాసుషుప్త్యర్థకసమాధికర్మవిధిః
 ౨౦ వ్యాసజైమినిసూత్రయోరవిరోధేనవర్ణాశ్రమ
 వ్యవస్థాపనం

౨౧ అన్తర్విరక్తస్య జీవన్ముక్తి ర్వాహ్యభ్యంతరవి
 రక్తస్యవిదేహముక్తిర్గురు శుశ్రూషామాహా
 త్వఞ్చ

౨౨ గురుశుశ్రూషాప్రకారకథనం
 ౨౩ స్థూలదర్శినాంపుణ్యేపాపబుద్ధికథనం
 ౨౪ తేషామేవపాపేపుణ్యబుద్ధికథనం

౨౫ దుర్మతింగతానామపి జీవన్ముక్తానాం పునర్జన్మ
 వ్యరాహిత్యకథనం

* చతుర్థపాదాధ్యాయ సంగతయః *

౧ అనుభూతిమీమాంసాప్రథమాధ్యాయవృత్తిః
 ౨ ద్వితీయాధ్యాయవృత్తిః
 ౩ తృతీయాధ్యాయవృత్తిః
 ౪ చతుర్థాధ్యాయవృత్తిః
 ౫ బ్రహ్మధ్యానకర్మణోబహువారవ క్తవ్యత్వం
 ౬ మణివాచకోపాఖ్యానం
 ౭ విచారమాత్రాదకర్మత్వాసిద్ధికథనం
 ౮ ప్రార్థకర్మవైచిత్ర్యకథనం
 ౯ ప్రార్థనివర్తకసమాధినిరూపణం

౧౦ హరిశౌనకసంవాదేనా రూపబ్రహ్మణః కర్త
 రూపనిర్వికల్పాదినమాధ్యవిషయత్వం
 ౧౧ అవిదుషోపిసన్న్యాసి నోద్రవ్యసాధ్యకర్మనిజావి
 దుషోపిక్షత్రియస్యతత్ప్రవృత్తిశ్చ
 ౧౨ హరిహరాదిక్షేత్రప్రతిష్ఠాయా జీవన్ముక్తైరపి
 అవశ్యకార్యత్వం

౧౩ తిల్లవనేశకుంభాభిషేకః
 ౧౪ తిల్లగోవిందజలీలావి శేషః
 ౧౫ సశిష్యస్యసోమనాథస్యనటేశదర్శనాదికథనం
 ౧౬ శివవాక్యపూర్వోత్తరావిరోధఃవిదేహ ముక్త
 లక్షణఞ్చ

౧౭ సమాధిలక్షణనిరూపణం
 ౧౮ విదేహముక్తస్యవిధివర్జితచేష్టితకథనం
 ౧౯ వరిష్ఠస్యనిశ్చేష్టాకథనం
 ౨౦ సరస్వతీదశగ్లోకి సమాధ్యుత్థితస్య శ్రోతవ్యా
 న్తరప్రతిషేధః

౨౧ జ్ఞానకాణ్డసారనిరూపణం
 ౨౨ ఉపాసనాకాణ్డసారనిరూపణం
 ౨౩ కర్మకాణ్డసారనిరూపణం
 ౨౪ గురుశిష్యసంవాదః
 ౨౫ భలశ్రుతినిరూపణం

శ్రీరస్తు

శ్రీ తత్వ సారాంశ తేకర్త కాండః *

ధిశుస్సమస్తా అపియః ప్రవాదయా దేవస్య సూర్యస్య వరేణ్యమద్యయం |
తద్యగ్ధవకా నర సాత్త్వ కమహ ద్వేదా న్తసిద్ధం స్యతయైవ భీమహి ||౧||
వీరాననస్థ నిజబోధనం స్థంశ్యక్త త్ర్యవస్థం వట మూల సుస్థం |
స్వీయాధికాన్తంవిగతానవస్థంభజామిహృత్స్థం గురుమశ్యనాన్తం ||౨||

శ్లోబ్రహ్మ || భగవత్ దక్షిణా మూర్తే సర్వ జ్ఞాన పయో నిధే | వేద వేదాన్త సంవేద్య బ్రహ్మ విష్ణ్వేకమా
విత || ౩ || ఆచార్యద్య దనాం భోజా ద్దాన కాన్దా స్సమ గ్రతః | సప్ర మాణ మసందేహం నమ్యశేః ||౪||
తోమయా ||౪|| పశ్చాదుపాసనాకాన్దాస్సవిస్తారమసంశయం | శ్రుతియ్యక్త్యనుభూతభ్యశ్చ తత్త్వవిపులంవయా ||౫||
అథాస్తి కర్త కాన్దాస్యశుశ్రూషు స్వప్త భాంబజాత్ | సర్వశాస్త్రోపదేష్టాకస్త్యదన్యోవిద్యలేగురో ||౬|| అశ్వ
పాంవిష్ణుపూర్వాతాంగురూతాశ్చగురుర్భవాత్ | తవాన్యస్తుగురుర్వాప్తిప్రసన్న స్వప్తమయ్యసి ||౭|| ఏవంసతికిమ
గ్ధంవాశోతవ్యంబిచ్చనేతరత్ | అవశేషయితవ్యమేత్వయినద్గురునాయక ||౮|| శోతవ్యకర్త కాన్దేస్తి వ్నాదాపేనంశ
యోమహాత్ | జాతోస్తితత్సమాధానంకృత్యాథోవత్తుమ్హసి ||౯|| ఆదాహికర్త కాన్దోయముపదేష్టవ్య అదిమః |
మన్దాధికారివిషయస్వర్గాదిఫలసిద్ధయే ||౧౦|| పశ్చాదుపాసనాకాన్దాపదేశ్యస్తుమధ్యమః | సాలోక్యాదివిముక్త్యర్థః
ప్రతిక్రోమధ్యమగోచరః ||౧౧|| అథతుజ్ఞానకాన్దాపృథుపదేశ్యోన్తిమ స్వయా | సద్యఃకైవల్యసిద్ధ్యర్థోమహ్యము
మగోచరః ||౧౨|| ఏవమాహుర్ముధాఃకేచిచ్ఛవతాత్వస్యథాధునా ఉపదిష్టుపురాజ్ఞానాద్వరోపాస్తిరికీద్రభో ||౧౩||
తప్రిత్యావత్సమాణోయంకర్త కాన్దాస్తతోధికః | ఇతివక్తవ్యతావశ్యమాపతత్యేవసద్గురో ||౧౪|| జ్ఞానోపాసనకా
న్దాభ్యాంకర్త కాన్దోధికోయది | కర్త మాత్రేణధస్యస్యకింజ్ఞానోపాసనశ్రమై ||౧౫|| కర్త తావతిలానాన్తవేద
మాత్రప్రధానతా | వేదాన్తమాప్రప్రాధాన్యంజ్ఞానసోపాసనస్యతు ||౧౬|| ఉభయత్రప్రధానత్వముతంవేదవిదాం
సతాం | అతోనకర్త శేషత్వంజ్ఞానోపాస్త్రోకదాచన ||౧౭|| కర్త శేషత్వకథనేసార్థం స్యాజ్జైమినేర్కతం | దాచరా
యణసిద్ధాంతోనిరర్థపురోధితః ||౧౮|| తస్మాన్నేసంశయంస్వామిస్సిద్ధశంప్రథమోదితం | పరిహృత్యతతఃకర్త కా
న్దంత్వంవత్తుచర్వసి ||౧౯|| ఇతిసద్భువాపృష్టోగురుమూర్తిర్వయానిధిః | సర్వజ్ఞోవత్తుమారేభే బ్రహ్మణంధీమతాం
వరం ||౨౦|| శ్రీగురుమూర్తి || సాధుపృష్ట స్వయాబ్రహ్మం స్వంహిప్రశ్నసిదాంవరః | సర్వేషామపి లోకాశా
మేషోస్త్యేవతుసంశయః ||౨౧|| ఏతైర్కద్యవనైస్సర్వేశ్వదావారాత్యక్తంసంశయాః | భవన్తుత్రాణు పత్యామిసావధా
నేనవేతసా ||౨౨|| కాన్దాత్రయ స్తథాపస్తమధ్యమోత్రమగోచరం | నసంశయస్తథాప్యేతన్నిచ్చితం స్థూలదర్శనం
సూక్ష్మదర్శనహీనానాముపాస్తికర్త తోవరా | వరభోపాసనాద్దానమితి ధీర్జాయతేవిధే ||౨౩|| అవ్యేషాం
ప్రాతిలోమ్యేనధీస్తుస్యాత్సూక్ష్మదర్శినాం | వేదవేదాన్తసర్వార్థవేదినాన్తహతామిహ ||౨౪|| నిత్యనైమిత్తికంకా
న్యమితికర్త త్రిధామతంత్రకామ్యున్నిరస్తస్తేజ్ఞానకాన్దోపదేశతః ||౨౫|| అథనైమిత్తికభౌత్వోపాస్తికాన్దోపదేశ
తః | ఇహాన్యత్తుపరిత్యాజ్యంకర్త కాన్దోపదేశతః ||౨౬|| బ్రహ్మత్వేపాసనాద్వారాజేవస్తుక్తిం గతస్యతే త్యక్తక

ర్వద్వయేష్యస్తితిత్యక్తకశేషతా॥౨౦॥ కామ్యప్రధానోవేదస్సాన్యదేనాన్యోనిత్యముఖ్యకః । నైమిత్తికప్రధానత్వం
ద్వయోరపిచసమ్మతం॥౨౧॥ క్రమము క్త్యర్థకోజ్ఞేయోజ్ఞానకాణ్డోపురోదితఃజీవన్ముక్త్యర్థకశ్చాన్యస్సాన్యత్వోపాన్యేక
గోచరః ॥౩౦॥ అయన్తుకర్తృకాణ్డస్సాన్యత్సరోవ్యతృప్తస్తృప్తీయకః । విదేహముక్తిఫలవో నిత్యకర్తృకగోచరః ॥౩౧॥
విదేహముక్తిపూర్వత్రప్రాక్తతత్సాధనానిచ । సమాధయశ్చబహుశఇతిచేత్సారపవన ॥౩౨॥ నిత్యకర్తృహి ముఖ్యం
స్యాత్సాధనంస్వాత్రమోచితం । యద్విహీనస్సమాధీంస్తా కుర్వన్మపిసముచ్యతే ॥౩౩॥ త్యక్తవర్ణాశ్రమాచారస్స
మాధీన్వాకథఖ్యరేత్ । ప్రాతిభాసికమోహేనస్వేచ్ఛాచారస్యసంభవాత్ ॥౩౪॥ స్వేచ్ఛాచారవతోవాస్యాత్సమో
హఃపారమార్థికః । బ్రహ్మవేదసహితవాద్వైరాగ్యాదివివర్జనాత్ ॥౩౫॥ నచైతత్కర్తృశేషస్యాత్సన్యతోన్వేనాశద
ర్శనాత్ । నిత్యముక్తస్వరూపస్యబ్రహ్మణోస్తితుశేషితా ॥౩౬॥ అత్రైవంసతిసిద్ధాన్తేశుతియుక్త్యనుభూతిగే । బాద
రామణశైమిన్యోర్నవైషమ్యంకదాచన ॥౩౭॥ జీవన్ముక్తియథాదద్యాదుపాస్తిర్జ్ఞానసంయుతా । తథాసమాధిస
హితంనిత్యకర్తృవిదేహతాం ॥౩౮॥ యథాచజీవన్ముక్తాప్రసమ్యగ్జ్ఞానోదయేనతి । జ్ఞానోపాస్తిలయం యాతః క్రమే
ణజలబోధ్యవ ॥౩౯॥ తథావిదేహముక్తాప్రపూర్ణజ్ఞానోదయేనతి । సమాధికర్తృణీలీనేభవతోనాత్రసంశయః ॥౪౦॥
నిశ్చేష్టోజగరాకారోవిదేహఇతినిశ్చితం । అతోనకర్తృగన్తోపితస్త్రిభవితుమర్హతి ॥౪౧॥ నిత్యకర్తృవిధింసర్వత్రుతి
స్తృప్తినమీరితం । యదినానుసరేజ్జీవన్ముక్తోప్యేషహ్యధఃపతేత్ ॥౪౨॥ బ్రహ్మ । ముక్తస్యనపునర్భవః పూర్వంకవ్యచిద
పీరితఃజీవన్ముక్తాధమస్యాపిప్రాప్తాయన్తుర్యభూమికాం ॥౪౩॥ ప్రతిపిద్ధంపునర్జన్మత్వయోత్కాన్త్రనిశ్చతస్యహి । అధు
నాత్వన్యథాశాస్త్రవిరుద్ధాన్తోభిధీయతే ॥౪౪॥ కర్తృప్రశంసామాత్రార్థమృత్తవ్యంవచనంతవ । అన్యథాహిప్రమా
ణానాంవిరోధస్సంప్రసజ్యతే ॥౪౫॥ నిత్యకర్తృననుష్ఠానేపునర్జన్మభవేద్యది । తదనుష్ఠానమాత్రేణముక్తిర్భవతుజీవ
తః ॥౪౬॥ జ్ఞానోపాస్తిప్రపఖ్యస్సకిమధశ్శ్రమిక్పతవ । తస్యసాధనతాబుద్ధ్యాహ్యవోచ స్సాధనద్వయం ॥౪౭॥
జ్ఞానమాద్యముపాస్తిశ్చద్వివీయమితినిశ్చితే । త్వద్వాక్యార్థేత్వయైవాద్యవ్యభిచారఃకుతఃకృతః ॥౪౮॥ నచాన్యజాన్య
స్వాభావ్యాత్కర్తృణోముక్తిహేతుతా । స్వప్నేపిచిన్తితుంయోగ్యానదాతుచ్ఛతరత్వతః ॥౪౯॥ ఆత్మజ్ఞానవిహీనా
నాంవర్ణాశ్రమనిబన్ధనాత్ । నిత్యకర్తృవిధిర్యుక్తోమోక్షసాధనవర్జనాత్ ॥౫౦॥ కథంవర్ణాశ్రమాతీతమాత్మజ్ఞంగురు
శాస్త్రీకః । మోక్షసాధనవన్తన్తందాధేతనవిధిర్గురో ॥౫౧॥ దేహైకవిషయందృష్టంవర్ణాశ్రమనిబన్ధనం । నాహన్దే
హఇతిజ్ఞానీకథంవర్ణాశ్రమిభవేత్ ॥౫౨॥ యదాబ్రహ్మహమస్తీతిసద్గురోరుపదేశతః । విజానాతితదాతస్యదేహేభవ
తినాత్మధీః ॥౫౩॥ దేహుదప్యాన్తరేసర్వవర్ణాశ్రమవివర్జితే । జ్ఞానినోనాత్మబుద్ధిస్సాన్యదవ్యక్తాన్వేన్ద్రియాదికే ॥౫౪॥
ఏవంసతికథంచేహేష్ఠాతేస్త్రీసుతరాజ్ఞాదే । సర్వజాహ్యతరేతస్యస్వాత్మబుద్ధిర్భవేద్గురో ॥౫౫॥ దేహాత్మబుద్ధిహీ
నస్యనిత్యకర్తృవిధిస్తునః । అదత్తవేతనస్యేవాబలవాకర్తృచోచనా ॥౫౬॥ తస్మాజ్జీవద్విముక్తోపికర్తృభావేపతేదధః ।
ఇతిత్వదుక్తమత్యన్తమయుక్తమితిమేమతి ॥౫౭॥ శ్రీగురుమూర్తిః । ముక్తస్యనపునర్భవస్సత్వ మేవమయోదితం । త
థాపిజీవన్ముక్తస్యనకర్తృవిధిరీరితః ॥౫౮॥ విదేహముక్తిపర్యన్తనిత్యకర్తృవిధానతః । తద్విధానాపసరజేసనజీవద్వి
ముక్తిభాత్ ॥౫౯॥ అసతాంజ్ఞానినామేవస్వకర్తోల్లంఘనేమతిః । ఉత్పద్యేతతతస్తేషాన్గురకేపతనస్థివం ॥౬౦॥
జీవన్ముక్తిపదంప్రాప్తోనిర్వాణం యదిమానవః । స్వస్వాత్రమోచితంకర్తృనత్యజేదేవసాత్వికః ॥౬౧॥ కర్తృప్రశం
సామాత్రార్థమృత్తవ్యమద్వచః । ముఖ్యసాధనతాహ్యస్తివిముక్తైర్నిత్యకర్తృణః ॥౬౨॥ యదనుష్ఠానసీనస్యస్వే
చ్ఛాచారవశాదిహ । మహాపాపాదయస్తస్యాముఖ్యత్వంకేనకథ్యతే ॥౬౩॥ ఏవంసతిప్రమాణానాంవిరోధఇతితేవ
వః । అవిచారైవకథితమితినిశ్చినుపద్దజ ॥౬౪॥ జ్ఞానోపాస్తింవినాముక్తిర్నహికేవలకర్తృణామయేరితావాభిప్రే

తాతత్ప్రవృత్తిస్థిసాధకః ॥౬౫॥ సముచ్చయస్తవభివ్రేతోజ్ఞానోపాసనకర్తృణాం । యేష్యేకన్నవినాముక్తిర్భవి
ష్యతికదాచన ॥౬౬॥ ఉపాస్తికర్తృశేషతాత్పర్యాజ్ఞానమాద్యనుసాధనం । నిత్యకర్తృకశేషత్వాదుపాస్తిస్సాగ్దివ్యతియ
కం ॥౬౭॥ నిత్యకర్తృత్వశేషిత్వాత్ప్రతీయంసాధనంస్వయం । ఆత్మవ్యవహితంముక్త్యాసాధనంకర్తృ సమృతం ॥౬౮॥ ఉపా
స్తిబోధావన్యాకుపారంపర్యేణసాధనే । నిత్యానిత్యవివేకాదిసాధనానియథాభవన్ ॥౬౯॥ జాడ్యప్రకల్పనం పుం
సామత్రపాపైకకారణం । కర్తృదాసీన్యబుద్ధ్యాహిస్వేచ్ఛాచారోభవేత్సదా ॥౭౦॥ వాక్యార్థజ్ఞానమాత్రేణనాతివ
ర్ణాశ్రమిభవేత్ । జ్ఞానంసప్రతిబంధంహితదుపాస్తివివర్జితం ॥౭౧॥ తేనదేహత్వధీత్యాగోష్యస్యవాఙ్మాత్రవివృతే ॥
స్వానుభూతివిహీనత్వాద్దేహత్వత్వందృఢమృతం ॥౭౨॥ దేహాపయంత్రభోగ్యేషుజ్ఞానీసహిమహాతురః । ధావతీతస్త
తోనిత్యముచ్చిష్టేషుశ్వసద్భవత ॥౭౩॥ స్వావదానుభవాభావేతేనజ్ఞానేనకింఫలం । అతోవిఫలవిజ్ఞానీభవ్యవర్ణాశ్రమిమ
తః ॥౭౪॥ సర్వభావ్యాస్తరేదేహేష్యనాత్మత్వవినిశ్చయః । ఈదృశశ్చేతిమన్యత్రవక్తవ్యంపద్మజాన్తరే ॥౭౫॥ పూ
ర్వోక్తోపాసకస్యాపివర్ణాశ్రమనిబద్ధనే । కిముపక్తవ్యమన్యస్యప్రపూర్వోక్తస్యవేదినః ॥౭౬॥ పూర్వోన్విష్టృతిబద్ధాత్మ
జ్ఞానీజీవద్విముక్తిభాక్ । ప్రపూర్వఃక్రమముక్త్యర్హస్తద్ధానంప్రతి బద్ధవత్ ॥౭౭॥ పాతిభాసికకర్తృత్వాజ్జీవన్ముక్త
స్యకర్తృవ । పాతిభాసికమేవస్యాన్నతుముఖ్యంవిధీయతే ॥౭౮॥ ఇతిచేన్నైతదేవంస్యాన్ముఖ్యమేవవిధీయతే । పా
తిభాసికకర్తృత్వాదౌచైవైవిముక్తికమృతం ॥౭౯॥ నిత్యకర్తృహివైదేహీముక్తిపర్యస్తమాదరాత్ । అప్రమాదేనకర్త
వ్యమితివేదాన్తడిణ్ణిమః ॥౮౦॥ సమాభ్యాభ్యాసహీనోపిజీవన్ముక్తస్సన్వికర్తృతః । ప్రచ్యుతశ్చేదేహోన్దేహీరుపబ్రహ్మగచ్ఛ
తి ॥౮౧॥ స్వకర్తృప్రచ్యుతస్తేషస్యానుభూతివివర్జనాత్ । పాపకృతేహలజ్ఞానీదేహోన్దేజన్మభాకృషణః ॥౮౨॥ తస్మా
జ్జీవద్విముక్తోపిభవాపకజనంభవ । కురుష్వనిత్యకర్తృణిశ్రద్ధయాపరయాసహ ॥౮౩॥ యత్పూర్వకశ్యక్రమాజాతని
జాత్మబోధోయత్పూర్వీకావిగుణనిర్మలయోగసిప్తా । యత్పూర్వీకాసహజయోగపరానుభూతిరేతత్సన్వికర్తృవి హితం
భువినన్త్యజేతరః ॥ * * * * * ॥౮౪॥

* ఇతితత్ప్రసారయణేకర్తృకాణ్డస్యప్రథమపాదేప్రథమోధ్యాయః *

శ్రీగురుమూర్తి ॥ పునశ్చతేప్రవక్ష్యామిజ్ఞానోపాసనకర్తృణాం ఉత్తరోత్తరముత్కర్తృశ్రుతియుక్త్యనుభూతిభిః ॥౮౫॥ కుర్వ
న్నేవేహకర్తృణామేత్యేవజ్ఞాతీయకాశ్రుతిః । ఆదేహపాతాత్సర్వేహంసిధితేకర్తృకర్తృతాం । కర్తృణావిధిరూపత్వంస్వతస్సి
ద్ధిగద్యతే । జ్ఞానోపాసనయోస్తస్యశ్రేష్ఠత్వంవ్యాప్తిదర్శనాత్ ॥౮౬॥ జిజ్ఞాసస్వతద్భక్తిహ్నానదుపాసితశాన్తిమాన్ ॥
ఇతిన్యాప్తిస్తయోర్ద్వయోగోడాద్యాత్మనోవిధేః ॥౮౭॥ వినాజ్ఞానముపాస్త్యాహిమధ్యమంఫలమశ్నుతే । జ్ఞానేనతు
వినోపాస్తిరుపమాధమతాంవ్రజేత్ ॥౮౮॥ వినాజ్ఞానముపాస్తిశ్చుత్తోభవతికర్తృణా । వినాకర్తృత్వబోధేనోపాస
నేనచమాష్యతే ॥౮౯॥ ససిష్ఠాదిమహర్షీణామచారశ్చతథావిధిః । జ్ఞాత్వాత్మానముపాస్యన్తఃకర్తృణాగ్రవకుర్వతే ॥౯౦॥
బ్రహ్మేకోపాసనారూఢోజీవన్ముక్తోపికర్తృసు । ప్రవత్రేతస్వకీయేషుజ్ఞానీకిముతపద్మజ ॥౯౧॥ జీవన్ముక్తాహి మునయో
వేదశాస్త్రప్రవర్తకాః । ప్రవర్తమానాదృశ్యనేకర్తృస్వప్యాధికారికాః ॥౯౨॥ అధికారికతాంప్రాప్తా అన్యేసన్యాసి
నోపితు । స్వాశ్రమోచితకర్తృణికుర్వన్త్యేవమహాధియః ॥౯౩॥ తేషాన్నప్రత్యనాయోస్తిలోపేషీన్వీయకర్తృణాం ।
అధికారబలాదేవమపితేహ్యప్రమాదినః ॥౯౪॥ యదిసాప్రశమకర్తృణిపరిత్యజ్యయధేష్టతం । చరేత్సకుశ్వరదోహీ
కదాముక్తోభవిష్యతి ॥౯౫॥ వర్ణాశ్రమాద్యపాదకర్మహేతోస్సహిమహేశ్వరః । సేతూధూతోమదంశోస్తి సర్వలో
కైకశాసనః ॥౯౬॥ మర్యాదాన్తతృప్తామేనాంసముల్లంఘ్యావిచారతః । పశ్యాదితుల్యచేష్టస్యనిశ్చితంయమపిదనం ॥

నిర్వృతసమనసాస్యవైమూర్త్యంకర్మితాపివా నాపేక్ష్యతేవిదేహత్వాజ్జీవన్ముక్తప్రసీద్యశః॥సవాసనమనసో-
న్మిదుఃఖేసాంసారికేపిచప్రాతిభాసికయాపేతప్రసోభయమపేక్ష్యతే॥౧౬॥ నచనైమూర్త్యశబ్దేనసర్వకర్మవివర్జనం
వాస్తవ్యంగహితామాత్రవర్జనాద్యతిరిచ్యతే ॥౧౭॥ యతేస్తుర్యాక్రమిత్యేనస్వాశ్రమోచితకర్మసు । సావధానేనక
ర్మవ్యాప్తానిత్యమితిస్థితం ॥౧౮॥ స్వాశ్రమోచితకర్మాణిత్యక్త్యామోక్షాయయత్నవాః । సర్వధాధః పతత్యేవనాత్ర
కార్యానిచారణా ॥౧౯॥ బ్రహ్మి॥ స్వామిస్తునూమతేశ్రిం । నామ చంద్రేణకథ్యతే । జ్ఞానమాత్రేణైవల్యము కిస్సి
ప్రస్థితపశ్యమి ॥౨౦॥ సకర్మసాంఖ్యసంధాగోపాసరాదిభిరేవతు । ఇతివిస్వప్తవచనమ్ముక్తికోపనివద్గతం ॥౨౧॥ తదు
క్తివిపరీతోక్తికథన్వద్వదనాంబుజాత్ । నిర్లభ్యతీత్రుతీనైసమాస్వతఃప్రామాణ్యమేతీహ ॥౨౨॥ త్వద్వచశ్చతథైవ
స్యాత్ప్రమాణంస్వతవేవతు । ప్రామాణ్యుధికన్తస్యాన్వయాదతంస్వవాక్యతః ॥౨౩॥ తస్మాత్తవవిరోధేనవక్త
వ్యంభవతాధునా । శ్రుత్యాచార్యోక్తివైషమ్యంశివ్యస్మాశ్రేయసేఖలు ॥౨౪॥ ఇత్యుక్తోదక్షిణామూర్తిస్సర్వభూతి కరు
ణానిధిః । ఉవాచవచనంశ్శక్త్యంబ్రహ్మజేనూత్నదర్శినే ॥౨౫॥ శ్రీగురుమూర్తిః । బ్రహ్మైవబుద్ధి మతాంశ్రేష్ఠప్రజా
స్వావహితోధురః । ఉచ్యతాత్మేపకర్తృహంత్యయశ్రితోధికప్రసవే ॥౨౬॥ శ్రుతిస్త్రుతివిరుద్ధంసావచనం శిభివ్య
హం । నావదశ్చవదామ్యేషచదిష్యామిచతేవిధే ॥౨౭॥ కామ్యాహంకర్తృణామేవముక్తికారణతాశ్రుతా । ప్రతిపిద్యే
తజాసిహినతునిత్యస్వకర్మణాం ॥౨౮॥ రామచంద్రశ్చభగవాన్నిత్యముక్తోప్యుపన్దితం । స్వవర్ణాశ్రమకర్తృణికుంభ
ప్రేనావస్మృతా ॥౨౯॥ సర్వోత్తమేనరామేణరాక్షసైరభమాధమైః । అపికర్తృణినత్యక్తాన్యహాజ్ఞానిభిరేవతు॥
సాంఖ్యస్యప్రతిషేధశ్చకాపిలస్యైవపద్యజ హరాదివిషయైవైవయోగస్యాశ్రితీతికః ॥౩౦॥ సగుణధ్యానరూపస్య
భాగేచ్ఛాసంయతస్యచ । ఉపాసనస్యవిజ్ఞేయఃప్రతిషేధోమహామతే ॥౩౧॥ వైదికంసాంఖ్యమేవోక్తంజ్ఞానకాండేవి
శేషతః । యోగోపాస్యైక్యబుద్ధ్యాబోపాస్తికాణ్డోప్రపశ్యతః ॥౩౨॥ అథాస్మిన్కర్మకాండేషుజ్ఞానోపాసనపూర్వ
కం । సిమ్లామనిత్యకర్తృణిప్రపశ్యస్తేమయాధుర ॥౩౩॥ పూర్వసిద్ధానిసర్వాణికాచ్యకర్తృణ్యశేషతః । త్యక్త్యా
దోనిత్యమాత్రప్రస్సకర్మమోక్షమశ్నుతే ॥౩౪॥ యశ్చాశ్రౌతానిసాంఖ్యాదీన్యరాశ్రిత్యైవసర్వధా । స్వనిత్యకర్మని
ష్ఠోస్తీసకర్మమోక్షమశ్నుతే ॥౩౫॥ యశ్శౌక్రితమపితజ్ఞానంససన్దేహవిపర్యయం । పరోక్షమపహయాస్సినకర్మమో
క్షమశ్నుతే ॥౩౬॥ యచ్ఛాపాసనమాత్మైక్యసాధనస్తదపిత్యజః । జీవన్ముక్తస్వకర్తృస్సినకర్మమోక్షమశ్నుతే॥౩౭॥
నిత్యస్యపిచకర్తృణిసమాధావిస్త్రుతాన్యపి । కరోత్యథానకాతేయస్సకర్మమోక్షమశ్నుతే ॥౩౮॥ సమాధాదేహవి
స్త్రుత్యాస్యతేవర్ణాశ్రమిభవః । వ్యభహారేన్వకర్మప్రస్సకర్మమోక్షమశ్నుతే ॥౩౯॥ యస్సమాధావోదేహాపిపశ్చ
ద్దేహప్రతితితః । ససంభ్రమిచ్ఛరేతకర్మసకర్మమోక్షమశ్నుతే ॥౪౦॥ సమాధాస్వాత్మమాత్రేణపాశముక్తోస్యభిష్ట
తః । కర్మబద్ధవాభాతినకర్మమోక్షమశ్నుతే ॥౪౧॥ కర్మజైవపరంశ్రేయఃకర్మజైవపరంసుఖం । ఇతిమత్వాచరణకర్మ
సకర్మమోక్షమశ్నుతే ॥౪౨॥ నియతస్వాశ్రమాచార్యోభాష్యపరసూర్యవత్ । సపివజ్ఞానినాంశ్రేస్తో యోగినాంక
ర్మణామపి ॥౪౩॥ బ్రహ్మణిక్షత్రియోవైశ్యశూద్రస్సంకరపివవాన్వయగ్ధానారసికఃతైవల్యంయాశ్యసంశయః॥౪౪॥
బ్రహ్మచారిగృహీవానప్రస్తోవాయితేవచా । స్వవర్ణాశ్రమధర్మిష్టోనిత్యతైవల్యమశ్నుతే ॥౪౫॥ సధవాఆధవావాపిక
న్యావాయస్యరంగవాః । స్వస్వకర్తృకనిరతాస్సన్యోముక్తిమశాపుయః ॥౪౬॥ యేనిత్యకర్మమాత్రేణ చారయ
న్ద్విక్రియాణితే । జీవన్ముక్తాఇతిజ్ఞేయానాత్రకార్యానిచారణా ॥౪౭॥ జీవన్ముక్తేతరేహంహినిత్యవైమిక్తికేష్యః । కా
మ్యేష్యవినిషిద్ధేషుప్రచరన్ద్విక్రియాణ్యలం ॥౪౮॥ బద్ధాచామపిమూర్తారాలింగాన్యేతానివైవిదుః । సర్వకర్మరతాబ
ద్ధాముక్తానిత్యేకశీలినిః ॥౪౯॥ సర్వేషామపిసన్త్యాగశ్చుక్తిస్సృత్యుక్తకర్మణాం । తురీయాశ్రమిణఃప్రోక్తగణితేష్య

ఋషద్వజ ॥౫౦॥ పుంసఃప్రజతస్సర్వగార్హస్థ్యచితకర్తృణాం । కేవలంసంపరిత్యాగవచనంవిద్ధినిశ్చితం ॥౫౧॥ న
శుశ్రూషాశ్రమాక్తానాంసర్వేషాంనిత్యకర్తృణాం । ఆదేహపాతాత్సర్వత్రతేషాన్నియమిత్యుతః ॥౫౨॥ యతయస్సాన్వ
శ్రమాచారాన్వర్జయిత్వాత్రుతీరితాః । యథేష్టంసంజ్ఞయేన్నరకేపతనంధ్రువం ॥౫౩॥ అవశిష్టోహికైవల్య
ప్రతిబద్ధస్వకర్తృభిః । క్షీయతేయోగివాంస్వాత్మజ్ఞానినాశ్చవతుర్ముఖ ॥౫౪॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన ముముక్షుర్ముక్త
వీవవా । కుర్యాత్స్వాశ్రమకర్తాణినిత్యానీతివిధీయతే ॥౫౫॥ అత్రప్రామాణికశ్రేష్ఠోగౌతమాఖ్యోమహామునిః । భ
ర్తృప్రవర్తకఃప్రాహనైమిశారణ్యవాసినాం ॥౫౬॥ తస్మిన్పితృధర్మేపత్యోమ్యధునాపద్మసంభవ । శ్రుణుష్వసావధా
నేనచేతసాశ్రద్ధయాసహ ॥౫౭॥ పురాహినైమిశారణ్యవాసినస్తేమహర్షయః । గౌతమంసర్వధర్మజ్ఞం పప్రచ్ఛుర్వి
నయాన్వితాః ॥౫౮॥ ఋషయః । భగవత్సర్వధర్మజ్ఞవేదవేదాంతపారగ । నవేదాంతాన్వయంవిద్యుః కర్మమాశ్రవ
రాయణాః ॥౫౯॥ నసాంఖ్యంనదయోగంనానాభ్యుపాసనమేవవా । జానీమఃకర్మమాలేఖాన్యాఇతితునిశ్చయః ॥౬౦॥
నచశ్రుత్యుక్తకర్తాణికుర్వంతస్సుకటాన్యపి । వయంసంసారదుఃఖేభ్యో నివృత్తాస్తోమహామునే ॥౬౧॥ సంసార
ఛోకమోక్షస్యపాదనానితునైకధా । ఆహుఃకేచిత్పరబ్రహ్మజ్ఞానమేవేతికేచన ॥౬౨॥ ధ్యానమిత్యపశేన్నాత్మసమా
ధితికేచన । ఏవన్నానావిధాన్తార్గాప్రవదంతిమనీషిణః ॥౬౩॥ వయస్తు కర్తా చరణా చ్చక్తా నాన్యత్ర
స ర్వధా । అస్మాకం భవ మోక్షే చతా త్వర్యంబహువర్తతే ॥౬౪॥ తస్మాదస్మాకభవానేవ సర్వజ్ఞోభ
జపాశతః । కేవలంకృపయాక్షీప్రంవిమోచయితుమగ్న ॥౬౫॥ ఇత్యుక్తోమునిభిస్సర్వైస్సప్రణామమ్ముహుర్ముహుః ।
దయాశుర్గాతమశ్శ్రీమాకధర్మజ్ఞానాదిసాగరః ॥౬౬॥ మాభైష్టేత్యభయస్తత్వాప్రథమంశాంతమానసః । ఉవాచ
తానిదంవాక్యంమదభిధ్యానసూర్యకం ॥౬౭॥ గౌతమః । భవన్తోహిమునిశ్రేష్ఠావిశుద్ధాద్రాహ్మణోత్తమాః । శ్రు
త్యుక్తకర్తాచరణైర్ధన్యావవసంశయః ॥౬౮॥ ప్రలపంత్యన్యథామూఢామోక్షమార్గాన్నతావతా । ధన్యత్వతో
పోయుష్మాకంశంక్యస్సప్తేపిసద్విజాః ॥౬౯॥ సంసారదుఃఖమోక్షస్యభవద్భిస్సాధనన్నచ । అన్యేష్టవ్యంపరతాన్తి
యుష్మా స్వేవహివర్తతే ॥౭౦॥ సంసరన్తిన్ద్రియాణ్యేతాన్యభిలేష్వపికర్తసు । అతస్సంసారదుఃఖంవ స్సంభవత్యే
వనాన్యతః ॥౭౧॥ త్యక్తేషుతుసమస్తేషునిర్మలంసుఖముచ్ఛవేత్ । తస్మాత్స్వజతనిశ్శంకంకర్తాణిమునిభుంగవాః ॥౭౨॥
ఆత్మసిద్ధేషుసర్వేషుత్యక్తవ్యేష్వపికర్తసు । జ్ఞానయోగాద్యనుష్ఠానశ్రమోవోహినిరర్థకః ॥౭౩॥ ఇత్యుక్తామునినాతే
నగౌతమేనమహాత్మనా । సూక్ష్మాశయేనతేవిప్రాఇదంవచనవబ్రువత్ ॥౭౪॥ ఋషయః । నశక్ను మోషయంస్వామిం
స్త్యక్తుంకర్తాణిసద్గురో । నిత్యైరైమిత్తికేకామ్యైర్మీయస్తేసమయాస్సహాః ॥౭౫॥ ఏతేషుహిపరిత్యక్తేష్విన్ద్రి
యాణిసమస్తతః । ప్రవర్తేరన్నిషిద్ధేషుశ్రౌతకర్తవీరోధతః ॥౭౬॥ నిర్వాపారాణినైవస్మ్యుర్నిన్ద్రియాణికదాచన । ని
వర్తితానిచేత్తానివిహితేభ్యోమహామునే ॥౭౭॥ నిషిద్ధేషునగచ్ఛేరన్నితికోవాస్తినిశ్చయః । నిషేధ్యావిషయాస్తవద్యా
ప్యాకర్షన్తిబలాదహా ॥౭౮॥ నిషిద్ధసేవినాంస్వేచ్ఛన్నచదుఃఖతయోభవేత్ । లేషాన్నరకపాతశ్చననివార్యేతశే
నచిత్ ॥౭౯॥ తస్మాన్తార్గాంతరబ్రూహిదుఃఖమోక్షస్య సిద్ధయే । కర్మత్యాగవిమర్శేహిభయన్నో జాయతేమ
హత్ ॥౮౦॥ గౌతమః । భవద్భిస్సత్యమేవోక్తంతథాపిశ్రుణుతాదరాత్ । త్రివిధానిహికర్తాణి క్రియస్తేప్రత్యహం
ద్విజాః ॥౮౧॥ తేషుకామ్యానిసర్వాణిసన్త్యజ్యద్వివిధైఃపరైః । కాలాన్నయతనిత్యైశ్చత్రైతైరైమిత్తికైరపి
యేనకేనప్రకారేణకర్మత్యాగోవిధీయతే । కర్మత్యాగంవినాకస్యాప్యమృతత్వన్నసిద్ధతి ॥౮౨॥ ఇత్యుక్తాస్తేద్విజశ్రే
ష్ఠాగౌతమేనమహర్షిణా । అనుజ్ఞాతాశ్చవేగేనస్వభావబలముపాయయ ॥౮౩॥ * * *

* ఇతితత్వసారాయణేకర్మకాండ్యప్రథమపాదేద్వితీయోధ్యాయః *

పరేహనినదీతరేతేనశ్చపిమహర్షయః । నిశ్చిత్తనిత్యకర్తాణామితిత్వాగౌతమంయయ ॥౮౪॥ అధనత్వామహాత్మా

తాః పరస్పరం || 32 || ఉద్భవోపయంతో వేదాంతాధన్యతామ్యేనిరేభృశం | సన్యోక్త్యహమహన్ధన్యతామ్యచ్యునుహు
ర్నుహుః || 33 || బ్రహ్మభిధ్యానజనితస్వానందానుభవేనతే | ధన్యాత్మానోపిమునయః కజ్జిత్యంశ యమాయయః || 34 ||
కింవయముక్తబద్ధాన్యః కామ్యకర్తప్రహణతః | అథవాద్రిష్టావిజ్ఞానాత్తద్ధ్యానాద్వాన్యకర్తభిః || 35 || కామ్యకర్తప
రిత్యాగంవిదానానాన్తాకమీదృశీ | స్వానుభూతికదాపిస్యాదితికేచిత్సమూచిరే || 36 || కామ్యకర్తసు సర్వేషుత్యక్తే
ష్వపిపరాత్మనః | జ్ఞానాభావేఫలాభావాద్జ్ఞానాదేవేతికేచన || 37 || త్యక్తేషుకర్తసుజ్ఞాతేపరాత్మన్యపిచాత్మనః | ధ్యా
నాభావేఫలాభావాద్ధ్యానాదేవేతికేచన || 38 || త్యక్తేషుకర్తసుజ్ఞాతేధ్యాతేవాఽరమాత్మని | కర్తాభావేఫలాభావా
త్కర్తజైవేతికేచన || 39 || ఏవమన్యోన్యముమ్భూతవిదానాదస్తేమునీశ్వరాః | నిర్వర్త్యాత్రమకర్తాణిమథా విధిసుసం
యుతాః || 40 || యథాపూర్వమహస్తంత్రాంతమంసద్గురూత్తమం | ప్రాప్యబహుశేస్తుష్టాలస్తువన్నిదమాదరాత్ ||
ఋషయః || సర్వజ్ఞకరుణాసీన్ధోవేదవేదాంతపారిగ | సద్గురోతవమాహత్త్యమహూవాచామగోచరం || 42 || నిత్య
సద్గతసాస్వాదాద్భవదుఃఖపయోనిధేః | యేనోతీర్థాఃకృతార్థాస్తస్తుభ్యంశ్రీగురవేనమః || 43 || అజ్ఞానావృత్తివిక్షేప
పాశబద్ధాద్విమోచితాః | బ్రహ్మత్వప్రాపితాయేనతుభ్యంశ్రీగురవేనమః || 44 || పశ్యకోశాధికన్నిత్యమాత్మానమ
పరోక్షతః | విజ్ఞాయజీవస్తుకాస్తస్తుభ్యంశ్రీగురవేనమః || 45 || కామ్యానిసర్వకర్తాణిత్యత్వైవైమిత్తిరానిచ | యేనావశే
షితానిత్యైస్తుభ్యంశ్రీగురవేనమః || 46 || కర్తజైవనిబద్ధానాంకర్తజైవవిమోచనం | యేనాద్భుతచ్యుతంకర్తతుభ్యంశ్రీగు
రవేనమః || 47 || యస్తైకృతానమసాగరానోనికృష్టతరానమూఽ | సర్వోత్కృష్టతరాంశ్చక్రస్తుభ్యంశ్రీగురవేనమః || 48 ||
యత్సన్నిధానమాత్రేణస్వజ్ఞానాదిపిశాచికాః | దూరాన్నివృత్తాలభవంస్తుభ్యంశ్రీగురవేనమః || 49 || స్వయంప్రకాశకూ
టస్థబ్రహ్మైక్యంయదనుగ్రహాత్ | శపేత్యకృతకృత్యాస్తస్తుభ్యంశ్రీగురవేనమః || 50 || భగవత్సద్గురోస్వామిస్తవద్వా
క్యంపరమాషథం | కర్తాభ్యాంస్త్వేనిషేవ్యాద్యభవరోగవివర్జితాః || 51 || తథాపిసంశయోస్తాకమిదాసిముపజాయ
తే | కర్తత్యాగాదుతజ్ఞానాద్ధ్యానాద్వాకర్తతాథవా || 52 || సంసారబద్ధముక్తాస్తవత్వత్రాపిభవాభిలు | సహ్య
గ్నిశ్చయకర్తాసినాన్యోస్తీశరణస్తునః || 53 || ఇత్యుక్తస్సమహాకర్తీగాతమస్సాన్విత్యయోగిరాట్ | అత్తవిజ్ఞానాంశ్రేష్ఠోని
ష్కామభద్రమబ్రవీత్ || 54 || గాతమః || అహోబుద్ధిమతాం శ్రేష్ఠాముసిద్ధాస్తత్వకోవిదాః | బ్రహ్మచర్యస్విరోయం
యంకృతార్థానాత్రసంశయః || 55 || బ్రహ్మత్వైక్యానుభూతింవాసవాత్ప్రయోగేవలంపరాం | జానామిదేహైర్ద్విదైర్వర్చ
స్తావరోభిరప్యహం || 56 || యస్సంశయోద్యయస్త్యకంజాతోస్త్యేతేనకాచన | పశుర్నత్సన్నిప్యత్యైవన విచ్ఛిన్న
మస్తివః || 57 || లోకేహ్యసిద్ధకార్యాణాంకారణాస్తేష ఇప్తుతం | యూయస్తుసిద్ధకార్యాస్తోకింకారణవినిశ్చయే || 58 ||
ఉపర్యుపరిజాయేరకసంశయాత్సదృశాభతః | స్వానుభూతివిమర్శాన్నతత్రవస్సజ్జతామ్మనః || 59 || తథాపిత్వత్వ
స్వాన్యసంశయస్యాధునోచ్యతే | సమాధానంశ్రుణుభ్యంభోమునిశ్రేష్ఠామనన్వినః || 60 || సిద్ధాయోస్వానుభూతైర్వి
హించతుద్దామస్తీహేతుతా | తథాపిముఖ్యహేతుత్వంసర్వేభ్యోనిత్యకర్తాం || 61 || ఏవజ్జీవద్విముక్తాస్తేపూర్వగా
శ్చమహాత్తమాః | నశేకుర్నిత్యకర్తాణిపరిత్యక్తుంకభిన్నం || 62 || సర్వశేషిణైశ్చస్త్రిన్విశ్యకర్తణియుజ్యతే ఉపేతా
దీకదాప్యత్రయస్త్యకంద్విజనత్తమాః || 63 || ఆకాశవాయుతేజోంబుపుణిమీషుసదాత్మనా | అనున్యూతతయాన్య
వయథాముఖ్యస్సమీర్యతే || 64 || సుషుప్తిశ్చక్షుజాగ్రత్సుసద్రాగేణయథాపిచ | అనున్యూతతయాన్యైవముఖ్యభ్య
భిధీయతే || 65 || తథోపాసనవిజ్ఞానకామ్యత్యాగేషుసత్వతః | అనున్యూతతయానిత్యంకర్తముఖ్యం సమీక్య || 66 ||
అతస్సంసారమోక్షాయనిత్యకర్తైవకారణం | ముఖ్యనిత్యవగచ్ఛద్భవంవికల్పాస్సన్తురాన్యథా || 67 || నిత్యకర్తైవమో

క్షుద్రభోగస్యాపిచకారణం । నిత్యకర్తృవిహీనానాం హ కర్తృబహిష్కృతేః ॥ 23 ॥ సహనిత్యానికర్తాణిత్యక్తాన్
 మోక్షాయత్సనః । కుర్వీతబహుజ్ఞాసామధఃపతనసంభవాత్ ॥ 24 ॥ సచతానిపరివృజ్యభోగాయధువికశ్చనః । కు
 ర్వీతకామ్యకర్తాణిసర్వాసర్థక్యసంభవాత్ ॥ 25 ॥ స్వాత్రమస్యతుసంసిద్ధ్యనిత్యకర్తృవకేవలం । అనుష్ఠేయంవిశుద్ధగ
 మస్యంనైమిత్తికభ్యవా ॥ 26 ॥ నతుమోక్షార్థిభిఃపుంభిఃకామ్యగన్తస్యవాక్యచిత్ । అనుష్ఠేయత్వనియమోవర్తతే ముని
 ఘంకవాః ॥ 27 ॥ యథానిషిద్ధకర్తాణిత్యాజ్యాన్యేవోభదైరపి । తథాత్యాజ్యానికామ్యానికర్తాణ్యత్ర ముముక్షు
 భిః ॥ 28 ॥ కామ్యకర్తృసునర్వేషత్యక్తేషుస్వయమేవతు । శాస్త్రోక్తాడపతిప్రేయస్సాంఖ్యయోగాది సంపదః ॥ 29 ॥
 అతస్సర్వాదిమోక్షేషసర్వోప్యతమైర్తతః । కామ్యకర్తృపరిత్యాగస్సుతరామ్ముఖ్యభవ్యతే ॥ 30 ॥ యదాసంత్యజతిప్రా
 జ్ఞాకామ్యకర్తాణి కేవలం । తదారభ్యముముక్షుత్వాత్క్రమాన్తుచ్యేతసభ్రువం ॥ 31 ॥ యావత్కరోతికామ్యాని
 తావజ్జన్మప్రవర్ధతే । యథానిష్కామతామేతిహ్రీసలేజన్మచక్రమాత్ ॥ 32 ॥ నిష్కామకర్తృసదృశస్తపానాస్త్రిశు
 తాస్త్వతా । నిష్కామకర్తృసదృశోనాస్త్రిధర్మశ్చకశ్చన ॥ 33 ॥ నిష్కామోదేవదేవస్సాత్సత్సకామోదేవసేవకః । నిష్కా
 మంపేతరాజోపిస్త్వత్వాకామంబిభేతివై ॥ 34 ॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనకామ్యకర్తాణినంత్యజత్ । నిష్కామనిత్య
 కర్తాణిముముక్షుర్నిత్యమాచరేత్ ॥ 35 ॥ బ్రహ్మచవిష్ణుశ్చశివోవిసర్వదానిష్కామకర్తాణమపారవైభవం । స్తునన్తి
 నిత్యంతదనన్యచేతసస్సైన్వశ్వర్యభోగేష్వపిరాగవర్జనాత్ ॥ 36 ॥ నిష్కామకర్తృభువనేసుదుర్లభస్సాన్వత్తానుభూత్యా
 సహినష్టబద్ధనః । తద్దర్శనంసర్వభయాపహంసృణాంసంపార్థసియంసుఖదమ్మసీశ్వరాః ॥ 37 ॥ * *

—* ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాండస్యప్రథమపాదేతృతీయోధ్యాయః *—

గౌతమః* పునశ్చవఃప్రపత్యమిమాహాత్మ్యస్థిత్యకర్తృణాం । యైరేవభవబద్ధేభ్యోవిముక్తిరవధార్యతే । ౧ । కా
 మ్యకర్తృకసక్తానాంయథామోక్షోనసిద్ధ్యతి । నిత్యకర్తృకసక్తానాంతథాభోగోనసిద్ధ్యతి ॥ 2 ॥ భోగాసిద్ధౌతుమోహస్య
 సావకాశోస్తికశ్చనః । మోహహీనస్యకశ్శికస్సంపారభవావిద్యతే ॥ 3 ॥ శోకమోహవిహీనస్యనా జీవన్ముక్తతోచి
 తా । నచజీవద్విముక్తస్యయక్తానాత్తజ్ఞతాద్విజాః ॥ 4 ॥ తస్మాన్నిత్యైకస్థానాంసర్వమథాప్రసిద్ధ్యతి ॥ 5 ॥ కామ్యైక
 స్థానాంసర్వమథాప్రణశ్యతి ॥ ౬ ॥ ఋషయః ॥ కామ్యకర్తృపరిత్యాగేసంశయోజాయతేధునా । విహితత్వాచ్చృ
 తిస్త్వతోఽప్రత్యవాయోభవేదితి ॥ ౭ ॥ చత్వారింశచ్చసంసారా భవతావిహితాగురో । అసంస్కృతానానై
 రైవశుద్ధస్వముపపద్యతే ॥ 8 ॥ నచావిశుద్ధదేహదేపుంసోవేదాధికారితా । వేదాధికారహీనస్యకుతోవేదాన్తసం
 గతిః ॥ 9 ॥ కుతశ్చజ్ఞానసంపత్తిర్వేదాన్తానధికారిణః । అజ్ఞానినఃకుతోజీవన్ముక్తిర్వాఘటకేగురో ॥ 10 ॥ గర్భాదానాది
 నామప్రోర్యామాన్తానాచ్చకర్తృణాంసంసారయాపితౌనైవవాచ్యానిష్కామకర్తృతా ॥ 11 ॥ స్వర్గకామాయజేతేతిన
 కామత్వస్ఫుటికృతే ॥ 12 ॥ అర్థాన్తరన్నవాప్యశ్చస్వర్గశబ్దస్యతస్యహి ॥ 13 ॥ కర్మిణాంపితృయాణేనపథేన్ద్రావమ్మయాత్మనా ॥ 14 ॥
 వలోకాప్సరోభోగవిధానంశూయతేస్ఫుటం ॥ 15 ॥ పరావరపరబ్రహ్మస్వపమ్యగ్దర్శిరామపి ॥ 16 ॥ అస్మాకమీదృశానాద్యద్వి
 ధ్వనేసంశయగ్కో ॥ 17 ॥ నైవంవిధైర్విరోధోస్థి సంశయైరితియద్యపి । భవతోక్తస్తథాప్యాత్మసుఖస్యప్రతిబద్ధ
 కాః ॥ 18 ॥ అవశ్యపరిహార్యాస్తేయథానోపరిచేద్యశాః । ఉత్పద్యేరంస్తథాకార్యాఇతిప్రార్థ్యతేధువా ॥ 19 ॥
 తచ్చృత్వామునిశార్దులాగౌతమశ్శిష్యవత్సలిః । తథోమిత్యురరీకుర్వన్నిదమాహుద్విజోత్తమాన్ ॥ 20 ॥ గౌతమః
 గర్భాదానాదిసంసారాశ్చత్వారింశన్తయేరితాః । తేషుకచిన్నియమ్యస్తేకేషాంభిదేహీనాంద్విజాః ॥ 21 ॥ సత
 సర్వేషినప్తేషాన్మచవేదాధికారితా । సర్వసంసారయక్తానామిత్యేషనియమఃకవ్యచిత్ ॥ 22 ॥ కృతోఽనయనాచ
 దేవేదాన్తేస్యధికారిణః । ఇతిసర్వత్రసిద్ధాన్తశ్చూరియతేదృశ్యతేపిచ ॥ 23 ॥ పారివాజ్యజ్ఞవైరాగ్యేగత్యుక్తంబ్రహ్మ

చారిణాం తేనబ్రహ్మత్వవిత్వాదిపురుషార్థశ్చసిద్ధతి ॥౨౦॥ అతోనకామకారాణాంవివాహోద్యక్షకర్తృణాం విధిర
 నివిమోక్షార్థంపరక్తాప్రతినత్రమా ॥౨౧॥ యేపునర్భోగకామాస్స్యుర్బాహ్మణాబ్రహ్మచారిణః తేషామే
 వవిశుద్ధ్యర్థంసంసారాఉపరీతాః ॥౨౨॥ సచాస్తినియమస్తేషాంగృహీణాముపరితైః జ్యోతిష్తోమాదిసంసారై
 రైవేవసద్విజతేతివ ॥౨౩॥ బ్రహ్మవిద్యాధికారశ్చేత్యేహికాముష్మికేషుతు యదావైరాగ్యముశ్చన్నస్తదాప్ర
 జనత్రుతేః ॥౨౪॥ దౌర్బాగ్రిహ్మణ్యనివృత్త్యర్థంప్రాయశ్చిత్తస్తుకేహీనాం వాజపేయదిహేతోరిత్యవగచ్ఛతనాస్య
 థా ॥౨౫॥ ప్రాయశ్చిత్తాత్పురాసన్యాస్త్వఖ్యదుర్బాహ్మణోయది బ్రహ్మచారీగృహీవాన వేదాధీత్యధికారవాక్ ॥
 సవవైరాగ్యహీనానాంగృహీణాంసర్వసంసృతిః వివోపవిషదధానాంశవణేన్ద్యధికారితా ॥౨౬॥ వేదాన్తవా
 క్యాధ్యయనేకేవలంగృహీణస్తుతే అధిక్రియస్తేశబ్దేషుచతుర్థాషధికారతః ॥౨౭॥ చతురాశ్రమిణోఽప్యత్రవేదాధ్య
 యనకర్తృణః పర్జినశ్చత్రయోర్హన్తితుశ్యేతరవివర్జితాః ॥౨౮॥ జానశ్రుతేస్తుశౌతసృక్షత్రియత్వప్రసిద్ధితః సజాతి
 శూద్రతాసిద్ధాశబ్దస్తూక్తస్సయాగికః ॥౩౦॥ అతోనజాతిశూద్రస్య వేదాధీత్యాదివర్జనాత్ వైరాగ్యేపినముత్ప
 న్నేత్రోతజ్ఞానాధికారితా ॥౩౧॥ జాతిశూద్రస్యవైరాగ్యం మన్తవ్యంనచనిష్ఫలం భాషాన్తరేణతచ్ఛ్రేష్ఠాద్యహ్మ
 జ్ఞానాదిసంభవాత్ ॥౩౨॥ సంసారాస్తుత్రయాణాంభృవర్జినామాశ్రమత్రయే ప్రోక్తస్తుర్యాశ్రమీ సర్వసంసార
 రాతీతగమ్యతే ॥౩౩॥ సంసారవర్జితత్వేనకర్తృకాణ్డోనిరర్థకః యతేరితినమన్తవ్యం నిత్యకర్తృవిధానతః ॥౩౪॥ స
 ర్వభోగవిరక్తస్యసంసారాతీతవర్జణం యతేరవిహిసీద్ధానినిత్యకర్తృణ్యనేకతః ॥౩౫॥ తద్వశాత్కర్తృభాగస్యశ్రు
 తిస్తృతిగతస్యచ అధ్యేతవ్యత్వమస్త్యేవసోపయుక్తస్యముజ్జిభిః ॥౩౬॥ యతీనాంసన్తతేధర్మాజ్ఞానాద్యేకాధికారి
 ణాం ఆశ్రమత్రయవన్తోహియూయమశ్రమస్వితాః ॥౩౭॥ యుష్మాసుభోగసంసక్తాయేనన్తిప్రథమాశ్రమాః తే
 ప్రజన్త్యద్యగార్హస్థ్యంకన్యాపాణిగ్రహోద్విజాః ॥౩౮॥ యేసన్తిసువిరక్తాస్తేస్వప్నాస్తుర్యాశ్రమంవరం ప్రజన్త్యవిశం
 కజ్ఞునోఽరోఢోస్తికశ్చన ॥౩౯॥ విరక్తావిరక్తాశ్చయేద్విజాస్సన్తిమధ్యమాః తేవసన్త్యాప్యతేరశ్రమస్థితేప్రథమా
 శ్రమే ॥౪౦॥ తత్రాపినవిరోధోస్తిబ్రహ్మవిద్యావతాన్తవః యథేష్టమేవవర్తన్త్యనిషేధఃక్వవిధిఃక్వవా ॥౪౧॥ యే
 చాన్యేగృహీణస్సన్తియుష్మాప్వాహితవన్తయః తేషోపరితనాఃకుర్వన్త్యధవామైవసంసృతీః ॥౪౨॥సువిరక్తాయ
 దిస్వప్నాప్రజన్త్యనిరంకుశాః తిష్ఠన్త్యత్రైవవాస్వేచ్ఛంయదైవైరాగ్యవర్జితాః ॥౪౩॥ భోగవాఙ్మూః ప్రవృద్ధాశ్చే
 ద్విస్తీయాభ్యుత్థీయకాంకన్యాంవివాహ్యాతిష్ఠన్తప్రజాకాంక్షీణవీవవా ॥౪౪॥జ్ఞాతిభ్యోపవస్త్వికుర్వన్త్యపుత్రాఅన్తనాం
 మతా ॥౪౫॥ దౌహిత్రంభాగినేయభృవర్జయిత్వాయథావిధి ॥౪౬॥ అపుత్రావామృతేకాలంనయన్తస్వాశ్రమస్థితాః తే
 షాంపున్నరకాగ్ధీతిర్బ్రహ్మవిత్వాన్నకాచన ॥౪౭॥ ఆన్తయన్తధనంభూరికర్తృభిర్యాజనాదిభిః పర్యాప్తకామాశ్చే
 త్పూర్వవిత్తంరక్షంతుకేవలం ॥౪౮॥ ఆర్జనంవాకుమాగ్నేణవ్యయోవానవిధీయతే కావాప్రసక్తిర్యుష్మాకంకుమార్గ
 స్యసుకర్మిణాం ॥౪౯॥ యేచాన్యేవనివస్సన్తియుష్మాప్వాహితవన్తయః త్యక్తాగ్నయోవాతేయాన్తువిరక్తాశ్చేత్తురీ
 యకం ॥౫౦॥ అవిరక్తాయదీహైవతిష్ఠన్తియమేష్ఠితాః తుర్యాశ్రమస్యసవిధిర్నా విధిశ్చాత్మవిత్వతః ॥౫౧॥ యేకే
 చనవసన్త్యత్రవిధురాక్షీణవన్తయః ఉపర్యగోవాగచ్ఛన్తమధ్యేతిష్ఠన్తవాద్విజాః ॥౫౨॥ సువిరక్తాహి సన్యాసమ
 ర్హస్త్యపరినిష్ఠియః అవిరక్తాస్తుగార్హస్థ్యంపునరుద్యాహకర్తృణా ॥౫౩॥ మిత్రాస్తువిధురామధ్యేతిష్ఠన్తస్వాత్మని
 ష్ఠయా కాలన్నయన్తశత్రాసినవిరోధోస్తికశ్చన ॥౫౪॥ ఇతిశ్రుత్వాముఃశ్రేష్ఠాస్తేసర్వేధీమతాంవరాః సద్గురుం
 గౌతమంశాన్తంపరబృహ్మర్షినయాన్వితాః ॥౫౫॥ ఋషయః భగవత్కథమస్మాకంసర్వేషామవిశేషతః వచన్త్యం
 బ్రహ్మనిష్ఠత్వంకేషాంభృత్సువిరక్తతాం ॥౫౬॥ కేషాంభృదవిరక్తత్వంకేషాంభృన్త్యధ్యవర్జితాం మన్యసేస్వేరచార

స్వాధ్యాయముజ్ఞానదానముహూ ||౫౬|| గాతమః || వర్తమానోభవిష్యంశ్చభోగోహిద్వివిధోమతః | భవిష్యద్భోగ
వైరాగ్యాత్కామ్యకర్తైకగోచరాత్ ||౫౭|| యష్మాకమవిశేషేణసంసిద్ధా బ్రహ్మనిష్ఠతా | వర్తమానేతువైరా
గ్యంభవేతేషాశ్చోదేవహి ||౫౮|| సచప్రస్తుతభోగేషువైరాగ్యాభావమాత్రతః హనిః కైవల్యహేతోస్సాన్యతాన్య
నుభూతేర్దునిశ్వరాః ||౫౯|| ప్రస్తుతేష్వపివైరాగ్యంయదిస్యాత్తేమహాధియః | దృష్టనుభూచ్చనిర్దుక్తా అశ్శువస్తిస
దానుఖం ||౬౦|| సచజీవద్విముక్తానాందృష్టదుఃఖేనతేనవా | భవేజ్జన్మాస్తరంసత్యంసత్యంసత్యన్విదోచ్యతే ||౬౧|| సం
సారాన్తర్గతైకామ్యకర్తభిర్భుక్తావిత్తమః | కదాపిసంబధ్యేతలోకక్షేమార్థకత్వతః ||౬౨|| కామాదయోపిజా
యస్తేగర్హస్థ్యాదగవస్త్రవత్ | నైవకార్యతమాస్మాత్ప్రవేదినాజ్ఞాన్తహేతవః ||౬౩|| మన్దాశ్చమధ్యమాలోకేహ్య
ధికారిణఉత్తమాః | క్రమతోజీవతోముక్తిందేహతశ్చప్రజన్త్యపి ||౬౪|| కామ్యాచాంత్యక్తపూర్వాణాంపునర్గహీణ
నిర్ణయే | గ్రాహ్యత్వేచ్ఛనిసిద్ధానాంప్రసజ్యేతేతిచేన్నహి ||౬౫|| వేదాత్తత్వాచ్చ కామ్యానాంబంధుమానసరజ్జనాక
స్వోపేక్షితానామప్యస్తీకరణేన్యన్యవాఫలం ||౬౬|| సిషిద్ధాచరణంకుత్రకిమర్థంవావిధీయతే | అతస్తాదృశదుశ్శం
కాసుతరాన్నోపపద్యతే ||౬౭|| ప్రాక్ప్రబోధాచ్చమన్దాహికామ్యకర్తసుకేవలం | ఫలన్త్యజన్తికర్త్యాణ్యప్యత్రమా
మోక్షకాంతీణం ||౬౮|| ప్రబోధానస్తరంయానిక్రియస్తేలోకహేతవే | కామ్యకర్తాణివాన్యాని సర్వవైమిత్తికాని
వా ||౬౯|| తేషుబ్రహ్మవిదోనైవకత్వత్వమ్ముఖ్యమాప్నుయుః | ఫలేచ్ఛారహితత్వేనబాలచేష్టోపమత్వతః ||౭౦|| క
ర్తాహంహిపరంబ్రహ్మకర్తాణిబ్రహ్మవాఇమే | ఋత్విజశ్చపరంబ్రహ్మసాధనానిచతశ్ఫలం ||౭౧|| బ్రహ్మైవస్వర్గ
లోకశ్చబ్రహ్మైవాప్సరసాంగణః | బ్రహ్మైవకల్పపృథుశ్చబ్రహ్మైవసురభిశ్చసా ||౭౨|| బ్రహ్మైవభోక్తాభోగశ్చభోజ్యం
బ్రహ్మచసర్వగం | బ్రహ్మైవపునరావృత్తిర్భ్రష్టేవచపునర్గతిః ||౭౩|| ఏవంభావనయాయుక్తం కర్మిణంబ్రహ్మవేది
నం | కామ్యకర్తాణికురున్మిర్విర్యాణిద్విజోత్తమాః ||౭౪|| అథవేన్ద్రియసంశ్చారబాహుళ్యాదాత్మయోగినః | బ
హుదుఃఖప్రసంగేనకామ్యాన్యనుతిష్ఠతు ||౭౫|| భోగమాత్రనిదానత్వాల్లోకానాంసుహృదాభ్యుతైః | నముఖ్యసం
గ్రహస్తస్మాన్మగృణ్తాతుపునర్భుధః ||౭౬|| నిత్యకర్తాణితుస్వాధ్యేష్యనుప్రేయానిసాదరంజీవన్ముక్తైరపిప్రాజ్ఞైస్సాన్య
శ్రమాణాంప్రసిద్ధయే ||౭౭|| స్వేచ్ఛాచారాభ్యనుజ్ఞాతునిషేధవిధివర్జనాత్ | మయోచితైవయుష్మాకంకృతానైషా
హిదుష్కరే ||౭౮|| యదివర్ణాశ్రమాన్త్యక్తావ్యపృథివర్ణాశ్రమంవివా | సిషిద్ధసేవానుజ్ఞాభూతకృతాదుష్యేతసాద్వి
జాః ||౭౯|| స్వాశ్రితా శ్రమయోగ్యానాన్నిత్యానాంకర్తృత్వాత్ | అపరిత్యాజ్యతాత్యస్తమసకృత్ప్రీత్యతేహి
వః ||౮౦|| యద్యాశ్రమాన్తరారోహణప్రత్యవరోహణం | అనుజ్ఞాతమభిప్రేతమపివాగ్రూప్యతేతదా ||౮౧|| త
స్మాత్స్వేచ్ఛాచారవిహరన్యనావకాశోమదుక్తిషు | యోగినామపివైరాగ్యసమత్వనియమోనచ ||౮౨|| వైరాగ్యతార
తమ్యేనయథాసౌకర్యమాశ్రమం | ఆశ్రిత్యజీవన్ముక్తాఅప్యాదేహన్నిత్యకర్తభిః ||౮౩|| కాలస్సయతసన్నాస్యైరైవచే
హిముక్తిరన్యుతా | సంప్రాప్తాచేత్తదాతానిగళన్తుస్వయమేవవః ||౮౪|| అతివర్ణాశ్రమిత్వచ్ఛముఖ్యంభవతువస్తదా
ప్రేతాజగరపాపానసదృశానాంకథచ్ఛన ||౮౫|| వర్ణాశ్రమాదిగర్హస్థ్యగర్హోపినచసంభవేత్ | సర్వాచారవిహీనత్వా
త్స్వేచ్ఛాచారస్యకాగతిః ||౮౬|| అశోదేహత్వపర్యంతంస్వాశ్రమాచారతత్పరాః | స్వాసన్దానుభవోల్లాసాత్సుఖంవి
హరతద్విజాః ||౮౭|| ప్రారబ్ధభోగేష్వపియోవిరక్తస్తస్యైవతుర్యాశ్రవయోగ్యాతాస్యాత్ | జీవద్విముక్తిశ్చవిదేహ
ముక్తిస్సమాధయస్తత్ఫలహేతవశ్చ ||౮౮|| చిదగ్నిసన్నప్తమహాసవస్తేస్వేచ్ఛాచారవిహరంయదికుర్మరత్ర | సంప్రాప్తు
యన్మగ్నమతామిమానినస్థావరాణిద్విజపుంగవాఃకిం ||౮౯||

ముషయః॥ స్వామిన్నస్మానుకేషాఞ్చిత్తుర్యాశ్రమపరిగ్రహే । తాత్పర్యంవర్తతేప్రవైరాగ్యత్వాద్గురోతతః ॥౧॥
 పన్నాసవిధిమస్మాకంబ్రాహ్మత్యస్తవర్తనామేనప్రాతీతికంసర్వప్రణశ్యేద్దుఃఖమాత్మనాం ॥౨॥ గాతమ॥పు
 తాహిసర్వవేదాస్తసాగరంయోగినాంపరంభగవంతమహాత్మాసన్నారదంశౌనకాదయః ॥౩॥ పప్రచ్ఛన్విసయోపే
 తావీతరాగామహాధియః॥సన్నాసవిధిమస్మాకంబ్రాహ్మభోభగవన్నిః॥౪॥ తచ్చుత్వానారదస్మీమాకప్రత్యువా
 చమహామునిః॥ పితామహముఖేనైవతద్జ్ఞాతుంయోగ్యమిత్యథ ॥౫॥ సత్రయాగావసానేతైస్సహసరైశ్చనారదః॥స
 త్యలోకంపరంగత్యాబ్రహ్మః॥పాపరంగురుం ॥౬॥ బ్రహ్మణంవిధివన్న త్వాస్తుత్వాపిచయథోచితం । తదాజ్ఞయోప
 విశ్యేతైర్నారదస్తమువాచహ ॥౭॥ నారదః॥ త్వంగురుర్జనకస్తవ్యసర్వజ్ఞస్తవందయానిధిః॥సర్వవిద్యారహస్యజ్ఞ
 స్తవమేవభగవన్విధే ॥౮॥ అతోమదిష్టమేకంహి రహస్యంభవముక్తిదం । వక్తవ్యంత్యాంవినాకోవాసమథస్తత్రవి
 ద్యతే॥పారివ్రాజ్యస్వరూపస్యక్రమన్నోబ్రాహ్మ సద్గురో । ప్రార్థితోనారదేనైవం ॥౯॥ సరమేష్ఠీ జగత్పతిః॥ ౧౦॥స
 ర్వతస్తా సమాలోక్య సర్వా నపి మునీ శ్వరా ॥ ముహూర్త మాత్రం భూత్వా త్వనమాధిస్థోభ చే
 తసి ॥ ౧౧ ॥ సంసారార్తి నివృత్త్యథా సన్యా సశ్ర వణే రతిః । ఏతేషా మితి నిశ్చిత్య నార దంసో
 బ్రవీద్యధిః॥౧౨॥ విధిః॥ పురాపురుషసూక్తోక్తరహస్యంపుత్రనారద । నోపదిష్టమయేదానీంతేవివిభావ్యచేత్రణం॥
 యథావిధ్యపసీతోభపితృమాతృవిధేయకః । పితృస్సమీపాదన్యత్రసంప్రదాయస్థితంగురుం ॥౧౩॥ శ్రోత్రియం శ్రద్ధ
 యాయుక్తంశాస్త్రవాత్సల్యసంయుతం॥సత్కులీనంగురైర్యుక్తంకౌటిల్యాదివివర్జితం ॥౧౪॥ ఆసాద్యనత్వా శుశ్రూ
 షాపూర్వకంవినయాన్వితః॥ విజ్ఞాప్యస్వమతంసేవాంద్వాదశాబ్దావసానకాం ॥౧౫॥ కృత్వాసకలవిద్యానామభ్యా
 సంతదనుజ్ఞయా॥ కన్యామభిమతాంసాధ్వీంస్వకులానుగుణాంపరాం ॥౧౬॥ వివాహ్యకుగ్వగార్హస్థ్యంపఞ్చవింశతి
 వత్సరైః॥ దౌర్భాగ్యస్యానివృత్తిశ్చసమేత్యగృహీణాంవరః ॥౧౭॥ స్వచంశవృద్ధికామస్సౌ పుత్రమేకముపేత్యచ
 కాలస్నిత్యాతతఃపఞ్చవింశత్యంతంవసేస్థితః ॥౧౮॥ నిత్యన్త్రిషణసానంకుర్వన్నాహరమాహరతా ॥ ఏకవారశ్చతు
 ర్థేవశ్యక్త్వాపుర్యాదిసంస్థితం ॥౧౯॥ తదాశ్రమోచితంసర్వంకర్తనీర్వర్త్య శాస్త్రతః । దృష్టశ్రవణ వైశ్యవ్యయసే
 త్యచమహామునిః ॥౨౦॥ చత్వారింశత్సమాఖ్యాతసంసారవైశ్వసుసంస్కృతః । విరక్తసర్వసచ్చిత్తశుద్ధిమేత్యగుణో
 త్తమః ॥౨౧॥ సర్వాసీద్ధ్యాదికాకదగ్ధాదుర్గుణాంచాస్త్రీనిద్వితా ॥ నిత్యానిత్యవివేకాదైశ్చతుర్భిస్సాధనైర్గుణః॥
 సన్న్యస్తుమర్హతిప్రాజ్ఞవంభూతోమహాతపాః॥నేతరస్తుకదాచ్యత్రమునీనాంవరనారద ॥౨౨॥ నారదః॥ భగవత్కేస
 సన్నాసస్సన్యాసేవాధికారవాత్ ॥ ఏతన్నేబ్రాహ్మసర్వజ్ఞసద్గురోకరుణానిధే॥౨౩॥ విధిః॥ షడ్దోధికలోకస్థానోబాల
 కశ్చాపిపాతకీ । పతితశ్చపరద్వారీనైఖానసహరద్వితా ॥౨౪॥ చక్రీంసీచపాషణ్డీశిపిష్టోష్యనస్మికః । చ్చిత్రివాణో
 సన్న్యస్తోభృతకాధ్యాపకోపిచ ॥౨౫॥ ఏతేనార్హన్తినన్నాసమాతురేణవినాశ్రమం । వత్సామ్యాతురకాలశ్చతేషు
 ఋషౌర్వసన్తుతం ॥౨౬॥ ప్రాణస్యోత్క్రమణాసన్నకాలస్త్యాతురసంజ్ఞకః । నేతరస్త్యాతురఃకాలోముక్తిహార్గ
 ప్రపర్తనః ॥౨౭॥ ఆతురేపిచసన్యాసేతత్తన్నన్త్రపురస్సరం । మన్త్రావృత్తిశ్చకృత్వైవసన్నసేద్విధివద్బుధః॥౨౮॥
 ఆతురేపిక్రమేచాపిప్రేషభోనకుత్రచిత్ । నమస్త్రంకర్తరహితంకర్తనున్త్రయపేక్షితా ॥ ౩౦॥ అకర్తమన్త్ర
 హితన్నాతోమన్త్రంపరిత్యజేత్ । మన్త్రంవిశాకర్తకుర్యాదృష్టన్యాహుతవద్భవేత్ ॥౩౧॥ విధ్యుక్తికర్తనం తేషా
 త్సన్నాసస్త్యాతురస్తృతః॥ తస్మాదాతురసన్నాసేమన్త్రావృత్తివిధిర్నునే॥౩౩॥ ఆహితాగ్నిర్విరక్తశ్చేద్యేదా నరక
 తోయది । ప్రాజాపత్యేష్ఠిమప్పేచనిర్వర్త్యదైవసన్న్యసేత్ ॥౩౪॥ మనసావాథవిధ్యుక్తంమన్త్రావృత్త్యాథవాజలేప్ర
 త్యసహసమాగ్ధేణకర్తానుష్ఠానమేవహ ॥౩౫॥ సమాప్యసన్న్యసేద్విద్యానోచేత్పాతిత్యమాఘ్నయాత్ । అసమాని

తకర్తాహిస్వయమాశ్రమదూషకః 13౬1 యదామనసినజ్ఞాతంవైశృణ్యంసర్వవస్తుమ తదాసన్నాసమిచ్ఛన్తిపతి
తస్మాన్విప్రపర్యయే 13౭1 విరక్తఃప్రవ్రజేద్ధిమాన్సరక్తస్తుగృహేవసేత్ సరాగోసరకంయాశీప్రజన్తి ద్విజాధ
మః 13౮1యస్యైతానిసుగుప్తానిజిహ్వాపథోదరంకరః 1 సన్నన్యసేదకృత్తోద్వాహూబాహ్నిహోబ్రహ్మచర్యవాన్ 11
సంసారమేవనిస్సారందృష్ట్వాసారదిదృక్షుయా 1 ప్రవృజన్త్యకృత్తోద్వాహూపరంవైరాగ్యమాశ్రితాః 1౪01 ప్రవృత్తిలక్ష
ణంకర్తజ్ఞానంసన్నాసలక్షణం1తస్మాద్దానంపురస్కృత్యసన్నసేదిహబుద్ధిమాన్1౪౧1 యదాతువిదితంతత్త్వంసరం
బ్రహ్మసనాతనం తదైకదణ్డంసంగృహ్యసోపవీతాంశిఖాంశ్యజేత్ 1౪౨1 పరమాత్మనియోరక్తోవిరక్తోపరమాత్మని
సర్వేశ్వణావినిర్ముక్తస్సభైశుంభోక్తుమర్హతి 1౪31 పూజితోవందితశ్చైవసుప్రసన్నోయథాభవేత్ 1 తథాచేత్తా
ద్యమానస్తుతదాభవతిభైక్షుభుక్ 1౪౪1 అహమేవాక్షరంబ్రహ్మవాసుదేవాశ్చ్యమవ్యయం 1 ఇతిభావోధురోయస్య
తదాభవతిభైక్షు భుక్ 1౪౫1 యదానకురుతేభావంసర్వభూతేషుపాపకంకర్మణామసావాచాతదాభవతిభైక్షుభుక్ 11
యస్మిన్కాన్తిశ్చమశ్శౌచంసశ్యంసన్తోపఆర్జవం 1 అకించనమదంభశ్చసక్తైవల్యాశ్రమేవసేత్ 1౪౬1 దశలక్షణకంధర్మ
మనుతిష్ఠన్సమాహితః 1వేదాన్తాన్విధివచ్ఛ్రిత్యాసన్నన్యసేదసృణోద్విజః 1౪౮1 ధృతిఃక్షమాదమోస్తేయశౌచమి
న్ద్రియనిగ్రహః 1 హీవిద్యాసత్యమక్రోధోదశకంధర్మలక్షణం 1౪౯1 అతీతాన్నస్తరేదోఽగన్న తథానాగతానపి
పాప్రాంతాశ్చనాభినంద్యేద్యస్సక్తైవల్యాశ్రమేవసేత్ 1౫౦1 ప్రాణేగతేయథాదేహస్సుఖదుఃఖేనవిన్దతి తథాచేత్పా
ణియక్తోపిసక్తైవల్యాశ్రమేవసేత్ 1౫౧1 కాపీనయుగళంకన్ధాదణ్డవీకఃపరిగ్రహః 1 యశోపరమహంసస్యనాధికస్తువి
ధీయతే 1౫౨1 యనివాకురుతేరాగాదధికస్యపరిగ్రహం 1 రౌరవంసరకంక్షత్వాతిర్యగ్యోనిషుజాయతే 1౫31 విశీ
ర్ణాస్యమలాన్యేవచేలానిగ్రథితానితు 1 కృత్వాకన్ధాంబహిర్వాసోధారయేద్ధాతురజ్జతం1౫౪1 ఏకవాసాలవాసావావీక
దృష్టిరలోలుసః 1 ఏకవీవచరేన్నిత్యంవహ్నేకత్రసంవసేత్ 11౫౫1 కుటుంబంపుత్రదారాంశ్చవేదాం గానిచసర్వతః 1
యన్మన్యన్తోపవీతశ్చత్యక్త్యాగౌఢశ్చరేద్యతి 1౫౬1 కామంక్రోధస్తథాదర్పలోభమోహదయశ్చయే 1 తాన్స్త
దోమాన్పరిత్యజ్యపరివ్రాణ్ణీర్మలోభవేత్ 1౫౭1 రాగద్వేషవియుక్తాత్మాసమలోష్టాశ్చకాశ్చనః 1 పాణిహింసా
నివృత్తశ్చమునిస్సన్యత్యసర్వవిస్మృతః 1౫౮1 ఉంభాహంకారనిర్ముక్తోహింసాపైశ్చన్యవర్జితః 1 ఆత్మజ్ఞానగుణోప
తోయతిర్మోక్షమవాప్నుయాత్ 1౫౯1 ఇన్ద్రియాణాంప్రసంగేనదోషమృచ్ఛత్యసంశయం 1 పన్నియమ్యకృతాన్యేవతత
స్సిద్ధిన్నిగచ్ఛతి 1౬౦1 నజాతుకామఃకామానామపథోగేనశామ్యతి 1 హవిషాకృష్ణవర్తేవభూయఏవాభివర్ధతే1౬౧1
శ్రుత్వాస్పృష్ట్వావహుత్వాచదృష్ట్వాహృత్వాచయోనరః 1 నహృవ్యతిగ్ధాయతీవాసవిజ్ఞేయోజితేన్ద్రియ 1౬౨1 య
స్యవాక్చనసేశుద్ధేనమ్యగుప్తేవసర్వదా 1 సవైసర్వమవాప్నోతివేదాన్తోపగతంఫలం 11౬31 సన్నానాద్బాహ్నిహో
నిత్యముద్యేజేతవిషాదివ 1 అమృతస్యేవచాకాండేదవమానస్యసర్వదా 1౬౪1 సుఖంహ్యవమతశ్చేతే సుఖశ్చప్రతి
బుధ్యతే 1 సుఖశ్చరతిలోకేస్త్రిన్నవమన్తావినశ్యతి 11౬౫1 అతివాదాంస్తితిక్షేతనావమన్యేతకశ్చన 1 నచేమందేహ
మాశ్రిత్యవైరంకుర్వీతకేనచిత్ 1౬౬1 క్రుశ్యన్తన్నప్రతిక్రుధ్యేదాకృష్ణకుశలంవదేత్ 1 సప్తద్వారావకీర్ణాశ్చనవాచ
మన్యతాంవదేత్ 1౬౭1 అధ్యాత్మరతిరాసీహోసరపేక్షోనిరాశిః 1 ఆత్మవైవాసహాయేనసుఖార్థీచిచ్ఛరేదిహ 1౬౮
ఞ్చన్ద్రియాణాన్నిరోధేనరాగద్వేషక్షయేనచ 1 అహింసయాచభూతానామమృతత్వాయకల్పతే 1౬౯1 అగ్నిష్ఠాం
స్నాయుబద్ధంమాంసశోణితలేపితం 1 చర్మావబద్ధస్తుగ్ధస్త్రూర్ణంమూత్రపురీషయోః 1౭౦1 జరాశోకసమావిష్టంరో
గాయతనమాతురం 1 రజస్వలమనిత్యశ్చభూతావాసమిమన్త్యజేత్ 11౭౧1 మాంసాస్సక్పాయ విణ్మూత్రస్నాయు
షుజ్ఞాన్తిసంహతా 1 దేహేదేత్ప్రితిమాన్స్తాధోభవితానరకేషిన్11౭౨1 పాకాలసూత్రపదవీసామహావీచివాగురః 1 పాసి
పాతవన్శేణీయాదేహేహమితిస్థితి 11౭31 సాత్యాజ్యసర్వయత్నేనసర్వనాశేప్యసంధితే 1 స్పృష్టవ్యాసానభజ్యేన

సశ్వమాంసేవపుటసీ 12౪। ప్రియేషు స్వేషుసుకృతమప్రియేషుచదుష్యతం । విసృజ్యధ్యానయోగేనబ్రహ్మపూజిత
సనాతనం 12౫॥ అనేనవిధినాసర్వాంస్త్యక్త్వా సంగంశ్చనైశ్చనైః । సర్వద్వంద్వైర్వివిర్ముక్తో బ్రహ్మజ్యేవావతి
ష్టతే ॥12౬॥ ఏకఏవచరేన్నిత్యంసిద్ధర్థమసహాయకః । సిద్ధిమేకస్యపశ్యన్తి నజహంతినహీయతే 12౭। కపాలంవృక్ష
మూలానికుచేలాన్యసహాయతా । సమతాచైవసర్వస్మిన్నేతన్నుక్తస్యలక్షణం 12౮। సర్వభూతహితశ్చాన్తస్తిగ్రహ
ణీసకమణ్డలుః । ఏకారామఃపరివృజ్యభిక్షార్థంగ్రామమావిశేత్ 12౯। ఏకోభితుర్యథోక్తస్సాన్విద్వావేదమిధునంస్తృ
తం । త్రయోగ్రామస్సమాఖ్యాతఃసర్వస్త్వనగరాయతే 1౩౦। నగరన్నహికర్తవ్యంగ్రామోవామిధునస్తథా । ఏత
త్త్రియంప్రకుర్వాణస్సధర్మాచ్ఛృవతేయతిః 1౩౧। రాజవారాదితేషాంస్యాన్భిక్షా వార్తాపరస్పరం । స్నేహావైశు
స్యమాత్సర్యంసన్నికర్షానన్నసంశయః 1౩౨। ఏకాకీనిస్సప్రాప్తిషేన్నహికేనచిదాలపేత్ । దద్యాన్నారాయణేత్యే
వప్రతిపాక్యంసదాయతిః ॥౧౩3॥ ఏకాకీచిన్తయేద్భృహ్మమనోవాక్కాయకర్తభిః । మృత్యుశ్చనాభినన్దేతజీవితం వా
కథశ్చన ॥౧౩౪। కాలమేవప్రతిక్షేతయావదాయుస్సమాప్యతే । నాభినన్దేతమరణంనాభినన్దేతజీవితం 1౩౫। కాలమే
వప్రతిక్షేతనిర్దేశంభృతకోయధా ఏహాహిదురనుష్టేయానిష్ఠాసన్న్యాసినస్సత

* ఇతితత్వసారాయణేకర్త కాణ్డస్యప్రథమ పాదేషశ్చ మోధ్యా యః *

విధిః । పునశ్చతేప్రవక్ష్యామిసన్న్యాసవిధిమాత్మజ । శ్రుణుష్వసావధానేనచేతసానారదాధునా ॥౧॥నటాదిప్రేక్షణం
ద్యూతంప్రమదాంసుహృదంతథా । భక్త్యంభోజ్యముదక్యాశ్చపణ్ణపశ్యేత్కదాచన॥౨॥రాగం ద్వేషంమదంమాయాన్దో
హమ్హాహంపరాత్మసు । షడేతానియతిర్నిత్యంమనసాపినచిన్తయేత్ ॥౩॥మశ్చకంశుక్లవస్త్రాశ్చస్త్రీకథాలౌల్యమేవచ
దివాస్వాపశ్చయానశ్చయతీనాంపాతకానిషత్ ॥౪॥ దూరయాత్రాంప్రయత్నేనవర్జయేదాత్మచిన్తకః । సదోప
నిషదంవిద్యామభ్యసేన్తుక్తిహేతుకీం ॥౫॥ సతీర్థసేవీనిత్యంస్యాన్నోపవాసపరోయతిః । సచాధ్యయనశీలస్సాన్విన్న
వ్యాఖ్యానపరోభవేత్ 1౬॥ అపాపమశతంవృత్తమజిహ్వాన్నిత్యమాచరేత్ । ఇన్ద్రియాణిసమాహృత్య కూర్మోంగా
నీవసర్వశః 1౭। క్షీణేన్ద్రియమనోవృత్తిర్నిరాశీ నిష్పరిగ్రహః । నిర్వంధోవిర్రుమస్కారోన్విష్టధాకారవీచచ 1౮।
నిర్మమోనిరహంకారోనిరపేక్షోనిరాశిః । వివిక్తదేశసంసక్తోముచ్యతేనాత్రసంశయః 1౯॥ ఆప్రమత్తకర్తభక్తిజ్ఞా
నసంపత్తిమాన్మరః । స్వతంత్రపితృవైరాగ్యంబ్రహ్మచారీగృహీవసి ॥౨౦॥ స్వముఖ్యవృత్తికామశ్చేద్భృహ్మచర్యంస
మాప్యసః । గ్రహీభవేద్భృహ్మసాన్భూత్వావసిచప్రవృజేత్తతః 1౧౧। యదివేతరథాబ్రహ్మచర్యా ద్వైప్రవృజేత్తథా
గృహాద్వాథవనాద్వాథప్రతివాప్రతికోథవా 1౧౨। స్నాతకోవాస్నాతకోవాప్యత్సన్నాస్తిస్తథేతరః । యదహర్వి
రజేదేవతదహఃప్రవృజేత్స్వయం 1౧3। తథకఇష్టింకుర్వన్ప్రజాపత్యాన్నవేతరాం । ఆగ్నేయామేవకుర్యాత్సహ్య
గ్నిప్రాణస్తమేతయా ॥౧౪॥ కరోతీతస్మాత్కుర్వాత్తదేతత్సత్వంరజస్తమః । త్రైధాతవీయామేతేహిచోచ్యతే
ధాతవస్త్రయః ॥౧౫॥అయన్తేయోనిరిత్యాదిమన్తేణానేననారద । ఆజిఘ్రిదగ్నిమేయోగ్నేర్మోనిర్యః ప్రాణఉద్య
తే ॥౧౬॥ ప్రాణంగచ్ఛనిజాంయోనింగచ్ఛస్వాహేత్యథానలం । ఆహృత్యాహవనియాత్తదాజిఘ్రితూర్వవన్తునే౧౭
యదివన్తిన్నవింజేతజహుయాదపుమస్త్రయః । ఆపోవైదేవతాస్సర్వాఇత్యాదేరుదకంతతః ॥ ౧౮॥ ఉద్భృత్యసా
జ్యంప్రాశ్నీయాద్ధవిర్తోక్షదమిత్యథ । శిఖాయజ్ఞోపవీతశ్చపితరంపుత్రమేవచ ॥౧౯॥ కళత్రంకర్తచాదీతిమన్తాన్ప్ర
రమశేషతః విసృజ్యైవాత్మవిన్తోక్షమన్తేఃపరివృజత్యపి ॥౨౦॥ విధేన్ద్రిధాతవీయైస్తద్భృహ్మపాసీతనిష్కళం
ఇత్యుక్తవస్త్రబ్రహ్మణంపునః పప్రచ్ఛనారదః ॥౨౧॥ భగవత్సర్వవేదాన్తరహస్యాన్భజనద్ధురో । యజ్ఞోపవీతహే
నస్స్యాత్కథంపాన్ప్రణిశ్యథ ॥౨౨॥ తచ్ఛృత్వాభగవాన్బ్రహ్మసర్వజ్ఞః కమలాసనః । నారదంప్రత్యువాచే
దంమహాన్తమ్మనినాయకం ॥౨౩॥ విధిః । సశిఖంవపనంకృత్వాబహిస్సుత్రస్త్యజేద్భుధః । యదక్షరంసరంబ్రహ్మవి

తస్మాత్తమితిధారయేత్ || ౨౦ || సూచనాత్మాత్రమిత్యాహుస్మాత్తన్నామపరంపదం । తత్సూత్రంవిదితం యేనసవి
 పోషేదపారగః || ౨౧ || మేనసర్వమిదంప్రోతంసూత్రేషుణిగణాభవతత్సూత్రధారయేద్యోగీయోగవిత్తత్వదర్శనః || ౨౨ ||
 బహిస్సూత్రంత్యజేద్విద్వాన్యోగముత్తమమాస్థితః । బ్రహ్మభావమిదంసూత్రంధారయేద్యస్సచేతనః || ౨౩ || యద్బ్ర
 హ్మరూపవిమలంపవిత్రంపరమంపదం । ధారణాత్తస్యసూత్రస్యనోచ్ఛిష్టోనాశుచిర్భవేత్ || ౨౪ || సూత్రమన్తగ
 తంయేషాంజ్ఞానయజ్ఞోపవీతినాం । తేజైసూత్రవిదోలోకేతేచయజ్ఞోపవీతినః || ౨౫ || జ్ఞానఃప్రాజ్ఞానశిఖాజ్ఞానయజ్ఞో
 పవీతినః । జ్ఞానమేవపరస్తేషాంపవిత్రంజ్ఞానముచ్యతే || ౩౦ || అగ్నేరివశిఖానాన్యాయస్యజ్ఞానమయీశిఖా । సశిఖీత్యు
 చ్యతేవిద్వానితరేకశధారిణః || ౩౧ || కర్మణ్యధిక్యతా యేతు వైదికే బ్రాహ్మణా దయః । ప్రైరే వధా ర్యం
 తత్సూత్రం క్రియాం గంతధి వైస్సృతం || ౩౨ || శిఖా జ్ఞాన మయీ యస్యా స్తుప్రప వీతభ్య తన్న యం
 బ్రాహ్మణ్యం సకలంత స్యేత్యేవం బ్రహ్మ విదో విదుః || ౩౩ || తదేత ద్బ్రహ్మ విజ్ఞాయ బ్రాహ్మణః పరి
 వృజ్యతై పరివ్రాడే కళాతీనక సదా ముద్ధో పరి గ్రహః || ౩౪ || దేహ క్లేశాన హిష్టుశ్చే దేక శాతీ విధీ
 యతే । యథావిధ్యే వసన్యస్తం యదిశాతీ నయు జ్యతే । ౩౫ || జాతరూ పథరో భూత్వాసన్న్యస్య సక
 లానపి పుత్రమిత్రకళితాప్రబద్ధావీకకర్మచాఖిలం || ౩౬ || స్వాధ్యాయమపివిధ్యజ్ఞంకాపీనందజ్ఞమేవచ । ఆచ్ఛాదన
 భ్యున్యజ్యసహిష్టుర్దన్యస్సభ్యయం || ౩౭ || శీతోష్ణసుఖదుఃఖాత్తమానామానాదికన్తథా । షడూర్తివర్జితోనిద్రా
 వర్జితశ్చానహంకృతిః || ౩౮ || నిద్రామత్సరడంభేర్ద్యాగర్వాసూయావిస్మయజ్ఞః । కామక్రోధాదికాకారాగర్వేషాదీనపిదు
 ర్ముతాన్ || ౩౯ || శవాకారమివస్త్వత్వాన్వపపున్యస్విద్వితీయకం । అమన్యమానస్సర్వభృబహిరన్తర్మహామనః || ౪౦ || అ
 కృత్వావన్దనంకస్యాప్యస్వాహూస్వభవేవచ । యాదృచ్ఛికోభవేన్నిద్రాస్తుతిహీనస్వధావతః || ౪౧ || యదృచ్ఛాలాభస
 న్మున్యస్వర్ణాదీన్నపరిగ్రహేత్ । నావాహనన్నమన్త్రిభ్యునవిసర్జనమేవవా || ౪౨ || నామన్త్రిభ్యునచధ్యానం నచోపాస
 నమన్యథా । సప్తఫణ్షాపృథగ్గత్కన్యన్ననాలత్యుభ్యునాన్యతా || ౪౩ || అనికేతస్థిరమతిస్సగ్నత్రాగార వర్జితః । వృక్ష
 మూలేదేవగృహేత్యుకూటేచభూగృహే || ౪౪ || అగ్నిహూత్రస్యశాలాయాంకులాలస్యచకన్తరే । పుళిన్లోపవనా
 శాన్తనిర్మర్శజ్ఞిలేషుచ || ౪౫ || నిదాఘర్షభదుర్వాసశ్వేతకేతుర్భురైవతాః । సంవృత్తదత్తా త్రేయాచయ ద్వపన్య
 క్తలింగకాః || ౪౬ || అవ్యక్తాచారసంపన్నోబాలోన్యత్తపిశాచవత్ । అనున్యతోపిచోన్యత్తభవసర్వం సమాచరన్ || ౪౭ ||
 దణ్డంశిక్యభృషాత్రభృకటిసూత్రంకమణ్డబం । కాపీనభ్యాఖిలన్యక్త్యాభూత్వాహేత్యుపునారద || ౪౮ || జాతరూ
 పథరశ్చాథదరేదాత్తానమాత్మనా । అన్యిచ్ఛేదపినిర్ద్వంద్వోవిశుద్ధోనిష్పరిగ్రహః || ౪౯ || బ్రహ్మమార్గేసుసంపన్నప్రా
 ణసద్ధారణాయతు । యథోక్తకాలేభైతాన్నంభుజ్ఞో తాయాచితంకవ్చిత్ || ౫౦ || కరపాత్రేణవాన్యేన లాభాలాభస
 మోమమః । అధ్యాత్మనిష్ఠశ్చాన్తాత్మశుక్లధ్యానపరాయణః || ౫౧ || శుభాశుభాశేషకర్మనిర్మాలనపరస్సుధీః । సన్య
 స్యపూర్ణానన్తైకబోధంబ్రహ్మతదస్మ్యహం || ౫౨ || అనుస్తరన్నితిబ్రహ్మప్రణవంభృంగకీటవత్ । శరీరత్రయముత్సృజ్య
 యస్సన్యాసేనసాధునా || ౫౩ || దేహత్యాగంకరోత్యేషకృతకృత్యస్సపూరుషః । బ్రహ్మీభూతతయానాత్రపునర్జన్తై
 నారద || ౫౪ || త్యక్త్వావేదాంశ్చలోకాంశ్చవిషయానీన్దిగ్రియాణిచ । ఆత్మన్యేవస్థితోయస్తుసయాతిపరమాంగతిం || ౫౫ ||
 వామగోత్రాదివరణందేశంకాలంశుతంకులంపయోవృత్తంవృతంశీలంఖ్యాపయేన్నైవసద్యతిః । ౫౬ || నసంభాషేత్స్త్రి
 యంకాశ్చిత్పూర్వదృష్టాభ్యునస్త రేత్ । కథాభ్యువర్జయేత్తాసాన్నపశ్యేల్లిఖితామపి || ౫౭ || ఏతచ్ఛత్రుష్టయమ్మోహాత్
 స్త్రీచామాచరతోయతే । చిత్తంవిక్రీయతేవశ్యంతద్వికారాత్ప్రేరణశ్యతి || ౫౮ || తృష్ణాక్రోధోనృతమ్తయాలోభ
 మోహశాప్రియాప్రియే । శిల్పంవ్యాఖ్యానయోగభ్యుకామరాగఃపరిగ్రహః || ౫౯ || అహంకారోమమత్వభ్యుపదమ్తాస్స
 ర్యమేవచ । ప్రాయశ్చిత్తంప్రవాసశ్చమన్త్రాగ్రాధిగ్రహః || ౬౦ || పరనిద్రాపరస్తోత్రంద్రవ్యవస్త్రాదీనంగ్రహః । ప్రతిపి

ధానిచైతాని సేవమానోవ్రజేదధః ॥౬౧॥ ఆగచ్ఛగచ్ఛతిప్రేతిస్వాగతంసుహృదోపివా ॥సన్తాననశ్చనబూయాన్తుని
 ర్శ్చక్షుపరాయణః ॥౬౨॥ ప్రతిగ్రహన్నగృష్ణీయాన్వైవచాన్యంప్రదాపయేత్ ॥ప్రేరయేద్వాతథాభిక్షుస్సప్తేషినక
 దాచన॥౬౩॥ జాయాభ్రాతృసు తాదీనాంబన్ధనాశ్చశుభాశుభం ॥శ్రుత్వాదృష్ట్వానకంపేతశోకహర్షాత్యజేద్యుతిః॥౬౪
 అహింసాసత్యమస్తేచుబ్రహ్మచర్యాపరిగ్రహః ॥అనాథత్యమదీనత్వంప్రసాదస్థైర్యమార్జవం ॥౬౫॥ అస్సహిమాగురు
 శుశూంసాశ్రద్ధాతూ నిర్దమశ్శుమః ॥ఉపేక్షాధైర్యమాధుర్యేతితిక్షాకరుణాతథా ॥౬౬॥ ప్రోస్తథాజ్ఞాన విజ్ఞానేయో
 గోలభాశనంభృతిః ॥ఏషస్వధర్మోవిఖ్యాతోయతీరాన్నియతాత్మనాం ॥౬౭॥ నిర్దవ్దోన్వినిత్యసత్వస్థోనిర్దమస్సమదర్శ
 నః ॥తురీయఃపరమోహంసస్సాక్షాత్సారాయణోయతిః ॥౬౮॥ ఏకరాత్రంవసేద్ద్రామేనగరేపశ్చరాత్రకం ॥స
 ర్వాభ్యోస్యత్రపర్వాసుమాసాం శ్చచతురోవసేత్ ॥౬౯॥ ద్విరాత్రన్నవ సేద్ద్రామేభిక్షుర్య దివసేత్తదా
 రాగాదయఃప్రసజ్యేరంస్తేనాసానారకీభవేత్ ॥౭౦॥ గ్రామాన్తేనిజ్జనేదేశేనియతాత్మానికేతనః ॥పర్యటేత్కీటవ
 ద్భూమావర్తాన్స్వేకత్రసంవసేత్ ॥౭౧॥ ఏకవాసాఅవాసావాఏకదృష్టిరలోలుపః ॥అదూషయన్సతామృతార్గంధ్యాన
 యుక్తోమహీశ్చరేత్ ॥౭౨॥ శుచాదేశేనదాభిక్షుస్సృధర్మ మనుపాలయత్ ॥పర్యటేతసదా యోగీవీతయన్వసుధా
 తలం ॥౭౩॥ నరాశ్రానచమధ్యాన్తేనస్థయోరైవపర్యటేత్ ॥నశూన్యేనచదుగ్ధేవాప్రాణేబాధాకరేనచ ॥౭౪॥ ఏక
 రాత్రంవసేద్ద్రామేవ త్రనేతుదినత్రయం ॥పురేదినత్రయంభిక్షుర్నగరేపశ్చరాత్రకం ॥౭౫॥ వర్షాన్స్వేకత్రతిప్రేతస్థానేపు
 ణ్యజలూవృతే ॥ఆత్మవత్సర్వభూతానివశ్యభిక్షుశ్చరేన్దహీం ॥౭౬॥ అన్ధవతుబ్జవచ్చైవ బధిరోన్మత్తమూకవత్ ॥
 సానన్త్రిషవణంసోక్తంబహూదకవస్తయోః ॥౭౭॥ హంసేతు సకృదేవస్యాశ్చరహంసేనవిద్యతే ॥మానంయోగ
 గాసనంయోగ స్తితిక్షైకాన్తశీలతా ॥౭౮॥ నిష్పుహత్వంసమత్వశ్చ సప్తైతాన్యేకదణ్డినాం ॥పరహంసా శ్రమస్థోహి
 సానాదేరవిధానతః ॥౭౯॥ అశేషచిత్తవృత్తీనాంత్యగంకేవలమాచరేత్ ॥నిర్వికల్పాదిభిర్నిత్యనియమేన సమా
 ధిభిః ॥౮౦॥ త్వత్త్వాంసరుధిరసామ్యుచజ్ఞామేదోస్థిసంహతావిణ్మూత్రపూయేరమతాం క్రమీణాంకియదన్తరం ॥౮౧॥
 త్వక్చక్రీరమశేషాణాంక్షేష్టాదీనామృహచయః ॥కృపాంగశోభాసారభ్యకమనీయాదయోగుణాః ॥౮౨॥ మాం
 సాస్పృక్పూయవిణ్మూత్రసామ్యుచజ్ఞాస్థిసంహతా ॥దేహేచేత్ప్రీతిమాన్మూఢోభవితానరకేపిసః॥౮౩॥ స్త్రీణామవా
 చ్యదేశస్యక్లిన్ననాడీవఃస్యచ ॥అభేదేమనోభేదాజ్జనఃప్రాయేణవశ్చయతే ॥౮౪॥ చర్మఖణ్డంద్విధాభిన్నమపా
 నోద్ధారధూతితం ॥యేరమన్తినసస్తేభ్యస్సాహసంకిమతఃపరం ॥౮౫॥ నతస్యవిద్యతేకార్యంనల్గింవావిపశ్చితః ॥ని
 ర్మమోనిర్భయశ్శాన్తోనిర్ద్వంద్వోవర్ణభోజనః ॥౮౬॥ ముసికౌపివవాసాస్సాన్యన్నగోష్ఠివాధ్యానతత్పరః ॥ఏవంజ్ఞాన
 పరోయోగీబ్రహ్మభూయాయకల్పతే ॥౮౭॥ లింగేసత్యపిఖల్వస్త్రిజ్ఞానమేవహికారణం ॥నిర్మోక్షాయేహాగూతా
 నాంలింగగ్రామోనిరర్థకః ॥౮౮॥ యన్నసన్తన్నచాసన్తన్నాశ్రుతన్నబహుశ్రుతం ॥నమన్తన్నదుర్వృత్తంపేదక
 శ్చిత్తస్సచాహ్మణః॥౮౯॥ తస్మాదలింగోధర్మస్థోబ్రహ్మన్మత్తమనువ్రతం ॥గూఢధర్మాశ్రితోవిద్వాన్జ్ఞాతచరితశ్చరేత్ ॥౯౦॥
 సన్నిధస్సర్వభూతానాంవర్ణాశ్రమవివర్జితకః ॥అన్ధవజ్జవచ్చాపిమూకవచ్చమహీశ్చరేత్ ॥౯౧॥ తందృష్ట్వాశాన్తమనసం
 స్పృహయన్దివౌకసః ॥లింగాభానాతుకైవల్యమితిబ్రహ్మనుశాసనం ॥ * * * * *

* ఇతితత్వసారాయణేకర్త కాణ్డస్యప్రథమపాదేషస్తోధ్యాయః *

నారదః॥ లింగాభావాత్తుకైవల్యమిశ్యక్రమమసంశయః ॥జాయతేభగవత్బ్రహ్మలింగానాంవిహితత్వతః ॥౧॥ శా
 ట్యాయనీయేశూయస్తేపారివ్యాజ్యంహేనైష్ఠికం ॥యోజహాతనవైమూర్ఖోవీరహాబ్రహ్మహాభవేత్ ॥౨॥ సభూరిణ
 హమహాపాపీస్తేనశ్యగురుతల్పగః ॥సమిత్రద్రుక్కృతేఘ్నశ్చప్రచ్యుతస్సర్వలోకతః॥౩॥ స్తేనస్సురాహోగురుతల్పగమిష్యతే
 ద్రుగేతేనిషక్నోత్యైవనికుడ్ధిం ॥వ్యక్తమవ్యక్తంవావిభృతంవిష్ణులింగంత్యజన్నశుద్ధేదభితైరాత్మభాసా ॥౪॥ తస్మా

విష్ణోర్నిగమస్త్యహిర్వాయస్వాక్రమస్త్యైవతేనాశ్రమంవా । ప్రత్యావృత్తింభజతేవాతిమూఢోనైషాంగతిః కల్పకో
ట్యాపిదృష్టా ॥౫॥ త్యక్త్వాసర్వాశ్రమాధీరోపసేన్మోక్షాశ్రమేపరం । మోక్షాశ్రమాత్పరిభ్రష్టోనగతిస్తస్యవిద్యతే ॥౬॥
పారివ్రాజ్యంగ్రహిత్యాతుయస్యధర్మేనతిష్ఠతి । తమాకూఢచ్యుతం విద్యాదితివేదానుశాసనం ॥౭॥ ఇతిలింగపరిత్యాగ
శేయతేపాపశ్రుతేర్గురో । సలింగపవనరైతముముక్షురితిభాతిమే ॥౮॥ బ్రహ్మ ॥ సత్యమేవత్యయాప్రోక్తంధీమతాంచ
రనారద । తథాపిలింగత్యాగశ్చసప్రమాణశ్చగ్రీణుష్వతం ॥౯॥ సన్యాసభేదైరాచారాభిద్యస్తేవస్తుతస్తుసః । ఏకప
వహిసన్న్యాసశ్చతుర్థాప్రోచ్యతేశ్రుతా ॥౧౦॥ యశ్చవైరాగ్యసన్న్యాసోజ్ఞానసన్న్యాసఏవచ । జ్ఞానవైరాగ్యసన్న్యాసఃక
ర్తృసన్న్యాసఃతత్పి ॥౧౧॥ యోస్త్విష్టషయవైత్పత్యమేత్యప్రాకన్యకర్తవ్యతః । సన్న్యస్తస్సహివైరాగ్యసన్న్యాసోన్యాయతే
బుధైః ॥౧౨॥ ప్రపఞ్చోపరతోక్రోధాదీషణావాసనాత్రయః । యస్సన్న్యస్యతీసజ్ఞానసన్న్యాసోన్యాయతేబుధైః ॥౧౩॥
జ్ఞానవైరాగ్యసహితోజాతయాపధరశ్చయః । జ్ఞానవైరాగ్యసన్న్యాసోదేహమాత్రావశేషితః ॥౧౪॥ యోవైరాగ్యవిహీ
నోపిబ్రహ్మచర్యాశ్రమక్రమాత్ । సన్న్యస్తసినైకర్తృసన్న్యాసోన్యాయతేసుత ॥౧౫॥ విద్యోస్సన్న్యాససర్వాజ్ఞానసన్న్యాస
సీతనిగద్యతే । అన్యోవివిదిషాన్న్యాసీకర్తృసన్న్యాసినంజ్ఞితః ॥౧౬॥ ద్వివిధఃకర్తృసన్న్యాసస్సనిమిత్తోనిమిత్తకః । ఆద్యస్తాన్
తురథత్యక్తకైకమన్యాసోద్వీచీయకః ॥౧౭॥ సన్యాసశ్చపునఃప్రోక్తఃషడ్విధోనారదశ్రుతా । ఆద్యంకుటిచకఃప్రోక్తోద్వితి
యస్తుబహూదకః ॥౧౮॥ తృతీయోహంసఃత్యక్తకైకపరహంసస్తురీయకః । తుర్యాతీతఃపంచమస్సాన్యష్టోద్వయస్త్యక్షమా
తకః ॥౧౯॥ శిఖాయజ్ఞోపవీతశ్చత్రిదణ్డశ్చక్రమణ్డలుం । కాపీనమపికన్ధాశ్చబిభ్రీయాత్సకుటిచకః ॥౨౦॥ పితృమాతృ
గురూశామప్యారాధనపరోభవేత్ । పితరశ్చభిసత్రశ్చశిశ్యమన్త్రాదిబిభ్రీయాత్ ॥౨౧॥ ఏకత్రాన్నాదనపరోనిత్యం
శ్వేతోర్ధ్వపుష్టాధిభ్రష్ । భూలోకశ్చభువనోకమాతురశ్చకుటిచకః ॥౨౨॥ బహూదకస్సిఖాంకన్ధాంపుష్టాంకబళా
ష్టకం । నిత్యమ్తాధూకరంభుజ్జనుకటిచకసమోన్యతః ॥౨౩॥ హంసోజటాప్రిపుష్టోర్ధ్వపుష్టాక్రాపీనశిష్టశ్చక్రమా
ధూకరమసంక్లీప్తమశ్చాత్మన్నన్దినేచినే ॥౨౪॥ శిఖాయజ్ఞోపవీతాదిరహితంపరహంసకః । కరపాత్రపశ్చగృహేష్యే
కరాత్రాన్నతత్పరః ॥౨౫॥ ఏకకాపీనమేకాశ్చశాటిన్దణ్డశ్చవైణవం । ఏకంబిభ్రరైకశాటిభరోవాభస్తధూతః ॥౨౬॥
సర్వత్యాగీగోముఖాశీతుర్యాతీతోగృహత్రయే । దిగంబరఃకుణపవద్దేహమాత్రావశేషితః ॥౨౭॥ అవధూతస్త్యని
యమఃపాపవర్జనపూర్వకం । సర్వశరణ్యజగరవృత్త్యాహరపరోభవేత్ ॥౨౮॥ స్వస్వరూపానుసన్ధానతత్పరశ్చస
దాముని । కర్తవ్యోక్రమసన్యాసకతురోయదిజీవతి ॥౨౯॥ జ్ఞేయఃకుటిచకాదీనాస్త్రయాణాన్న్యస్తకర్తృణాం । సన్న్యాస
సవిధిరన్యత్రబ్రహ్మచర్యాదికేయథా ॥౩౦॥ యతీనాంపరహంసాచిత్రయాణానైకవిశిష్టాన । కటిసూత్రాదికంసర్వ
భిత్వాత్వస్తీతికేవన ॥౩౧॥ బహూదకస్యలోకస్సాన్యస్సగ్లోహంసస్యవైతపః । పరహంసస్యసత్యాగ్యస్త్యుర్యాతీతాచ
భూతయోః ॥౩౨॥ సాన్యస్త్యేవతుకైవల్యంస్వస్వరూపానుచింతనాత్ । యథాతీటస్యభవతిభ్రష్టరత్వంవిచింతనాత్ ॥౩౩॥
యంయంవాపిస్సర్వకథాపంత్యజత్యనేకశేబరం । తస్తమేవసమాప్తోతీనాన్యథాశ్రుతిశాసనం ॥౩౪॥ ఏవంజ్ఞాత్వా
స్వరూపానుసన్ధానరహితోన్యథా । స్యాచ్ఛరైకపరోభూయాత్తత్తల్లోకాప్రయేయతిః ॥౩౫॥ జ్ఞానవైరాగ్యసంప
న్నస్వస్తిస్తేషపరాత్మని । ముక్తింకైవల్యసంజ్ఞాంతాయాతీనాస్త్యత్రసంశయః ॥౩౬॥ సర్వాచారప్రసక్తిశ్చనాస్తి
తత్తద్వ్యవస్థితేః । స్వేచ్ఛాచారప్రసక్తిశ్చనాస్తిసర్వవిరాగతః ॥౩౭॥ తదాచారోభవేదేవజాగ్రత్సన్నసుషుప్తిషు ।
విశ్వశ్చతైజసఃప్రాజ్ఞాభిర్యవస్థేశ్వరేష్యపి ॥౩౮॥ యథాకార్యస్యభేదోస్తికారణేచభేదాతథా । చతుర్థశేన్ద్రియాణా
శ్చజాహ్యోద్దర్శ్యత్రయోమతాః ॥౩౯॥ మనోబుద్ధిరహంకారశ్చిత్తంవృత్తిచతుష్టయం । ఇన్ద్రియాణామపాదానకా
రణంతద్భిదావశాత్ ॥౪౦॥ పృథగాచారభేదశ్చయతీనాంశ్చప్రకీర్తితః । జీవన్ముక్తాహివివిధాస్సాన్వనుభూతిభినావ
శాత్ ॥౪౧॥ నేత్రేజాగరితం విద్యా తగ్ధే స్వప్నం సమావిశేత్ । సుషుప్తం హృదయస్థంతు తురీయ
ముద్ధృష్టి సంస్థితం ॥౪౨॥ తురీయ మక్షర మితి జ్ఞాత్వా జాగరితే పియః । సుప్త్యవస్థానన్నభవ

యద్యద్యుష్టం శ్రుతస్తథా ॥౪౩॥ సర్వజ్ఞతదవిజ్ఞాతమివయోనివసేత్సదా । తస్యతాదృగవస్థాహి స్వప్నేసిభవతిప్ర
భాః ॥౪౪॥ సజీవన్తు కృత్యుక్తస్తస్యేవప్రతిపాదకః । సర్వేవేదాస్తస్మిన్ హాభితిత్వం విధివారద ॥౪౫॥ నైహికాము
ష్టికాపేక్షోభిక్షుర్యద్యస్త్యపేక్షితం । భవేత్తదనుయాపస్సనాత్రకార్యావిచారణా ॥౪౬॥ భిక్షోస్వరూపాభిధ్యాన
వ్యతిరిక్తాన్యశాస్త్రశః । నకిచ్చిచ్ఛలమస్త్యేవహ్యుష్ట గుంకుమభారవత్ ॥౪౭॥ నసాంఖ్యయోగాభ్యాసోస్తిమస్త్రితస్త
ప్రవృత్తయః । శాస్త్రాస్త్రప్రవృత్తిశ్చేచ్ఛవాలంకారవద్యతే ॥౪౮॥ చర్మకారణవజ్జేయః ప్రణావస్తోత్రవర్జితః । వి
దూరకర్తాచారశ్చవిద్యాదూరశ్చసద్యతః ॥౪౯॥ యద్యత్కర్మకరోత్యత్రతత్తద్ధ్యనుభవేత్ఫలం । ఏకజ్ఞతైలశేనం
స్యాద్యథాతద్వదతోభిలం ॥౫౦॥ పరిత్యజ్యమనోదణ్డంతత్ప్రసక్తిగంబరం । కరపాత్రజ్ఞసంధృష్ట్యాస్వయంభిక్షుంప
రివ్రజేత్ ॥౫౧॥ బాలోన్మత్తపిశాచాదిచర్యావాకజీవితంమృతిం । నకాంతేతతుకాలంహినిర్దేశభృతకోయథా ॥౫౨॥
తితితాజ్ఞానవైరాగ్యశమాదిగూఢవర్జితః । భిక్షామాత్రేణజీవీస్యాత్సయతిర్యతివృత్తిహా ॥౫౩॥ నదణ్డధారణాన్మక్తిర్య
తేర్వాపిచముద్దనాత్ । డంభాచారేణవేషేణవైవసిద్ధ్యేత్కదాచన ॥౫౪॥ జ్ఞానదణ్డోధృతోయేనహ్యేకదణ్డేనడ
చ్యతే । కాష్ఠదణ్డోధృతోయేనసర్వాశీజ్ఞానవర్జితః ॥౫౫॥ సయాతినరకాః ఘోరాన్మహారోరవసంజ్ఞికాః । జాయతే
చపునర్భూమాశ్వఖరాద్యాసుయోనిషు ॥౫౬॥ ప్రతిష్ఠాసూకరీవిష్టాసమాగీతామహద్భిః । తస్మాజేనాంపరిత్యజ్య
కీటవత్సర్వపేద్యతః ॥౫౭॥ అయాచితంయథాలాభంభోజనంభాదనంభవేత్ । పరేచ్ఛయాచదిగ్వాసాస్సాన్నినకుర్యా
త్పరేచ్ఛయా ॥౫౮॥ స్వప్నేపియోహియక్తస్యాజ్ఞాగ్రతీవవిశేషతః । ఈదృక్పేష్టస్తృతశ్చేగ్రీవోవరిష్టోబ్రహ్మవేది
నాం ॥౫౯॥ అలాభేనవిషాదీస్యాన్లాభేవైవనహర్షయేత్ । పాణియాత్రికమాత్రస్యాన్యాత్రాసంగాద్వినిర్గతః ॥౬౦॥
ఆభిపూజితలాభాశ్చజగుప్సేవైవసర్వతః । ఆభిపూజితలాభేచ్ఛుర్యతిర్నుక్తోపిబధ్యతే ॥౬౧॥ ప్రాణయాత్రాగిమిత్త
జ్ఞాన్యంగారేభుక్తవర్జితే । కాలేప్రశస్తవణ్ణానాంభిక్షార్థంపర్యపేద్గుహా ॥౬౨॥ పాణిపాత్రశ్చరన్యోగీనాసకృ
ద్యైతమాచరేత్ । తిష్ఠభుజ్ఞ్యాచరన్భుజ్ఞ్యాన్తథ్యేనాచమనంతథా ॥౬౩॥ అభివద్భృతమర్యాదాభవన్దివిశదాశ
యాః । నియతిన్నవిముచ్చన్తిమహాస్తోభాసగిరాభవ ॥౬౪॥ ఆస్యేనతుయదాహారంగోవన్త్యగయతే మునిః । తదా
సమస్యాత్సర్వేషుసోమ్యతత్వాయకల్పతే ॥౬౫॥ అనిద్యంవైవృజగేహానిన్ద్యంగేహాంతువర్జయేత్ । అనావృతే
విశేద్వారిగేహేనైవావృతేవృజేత్ ॥౬౬॥ పాంసునాచప్రతిచ్ఛన్నాశ్శూన్యాగారప్రతిశ్రియః ॥ వృక్షమూలనికేతో
వాత్త్యక్తసర్వప్రియాప్రియః ॥౬౭॥ యత్రాస్తమితశాయాస్యాన్నిరగ్నిరగ్నికేతనః । యథోపలబ్ధజీవీస్యాన్మన్దిర్దాన్తోజి
తేన్ద్రియః ॥౬౮॥ నిష్క్రమ్యవనమాథాయజ్ఞానయజ్ఞోజితేన్ద్రియః । కాలకాంక్షీచరస్తేషబ్రహ్మభూయాయకల్ప
తే ॥౬౯॥ అదత్వాసర్వభూతేభ్యోదత్వాచరతియోమునిః । నతస్యసర్వభూతేభ్యోభయముత్పద్యతేకవచిత ॥౭౦॥
నిర్మానశ్చానహంకారోనిర్వృంద్యశిన్నసంశయః । వైవకుర్యధిసద్వేష్టినాన్యతఃభాషతేగిరా ॥౭౧॥ పుణ్యాయత
నచారీచభూతానామవిహింసకః । కాలేప్రాప్తేభవేద్యైతంకల్పతేబ్రహ్మభూయసే ॥౭౨॥ వానప్రస్థగృహస్థాభ్యా
న్నసంస్పృశ్యేతకర్హిచిత । అజ్ఞాతచర్యాంలప్సేయతనచైవసంహర్షఆవిశేత్ ॥౭౩॥ అధ్యాసూర్యోనిర్దిష్టకీటవద్విచరే
న్తహిం । ఆశీర్యుక్తానికర్తాణిహింసాయుక్తానియానిచ ॥౭౪॥ లోకసంగ్రహాయుక్తానిసకుర్యాన్మైవకారయేత్
నాసచ్ఛస్త్రేషుసజ్యేతనోపజీవితజీవికాం ॥౭౫॥ అతివాదాన్స్త్యజేత్తర్కాపక్షంకచ్చననాత్రయేత్ । నశిష్యానసు
బధ్నీతగ్రన్థాన్మైవాభ్యసేద్యహూక ॥౭౬॥ నవ్యాఖ్యాముపయుజ్జీతనారంభానారభేత్కవచిత । అవ్యక్తలింగో
వ్యక్తార్థోమునిరున్మత్తబాలవత్ ॥౭౭॥ కవిమూకవదాత్మానంతద్వృష్ట్యాదర్శయేన్నృణాం । సకుర్యాన్నవదేహిజ్ఞిన్న
ధ్యామేత్సాధ్వసాధువా ॥౭౮॥ ఆత్మరామోనయావృత్త్యాచివరేజ్జడవన్తునిః । ఏకశ్చరేన్మహీమేతాన్నిస్సంగస్సం
యతేన్ద్రియః ॥౭౯॥ ఆత్మక్రీడఆత్మరతిరాత్మవాకసమదర్శనః । బుద్ధోబాలకవహ్నిగ్రిడఃకుశలోజడవచ్ఛరేత్ ॥౮౦॥

వదేదున్తత్వద్విద్వాన్ గోచర్యానైమతశ్చరేత్ క్షిప్రోవమానితోసద్భిఃప్రలభోసూయితోపివా ||౮౦|| తాడితస్స
 నిరుద్ధోవాప్యత్త్యావాపరితాపితః | నిష్ఠితోమూత్రితోవాజ్ఞైర్బహుధైవంప్రకంపితః ||౮౧|| శ్రేయసాహమఃకృచ్ఛ
 గతతత్త్వాత్తానముద్ధరేత్ | సన్తానసంపరాంహనియోగధోకురుతేయతిః ||౮౩|| జనేనావమతోయోగీయోగసిద్ధి
 జ్ఞానివృత్తిః | తథాచరేతవైయోగీసతాన్ధర్మమదూషయత్ ||౮౪|| జనాయథావమస్యేరన్ గచ్ఛేయైర్వైవసం గతిం
 జరాయజ్జాణ్ణజాదీనాంవాఙ్మనః కాయకగ్నభిః ||౮౫|| యుక్తఃకుర్వీతనదోహంసర్వసంగంశ్చవర్జయేత్ | కామ
 కోభౌతథాదర్పలోభమోహాదయశ్చయే ||౮౬|| తాంస్తుదోషాన్ పరిత్యజ్యపరివ్రాజ్ఞయ వర్జితః | శాన్తిదా
 న్త్యాదిభిర్ముక్తసర్వదావిజనేవసేత్ ||౮౭|| బైతౌశనఞ్చమానిత్వం తపోధ్యానంవిశేషతః | సమ్యక్జ్ఞానఞ్చవైరా
 గ్యంధర్మోయంభిక్షుకేమతః ||౮౮|| కాషాయవాసాస్సతతంధ్యానయోగపరాయణః | గ్రామాస్తేవృక్షమూలేవావ
 సేద్దేవాలయేపివా ||౮౯|| బైతేణవర్తతేనిత్యన్నైకాన్తాశీభవేత్కృచ్ఛచిత్ | చిత్తశుద్ధిర్భవేద్యావత్తావద్యోగఞ్చరే
 త్సుధీః ||౯౦|| తతఃప్రవృజ్యశుద్ధాత్తానఞ్చరేద్యత్రకుత్రచిత్ | బహిరన్తశ్చసర్వత్రసం పశ్యన్విజనార్దనం ||౯౧|| స
 ర్వత్రవిచరేత్సానీవాయువద్యీతకల్మషః | సమదుఃఖసుఖఃతానోహస్తప్రాప్తఞ్చభక్షయత్ ||౯౨|| నిర్వైరేణస
 మంపశ్యత్ద్విజగోశ్వమృగాదిషు | భావయన్తనసావిష్ణుంపరమాత్మానమీశ్వరం ||౯౩|| చిన్తయంపరమానన్దంబ్రహ్మే
 వాహమితిస్తరత్ | జ్ఞాత్వైవఞ్చమనోదణ్డంధృత్వానైరాశ్యమాగతః ||౯౪|| ఆశాంబరధరోభూత్వాసర్వదాకరన్తే
 స్త్రిభిః | సర్వసంసారముత్సృజ్యప్రపఞ్చివాఙ్మఖస్సదా ||౯౫|| స్వస్వరూపానుసన్ధానాన్తుక్తసాన్సిద్ధిర్భుగ్గోట
 వత్ | ఏవంసన్న్యాసినశ్శేష్ఠంధర్మంత్యంవిధినారదః ||౯౬||

ఇతితత్వసారాయణికర్త కాణ్డస్య ప్రథమపాదేనప్ర మోధ్యాయః

విధిః||అథాతస్సంప్రవత్సామియతేరుత్తమలక్షణం | అతివర్ణాశ్రమాచారమపితే శ్రుణునారద ||౧|| త్యక్తసంగోజి
 తక్రోధోలఘ్వాహరోజితేన్ద్రియః | పిథాయబుద్ధ్యాద్వారాణిమసోధ్యా నేనివేశయేత్ ||౨|| శూన్యేష్యేవా వ
 కాశేషగుహానుచవనేషుచ | నిత్యయుక్తస్సదాయోగీధ్యాచంసమ్యగుపక్రమేత్ ||౩|| ఆతిథ్యశాద్ధయజ్ఞేషుదేవయా
 త్రోత్సవేషుచ | మహాజనేషుసిద్ధిర్థినగచ్ఛేద్యోగవిత్కృచ్ఛచిత్ ||౪|| యథైవమవమన్యస్తేజనాఃపరిభవన్తిచ|తథాయు
 క్తశ్చరేద్యోగీసతాంవర్తనదూషయేత్ ||౫|| వాగ్దండకర్తృదణ్డశ్చమనోదణ్డశ్చతేత్రయః | యస్యైతేనియతాదణ్డాన్స
 త్రిదణ్డీమహాయతిః ||౬|| విధూమేచప్రశాన్తాగ్నౌ యస్తుమాధూకరీఞ్చరేత్ | గృహేచవిప్రముఖ్యానాం యతిస్స
 ర్వోత్తమస్తన్బుతః ||౭|| దణ్డభిత్తాఞ్చయఃకుర్యాత్సర్వధర్మేవ్యసనంవినా | యస్తిష్ఠతినవైరాగ్యం యాతినీచయత్స్త్రి
 సః ||౮|| యస్త్రిగృహేవిశేషేణలభేద్భిత్తాఞ్చవాసనాత్ | తత్రనోయాతియోధూయస్సయతిర్నైతరస్త్వృతః ||౯||
 యశ్చరీరేన్ద్రియాదిభ్యోవిహీనంసర్వసాక్షిణం | పారమార్థికవిజ్ఞానంసుఖాత్మానంస్వయంప్రభం ||౧౦|| అసంగంస
 ర్వగిన్నిత్యంనిష్కలంసత్యమవ్యయం | పరతత్వంవిజానాతిసోతివర్ణాశ్రమీభవేత్ | ౧౧ | వర్ణాశ్రమాదయోదేహే
 మాయయాపరికల్పితాః | నాత్మనోబోధరూపస్యమమతేనన్తినర్వదా | ౧౨ | దేహస్యమాయకత్వేననిర్మాయస్యకు
 తశ్చతే | ఇతియోవేదవేదానైస్సోతివర్ణాశ్రమీభవేత్ | ౧౩ | యస్యవర్ణాశ్రమాచారోగభితస్సాన్విత్తవేదనాత్ | సవర్ణా
 నాశ్రమాన్సర్వానతీత్యసాన్విత్తనిస్థితః | ౧౪ | యోతీత్యసాన్విశ్రమాన్వర్ణానాత్తస్యేవనిస్థితః పుమాత్ | సోతివర్ణాశ్రమీ
 ప్రోక్తసర్వవేదార్థవేదిభిః ||౧౫|| యస్యనాహంకృతిర్దేహేజాయతేస్వప్నగత్యవా | బ్రహ్మేవాహమితిస్వస్థస్సోతివ
 ర్ణాశ్రమీభవేత్ ||౧౬|| వైదికాన్లౌకికాన్సర్వానాచారాన్సర్వధాత్యజత్ | యఃప్రశాన్తేన్ద్రియోయోగీ సోతివ

ధ్యాత్రమీభవేత్ ॥౧౭॥ స్థూలంసూక్ష్మజ్జీవజ్జదేహత్రయమనాదిజం । యోనాత్మత్వేనగృహ్యతే సోతివర్ణాశ్రమీభ
 వేత్ ॥౧౮॥ యష్షణ్ణవతితత్వానాంపరాచీనోపిబోధతః । తద్వానివాన్యదృష్ట్యాస్తిసోతివర్ణాశ్రమీభవేత్ ॥౧౯॥ లో
 కసంక్రహయధ్యాపియస్యవర్ణాశ్రమాదయః । నభాన్తిత్యక్తసర్వత్యాత్మోస్థివర్ణాశ్రమీభవేత్ ॥౨౦॥ జాతయోషధర
 త్వేనకటిసూత్రాదివర్జితే । యస్మిన్కర్మవిధిర్మస్యాత్మోస్థివర్ణాశ్రమీభవేత్ ॥౨౧॥ మృతప్రాయం వపుర్యస్యకాష్ఠ
 పాషాణవత్సదా । ధరణౌపతితంభాతిసోతివర్ణాశ్రమీభవేత్ ॥౨౨॥ మహామానైకనిష్ఠస్యయస్యవాఙ్మకదాచన । నిర్వ
 చ్ఛతిబహిఃకాచితోస్థివర్ణాశ్రమీభవేత్ ॥౨౩॥ లోకవారాశ్చభేర్యాదిస్వనానైవపతన్త్యపి । శ్రోత్రయోర్యస్యముక్త
 స్యసోతివర్ణాశ్రమీభవేత్ ॥౨౪॥ శుభాచారేషునోయస్యపూర్వవాసనయాపివా । ఇన్ద్రియాణిప్రవర్తంతే సోతివర్ణా
 శ్రమీభవేత్ ॥౨౫॥ తస్మాదన్యగతావర్ణాఅశ్రమాఅపినారద । ఆత్మన్యారోపితాస్సర్వేభాన్త్యాతేనాత్మవేదినః ॥౨౬॥
 నవిధిర్మనిషేధశ్చనవర్ణ్యావర్జ్యకల్పనా । బ్రహ్మవిజ్ఞానినామస్థితథానాన్యచ్ఛనారద ॥౨౭॥ విరజ్యసర్వభూతేభ్యఃపి
 రిచ్ఛపదాదపి । ఘృతాంవిపాట్యసర్వస్మిన్పుత్రమిత్రాదికేష్వపి ॥౨౮॥ శ్రద్ధాశుక్తుక్తిమాగైషు వేదాన్తజ్ఞానలిప్స
 యః । ఉపాయనకరోభూత్వాగురుబ్రహ్మవిదంప్రజేత్ ॥౨౯॥ సేవాభిపరితోమ్యైనశ్చిరకాలంసమాహితః । స
 దావేదాన్తవాక్యార్థంత్రుణయూత్సుసమాహితః ॥౩౦॥ నిర్వమోనిరహంకారస్సర్వసంగవివర్జితః । సదాశాన్త్యాది
 యుక్తస్సన్నాత్మన్యాత్మానమీక్షతే ॥౩౧॥ సంసారదోషదృష్ట్యైవ విరక్తిర్జ్ఞాయతేసదా । విరక్తస్యతుసంసారా
 త్సన్నాస్ససస్యాన్మసంశయః ॥౩౨॥ ముముక్షుఃపరహంసాఖ్య సన్మతాన్తోక్షైకసాధనం । అభ్యసేద్బ్రహ్మవిజ్ఞానం
 వేదాన్తశ్రవణాదినా ॥౩౩॥ బ్రహ్మవిజ్ఞానలాభాయపరహంససమాహ్వయః । శాన్తిదాన్త్యాదిభిస్సర్వైస్సాన్మనైస్సహి
 తోభవేత్ ॥౩౪॥ వేదాన్తాభ్యాసనిరతశ్చాన్తోదాన్తోజితేర్ద్రియః । నిర్భయోనిర్వమోనిత్యంనిర్ద్వంద్వోనిష్ఠురిగ్రహః ॥౩౫॥
 జీర్ణకాపినవాసాసాస్యాన్మజ్జీర్ణగ్నోధవాభవేత్ । ప్రాజ్ఞోవేదాన్తవిద్యోగీ నిర్వమోనిరహంకృతిః ॥౩౬॥ మిత్రాదిషు
 సమోమైత్రస్సమస్తేష్వేవజన్తుమః । ఏకోజ్ఞానీప్రశాన్తాత్మా ససన్తరతినేతరః ॥౩౭॥ గురూణాశ్చ హితేయుక్తస్రత్ర
 సంవత్సరంవసేత్ । నియమేష్వప్రమత్తస్తుయమేషుచసదాభవేత్ ॥౩౮॥ ప్రాప్యచాన్తేతతశ్చైవజ్ఞానయోగమనుత్తమం । ఆశ్రమత్రయ
 మం । అవిరోధేనధర్మస్యకరోతిపుథివీమిమాం ॥౩౯॥ తతస్సంవత్సరస్యాన్తే జ్ఞానయోగమనుత్తమం । ఆశ్రమత్రయ
 ముత్సృజ్యప్రాప్తశ్చపరమాశ్రమం ॥౪౦॥ అనుజ్ఞాప్యగురుంశ్చైవచరేద్ధిపుథివీమిమాం । నపశ్యేత్ప్రమదాన్తప్రమా
 దృప్తాంవాకదాచన ॥౪౧॥ మాద్యక్తిప్రమదాన్తప్రస్థాసురాంపిత్యాచమాద్యతి । తస్మాద్బ్రహ్మవిషాన్నానీష్టూరతఃపరి
 వర్జయేత్ ॥౪౨॥ సంభాషణంసహస్త్రిభిరాలాపం । పేక్షాననథా । నృతంగానంసహంశ్చచరివాదాంశ్చపర్జయేత్ ॥౪౩॥
 నస్నాననృజపః పూజాఃపూమామోనైవచసాధనం । నాగ్నికార్యాదికార్యశ్చనైవతస్యాస్తినారద ॥౪౪॥ నార్చనా
 పితృకార్యశ్చతీర్థయాత్రావ్రతానిచ । ధర్మాధర్మాదికశ్చాస్తినవిధిన్లాకేకక్రయా ॥౪౫॥ సన్త్యజేత్సర్వకర్మాణిలోకా
 చారశ్చసర్వశః । కృమికీటపతంగాంశ్చశథాయోగీన్వనస్పతీ ॥౪౬॥ ననాశయేద్దుఘోజీవాన్ పరమాధమతిర్భృతి
 నిశ్యమన్తర్ముఖస్సన్విచ్ఛేదప్రశాన్తాత్మాస్వపూర్ణధీః ॥౪౭॥ అంతస్సంగపరిత్యాగీలోకేవిహరనారద । నారాజకేజనప
 దేచరత్యేకచరోమునిః ॥౪౮॥ నిస్తుత్తిర్మయస్కారోనిస్వధాకారపవచ । చలచలనికేతశ్చయతిర్యావృద్ధికోభవేత్ ॥౪౯॥
 నారదః ॥ భగవన్సర్వధర్మజ్ఞబ్రహ్మజ్ఞానసయోనిధే । త్వయానావిదితంకేచ్చిద్వర్తతేహిశ్రుతాస్త్యతా ॥౫౦॥ తథా
 స్యత్రత్వమక్తేషువిరోధప్రతిభాతిమే । సోవశ్యపరిహార్యస్తుమచ్ఛిత్రాభవతాదరాత్ ॥౫౧॥ కుటీచకాదిభేదేనసన్నాస
 ష్టప్రధానైరా । త్వయోక్తస్తదనుష్ఠానవిధయశ్చక్రమాద్భురో ॥౫౨॥ కథన్తవైపరీత్యేనసర్వవర్ణాశ్రమాదయః । మా
 యయాకల్పితాదేహాశ్శత్రుభవతోచ్యతే ॥౫౩॥ సన్నాసోయద్యనుష్ఠేయస్తతస్తస్యైవసత్యతా । వాచ్యాకాలత్ర
 యేష్యైరైవైవవృత్తైర్పాన్యథాక్వచిత్ ॥౫౪॥ యదివాసోననుష్ఠేయస్తతస్తస్యైవసత్యతా । వాచ్యాకాలత్ర

మాయాకల్పితత్వోక్తిభిస్తథా॥౫౫॥ సహకార్యాపిధర్మస్యకవచదాశ్రయణీయతా । అథానాశ్రయణీయత్వంకవచద్వ
క్తున్నశక్యతే ॥౫౬॥ ఉపదేశభిదాయాంహాభాస్తంతిష్యమనఃపరం । నిశ్చయన్నలభేత్కల్పిదుపదేశోవృధాతదా॥౫౭
వర్ణాశ్రమాదయస్సత్యాబ్రహ్మవిదుషామపి । అసత్యాబ్రహ్మవిదుషాంతద్భేదోక్తిరితిత్యయా ॥౫౮॥ యద్యచ్ఛ్రేత
నయుక్తంయదధికారిభిదావశాత్ । నవస్తుభేదస్సిద్ధ్యేత కదాచిదపిసద్గురో॥౫౯॥ కింఞ్చిజ్ఞప్తప్రాయతిగ్భేతగ్భవ్య
మానంనవాస్తవం । కదాపిభవతిస్వామి రజ్జుసర్పదిదర్శనాత్॥౬౦॥ రజ్జుజ్ఞానవశాత్సర్పభవభాత్యపివేకినః । స
ర్పఏవతునాభూత్ప్రకృష్టస్థైర్యపివాక్యచిత్ ॥౬౧॥ తద్వద్వర్ణాశ్రమాచారస్సర్వవత్సర్వధాన్యతః । అస్యతాచా
రతఃకింవాఖలమస్త్యవివేకినః ॥౬౨॥ యద్యజ్జప్తప్రాయోదేహదేస్సత్యత్వమవధార్యతే । కదాపినివరేతసత్యస్యాపాయ
వర్జనాత్ ॥౬౩॥ వర్ణాశ్రమాణామిథ్యాత్వాత్తదనుష్ఠానచాదనాః । వృధైవేతివిమగ్నైనజాయతేధీర్మమాధునా ॥౬౪॥
విధి॥అతివర్ణాశ్రమిత్వేనదుక్తలక్షణమద్భుతం । యావన్నసిద్ధంతావత్తే సత్యావర్ణాశ్రమాస్సుత ॥౬౫॥ తావద్దేహ
శ్చసత్యోయంతావత్సత్యాశ్చచోదనాః । తావత్సత్యానిషేధాశ్చతావద్దేహాశ్చవాస్తవాః ॥౬౬॥ తావత్సత్యోగరు
శ్శిష్యస్తావద్యాశ్శిష్యవాస్తవం । తావత్కర్మాణిసత్యాని తావత్సత్యావ్రతాదయః ॥౬౭॥ తావత్సాంఖ్యజ్ఞ సత్యం
స్యాత్తావద్యోగశ్చవాస్తవః । తావద్దేహాశ్రయంసత్యంతావజ్జీవత్రయస్తథా ॥౬౮॥ తావత్కర్మాశ్రయంసత్యంతావ
ల్లోకత్రయాదికం । తావద్యాచ్యాదిభేదశ్చసత్యస్తావద్దాత్రయం ॥౬౯॥ యతిగ్భేద్యశ్శ్రేతోకే యతిగ్భేద్యుచ్చై
యతేపిచ । సర్వస్తావత్సత్యమేవనయావద్బ్రహ్మామాత్రతా ॥౭౦॥ నచాస్తినియమఃకల్పిత సత్యస్యాపాయవర్జనే । సత్య
స్యాపిషుటాదేప్రాకృత్యాద్విలయదర్శనాత్ ॥౭౧॥ అజ్ఞాద్యప్రాయజ్జ్వాదౌ సర్పాదిర్వాస్తవఃఖలు । ఖలంచదృశ్యతే
తత్రభయకంపాదిలక్షణం ॥౭౨॥ యద్యత్సత్యమసత్యస్యాప్రకృష్టాసర్వశ్చకస్యచిత్ । నోత్పాదయేద్భయా దీనితస్తా
త్సర్వోపివాస్తవః ॥౭౩॥ ఏవంవర్ణాశ్రమాచారాఃప్రహాధానస్తరమ్భమా । అపిప్రాగ్వాస్తవత్వేనదద్యుక్తౌత్పాదభం
ఖలం ॥౭౪॥ నచవర్ణాశ్రమాచారైశ్చిత్తశుద్ధింవినేతరత్ । నభవేత్ఖలమిత్యేవ మ్మశంకిస్తాఃకదాచన ॥౭౫॥ ఆత్మజ్ఞా
నస్యయతోక్తిం ఖలమైత్తాఖ్యమాహమి । కర్తవ్యోపగ్నిహూత్రాదేస్తతాగ్రాయేతిసూత్రకృత్ ॥౭౬॥ స
ర్వేషామాశ్రమాచారాజ్ఞానినాంయోగినామపి । విధియస్తేబలాదేవయావద్దేహాఃప్రతీయతే - ౭౭ - ప్రతితిమాశ్రతో
క్త్యాహిదేహదేశకర్తృతామపి - విధేర్దౌర్బల్యమిత్యేషా మాస్తుధీర్నిత్యకర్తృణి - ౭౮ - నైమిత్తికేషుసాబుద్ధికస్తుంశ
క్యామనీషిభిః - తేషాంలోకోపకారార్థంవిద్యస్సృష్టివిధానతః - ౭౯ - స్వాధ్యకంప్రబలంకర్తృ దుర్బలస్తుపరాధ్యకం-
స్వాధ్యకస్యైవప్రత్యాగాత్ప్రత్యవాయోగిధీయతే - ౮౦ - పరాధ్యకపరిత్యాగే లోకసంగ్రహ వర్జనాత్ - దయాశుశ్చ
హ్నావిద్యోగీకుర్యాన్నైమిత్తికాన్యపి - ౮౧ - నైమిత్తికానిత్యాన్యప్యశేషాణిపరిత్యజ - అవధూతస్తునజ్ఞానీనయోగి
నేతరోపిచ॥౮౨॥ దేహవిస్తృతిమత్వేనబ్రహ్మస్తరణవర్జనాత్ । బ్రహ్మమాత్రోవధూతస్సబ్రహ్మజ్ఞానీతినోచ్యతే॥౮౩
యావద్దేహస్యస్థిస్థితావద్బ్రహ్మస్థిస్థిస్తవ్యథా । వీయతేతద్యధాలోకేపీఠనాపాయతోనలః॥౮౪॥ కాదాచిత్కవి
యోగస్యాప్యభావార్థానతోపివా । పూర్వవద్బ్రహ్మమాత్రస్స బ్రహ్మయోగీతినోచ్యతే ॥౮౫॥ యోగోహియోగి
నాప్రాక్తోవియోగప్రతియోగికః । నైష్కర్మ్యాదయమాసీత్సుస్వయంనిష్ప్రీతియోగికః ॥౮౬॥ జ్ఞానీస్యాద్యదియోగి
వాకుత్యాత్కర్మాణివేదతః । స్వనిత్యాకరణేభూరి ప్రత్యవాయస్యనిశ్చయాత్ ॥౮౭॥ యజ్ఞానయోగీప్రతిభానయా
క్తోజీవద్విముక్తోపివినిశ్చితోస్తి । తజ్జీవలోకప్రతిభానశాన్త్యైవిదేహముక్త్యర్థకకర్తకుర్యాత్ ॥౮౮॥ తద్ధ్యావరంనిత్యస
మాధిరూపంబాహ్యజ్ఞవర్ణాశ్రమనిత్యకర్తృ । ఆభ్యంతరోత్కర్షవశా దపాయేబాహ్యస్యసాలంకృతిరిత్యవైహి॥౮౯॥

* ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాణ్డస్య ప్రథమపాదేష్వమోధ్యాయః *

నారదః॥ స్వామి కుటీవకాదీనాం వణ్ణాం సన్యాసి నాం క్రమాత్ । నియమం బ్రూహి సర్వజ్ఞ వేదోక్తైశ్చ వర్తనా ॥౧॥
విధిః॥ భిక్షుర్విరక్తస్సన్యస్తప్రకాశీవచరేదిహ । వర్షాస్వేకత్రనివసేద్భువశేలోష్టమాసికే ॥౨॥ భయాత్సారంగవత్త్రిష్టే
వైకత్రస్వగతేరపి । నిరోధకస్య గ్రహణన్నకుర్యాత్పాణినా క్వచిత్ ॥౩॥ సనన్యత్తరణంకుర్యాత్సన్యత్రోరోహణ
స్తథా । నచ దేవోత్సవాలోకవైకత్రాశనమేవచ ॥౪॥ చాహ్యదేవార్చన రాత్నవ్యతిరిక్తం విహాయతు । సర్వంభ్రమ
రవృత్తైవనిత్యమాహారమాహరత్ ॥౫॥ కృశోభూత్వా శరీరస్య మేదోవృద్ధిమకారయత్ । త్యజేద్దుధిరవద్ధ్యాజ్యమేక
త్రాన్నంపలాలవత్ ॥౬॥ అశుద్ధలేపనమిభగన్ధలేపనమన్యజం । ఇవత్రోరస్తథోచ్చిష్టపత్రపద్మస్త్రమప్యథ ॥౭॥ స్త్రీ
సంగమివచాభ్యంగమ్ముత్రవన్నిత్రతోషణంగోమాంసవత్సృహంజ్ఞాతదేశచ్ఛిష్టాశవాటివత్ ॥౮॥ అంగనామహివ
త్సర్వర్ణంకాళకూటవదేవచ । శ్మశానవత్సభాంరాజధానీంకుంభీవిపాకవత్ ॥౯॥ శవపిండవదేకత్రాప్యన్నమ్మత్వానిర
స్తరం । దేశాన్తరదిదృత్వాఞ్చజగద్వృత్తిఞ్చ సన్యజత్ ॥౧౦॥ స్వదేశంజ్ఞాతదేశఞ్చ సీత్యావైవిస్త్వతాఖిలః । పున
స్సంప్రాప్తసుఖవత్సమానస్తమనుస్తరత్ ॥౧౧॥ స్వశరీరంశవాకారముపగమ్యచవిస్త్వతేః । కారాగృహానిర్ముక్త
హారవద్దూరతోవసేత్ ॥౧౨॥ పుత్రాస్తబన్ధుదేశోసికారాగృహసమోమతః । తస్మాదన్యత్రనివసన్యథాప్రాప్తఞ్చ
భక్షయత్ ॥౧౩॥ బ్రహ్మప్రణవసన్ధానపరోభూత్వానిరస్తరం । సర్వకర్తృవిముక్తశ్చ కామక్రోధాదికన్దహత్ ॥౧౪॥
సత్వాదిత్రిగుణాతీతక్షుద్భావ రహితోమునిః । షడూర్తివర్జితోద్రోహీ సత్యవాక్యభవేచ్ఛుచిః ॥౧౫॥ ఏకరాత్రంభ
సేద్ద్రామేపత్రసేవఞ్చరాత్రకం । తేత్రేచపఞ్చరాత్రంవైతీర్థేతద్వన్నహాన్యతిః ॥౧౬॥ అనికేతస్థిరమతిశదాచిన్వా
న్మతంవదేత్ । ఏకఏవవసేన్నత్యంధరణీధరకన్దరే ॥౧౭॥ ద్వాచేద్యతీతన్నిధునంతిభిర్ద్రామస్తతోధికే । నగరస్తచ్చరే
దేశోభిక్షుర్నిత్యమతన్దితః ॥౧౮॥ కరణానాన్నదద్యాద్వాఅవకాశంగిరిస్థలే । జ్ఞానాద్వైరాగ్యసంపత్తిమనుభూయ
నిరస్తరాత్ ॥౧౯॥ ఆత్మన్యాలోచ్యమన్తోన్యోనాస్తికశ్చిదితిస్వయం । స్వరూపమేవసర్వత్రవశ్యజీవద్విముక్తిభాక్ ॥౨౦॥
ప్రారబ్ధప్రతిభానాశపర్యంతచ్చతుర్విధం । జ్ఞాత్వాస్వరూపందేహాంతతద్ధ్యానేనవసేద్యతిః ॥౨౧॥ కుటీచకస్య
స్నానస్తుప్రోక్తస్త్రిషవణంయతేః । బహూదకస్యహంసస్యద్వివారజ్ఞాపకవారకం ॥౨౨॥ మానసంపరహంసస్యతు
ర్యాతీతస్యభస్త్వనా । వాయవ్యపథాతస్యస్నానమేవంవినిశ్చితం ॥౨౩॥ కుటీచకస్యోర్ధ్వపుష్ట్యాంద్వితీయస్యక్రీపుష్ట్యా
కంఠోర్ధ్వపుష్ట్యాన్ద్విపుష్ట్యాంసస్యాన్యస్యతూడితం ॥౨౪॥ భస్మోద్ధూళనమేకాంతంపరహంసస్యనారద । తు
ర్యాతీతస్యతిలకన్నావధూతస్యకించన ॥౨౫॥ ఆద్యస్యస్యాదృతుత్రోరమన్యస్యతు ఋతుద్వయే । నత్రోరమేవహంస
స్యపరహంసస్యవైతథా ॥౨౬॥ అస్తిచేదయనత్రోరంతుర్యాతీతావధూతయోః । నత్రోరమేవసంప్రోక్తం క్వచిదప్యా
త్మజశ్రుతౌ ॥౨౭॥ కుటీచకస్యహ్యేకాన్నమథమాధూకరమ్మతం । కరపాత్రస్తుహంసస్యపరహంసస్యచోడితం ॥౨౮॥
తుర్యాతీతస్యవిహితంగోముఖంపఞ్చమస్యహి । అవధూతస్యషష్ఠస్యవృత్తిస్త్యజగరోపమా ॥౨౯॥ ఆద్యస్యశాటీద్వి
తయంద్వితీయస్త్రైకశాటికా । హంసస్యశుద్ధంతర్యమిద్వాకాశీనమేకకం ॥౩౦॥ జాతరూపధర్మస్తుతుర్యాతీతా
వధూతయోః । హంసస్యపరహంసస్యాన్యజినన్నేతరస్యతు ॥౩౧॥ ఆద్యద్వితీయయోర్దేవపూజాతుర్యతృతీయయోః ।
మానసార్చనమేవస్యాత్సోహంభావనమన్యయోః ॥౩౨॥ ఆద్యయోరధికారస్యాజ్ఞపేధ్యానేతదన్యయోః । అన్య
యోర్పాధికారోస్త్రిజపేధ్యానేథవాక్వచిత్ ॥౩౩॥ మహావాక్యోపదేశేతుతుర్యాతీతావధూతయోః । అధికారస్తుది
యస్యాన్యస్యస్యేపాస్తునక్వచిత్ ॥౩౪॥ మానుషప్రణవఃప్రోక్తఆద్యయోర్నధ్యవర్తినోః । ఆన్తరప్రణవోబ్రహ్మప్ర
ణవోన్యస్తయోర్నతః ॥౩౫॥ ఆద్యయోశ్శ్రవణంప్రోక్తంచనస్తతదన్యయోః । అన్యయోస్తునిధిధ్యానస్సర్వే
షామాత్మచిన్తనం ॥౩౬॥ సంసారతారకంబ్రహ్మప్రణవంసర్వదాన్తరత్ । జీవన్ముక్తోవసేన్నోచేత్తదుపాయంవిశే

షతః || ౩౭ || అన్విష్యేద్యతిరేకాన్తధియాసర్వంపరిత్యజే | కర్తృత్వన్తికమోక్షాన్తం కుర్యాచ్చస్వాత్ర మోచితం || ౩౮ ||
 ఆసనంపాత్రలోభశ్చసంజ్ఞయశ్చిప్యసంగ్రహః | దివాస్వాపోవృధాలాపోయతేర్బద్ధకరాణిషట్ || ౩౯ || అనికేతస్థిర
 మతేర్యతేర్మత్తేకకాంతీణః | వర్షాభ్యోన్యత్రయత్థానమాసనస్తదుదాహృతం || ౪౦ || ఉక్తాలాబ్యాదిపాత్రాణామేక
 స్యాపీనసంగ్రహః | యతేస్సంవ్యవహారాయపాత్రలోభస్సఉచ్యతే || ౪౧ || గృహీతస్యతు దణ్డాదేర్వితియస్య పరిగ్ర
 హః | కాలాన్తరోపభోగార్థంసంజ్ఞయఃపరికీర్తితః || ౪౨ || శుశ్రూషాలాభపూజార్థం యశోర్థంవాపరిగ్రహః | శిష్యా
 ణాన్మతుకారుణ్యాచ్ఛిప్యసంగ్రహః | || ౪౩ || విద్యాదివాప్రకాశత్వాద విద్యారాత్రిరుచ్యతే | విద్యాభ్యాసేన
 మాదోయ స్సదివాస్వాపఉచ్యతే || ౪౪ || ఆధ్యాత్మికీం కథామ్ముక్త్యా భిక్షావారాన్తంవినాతథా | అనుగ్రహః
 పరిప్రశ్నంపుథాజలౌచ్యస్సఉచ్యతే || ౪౫ || ఏకాన్మమ్మదమాత్సర్యం గన్ధపుష్పవిఘ్నావహం | తాంబూలాభ్యంగనేక్రీడాభో
 గాకాంతారసాయనం || ౪౬ || కత్థనంకుత్సనంస్వస్తిజ్యోతిశ్చక్రయవిక్రయం | క్రియాకర్తృవివాదశ్చ గురువాక్యవిలం
 భునం || ౪౭ || సద్విశ్వవిగ్రహేనానానంమజ్జకంశుక్లవస్త్రకం | శుక్లోత్సర్గోదివాస్వాపో భిక్షాధారస్తుతైజసః || ౪౮ ||
 విషజ్జ్వావాయుధంబీజంహింసాంతైత్త్యశ్చమైథునం | త్యక్తంసన్నాసయోగేన గృహధర్మాదికంప్రతం || ౪౯ || గో
 త్రాదిచరణంసర్వంపితృమాతృకులంధనం | ప్రతిషిద్ధానివైతానిసేవమానోప్రజేదధః || ౫౦ || సుజీర్ణోపిసుజీర్ణాసువిద్వాం
 స్త్రీషునవిశ్వసేత్ | సుజీర్ణాస్వపికన్ధాసుసజ్జతేజ్జ్వామంబరం || ౫౧ || స్థావరంజంగమంబీజం తైజసంవిషమా యుధం
 షడే తానిన గృహీయా ద్యతిర్మాత్ర పురీషవత్ || ౫౨ || వైవా దదీత పాథేయం యతిః కింఞ్చ దనాపది | షక్వ
 మోషత్సుగృహీయాద్యావత్తనోపధుజ్యతే || ౫౩ || నీరుజశ్చయువాచైవభిక్షుర్నావసథేవసేత్ | పరాధంనప్రతిగ్రా
 హ్యన్మదద్యాచ్చకథంజ్ఞన || ౫౪ || దైన్యభావాత్తుభూతానాంసౌభగాయయతిశ్చరేత్ | షక్వంవాయద్యషక్వంవా
 యాచమానోప్రజేదధః || ౫౫ || అన్నపానపరోభిక్షుర్వస్తాగ్రీదీనాంప్రతిగ్రహీ | ఆవికంవానావికంవాతథాషటుపటా
 నపి || ౫౬ || ప్రతిగృహ్యయతిత్వైతాప్రతత్యేవనసంశయః | అద్వైతన్నావమాశ్రిత్యజీవన్ముక్తత్వమాప్నయత్ || ౫౭ ||
 వాగ్దేహానమాతి శ్చేతాగ్రయదజ్జేత్వభోజనం | మానసేతుకృతేదజ్జేప్రాణాయామోవిధీయతే || ౫౮ || కర్తృణా
 బద్ధ్యతేజంతుర్వద్యయాజవిముచ్యతే | తస్మాత్కర్తృనకుర్వన్తియతయఃపారదర్శినః || ౫౯ || రథ్యాంబంబహువస్త్రా
 ణిభిక్షాసర్వత్రలభ్యతే భూమిశ్చయ్యాప్తివిస్తీర్ణాయతయః కేనదుఃఖితాః || ౬౦ || ప్రపశ్యమఖిలంయస్తు జ్ఞానాగ్నాజు
 హుయాద్యతిః | ఆత్మన్యగ్నీసమారోప్యసోగ్నిహేమాత్రీమహాయతిః || ౬౧ || పరాకాశేసువిస్తారేయతినామహత్త్వ
 నా | వేదామోక్షవిధానేనసోమయాగోహ్యనుష్ఠితః || ౬౨ || కూటస్థోయజమానస్సాసంవిత్పత్నీక్రియాస్పదం | సో
 మప్రవాకంపశ్చాన్యస్సర్వజ్ఞస్తుసదాశివః || ౬౩ || ఈశ్వరోధ్వర్యుర్దుగ్ధాతా రుద్రోహేతారమాపతిః | బ్రహ్మబ్ర
 హ్మపదిక్పూర్వాశ్చత్వారిషతరేతథా || ౬౪ || సదస్యస్సర్వసాక్షీసశ్రీమదానన్దనర్తనః | యోగీంద్రాస్సనకాద్యాస్తేన
 ద్వేహ్యుపసదస్యకాః || ౬౫ || అథప్రపశ్యశాలాయాంప్రవేశశ్చుత్తిఘోషతః | ప్రాగ్వంశ్యోవ్యప్తిరూపస్సాన్యత్సమ
 ప్తిస్తుబహిష్ఠలం || ౬౬ || సమిద్ధర్భాదిసంభారామహాభూతానిపశ్యచ | శాన్తిదాన్త్యాదయోధర్మాయజ్ఞపాత్రాణి
 వైకథా || ౬౭ || అథాత్మారణిమాధాయప్రణవభోత్తరారణిం | ధ్యాననిర్వఢనాభ్యాసాచ్ఛిదగ్నిస్సంబభూవహ || ౬౮ ||
 వామాక్షిగార్హపత్యోగ్నిర్దక్షిణాక్షితుదక్షిణః | సద్ధిరాహవనీయోవైభ్రహ్మరంగుష్ఠమాత్రకః || ౬౯ || స్వారాజ్యమా
 త్రసంలీనసర్వదీక్షాపురస్సరం | ఆజుహోవాజ్యధారాభికామాద్యాభ్యాభిరేవచ || ౭౦ || అవిద్యోత్థగ్నత్యాగోనష్టే
 ధస్త్రకీర్తితః | విద్యాగుణోపసంహారోవిధిర్మోక్షప్రదాయకః || ౭౧ || వేదాన్తాశ్రవణంలోపః ప్రాయశ్చిత్తంగురుగ్ర
 హః | మహావాక్యానిమన్తాశ్చప్రణవోనామకీర్తనం || ౭౨ || ఓషధీశస్సమస్తానాన్దేవతిర్యజ్జుకామపి | యథేష్టభో
 జనాథేవప్రేరితస్సర్వకార్యకృత్ || ౭౩ || సౌరగ్యగర్భాపృథ్వీయందక్షిణాధేనియోజితా | ఏస్తాభిరణహేతోశ్చక

బృహదయోమతాః ॥౨౪॥ చిత్స్వరూపతురీయాత్తయూపేహృదయమధ్యగే । బద్ధాత్పశుత్రయాద్విశ్వజైజ
 సప్రాజ్ఞసంజ్ఞికాత్ ॥౨౫॥ పుణ్యకర్తృశివధ్యానబ్రహ్మచింతనరూపకం । వపాత్రయంగృహీత్వా శుప్రత్యగాహవనియ
 కే ॥౨౬॥ జుహోతిపశునాథస్యస్వస్యప్రీతికృతేబుధః । ఏకస్త్వాచ్చపశోస్సాక్షీతుర్యరూపాత్పరేహని ॥౨౭॥ అఖ
 ణ్డాకారవృత్త్యాఖ్యాంవపామాదాయసాదరం । అఖణ్డైకరసేనిత్యేచిదగ్నసజుహోతివ ॥౨౮॥ అథోన్మాతాజగద్ధ
 ర్తానిర్భయంస్థిరమానసః । నాదబ్రహ్మసముద్భోషంరథస్తరసమీరితం ॥౨౯॥ అకరోద్భోషశాస్తాతుముక్తిపత్న్యసహ
 స్వయం । ఆనన్తామృతగంగాయాంయజమామోఖిలైస్సహ ॥౩౦॥ కృత్వాచావభృథస్నానం తతశ్శాన్తోభవత్సుఖీ
 యపవంయాగమకరోత్సయతీర్యజ్జ్వానాంవరః ॥౩౧॥ ఏతదాభ్యస్తరశ్రోతజ్ఞానయజ్జవిదుత్తమః । సంసారపాశబద్ధా
 నాంపశూనాంహిపతిర్భవేత్ ॥౩౨॥ స్రవ్యత్తిర్దివిధాప్రోక్తామార్జ్వరీచైవవానరీజ్ఞానాభ్యా సవతోమోక్షుర్నాన్తా రీ
 భాక్తమేవచ ॥౩౩॥ నాపృష్టఃకస్యచిద్బుద్ధ్యాన్నచాన్యాయేనప్రచ్ఛతః । జానన్మపిహిమేధావీజడవల్లోకమాచరేత్ ॥౩౪॥
 సర్వేషామపిపాపానాంసంఘాతేసముపస్థితే । తారంద్వాదశసాహస్రమభ్యసేచ్ఛేదసంహితత్ ॥౩౫॥ యస్తుద్వా
 దశసాహస్రంప్రణవజ్ఞాపతేన్వహం । తస్యద్వాదశభిర్నానైఃపరంబ్రహ్మప్రకాశతే ॥౩౬॥

—*ఇతితత్వసారాయణేకర్తృకాణ్డస్యప్రథమపాదేనవమోధ్యాయః*

విశ్వాఃపునశ్చసంప్రవక్ష్యామియతీనాన్నియమస్తవ । శ్రుణుష్వసావధానేనచేతసాపుత్రనారద ॥౧॥ యోభవేత్పూ
 ర్వసన్నాసీతుల్యోవైధర్మ్యతోయది । తస్మైప్రణామఃకర్తవ్యోనేతరాయకదాచన ॥౨॥ ప్రమాదినోబహిష్కర్తాఃపిశ్రు
 నాఃకలహూత్సుకాః । సన్నాసినోపిదృశ్యస్తేవేదసమ్దాపితాశయాః ॥౩॥ నామాదిభ్యోపరేభూమ్నిస్వారాజ్యే
 చేష్ఠిన్తోద్వయే । ప్రణమేతుస్తదాత్మజ్ఞోనకార్యంకర్తృణాతదా ॥౪॥ ఈశ్వరోజీవలోకాయ ప్రవిష్టోభగవానితః ।
 ప్రణమేద్దణ్డవద్భూమావాశ్వచక్రాశ్శిఖరం ॥౫॥ కుటీచకాదిభిఃపఞ్చయతిభిర్వన్దితోపినః । అవధూతోనమేద
 న్యాన్విదుయోమనసాసదా ॥౬॥ వనస్థాగృహిణోబ్రహ్మచారిణఃక్షత్రియానపి । వైశ్యాంశ్చుద్రానపిప్రాజ్ఞాప్ర
 ణమేత్త్రిముతస్వకాః ॥౭॥ ఉత్తమాశ్రమవత్సేవనకాయేనవచసాపిచ । వన్దితోఽప్యవధూతోవైశ్యోకర్మిత్వాన్నహిచే
 తసా ॥౮॥ ఆస్తరజ్ఞానహీనత్వాద్బాహ్యకర్తైకవత్వతః । సర్వైఃపూజ్యోఽప్యపూజ్యోయమవధూతస్వవేదిభిః ॥౯॥ ఆ
 శ్రమక్రిమమాశ్రిత్యసర్వోత్కృష్టాశ్రమేవసత్ । కథంసకర్తసన్నాసీవిదవద్భిర్వన్దితాంప్రజేత్ ॥౧౦॥ నైతేనకర్త
 జాంజ్ఞానాదాధిక్యంలుప్యతేసుత । జ్ఞానినఃకర్తహీనస్య ప్రభ్రష్టస్వావధారణాత్ ॥౧౧॥ సద్యోముక్తేరభావేపి
 జ్ఞానహీనస్యకర్మిణః । క్రమమోక్షస్యసంసిద్ధేకర్మిశ్రేష్ఠతమోమతః ॥౧౨॥ యదిస్యాత్కర్తసన్నాసీపశ్చాద్వై
 రాగ్యసంయుతః । అధమాశ్రమిణాంవాపితతఃప్రాజ్ఞంగురుప్రజేత్ ॥౧౩॥ సన్నాసిసాంహిధర్మాస్తేసుప్రసిద్ధాశ్చ
 మాదయః । తస్మాత్తేషాన్మకర్తాస్తీత్యేవంశంక్యంత్యయానచ ॥౧౪॥ షణ్ణాఞ్చకర్తవత్వస్యయతీనాంశాస్త్రవర్త
 నా । ప్రతిపాదితపూర్వత్వాదసాంకర్ష్యేణనారద ॥౧౫॥ యోవైవివిదిషున్లోకేతస్యస్యాదాశ్రమక్రమః । విదుషస్త్యే
 కఏవస్యాత్సన్నాసనతిచేన్నహి ॥౧౬॥ విదుషోజ్ఞానవైరాగ్యతాతమ్యేపిసక్రమఃనియమ్యతేశ్రుతిస్త్యుతోఽస్తస్మాన్న
 క్రమవర్జనం ॥౧౭॥ అవధూతాశ్రమేప్రాప్తేజ్ఞానవైరాగ్యపూర్వకం । ప్రాపణీయన్మకింశ్చిత్స్యాదితి శంక్యఞ్చుత్వ
 యా ॥౧౮॥ పురాహితానవైరాగ్యసంపన్నోప్యత్తమాశ్రమి । అవధూతఇదంప్రాహజీవన్ముక్తోపికశ్చన ॥౧౯॥ అ
 వధూతః । జగత్తావదిదంనాహంసవృక్షశృణపర్వతం । యద్బాహ్యజ్ఞాడమత్యవ్రతం తస్మాత్కర్మఫలమహావిభుః ॥౨౦॥
 పఞ్చభూతాశ్చకోమాంసరక్తాస్థ్యాదిమయోజకః । కాలేనాల్పేరవిలయాదేనానాహమచేతనః ॥౨౧॥ జడయాకర్ణ
 శఘ్నూల్యైకల్యమానక్షోణ్యయా । కూన్యాకృతిశ్శూన్యభవశ్శబ్దోనాహమచేతనః ॥౨౨॥ క్వవాక్షణవినాశిన్యాప్రాప్యో

|పాప్యాయమన్యథా|చిత్ప్రసాదోపలభ్యాత్వాస్పర్శోనాహమచేతనః|౨౩| లభ్యాత్వాజిహ్వాయాతుచ్ఛలోలయాలోల
 సక్తయా | స్వల్పస్పష్టోద్రవ్యనిష్ఠోరసోనాహమచేతనః | ౨౪ | దృశ్యదర్శనయోగ్దీనంక్షయితృణినాశినోః | కేవలే
 ద్రవ్యక్షీణంరూపన్నాహమచేతనః | ౨౫ | నాసయగన్ధజడయా త్తయిత్యోపరికల్పితః | పేలవోనియతాకారోగన్ధో
 నాహమచేతనః | ౨౬ | నిర్మమోమననశ్శాన్తోగతః ఛేచ్ఛన్ద్రియభ్రమః | శుద్ధచేతనఏవాహం కలాకలనవర్జితః | ౨౭ |
 చైత్యవర్జితచిన్నాశ్రమహమ్మోక్షోపభాసః | సబాహ్యభ్యంతరవ్యాపీనిష్కలోహంనిరంజనః | ౨౮ | నిర్వికల్పచిదాభా
 సఏకతత్వాస్మిసర్వగః | ప్రజ్ఞానఘనయాభోహంసర్వాత్వాస్మినిరామయః || ౨౯ || మయైవాచేతనావతేనర్వేషుటపటా
 దయః | సూర్యాన్తావభాసస్తేనీపేనేవాత్మతేజసా | ౩౦ | మయైవైతాస్ఫురన్తిహవిచిత్రేన్ద్రియవృత్తయః | లేజసా
 న్తఃప్రకాశేనయధాగ్నికణపజ్జయః | ౩౧ | అనన్తానన్దసంభోగా సరోపశమశాలినీ | శుద్ధేయశ్చైన్ద్రయా దృష్టిర్జ
 యత్యఖిలదృష్టిః | ౩౨ | సర్వభావాన్తరస్థాయచైత్యముక్తచిదాత్మనే | ప్రత్యక్తైచితస్యరూపాయ మహ్యమేవనమో
 నమః | ౩౩ | విచిత్రాశ్శక్తయస్వచ్ఛసమయానిర్వికారయా | చిత్రాక్రయస్తేసమయాకలాకలనముక్తయా | ౩౪ | కా
 లత్రయముపేక్షిత్ర్యాహీనాయాచైచ్ఛేద్యవర్జితః | చిత్రైచిత్యముపేక్షిత్ర్యాస్సమత్రైవా వశిష్యతే | ౩౫ | సాహివాచా
 మగమ్యత్వాదసక్తామివశాశ్వతీం | వైరాత్మ్యసిద్ధాన్తదశాముపయాతేవశిష్యతే | ౩౬ | ఈహానీహంమయైరస్త్రా
 చిదావలితావత్రైః | సాచిన్మోత్పాదితుంశక్తాపాశబద్ధేవపక్షిణీ | ౩౭ || ఇచ్ఛాద్వేద్యసముత్థేనద్వంద్వమోహేనజన్త
 వః | ధరావికరమగ్నానాంకీటానాంసమతాంగతాః || ౩౮ || ఆత్మనేస్తునమో మహ్యమవిచ్ఛిన్న చిదాత్మనే | పరా
 మ్యప్తోస్తిలభ్యోస్తిప్రోదితోస్త్రిచిరాదహం || ౩౯ || ఉమ్మాలోస్తివికల్పేభ్యోయోస్తిసోస్తి నమోస్తుతే | తుభ్యమ్మ
 హ్యమనన్తాయమహ్యమభ్యుదాత్మనే | ౪౦ | నమస్తుభ్యంపరేశాయనమోమహ్యంపరాయచ | కిష్టన్నపిహీనాసీనో
 గచ్ఛన్నపిగచ్ఛతిరం | శాన్తోపివ్యవహరఃకుర్వన్నపిసలిప్యతే | సులభశ్చాయమత్యంతసుజ్ఞేయశ్చస్తబధ్ధవతే || ౪౧ ||
 శరీరపద్మకుహరేసర్వేషామేవపట్నదః | నష్టరూపానశోభస్తే కామాదిరిపవోమయి || ౪౨ || నమేభోగస్థితా వాఙ్మన
 మేభోగవిసర్జనే | యదాయాతితజాయాతుయత్ప్రియాతిప్రయాతుతతే | ౪౩ || పనసామనసిచ్ఛిన్నేనిరహంకారతాంగతే
 భావేనగతిభావేస్వస్థస్థిష్ఠామికేవలః | ౪౪ | నిర్భానన్నిరహంకార నిర్మనసకమనీహితం | కేవలాస్వస్థ శుద్ధా
 త్మనేవతిష్ఠతిమేరఘ్నః || ౪౫ || తృష్ణారజ్జగణశ్చిత్వామచ్ఛరీరకపజ్జరాత్ | నజానేకగతోడ్డీయనిరహంకారపక్షిణీ || ౪౬ ||
 యస్యనాహంకృతోభావోబుద్ధిర్యగ్యనలిప్యతే | యస్సమస్సర్వభూతేషుజీవితస్తస్యశోభతే | ౪౭ | యోన్తశీతళయా
 బుద్ధ్యారాగద్వేషవిముక్తయా | సాక్షివత్పశ్యతీదంహి జీవితస్తస్యశోభతే | ౪౮ | యేనసమ్యక్పరిజ్ఞాయ హేయో
 పాశేయముర్ఘుతా | చిత్తస్యాస్తేర్పితభృత్కజీవితస్తస్యశోభతే | ౪౯ | గ్రాహ్యగ్రాహకసంబద్ధేక్షిణేశాన్తిరుదేత్య
 లం | స్థితిమభ్యాగతాశాన్తిరోక్షనామాభిధీయతే | ౫౦ || మృష్టబీజోపమాభూయోజన్తాంకురవివర్జితా | హృది
 జీవద్విముక్తానాంశుద్ధాభవతివాసనా | ౫౧ | పావనీపరమోదారాశుద్ధసత్వానుపాతినీ | ఆత్మధ్యానమయానిత్యా
 సుషుప్తిస్తేవతిష్ఠతి || ౫౨ || జేతనంచిత్రతత్పంహప్రత్యక్షేతనముచ్యతే | నిర్మనసక స్వభావత్వాన్నతత్ర కలనామలం || ౫౩ ||
 సాసత్యతాసాశివతాపావస్థాపారమాత్మకీ | సర్వజ్ఞతాసాసన్తృప్తిర్మయత్రమనఃక్షతం | ౫౪ | ప్రలపన్విస్సృజన్
 గృహ్లాన్మన్మిషన్మిమిషన్మపి | నిరస్తమననానన్దస్సంవిన్తాత్రపరోస్త్వహం | ౫౫ | మలంసంవేద్యముత్సృజ్యమలంనిర్మల
 యన్ పరం | ఆశాపాశానలభ్యేత్వా సంవిన్తాత్ర పరోస్త్వహం | ౫౬ | అశుభా శుభ సంకల్ప సంకాన్తోస్తి
 నిరామయః | నష్టేష్టానిష్టకలన స్సంవిన్తాత్ర పరోస్త్వహం | ౫౭ | ఆత్మతా పరతేత్యక్త్వా నిర్విభాగోజగస్థితా
 పత్రస్తంభవదాత్మా నమవలం బృహిరోస్త్వహం | ౫౮ | నిష్కళాయాన్నిజానన్దస్వరూపాయాం సమంత
 తః | నిర్మలాయాన్నిరాశాయాంస్వసం విత్తాస్థితో స్త్వహం || ౬౦ || విధిః || ఏవ ముక్త్యావధూతసససావి

నుభూతిం స్వయంతతః । అప్రార్థయదీదం స్వస్య ప్రాపణీయంపదంసుత ॥ ౬౦ ॥ అవధూతః॥ ఈహితానీ హితై
 ర్ముక్తో హేయోపాదేయవర్జితః । కదా నస్తోషమేష్యామిస్వప్రకాశపదేస్థితః ॥ ౬౧ ॥ కదోపశాన్తవననోధరణీధరకన్త
 తే । సమేష్యామికిలాసామ్యంనిష్క్వలసమాధినా ॥ ౬౨ ॥ నిరంశధ్యానవిశ్రాంతిమూకస్యమమమస్తకే । కదాతర్లంకరి
 వ్యన్తికులాయంవనపుత్రికాః ॥ ౬౩ ॥ సంకల్పపాదపంతుష్టాలృభ్యేత్వామనోవనం । వితతాంభువమాసాద్యవిహరామ
 యథాసుఖం ॥ ౬౪ ॥ పదస్తదనుయాతోస్తి కేవలోస్తిజయామ్యహం । నిర్వాణోస్తిని రీహాస్తినిరంశోస్తి నిరీప్సితః ॥ ౬౫ ॥
 నిర్ద్యంబోస్తినిరీశోస్తినిరాతంశోస్తినిర్భయః । స్వచ్ఛతోర్జితతాసక్తాహృద్యతాసత్యతాజ్ఞతా ॥ ౬౬ ॥ ఆనన్దితోపశమి
 తాసదాప్రముదితాదితాపూర్ణతోదారతాసత్యాకాన్తిసత్తాసదైకతా ॥ ౬౭ ॥ విధిః॥ ఇత్యేవభ్యేన్తయన్ భిక్షుస్వరూ
 పస్థితమజ్ఞసా । నిర్వికల్పస్వరూపజ్ఞోనిర్వికల్పోబహువహ ॥ ౬౮ ॥ అతోస్త్యేవావధూతస్యేజ్ఞానినోయోగినోపివాప్రా
 పణీయంపదస్తస్మైచాశ్రమాచారసంగ్రహః ॥ ౬౯ ॥ తస్మైవిధీయమానత్వాత్సమాధేఃకేవలంయతా । నకర్తవిధిరస్తి
 తిమాశంకిష్ఠాఃకదాచన ॥ ౭౦ ॥ సమాధికర్తణీముఖ్యేసిద్ధాస్తపదసిద్ధయే । ఏకంముఖ్యంపరంగౌణమితతత్రసనిర్ణయః ॥ ౭౧ ॥
 సమాధినావినాసిద్ధ్యేత్తన్న కేవలకర్తణా । కర్తణాచవినానైవకేవలేనసమాధినా ॥ ౭౨ ॥ ఆత్మజోత్పత్తయేలోకేకా
 రణేపితరాయథా । తయోరన్యతరాభావేనపుత్రోజాయతేక్వచిత్ ॥ ౭౩ ॥ సమాధికర్తణీజ్ఞేయేతథాసద్యోవిముక్త
 యే । తయోరేకంపరిత్యజ్యనమోక్షసుఖమశ్నుతే ॥ ౭౪ ॥ జాగరూకోభవేన్విశ్వంస్వాత్రమోక్షమకర్తసు । కర్తత్యాగీ
 మహావిద్వానపిసత్యంపతేదధః ॥ ౭౫ ॥ జాతరూపధరత్వజ్ఞునదాజగరవృత్తతాం । అన్యోంశ్చ స్వాశ్రమాచారాన
 వధూతోపరిత్యజన్ ॥ ౭౬ ॥ సమాధీన్నిర్వికల్పాదీనాచరంశ్చచతుర్విధాన్ । చతుర్విధస్వరూపేణ సంపన్నస్యాశ్ను
 సంశయః ॥ ౭౭ ॥ అథదేహపరిత్యాగాదవాఙ్మనసగోచరం । సర్వద్వంద్వవినిర్దుక్తస్మిరూపంబ్రహ్మగచ్ఛతి ॥ ౭౮ ॥ అతో
 విరూపప్రాప్తిబోధరుత్తమాశ్రమిణోపిచ । సమాధికర్తణీముఖ్యేహ్యవధూతస్యసమ్మతే ॥ ౭౯ ॥ అథవాకర్తముఖ్యం
 స్యాత్సమాధిర్గౌణవచః । సహితేష్టతమఃకర్త్రీనిచ్చితః పుత్రనారద ॥ ౮౦ ॥ జీవద్విముక్తస్య సమాధ్యభావేపారిర్భ
 దుఃఖన్నతుజన్తసిద్ధిః । స్వకర్తృహానాతుబహూనిజన్త్యాన్యమజ్జనంహస్తచరారవాచా * * * ॥ ౮౧ ॥

—* ఇతితత్పసారాయణేకర్తకాణ్డస్యప్రథమపాదేదశమోధ్యాయః *

॥నారదః॥ భగవన్నవధూతస్యకర్తణీపియతే స్త్వయా । సర్వవర్ణేషుభిక్షోకేత్యత్రసం శీయతేమయా ॥౧॥ వర్ణాశ్ర
 మవ్యవస్థాహికర్తణాఃప్రసీద్యతేఅతివర్ణాశ్రమిప్రోక్తబ్రహ్మత్వైకత్వబోధవాన్ ॥౨॥ ఉత్తమాశ్రమమాత్రేణయతే
 శ్వేద్ధానితుల్యతా । కిమర్థంతస్యభగవన్జ్ఞానాభ్యాసోవిధీయతే ॥౩॥ బ్రహ్మతజ్ఞానిమోజీవన్ముక్తస్యాప్యాశ్రమాది
 కం । ఆదేహపాతాద్భవతాస్ఫుటమేవావధారితం ॥౪॥ ఏవంసతీకథంకర్త్రీసర్వాన్నంభోక్తుమర్హతి । సర్వాన్నవిధి
 నానేనస్వేచ్ఛాచారఃప్రసజ్యతే ॥౫॥ పౌణాత్యయేతువిహితం సర్వేషామవిశేషతః । సర్వాన్నం బ్రహ్మవిజ్ఞానేనిర్వి
 శంకంయథాగురో ॥౬॥ నచాజగరవృత్తిస్సాప్యవధూతస్యసంఘటేత్ । జ్ఞానాభ్యాసాధికారీసనిశ్చేష్టాత్ర కథంభ
 వేత్ ॥౭॥ నిమగ్నేనర్కలేశాన్తేపరిపూర్ణేచిదాత్మని । సమాధినావిలీనోహి నిశ్చేష్టస్సాన్యద్భుతోత్తమః ॥౮॥ మూ
 ర్చాయామృతణేసుప్తావపినిశ్చేష్టతాంజనః । సర్వోపియాతిఘనతేతదుదాహరణన్నహి ॥౯॥ యద్యాస్యరథగ్రాసితీప్తం
 గృహ్ణీయూర్నూర్ధ్వితాదయః । అన్నాదికంజలంవాథతదుదాహరణంభవేత్ ॥౧౦॥ సతుకేభ్యేద్బలాన్నీతమప్యన్తఃప్రవి
 శేత్కర్వచిత్ । తస్మాదాజగరీవృత్తిరవధూతస్యనోచితా ॥౧౧॥ ఇత్యేతంసంశయంస్వామిన్నమవిచ్ఛిద్యసద్గురో । ము
 క్త్యానందప్రదాతాకస్త్యదన్యోవర్తతేమహాన్ ॥౧౨॥ విధిః॥ అవధూతస్యవృత్తస్యయతిశేష్టగృకర్తృణః । సార్వవర్ణి
 కత్తైషస్యవిధిరస్త్యేవనారద ॥౧౩॥ నతేనపిదావర్ణాదివ్యవస్థాయాభవేత్కర్వచిత్ । భక్త్యైభక్త్యవిభాగస్యతదన్యతా
 గ్భవత్వతః ॥౧౪॥ నచస్వేచ్ఛావిహారస్యాస్యవకాశంకథ్యన్త బహిఃకాముష్టికాశేషభోగహేతువివర్జనాత్ ॥౧౫॥

అజ్యంర క్తమివేత్వాదివిధానేషుయలేరిహా మేదోవృద్ధిహీనస్యకుతస్యైస్విరవిహరితా ॥౧౬॥ సర్వాన్నానుమత్యైచ్చి
మాప్రాణాపన్నావధూతయోః కేవలన్నతుకుతాపిబ్రహ్మత్వజ్ఞానినాంశ్రుతా ॥౧౭॥ అర్థవాదోహిసర్వత్ర శూన్య
తేజ్ఞానినామపినవిధిర్మనిషేధశ్చేత్యేవంజాతీయకంవచః ॥౧౮॥ గృహీణామపికేషాభ్యేతర్కితాంశ్రుతివాక్యతః వి
ధిర్నిషిద్ధసేవాయాస్సోత్తామణ్యాదికేశ్రుతః ॥౧౯॥ నిషిద్ధాంసేవమానస్యసుదామ పినతస్యహి । ప్రత్యవాయోస్తి
సాంకర్యంవర్ణాదేరపివాగతం ॥౨౦॥ విశేషవిధినాచాధస్సామాన్యస్యహిసమ్మతః । కామకారపరత్వేననిషిద్ధశ్చవిధీ
యతే ॥౨౧॥ వైవషిత్రావధూతస్యకామకారవిధిర్మతః । నిషామకర్తయోగేవశుద్ధాంతఃకరణత్వతః ॥౨౨॥ సా
ర్వవర్ణికభైతేజసిద్ధాదరణేనవా । నాతివర్ణాశ్రమిత్వంస్యాన్నచవర్ణాదివిచ్యుతిః ॥౨౩॥ వర్ణాశ్రమిత్వశ్రవణాదవధూ
తస్యశుద్ధితః । దీక్షితస్యచతద్వద్ధిసుతామణ్యాంపక్షీర్ణతే ॥౨౪॥ యస్తుబ్రహ్మత్వవిజ్ఞానయోగీశేష్ఠపురోదితః । సోతి
వర్ణాశ్రమిహోక్తోనావధూతస్త్వయస్తథా ॥౨౫॥ యశ్చోత్తమాశ్రమాయాథోభోగవాఙ్మోచశాత్పునః । ఆవర్తకేన
వర్ణాదిప్రచ్యుతోనత్యయస్తథా ॥౨౬॥ ఆస్యపాత్రత్వమాత్రాంశేగ్రాహ్యసాజగరోపమా । నతునిశ్చేష్టతాంశేపిప్ర
కృతస్యయతేస్సుత ॥౨౭॥ ఉపమాసాభవేత్తస్యద్వయోరప్యంశయోస్తదా । యదావధూతోవైదేహింముక్తింప్రా
ప్యవపుస్త్యజేత్ ॥౨౮॥ శిలాదివదచాఙ్మల్యంవిదేహసేతరత్రతు । కదాపిభవేజ్జీవన్ముక్తయతివరేపివా ॥౨౯॥ గ
చ్ఛతస్త్యతోవాస్యముఖపాత్రేణభుజ్జతః । సర్వవర్ణేషుభైతాన్నంపృత్తిరాజగోభుజేత్ ॥౩౦॥ విద్యాస్వివిషుర్వా
శ్రవైరాగ్యత్వస్యసేద్యుః । విదేహముక్తిపర్యంతయతిధర్మంసమాచరేత్ ॥౩౧॥ ఉత్తమాశ్రమమాశ్రిత్యనసీచాశ్ర
మమాశ్రయేత్ । యథారోహవిధిస్తద్వదవరోహనిషేధతః ॥౩౨॥ ఉత్తమాశ్రమమాశ్రిత్యయోసీచా శ్రమమాశ్ర
యేత్ । తమాయాధమ్యతంవిద్ధినిత్యవైవస్వతాలయం ॥౩౩॥ స్వస్వశక్త్యనురోధేనసుఖాద్వసీతుమాదరాత్ । శ్రుత్యా
హ్యభిహితస్సోయంసన్నాసప్లక్ష్యిభోమునే ॥౩౪॥ ఏవంసతికుతస్స్వీయామజ్ఞాత్వాశక్తిముత్తమాం । ప్రాప్యాశ్రమంపు
నర్హ్యథోనిర్లజ్జంహనివర్తతే ॥౩౫॥ ఆశ్రమేణావరోహేపినజ్ఞానేనేతిమన్యతే । సహిమూఢతమోలోకవఙ్మకోనర
కంప్రజేత్ ॥౩౬॥ వఙ్మకిస్యసమర్థత్వమ్నాథావవదన్తితు । ససమర్థామహత్త్వానోయేషామస్యార్థవాదికం ॥౩౭॥
స్వాశ్రమప్రచ్యుతమ్నాథ్యంసన్నాసిత్యధియాజవాః । ప్రణమన్తితపవాశ్రమాథాఇతివిశ్చయః ॥౩౮॥ ఆశ్రమాదుత్త
మాల్లోకేయదాప్రచ్యుతేనరః । తదోత్పన్నశ్చవైరాగ్యం స్వతఃప్రచ్యుతలేధుగివం ॥౩౯॥ అచ్యుతాత్మచ్యుతశ్చ
యంసన్నిదానందలక్షణాత్ । ఉచ్యతేపాపినాశ్రేష్ఠఃప్రచ్యుతేరారవాదిషు ॥౪౦॥ చ్యుతయోరిహవైరాగ్యశ్రమయో
గోధవిచ్యుతిః । యానయారఫలంజానేతస్యైవనరకంవినా ॥౪౧॥ నచజ్ఞానంవినాశుష్కవైరాగ్యేణాశ్రమేణవా । సి
ద్ధేత్సూర్జఫలంసద్యఃకస్యాపిచతపోధన ॥౪౨॥ తస్మాద్జ్ఞానశ్చవైరాగ్యంపురస్కృత్యైవపువహం । కఠినాచారసంప
న్నముత్తమాశ్రమమాశ్రయేత్ ॥౪౩॥ బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాంప్రాయశ్చిత్తముదాహృతం । ఆశ్రమప్రచ్యుతేత్తై
వప్రాయశ్చిత్తంశ్రుతాస్తృతా ॥౪౪॥ నారదః । యథారోహవిధిస్తద్వదవరోహవిధిశ్చుక్రతః । యోవైవిదిషుః
ప్రోక్తస్సన్నాసీతతదర్శనాత్ ॥౪౫॥ అపునస్తాదికంసర్వంభూస్వాహేతివిస్మయచ । జాతరూపభరోభూత్వాగ
త్వాశతపథంతతః ॥౪౬॥ తిష్ఠతిష్ఠమహాభాగేత్యాచార్యైశ్చద్వజోత్తమైః । నిరుభ్యమానోదర్శాదీక గృహ్ణీయాదితివృ
త్తతే ॥౪౭॥ జాతరూపధర్మోక్త్యాపూర్వంషఘావధూతతా । ప్రాప్తేవపశ్చత్తస్యైవకుటిచాదిర్విధీయతే ॥౪౮॥
దిగంబరోపధూతశ్చేత్సాంబరశ్చకుటిచకః । భవేత్తదాయతిర్భూత్వాగృహస్థోపిపునర్లహి ॥౪౯॥ జ్ఞానవైరాగ్యశ
క్తేర్నాప్యనారూఢేన్ద్రిశ్చయః । ఆశ్రమానుభవాదేవసుఖందుఃఖశ్చవిన్దతే ॥౫౦॥ కటుతిక్తాదికంబ్రాహ్మణ్య దనాస్వా
దితవస్తుని । నచశ్రవణమాత్రేణజాయతేరసనిశ్చయః ॥౫౧॥ యదిశ్రోత్రేన్ద్రియస్యస్యాత్కూత్ర చిద్విషయోరసః ।
తదాతుర్యాశ్రమశ్రుత్యామఃఖంవిద్యాత్సుఖశ్చవా ॥౫౨॥ తస్మాత్తమాశ్రమంగత్వాతద్ధర్మాచరన్నరః । స్వీయశ
క్త్యనురోధేనవసేత్తత్రాధరేవవా ॥౫౩॥ విధిః । యతావివిధిహేపూర్వంశ్రుతిభిర్యత్సమీరితం । జాతరూపధర్మేననా
వధూతస్సతేనతు ॥౫౪॥ షడ్జామప్యాశ్రమాణాస్తత్సామాన్యేనవిధీయతే । శుక్లవస్త్రకరిత్యాగే కాషాయగ్రహ

ణస్తుతం ॥౫౫॥ ద్విజాచార్యాదిభిర్విద్వాననిరుద్ధస్వయంతదా। అగృహాన్నపిదద్దోదీకప్రణవాది వివర్ణితః ॥౫౬॥ ని
శ్శంబిగంబోధూత్వాస్వయంకాలాంతరేయది। గృహ్ణీయాచ్ఛక్లవస్త్రాదీకాపాయాదీస్తునేథవా ॥౫౭॥ తమారూ
ధచ్యుతంవిద్ధిమహాపాతకేనాంవరం । జ్ఞానవైరాగ్యరహితంజీవన్తన్నరకాప్తయే ॥౫౮॥ అగృహ్ణాన్నిహితే కాలేకా
పాయాదీనివాపుమాక । గృహ్ణీయాప్రృతిషిద్ధచేత్సహిమూఢతమోఘవి ॥౫౯॥ అత్రైవంసతిగార్హస్థ్యంపునర్గృహ్ణా
న్యతికథం । సమర్థస్సాత్వికశ్శుద్ధఇతిశిష్టేశ్వగజ్యతే ॥౬౦॥ తత్తదాశ్రమధర్మాంశ్చదృష్టాన్వసుభవపూర్వకం । ఉపగ్య
ధోవానివసేద్యథాశక్తిత్యసమ్మతం ॥౬౧॥ శాస్త్రీశ్రవణమాత్రేణమనసాలోచ్యబుద్ధిమాక । స్వశక్త్యనుగుణేశ్రేష్ఠే
నివసేదాశ్రమేవశీ ॥౬౨॥ తత్తద్ధర్మానుభూతేశ్వయద్యపేతాభవత్తదా । పశ్యత్సన్యాసుభూతిం సలోకేష్యేవహి
దృశ్యతే ॥౬౩॥ ధనినాంసుఖమాలోక్యప్రవర్తవేధనార్హనే । ధనినాందుఃఖమాలోక్యనివర్తవేచకేచన ॥౬౪॥ ఆప్తోక్తి
శ్రవణాద్వేత్తికటుతిక్తాదికాన్రసాక । స్వయంపిత్రైవచేత్తత్రనిశ్చయఃపిబతాంవిషం ॥౬౫॥ శ్రుతిర్నాతేషలోకా
నాంసర్వేషాంహితకారిణీ । తత్తద్వర్ణాశ్రమాచారాన్స్పష్టమాహహినారద ॥౬౬॥ శ్రుతావిశ్వాసహీనానాంక్వ
గతిర్నాథచేతసాం । అతఃప్రతమాంసాత్సాన్తారంవిశ్వసశ్రుతిం ॥౬౭॥ తుర్యాశ్రమస్సఏకోస్తి సర్వత్యాగైకలక్ష
ణః । ఇతికేవలముక్తభ్యేచ్ఛ్చుత్వాకోన్విహసన్మృతేత్ ॥౬౮॥ ఏకోవిషడ్విధఃప్రాక్తోహ్యశక్తేవస్యనుకంఠయా । కోవావి
నాచసన్న్యాసంవైదేహీముక్తిమాపుయాత్ ॥౬౯॥ కుటీచకశ్రమారోహాకర్తృసన్న్యాసినామృతః । ఇతరేహాస్త్రీయా
ణాస్తుయథాశక్తివిధీయతే ॥౭౦॥ అవధూతాశ్రమాశక్తోగృహ్ణీజ్ఞానాద్విరాగతః । ద్వాభ్యాం వాయదిసన్న్యాసమి
చ్ఛేత్సోన్యంసమాశ్రయేత్ ॥౭౧॥ హంసంవాపరహంసంవాతురీయాతీతమేవవా । ఆదావేవయథాశక్తిగృహ్ణీయాత్తంత్ర
మంవినా ॥౭౨॥ యథోక్తంబ్రహ్మచర్యాచ్యగృహీతాంవనితాంవినా । పారివ్రాజ్యంతథాశాస్త్రమతఃప్రాకమవర్జనం ॥౭౩॥
యేనకేనప్రకారేణనారోహస్యాస్తీదూషణం । అవరోహస్తుసర్వత్రకూప్యతేపాపకారణం ॥౭౪॥ కుటీచకాదిసంక్షే
షుషడ్విధేస్వాశ్రమేషుయః । యశ్రకుత్రాపినివసేదచ్యుతసోన్విచ్యుతోమతః ॥౭౫॥ మహాపాపానికుర్వన్మహ్యాశ్రమా
త్ప్రచ్యుతింవిహ । యదాకదావాముచ్ఛేతప్రచ్యుతోనకదాచన ॥౭౬॥ తస్మాద్వర్ణాశ్రమాచారానప్రవత్తోనరోత్త
మః । ముఖ్యేన్నాదేహపతనాద్జ్ఞానీవాయోగినాయకః ॥౭౭॥ ఇత్యేతంసర్వవేదేషుశ్లాఘ్యంధర్మమనుత్తమం । మయో
పదిష్టంసమ్యక్త్వమవధారయనారద ॥౭౮॥ * * * * *

— ఇతితత్వసారాయణే కర్తృకాణ్డస్యప్రథమపాదే ఏకాదశోధ్యాయః —

నారదః । భగవత్బ్రాహ్మీసన్న్యాసగృహణస్థోచితంవయః । కాలఞ్చమేనిరాక్షేపంకజోద్భవసద్గురో ॥౭౯॥
సప్తత్యుపరిసన్న్యాసఃకృతాదాహియుగత్రయే । విహితస్తుకలౌపఞ్చచత్వారింశద్వయఃపరం ॥౮౦॥ అష్టమేహ్యగవనీత
చ్యుతతోద్వాదశవత్సరైః । గురౌవాసస్తతఃపఞ్చవింశత్యవైర్గృహశ్రమే ॥౮౧॥ పఞ్చవింశతపర్యంతేస్తతోపిచప
నాశ్రమే । తతస్సన్న్యాసఉచితఃకృతాదాహియుగత్రయే ॥౮౨॥ వానప్రస్థాశ్రమస్యైవప్రతిషేధాత్కలౌయుగే । పఞ్చ
వింశతిలోపోధూద్వయోన్రసాత్సయుజ్యతే ॥౮౩॥ కృతేహిపురుషస్కోక్తంవయశ్చతచతుష్టయం । పాదశోహసతే
స్యేషుతత్తుర్యేజీర్యతేశ్రుతం ॥౮౪॥ జరయాహన్యమానస్యతురీయేసప్తతేపరం । సన్న్యాసఃకలితాచారః కథంసాధ్యోని
మిత్రకః ॥౮౫॥ నిషేధోమోక్షభూమిత్వాత్సన్న్యాసస్యనయుజ్యతే । నిషేధోభోగభూమిత్వాన్దార్హస్థ్యస్యనయుజ్యతే ॥౮౬॥
వేదాధీత్యాదిహేతుత్వాద్భిహ్త్వాచర్యస్యవైతథా । తస్మాద్వనాశ్రమస్యైవనిషేధఉపపద్యతే ॥౮౭॥ తపోభిర్జాయ
మానాతుచిత్తశుద్ధిస్తదన్యకే । భవేదేవన్నవైదేహీముక్తిస్తుర్యాశ్రమాద్వినిగం ॥౮౮॥ సన్న్యాసస్యనిషేధశ్చ స్మర్యతే
షికలావిధి । మాశంకిష్టాస్తృతిస్సాతు తుర్యాశీతావధూతయోః ॥౮౯॥ సార్వజన్యకభైక్షుస్య నిషేధస్తరతాత్త
యోః । తద్విధానాచ్ఛసన్న్యాసచతుష్టయవిధిఃకలౌ ॥౯౦॥ జాతరూపధరత్వాదేర్దుస్సాధ్యత్వేనఽర్జనాత్ । సర్వభి

తూనిషేధోక్తిస్తథాతానాశ్రమామతా ||౧౩|| దుస్సాధ్యభర్తృవత్వేన నిషేధేనతయోర్విధిః | సప్తతేః పరమప్యా
స్తాంకరినాశ్రమవర్జనాత్ ||౧౪|| ఇతిచేజ్జరయాక్రాంతోమన్యతేఖలుస్సర్వపం | మహామేరువదేతస్యకథంసన్న్యాసవా
గవి ||౧౫|| యువేతరపరస్సన్యాత్ప్రతిపేధోద్వయోరితి | నశంక్యస్తద్ధిదుస్సాధ్యంయూనోస్త్వంబరవర్జనం ||౧౬||
పుంసోయావనచేష్టాహిషష్ఠీసంవత్సరావధి | ప్రాయోగసహజరైతత్సామ్యూనోపి నోచితా ||౧౭|| యూనస్సన్న్యాసి
సంపశ్యాజ్జరాక్రాంతకరీరిణః | కుటీచస్యాపిభారస్సన్యకస్త్వచారఇతిచేచ్ఛగ్రిణ || ౧౮ || కుటీచకాచిధర్మాణా
మభ్యాసాత్సహజత్వతః | జరస్సన్యాసినాచారోనిజోభారాయతేయతేః ||౧౯|| యద్యదభ్యస్యతేపూర్వంపశ్యాత్త
త్తన్నుణాంఖలు | సహజుభవతిస్వల్పాయాసాయాపితునక్వచిత్ ||౨౦|| అనిమిలేహీసన్న్యాసేషడ్విధేపిజరాయతః
నాధికారీభవేత్కాష్టపిసనిమిత్తంవినాయుగే ||౨౧|| ద్వయోరభ్యధికారీతు సనిమిత్తానిమిత్తయోః | యువాకుటీచ
కాచీనాశ్చతుర్థాంకేవలంకలౌ ||౨౨|| యూనోపితద్ధిదుస్సాధ్యంతుర్యాశ్రమచతుష్టయం | తుర్యాశ్రమద్వయస్తస్యద
సాధ్యంసర్వదాసదా ||౨౩|| అసాధ్యభ్యుససాధ్యభ్యునాభ్యసేత్ప్రథమంసః | ద్వయోరభ్యాసవైయథ్యప్రసంగా
త్సూక్ష్మదర్శనే ||౨౪|| అథోదుస్సాధ్యమేవైతత్తుర్యాశ్రమచతుష్టయం | యువాభ్యాసస్యసాఫల్యసంసిద్ధ్యసాభ్యసే
త్సుధీః |౨౫|| యూనోధికారస్త్రీతౌల్యాన్నస్యాదికనైమనే | కంఠస్థాస్త్వంస్త్రియాస్తద్ధిసులభంధోషదర్శనే ||౨౬||
శాస్త్రాఇవాభిప్రేతాస్తేకామకోధావయిపురా సన్న్యాసానస్తరంపాద్యుర్వేయఃకలివైభవాత్ ||౨౭|| సన్న్యా
సపవహేతుస్సాధ్యస్సర్వేసాంబంధమోక్షయోః | బద్ధాయాచారరహితోమోక్షాయాచారసంయుతః ||౨౮|| తస్మా
న్తోక్షార్థిభిర్విశ్వంస్వాచారసహితఃపరః | ఆప్యతేస్సమనుష్ఠేయస్సావధానేనచేతసా ||౨౯|| సర్వేవద్దాశ్రమాచా
రాదేహస్యైవతురాత్తనః | ఇతిస్వేచ్ఛభ్యుదేద్యోసౌభంప్రవద్దాశ్రమీహతః ||౩౦|| ఇన్ద్రియాణాంస్వభావోయంవిష
యేష్యేవవిభ్రమః | కిమతేనాత్మనశ్చేతిభ్రష్టవద్దాశ్రమీహతః ||౩౧|| కామాదయశ్చిత్తభర్తానాత్మనస్సాక్షిణస్త్యితి
యోయతిర్విషయానక్తోభ్రష్టవద్దాశ్రమీహతః ||౩౨|| కోబంధుఃకోనప్రబంధస్సాధ్యత్సర్వ బ్రహ్మేతియోయతిః | ఆగ్నేయే
క్షృభిణంబంధోభ్రష్టవద్దాశ్రమీహతః ||౩౩|| శివీకారోహణంవిత్తగ్రహణంబంధుపోషణం | కుర్వంశ్చదాన మతిథ్యం
యతిస్సాధ్యత్వభ్యుపాతకీ ||౩౪|| తథాచిచతురంగాభ్యంవిత్తాన్జనభురన్ధరం | యతింబహిర్క్తుఖండ్యష్టాసచేలస్సాస
మాచరేత్ ||౩౫|| శాన్తివాన్త్యాదిరహితంకామకోధాదిసంయుతం | యతింపాతకీనంద్యష్టాకుర్యాత్సూర్యావ
లోకణం ||౩౬|| వ్యవహారైకసంసక్తంజ్ఞానయోగబహిష్కృతం | యతింక్రుద్ధతమంద్యష్టాశివస్తరణమాచరేత్ ||౩౭||
గోధూమిసేవకైర్వ్యక్తంకోశసంరక్షణోచ్ఛుభం | యతిమ్మార్గతమన్ద్రప్ర్యాకృచ్ఛిచాన్ద్రాయణభ్యురేత్ ||౩౮|| శా
క్తతన్ద్రాగ్నినాసక్తోయోనిత్యాన్యథయార్థవాక్ | యతేస్తుతస్యసాంకర్యచనుమేయంవిపశ్చితా ||౩౯|| యకేతేన్ద్రా
ప్రయమాలోద్యజ్ఞానకాణ్డేపికర్తృతాం | ప్రాబల్యంప్రవదేత్సంయతిరేవోత్తమోత్తమః ||౪౦|| యశ్చస్వయంపరా
త్తైక్యవిజ్ఞానీయోగనానపి | ఆచరేత్సాన్విత్రమాచారాన్సయతిర్వ్యుత్తమోత్తమః ||౪౧|| కిమశ్రబహునోక్తేనశాస్త్రే
క్తాచారవాన్యతిః | కలౌదుర్లభవీవస్యాద్యద్యేకోన్యహరిస్సహి |౪౨|| గౌతమః || ఇత్రుత్వా మునిశ్శ్రీమాన్సారవ
స్వపితుర్బుభాత్ | సర్వసన్న్యాసభర్తృజ్ఞ ఇదంబ్రహ్మణమస్తువత్ ||౪౩|| నారదః || సమస్తకల్యాణగుహాంబురాశయే
సత్యాయసత్యావలంకారదాయినే | శమస్తవేదాన్తరహస్యయాపితే నిత్యాయవాణీపతయేనమోనమః ||౪౪|| యతి
స్త్రీసంఘైఃపరిపూజితాంఘ్రియేనమస్తవద్దాశ్రమధర్మవేదినే | కైవల్యముక్త్యేకపదాయవేధనే | సర్వామరేశాయస
దానమోనమః ||౪౫|| ఇతిస్తుత్వాభ్యనుష్ఠాతోనారదఃపరమేష్ఠినా | భూలోకమాయయాసర్వైస్సహతైశ్శృంగకాచిభిః ||౪౬||

* ఇతితత్వసారాయణికర్తృకాణ్డస్యప్రథమపాదేద్వాదశోధ్యాయః *

—*ప్రథమపాదేత్రయోదశాధ్యాయప్రారంభః*

ఋషయః * యోవేదగదితాశేషధర్మజ్ఞః కరుణానిధిః | తస్మైభగవతేతుభ్యం గౌతమాయనమోనమః ||౧||

సద్గురోసర్వసారజ్ఞత్వస్తుభాజ్ఞాదశేషతః | కృతాస్సన్మాసి నాన్ధర్వా అస్మాభిశ్చిద్ధయాన్వితైః ||౨|| వయంత్యతహ
పయానర్వేస్వస్వరూపవిదోష్మమి | వైరాగ్యతారతమ్యేన భవామోవివిధాశయాః ||౩|| కేచిద్ధిబ్రహ్మచర్యేణ పా
రబ్ధనయసేచ్ఛవః | గాన్ధాన్ధ్యైకేచ్ఛవః కేచిత్క్రమసన్న్యాసకాంక్షిణః ||౪|| కేచిచ్ఛేహతథానద్యః పారివ్రాజ్యైక
కాంక్షిణః | వైశుర్యేణైవకేచిచ్ఛ పారబ్రహ్మపణేచ్ఛవః ||౫|| ఏవంవివిధచిత్రేషుసన్న్యాసేతరకాంక్షిణాం బహూనాం
విద్యమానత్వాదవ్యధర్మాంశ్చనోవద ||౬|| విదితస్వాశ్రమాచారా ఏవవర్తమాహేవయం | తథాపిజీవన్ముక్తత్వాద
ద్యత్రీమత్ప్రసాదతః ||౭|| అయథాపూర్వదిత్తానామస్యాకం స్వాశ్రమస్థితౌ | బహుధాసంశయోజా తఃకార్యాకా
ర్యేషుకర్తవ్యం ||౮|| ప్రథమాశ్రమిణాంబ్రాహ్మిణాంప్రథమంస్వాత్మయోగినాం | అక్షర్యహిశ్చనుష్ఠేయాన్సర్వధర్మాన్
సద్గురూత్తమమ్ ||౯|| ఇత్యుక్తోగౌతమశ్చిమాన్సర్వజ్ఞస్త్విష్యవత్సలః | తానేవవత్సమాశేభేయేషుష్టాన్సైర్వహర్షిభిః ||౧౦||
గౌతమః * కుంజుద్ధ్వంబ్రాహ్మణాస్సర్వే విద్వాంసోబ్రహ్మచారిణః | ఆదేహపాతాద్యుష్మాభి రనుష్ఠేయాన్వదామ్య
హం || ౧౧ || బ్రహ్మచార్యపకుర్వాణస్సాతకోవైష్టికాభిధః | ఏవశ్చకుర్విధఃపోక్తఏకోపిప్రథమాశ్రమి ||౧౨||
వృత్తిభేదేన భిన్నేన్ద్రిగ్భేదేన్ద్రికాప్రథమాశ్రమే-గతుంగాన్ధాన్ధ్య మిత్త్వంతి త్రయో వైవైష్టి కేతరే ||౧౩|| చతు
ర్థాశ్చాశ్రమాన్తానిత్యక్తర్వాణి కేవలం | స్నానాదీన్యప్రమాదేనకర్తవ్యానిదినేదినే ||౧౪|| వైష్టికోయతి తుల్యస్సాన్య
ద్దార్శస్థానవకాశతః | స్వాశ్రమాచారమాత్రేణస్వనిష్ఠాధిక్యసంభవాత్ ||౧౫|| ఇతరేషాన్ప్రయాణాన్తు గార్హస్థ్యేచి
తతాయతః | వివాహాదీచ్ఛయాచిత్రవిత్తేపోబహుధాభవేత్ ||౧౬|| తేనాత్మనిష్ఠాదాధ్యం స్యాన్నకథంబున యోగి
నాం | బ్రహ్మభ్యాసావకాశఃకష్టభవవిత్తిప్రచేతసాం ||౧౭|| కథతైక్రికప్రధానోహి సర్వేషాంభవతీచ్ఛతే | కథం
కళత్రాలంభాత్ప్రకృత్యర్థన్నశంకితుం ||౧౮|| కళత్రాలంభహీనాస్తే కాయేనైవతుకేవలం | మనసా లబ్ధకస్య
త్వద్విజ్ఞేయాగృహిణాంసమాః ||౧౯|| కాయేనమనసావాచాయస్య స్వప్నేపిజాయతే | సకళత్రగృహస్థీయైస్స
ష్టికోహ్యభవోమతః ||౨౦|| ఆదేహపాతాన్వియమస్సుధృఢస్సాన్వితమోచితః | యస్యైవైకావ్రనిష్ఠస్య సధన్యోవైష్టి
కోమహాత్ ||౨౧|| యస్యైవసులభాముక్తిర్విదేహఖ్యాభావేద్భుతం | సన్వైష్టికస్సురైస్సత్వైఃపూజ్యతే సర్వదాద్వి
జాః ||౨౨|| యస్యస్వాశ్రమమాత్రేణదృష్టదుఃఖంప్రణశ్యతి | తస్యచేద్భగ్హనిష్ఠాసేత్కిముపాస్య మతఃపరం ||౨౩||
పారివ్రాజ్యవిధిన్నాయం బ్రహ్మనిష్ఠునైష్టికః | కదాపిబహుమన్యేత ఫలాధిక్యవివర్జనాత్ ||౨౪|| భోగేచ్ఛైవహి
మర్త్యానాం స్యానుభూతివిరోధినీ | సానైష్టికేనసన్న్యాసాన్వనుభూతాత్వసంశయః ||౨౫|| నిశ్చేషనష్టకామోహినై
ష్టికాశ్రమమాశ్రయేత్ | తస్యవశ్యమనన్మత్వే విషయవ్యాపృతిఃకుతః ||౨౬|| సచాస్తికర్మబాహుళ్యం బ్రహ్మభ్యా
సాన్తరాయకృత్ | సంభవిష్యతివాతస్య నైష్టికస్యభయంకుతః ||౨౭|| స్వాశ్రమాచారమాత్రేణ ప్రత్యవాయవివర్జి
తః | వైష్టికో యోగినాం శ్రేష్ఠ స్సర్వదా నన్తమశ్నుతే ||౨౮|| జితసంగోజితకోరోజితప్రాణో జితేంద్రియః |
వైష్టిక బ్రహ్మనిష్ఠోసా కేనవాత్మాభి భూయతే ||౨౯|| అధమాశ్రమ నిష్ఠోపి వైష్టికో హ్యుత్తమా శ్రమి |
యచ్చిత్రే భోగ గన్ధస్యా ప్యవకా శో నవిద్యతే || ౩౦ || సన్న్యాసి నోపిభోగేచ్ఛా పూర్వ వాసన యాభవేత్ |
నైష్టికస్య నసాపూర్వ వాసనాయా అభావతః || ౩౧ || శుక్ల యజ్ఞోపవీతస్య శుక్ల కాపీన వాసనః | శు
క్లధన్వ త్రిపుణ్డ్రీస్య గాయత్రీ మాత్ర జాపినః || ౩౨ || విశుద్ధబైశ్చ భోక్తుశ్చ నిత్యస్వాధ్యాయశీలినః | గురు
సేవైకనిష్ఠస్య త్యక్తతాకికర్తవ్యం ||౩౩|| సర్వదా శుద్ధచేహస్య కామకార ప్రహణతః | వాసనాత్ర యహీనస్య

దుస్సంగాదివివర్జనాత్ || 38 || భోగచింతావిహీనస్య కుటుంబావనవర్జనాత్ | నిద్రానిద్రాదిహీనస్య కాప్రసక్తిస్త
మోగుణే || 39 || లోకమాణవకఃపుష్పశ్చింతాహాన్యేతినిశ్చయః | స్వరూపపుష్టిమత్వేనదేహపుష్పిర్నవైష్టికే || 39 || స్యా
శ్రమాచారసంపన్నం బ్రహ్మనిష్ఠశ్చైష్టికం | స్మృత్వాంతకస్యమత్తైశ్చ బిభేతిస్వభటైస్సహ || 32 || ఉజ్వలంతమ్
హత్తానంబాపశ్యభ్యంతరతేజసా | స్మృత్వావిభేతికాలాగ్నిరపియంతస్యభీకతః || 33 || బ్రహ్మవిష్ణుమహేశానాలపి
యం పూజయన్త్యయం | కేనవాత్రనపూజ్యేతమనుష్యేణసురేణవా || 34 || భిక్షామదత్వా యోభుక్తేగృహస్థోనైష్టి
కస్యనై | సకుటుంబంసయజ్వాపికారవన్నరకంప్రజేత్ || 35 || ఆయాథోనైష్టికంధర్మంయస్తుప్రచ్యవతేపునః | ప్రాయ
శ్చిత్తంసపశ్యామియేనసబ్రహ్మహాభవేత్ || 36 || పావననైష్టికంధర్మమాయాధస్యమృతిఃకుతః | ఇతిశంక్యన్నమోహే
నపునఃప్రచ్యుతిసంభవాత్ || 37 || అన్తర్విషయభోగేచ్ఛాగన్ధమాత్రాపిచేద్భవేత్ | సాప్రవృద్ధాక్రమేణాధః పాతయే
నైష్టికంద్విజం || 38 || గార్హస్థ్యానుపపత్యాతమాహోహన్త్యపికేచన | అన్తర్నిగూఢకామాస్తేభవన్త్యేవతతత్పు
తాః || 39 || కామాదయఃప్రవృద్ధాశ్చేన్నశామ్యేయఃకదాచన | తాతాకలికోపశాంతించనిగచ్ఛన్త్యేవభోగతః || 40 ||
కలిఃకాలస్తరశ్చైతేజితాభవపురాభవః | యేనైతంక్వసుముఖ్యేయస్సమయాన్వేషణోన్ముఖాః || 41 || బ్రహ్మవిష్ణి
శ్వరాణామప్యసూయామాత్మపూజయా | జనయన్పూర్వమేషస్యాత్వరాగీవతనంవినా || 42 || రాగినీరాగితా
న్నిత్యమాత్మనోభినయేద్యది | ఈర్ష్యరాణామృహాన్ కోపస్తస్త్రికాకిన్నభవేద్ద్విజాః || 43 || ఈశ్వరోనిర్వమేలోకరాగి
ణాశ్చవిరాగిణాం | ఆశ్రమంపుథగతస్యాత్మిన్దయాలుస్వవశ్యకే || 44 || విరక్తానాంహివాసాయ నిర్మితోనైష్టికా
శ్రమః | గృహ్ణీయాచ్ఛేత్సరాగస్తమితః కాన్యేశవశ్యనా || 45 || ఈశ్వరశ్చమహామాయ స్సర్వజ్ఞస్సర్వ శక్తిమాన్
కంపాధఃపాతయేల్లోకేవినాముంస్వాత్మవశ్యకం || 46 || తస్మాద్విషయరాగశ్చేత్తిలమాత్రోభవేద్భూది | బ్రహ్మచారి
ప్రజత్వాగార్హస్థ్యంబ్రహ్మయోగ్యపి || 47 || ప్రతిష్ఠాదీచ్ఛయానిష్ఠానైష్టికేయదికామయేత్ | అధఃపతన్మరోలో
క్తర్నిన్దితోనరకంప్రజేత్ || 48 || విషయాబహవస్సన్తిమహామాయావినిర్మితాః | మధుమాంస కశ్చన్త్రీప్రకృందన
ముఖాభువి || 49 || ఏతేష్యేకంకదాచిద్వాప్రమాదాచ్ఛేన్నిషేవతే | సనైష్టికోబహిష్కార్యశ్చన్ద్రై రపిదుర
తః || 50 || అభత్యభక్షణేప్రాప్తేష్యజ్ఞానాద్జ్ఞానతోపివాప్రాయశ్చిత్తై ర్విశుద్ధిస్సాన్యత్ప్రయాణంబ్రహ్మచారిణాం || 51 ||
నైష్టికస్యాస్యతుప్రాప్తేతస్త్రిన్నజ్ఞానతోపివా | ప్రాయశ్చిత్తానినై వస్యూకారయన్తఃపతంత్యథః || 52 || లోకేకారయ
తారోహిప్రాయశ్చిత్తస్యగేహినః | వర్తన్తేబహవోవత్తమోహఃక్రాంతాశ్చదుర్భగాః || 53 || తేమత్వా ధర్మశా
స్త్రశ్చిస్వాధీనం కారయన్త్యహా | ప్రాయశ్చిత్తానివర్ణాదిప్రభృష్టానాన్ధనాశయా || 54 || బ్రహ్మహత్యాదిపాపానా
మ్మహతాంబహునామపి | తుతిస్తృతిపురాణేషుప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతే || 55 || నతువర్ణాశ్రమాచారప్రభృంశస్యా
స్తికుత్రచిత్ | ప్రాయశ్చిత్తవిధిస్తతాన్వేదికాపశదాన్వియః || 56 || చికిత్సావృత్త దేహస్యకృతాచేత్సఫలాభవేత్ | వి
చ్ఛిన్నశిరసఃకింవాఫలమస్తిచికిత్సయా || 57 || ఊర్ధ్వశ్వాసోద్గమేవాపిదీయతామాషధంభిక్ | మరణానంతరంద
ద్యాద్యదిసోత్రహివశ్యకః || 58 || బ్రహ్మవిద్యామహిమ్నాతుప్రాయశ్చిత్తంవినై వచ | మధుమాంసాది తుల్యానాం
పాపన్నశ్యేన్నిషేవణాత్ || 59 || నతుసాక్షాత్సురాపానేకాచిదప్యస్తినిర్హృతిః | నైష్టికస్యనచాజ్ఞానాత్సురాసం
గోప్రసక్తితః || 60 || అభత్యభక్షణేరాగోప్యగమ్యాగమనేరతిః | స్వప్నేవాయద్యభూత్పూర్వంవిరక్తస్యాపియో
గినః || 61 || జన్మాంతరీయాగూఢాస్తిమయిదుర్వాసనేత్యథ | నైష్టికింప్రతిగృహ్ణీయాన్నివృత్తింసతుబుద్ధిమాన్ || 62 ||
పర్యాలోచ్యేన్ద్రియావస్థామ్మనోవస్థాశ్చసంతతం | యథేతమాశ్రమంగచ్ఛేత్సవవమతిమాన్నరః || 63 || అనాలో
చ్యతుగచ్ఛేతయదికామాదిమాన్పునః | పశ్యేదితస్తతోభాన్త్రోబద్ధనూతనచోరవత్ || 64 || అనాలోచ్యగతాహే

తుర్వర్తతేసుమహా త్రయః సాంసారికంహిసర్వేషాం దేహీనాం దుఃఖముక్కుటం || 20 || కింకరోమిక్వగచ్ఛామికింగృ
 ఙ్గామిత్యజామికిం | ఇతిదుఃఖాసహిష్టుర్నిమన్యతేజగతీతలే || 21 || పితృత్వాప్తిమనాలోచ్యభవిష్యంతీం సరాధమః
 భుక్తేతాలఫలం సద్యఃతుద్భాధాసహనాద్యథా || 22 || తథాదుఃఖీనరోరాగీస్వానర్హం శ్రేష్ఠమాశ్రమం
 స్వీకరోత్యేవవేగేనపతనాలోచనంవినా || 23 || శ్రేష్ఠాశ్రమస్యస్వీకారోనిర్వేదాదేవసంభవేత్ | సరాగస్యసనిర్వే
 దోనిష్ఠలస్తుమునీశ్వరాః || 24 || వైరాగ్యసహితోయస్తునిర్వేదోజాయతేహృది | సఉత్తమాశ్రమస్మిత్వాపురుష
 మ్మోచయేద్భవాత్ || 25 || దుఃఖావిర్భావవేళాయాంనిర్వేదోజాయతేయథా | సుఖావిర్భావవేళాయాంతథా
 చేత్సవిరాగవాక్ || 26 || వైరాగ్యహీనోనిర్వేదఃకస్యనోజాయతేభువి తాదృశాతోనునిర్వేదాన్నపతత్యాశ్ర
 మంవ్రజత్ || 27 || తస్మాద్విరక్తస్సంసారేనిర్విణ్ణశ్చసదాసుధీః | ఉత్తమాశ్రమమారోహేత్స్వాధి కారంవిచింత
 యత్ || 28 || ఉత్తమాశ్రమమాయహ్యపునఃప్రవృత్తనాదియం | అధమాశ్రమనిష్ఠాస్యాన్మనీంద్రా ఉత్తమోత్త
 మా || 29 || యేవైమరణమిచ్ఛన్తితపవబ్రహ్మచారిణః | స్వీకుర్వంత్యద్యతాంవృత్తింనైష్ఠికీంధైర్యశాలినః || 30 || దేహా
 భీమానగన్తోవాయద్యస్తిద్విజసత్తమాః | గార్హస్థ్యమేవతేయాంతుమోక్షహానిర్నకాచన || 31 || అనాత్మబోధాః
 ప్రథమాశ్రమాపిప్రాప్తాగృహంమోక్షసుఖాన్వసాధనైః | జీవద్విముక్తాఃకిముతేహసంస్థితా | వ్రజంతునిశ్చంకమితో
 గృహంద్విజాః || 32 ||

—* ఇతితత్వసారాయణే కర్మకాణ్డస్య ప్రథమపాదే త్రయోదశోధ్యాయః *

* గాతమః * అథాతస్సంప్రవత్సోమిగృహస్థానాంస్వయోగినాం | అనుష్ఠేయాన్సద్ధర్మాన్వశ్యుఃశ్రీమద్వమ్మనిపుం
 గవాః || 1 || వార్తాకోఘోరసన్నాస్వీయాంయవరణిత్రయః | శాలినశ్శ్రీత్రియశ్చాన్యోప్యనూచానగిత్రయః || 2 ||
 ఏతేషడపినంప్రోక్తాగృహిణోవృత్తిభేదతః | మన్తవ్యాబ్రహ్మచారిభ్యశ్రేష్ఠాస్వాశ్రమనిష్ఠయా || 3 || సంస్కారాస్తుస
 మావీతేనత్వారింశదుదాహృతాః | గర్భాధానంపుంసవనంసీమంతోన్నయనంతతః || 4 || జాతకర్తతతోనామకరణా
 న్నాశనేతతః | చాళోపనయనేవేదప్రతస్నానచతుష్టయం || 5 || సధర్మచారిణీయోగఃపఞ్చయజ్ఞాస్తతఃపరం | అష్టకా
 పార్వణశ్రాద్ధంపాకయజ్ఞాశ్చసప్తతే || 6 || పునస్సప్తహవిర్యజ్ఞాసోమసంస్థాశ్చసప్తతాః | ఏతైర్యేసంస్కృతావి
 ప్రాప్తేగృహస్థోత్తమామతాః || 7 || ఏతేష్యపిగృహస్థేషుత్రౌతాస్తాసర్వాశ్చతాన్త్రికాః | మిత్రాభివచనైస్తేపారం
 పర్యాచుతుర్విధాః || 8 || యేషాఞ్చయాదృశాచారాః పూర్వైకైస్సమమృతాః | తాదృశానేవలేకుర్వన్త్యన్యథాపా
 పసంభవాత్ || 9 || పూర్వికాచారనియమాన్తౌకికేష్యపికర్తృసు | కేచిన్త్యసుసరన్తగ్లత్రవైదికేషుతుకింపునః || 10 || బ్ర
 హ్మవిద్యామహిమ్నాతుకేషాఞ్చిత్రర్మణామిహ | వైఫల్యాద్యద్యతేత్యాగోనాన్యథాచరణంక్వచిత్ || 11 || అశిష్ట
 పూర్వాచారాణాన్నచానుసరణేవిధిః | నశిష్టానుష్ఠితేష్యస్త్రికామ్యకర్మజీవద్విజాః || 12 || శిఖాంసూత్రభిపుణ్ణి
 సమయాచారమేవచ | పూర్వైరాచరితంకుర్యాదన్యథాప్రచ్యుతోభవేత్ || 13 || పతితఃప్రచ్యుతశ్చేతిదావేతాశా
 స్త్రనిశ్చితా | ప్రాయశ్చిత్తంహిపతితేప్రచ్యుతేతన్నవిద్యతే || 14 || సామాన్యేనత్వభేదోక్తిర్బహుధైవావగమ్యతేవిశే
 షేణాశ్రమంతవ్యస్తయోర్భేదప్రదర్శనాత్ || 15 || యావద్భిఃకర్మభిర్నిత్యైర్నాశ్రమప్రచ్యుతిర్భవేత్ | తావద్వికృ
 త్యాకర్మాణిసదాచారపరోగృహీ || 16 || సమాధింసర్వదాకుర్యాద్భగ్నిహ్యద్యయచిక్షునే | సమాధేఃకర్మణశ్చ
 త్రక్తేవల్యంస్యాత్సముచ్చయాత్ || 17 || స్వానుభూతివిహీనానాం సర్వకర్మాధికారిణాం | పుంసామప్రకృతత్యేనవి
 హితకర్మసంగ్రహః || 18 || సర్వకర్మవిహీనానాంవిదేహానామృతానాం | తేషాంప్రకృతత్యేన విహితకర్మసం
 గ్రహః || 19 || జీవన్ముక్తాగృహస్థాహిభవన్తఃప్రకృతాతమి | సర్వేషాంకర్మణాంత్యాగంవిధింపాహంకథంబ్రువే || 20 ||
 దేహత్తజ్ఞానహీనానామపిబోధ్యమునీశ్వరాః | అతివర్ణాశ్రమిత్యస్యాసంసిద్ధేః కర్మసంగ్రహః || 21 || జీవన్ముక్తిగృ

హస్తానాన్నస్యాదితినయుజ్యతే | శ్రుతియు క్త్యనుభూతిభ్యోబహుశోదర్శనాద్విజాః || ౨౨ || నచాస్తినియమ స్సాన్విత్యవి
 ముహంగృహీణామపి | సన్న్యాసః కార్యవేతిబహువిద్వద్భూషాశ్రుతేః || ౨౩ || విదుషామపి గార్వాప్త్యే కార్యమేవాశ్ర
 మోదితం | శ్రౌతంస్తార్తజ్చనిఖలమిత్యస్తినియమోనచ || ౨౪ || శ్రౌతకర్తృహీనానామపిస్తార్తైకవర్తినాం | అద్వి
 జత్వమగేహీత్వంనోద్యతేఖలుకుత్రచిత్ || ౨౫ || శ్రౌతాగ్నిహోత్రాణోలోకేగృహీణస్సంతికేచన | స్తార్తాపాసనవస్త
 శ్చకేచిదజ్ఞానినోద్యమి || ౨౬ || గార్వాప్త్యవవర్తస్తే శిష్టాఞ్చసూస్తథాశతు | అగ్నిహోత్ర విహీనాస్తేగతాఇ
 త్యాశ్రమాంతరం || ౨౭ || మత్వాగార్వాప్త్యవిభింశంగార్వాప్త్యేకర్తృసంగ్రహాత్ | బహిష్కర్వంతితాస్తార్తాన్నా
 కుర్వన్వానపూర్వకాః || ౨౮ || తస్మాద్భృత్తత్త్విదుషాంన్యాయాతైరముతికాదిహ | అనాశ్రమిత్వాసంసిద్ధ్యైక
 ర్తృకింశ్చదుదీర్యతే || ౨౯ || శిఖాయజ్ఞోపవీతాది లింగమాత్రేణకేచన | గార్వాప్త్యసిద్ధిమ్మన్యస్తేసుతరాం తద్ధ్యసంగ
 తం || ౩౦ || స్నానసంధ్యాగ్నికార్యాదిపరిత్యాగేనిజాశ్రమాత్ | ప్రభృష్టత్వాత్సమూర్థోహిబహిష్కార్యోద్విజోత్త
 మైః || ౩౧ || పాపనాచారసంపన్నా నృమా ధ్యభ్యాసతత్పరాః | గృహస్థాలపితైవల్యం విదేహం ప్రాశ్చుయుక్త
 మాత్ || ౩౨ || దురాచారవతాంశ్చిత్రేత్వాత్తజ్ఞానవతామపి | ప్రాదుగ్భవేయర్చసూశోవిషయేచ్ఛాస్తమోగుణాత్ ౩౩
 ఉత్పన్నమపియతి-శ్చిద్ధానన్నశ్యతితేనతు | అతఃపాపనచారిత్ర్యంవిదుషోవిధీయతే || ౩౪ || సంగ్రహేతాత్తకర్తా
 ణియోననద్యావినశ్చరత్ | బ్రహ్మనిష్ఠాంప్రకుర్వీతసగృహస్థోత్తమోత్తమః || ౩౫ || యఃపుత్రవిత్తదారాదినంసర్గ్య
 ప్త్యాత్తనిష్ఠయా | నిరాకరోతితద్దుఃఖంసగృహస్థోత్తమోత్తమః || ౩౬ || యంగృహస్థమపిప్రాజ్ఞమ్మన్యస్తే యతినన్నిభం
 కామక్రోధాతి నిర్ముక్తస్సగృహస్థోత్తమోత్తమః || ౩౭ || యతిశ్చబ్రహ్మచారీచభిక్షావేశాసువన్యసి | యందృష్ట్యా
 భన్యజన్నాన సగృహస్థోత్తమోత్తమః || ౩౮ || యేనాసుష్టియమానైస్తైః పశ్చయజ్ఞైస్సరాదయః | సద్యస్తృప్తిం
 ప్రజంత్యేవ సగృహస్థోత్తమోత్తమః || ౩౯ || యేనసంభాషణంకుర్వత్క్షణంవాపినరాధమః | పూజ్యతేబ్రహ్మవిష్ణి
 వైస్సగృహస్థోత్తమోత్తమః || ౪౦ || యస్త్వైనమాంసికుర్వంతిచేవాభిన్నా పురోగమాః | అప్రమ్యతాత్త బోధాయన
 గృహస్థోత్తమోత్తమః || ౪౧ || యస్త్వైనమర్చితం ద్రవ్యమక్షయాత్త సుఖప్రదం | ప్రవృత్తాయాప్యస్తాయ సగృహ
 స్థోత్తమోత్తమః || ౪౨ || యస్త్వానోద్విజతే లోకోయస్త్వాద్విభృతి చేశ్వరాః | నిగతా దుష్టణా యస్త్వా
 త్సగృహస్థోత్తమోత్తమః || ౪౩ || యస్త్వాత్పరతరో నాస్తికామ్యకర్తాకరాదపి | నిష్కామా త్వర్వదాశాం
 తా త్సగృహస్థోత్తమోత్తమః || ౪౪ || యస్యవం శేసముత్పన్నః పునాత సకలంజగత్ | నిత్యకర్తైక నిరత
 స్సగృహస్థోత్తమోత్తమః || ౪౫ || యస్యకైవల్యమోక్షాయకర్తవ్యనైకవిద్యతే | యస్యతుల్యోయవస్యాత్సగృహ
 స్థోత్తమోత్తమః || ౪౬ || యస్మిన్న విద్యాతత్కార్యాణ్యశేషాణిలయంయయః | యస్మిన్బ్రహ్మసదాభాతి సగృహ
 స్థోత్తమోత్తమః || ౪౭ || దగ్ధవస్త్రాదివద్యస్సిస్మిన్ద్రియాదీనిసన్తివై | యస్మిన్నపాప గన్తోపిసగృహస్థోత్తమోత్తమః || ౪౮ ||
 సగృహస్థోగృహస్థిత్యానచసద్దారవత్తయా | నాప్యనేతైశ్చయాగాద్యైకిన్తాన్వత్తజ్ఞానకర్తృతః || ౪౯ || జీవన్ముక్తోగృ
 హస్థోయ స్వాశ్రమోచితకర్తృసు | కుర్వత్కతిపయాన్యేవస్వాత్తారామస్సశోభతే || ౫౦ || సన్న్యాసినోపిమనసాగృ
 హస్థంబ్రహ్మయోగినం | ప్రణమస్తినదాతస్యశుశ్రూషాంభావయన్త్యహూ || ౫౧ || స్వోత్తమాంస్పయతీ నేవస్వా
 ధమాన్బ్రహ్మచారిణః | స్వసమాంశ్చాన్నపానాద్యైగృహీరక్షణితాత్మవితే || ౫౨ || మాయాభాగవతీధర్మస్తా గృహ
 ధేజ్ఞానయోగినీ | ధివైవవిషయేష్వేషయతోన్విషయోభవత్ || ౫౩ || సర్వ ప్రకారైస్సాహారం శతావధి నయ
 న్యథా | సదాతన్నికటస్థస్సంశ్చత్సంవచ్చనయాజయేత్ || ౫౪ || శ్శభాయంవిషయాసక్త ఇవధూత్వా గృహంగతః

జితైవవివక్షయాంశ్చ తూర్విజయా వర్తతేమహాన్ ॥౫౫॥ కింకుర్యాద్భహిణమ్నాయామన్తథఃకలిరేవవాఅన్తస్సన్త్య
క్తమోహన్తమపిమోహవశంబహిః ॥౫౬॥ యథోక్తపతిశుశ్రూషాకారిణీమాత్మయోషితం । జారామపి పతిఃకిం
వాకుర్యాచ్చంకేతవాహృది ॥౫౭॥ ఛత్వాన్నస్య త్సదాలోకే పునఃక్షుదుదయావధి । కార్యాన్తరా వకాశోస్తియ
ధాన్యాణాన్తదన్తరా ॥౫౮॥ తథైవగృహిణాంభోగే పునర్భోగో దయావధి । బ్రహ్మచిన్తావకాశోస్తి భోగవిచ్ఛేద
దర్శనాత్ ॥౫౯॥ ఋతౌచభార్యాసంయోగశ్చాస్త్రియోనైవమాప్యతే । విత్తార్జనఞ్చతద్వత్స్యాచ్చా స్త్రియైర్యా
జనాదిభిః ॥౬౦॥ ఏవముత్తమమప్యేతంగృహస్థాశ్రమమాశ్రితాః । స్వాచారప్రచ్యుతాః కేచిన్నరకంయూన్త్య హి
ద్విజాః ॥౬౧॥ అద్వైతజ్ఞానితామృత్వా యస్మాదృపిసన్త్యజేత్ । నిషిద్ధానిచ సేవేత్ సగృహస్థాధమాధమః ॥౬౨॥
పాపానికుర్వతోయస్యస్వాత్మజ్ఞత్వాభిమానినః । ప్రియశ్చిత్రేమతిర్నాస్తి సగృహస్థాధమాధమః ॥౬౩॥ సన్న్యా
ర్గోదూష్యతేయేన దుర్మార్గశ్చవిహూష్యతే । త్యజ్యతేపూర్వకాచారస్సగృహస్థాధమాధమః ॥౬౪॥ దుర్భోజనండు
రాలాపో దుష్ప్రతిగ్రహఏవచ । యస్యాస్తిసహజంకర్మ సగృహస్థాధమాధమః ॥౬౫॥ నిత్యకర్మాణిసన్త్యజ్య కా
మ్యకర్మాణియశ్చరేత్ । భోగమోక్షోభయానర్హస్సగృహస్థాధమాధమః ॥౬౬॥ ఆత్మానమాశ్రమఞ్చాత్ర శిశ్నో
దరపరాయణః । యోనపశ్యతిమూఢాత్మా సగృహస్థాధమాధమః ॥౬౭॥ ఆశ్రమత్యాగమాత్రోపేతీభూతేనయో
నవై । గ్రామశ్చృశానతుల్యస్యాత్మసగృహస్థాధమాధమః ॥౬౮॥ స్వాశ్రమావశ్యకంకర్మకుర్వేపాపానిచేన్నరః ।
కుర్యాత్తదావిశుద్ధ్యేతప్రియశ్చితైర్మహత్తరైః ॥౬౯॥ సర్వకర్మవిహీనస్యపాపాన్యేవచకుర్వతః । నామమాత్రే
ణగృహిణఃప్రియశ్చిత్తంకృతుర్ధతా ॥౭౦॥ మహాపాతకినోప్యత్రగృహిణశ్చేతరదావన । అనుతాపోభవే చ్చిన్తే
తేనకుర్ధిర్విధీయతాం ॥౭౧॥ అసంగాద్వైతబోధేనపురాధన్యత్వమానినః । నజాయతేనతాపోపితస్యశుద్ధిఃకథంద్వి
జాః ॥౭౨॥ పూర్వాశ్రమప్రవేశాదిలక్షణంపతనంగృహాత్ । సన్న్యాసాదివనైవస్యాద్భ్రష్టానర్థేష్యభోగతః ॥౭౩॥
తథాపిస్వాశ్రమాచారపరిత్యాగపురస్సరం । నిషిద్ధవస్తుసేవాదిలక్షణం పతనంభవేత్ ॥౭౪॥ నైతచ్ఛపతనంప్ర
యశ్చితార్హంపూర్వవద్యతః । స్నానాద్యపిపరిత్యక్తంస్వాశ్రమావశ్యకంద్విజాః ॥౭౫॥ అవద్యానిచకర్మాణిగృహీ
సర్వాణిచేత్యజేత్ । తదాశ్యజతుసర్వాణ్యప్యనవద్యానిసర్వధా ॥౭౬॥ తదావిదేహముక్త్యయమృతహత్తాదుగ్లభో
భువి । ఇతిమత్వామహాన్తోపి ప్రణమేరస్తు హుర్నుహుః ॥౭౭॥ శిష్టావద్యతరాణ్యేవ కర్మాణిహికరోత్యన్ ॥ క
థంనలోకేశిష్టానాంపజ్జిభోజనమర్హతి ॥౭౮॥ తస్మాద్ధ్యాయమ్మనిశ్రేష్ఠా జ్ఞానినోయోగినోపివా । గార్హస్థ్యమఖ
కామాశ్చేత్కురుధ్వంకర్మపావనం ॥౭౯॥ యథాశక్తిసమాధిఞ్చిత్తవిక్షేపశాన్తయే । కృత్వాప్రమాద రహి
తానయధ్వంకాలమామృతే ॥౮౦॥

— * ఇతితత్వసారాయణేకర్మకాణ్డస్యప్రథమపాదేపంచదశోధ్యాయః * —

అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి యుష్మాకం బ్రహ్మ యోగినాం । వానప్రస్థాశ్రమాచారాంశ్చుక్తిఃప్రస్తునిపుంగ
వాః ॥౧॥ ఖేనపాదుంబరావైఖానసస్తాపసఇత్యయం । ఏకోపివృత్తిభేదేనవానప్రస్థశ్చతుర్విధః ॥౨॥ నిత్యన్త్రిషవ
ణస్నానఞ్జటాధారణమన్యహం । జీర్ణపగ్లాశనంవాధకన్దమూల ఫలాశనం ॥౩॥ గ్రామాదానీతభై త్సన్నకబలాశ
నమేవవా । ఖనిత్రపిటకాదీనాంసాధనానాఞ్చధారణం ॥౪॥ కృత్రియాన్ద్రావిదౌ నాంవ్రతానాఞ్చ రణన్తథా ।
నిద్రాలస్యాదిరాహిత్యం యమాద్యష్టాంగసేవనం ॥౫॥ ఏవంవిధానికర్మాణి వనస్థేవిహితానిహి । ఏతేషామనను
ష్ఠానేప్రత్యవాయోమహాభవేత్ ॥౬॥ విదుషామపినోపేతౌ స్వధర్మేషూపపద్యతే । కర్మితామపితతస్యా దుపే
క్షాశ్రమవత్తయా ॥౭॥ ఆశ్రమస్సహిదుస్సాగ్ధోబహుశ్రమకరోవనే । వ్యాఘ్రహారపిశాచాది వృష్టివాతాది బాధ

ఘనసేతుస్సానంసమాచరేత్ ||౪౪|| బ్రాహ్మణోద్వివిధశ్శాస్త్రీకర్తృణాబ్రహ్మణాపిచ | కర్తృబ్రహ్మణా భయత్యా
గీకథంబ్రాహ్మణఉచ్యతే ||౪౫|| ఉత్తమాశ్రమమారూఢోయదిబ్రహ్మత్వమాగతః | కథంప్రచ్యుతివాగ్దాయాఅవ
కాశోత్రసంభవేత్ ||౪౬|| బ్రహ్మీభూతఃప్రశాంతాత్మా నష్టచిత్తేన్ద్రియవ్రజః | శేతేజగరవన్నిత్యం నిశ్చేష్టఃఖలు
యోగిరాట్ ||౪౭|| తాదృశస్యకథంభోగప్రవృత్తి ర్వచనాదివాస్వాశ్రమస్యపరిత్యాగశ్చన్యాశ్రమపరిగ్రహః||౪౮||
తస్మాదాశ్రమవిభిష్టే భగవతీత స్తతస్సదా | బ్రహ్మత్వజ్ఞానగన్ధస్యా ప్యస్తిత్వనైవశంక్యతాం ||౪౯|| యద్యత్త
మాశ్రమంగచ్ఛే ద్వైరాగ్యజ్ఞానపూర్వకం | త్యజేతురణపవదేహం నిర్వికల్పసమాధినా ||౫౦|| యస్సమాధిం విశా
చిత్త విక్షేపవశతోభృశం | భోగేభ్యయాప్రచ్యువతే ధిక్తమ్ననవసూకరం ||౫౧|| డంభాహంభావవైవశ్యా న్దత్వా
శ్రమమను త్రమం | తత్రత్యాచారభీత్యాతు ప్రచ్యుతిస్స్యాతరతాయుగే ||౫౨|| దుస్సాధ్య ధర్మ తాం దృష్ట్వామో
హేనాథఃపతన్తుపి | నాశక్తతాంసబూితేతు జ్ఞానిలక్ష్మేదమిత్యహువా ||౫౩|| స్వాచారా సంపరిత్యజ్య పరా
చారాసమాచరత్ | ధర్మితిశ్లాఘ్యతేలోక్తైః కాన్వితోలోకమూఢతా ||౫౪|| అన్తఃప్రవృద్ధమోహేన స్వాచా
రాత్ప్రచ్యుతంనరం | కేనాచారోపదేశేన ప్రోద్ధరేయర్తహత్తమాః ||౫౫|| జాతస్సుఖజరోగశ్చే ద్విధవాయాప్ర
మాదతః | మానిన్యాకస్యవారక్తం విదద్యాదౌషధంభిషక్ ||౫౬|| యతిభ్యోత్కర్తృలోపశ్చే త్స్వాశ్రమోక్తేషు
కర్తసు | పాప్రయశ్చిత్తంభవేత్సర్వ పరిత్యాగేకవత్ద్విజాః ||౫౭|| కుడ్యాదథఃపతకలోకే శ్రమశాన్త్యైచికిత్స్యతే |
నతుమార్జితసర్వాంగో గోపురాగాదిదథఃపతక ||౫౮|| తస్మాద్భ్రష్టాశ్రమస్యాస్తి పాప్రయశ్చిత్తంనకుత్రచిత్ | శు
త్యాదిమాక్తమప్యే తదర్థవాదోనసంశయః ||౫౯|| గార్హస్థ్యస్థితికాలేన్వ్యవైరాగ్యాదీక పరీత్యుతు | ధీమాధీరత
రోరణ్యంవ్రజేద్వైసత్వకాణ్డతః ||౬౦|| అంగులౌదహ్యామానేపివహ్నినానిర్వికారతా | ముఖాదౌదృశ్యతే చేత్సకాన
నంగస్తమర్హతి ||౬౧|| కుటుంబరక్షకేపుత్రే మృతేపినవయావనే | శోకలేశవిహీనశ్చే త్కాననంగస్తమర్హతి ||౬౨||
నికృత్తదేహదేశేన్వే లవణాదిప్రయోగతః | ప్రసన్నవదనోయస్స కాననంగస్తమర్హతి ||౬౩|| గమిష్యమాణశ్చేద్య
త్వావనంవార్షిక పర్వణి | మహాస్థకారేప్యాగచ్ఛే త్కాననం గస్తమర్హతి ||౬౪|| పాగేవగ మనాత్కన్ద ఫల
మూలాదిభిర్బహుభానయేచ్ఛేద్దివ సానేష కాననంగస్తమర్హతి ||౬౫|| సుసూక్ష్మదర్శనా త్థూలదర్శనాచ్చ వనే
సుఖం | ప్రతిభాత్యేవదుఃఖస్తు కదాచి తుస్కూదర్శనాత్ ||౬౬|| స్థూలదర్శన మాత్రేణ వైరాగ్యం బలవద్విना
యదిగచ్ఛేద్వనంమూఢస్సద్యపివపతేదథః ||౬౭|| బ్రహ్మైవాహన్నదేహాస్తీ త్యేవమాపాతబోధవా | నివర్తతే
వనంగత్వాశ్వేవమ త్తవృషోన్తుభిః ||౬౮|| విహితత్యాగశూరాణాంనిషిద్ధో స్తుభిచేతసాం | వనేగృహేవానస్థైర్యం
స్యాద్వాభ్యాంపతనంవినా ||౬౯|| వాఘ్రింవాగోధియాభృత్వా హిత్యావ్యాసుధియాపశుం | అనర్థమేవప్రాప్నోతి
యథామన్దమతిర్హరః ||౭౦|| అపేక్ష్యోరుహ్యపతన మనారోహణాహ్యను త్రమః | యథాపథ్యమపేత్యస్యా దౌష
ధాగ్రహణంవరం ||౭౧|| ఆత్మనఃపరిపూర్ణ త్వనైవా రోహవరోహణే | ఇత్యుక్తాథశ్చరేత్సేచ్ఛం ససాక్షా
త్కలిరేవహి ||౭౨|| యస్తుజీవద్విముక్తోపస్వాశ్రమాచారతత్పరః | వర్తయేత్సమివాన్యాంశ్చససాక్షా ద్ధరిరేవ
హి ||౭౩|| వనవాసేమహద్దుఃఖంవ ర్తతేచమహత్సుఖం | ఇత్యాఖ్యాతమ్మయాసమ్యగ్యుక్తా కమ్మనైపుంగవాః ||౭౪||
యథాదుచి యథాదైర్యం యథాశాస్త్రం యథోచితం | ఆరోహణావాన్త్యనా రోహణా మావరోహస్తువః
క్వచిత్ * * * * * ౭౫

—* ఇతితత్వ సారాంశే కర్మకాణ్డస్య ప్రథమ పాదే పశ్చిమ శ్లోకా యః *

అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి విధురస్యాశ్రమస్థితిం | ఏతాఃశ్రుణ్వన్తువిధురాస్సావధానేనచేతసా | ౧౦ | విధురస్యాగ్ని
హీనత్వాదవ నిత్యాయశిత్యతః | అపిచాబ్రహ్మచారిత్వాన్నాశ్రమిత్యన్నశంక్యతాం | ౧౧ | అగృహీతవనిత్వేపి తస్య
శాస్త్రోక్తవర్తనా | అపరిత్యక్తగేహీత్వావస్తరాశస్త్రతోచితా | ౧౨ | అవస్థాసుయథాజాగ్ర తస్వప్నసుప్తి విముక్తి
ఘ | మూర్ఛావస్థాప్రసీధా సీస్వప్నసుప్త్యవస్తరాశగా | ౧౩ | తథాస్యాదర్శనంపత్తిస్తద్విత్తీయతృత్తీయయోః | గృహ
స్థవనినోర్మధ్యవర్తిత్వాద్విధురస్యహి | ౧౪ | మూర్ఛితేనయథావస్థాఅభవత్ పశ్యతాస్తథా | విధురేణాశ్రమాపి
తేష్యభవత్పశ్యనువ్రతాః | ౧౫ | అనాశ్రమ్యుపసీతత్వాన్నాయంవిధురభవ్యతే | నావిదేహవిముక్తత్వాదత్యాశ్రవ్య
పికథ్యతే || ౧౬ || స్నానాద్యాచారవత్సేనభిష్టాశ్రమ్యుపసీత్యతే | అన్యాచారవిహీనత్వాద్దురాశ్రమ్యుపసీత్యతే || ౧౭ ||
తస్మాద్విధురసంజ్ఞోసావాశ్రమ్యేవాస్తరాశగః | నాస్యాస్త్యనధికారశ్చక్రౌతబ్రహ్మత్వవేదనే || ౧౮ || చిత్తశుద్ధిదా
నానాంకర్తృణాంవిధురేనచ | అస్మేవానుశంభుస్సత్సగుణధ్యానసంభవాత్ || ౧౯ || నచవాచికకర్తృణి కాయకా
నిచశుద్ధయే | శాస్త్రీయాణినవిద్యంతఇతిశక్యంప్రభాషితుం || ౨౦ || అగ్నిహోత్రాది హీనోపి విధురోహ్యాయమాశ్ర
మి | ప్రాతస్నానోపవాసాద్యైర్నిత్యైఃకాయకకర్తృభిః || ౨౧ || గాయత్ర్యాదిమహామంత్రజపైరపిచవాచితైః | సర్వపా
పక్షయద్వారాచిత్తశుద్ధిప్రయాతివై || ౨౨ || తతస్తత్వమసీత్యాదివాక్యాన్త్రవణాదిభిః | ఆత్మానంసమ్యగా లోక్య
జీవన్ముక్తోభవత్వపి || ౨౩ || ఏవంసతికథంతస్య నాశ్రమిత్యాదికంబుధాః | బూర్మయశ్శ్రుతిస్తృతిన్యాయవేదినస్స
ద్విజోత్తమాః || ౨౪ || కింవత్సేతస్యమాహాత్మ్యంవిధురస్యద్విజన్తభాః | పూర్వపుణ్యవిశేషైర్నివిధురత్వంప్రపద్య
తే || ౨౫ || పురుషస్యప్రయతేనయతస్సాధ్యంనతత్పదం | అతోనకస్యచిదపితత్పూర్వసుకృతైర్విదా || ౨౬ || అహో
వనశ్చసన్న్యాసమగత్యైవస్వతోస్యహి | యఃఖంసాంసారికంసర్వంనవ్వంస్యా శ్రమసంభవం || ౨౭ || జ్ఞానయోగవి
హీనస్యాప్యస్త్యత్రపరమంసుఖం | కింపునస్తత్సమేతస్యన వైరాగ్యస్యచాత్మనః || ౨౮ || స్త్రియాంనత్యాంహిభోనే
చ్ఛానిస్త్రీకస్యకృత్సఖాః | స్త్రియోహానాజగద్ధానిర్జగద్ధానాపరంసుఖం || ౨౯ || స్త్రిమూలకానిదుఃఖానిగార్హస్థ్యే
దేహీనాంఖలు | స్త్రియోహానాకన్యదుఃఖంస్యాదతోయాంవిధురోమహాత్ || ౩౦ || గృహీణాంకలఘూలోకేజ్ఞాతి
నాశ్చపరస్పరం | స్త్రిమూలకోహీసర్వత్ర దృశ్యతేదుఃఖకారణం || ౩౧ || తాదృశ్యావిరహేదైవా స్త్రియోత్రగృ
హీణాంకుతః | కలహస్తజ్జదుఃఖం వాకుటుంబే వసతామపి || ౩౨ || సర్వాన్జనేపియాత్మప్తిం నసముద్రోదరోఽపమా |
యాతితస్యావియోగేస్యకురోద్రవ్యార్జనశ్రమః || ౩౩ || మారణఃపితరోన్యేచబన్ధవోస్యాప్రియాయయా | తస్యగృహీ
ణ్యాహానాత్వకేహాకేనాప్రియాజనాః || ౩౪ || యమైవపుంసాబహుధాశోక మోహాదయోభవత్ | తద్వియోగా
త్ప్రళాంతస్యకుతశ్శోకాదయోద్విజాః || ౩౫ || పుత్రాఃపుత్ర్యశ్చబహుధా సస్తునామాస్యతైర్జనైః | నకశ్చిదపిచా
భోస్తితద్రతాసావధికిల || ౩౬ || భార్యాసంతతుణంభర్తృహిసావధికంక్వచిత్ | వినాశ్రమాస్తరప్రాప్తిమృగభ్య
తతశ్శ్రమః || ౩౭ || వియుక్తోభార్యయాయోభూత్సగృహీ పురుషోత్తమః | దేవైరపిసదాపూజ్యఃకింపునర్తానవైః
పరైః || ౩౮ || భవధూర్విగతాయస్మాద్విధువద్రమయత్పరాత్ | విధునారాజ మానశ్శ్రీ శివోహివి ధురోభ
వత్ || ౩౯ || గృహీవత్కర్తృబాహుశ్యంవనివజ్జిగ్జ్ఞకర్తృతా | భగ్నివచ్ఛాశ్శక్తిత్వం యస్యనోవిధురఃకృత్ || ౪౦ ||
బ్రహ్మవిద్యావతామేవగృహీణాంకర్తృసంగ్రహం | విహితోవిధురస్యాత్మావిదుషోపిస్వతోభవత్ || ౪౧ || విధురస్యాత్మ
విద్యాయాంఫలగ్రహీతేతుకర్తృణి | నిశ్యంస్వల్పతరంకర్తృత్వవధూతేనమస్తుదా || ౪౨ || ఏవంసతితువైదేహ్యోవిము
క్త్యయేనమాధయః | విహితాస్త్యహౌవైతేశ్వకృత్కర్తృముద్యతైః || ౪౩ || శాస్త్రోక్తేనవమాగ్లో యస్యతుర్యా
శ్రమంవినా | కాలావకాశస్సంసిద్ధస్తస్యాభ్యాసేనిరోధికిం || ౪౪ || వైరాగ్యంయదిసంపూర్ణంవిధురస్యా భవత్తుదా |

గన్తుంశక్యంవిశంకంహింసనంసన్నానమేవవా || 3౬ || తస్యవైరాగ్య మబ్రుజ్జేద్విధురత్వేన సర్వదా | స్థాతుశక్యంయథాయోగ్యంకర్తృబ్రహ్మాధికారతః | ౩౭ | నచేద్వైరాగ్యలేశోపి పునరుద్వాహకర్తృణి | శాస్త్రాగ్రాన్తవిశ్వనిశ్శంకంశక్యంభోక్తుంయథోచితం | ౩౮ | అదౌపూర్ణేపివైరాగ్యేపశ్చాత్కాలాత్ప్రణిశ్యతి | పునర్వివాహః క్షేపీస్యాన్నావరోహేణపాతకీ || ౩౯ || నైవమ స్త్యవరోహస్యవినిఃకరచిదవ్యహా | కాననాద్వాసీసన్నాసా దవరోహూనిషిద్ధ్యతే || ౪౦ || తస్మాచ్ఛాఘ్య తరంపుంసాంవైధుర్యంతద్విచారణే | యద్యోగస్యచమోక్షస్య నవిరోధితభజ్జన | ౪౧ | ఏవంశ్లాఘ్యతరేప్రాప్తేదైవాదప్యాశ్రమేబత | భోగమోక్షోభయభీష్టాః పతంత్యపిచకేచన | ౪౨ | పరదారాన్నిగచ్ఛన్విధురాఃకామమోహితాః | స్వర్గప్రేయాదిపాపానికుర్వన్త్యపిచభుక్తయే | ౪౩ | బ్రహ్మజ్ఞాని త్వదుర్బుద్ధ్యావిహితత్యాగపూర్వకం | నిషిద్ధానిచనేవస్తే కేచిదైవవిధురాధమాః || ౪౪ || సేవమానానిషిద్ధానిత్యక్త్వావవిహితాన్యథ | ప్రాయశ్చిత్తానిసర్వాణ్యశ్యపేక్షనేవకేచన | ౪౫ | శిఖాయజ్ఞోపవీతాది లింగధారణమాత్రతః సత్తామభినయన్తశ్చసద్భిశ్చసహభుజ్జతే || ౪౬ || ద్వత్రివేదాన్తవా క్యానివదన్తస్సైవరచారిణః | విత్తార్జనపరాంకేచిదవ్యభుజున్విజడాజనాః || ౪౭ || కర్ణయోఃకుణ్డలేభృత్వా స్వాగ్రతాంబూలసిద్ధయే | ముఖమున్నమయన్త్యగేదాతుఃకేచిద్భుకాభివ || ౪౮ || వైదికాపశదాఃకేచిదుక్త్వా పూర్వాగ్నిహూత్రితాం | తాడయన్త్యనుయాన్తభృపద్భ్యాంకోపాఘ్నరాభివ || ౪౯ || సంకరేభ్యశ్చనిశ్శంకంప్రతిగృహ్ణాన్తిసర్వదా | అవ్యవస్థమహూకిం దావిత్తమోహంబ్రవీమ్యహం | ౫౦ | ఏవంవిధానిపాపానికుర్వన్విధురాఅపి | మాయైవకారణన్తత్రసాత్వేచ్ఛేవీమహత్తరా || ౫౧ || సభార్యశ్చేద్యథాశాస్త్రంయుజ్యతేథార్జనంగృహే | విధురస్యవిభార్యస్యకిమన్తంతద్యతేరివ | ౫౨ | అకృత్యాపునరుద్వాహమనాదాయచపుత్రకం | ఏకాకీవిధురోహన్తసంగృహ్ణాతిధనాన్యమైః || ౫౩ || అసత్సంసర్గతఃకేచి ద్విధురాభక్షయన్త్యపి | మధుమాంసాద్యభక్ష్యాణిమహామోహముపాగతాః | ౫౪ | యద్యప్యేవంవిధైఃపాపైర్నారూఢపతితం విదుః | ప్రాయశ్చిత్తోచితత్వేనసమ్యక్కుర్థత్య సంభవాత్ | ౫౫ | తథాప్యదైతబోధస్య హ్యత్తనోప తదన్తరాప్రాయశ్చిత్తమతిఘ్నాసన్నిత్యుపారత్యాయథా | ౫౬ | అతస్తేవిధురామూఢాదురదైవతాత్మవేదినః | ఆరూఢపతిశైస్తుల్యానరకంయూన్తిశాశ్వతం || ౫౭ || స్వాశ్రమాచారశేషశ్చేదదైవతబ్రహ్మవేదనం | తదాసద్యఃక్రమాద్వాస్యముక్తిస్సిద్ధ్యశిశాశ్వతీ | ౫౮ | జ్ఞానంహిజాయతేశీఘ్రంవిధిశేషత్వవర్జితం | సర్వేషామప్యనాయాసం కలిసూరుషవైభవాత్ | ౫౯ | తాదృశజ్ఞానినాంపుంసాంస్త్రీణాంవానకుతోభవేత్ | స్వాశ్రమప్రచ్యుతిద్వారా శాశ్వతీనరకస్థితిః || ౬౦ | విధవావిధురైస్తుల్యాస్త్రీయోవిధరణీతలే | సాధోవ్యప్యసాధోవ్యవర్తస్తే మోక్షాయనరకాయచ | ౬౧ | సాదృశ్యేన్వేకదేశాంకైఃపునరుద్వాహవర్జనాత్ | విధవానాంగతిర్నాస్తివైరాగ్యంసుదృఢంవినా | ౬౨ | యదిస్యాదక్షతోపస్థాసావృణీతేవరంపునః | కృతాదితృతయేశుఢే గౌరీకన్యానవాకలౌ | ౬౩ | క్షతోపస్థా వివిధవాపీడ్యతేయావనేనహి | తస్మావైరాగ్యరాహిత్యేకాగతిర్వదతద్విజాః || ౬౪ || సాధ్వీచేత్సాపిసంశుద్ధానిత్యైస్సాన్తనజపవ్రతైః | కర్తృభిర్బ్రాహ్మణీశ్రౌతజ్ఞానయోగైర్విముచ్యతే || ౬౫ || అనరీతశ్రుతిశ్చేదప్యేషాభామాన్తరేణవా | ఆత్మానన్నిష్కశంకంప్రస్థానద్యఃకైవల్యమశ్నుతే || ౬౬ || వనస్థానాయతీనాభ్య యథాహగోవిధీయతే | తథైవవిధ వాయాశ్చవిదుష్యాఅపృతేరిపి || ౬౭ || మేదోవృద్ధిర్యథానస్యాద్విధవాయాన్తథాశనం | సావధానేనకర్తవ్యమన్యథాపతితాభవేత్ || ౬౮ || మనోన్నమయమన్నస్య ప్రవృద్ధౌవర్ధతేస్వయం | మనఃప్రవృద్ధౌకామాద్యాః ప్రవర్ధస్తేచదుర్గుణాః || ౬౯ || కామాద్వివృద్ధాదుశ్చేష్టాద్విగ్రియాణాంభవన్త్యలం | దుశ్చేష్టాభిస్తునరకాయాతివైరౌరవాదికా || ౭౦ || సాత్వికంబ్రహ్మవిజ్ఞానం యదియోగపురస్సరం | సవైరాగ్యభృతస్యాస్మ్యత్తదామేదోనవర్ధతే || ౭౧ || అపూపఘృతసూపాదిగురుభోజనవర్జనాత్ | తామసాహరహీనాసాకృశాంగీశుద్ధిమేవ్యతి || ౭౨ || తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన

తోవిహితంశాస్త్రే త్మత్రవర్ణస్సుదుర్లభః || 33 || యజనంయత్రచాధీతి ర్దానంనైసర్గికవ్రీయం | పుణ్యంకర్తాస్త్రిన
 త్వన్యత్తత్రవర్ణస్సుదుర్లభః || 34 || ఏవంశ్లాఘ్యతమేస్యస్త్రి స్వర్ణేభూపార్ష్వతీయకే సంపాదయన్తిసాపానిబహూ
 ని మునిపుంగవాః || 35 || వక్షాశ్రమపరిభ్రంశో ధీమతోపిమహీపతేః | ప్రతిబన్ధంవివైవాళు స్వతస్సీద్ధ్యభీభూతతే || 36 ||
 క్షత్రియశిలుదుర్బుద్ధి ర్భ్రష్టవర్ణిత్యమిచ్ఛతి | ద్విజోత్తమానాం పక్షాచ ధుతేస్వత్రైవ్య సిద్ధయే || 37 || ప్ర
 జానాంపాలకేతస్త్రిప్రవృత్తే దుష్టకర్తృణః | తదధీశాఃప్రజాపతుస్సు కింశిరఃకంపనంవిరా || 38 || లోకేకర్తుమకర్తుం
 వాప్యన్యథాకర్తుమీశితుః | సార్వభౌమస్యతస్యస్యా తిమసాధ్యంద్విజోత్తమాః || 39 || పరచారావపి స్వేచ్ఛం
 పరిగృహ్ణాతినర్వతః | దానాదపిబలాదేవం పాపినఃకోస్త్రితిక్షకః || 40 || తాద్యశేనతిభూపాలే సాత్త్వికాలపితాప్ర
 జాః | భవేయుస్తామసావీవ యథారాజాతధాప్రజాః || 41 || త్యుగేభృతశరీరత్వా న్నమవాణీ నిరంకుశా | నిగచ్ఛ
 త్యభూనారాజ్ఞాందుర్గుణప్రతివర్ణనే || 42 || ఏవమమ్యోరహిమూర్త్యాజ్ఞానంస్తేష్యపిదుర్గుణాః | గాజానస్సర్వశా
 స్తారణిప్రాణభయద్భువి || 43 || రాజాప్రసన్నవర్ణిత్య వాఙ్మయాపాపజాతయా | కుర్యాద్యదిద్విజా చారాం
 స్తమేవప్రచ్యుతంవిదుః || 44 || హేత్వంశరేణవావైశ్య శూద్రభర్తాంశ్యరేద్యది తచ్చప్రచ్యుత మేవాహుర్మత్వా
 రూఢమృతంద్విజాః || 45 || తస్యహిక్షత్రవర్ణిత్యం స్వతస్సీద్ధమభూమృరా | అనారూఢతయాతత్ర ప్రచ్యుతః కేవల
 స్తుతా || 46 || అతస్తస్యభవేదేవ ప్రాయశ్చిత్రైర్విశుద్ధతా | పురస్కంసాకరతస్తాంవాప్రాయశ్చిత్రైర్కస్యచ || 47 ||
 విశ్వామిత్రచరిత్రస్తునాతోదాహరణంయతః | చరుభేదేనతస్యాభూచ్ఛాన్తాత్వ నిరోహితం || 48 || తదస్యస్యనక
 స్యాపిక్షత్రియస్యద్విజన్తుతా | తపోభిర్భూభిర్వాత్ర భవిష్యతి కదాచన || 49 || వసిష్ఠాదిభిరాచారైర్వర్ణిత్య తత్వం
 ద్విజర్షభైః | శ్రీరామస్యతువిష్ణుత్వాద్యుక్తనైవేతరస్యతు || 50 || నహిరామేతరేషా ర్వేభూపారఘకులోద్భవాః
 ఆచార్యేణాభవంభీమదస్వనిత్యేనమసర్పతాః || 51 || బ్రహ్మిస్తోపిస్వయం ధర్మానాచరత్యాక్రమోదితాః | ఆచా
 రయతిచాన్యన్యస్సవీచార్యఉచ్యతే || 52 || ఈష్యశాచార్యతాసాక్షాద్వసిష్టవైస్వసిద్ధ్యతి | ఆతస్తచ్చిప్యరా యు
 క్తాశ్రీరామస్యహరేరపి || 53 || క్షత్రియశ్చేర్నిజాచారానుల్లంఘ్యాచ్యాకాసమాక్రయేత్ | శాస్తాతస్యనశంక్యస్తేత్వ
 హూవైవస్వతోస్త్రిహి || 54 || శాస్తానసర్వశాస్త్రాణాంతస్యశాస్తానవిద్యతే | ధర్మరాజతయాసాక్షా ద్రుప్రమేవ
 యమంవిదుః || 55 || అథవాత్యుత్కటేపాపేభలమత్రైవసంభవేత్ | చక్రవర్త్యభీభూపాలోదైవాజ్ఞయేతకేనచిత్ || 56 ||
 రాజ్యేత్వపహృతేతంహి శ్వాపినోయోజయేన్నిజే | తదానర్వజగచ్ఛ్రీః కుగలింయాతిదుర్మతః || 57 || స్వస్తికా
 బ్రహ్మిష్ఠతామృత్యాప్యదాస్తే చాగ్మానాన్యది | క్షత్రియాపశవసోమత్ర సర్వఏవపతత్యభః || 58 || బ్రహ్మిష్ఠశ్చేర్ని
 హయోగీ క్షత్రియఃపరమార్థతః | మాన్యాకాసహ్వానయేన్నిత్య మమాన్యానవమానయేత్ || 59 || యద్యతోపరతి
 ఙ్గాతాశిక్షారక్షాదికర్తృసు | శత్రుభ్యోవాస్వపుత్రేభ్యో రాజ్యస్థావనంప్రజేత్ || 60 || తస్మాదధి దాధ్యేనశు
 తిస్తృత్యుదితాంపరాం | ఉపశాన్తిముపేతస్స సద్యఃకైశల్యమశ్నుతే || 61 || భగీరథాదయఃపూర్వే రాజానశ్చై
 వమేవహి | స్వరాజ్యోపరతాస్సాక్షా దైకవల్గంపరమంయయః || 62 || రాజ్యేస్థితోపశాన్తిశ్చేదిశ్చేదాత్యన్తికిం
 నృపః | పుత్రాంశ్చసచివాంస్తత్ర సహ్యగాదాప్రవేశయేత్ || 63 || తేషాశ్చురీనాధుత్వ సిద్ధిర్వనిపుణంతతః | అ
 న్తర్వేత్సనిసంలగ్నస్సమాధ్యభ్యా సవైభవాత్ || 64 || అరూపనిష్ఠచిత్రాసు కరణస్సతుయోగిరాట్ | విదేహము
 క్తతాంయాతిమూకాన్ధబధిరోపమః || 65 || ఏవమేవచభూపాలాః పూర్వేతేజనకాదయః | విదేహము క్తతాంప్రా
 ప్య కృతార్థాలభవకాద్విజాః || 66 || ఏవమృగద్వయంసర్వ శ్రుతిస్తృతిససజ్జనం | హిత్వాభోగైక లోభేనరా
 జ్యేస్థిత్యామహీపతిః || 67 || స్వధర్మాలోకధర్మాంశ్చ యద్యరాదృత్యమాన్యతః | అన్తఃపరేషువిహరేత్ప్రగోక్త్యే
 దేవసద్భువం || 68 || వరాహాదిశుక్రిప్రీతాశ్చ భేచ్ఛాదినమాహ్వయాః | యఃపాలయేద్భువస్సప్ర సభూపాలస్స

మీర్యతే || ౬౯ || వర్తతేనవచక్రేషుమూలాధారాదిషుక్రమాత్ | యోగమాగ్నేయోనుర్వ్యష్పక్రవర్తీసఉచ్యతే || ౭౦ ||
స్వవణాశ్రమధర్మైర్వ స్సర్వాదేవాంశ్చరజ్జయేత్ | స్వయంబురాజతేస్వస్తికనరాజేత్యభిధీయతే || ౭౧ || స్వవణా
శ్రమధర్మఞ్చ బ్రహ్మభ్యాసఞ్చసన్త్యజత్ | భోగమాత్రైకరసికోన రాజారాజతే క్వచిత్ || ౭౨ || బ్రహ్మత్వజ్ఞాని
తామృత్వాస్వధర్మాన్యదినన్త్యజేత్ | జ్ఞానిలక్షణహీనస్స క్షుత్రియోధఃపతేన్ధ్రువం || ౭౩ || జ్ఞానిరాస్తాదృశా నాంహీ
నర్వధర్మవివర్జనాత్ | ప్రేతచార్యాదితుల్యత్వం లక్షణంసముదీర్యతే || ౭౪ || తస్మాదాత్మజ్ఞతాహంతా న్యక్త్వాయో
గీశ్వరోప్యథ | అదేహముక్త్యైకర్మాణి సమాధీంశ్చసమాచరేత్ || ౭౫ || స్వధర్మమప్రమాదేన క్షుత్రియోనిత్యకూ
శరత్ | నిశ్చేయసంపరంలభ్యా కృతార్థోభవతిద్విజాః || ౭౬ || * * * *

—* ఇతితత్వసారాయణే కర్మ కాండస్య ప్రథమపాదే సప్తదశోధ్యాయః *

అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి వైశ్యస్యస్వాత్మయోగినః | అనుష్ఠానాదికా ధర్మాంశ్చగ్రీవ తదగ్రహణోత్త
మాః || ౧ || వైశ్యప్రితీయవర్ణోహివేదాదివృద్ధికారతః | బ్రహ్మజ్ఞానాదిసంపత్త్యాజీవన్ముక్తత్వమాపుయాత్ || ౨ ||
అశ్రమాపితిస్యోర్తాబ్రహ్మచర్యా దయఃక్రమాత్ | స్నానసంధ్యానమస్కార జపహోమాదయోపిచ || ౩ || విధీ
యన్తే శ్రుతి స్మృత్యోర్నిత్యధర్మానిజోచితాః | అప్రమాదేనవరేరంస్తేషు శాస్త్రోక్తవర్తనా || ౪ || తేషాంప్రా
రబ్ధభోగార్థంవాణిజ్యం కర్మనిశ్చితం | తేనైవజీవతిప్రాజ్ఞోనతుకర్మాంతరైర్భువి || ౫ || సర్వస్వాతంత్ర్యమస్త్యత్రవి
శాంవాణిజ్యకర్తృణా | నపరాధీనతాస్వప్నేత్యతస్నేహిస్తావిశోజనాః || ౬ || వజ్రవైడూర్యగోమేదపుష్య రాగాదిభిర్య
తః | అలంకృతపురోభాగా అతస్నేహిస్తావిశోజనాః || ౭ || నవరత్నవిశేషైస్తైస్సంయుతాంస్తాన్నుపాఅపి | నిత్యం
సమ్మానయన్త్యేతానతస్నేహిస్తావిశోజనాః || ౮ || ముక్తాభవైర్దుకూలాదిపటశ్చేష్టైర్గృహౌహరైః | ఆపణింభానయ
న్త్యేతేహ్యత శ్చేహిస్తా విశోజనాః || ౯ || ఏవమప్యనయావృత్త్యా వాణిజ్యాభిధయావిశాం | శాస్త్రైర్విహితయా
ప్యస్తిపాపవృద్ధేశ్చకారణం || ౧౦ || క్రయవిక్రయకర్మభ్యాంకృతాభ్యాం నియమంచినా | అసత్యవచవైర్విత్తమోహా
త్పాపంహివర్ధతే || ౧౧ || స్వవర్ణోచితశృత్తిఞ్చవిహాయేతరశ్చత్తిభిః | కృషిసేవాదిభిః కాలాన్నయంత్య కృత బుద్ధ
యః || ౧౨ || వాణిజ్యపారవశ్యేనస్నానసంధ్యాదికాఃక్రియాః | నిత్యాస్సంవిహితాస్త్యక్త్వాభవన్ప్రచ్యుతాశ్రమాః || ౧౩ ||
వాణిజ్యేనైవసర్వేషాంవిశాజ్ఞేవనమిత్యయం | నియమోనాస్తిగార్హస్థ్యాదన్యస్తికైశ్చక్షుచోదనాత్ || ౧౪ || అశ్రమత్రి
తయేన్యస్త్రిన్వసతాంహివిశాంసతీ | భిక్షోవిధీయతేబ్రహ్మక్షత్రియాణామివాపితు || ౧౫ || నచవృత్త్యస్తరస్నేతిగృహే
వాణిజ్యవర్జనే | గృహిణాంద్విజభూపానామివనిత్యోఞ్చవృత్తితః || ౧౬ || సిలోఞ్చవృత్తిర్హాణిదేవానామపి రుగ్గ
భా | వైరాగ్యేజ్ఞానయోగాదికారణంహిసమీర్యతే || ౧౭ || నచన్లాఘ్యతమానైషా చిత్త శుద్ధికిరీశుభా | సిలోఞ్చ
వృత్తికస్యాపివర్ణి నప్రతిష్ఠిన్యతే || ౧౮ || విరక్తానాంగృహస్థానాంసర్వేషాంపిభూషణం | ఉఞ్చవృత్తిః పరాం
శాన్తింస్వతఏవప్రయచ్ఛతి || ౧౯ || భోగమోక్షాయయాన్మాదా స్మిర్వాధౌసిద్ధ్యతన్వయం | భద్రస్సుఖకరీనిత్యాసోఞ్చ
వృత్తిర్నహత్తరా || ౨౦ || సమేతాశివవిష్ణుతాచక్రతుర్ధారుకావనే | యామేవానందభరితాసోఞ్చవృత్తిర్నహత్తరా || ౨౧ ||
యామాశ్రిత్యగృహస్థస్యసర్వవ్యాపారవర్జనాత్ | విదేహముక్తతాసిద్ధ్యేతోన్మోఞ్చవృత్తిర్నహత్తరా || ౨౨ || శవైర్విధ్యా
మటన్తన్తయద్యన్త-వీత్యతాకేకాః | అపీచ్ఛన్తితదాయాంవై సోఞ్చవృత్తిర్నహత్తరా || ౨౩ || సర్వప్రపఞ్చవృత్తి
భ్యోయద్వాన్యావృత్తమానసః | శృణోకరోతిబ్రహ్మదీక్షసోఞ్చవృత్తిర్నహత్తరా || ౨౪ || శుక్తివద్రజతాదిఞ్చన్వత్స
ప్రింగైరికాదివత్ | యద్వాక్సమన్త్యతేనిత్యంసోఞ్చవృత్తిర్నహత్తరా || ౨౫ || మత్వాకుశ్లితచేతన్తంకుశేరమపిసంప
దా | యద్వాంస్తుచ్ఛితవిత్తాశుసోఞ్చవృత్తిర్నహత్తరా || ౨౬ || వ్రావయచ్ఛిర్దుదంతైస్సమద్రంసహితత్వతః |

అత్యల్పమన్యతేయద్వాకసోఽభ్యవృత్తిర్నహత్తరా. ౨౭॥ బ్రాహ్మణానామహీపానాంవైశ్యానాభ్యగృహస్థితా। నా
 ద్రాణామితరేషాభ్యస్త్రీణాంయాపినదూష్యతే ॥౨౮॥ తస్యాంసిలోఽభ్యవృత్తౌహినిభ్యతాయామపీశ్వరైః । అన్యాభి
 గ్న్యస్త్రీభిగ్నోకామ్రయంతేహంతదుర్ధయః ॥౨౯॥ వినైవాయాసలేశంయాభోగమోక్షౌప్రయచ్ఛతి । తామనాశి
 త్యసద్వృత్తింగృహిణోత్రభ్రమంత్యహూ॥౩౦॥జీవన్ముక్తిపదంప్రాప్తోగృహస్థోవైశ్యసత్తమః । ఉచ్ఛవృత్తిమనాలోచ్య
 వృధాసన్యస్తుమిచ్ఛతి ॥౩౧॥ దృష్టదుఃఖానిహంత్యేమాహుభ్యభ్యవృత్తిరశేషతః॥ విదేహముక్తిపదవీంప్రాపయత్యపి
 గేహీనం ॥౩౨॥ ఫలద్వయస్యసిద్ధ్యేహి సాధనద్వయముచ్యతే । నియమసోననయావృత్త్యా ద్వ్యర్థయా వ్యభిచర్య
 తే ॥ ౩౩ ॥ సర్వవృత్త్యుత్తమామృత్యాధుక్తి ముక్తిప్రదామిమాం । కల్పయామాససర్వజ్ఞస్తాంత్యక్వాకో భయా
 గమః ॥౩౪॥ విశోవాణిభ్యవృత్తిస్సాగృహస్థస్యావివేకినః॥ వివేకినస్త్యయంప్రోక్తా సర్వదుఃఖ నికృంతసి ॥ ౩౫॥
 దేహస్థసర్వ రోగఘ్ని చిత్తస్థాశాది నాశిని । పావనీ పరమో దారా హ్యుభ్యవృత్తిర్వి రాజతే ॥ ౩౬॥
 శతందైవైకమాదత్రైవణి గ్ద్విత్రణివాదశ॥దాపయన్నైకముష్టిస్థం శతంగృహ్లాతితణ్డలం ॥౩౭॥ అయాచితంయథాల
 బ్ధంగృహీత్వాతణ్డలంసుధీః॥ యామేతృతీయేతుర్యేవా భుక్త్వానిత్యంసమోదతే ॥ ౩౮॥ యాచ్ఛాహిపరమందుఃఖ
 ముత్పాదయతిదేహీనాం॥ భిక్షుకస్యహతాద్భితౌగ్రహణం చతథాద్విజాః ॥౩౯॥ ఉచ్ఛవృత్తివిహీనానాంగృహస్థా
 నాంకదాచన॥ ఉపశాంతిఃప్రవృత్తిభోగ్యనభవిష్యతి సత్తమాః ॥౪౦॥ నోపశాంతివిహీనస్యమఖంకిభ్యదపిటణం । దృ
 శ్యతేచసుఖాభావేకథంధస్యత్వమిష్యతే ॥౪౧॥ కలౌతువిప్రా రాజానశ్శూద్రా లన్యేచదేహీనః॥ వాణిజ్యేనైవజీవన్తి
 విశస్తేషాస్తువృత్తిభిః ॥౪౨॥ నచకస్యాపిలజ్జాన్తివృత్త్యంతరపరిగ్రహే । బహూనాన్యసమానానాం విద్యమానత
 యాకలౌ ॥౪౩॥ యావృత్తిస్థాఘ్నతేశాస్త్రేసావృత్తిర్నస్యతేభువి । యావృత్తిర్నస్యతేశాస్త్రేనైవసంజ్ఞాఘ్న
 తేకలౌ ॥౪౪॥ విశాంపాపానివర్ధనేవాణిజ్యేనైవకర్తృణా । విహితేనాపిచాన్యాన్యాద్యవృత్త్యానశ్యంతితాన్యపి ॥౪౫॥
 విశాజ్ఞేవద్విముక్తానాందృష్టదుఃఖవశాదిహ॥ విదేహముక్తావిచ్ఛాచేదుచ్ఛవృత్తిర్విధీయతే ॥౪౬॥ విత్తసంగ్రహవా
 జ్ఞాచ్ఛాత్యక్వాదూరేప్రశాంతధీః । స్వధర్మమాత్రనిరతస్సమాధీనాచరేత్సదా ॥౪౭॥ సమాధాక్రియమాణేతుస్వ
 ధర్మాచారపూర్వకం । ఇంద్రియాణ్యుపశాంతానివిషయేభ్యోభవంత్యలం ॥౪౮॥ యదావ్యాపార రాహిత్యమింద్రి
 యాణాంవిజాయతే॥ తదానుభూయమానంతత్సుఖంకేనోపమీయతే ॥౪౯॥ నసుఖజ్ఞాయతేశ్వాపి ప్రవృత్త్యుపశ
 మంవిన్నా॥ సత్యలోకేచ్ఛవైకుంఠంకైలాసంవాప్రయాతునా ॥౫౦॥ ఆత్మనఃకోనుసంగోస్తికరణానాం ప్రవృత్తిభిః
 ఇతికేచిజ్జడా ఆహుర్నహానరకభాగినః ॥౫౧॥ ఇంద్రియేషుప్రవృత్తేషుయద్య సంగత్వమాత్మనః । సిద్ధ్యేక్షణంతు
 తార్థంవాఖేత్రుషునోద్భవేతుకృతః ॥౫౨॥ ప్రవృత్తిభిర్నదుఃఖజ్ఞేదాత్మనస్సంభవేత్తదా । నివృత్తి మాగ్గంశా
 స్త్రాణాంకింవోపదిశతాంఫలం॥౫౩॥యద్యప్యత్రసుఖంసిద్ధ్యేచ్ఛాస్త్రోక్తాభిఃప్రవృత్తిభిః । తథాపితాసాముఖ్యానాంప్ర
 వృత్త్యాఖ్యానయుజ్యతే ॥౫౪॥ అవిద్యాకర్మసత్తానాంప్రవృత్తత్వావధారణాత్ । విద్యాకర్మప్రసక్తావాం నివృత్త
 త్వావధారణాత్ ॥౫౫॥ ప్రవృత్తానానివృత్తానాంఫలసామ్యుచ్ఛయోవదేత్ । వాక్ష్మాత్రా ద్వైత్యయమ్నూర్భోవిష్ణి
 ఙ్భుక్త్వసువాప్నుయాత్ ॥౫౬॥ఆశయావివశాఃకోశేవిశోటంతోదిశోదశ॥ కృశాఅపిశరీరేణహస్తాహురశరీరతాం॥౫౭॥
 యద్యత్రయోగకర్తాదివిధిశేషత్వవర్జితం॥ అత్వత్రబ్రహ్మవిజ్ఞానంనజాయేతవిశాన్యతాం॥౫౮॥ సద్యఃక్రమేణవా
 ముక్తిర్భవాద్భవితుమర్హతి॥ తద్ధిసజ్ఞాయతేజ్ఞానమాదౌవిషభవోదధౌ ॥౫౯॥ యస్తదద్వైతవిజ్ఞానవిషంయోగశ్చక
 ర్మభిః॥ శోషయిత్వాపి బేత్సత్యనిత్యబ్రహ్మమృతంసదా ॥ ౬౦ ॥ సవిణ్మక్తోహివిణ్మత్తరక్తమాంసాదిగర్హితాత్ ।
 అస్తాచ్ఛరీరాత్సంసారసుఖదుఃఖాలయాద్భవేత్ ॥౬౧॥ అహుశ్చాద్వైతినః కేచిద్భోగహేతుషుకర్మసు । ప్రత్యక్షే
 ష్వాత్మనస్సర్వసాక్షి॥తామప్యసంగతాం ॥౬౨॥ సంత్యక్తేషుతుసర్వేషున్యవర్ణాశ్రమకర్మసు । అతివర్ణాశ్రమిత్యుచ్ఛదై

మర్త్యజన్మనిరంకుశం ||౬౩|| ఏవంవిధేనబోధేన జీవతాంసరకంవినా । కాంగతింభగవాఃపశ్యేత్సర్వలోకేశ్వరో
విభుః ||౬౪|| జీవన్ముక్తాస్తుపురుషాద్వివిధేష్యవికర్తసు| సంగితాంకర్తృతాఞ్చోహర్నతుతేనపునర్భవం ||౬౫|| కా
ర్యక్షమాయామాయాయానష్టత్వత్స్వత్త్వయోగతః । ఆత్మనోనపునర్జన్మభవిష్యతికదాచన || ౬౬ || తస్మాదసం
గాద్వైతోక్తింయోగకర్తృపలాపిసిం త్యక్త్వాసమాధికర్తృణివిశంకుర్వంతుస త్రమాః * * * ||౬౭||

—* ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాణ్డస్య ప్రథమపాదేష్టాదశోధ్యాయః*

* అథాతస్యప్రపక్ష్యామిశూద్రాదాంతర్యవర్జినాం|బ్రహ్మత్వయోగినానిత్యమనుష్టేయమునీశ్వరాః ||౧||
కథంబ్రహ్మత్వయోగిత్వం వేదేష్యనధికారిణాం| శూద్రాణామితీతంక్యన్నహ్యధికారోన్యభాషయా ||౨|| వేదాంతో
క్తరహస్యాద్ధాన్తేహీద్రావిజభాషయా । అవగచ్ఛంతివిప్రాది ముఖాదావ్యథపురాణతః|| ౩|| శబ్దబ్రహ్మణాఉత్పన్న
ష్టేపరబ్రహ్మణిచేద్భవేత్| అధికారఃకుతశ్చబ్దేతేషాన్మేతితుకేచన ||౪|| తదసంగతమేవస్యాన్తృప్తిస్సాదిషుకర్త
సు| సర్వేష్యధికృతాలోకేనభాణ్డస్పర్శనాదిషు ||౫|| స్పృశ్యంతేతణ్ణులాన్యత్రసర్వైర్నాన్నానితుక్వచిత్ । బహూ
నామేవమాదీనాం దృష్టాంతానాం ప్రదర్శనాత్ || ౬ || వేదార్థేష్యధికారేపి నవేదాధ్యయనాదిషు । అధికారఃక
దాపిస్యాత్ప్రాయశ్చిత్తంబలాత్కృతౌ ||౭|| పుమాః|బ్రహ్మకులోత్పన్నోస్యత్రోపనయనాత్పరం| అధికారమవా
ప్తోతివేదాధ్యయనకర్తృణి || ౮ || ఏవంసత్యామృతేశ్శూద్ర ఉపానయనవర్జితః । కథంవేదాధికారిస్యాద్బలాత్కా
రాత్త్వహింకరౌ || ౯ || శుశూహిరపిశూద్రస్య|బ్రహ్మత్వైక్యంగురోర్ముఖాత్| నియమ్యతే వివేకాదిసాధనానాన్యత్తు
ష్టయం ||౧౦|| సాధనానుపపత్తిశ్చనాన్యచిత్తాదిదర్శనాత్| నవజ్జవతితత్వేషులోపఃకస్యాపివిద్యతే || ౧౧|| తస్మా
ద్బ్రహ్మత్వబోధాదాశూద్రోధిక్రియతేతరాం| నతువేదేష్యతిపోక్తేనిచ్చితార్థేక్యసంశయః ||౧౨|| ద్విజాదీనామివా
స్యాపివర్ణవత్వావధారణాత్| ఆశ్రమాఅపివత్సారఃక్రమాదగ్నంత్యసంశయం ||౧౩|| తస్యోపనయనా భావేప్ర్య
ద్యాహూత్పూర్వమాత్మని| బ్రహ్మచర్యస్యసంసిద్ధోపరోధోస్తికశ్చన ||౧౪|| త్రేతాయాంశంబుకాఖ్యస్తు గార్హ
స్థ్యేతపసాత్తనః । వనిధర్మానుసృత్యైవశ్రీరామేణమాతోభవత్ ||౧౫|| వనిత్యేషయతిత్యేపిశూద్రస్యాహ ర్విశంమ
హత్| ద్విజశుశూహింకర్తృనిత్యమేవ విధీయతే||౧౬|| స్వోత్కృష్టత్వాద్ద్విజానాన్యత్కత్రియాణాంవిశామపిశుశూ
హంసర్వదాకుర్యాచ్చుద్రశ్చక్రిధాపురస్కరం ||౧౭|| శుశూహాయాంపరంకర్తృనా స్తీనిత్యఞ్చిక్చన| తేనైవశుద్ధచిత్త
స్సక్రమాత్కైవల్యమశ్నుతే ||౧౮|| బ్రహ్మబుద్ధ్యావిశంశూద్రఉపాసీతనిరంతరం । విష్ణుబుద్ధ్యాచరాజానం రుద్ర
బుద్ధ్యాద్విజోత్తమం ||౧౯|| త్రయోష్యేతేస్యగురవఃపరతత్వోపదేశతః| సంసారబన్ధముచ్ఛిద్యప్రాపయేయః పరం
పదం ||౨౦|| త్రయశ్చగురవోప్యాత్మవిద్యాహీనా అపిస్వయం| స్వవర్ణాశ్రమమాత్రేణశూద్రైః పూజ్యానసంశ
యః||౨౧||ద్విజాదిపూజాశూద్రాణాంసద్యోముక్తిప్రదాభవేత్| శివాదిపూజాతేషాంతుక్రమముక్తిప్రదాభవేత్ ||౨౨||
అతస్సశివభక్తేభ్యోద్విజభక్తోమహత్తమః| శివపూజామపిత్యక్త్వాద్విజపూజాంసమాచరేత్ || ౨౩ || శూద్రోయతి
త్వం|సాప్రోపివైశ్యంవా|బ్రహ్మచారిణం । ప్రదక్షిణనమస్కారస్తోత్రాద్యైఃప్రీణయేత్సదా || ౨౪ || తస్యప్రారబ్ధభో
గార్థాకృషిసేవాస్వయాపిణీ । వృత్తిరప్యస్తిమోక్షార్థాద్విజాదివిషయత్వతః || ౨౫ || భూపాలైర్ద్రియమానాసుద్విజే
భ్యోధరణీషుహి| కృత్వాశూద్రాఃకృషింతేభ్యోభాగాదదతిభక్తితః || ౨౬ || వేతనార్థాఅపి ప్రాయశ్సేవాశ్చక్రద్ధ
యాసహ| నిజోత్కృష్టతరేభ్యోహిక్రియంతేతేభ్యవవచ ||౨౭|| తస్మాజ్ఞాత్యాకృష్టోపిశూద్రస్సోక్తే నకర్తృణా । స
ర్వోత్కృష్టోభవత్యత్రహింగుకస్తూరికాదివత్ ||౨౮|| యస్యసర్వనికృష్టత్వాదహంతానవకాశతః । శాస్త్రోక్తాస్స
గుణాస్తేస్యస్సశూద్రశ్శ్రేష్ఠఉచ్యతే ||౨౯||బహిశ్శూద్రతయాన్యస్యభవేదంతర్ద్విజన్మతా|అస్తరుత్కర్షవత్వేనసశూ
ద్రశ్శ్రేష్ఠఉచ్యతే ||౩౦|| యదభావేద్విజాదీనాన్నస్యాజేవైహికంసుఖం । యజ్ఞేవయాతేజవంతిసశూద్రశ్శ్రేష్ఠఉచ్య

తే ॥౩౦॥ వినాసంసౌరకర్తాణిశాస్త్రాభ్యాసశ్రమశ్చయః । ముచ్యతేద్విజభక్త్యైవస శూద్రస్యేష్ట ఉచ్యతే ॥౩౧॥
 శుచంయశ్చాభి మద్రావశుచావామోభిదుద్రవే । అతశ్శోచ్యశ్చసర్వైర్యసశూద్రస్యేష్ట ఉచ్యతే ॥౩౨॥ త్రైమవర్ణే
 ఘవస్యేచ్ఛమన్నంయస్యవిధీయతే । నప్రతిగ్రహణంపాపంసశూద్రస్యేష్ట ఉచ్యతే ॥౩౩॥ ఏవంవిధోపిశూద్రస్తుమహా
 త్వాపంకరోత్యహా । మనుష్యశ్చేనసామాన్యంబ్రాహ్మణాదిమమన్యతే ॥౩౪॥ బ్రహ్మస్వమపి దేవస్వంబలాదపహర
 త్యపి । బ్రాహ్మణైస్సేవ్యతేహంతబ్రహ్మజ్ఞానిత్వదర్పతః ॥౩౫॥ విద్యోతగ్నాద్ధనోతగ్నాదన్యోతగ్నా తు-ఱోపివా
 బ్రాహ్మణోఽహోదయంశూద్రస్సద్యఏవపతత్యధః ॥౩౬॥ స్వస్తికనన్నాస్యసితామత్వాభైక్షకామాయముణ్ణనైః । శూ
 ద్రాధమఉదాస్తేహిబ్రాహ్మణానపిహకలౌ ॥౩౭॥ నిత్యకర్మపరిత్యజ్యబ్రాహ్మణారాధనాత్మకం । భక్తిష్టవర్ణః కథం
 శూద్రస్సన్విత్తవితన్యైన్నరాధమః ॥౩౮॥ వేదశబ్దానముచ్చార్య జిహ్వచ్ఛేదార్హదేహినః । అసచ్ఛద్రస్యకా
 ముక్తిఃకల్పకోటిశ తేషువా ॥౩౯॥ ఆగమోక్తవిధానేనశూద్రాణామపికానిచిత్ । జపపూజాదికర్తాణి సంజినిత్యాని
 యద్యపి ॥౪౦॥ నతుతత్రవిధీయంలేదిన్ద్రోజోదాసీనతాదయః । బ్రాహ్మణానామశైవానామర్థవాదస్తు దూషణం ॥౪౧॥
 యథార్థవాదశ్చాగ్రితోపిశివశబ్దవతాసహ । చక్షాణేనవిధిఃప్రోక్తోభోజనస్యద్విశోత్తమాః ॥౪౨॥ బ్రాహ్మణాఃఖల్వ
 నాత్మజ్ఞాఅపివేదోదితైఃవరైః । సంసౌరకర్తృభిశ్చుదాదేహమాత్రేణసర్వదా ॥౪౩॥ తాన్వైశ్యఃక్షత్రియోఽప్యేకః
 పూజయేన్నిత్యమాదరాత్ । కోధమాధమవర్ణీసన్నవమానితుమర్హతి ॥౪౪॥ యదిస్వాధమజ్నిత్యమనా లోచ్యైవ
 మాఖ్యతః । బ్రాహ్మణానవమస్యేతసశూద్రోనరకంప్రశేత్ ॥౪౫॥ సన్న్యాస్యాస్తాంవిరక్తోవాసర్వేషువిషయేష్వపి ।
 హానీయోగీచవాశూద్రామృతేద్విజమర్చయేత్ ॥౪౬॥ యస్తుబ్రహ్మత్వతాబోధాహంతయాప్యధమాధమం ఉదా
 స్తైబ్రాహ్మణంతస్తింశుచ్ఛద్రేహోధఃక్వవాత్సనః ॥౪౭॥ అత్రజీవద్విముక్తస్యబ్రాహ్మణస్యయతేరపి । నిత్యాన్యాజ్ఞ
 మకర్తాణివిధీయంతేయథామృతేః ॥౪౮॥ తథాజీవద్విముక్తస్యసచ్ఛూద్రస్యయతేరపి । నిత్యంబ్రాహ్మణ పూజాది
 కర్తాణ్యమరణాద్భవం ॥౪౯॥ సర్వేషామపిపూజ్యత్వాదుత్తమాధమచింతనం । మాకరోతుకదాప్యత్రతుర్యవర్ణీమ
 హామతిః ॥౫౦॥ బ్రాహ్మణంక్షత్రియంవాన్యంసోఽపదేష్టారమాదరాత్ । ఆరాధ్యతాంవిశేషేణకిముదాస్త ఇహేత
 రాన్ ॥౫౧॥ ముఖావలోకనానర్హఃపాపినస్సంత్యవిద్విజాః । శిషిణీయాస్తుశూద్రస్యనశిక్షాకర్తృతోచ్యతే ॥౫౨॥ రా
 జాస్తిధర్మరాజోవాసర్వేషాంపాపినామపి । శిక్షాకర్తృతదన్యస్యసభార్హఃక్వసమీర్యతే ॥౫౩॥ అనావశ్య కభారేణ
 హ్యధఃపతనమృచ్ఛతి । తస్మాత్సన్విధర్మనిరతశ్చూద్రోద్రాహ్మణమర్చయేత్ ॥౫౪॥ విశ్చార్షనాత్మకంస్వస్యనిత్యకర్మ
 పరిత్యజ్ ॥ వసేద్యదిక్షణంశూద్రస్సన్వవర్ణ చ్యుతోమతః ॥౫౫॥ బ్రాహ్మణాదిత్రయోప్యత్ర సేవాశ్చక్షౌఢకర్మ
 కాం । స్వీకుర్యశ్శతలాభేపినవర్ణ చ్యుతకర్మకాం ॥౫౬॥ వర్ణాచారంపరిత్యజ్యస్వాశ్రమాచారమాశ్రితః । యదిశూ
 ద్రఃకృతార్థస్సాన్నిర్ములశ్చతథాద్రుమః ॥౫౭॥ త్యక్త్వాస్వాశ్రమధర్మాంశ్చేతామాయా దీక్షకదావన । వర్ణధ
 ర్మేద్విజార్హయాంవసేన్నప్రత్యవాయభాక్ ॥౫౮॥ శాఖాచ్ఛేదేపివృక్షస్య మూలసత్వేయథాభువి । ప్రవర్ణంతేషున
 శ్శాఖాఃపుష్పానిచఫలానిచ ॥౫౯॥ తథాశ్రమచ్యుతోపృతవర్ణవాంశ్చే చ్చరీరవాన్ । క్రమేణస్వాశ్రమద్వారాజ్ఞా
 నంయోగశ్చవిన్దతి ॥౬౦॥ గర్భాధానాదిసంసౌరహీనత్వాత్తుర్యవర్ణినః । చత్వారిత్రమా నైవేత్యాహుఃకేచనప
 ణ్ణితాః ॥౬౧॥ తథాప్యగమసంప్రోక్తవర్తనాసంస్కృతత్వతః । అనుష్ఠానాచ్చతేలోకస్యదూష్యాఅవిరోధతః ॥౬౨॥
 అప్రమాణ మపిప్రాయస్సబుద్ధ్యైవప్రకల్పితం । నిబద్ధనం నమాప్యేత హ్యన్యాచారా విరోధితే ॥౬౩॥
 విభృతేసుపనీతేనబాలకేనోపవీతకే । యథానప్రత్యవాయోస్తితథాశూద్రస్యచాశ్రమైః ॥౬౪॥ అనుతేషుస్తు చతుర
 శ్చాశ్రమాంస్తుర్యవర్ణినః । అపరిత్యాజ్యమేకవర్ణిప్రార్చనమహర్నిశం ॥౬౫॥ సన్న్యాసిత్యేతుపూజ్యత్వం శూద్రా
 ణానర్హహస్థితైః । ఆస్తార్షతావతావిప్రపూజకత్వంప్రహీయతే ॥౬౬॥ చతుర్థాంధర్మి నాంసిద్ధం విహాదీహంశ్రు

తాస్తృతౌ । ఉత్తరోత్తరభృశ్యశ్యంపూర్వ పూర్వప్రభుత్వతః । ౬౮॥ ఇమాంశ్యవస్థాముల్లంఘ్యయదిస్వేచ్ఛానుసా
 రతః । వర్తేరన్తసుజాలోకేతేస్వైరేవహతాఅహా॥ ౬౯॥ కేచిత్తుద్విజశుశ్రాపాంకుర్వన్తోత్రయథావిధి । జ్ఞానవిజ్ఞాన
 యోగైశ్చప్రాశ్యజీవద్విముక్తతాం ॥ ౭౦॥ సమాధ్యభ్యాసదాథ్మేయద్విజపూజాయుతేనవై । విదేహముక్తిపదవీంయా
 నిశ్రుతిసమీరితాం॥ ౭౧॥ తేహూద్రాఅపిజాత్యాస్తిన్నతవర్ణాశ్రమిత్వతః । బ్రాహ్మణైశ్చక్రియైర్వైశ్యైఃపూజ్యావీన
 యథోచితం॥ ౭౨॥ ఇన్ద్రాద్రిదయస్సురాస్సర్వేబ్రహ్మవిష్ణుశివాఅపి । పూజయంతివిదేహంస్తాక కింపునర్తానవాభువి॥ ౭౩
 తస్మాద్వర్ణాశ్రమాతీతోదేహస్యతివివర్జితః । శూద్రశ్చేద్యత్రమతాపిద్భుష్టోభూన్తునిపుంక్షవాః ॥ ౭౪ ॥ తమేవసర్వవే
 దాంతరహస్యాత్థస్థరూపిణం । మత్స్వయథోచితంయూయంపూజయధ్వంమహాముని * * ॥ ౭౫॥

శిథితత్వసారాయణికర్తృకాణ్డస్యప్రథమపాదేకోసవింశోధ్యాయః*

అథాతస్మాన్ప్రపవత్సామిసంకరాణాంస్వయోగినాం । అనుష్ఠానాదికంవిప్రాశ్చ్యుంఘ్యం హీనజన్మనాం । ౧॥
 కులాలోలాహకారశ్చతత్సాశీభీచనాపితః । స్వర్ణకారశ్చగోపాలోరజశ్చర్మకారకః ॥ ౨॥ క్లేబ్బోవ్యాసశ్చచక్షా
 శోసీచశ్చతిలఘాతకః । వ్రాత్యశ్చమద్యకారశ్చకర్ణధారఃకువిద్దకః । ౩॥ ఏవంబహువిధాలోకేజాతయశ్శాస్త్రసాధితాః
 దృశ్యస్తేసంక్షేపేదైవమయప్రోక్తాఇహాస్తికాః ॥ ౪ ॥ అనాదికాలాదారభ్యసన్త్యేతా శ్శునిర్జితాః । చతుర్థామే
 వవర్ణానాంస్త్రీపుంశ్యతికరోద్భవాః ॥ ౫ ॥ జాత్యానికృష్ణాఅప్యేతేనర్వేసంకరవర్జినః । భవన్తిబ్రహ్మవిద్యాయాం
 శూద్రవర్జ్యధికారిణః ॥ ౬ ॥ యేకేచనమనుష్యాస్సుస్తేసర్వేష్యధికారితాం । గచ్ఛంతిబ్రహ్మవిద్యాయాంతర్ద్యా
 మాంతర్జన్మగ్రహం ॥ ౭ ॥ బాహ్యభ్యంతరభేదేనగుణానాంపశ్యజాతిషు । ఏకైకస్యాంపశ్యపశ్యవర్తంతే శ్రుణుశద్వి
 జాః ॥ ౮॥ బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణస్తద్వద్బాహ్మణక్షత్రియస్తథా । తథాబ్రాహ్మణవైశ్యశ్చతథాబ్రాహ్మణతూ
 ద్రకః ॥ ౯॥ తేభ్యోన్యఃపశ్యమఃప్రోక్తస్తథాబ్రాహ్మణసంకరః । ఏవమన్యత్రమంతవ్యోజాతిభేదశ్చసత్తమాః ॥ ౧౦॥
 బ్రహ్మగుహాతఃపూర్ణావర్చహీస్సాన్వితారసిష్టతా । బ్రహ్మదిసర్వపూజ్యోయోబ్రాహ్మణబ్రాహ్మణంవిదుః ॥ ౧౧॥ క
 దాచిదన్తస్సస్ఫూర్తిశ్చిష్టాచారోబహిర్వహుః । యకర్తిభిస్సదామాన్యోబ్రాహ్మణక్షత్రియంవిదుః ॥ ౧౨ ॥ పరోస
 జ్ఞానమన్తశ్చకామ్యకర్తాధికంబహిః । యోదేవానాంపశుర్ముఖ్యోవిదుర్బాహ్మణవైశ్యకం ॥ ౧౩ ॥ అంతస్సగు
 భక్త్యాదిర్బహిర్విశయలోలతా । యస్త్విపామరతాప్యస్తివిదుర్బాహ్మణశూద్రకం ॥ ౧౪ ॥ అంతఃకామాదిబా
 హ్యశ్యంబహిఃపాదైకశీలతా । వర్ణాశ్రమపరిభ్రష్టంవిదుర్బాహ్మణసంకరం ॥ ౧౫ ॥ అంతర్బాహ్యత్వవిజ్ఞానం
 ప్రజానాంరక్షానంబహిః । స్వవర్ణాశ్రమధర్మివ్యంక్షత్రియబ్రాహ్మణంభిదుః । ౧౬ ॥ అంతరీశ్వరభక్త్యాదిర్బహిశ్శత్రుజ
 యేరతిః । శౌర్యాదిగుణమాత్రేచ్ఛుంక్షత్రియక్షత్రియంభిదుః ॥ ౧౭ ॥ అంతఃకామైశ్శక్తివిశ్వాసో బహురాజ్యాన్జనంబ
 హిః । భోగైకవ్యాపృతంనిత్యంవిదుఃక్షత్రియవైశ్యకం ॥ ౧౮॥ పరవశ్యనచింతాంతర్దుష్కరగ్రహణంబహిః । స్వా
 ధీసకృషికర్తాణ్ధిషుక్షత్రియశూద్రకం ॥ ౧౯॥ అంతర్విషయభోగేచ్ఛాద్విజన్త్రీగ్రహణంబహిః । స్వవర్ణాశ్రమవి
 భక్తిష్టంభిదుఃక్షత్రియసంకరం ॥ ౨౦॥ అన్తర్ముముతుతానిత్యంవాణిజ్యంన్యాయతోబహిః । స్వవర్ణాశ్రమకర్తాయోవైశ్య
 బ్రాహ్మణఉచ్యతే ॥ ౨౧॥ అన్తర్బహుధనేచ్ఛత్వందుర్వాణిజ్యంబహిస్సదా । వర్ణాశ్రమాచారవేషీవైశ్యక్షత్రియఉచ్య
 తే ॥ ౨౨॥ పరద్రవ్యాహృతిచ్ఛాంతర్బహిశ్చైర్వాదివృత్తితా । పరదాదైకవాణిజ్యం వైశ్యవైశ్యస్సఉచ్యతే ॥ ౨౩॥
 అన్తర్విషయమాత్రేచ్ఛాబహిర్వాణిజ్యవేషతా । వేశ్యాదితత్పరోనిత్యంవైశ్యశూద్రస్సఉచ్యతే ॥ ౨౪॥ అన్తర్బ్రహ్మ
 మోక్షిత్యంబహిస్సాన్వితారవర్జనం । సర్వైశ్చతాద్యమానోయోవైశ్యసంకరఉచ్యతే ॥ ౨౫॥ పూర్ణాంతర్బాహ్యతే
 భక్తిర్బహిస్తత్యేవనంసదా । జీవనంకృషిమాత్రేణతంశూద్రబ్రాహ్మణంభిదుః ॥ ౨౬॥ అన్తరీశ్వరభక్తిశ్చశివసూజా
 దికంబహిః । వాణిజ్యాదిప్రవృత్త్యోన్యస్తంశూద్రక్షత్రియంభిదుః ॥ ౨౭॥ అన్తర్గదాలిభేచ్ఛాబహిస్సోపేతకృష్ణదూషణం ।

సంకరై స్సర్వదావాస శూద్రవైశ్య స్సఉచ్యతే ॥ ౨౮ ॥ విప్రాదిధన వాఙ్మస్త ర్భహిస్త త్పరి పీఠనం పర
దారప్రవృత్తత్వం శూద్రశూద్రస్సఉచ్యతే ॥ ౨౯ ॥ బ్రాహ్మణోగమనేచ్ఛాంతర్బహిర్భిత్తుక వేషితా । చడ్డాశ్శిగమనం
నిత్యంతంవిదుశ్శూద్రసంకరం ॥ ౩౦ ॥ శూద్రాదిపూజ్యధీరంతస్వక ర్చైకస్థతాబహిః । స్వవృత్త్యానియతాహారం సంకర
బ్రాహ్మణంవిదుః ॥ ౩౧ ॥ శూద్రదైవతభక్తోనర్భహిశ్శూద్రాదిదూషకః । అన్యవృత్త్యాసదాజీవీసంకర త్పత్రియో
మతః ॥ ౩౨ ॥ ద్రవ్యాదిచార్యధీరంతర్భహిస్సర్వప్రవృత్తతా । ఆప్లేచ్ఛాచ్ఛాజనంనిత్యంసవైసంకరవైశ్యకః ॥ ౩౩ ॥ చ
డ్డాశ్శిగమనేచ్ఛాంతర్బహిఃపి త్తచరిత్రతా । శ్రేణ్యామేవసదాభుక్తి స్సస్యాత్సంకరశూద్రకః ॥ ౩౪ ॥ చిత్తవిభ్రమ
ఏవాంతర్బహిస్సర్వైశ్యతాదనం । పశువత్సర్వభోగశ్చసస్యాత్సంకరసంకరః ॥ ౩౫ ॥ సంకరబ్రాహ్మణోయోత్రస్థా
శ్శుశ్రుత్తిర్మహామతిః । సకేవలమహత్త్వానంజ్ఞాత్వాభాషాంతరేణచ ॥ ౩౬ ॥ వైరాగ్యాభ్యాసవేగేనసద్యోముక్తిం
తోభవేత్ । నికృష్టమపిజాత్యాతంపూజయేయస్సురాలపి ॥ ౩౭ ॥ సమ్యక్సంకారోతియశ్చైష్టమాత్మానం కరణైస్త్రై
భిః । సఏవసంకరఃప్రోక్తఇతర స్తువిషంకరః ॥ ౩౮ ॥ సంకరబ్రాహ్మణఃపూజ్యస్తస్మాద్భ్రాహ్మణసంకరాత్ । సదాయమ
పినఃపూజ్యంమన్యతేసంకరద్విజః ॥ ౩౯ ॥ యశ్చబ్రాహ్మహంసంవేగాదాహుర్లుప్తపాకారకం । సఏవబ్రాహ్మణః
ప్రోక్తఇహబ్రాహ్మణసంకరః ॥ ౪౦ ॥ సంకరబ్రాహ్మణైర్వడ్డాసాంకర్యంసిద్ధ్యతిస్వతః । సర్వత్రవర్ణసాంకర్యంసిద్ధ్యే
ద్భ్రాహ్మణసంకరైః ॥ ౪౧ ॥ యస్వవర్ణశ్రమాచారానావధానేనచేతసా । ఆమృతేరనుత్తిష్ఠేత్స జాతీహీనోపిము
చ్యతే ॥ ౪౨ ॥ యశ్చవర్ణశ్రమాచారాన్విషయానక్తచేతసా । ఆమృతేర్మానుత్తిష్ఠేత్సజాతిశ్రేష్ఠోపిబద్ధ్యతే ॥ ౪౩ ॥
సర్వత్రాహంకృతిర్తులంబృణంబధవిమోక్షయోః । దేహాహంకారతోబధోబ్రహ్మహంత్యాద్విమోచనం ॥ ౪౪ ॥ దే
హాహంకృతిరప్యేషాకారణంబధమోక్షయోః । తామసాహంకృతౌబధస్సాత్వికాహంకృతౌపరః ॥ ౪౫ ॥ బ్రాహ్మ
ణోహంయతిస్తత్రాప్యస్తీతీయంత్యహంకృతిః । తామసీభవబధస్యకారణంప్రోచ్యతేనృణాం ॥ ౪౬ ॥ సంకరోహంకృహః
సక్తోనికృష్టోస్తీత్యహంకృతిః । సాత్వికీభవమోక్షస్యకారణంప్రోచ్యతేనృణాం ॥ ౪౭ ॥ మోక్షాధికారసామ్యేనప్రసంక
రయోర్భిదా మన్యతేయోనముఖ్యేతినముద్యద్భ్రాహ్మణోమహా ॥ ౪౮ ॥ వేదాధికారసామ్యేన సంకరద్విజయోర్భి
దా మన్యతేయోనగౌణేతిభేద దృక్సంకరోమహా ॥ ౪౯ ॥ వేదాధికారహీనత్వాత్సంకరస్యసర్వధా । విమోక్షఇ
తియోమేనేసోల్పధీర్భ్రాహ్మణోజః ॥ ౫౦ ॥ శ్రోత్రవత్త్వసమానత్వాద్భ్రాహ్మణస్యనకేవలం । వేదిత్వమితియోమేనే
సోల్పధీస్సంకరోజః ॥ ౫౧ ॥ మనుష్యత్వావిశేషేణచడ్డాశ్శస్యాపిసద్గుణైః । బ్రహ్మజ్ఞానోపసత్తైకిం బ్రాహ్మణానామ
హంకృతేః ॥ ౫౨ ॥ మదీయత్వాభిమానేనమధూనివతుమక్షికాః । వేదాన్తానావధానేనవిప్రారతుంతికేవలం ॥ ౫౩ ॥
తానియుక్త్యస్తరేణేవతాత్పర్యాద్గిరిచారిణిః । భాషాంతరేణతత్సారావిబన్ద్యేవహిసంకరాః ॥ ౫౪ ॥ దర్శోల్బఙ్గ
పాధ్యాయాత్కమితివాధసంకరః । లబ్ధోభాషాంతరేవేదాకింవిప్రాదితిమన్యతే ॥ ౫౫ ॥ యథాశ్రద్ధాదికంకర్తనోపా
ధ్యాయముఖాద్విహ । తథాబ్రహ్మత్తవిజ్ఞానంనబ్రాహ్మణముఖాద్విహ ॥ ౫౬ ॥ మన్ముఖాదేవ వేద్యత్వా త్సంకరై
ర్భ్రాహ్మణస్సుతః । ధృవేష్టద్రవ్యసంపత్తిస్సన్యతేబ్రాహ్మణాధమః ॥ ౫౭ ॥ పశ్చాత్సహస్రందాస్యా మిత్తుత్వాగ్రేణివ్య
వేషకా ॥ ధావశ్యేవశతంగృహ్ణాన్నిన్ద్రైవ్యసంకరాధమః ॥ ౫౮ ॥ ఏవంభూతాయదిస్యాతాంగురుశిష్యానరాధమా ।
కథన్తుబ్రహ్మవిద్యాయాఃప్రకాశస్సాన్ధ్యవిద్విజాః ॥ ౫౯ ॥ శాంతిదాన్త్యాదిసంయుక్తై కామకోధాదివర్జితైః । ఈష
ణాత్రయనిర్మక్తవజ్చనాదివివర్జితైః ॥ ౬౦ ॥ స్వస్వవర్ణశ్రమోపేతాసదావైరాగ్యసంయుతా । గురుశిష్యాహిక్యతినావి
ద్యాంధాసయతోనిజాం ॥ ౬౧ ॥ చతుర్వేదాలధీతాలస్యాత్తాచారవివర్జితం । నపునంశ్యేవవిశేష్టమపిసత్యంమయో
చ్యతే ॥ ౬౨ ॥ అనాఘ్రతోపివేదాధస్యవర్ణాచారసంయుతం । సంకరాధమమప్యత్రపునాశ్యే వక్రమేణవా ॥ ౬౩ ॥
తస్మాద్వర్ణశ్రమాచారంవిహదేహాదిశుద్ధయే । నకింశ్యోప్రేక్ష్యతేశాస్త్రైక ర్తవ్యంమనిసత్తమాః ॥ ౬౪ ॥ అచారరహి

తోమర్త్యభూమిత్రచనింద్యతే। ఆచారసహితోమర్త్యభూమిత్రచనంద్యతే ॥౬౫॥ స్నానాద్యాచారహీనఃకఃపైదీకే
కర్తణిద్విజః। దృశ్యతేధిక్యతోలోకశిష్టైర్వాసహభోజనే ॥౬౬॥ బాహ్యమేవమలంస్నానైర్నివర్తేతతనాంతరం। ఇ
తిమన్యంతపకేత్రనశంక్యంహితథాబుధైః ॥౬౭॥ అన్యస్యబాహ్యస్నానేనస్వమనోదృశ్యతేశుచి। ఏవంసతినిజస్నానై
రాత్మకౌచేత్వసంశయః ॥౬౮॥ మహిషీంకర్దమాలిప్తాంపామరస్నాపయన్కాస్వయం। అన్తశ్శౌచమవాప్నోతిస్నాన
కృత్యకుతోనతత్ ॥౬౯॥ ప్రాతస్నానంహిసర్వేషాంబ్రహ్మజ్ఞానస్యకారణం। తద్విహీనస్యవేదాంతశ్రవణానధికార
తః ॥౭౦॥ అస్నాతశ్చేత్యమాధింవాకుర్యాన్వైకాగ్రమాపున్నయాత్। ఆలస్యమోహనిద్రాదైర్బాధ్యమానత్వద
ర్శనాత్ ॥౭౧॥ ప్రాతస్నాయానరోగేణబాధ్యతేచపునఃపునః। ఆరోగ్యేనతితీవ్రాస్యాద్భ్రష్టానిష్ఠాశరీరీణః ॥౭౨॥
శీతకాలేపియస్నాయాత్ప్రభాతేనియమేనవై। నతస్త్రినోగవారాపితేనచాస్త్వై హికంసుఖం ॥౭౩॥ అన్విశేష్యాది
మంకర్తస్నానమప్యత్రసంత్యజత్। కథమన్యానికుర్వీతకథంవామోక్షమాపున్నయాత్ ॥౭౪॥ స్నానమగ్రేవిషమి వపరి
ణామేమృతోపమం। మన్యతేబుద్ధిమానేవముముక్షుఃపురుషోత్తమః ॥౭౫॥ శైత్యబాధాసహిష్టుశ్చేత్కింసహేతతతః
పరం। సర్వాసహిష్టుతాయాంహివైరాగ్యంనాస్తికించన ॥౭౬॥ అవిరక్తస్యచేచ్ఛాస్త్రేహిహోత్పత్తిరుదీర్యతే। త
దాస్నానాదికర్తాస్తుపశువచ్చరతుక్షితౌ ॥౭౭॥ దేహాభిమానరాహిత్యంహ్యవగత్యైవిధీయతే। తస్మాదైచ్ఛత్యభయ
న్త్యక్త్వాప్రాతస్నానంబుధశ్చరేత్ ॥౭౮॥ విదేహముక్తిర్విదుషోనయావదేహదిలోకప్రతిభానహీనా। తావత్స్వప
ణ్ణాత్రమనిత్యకర్తాధీనత్వమస్త్వేవనసంశయోత్ర ॥౭౯॥ అంతస్సమాధిర్చహిరాత్మకర్తాపేక్షోహినిత్యాత్మసుఖప్రద
స్స్యాత్। అతోనిజాచారరతోమునీంరస్సమాధినాదేహవిముక్తిమీయాత్ * * * * * ॥౮౦॥

—* ఇతితత్వసారాయణేశకర్తకాండస్య ప్రథమపాదేవింశోధ్యాయః *

ఋషయః * వర్ణాశ్రమవిభేదానప్ర్యాన్వికానిచ సద్గురో! ఏవంశ్రుతవతాంస్వామిన్నస్త్వాకం నాత్ర
సంశయః ॥ ౧ ॥ అన్యత్తు కిచ్చత్ప్రేక్ష్యమధునావ్రతిభాతినః। తస్య చత్వం ప్రతివచః కృపయావ
క్తుమర్హసి ॥౨॥ అస్త్వాకం సంశయశ్చేక్తా త్వదన్యఃకోనువిద్యతే। అతోస్తాసుదయా పూర్ణాస్వీకార్యాభవతా
గురో ॥౩॥ స్వవర్ణాశ్రమయుక్తస్య జీవన్ముక్తస్యయోగినః। జ్ఞానతోజ్ఞానతోవాత్ర పాపస్యాధిగమేనశి ॥౪॥ ప్రా
యశ్చిత్తంశ్రుతిస్త్యుతోఃకర్తవ్యం పత్యతేనవా। అనాత్మవిదుషామేవ తత్స్యాదితి మతస్తునః ॥౫॥ స్వవర్ణాశ్రమధ
ర్మేషుసర్వైశ్చగ్రహాపురస్కరం। అనుష్ఠితేషుపాపాః క్షేతివక్తున్నశక్యతే ॥౬॥ యావదన్మోహభోగోస్తియావద్వా
ప్రాణధారణం। దేహినాన్తావదాగచ్ఛేత్సతపీవహిపాతకం ॥౭॥ అస్త్వాకస్తుభవానవ్యగ్జ్ఞానాత్మేవాత్మవేదితాం
తస్మాద్యథోచితం బూహిసర్వజ్ఞస్తవంహి నోగురుః ॥౮॥ ఇతిప్రప్తోమునిశ్రేష్ఠైర్గౌతమోమునిసత్తమః। సర్వజ్ఞఃక
రుణాసింధురిదంబచనమబ్రవీత్ ॥౯॥ గౌతమః! అహోబుద్ధిమతాంశ్రేష్ఠాముసిద్ధాస్తత్వవేదినః। భవద్భిస్సమ్యగే
వాద్యపరిప్రప్తంశుభేచ్ఛుభిః ॥౧౦॥ ఏతస్త్వికపరిప్రప్తోర్థేవక్తవ్యాబహవస్తువః! ఐరన్తేసంగ్రహేణైవవదామిత్రుణు
తాదరాత్ ॥ ౧౧ ॥ విదుషామపిజాయేరకపాపాన్యామరణార్థ్యం। ప్రాయశ్చిత్తానిహోక్తానికార్యాణ్యేవ బు
ధోత్తమైః ॥౧౨॥ నచకార్యాణ్యవిద్యద్భిరివతాన్యప్యశేషతః। కేషాశ్చిత్తైగ్చిదేవాత్రకర్తవ్యత్వవిధానతః ॥౧౩॥
మరణప్రతిషేధోస్తిప్రాణేనాన్దక్షిణాయనే। కృష్ణపక్షేనికాయాశ్చప్రాయశ్చిత్తశ్చకర్తవ్యతే ॥ ౧౪॥ విదుషామపినా
తాస్త్రిమరణేనియమఃక్వచిత్। యత్తత్సచ్చంద్రమృత్యుత్వంసిద్ధానాంకేవలమ్మతం ॥౧౫॥ విద్యాసామ్యేపిత్రస్యాత్ప్ర
యశ్చిత్తంహిగేహినాం। నతుసన్న్యాసినామేవన్నియమోభిద్యతేక్వచిత్ ॥౧౬॥ ప్రాయశ్చిత్తవిహీనోపిగృహ్యకా
లమృతింగతః। గచ్ఛేత్సన్విద్యాసామధ్యాన్తుక్తిమిత్యాశయోస్తివః ॥ ౧౭ ॥ విద్యాయాముక్తిదత్వేవిప్రబంధనవత్త

నే । ససామర్థ్యంభవేతిశ్చైత్ప్రాయశ్చిత్తం వినాద్విజాః ॥౧౮॥ యతేశ్చాశ్రమసామర్థ్యాత్ప్రాయశ్చిత్తముపేక్షితం । సతువిద్యాబలేనాతఃప్రాయశ్చిత్తవిధిర్గృహే ॥౧౯॥ ప్రాయశ్చిత్తంభవేదత్రజ్ఞాతపాపస్యకేవలం । నత్వజ్ఞాతస్యవిదుషామితీశంకాచమాస్తువః ॥ ౨౦ ॥ అజ్ఞాతపాపతుల్యంస్యాదకాలమరణంహితత్ । నచాస్తిజ్ఞాతపాపస్యప్రాయశ్చిత్త మశేషతః ॥ ౨౧ ॥ జ్ఞానోదయాత్పరం త్యక్తం కర్మనైమిత్తికం తుయత్ । తద్దేతుకస్య పాపస్యప్రాయశ్చిత్తవివర్జనాత్ ॥ ౨౨ ॥ శాకపాకాద్యఘృతైవృష్యయజ్ఞాఉదాహృతాః । యేహినాశ్రమసిద్ధ్యర్థాః ప్రాయశ్చిత్తైర్తాకాస్తుతే ॥ ౨౩ ॥ తేషామకరణేపాపమకర్తురైవసిద్ధ్యతి ద్విషద్భిర్గృహ్యమాణత్వం శూన్యతేహితదీయతేః ॥ ౨౪ ॥ తస్యద్విషదభావేపిస్వదృష్ట్యావిదుషఃకవచిత్ । పాపినఃఖలువర్తస్తేస్వభావాద్దూషకాజనాః ॥౨౫॥ అగమ్యాగమనాభక్త్యభక్షణాద్యుత్థితస్యచ । ప్రాయశ్చిత్తన్నపాపస్య జ్ఞాతస్యాపీతనోచితం ॥ ౨౬ ॥ బుధేతా దృశపాపస్యనప్రసక్తిఃకదాచన । అభిమానవిహీనత్వాదజ్ఞానాచ్చేత్తదివ్యతే ॥ ౨౭ ॥ ప్రాయశ్చిత్తంనకుర్యాచ్చేదజ్ఞానోష్ఠస్యతాదృశః । బుధోఽన్యథాపతేదేవస్వాశ్రమభ్రంశదర్శనాత్ ॥౨౮॥ అజానకృతపాపస్యప్రాయశ్చిత్తాకృతావధఃపతనశ్చేత్కిమన్యత్రవక్తవ్యంజ్ఞానతఃకృతే ॥౨౯॥ బుధశ్చేద్వానకుర్యాత్తద్జ్ఞానతఃపాపముత్కటం । అజ్ఞానతఃకృతమపిప్రాయశ్చిత్తేననాశయేత్ ॥౩౦॥ద్విషదోఽగ్నివినియోగస్యాత్తస్యచేతినశంక్యతాం । కర్తురేవతదర్హత్యేకిమన్యపరిచిన్నయా ॥౩౧॥ నైమిత్తికత్యాగపాపమేవశ్చేద్వినియోజితం । సుహృద్భ్యోవినియోగార్హపుణ్యస్యానుపపత్తితః ॥౩౨॥ వైయర్థ్యంసంప్రసజ్యేతశ్రుతేస్తస్మాత్సుహృత్కృతే । నైమిత్తికానాంవిదుషికర్మణాంవిధిరిష్యతాం ॥౩౩॥ నిషిద్ధసేవారూపాణాం పాపానామ్మహతామపి । ద్విషత్సువినియోగోస్తుకృతానాంజ్ఞానతోపిచ ॥౩౪॥ ఇతికేచనమన్యస్తేతదసంగతమేవహి । విదుషాంజ్ఞానతఃపాపేవిద్యత్వంసప్రసిద్ధ్యతి ॥౩౫॥ సుహృత్కృతేతుకర్తాణిసన్నితేషేష్వవకర్మసు । నైమిత్తికేషుకార్యాణివిద్యద్భిరవికారిచిత్ ॥౩౬॥ గ్రహాన్నానగాయత్రీజపోపాకర్మపూర్వకైః । ఏతైరవశ్యానుష్ఠేయైస్సర్వసాధారణత్వతః ॥౩౭॥ కర్మభిర్వత్సరప్రాయశ్చిత్తరూపైర్నునీరితైః । సుహృదఃపరితుప్యన్తి విద్యత్సంబన్ధినోజనాః ॥ ౩౮ ॥ విహితానాస్తునిత్యానాంకర్మణామననుష్ఠితా । శ్రుతిస్త్పతినిషిద్ధానాంకర్మణాంనాశ్యనాన్యతా ॥౩౯॥ జ్ఞానతోజ్ఞానతోవాత్రయాన్యఘాసీరితానివై । తేషాన్నివృత్త్యేవిద్యద్భిః ప్రాయశ్చిత్తం విధీయతే ॥౪౦॥ బ్రహ్మత్వజ్ఞానదర్శనో ప్రాయశ్చిత్తంనచేచ్ఛరేత్ । సవిద్యాన్నామమాత్రేణ నరకేపణితోభవేత్ ॥౪౧॥ కరణేభ్యదయాభావేప్యామోక్షాదవివాశినాం । అగ్నిహూత్రాదిరూపాణాంనిత్యానాంకర్మణాంబుధైః ॥౪౨॥ అనుష్ఠితానాం పుణ్యానియాన్యక్తానిశ్రుతాస్తృతా । తేషాశ్చన్యగ్రకుత్రాపివినియోగోనకర్తవ్యతే ॥౪౩॥ విదుషాన్యననుష్ఠానేప్రత్యవాయోహీనశ్చిత్తః । అతోనతేషాంశంకిధ్వంవినియోగంసుహృత్సంచ ॥౪౪॥ విద్యాయాన్యహకారీణిప్రాక్ప్రబోధాత్కృతానివై । అగ్నిహూత్రాదికర్తాణినిత్యానివిదుర్బుధాః ॥౪౫॥ మోక్షస్యసహకారీణిప్రబోధోత్పత్త్యనంతరం । తాన్యనుష్ఠీయమానానివిదుషాపీతితేవిదుః ॥౪౬॥ విహితాకరణోక్తానియథా పాపానిసత్తమాః । నిత్యనైమిత్తికత్వేనవివిధానీరితానివః ॥ ౪౭ ॥ నిషిద్ధకరణోక్తానితథాపాపానిదద్విధా । ప్రోచ్యంతే స్వపరాధాని తానిచశ్రుణుతాదరాత్ ॥ ౪౮ ॥ బ్రహ్మహత్యాదిపాపానిప్రసిద్ధానిశ్రుతాస్తృతా । తానిపశ్యమహస్త్యేవస్వాధానివిదుషాంవిదుః ॥౪౯॥ అన్యానితుకృతాన్యత్రజ్ఞానతోజ్ఞానతోపిచ । ప్రాయశ్చిత్తానపేతూనిపరాధానిభవన్త్యహా ॥ ౫౦ ॥ బ్రహ్మపరోక్షవిద్యాసావర్ణితుంకేనశక్యతే । ప్రణశ్యంతియోష్యేతాఉపపాతకకోటయః ॥౫౧॥ వినాశోక్త్యాపరాధత్వవచనన్నాప్యనర్థకం । కర్తేభిలస్యాదానేనతన్నాశోహయ్యపచర్యతే ॥౫౨॥ వినాశవాగ్వాముఖ్యాస్తాంతేషాంకర్మవియోగతః । పరైఃపరిగృహీతానాంపునశ్చగతివర్జనాత్ ॥౫౩॥ పదేపదేహిజాయంతఉపపాపానిదేహినాం । విదుషాంసావధానేనచేతసాచరతామపి ॥౫౪॥ తేషామవిద్యద్విషయేబహుజన్తప్రదాశ్చతా । శ్రుతిస్త్పతిపురాణేషుప్రాయ

అహిముఖ్యైశ్వర్యం ॥౫౫॥ తేషాంజ్ఞేమపపాపానాంఫలాభావోగ్రకర్తరి మహాత్మ్యంబ్రహ్మవిద్యాయాస్తద్భివాచా
మగోచరం॥౫౬॥ మహాతామపిపాపానాంపశ్చానాంఫలవర్జనం ప్రాయశ్చిత్తానపేక్షాభ్యుకచిచ్ఛిన్నస్యజ్ఞతాః॥౫౭॥
తేషాంపరార్థతాయాంహీకర్తుస్సాన్యభ్యులవర్జనంపరగృహ్యమాణత్వాత్సార్వత్వవైవతుల్యతే ॥ ౫౮ ॥ విదుషాపి
కృతానాజ్ఞేజ్ఞానామహలాంఘనః ప్రాయశ్చిత్తైర్వియోగస్సాన్యభ్యుత్తాపపురస్సరైః ॥౫౯॥ తానికర్తౌవియు
క్తానితదాపశ్చాపివేగతః ద్విషతఃప్రవిశన్త్యేవనాత్రసన్దేహకారణం ॥౬౦॥ అహంబ్రహ్మేతిబోధస్య ఛాయామాశ్రి
త్యకేచన ప్రాయశ్చిత్తముపేక్షనైసర్వశాస్త్రోదితంబత ॥౬౧॥ ప్రాయశ్చిత్తభ్యుత్తైర్యాదుపేక్షనామహత్తమం
పాపానిచేన్నకుర్యుర్వాకుర్యుశ్చేత్సాన్వితచింతనం ॥౬౨॥ చింతనావిషయత్వంహి స్యాత్తనస్తైర్వినిశ్చితం పాపా
నాభ్యుఫలాభావాస్తస్మాల్లేజ్ఞానతోహతాః ॥ ౬౩ ॥ సాత్త్వికజ్ఞానవస్తస్తుమన్యనేస్వస్యచిన్త్యతాం పాపానాభ్యుఫ
లంసద్యఃపశ్చద్వాతేమహత్తమాః ॥ ౬౪ ॥ యస్సర్వాణిపాపానిభస్మసాతురుతేద్విజాః యేనైవదేహినశ్యంతిః
ప్రాయశ్చిత్తవిధిర్న హాః ॥౬౫॥ యేనచిత్తస్యనైర్మల్యంస్ఫటికాదివదుద్భవేత్ యేనతేజాంసివర్ధనేప్రాయశ్చిత్త
విధిర్న హాః ॥౬౬॥ యంకుర్వతోజనాన్స్తృత్యాధర్మరాజోవిభేత్యపి కూర్తైర్భుతైస్సమేతస్సప్రాయశ్చిత్తవిధిర్న
హాః ॥౬౭॥ యంకుర్వతోజనాన్స్తృత్యాధర్మప్రవృత్తైర్నిగధతాంమన్యతేచిత్రగుప్తస్సప్రాయశ్చిత్తవిధిర్న హాః ॥౬౮॥
యదనుష్ఠానమాత్రేణబ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః క్రంకగ్యంకుర్వతేసత్యంప్రాయశ్చిత్తవిధిర్న హాః ॥ ౬౯ ॥ యంకుర్వన్
ప్రత్యహంవిద్వాన్బ్రహ్మనన్తమ్మహత్తరం భుజ్జేరిరావృతింస్పష్టం ప్రాయశ్చిత్తవిధిర్న హాః ॥ ౭౦ ॥ ఉత్కృష్టి
రహితానిత్యాన్ముక్తింకైవల్యసంజ్ఞికాం యద్వాన్ప్రయాతినీశ్చంకం ప్రాయశ్చిత్తవిధిర్న హాః ॥ ౭౧ ॥ సమాధి
మాచరన్విద్వాన్యదనుష్ఠానపూర్వకం సమాధ్యుపరతోనస్యాత్ప్రాయశ్చిత్తవిధిర్న హాః ॥ ౭౨ ॥ యదనుష్ఠానత
స్త్రుప్తాదేహాశ్చకరణేశ్వరాః సమాధిపాటవంకుర్యుః ప్రాయశ్చిత్తవిధిర్న హాః ॥ ౭౩ ॥ శ్రుతయస్త్రుతయస్సర్వా
స్సాన్యగ్ధవత్పశ్యయద్వతా మత్వానుకూలామోక్షాయప్రాయశ్చిత్తవిధిర్న హాః ॥ ౭౪ ॥ తస్మాత్సర్వోత్తమంసర్వశ్రు
తిస్త్పృతిసమితిం ప్రాయశ్చిత్తంసకుర్యాద్విద్వానేవవిశేషతః ॥ ౭౫ ॥ శిరోపాణ్యాదిమాదేపేచాయావదప్ర
తీయతే తావద్యోగీశ్వరస్యాపిప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతే ॥ ౭౬ ॥ పశుపత్యాదిజన్తూనాంకేవలంనాస్తితద్విధిః సవీన
పాపాభావాచ్చపూర్వేషాంభోగతఃక్షయాత్ ॥ ౭౭ ॥ పశ్యాదిభ్యోగ్యకృష్టాహితేనరాపాపయోనయః యేపాపా
నిప్రకుర్వంతఃప్రాయశ్చిత్తముదానతే ॥ ౭౮ ॥ ప్రాయశ్చిత్తాననుష్ఠానేతమోగుణసముద్భవైః పాపైర్విద్వానపిక్షి
ప్రమాకృన్తోఃపతేద్ధృవం - ౭౯ - ప్రచ్ఛన్నస్వప్రకాశస్యచియషఃపాపవేగతః ద్యుఃఖంసాంసారికంనిత్యంభవేద్వా
చామగోచరం ॥ ౮౦ ॥ సత్యబ్రహ్మపదాయాశఃకామ్యకర్తృవివర్జితం ప్రాయశ్చిత్తంసకుర్యాచ్చేదహంతాగ్ధాన్వ
సిద్ధ్యతి ॥ ౮౧ ॥ అహంకారాదఃపాతస్సర్వప్రహివినిశ్చితః అతోహంకారనాశాయప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతే ౮౨
అజ్ఞానాద్వాక్యతేపాపేపశ్చాత్పాపత్వధీర్భది ప్రాయశ్చిత్తం ప్రకుర్వీతతన్నజ్ఞానాత్తునశ్యతి ॥ ౮౩ ॥ తస్మాద్ధ్యాయ
యమ్మనిశేష్టాబ్రహ్మచిత్ప్రవరాలపి కురుభ్యమప్రమాదేనప్రాయశ్చిత్తానిసాదరం ౮౪ ॥ శ్రుతిస్త్పృతి పురాణానాం
ప్రాయశ్చిత్తవిధౌతరాం తాత్పర్యకర్మనాన్తుతతోపేక్షాకదాపిః - * * * ౮౫

* ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాణ్డస్య ప్రథమపాదే ఏకవింశోధ్యాయః *

పునశ్చనఃప్రవత్స్యామిప్రాయశ్చిత్తవిధింద్విజాః జీవన్ముక్త్యయేనైవనైదేహీమ్ముక్తిమాఘ్నయాత్ ॥ ౧ ॥ అజ్ఞానా
ద్విహితానాజ్ఞేగ్లోకోభూన్యోకర్తృణాం అజ్ఞానాదేవపాపానిమహాన్యవికృతానిచేత్ ॥ ౨ ॥ ద్వివిధానాభ్యుచా
పానాస్తేషాంకర్తృబుధోద్రుః జీవన్ముక్తీశాస్త్రోక్తంప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ ॥ ౩ ॥ కదాచిచ్ఛికుర్యాత్సజ్జ్ఞా
నాత్తామ్యుభయన్నిగః ఏకవిజ్ఞానవత్సేనసర్వజ్ఞత్వావధారణాత్ ॥ ౪ ॥ నిత్యవైమల్యకేభ్యశ్చన్యతిరిక్తానితానితా-

ప్రాయశ్చిత్తాఖ్యైర్దాణివిధియంతే శుతౌ స్మృతౌ ॥ ౫ ॥ నైమిత్తికేషు తు ప్రాయశ్చిత్తరూపాణి కానిచిత్ । దృశ్యస్తేషు
దయాధాని కానిచిచ్ఛద్విజోత్తమాః ॥ ౬ ॥ తత్రహ్యధ్యుదయాధానిసహ ప్రాకామ్యైర్కర్తృభిః । పరిత్యక్తాని విషద్విభోభిః
గేచ్ఛావర్జితైర్భృశం ॥ ౭ ॥ ప్రాయశ్చిత్తాత్త కాన్యన్యానవిషత్సాత్సవోధతః । త్యాజ్యాన్యేవతథాప్యేతాన్యాచరన్తి
బుధోత్తమాః ॥ ౮ ॥ త్సుద్రపాపక్షయాధానాస్తేషాం లోకోపయోగితాం । మత్స్యేవ శ్రద్ధయాపేతా ఇవకుర్వన్తి సా
ధవః ॥ ౯ ॥ యావద్వద్దాత్రమాచారబద్ధనం యోగినామపి । తావజేతానికర్తాణి కార్యాణ్యేవమనీషిభిః ॥ ౧౦ ॥ పాపే
ష్యక్రియ మాణేష్యప్యత్ర పూర్వేషు చస్వయం । నషేష్యపి త్ర బోధేన తాని కార్యాణ్య సంశయం ॥ ౧౧ ॥ వ్యతి
రిక్తాన్యపి ప్రాయశ్చిత్తాని స్వార్థకత్వతః । కృతపూర్వేషు పాపేషు సత్సేవ విహితా నితు ॥ ౧౨ ॥ పాపా
భావేవిధియంతేనకస్యాపికదాచన । నైవస్నేమిత్తికప్రాయశ్చిత్తకర్తాణి సత్తమాః ॥ ౧౩ ॥ లోకసంగ్రహహేతుత్వా
న్నిత్యకర్తృసమానతాం । కేచిదాహుర్బుధశ్రేష్ఠాబలవాంస్తద్విధిస్తతః ॥ ౧౪ ॥ కృభ్రచాంద్రాయణాదీనితాని సు
మహాంతిచ । గంగాప్రయాగసేత్వాదితీర్థస్నానానియానిచ ॥ ౧౫ ॥ వేదపారాయణాదీనిశివస్తోత్రాత్త కానివై । పశ్చాత్తుర
జపాదీని శుతిస్తృతిపురాణతః ॥ ౧౬ ॥ ఏవంవిధానిచాన్యానివిధియంతేవిధాయతైః । తాన్యేవవ్యతిరిక్తాని ప్రాయశ్చిత్తాభిధాని
చ ॥ ౧౭ ॥ లక్ష్మ్యేదేశేనకార్యాణిమాత్రానిమహాంతిచ । స్తోపయుక్తానికర్తాణిభజన్త్యేవననిత్యతాం ॥ ౧౮ ॥ నై
మిత్తికత్వజ్ఞైరేషాన్నవాచ్యంకర్తౄణాంబుధైః । శాస్త్రోదితార్థికప్రాయశ్చిత్తత్వత్వృథక్తయా ॥ ౧౯ ॥ లోపేవి
హితనిత్యానానిషిద్ధమహతాంకృతౌ । వ్యతిరిక్తానివిదుషాకర్తవ్యానియథాబలం ॥ ౨౦ ॥ నైమిత్తికాంతర్భూతా
నాంప్రాయశ్చిత్తస్వరూపిణాం । పరాధేవినియక్తత్వాన్నాత్మార్థత్వముదీర్యతే ॥ ౨౧ ॥ అవిద్యద్విషయోయశ్చేత్ప్ర
యశ్చిత్తవిధిర్తతః । తదాస్వార్థత్వమిష్యేతసర్వేషాంపుణ్యకర్తౄణాం ॥ ౨౨ ॥ జీవన్ముక్తస్యవిదుషోహ్యయన్నియమఉ
చ్యతే । సర్వేషామేతదర్థత్వేసుహృదాంకింప్రయోజనం ॥ ౨౩ ॥ సుహృజ్జనోపయోగినిబుధేపుణ్యానికానిచిత్ । తదను
ష్ఠీయమానానిహ్యారీకార్యాణిసువ్రతాః ॥ ౨౪ ॥ పుణ్యానాంవ్యతిరిక్తానాన్నయక్తాసుహృదర్థతా । ఆగంతుకత
యాతేషాంస్వార్థత్వైకవినిశ్చయాత్ ॥ ౨౫ ॥ ఋషుషయఃః బ్రహ్మహంజన్తసేరణ్యేకుటింకృత్వావసేన్నరః । ద్వాద
శాబ్దానసంతప్తస్సర్వదావిజితేంద్రియః ॥ ౨౬ ॥ భిక్షామాహృత్యఘట్టేయాత్స్వదోషంభ్యాపయన్నుశాం । శాక
మూలఫలాశీవాకృత్వా శవశిరోధ్వజః ॥ ౨౭ ॥ సంపూర్ణేద్వాదశేవక్షేబ్రహ్మహత్యాంవ్యపోహతిఇతిశాస్త్రేషుపా
పానాంప్రాయశ్చిత్తవిధియంతే ॥ ౨౮ ॥ ఖలోష్ట్రీసుకరీవిట్కృగోమాయుమృగపక్షితాం । చక్షుశ్చులగ్రనశ్యజ్జప్రప్రాప్నో
తిబ్రహ్మహంక్రమాత్ ॥ ౨౯ ॥ ఇతిశాస్త్రేషుపాపానాంఫలజ్ఞాన్తవిధియంతే । అత్రనస్సంశయస్సాన్నిమిక్తసుతరాంజాయతేగు
రో ॥ ౩౦ ॥ ఫలవాక్యానిచప్రాయశ్చిత్తవాక్యానియానిచ । పరస్పరవిరోధీనినామ్నవస్త్యేకవాక్యతాం ॥ ౩౧ ॥ ఏకే
షాంహిగతావన్యాన్యగతీనిభవన్త్యలం । భిన్నాధికారివిషయాణీతివత్తున్నశక్యతే ॥ ౩౨ ॥ ఫలంయాత్యకృతప్రాయశ్చి
త్తఏవేతిచేత్తదా । కస్తాచిత్కస్యచిచ్ఛాస్తాన్ముక్తిరన్యస్యచాన్యతః ॥ ౩౩ ॥ ఇతిదానార్థకంశాస్త్రస్సస్యాదేవసమ
న్వితం । తేనత్వధీతశాస్త్రాచాంభవత్యాపాతదర్శితా ॥ ౩౪ ॥ నిరూపితంహిన్యాయేనశాస్త్రమేకముఖంభవేత్ । ఏక
ముఖ్యవిహీనేవశాస్త్రేనాధ్యయనేఫలం ॥ ౩౫ ॥ సర్వేషాంబ్రహ్మహత్యాదిపాపానామాత్మబోధతః । నిపుత్తిశ్చ
కస్యచిచ్ఛాస్త్రేవిస్పష్టమవగమ్యతే ॥ ౩౬ ॥ జ్ఞానేనచేన్నివక్త్రంస్తదాతాన్యభయానిచ । వాక్యానివ్యర్థతాంయాన్తి
జ్ఞానపైయర్థ్యమప్యనత్ ॥ ౩౭ ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిధానస్యాప్యాపన్నాహ్యవ్యవస్థిః । కర్తౄణేతికస్యచిత్ప్రేక్షానే
నేతికస్యచిద్గురో ॥ ౩౮ ॥ అధికారిభిదేనేత్యత్రాపియదికథ్యతే । తత్రాపిపూర్వవచ్ఛాస్త్రమసమన్వితమేవహి ॥ ౩౯ ॥
కస్యచిత్కర్తౄణాముక్తికస్యచిద్దానతోభవేత్ । ఇతిశాస్త్రేకవాక్యత్వం హియతేగురునాయక । ౪౦ ॥ కర్తౄణేవవి
ముక్తిశ్చేదానకాణ్డోనిరర్థకః । జ్ఞానేనైవవిముక్తిశ్చేతకర్తౄణిరర్థకః ॥ ౪౧ ॥ అక్షీణేషుచపాపేషుజ్ఞానంకస్యాపినోద్భ
వేత్ । పాపానామాత్మవిజ్ఞానప్రతిబద్ధకతాశ్రుతేః ॥ ౪౨ ॥ సక్షీయేరంశ్చపాపానివినాజ్ఞానోదయంకస్యచిత్ । పరావరసమా

లోకాత్సర్వకర్మక్షయశ్చ తే ॥ ౧౩ ॥ జ్ఞానకర్మ పరత్వేన విరుద్ధానామపీదృశాం వాచ్యస్సమన్వయః ప్రాయశ్చిత్తైకవన
సాంయథా ॥ ౧౪ ॥ తథాపాపఫలౌ క్షీనాముభయేషు సమన్వయః । అవశ్యవాచ్యఏకస్త్విన్నధికారిణి సద్గురో ॥ ౧౫ ॥
ఇతి పృష్టస్స సర్వజ్ఞో గౌతమశ్చివ్యవత్సలః । ప్రసన్నవదనో హృద్వాత్ప్రత్యువాచ మునీశ్వరా ॥ ౧౬ ॥ గౌతమః శ్రీ అహూ
మునీంద్రాధీమంతః ఊహాహావిచక్షణాః । సాధుపృష్టం హి యుష్మాభిర్వదామః శ్రుణుతాదరాత్ ॥ ౧౭ ॥ త్రివిధానాం బు
వాక్యారామేకస్త్విన్నధికారిణి । సమంజసతరోస్త్యేవ సూక్ష్మదృష్టే సమన్వయః ॥ ౧౮ ॥ అజ్ఞానకృతపాపాని బ్రహ్మ
హత్యాదికాన్యపి । వనపాసాదిభిః ప్రాయశ్చిత్తైర్నశ్యంత్యశేషతః ॥ ౧౯ ॥ జ్ఞానాచరితపాపాని తాన్యేవ నిఖిలాన్యపి । ఖ
రాదిజన్మభిర్నశ్యంత్యశేషాణి ఫలైస్తతః ॥ ౨౦ ॥ అదైవతబ్రహ్మవిజ్ఞానందర్శనశ్రవణాదిభిః । ఉదేతి తేన కైవల్యవిముక్తి
రితి నిశ్చయః ॥ ౨౧ ॥ పరావరసమాలోకసంజ్ఞంతు బ్రహ్మవేదనం । ముక్తిమాత్రస్య హేతుస్సాన్యైర్నతు కర్మక్షయస్యచ ॥
ప్రాయశ్చిత్తైశ్చ నిష్కామపుణ్యరూపైర్న హత్తరైః । జన్మభిశ్చ ఖలేపాపే ప్రక్షీణే సుమహత్తరే ॥ ౨౨ ॥ జ్ఞానస్యోత్పద్య
మానత్వాత్తత్తతే పరమాత్మనః । హేతుత్వం కాకతాళీయన్యాయేనైవోపచర్యతే ॥ ౨౩ ॥ జానోదయాత్పరః జ్ఞానకృ
తాఘానుపపత్తితః । విదుషానైః ప జన్మాస్తే ప్రాణోతా ॥ ౨౪ ॥ నిషేధతః ॥ ౨౫ ॥ ఆదేహ పాతాదజ్ఞాన
కృతపాపోపపత్తితః । ప్రాయశ్చిత్త విధిస్తేషాం విద్యత్స్వపిని రంకుశః ॥ ౨౬ ॥ ప్రాతిభాసిక కామాది సర్వ
వృత్త్యుర రీకృతే । విదుష్య జ్ఞాత పాపానాం ప్రాతిభాసిక సంజ్ఞినాం ॥ ౨౭ ॥ ఉపపత్తిర్నిసర్వేషాం శ్వా
సేశ్వాసేపదేపదే । పాపాని సంభవంత్యేవ దేహినా జ్ఞాగ్రతామపి ॥ ౨౮ ॥ అత్రైవం సతి సిద్ధేపి సార్థక్యే కాణ్డ
యోర్వయోః । ప్రాధాన్యం కర్మ కాణ్డస్య సంసిద్ధం సూక్ష్మదర్శనే ॥ ౨౯ ॥ జీవన్ముక్తోపలభ్యస్య బ్రహ్మజ్ఞానస్య తాదృశః
ప్రాయశ్చిత్తాభిధాత్మీయకర్మ శేషత్వదర్శనాత్ ॥ ౩౦ ॥ కృత్స్నస్య కర్మ కాణ్డస్య నచ ప్రాధాన్యమిష్యతే । ప్రాగేవ త్య
జ్యమానత్వా తామ్యానాం కర్మణాం బుధైః ॥ ౩౧ ॥ అప్రాధాన్యస్య కృత్స్నస్య జ్ఞానకాణ్డస్య నేవ్యతే । అభసంపాప
ణీయత్వాద్విదేహత్వస్య తైరపి ॥ ౩౨ ॥ ఏవం కేన చిదం కేన ప్రాధాన్యేన త్యపి ద్వయోః । కర్తృవప్రకృతం శ్రేయః ప్రాప్తి
కారణముత్తమం ॥ ౩౩ ॥ వ్యవహారదశాప్యేషా ప్రకృతా విదుషామపి । ప్రాయశ్చిత్తస్య సద్భావప్రతిపాదనగోచ
రా ॥ ౩౪ ॥ ఆవిదేహావిముక్తేస్తైర్జీవన్ముక్తైరపి ద్విజాః । ప్రాయశ్చిత్తం యథాశాస్త్రమభూచ్ఛేషసమప్తతం ॥ ౩౫ ॥ వి
హితాకరణే పాపం శాస్త్రైర్గృత్యముదీర్యతే । తదవశ్యం భవేదేహాన్నాత్ర కార్యా విచారణా ॥ ౩౬ ॥ నిత్యానామనసు
స్థానే విహితాశ్రమకర్మణాం । వర్ణాశ్రమపరిభ్రంశస్సర్వత్ర హ్యవధార్యతే ॥ ౩౭ ॥ అథాదనాత్త విత్వజ్ఞుశేషాం సిద్ధ్య
త్యసంశయం । సమ్యగ్భృగిహ్మత్త విదుషాం పరిభ్రంశాద్యసంభవాత్ ॥ ౩౮ ॥ జ్ఞానినస్త్విహ మన్యంతే కేచిదేవం ద్విజౌ
త్రమాః । ఆత్మనో నాస్తిక ర్మత్వం పూర్వమన్యథునాకుతః ॥ ౩౯ ॥ ఔపాధికతయ కర్మత్వం భాసమానమభూత్పురా
రజ్జుసర్పాదివదోపి ధాదవ్యమిథ్యైతి నిశ్చితం ॥ ౪౦ ॥ వాస్తవం పాపకర్మత్వం యది స్యాదాత్మనో ధునా । ప్రాయశ్చిత్త
జ్ఞుకర్మత్వం కిం మిథ్యాప్రతిపత్తవేత్ ॥ ౪౧ ॥ ఆన్యదృష్టేవ పాపం తు కర్మానుష్ఠితమాత్మనా । మద్భృష్టౌ కర్మకర్తా
దిభేదాభావాన్ముకిజ్ఞిన ॥ ౪౨ ॥ యద్యేన్ద్రియాణాశ్చేష్టాస్తామాత్మనస్సాక్షీణస్తయా । కాహంసి కానువృద్ధి ర్వాసి
స్సంగస్య భవిష్యతి ॥ ౪౩ ॥ తస్మాద్భృగిహ్మత్త విదుషాం ప్రాయశ్చిత్తముకిజ్ఞిన । కర్మత్వమస్తే కైవల్యం హస్తగంహి నిగద్య
తే ॥ ౪౪ ॥ ఇత్యేవ నిశ్చయస్సాధుర్యుష్మాకం ప్రతిభాతి కిం ! స్వేచ్ఛాచారస్యకో హేతురస్మాదస్యో విచింత్యతే ॥ ౪౫ ॥
వాస్తవం బ్రహ్మవిజ్ఞానముత్పన్నం యస్య చేతసి । విద్వానేవంసనబూరియాదాత్మనోస్తిహిక ర్మతా ॥ ౪౬ ॥ అకర్మత్వ
స్తు నిత్యస్య సాక్షీణి పరమాత్మనః । సర్వశ్రుతి స్మృతీన్యాయప్రసిద్ధజ్ఞేత్స్వరూపిణః ॥ ౪౭ ॥ జీవాత్మనస్తకర్మత్వమ భూ
త్పుర్వం హి వాస్తవం । ప్రబోధానంతరం త్వద్యప్రాతిభాసికమిష్యతే ॥ ౪౮ ॥ ప్రాతిభాసికకర్మత్వభోక్తృత్వాదేర్విదు
ష్యపి । సర్వైరూరీకృతత్యేన నాత్యంతాభావ ఇష్యతే ॥ ౪౯ ॥ రజ్జుయాథాత్మ్యవిజ్ఞానానంతరం సర్వవిభ్రమః । న జాయ
తే యథాస్వల్పాప్యేవ జ్యేతోస్సపమాస్తువా ॥ ౫౦ ॥ ప్రాతిభాసికకర్మత్వం స్వదృష్టేవాధునాపిచ । దృశ్యతే కర్మచ స
జ్ఞం వ్యవహారాదిదశ్శనాత్ ॥ ౫౧ ॥ ఇంద్రియాణాం జ్ఞాత్యేన నాత్మాధ్యాసం వి నాకృచ్ఛతే । విషయేషు స్వతః కాచిచ్ఛే

ప్రభవితమర్హతి ||౮౨|| పాపమప్యన్యదృష్ట్యేవనాత్తదృష్ట్యేతివాగియం | అప్రీతిమధునాస్తాకంకుర్వంత్యపిముసి
 శ్వరాః ||౮౩|| ముదంసచిత్రగుప్తస్యసభటస్యయమస్యహి | కుర్యాదధికశిత్రార్హప్రాణిలాభోత్సృకత్వతః ||౮౪|| ప్రా
 యశ్చిత్రవిధానేచహనింవావృద్ధిమేవవా | స్వస్యపశ్యేత్సదుద్బద్ధిస్తత్రైవయమసన్నిధౌ ||౮౫|| ప్రాయశ్చిత్రవిహీన
 స్యపాపినస్తస్యదుర్మతేః | కైవల్యంహస్తగచ్ఛేత్తత్రదర్శయతుస్వయం ||౮౬|| ఈదృశైకింవృధాలాపైర్యాయం
 బ్రహ్మాత్మవేదినః | ఆదేహపాతాన్తద్వాక్యేస్సావధానేనచేతసా ||౮౭|| శ్రుతిస్త్వత్పుక్తమార్గోసర్వమంగళమే
 తునా | కురుధ్వముచితాన్యత్రప్రాయశ్చిత్రానిసద్విజాః * * * * * ||౮౮||

* ఇతితత్వసాగాయణే కర్మకాణ్డస్యప్రథమ పాదే ద్వావింశోధ్యాయః *

* అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి యతీనామపియోగినాం | పాపక్షయార్థకముఖ్యంప్రాయశ్చిత్రం ద్విజర్షభాః ||౧||
 విహితాకరణోత్థేవానిషిద్ధాచరణోద్భవే | పాపేనతియథాశాస్త్రంప్రాయశ్చిత్రంయతిశ్చరేత్ ||౨|| యతేస్సంసార
 ముక్తత్వాత్పాపస్యద్వివిధస్యచ | నావకాశభిక్వాపికదాచననశంక్యతాం ||౩|| బాహ్యసంసారముక్తేపి స్వాంత
 స్సంసృతిమత్వతః | ద్వివిధభౌద్భవేత్పాపంజ్ఞానతోజ్ఞానతోపచ ||౪|| విదుషాంజ్ఞానతోఘస్యానుపపత్తిర్నినిచ్చితా | క
 థమతోపపత్తిస్సాన్విదితచేన్నైషదూష్యతే ||౫|| నిత్యనైమిత్తికత్వేనవిహితంహిద్విధామతం | తత్రనైమిత్తికత్వా
 గాద్యత్పాపంసముదీరితం ||౬|| తద్దానతఃకృతంప్రాయశ్చిత్రాపేక్షాంవినారిషు | వినియోజ్యత ఇత్సుక్తంయథైవమిహ
 చద్విజాః ||౭|| నిత్యకర్మపరిత్యాగపాపంకేవలమత్రచ | నజ్ఞానతోభవేతి-బ్బదపిబ్రహ్మవిదోయతేః ||౮|| అజ్ఞా
 నతశ్చేత్తజ్ఞతంప్రాయశ్చిత్రంపిధీయతే | బ్రహ్మవేదిత్వసామాన్యద్యతీనాంగృహీణామపి ||౯|| ప్రాయశ్చిత్రప్రకా
 రోహిభిద్యతేయతిగేహినోః | తావతాసర్వభేదజ్ఞునమన్యంతాంద్విజర్షభాః ||౧౦|| అకాలమరణేప్రాప్తే గృహీయ
 త్యోస్తుయామతోప్రాయశ్చిత్రస్యశాస్త్రేషుభావాభావావిదోరపి ||౧౧|| తావాశ్రమనిమిత్తాహినతుజ్ఞాననిమిత్తకాతస్మా
 త్ప్రాయేణబహుశస్సామ్యమేవావధార్యతే ||౧౨|| ప్రాయశ్చిత్రంయతీనాస్తుపాపసంక్షయకారణం | ప్రణవస్యజపోవాక్య
 చతుష్టయజపస్తథా ||౧౩|| ఈశావాస్యాదివేదాస్తపారాయణమహర్నిశం | వృత్తీనాంశోధనంనిత్యనిర్వికల్పసమాధిభిః ||
 ఏవంవిధానికర్మాణివ్యతిరక్తాభిధానివై | ప్రాయశ్చిత్రానికార్యాణియతిధిఃపాపశాస్త్రయే ||౧౪|| చాతుర్మాస్యా
 దికాన్యన్యస్యేవనైమిత్తికానితు | ఉపాకర్తాదివద్వర్షప్రాయశ్చిత్రానిశ్యేవత్ ||౧౫|| సుహృద్భ్యోవినియోజ్యస్తే
 సచ్చిష్యేభ్యోముసిశ్వరాః | ద్విషడ్భ్య స్తూపపాపానిన్యానచ్చిష్యేభ్యేవచ ||౧౬|| విహితాకరణోత్థం యత్పాపం
 తత్త్రివిధమృతం | కాయకంవాచికశ్చేతితథామానసికంయతేః ||౧౭|| కాయకంకాయకేనైవప్రాయశ్చిత్రేనశా
 మ్యతా తథైవవాచికశ్చాన్యద్వాచికేనేతరేణచ ||౧౮|| కుటీదకాదిసంజ్ఞానాంషణ్ణాంసర్వాసి నామపి | జ్ఞానిత్వేపి
 విధీయేతప్రాయశ్చిత్రంయథోచితం ||౧౯|| నిత్యాజగరవృత్తిత్వాత్తుర్యాశీతావధూతయోః | పాపస్యానవకా
 శేనప్రాయశ్చిత్రమచేతన ||౨౦|| స్వీయాజగర్యావృత్తేర్యజ్ఞానేనకదాచన | లోపద్వారానిషిద్ధాన్యవృత్తిగ్రహణ
 సంభవాత్ ||౨౧|| అయాపనష్టచిత్తాసుకరణత్వన్నదేహినః | యావత్సిద్ధ్యేచ్ఛవేత్తావత్పాపమిత్సుక్తమేవహి ||౨౨||
 తస్మాద్యథోచితంకార్యంప్రాయశ్చిత్రమహత్తనా | యతీనాప్యనధాతేననాత్రకార్యావిచారణా ||౨౩|| కాయకం
 వాచికంపాపమజ్ఞానాచ్చేత్సముత్థితం | ప్రాయశ్చిత్రంసమాధిస్సాన్విదితకేవనపజ్జితాః ||౨౪|| తత్తాపినవిరోధోన్తి
 యతేస్సాన్వితై-యోగినః | సమాధివ్యతిరేకేణముఖ్యకర్తావిధానతః ||౨౫|| సమాధింసర్వదాకుర్యాత్సర్వాసీదేన్ని
 రస్తరం | తస్యసర్వాణిసాపానిప్రణశ్యన్తిస్వతఃఖలు ||౨౬|| ప్రాయశ్చిత్రేషుసశ్రేష్ఠస్సమాధిశ్చాస్త్రనిశ్చితః | తేనాని
 వర్త్యంకింపాపంవర్తతేమునిపుంగవాః ||౨౭|| బాహ్యపాపస్యబాహ్యశ్చేత్ప్రాయశ్చిత్రశ్చరేద్దుధః | తస్యతేనతుయే
 చతేష్యన్యత్పాపంపునర్భవేత్ ||౨౮|| బాహ్యస్యత్వాస్తరంప్రాయశ్చిత్రంధ్యానశ్చరేద్యది | పునఃపాపాస్తరోత్ప
 త్తిరపినస్యాద్విజోత్తమాః ||౨౯|| ధ్యానాభ్యాసద్బడిమాహిమనఃప్రాణేద్వియాణ్యలం | అరూపనాశంగచ్ఛన్తిపునః
 పాపోద్భవఃకుతః ||౩౦|| అతస్సమాధిరేవస్యాత్ప్రాయశ్చిత్రోత్తమంయతేః | గృహీణామపితస్థాఘ్నమపిదుస్సా
 ధ్యమేవతు ||౩౧|| కస్యచిద్భాగధేయశ్చేత్ప్రవక్షైరాగ్యశాలినః | తాదృశంఘవనేజాతంకల్యాణతరహువ్యతే ||౩౨||

లోకాత్సర్వకర్మక్షయశ్చ తే ॥౩౩॥ జ్ఞానకర్మ పరత్వేన విరుద్ధానామపీదృశాం వాచ్యస్సమన్వయః ప్రాయశ్చిత్తైకవచ
సాంయథా ॥౩౪॥ తథాపాపఫలోక్తీనాముభయేషు సమన్వయః । అవశ్యవాచ్యవకస్త్రిన్నధికారిణీనద్దురో ॥౩౫॥
ఇతి పృష్టస్స సర్వజ్ఞో గౌతమశ్చివ్యవత్సలః । ప్రసన్నవదనో హాస్వాత్ప్రత్యువాచ మునీశ్వరా ॥౩౬॥ గౌతమః ॥ అహం
మునింద్రాధీమంతః ఊహాపోహ విచక్షణః । సాధుపృష్టంహి యుష్మాభిర్వదామి శ్రుణుతాదరాత్ ॥౩౭॥ త్రివిధానాంబు
వాక్యారామేకస్త్రిన్నధికారిణి । సమంజసతరోస్త్యేవ సూక్ష్మదృష్టే సమన్వయః ॥౩౮॥ అజ్ఞానకృతపాపానిబ్రహ్మ
హత్యాదికాన్యపి । వనవాసాదిభిః ప్రాయశ్చిత్తైర్నశ్యంత్యశేషతః ॥౩౯॥ జ్ఞానాచరితపాపానితాన్యేవ నిఖిలాన్యపి । ఖ
రాదిజన్తభిర్నశ్యంత్యశేషాణి ఫలైస్తతః ॥౪౦॥ అదైవతబ్రహ్మవిజ్ఞానందర్శనశ్రవణాదిభిః । ఉదేతితేన కైవల్యవిముక్తి
రితినిశ్చయః ॥౪౧॥ పరావరసమాలోకసంజ్ఞంతు బ్రహ్మవేదనం । ముక్తిమాత్రస్య హేతుస్సాన్యన్నతుకర్మక్షయస్యచ ॥
ప్రాయశ్చిత్తైశ్చ నిష్కామపుణ్యరూపైర్నహత్యైః । జన్తభిశ్చాఖిలేపాపే ప్రక్షీణే సుమహత్తరే ॥౪౩॥ జ్ఞానస్యోత్పద్య
మానత్వాత్తత్తదేపరమాత్మనః । హేతుత్వంకాకతాళీయన్యాయేనైవోపచర్యతే ॥౪౪॥ జానోదయాత్పరంజ్ఞానకృ
తాఘానుపపత్తితః । విదుషానైష జన్మాస్తీ ప్రాణోతాగ్రీని నిషేధతః ॥౪౫॥ ఆదేహపాతాదజ్ఞాన
కృతపాపోపపత్తితః । ప్రాయశ్చిత్త విధిస్తేషాం విద్వత్స్వపిని రంకుశః ॥౪౬॥ ప్రాతిభాసిక కామాది సర్వ
వృత్తుర రీకృతే । విదుష్య జ్ఞాత పాపానాం ప్రాతిభాసిక సంజ్ఞినాం ॥౪౭॥ ఉపపత్తిర్నిసర్వేషాం శ్వా
సేశ్వాసేపదేపదే । పాపాని సంభవంత్యేవ దేహినాం జ్ఞాగ్రతామపి ॥౪౮॥ అత్రైవం సతిసిద్ధపి సార్థక్యే కాణ్డ
యోర్వయోః । ప్రాధాన్యంకర్మకాణ్డస్య సంసిద్ధంసూక్ష్మదర్శనే ॥౪౯॥ జీవన్ముక్తోపలభ్యస్య బ్రహ్మజ్ఞానస్య తాదృశః
ప్రాయశ్చిత్తాభిధాత్రియకర్మశేషత్వదర్శనాత్ ॥౫౦॥ కృత్సంస్కారకర్మకాణ్డస్యనచ ప్రాధాన్యమిష్యతే । ప్రాగేవ త్య
జ్యమానత్వా తాగ్రమ్యానాంకర్మణాంబుధైః ॥౫౧॥ అప్రాధాన్యశ్చ కృత్సంస్కారకర్మకాణ్డస్య నేష్యతే । అథనప్రాప
ణీయత్వార్విదేహాత్వస్యతైరపి ॥౫౨॥ ఏవంకేనచిదంశేనప్రాధాన్యేన త్యపిద్వయోః । కర్తృవప్రకృతంప్రేయఃప్రాప్తి
కారణముత్తమం ॥౫౩॥ వ్యవహారదశాప్యేషాంప్రకృతావిదుషామపి । ప్రాయశ్చిత్తస్యనద్భావప్రతిపాదనగోచ
రా ॥౫౪॥ ఆవిదేహావిముక్తేస్తైర్జీవన్ముక్తైర్విద్విజాః । ప్రాయశ్చిత్తంయథాశాస్త్రమభూచ్ఛేదనసప్తితం ॥౫౫॥ వి
హితాకరణే పాపంశాస్త్రైర్వత్సముదీర్యతే । తదవశ్యంభవేదేహాన్నాత్రకార్యావిచారణా ॥౫౬॥ నిత్యానామనను
స్థానేవిహితాశ్రమకర్మణాం । వర్ణాశ్రమపరిభ్రంశస్సర్వత్రహ్యవధార్యతే ॥౫౭॥ అథాదనాత్త విత్వశ్చ తేషాంసిద్ధ్య
త్యసంశయం । సమ్యక్సంస్కారైర్విదుషాంపరిభ్రంశాద్యసంభవాత్ ॥౫౮॥ జ్ఞానినస్తీవహమన్యంతేకేచిదేవంద్విజౌ
త్తమాః । ఆత్మనోనాస్తికర్మత్వంపూర్వమన్యథునాకుతః ॥౫౯॥ ఔపాధికతృకర్మత్వంభాసమానమభూత్పురా
రజుసర్వాదివదోద్భాదవ్యమిథ్యైతినిశ్చితం ॥౬౦॥ వాస్తవంపాపకర్మత్వంయదిస్యాదాత్మనోధునా । ప్రాయశ్చిత్త
శ్చకర్మవ్యంకింమిథ్యాప్రతితిద్భవేత్ ॥౬౧॥ ఆన్యదృష్టేవ పాపంతుకర్మానుస్థితమాత్మనా । మద్భ్రష్టైర్కర్మకర్తృ
దిభేదాభావాన్నకీర్షిన ॥౬౨॥ యద్యేన్ద్రియాణాశ్చేష్టాస్తామాత్మనస్సాక్షీణస్తయా । కాహంసి కానుష్కర్థి ర్వాని
స్సంగస్యభవిష్యతి ॥౬౩॥ తస్మాద్భ్రష్టైర్విదుషాంప్రాయశ్చిత్తన్నకీర్షిన । కర్మవ్యమస్తీకైవల్యంహస్తగంహినిగద్య
తే ॥౬౪॥ ఇత్యేషనిశ్చయస్సాధుర్యుక్తాకంప్రతిభాతికం । స్వేచ్ఛాచారస్యకోహేతురస్మాదన్యోవిచింత్యతే ॥౬౫॥
వాస్తవంబ్రహ్మవిజ్ఞానముత్పన్నంయస్యచేతసి । విద్యానేవంసనబూరియాదాత్మనోస్తిహికర్మతా ॥౬౬॥ అకర్మత్వ
స్తునిత్యస్యసాక్షీణిపరమాత్మనః । సర్వశ్రుతిస్త్రుతిన్యాయప్రసిద్ధశ్చేత్స్వరూపిణి ॥౬౭॥ జీవాత్మనస్తుకర్మత్వమభూ
తుర్వర్వంహివాస్తవం । ప్రబోధానంతరంత్యద్యప్రాతిభాసికమిష్యతే ॥౬౮॥ ప్రాతిభాసికకర్మత్వభోక్తృత్వాదేర్విదు
ష్యపి । సర్వైరూరీకృతత్వేననాత్యంతాభావశ్యతే ॥౬౯॥ రజుయాధాత్మ్యవిజ్ఞానానంతరంసర్వవిభ్రమః । నజాయ
తేయథాస్వల్పప్యేవశ్చేతోపమాస్తువా ॥౭౦॥ ప్రాతిభాసికకర్మత్వంస్వదృష్టేవాధునాపిచ । దృశ్యతేకర్మచప
క్షంవ్యవహారాదిదత్తనాత్ ॥౭౧॥ ఇంద్రియాణాంజ్ఞాత్యేననాత్తాధ్యాసంవినాకర్వచిత్ । విషయేషుస్వతఃకాచిచ్ఛే

ష్టాభవతుమర్హతి ||౮౨|| పాపమప్యన్యదృష్ట్యేవనాత్తదృష్ట్యేతివాగియం | అప్రీతిమధునాస్తాకంకుర్వంత్యపిముసి
 శ్వరాః ||౮౩|| ముదంసచిత్రగుప్తస్యసభటస్యయమస్యహి | కుర్యాదధికశిక్షార్హప్రాణిలాభోత్సుకత్వతః ||౮౪|| ప్రా
 యశ్చిత్తావిధానేచహంనివావృద్ధిమేవవా | స్యస్యపశ్యేత్సదుర్బుద్ధిస్తత్రైవయమసన్నిధౌ ||౮౫|| ప్రాయశ్చిత్తవిహీన
 స్యపాపినస్తస్యదుర్మతేః | కైవల్యంహస్తగజ్జేత్తత్రదగ్ధయతుస్వయం ||౮౬|| ఈదృశైకింవృధాలామైర్యాయం
 బ్రహ్మత్వవేదినః | ఆదేహపాతాన్తద్వాక్యేస్సానవధానేనచేతసా ||౮౭|| శ్రుతిస్త్వత్కుక్తమార్గోసర్వమంగళమే
 తునా | కురుధ్వముచితాన్యత్రప్రాయశ్చిత్తానిసద్విజాః * * * * * ||౮౮||

* ఇతితత్వసారాయణే కర్మకాణ్డస్యప్రథమపాదే ద్వావింశోధ్యాయః *

* అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి యతీనామపియోగినాం | పాపక్షయార్థకముఖ్యంప్రాయశ్చిత్తం ద్విజర్షభాః ||౧||
 విహితాకరణోత్థేవానిషిద్ధాచరణోద్భవే | పాపేనతియథాశాస్త్రంప్రాయశ్చిత్తంయతిశ్చరేత్ ||౨|| యతేస్సంసార
 ముక్తత్వాత్పాపస్యద్వివిధస్యచ | నావకాశేఇతిక్వాపికదాచననశంక్యతాం ||౩|| బాహ్యసంసారముక్తేపి స్వాంత
 స్సంస్మృతిమత్వతః | ద్వివిధశ్చోద్భవేత్పాపంజ్ఞానతోజ్ఞానతోపిచ ||౪|| విదుషాంజ్ఞానతోఘస్యానుపపత్తిర్నినిచ్చితా | క
 థమతోపపత్తిస్సాన్యదితిచేన్నైషదూష్యతే ||౫|| నిత్యవైమిత్తికత్వేనవిహితంహిద్విధామతం | తత్రవైమిత్తికత్వా
 గాద్యత్పాపంసముదీరితం ||౬|| తద్దానతఃకృతంప్రాయశ్చిత్తాపేక్షాంవినారిషు | వినియోజ్యత ఇత్యుక్తంయథైవమిహ
 చద్విజాః ||౭|| నిత్యకర్మపరిత్యాగపాపంకేవలమత్రచ | నజ్ఞానతోభవేతిభిద్భవపిబ్రహ్మవిదోయతే ||౮|| అజ్ఞా
 నతశ్చేత్తజ్ఞతంప్రాయశ్చిత్తంపిధీయతే | బ్రహ్మవేదిత్వసామాన్యద్యతీనాంగృహీణామపి ||౯|| ప్రాయశ్చిత్తప్రకా
 రోహిభిద్యతేయతేగేహినోః | తావతాసర్వభేదజ్ఞానమస్యంతాంద్విజర్షభాః ||౧౦|| అకాలమరణేప్రాప్తే గృహీయ
 త్యోస్తుయామతోప్రాయశ్చిత్తస్యశాస్త్రేభుభావాభావావిదోరపి||౧౧|| తావాశ్రమనిమిత్తాహినతుజ్ఞాననిమిత్తకాతస్యా
 త్ప్రాయేణబహుశస్సామ్యమేవావధార్యతే||౧౨|| ప్రాయశ్చిత్తంయతీనాస్తుపాపసంక్షయకారణం | ప్రణవస్యజపోవాక్య
 చతుష్టయజపస్తథా||౧౩|| ఈశావాస్యాదివేదాస్తపారాయణమహర్షిశంఖ్యత్రీనాంశోధననిత్యవిర్వికల్పసమాధిభిః |
 ఏవంవిధానికర్మాణివ్యతిరిక్తాభిధానివై | ప్రాయశ్చిత్తానికార్యాణియతిభిఃపాపశాస్త్రయే ||౧౪|| చాతుర్థాస్యా
 దికాన్యన్యన్యేవవైమిత్తికానితు | ఉపాకర్తాదిపద్యైర్పాప్రాయశ్చిత్తానినిత్యవత్ ||౧౫|| సుహృద్భ్యోవినియోజ్యస్తే
 సచ్చిష్యేభ్యోమునిశ్వరాఃక్రిష్ణద్భ్యస్తూపపాపానిహ్యసచ్చిష్యేభ్యఏవచ ||౧౬|| విహితాకరణోత్థం యత్పాపం
 తత్త్రివిధమృతం | కాయికంవాచికశ్చేతితథామానసికంయతే ||౧౭|| కాయికంకాయికేనైవప్రాయశ్చిత్తేనశా
 మ్యతా తథైవవాచికజ్ఞాన్యద్వాచికేనేతరేణచ ||౧౮|| కుటీచకాదినంజ్ఞానాంషణ్డాంసన్మాసినిమామపి | జ్ఞానిత్వేపి
 విధీయేతప్రాయశ్చిత్తంయథోచితం ||౧౯|| నిత్యాజగరవృత్తిత్వాత్తుర్యాతీతావసూతయోః | పాపస్యానవకా
 శేనప్రాయశ్చిత్తన్నచేతిన ||౨౦|| స్వీయాజగర్యావృత్తేర్యజ్ఞానేనకదాచన | లోపద్వారానిషిద్ధాన్యవృత్తిగ్రహణ
 సంభవాత్ ||౨౧|| అరూపనష్టచిత్తాసుకరణత్వన్నదేహినః | యావత్సిన్ధ్యేగ్భవేత్తావత్పాపమిత్త్యుక్తమేవహి||౨౨||
 తస్మాద్యథోచితంకార్యంప్రాయశ్చిత్తమృతమృతనా | యతీనాప్యనధూతేననాత్రకార్యావిచారణా ||౨౩|| కాయికం
 వాచికంపాపమజ్ఞానాచ్చేత్సముత్థితం | ప్రాయశ్చిత్తంసమాధిస్సాన్యదితికేచనపణ్డతాః ||౨౪|| తత్ప్రాపినవిరోధోస్తి
 యతేస్సాన్వత్ప్రాయోగినః | సమాధివ్యతిరేకేణముఖ్యకర్తావిధానతః ||౨౫|| సమాధింసర్వదాకుర్యాత్సన్న్యాసీచేన్ని
 రస్తరం | తస్యసర్వాణిసాపానిప్రాశ్యన్తిస్వతఃఖలు ||౨౬|| ప్రాయశ్చిత్తేషుసశ్లేష్టస్సమాధిశ్చాస్త్రనిశ్చితః | తేనాని
 వర్త్యంకింపాపంవర్తతేమునిపుంగవాః ||౨౭|| బాహ్యపాపస్యబాహ్యశ్చేత్ప్రాయశ్చిత్తశ్చరేద్బుధః | తస్యతేనక్షయే
 చ్చతేష్యత్యత్పాపంపునర్భవేత్ ||౨౮|| బాహ్యస్యత్వాన్తరంప్రాయశ్చిత్తంధ్యానశ్చరేద్యది | పునఃపాపాన్తరోత్ప
 త్తరపినస్యాద్ద్విజోత్తమాః ||౨౯|| ధ్యానాభ్యాసదృఢిమాసామనఃప్రాణేంద్రియాణ్యలం | అరూపనాశంగచ్ఛనిపునః
 పాపోద్భవఃకుతః ||౩౦|| అతస్సమాధిరేవస్యాత్ప్రాయశ్చిత్తోత్తమంయతే | గృహీణామపితస్థాఘ్నమపిదుస్సా
 ధ్యమేవతు ||౩౧|| కస్యచిద్భాగధేనుశ్చేత్ప్రవక్షైరాగ్యశాలినః | తాదృశంఘపనేజాతంకల్యాణతరసువ్యతే ||౩౨||

అజ్ఞాననిశ్చయహితలోపేయతిగృహస్థయోః | అన్యేషాంవాభవేత్ప్రాచీనత్వమిత్యవధారితం ||౩౪|| తస్మాప్సివ్యభి
చారస్యావ్యధామూర్తాన్తరేణవః | తథావత్సామినశ్రద్ధంశ్రుణుతద్విజపుంగవాః ||౩౫|| అజ్ఞానపాపవిహితాకర్మ
ణోఽథ్యధామతం | సమాధ్యజ్ఞాతమేకంస్యాత్ప్రవృత్త్యవిధతంపరం ||౩౬|| ప్రవృత్త్యజ్ఞాతపాపస్య ప్రాచీనత్వత్తంవి
ధీయతే | సమాధ్యజ్ఞాతపాపస్యనప్రాచీనత్వమివ్యతే ||౩౭|| సమాధిపారవశ్యేనయస్యకస్యాపిదేహినః | యాని
కర్మాణినిత్యానిలుప్యనేవిహితాన్యపి ||౩౮|| ఉత్థానానంతరంతేషాంనప్రాచీనత్వమివ్యతే | నాస్తితేషాంభూతప్రా
నాంపునఃకర్తవ్యతాబుధైః ||౩౯|| యద్వాసమాధానర్వేషాన్నిత్యానాంకర్మణాంబుధైః | స్వతోస్తుష్టియమానత్వా
న్నలోపాస్త్యేవసర్వథా ||౪౦|| నిత్యానాంకర్మణాంలోపేహ్యత్రతత్పాపకాంతయే | శ్రుతిస్తృతిపురాణేషుప్రాచీనత్వ
త్తంవిధీయతే ||౪౧|| బ్రహ్మీ భూతానికర్మాణిజీవన్ముక్తైర్మహత్భుభిః | తాదాత్మ్యానుభవేనైవక్రియన్తేహర్నిశంఖలు ||

ఏవంలోపవిహీనానాంసమాధానిత్యకర్మణాం | ప్రాచీనత్వంకథంకేన ప్రమాణేన విధీయతే ||౪౩|| యథోత్త
మాశ్రమారూఢపతితస్యశ్రుతిస్తృతి | ప్రాచీనత్వవిధిర్నాస్తి తథైవాస్యచయోగినః ||౪౪|| కారితత్త్వే దపి
ప్రాచీనత్వమన్యైర్యథామతి | ద్వయోస్తేనఫలంకిభేదవినిస్తిద్విజర్ణభాః ||౪౫|| తేషాంకారయిత్రాణామసిద్ధ్యత్యే
వమహత్భులం | అరూఢపతిప్రాచీనత్వకారయితాజడః ||౪౬|| సరాధమస్సోనుభవేచ్ఛాశ్వతీయమయాతనాం
తత్సంభాషణసంబంధాద్యనుష్ఠానాద్ధిపాతకీ ||౪౭|| సమాధ్యగృహస్థత్వాచీనత్వకారయితాసుధీః | సరోత్తమ
స్సోనుభవేచ్ఛా శ్వతీమ్ముక్తి ముత్తమాం ||౪౮|| తత్సంభాషణ సంబంధా ద్యనుష్ఠానాద్ధి పావనః | తదీయదేహ
సంసారాద్భవమూజాదివత్ఖలు ||౪౯|| ప్రవృత్త్యజ్ఞాతపాపస్యజ్ఞాతజ్ఞాతతయాద్విధా | ప్రసిద్ధంతత్రయద్భూతంప

శ్చాద్భవతిదేహినా ||౫౦|| ప్రాచీనత్వంహికర్తవ్యంతస్యపాపస్యకేవలం | అన్యస్యాజ్ఞాతపాపస్యనప్రాచీనత్వమి
వ్యతే ||౫౧|| పూర్వోచ్చపశ్చాత్తత్పాపనారూఢంహ్యస్యచేతసిచిత్రానారూఢపాపస్యప్రాచీనత్వ విధికుతః ||౫౨||
అథవాజ్ఞాతపాపస్యవ్యతిరక్తంనివర్తకం | అన్యస్యాజ్ఞాతపాపస్యవ్యతిరక్తంనివర్తకం ||౫౩|| ఇతిద్వయోచ్చశాస్త్రో
క్తంప్రాచీనత్వంవిధీయతే | నైతేనసుహృదామర్థశ్శుంక్యంతాన్నేతివద్విజాః ||౫౪|| తేభ్యోనైమితికస్యాపిస్వ
స్త్వేనిత్యస్యచార్పణాత్ | నిత్యకర్మసుచాస్త్యేవప్రాచీనత్వత్కంకియత్ ||౫౫|| నిత్యద్వాదశసాహస్రాత్ప్రణవ
స్యాధికస్యహి | జపస్సన్నాసినింప్రాచీనత్వంభవతిసువ్రతాః ||౫౬|| తస్మాత్కర్మసునిష్కామేష్వపినైమిత్రికే
ష్వివ | నిత్యేషువ్యతిరక్తాచ్చ వ్యతిరక్తాచ్చకథ్యతే ||౫౭|| సమాధ్యజ్ఞాతపాపస్య పూర్వవద్వివిధమృతం | తత్ర
జ్ఞాతేబుధోప్యేషభీరుశ్చేత్స్యాతతఃపరం ||౫౮|| కార్యమేవయథాశాస్త్రంప్రాచీనత్వచ్చవాన్యథా | యథామతి
కిరోత్పత్రనవిధింశాస్త్రమాహహి ||౫౯|| విధ్యక్తంవాప్యవిధ్యక్తం పూజాం గృహ్యద్వహత్తమాత్ | సరస్వస్తు
వ్యతిహ్యత్కృతార్థత్వానుచిన్తనాత్ ||౬౦|| ఏవంబ్రహ్మత్వవిచ్ఛేదైక్రియమాణచ్చవాన్యథా | ప్రాచీనత్వంబ

హుష్లాఘ్యంమత్వాశాస్త్రోచ్చతుష్యతి ||౬౧|| ప్రాచీనత్వవిధావేవంసజ్ఞాతస్యచాన్యథ | అజ్ఞాతస్యకుతః ప్రా
చీనత్వవిధావేవవిహితా ||౬౨|| సమాధిలుప్తేవిహితేనిత్యకర్మణియోబుధః | జ్ఞాతేవ్యధివిభేద్యేవనకిచ్చిదపి న త్రమాః ||౬౩||
ప్రాచీనత్వంవిధాయాన్య కాశ్రుతిర్నాస్తిస్తృతిశ్చైవా | జీవేదిహవిని భీతింపుమా న్వాతద్విధాయకః ||౬౪|| ప్ర
వృత్త్యజ్ఞాతపాపస్యేత్ప్రవృత్త్యాత్వాభయంవిని | ప్రాచీనత్వంనకుర్యాత్సమూర్థోనైవాత్మవిధ్విగం ||౬౫|| నివృ
త్తిరేవసర్వేషాంయతీనాంగృహీణాంభూతా | విదుషాంసర్వశాస్త్రేషుతాత్పర్యేణవిధీయతే ||౬౬|| సతుకస్యాపిభో
గార్థాప్రవృత్తిర్లాకికిద్విజాః | అతఃప్రవృత్తిజుపాపంప్రాచీనత్వత్ప్రణాశ్యతి ||౬౭|| యఏవంసర్వ శాస్త్రాన్ధంజ్ఞా
త్వాబ్రహ్మత్వ విత్తమః | ప్రాచీనత్వంకరోత్యేషయతిస్సర్వైశ్చ పూజ్యతే ||౬౮|| ప్రాచీనత్వవిహీనస్య ప్రవృ
త్త్యజ్ఞాతపాపినః | యతేరపిమహద్ధ్వంసంభవేద్యమపీదనం ||౬౯|| అహంబ్రహ్మతత్త్వానంనోపయుజ్యేత కిచ్చన
జలవిస్తుర్గథా లోకే ప్రవృత్తేప్రళయానలే || ౭౦ || తస్మాద్భూయం మునిశ్రేష్ఠా స్సావధానే నచేతసా | ప్రా
చీనత్వంయథాశాస్త్రంకురుద్వంముక్తిసిద్ధయే ||౭౧|| ప్రాచీనత్వానిసర్వాణియదాపాపానివంశరం | ప్రణశ్య
న్తేతదాముక్తిర్విదేహాస్యాద్విజోత్తమాః

* ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాణ్డస్య ప్రథమపాదే త్రయోవింశోధ్యాయః*

అథాతస్సంప్రవక్త్యామిమునయస్సంశితవ్రతాః । సగుణేశ్వరభక్తానాంప్రాయశ్చిత్తయథాక్రమం ॥౧॥ శై
వాశ్చైష్టవాశ్చాక్రబ్రాహ్మణాఇతరేపిచ । యేభక్తాస్సన్తిభువనేవర్ణాశ్రమనిబద్ధనాః ॥౨॥ తేనర్వేభజనారూఢా
అపిస్వాశ్రమకర్తృణాం । లోపేశుశ్రిస్తృతిప్రొక్తంపాప్రాయశ్చిత్తంచరన్విహ ॥౩॥ ఉపాస్యదేవతాధ్యానవీనచిత్తోప్య
పాసకః । ఉత్థానానన్తరంకుర్యాత్ప్రాయశ్చిత్తయథావిధి ॥ ౪ ॥ మనోలయాయంకశ్చిద్ధిసుప్తమూర్ఛితయోరివ ।
మాయోపాధివిశిష్టత్వాన్తహత్వాసంసనాశయేత్ ॥ ౫ ॥ అవిద్యోపాధిసంలీనాతాయథాసుప్తమూర్ఛితౌ । ఉత్థాయ
లుప్తంకుర్యాత్ప్రాయశ్చిత్తపురస్కరం ॥౬॥ తద్వైవభక్తశ్చేష్టోపినాత్రకార్యావిచారణౌ । బలీయోనిత్యకర్తై తస్య
తంభక్తిమపేత్యహి ॥౭॥ స్వాశ్రమాచారమూలత్వాద్భక్త్యాదీనాందిష్టజోత్తమాః । మూలేచ్ఛిన్నేనశాఖాద్వైః ఫ
లంకిశ్చిల్లభేనృరం ॥౮॥ భక్తస్తుమన్యతేస్వేచ్ఛంనామసంకీర్తనాత్సకృత్ । యాస్తీతిప్రళయంసద్యోమహాపాతకకోట
యః ॥౯॥ పాప్రాయశ్చిత్తవిహీనానిబహూన్యపిచనామతః । నశ్యన్తిపాతకానీతివినాల్పవపిసంశయం ।౧౦॥ ప్రమాణా
నిబహూన్యత్రపురాణోక్తానిజల్పాని । నకేవలంపురాణేషుశ్రుతిస్త్ర్యోశ్చ సత్తమాః ॥౧౧॥ ఏవంభక్తస్యమనవైఃప్ర
మాణైర్వామహత్తమైః । పాప్రాయశ్చిత్తవిధానస్య కర్తరూపస్యసత్తతిః ॥ ౧౨ ॥ నమాణవకసంకల్పః క్వచిదవ్యర్థవా
న్యవేత్ । నహోక్తానాంప్రమాణానాంప్రహీయే తార్థవాదతా ॥ ౧౩ ॥ జాత్యావాకర్తృణావాస్తాశ్చిద్భావ శ్శివభక్తి
మా ॥ తేనభుజ్జన్ద్విజకోవాసపాప్రాయశ్చిత్తాప్రజేత్ ॥ ౧౪ ॥ తద్భోజనస్తువిహితంశ్రుతాతత్తార్థవాదతాం ।
కోవాసమన్యతేలోకేతస్మాద్భక్త్యానశుద్ధ్యతి ॥౧౫॥ విహితాకరణోత్థంవానిషిద్ధాచరణోద్ధితం । పాతకంయదినశ్యే
తనామకీర్తనమాత్రతః ॥౧౬॥ బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాంవనవాసాదిచోదనా । ఆపద్యతేసీరర్థత్వంపాప్రాయశ్చిత్తా
న్తరాణిచ ॥ ౧౭ ॥ శివశంభోమహాదేవహరేకృష్ణేతివాజనః । సకృన్నామజపంలోకేష్వకుర్వన్నహివిద్యతే ॥ ౧౮ ॥
సర్వేషామపిదేహాన్తేముక్తిశ్చేదధసర్వధా । లోకోయంసభవేదేవ పునఃకల్పాన్తరంసచ ॥౧౯॥ అసకృజ్జపశీలానా
మాదేహాన్తాదపివిజాః । పాక్తనాన్యేవపాపానినశ్యేయర్నత్విహరితం ॥ ౨౦ ॥ ఆర్జితానితుపాపాని వర్తమానేపి
జన్తుని స్మృత్యుక్తైరేవనశ్యేయఃపాప్రాయశ్చిత్తైఃక్రియాత్మకైః ॥౨౧॥ జీవన్ముక్తిపదంసాత్మాన్విర్గుణ బ్రహ్మలక్షణం
ప్రాప్తస్యాపిక్రియారూపేప్రాయశ్చిత్తేవినిశ్చితే ॥౨౨॥ సగుణేశ్వరభక్తస్యమహాపాతకసంస్థితౌ । కర్మరూపంవినాపా
ప్రాయశ్చిత్తంశుద్ధికథంభవేత్ ॥౨౩॥ మహాపాపానికృత్వాద్భక్త్యానతోజ్ఞానతోపిహ । అత్రైవనామమత్రేణసంశుద్ధ్యే
ద్యదిమానవః ॥౨౪॥ నిషేధవాక్యానర్థకంఘలవాక్యాద్యనర్థతా । వర్ణాశ్రమాదిసాంకర్యంబద్ధమోక్షావ్యవస్థితః ॥౨౫॥
ఇత్యేవమాదయోదోషాఅహార్యాపవసద్విజాః । ప్రసజ్యేరన్నసందేహస్తస్మాత్కర్తోత్తమంవిదుః ॥ ౨౬ ॥ తుద్రపా
పానినశ్యంతునామసంకీర్తనాత్పునః । మహాపాపానివాన్యత్తునాశ్రమత్యాగజంభువం ॥౨౭॥ పాపజ్ఞునిత్యవిహితత్యా
గజంనామమాత్రతః । ప్రణశ్యేదితిభక్తానామతంతేష్వస్తుకేవలం ॥ ౨౮ ॥ నామవాసగుణధ్యానం సగుణేవామ
నోలయః । నాశ్రమత్యాగపాపస్యప్రాయశ్చిత్తార్థకంభవేత్ ॥ ౨౯ ॥ బ్రహ్మపరోక్షవిజ్ఞానమపినాలం హినిశ్చితం ।
అత్రైవంసతినామాదికథంవాశక్నుయాద్విజాః ॥ ౩౦ ॥ వ్యతిరిక్తేష్వనేకేషుప్రాయశ్చిత్తైషునామచ । పాప్రాయశ్చిత్తం
భవేత్కీర్ణత్సరోవృత్ప్రతరంమహత్ ॥౩౧॥ తథాప్యారూఢవతితప్రాయశ్చిత్తార్థకంసతత । మహాసరకసంపాత
యోగ్యత్వస్యవినిశ్చయాత్ ॥౩౨॥ సర్వేషామపిపాపానామల్పానామహతామపి । నామసంకీర్తనంముఖ్యంపాప్రాయ
శ్చిత్తంకలౌప్యతం ॥౩౩॥ తథాప్యశ్రమవిభిష్టం పావయేయర్నకిశ్చన । శశకోటిసహస్రాణీనామ్నాసంకీర్త
నాన్యపి ॥౩౪॥ నామసంకీర్తనంపూజానమసాగరఃప్రదక్షిణం । స్తోత్రంధ్యానశ్చవై తేహంవిషయఃపరమేశ్వరః ॥౩౫॥
వర్ణాశ్రమసరిభిష్టంపశువత్సైన్యరచారిణం । సరంసనిర్మలీకర్తుంశక్నువంతికథశ్చన ॥౩౬॥ గంగాదిదివ్యతీర్థానాంస్నా
నాన్యపిబహూనిచ । పశ్చాత్తురాదిమంత్రాణాంజపాశ్చబహుళకృతాః ॥౩౭॥ కృచ్ఛ్రాంధ్రాయణాదీనివ్రతానిసు
మహంతివా । వర్ణాశ్రమసరిభిష్టంపునంతినకదాచన ॥౩౮॥ కోటిపాపానికుర్వన్తుకోటిపుణ్యానివాజనాః । వైవర్ణ్య
ముఖ్యహేతుంస్తాన్నోపేతుంతానిజాశ్రమా ॥౩౯॥ స్వవర్ణాశ్రమవిభిష్టంబ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః । అపినైవసమ
ర్థాస్సుయఃపావనీకర్తుముద్యతాః ॥౪౦॥ ఏవంసతికథంనామకీర్తనాదీనిసత్తమాః । శక్నుయఃపావనీకర్తుంస్వాశ్రమప్రచ్యు

తంనరం ||౪౦|| నచ త్రైక్రియమాణానాంజ్ఞానతోజ్ఞానతోపివా | అన్యత్రపుణ్యపాపానాంవినియోగోస్తికించున ||౪౧||
 తేషేవేశ్వరభక్తేషుపుణ్యపాపాధికారిషు | స్థితేషుసుఖదుఃఖాభ్యాంకిమన్యైశ్చత్రుబంధుభిః ||౪౨|| ఏషామశుద్ధచిత్త
 త్వానోపేతేస్యాత్మభజ్జన | నైమిత్తికేష్వతస్తేషాంసుహృదాంసప్రయోజనం ||౪౩|| దేహాహంకృతిగర్హస్యాప్య
 లోపాదవిచారతః | అనాత్మచిత్తయాపాపావియోగాద్విషతాన్నచ || ౪౪ || సుహృద్విషనోవర్తస్తేసర్వేషామపి
 దేహీనాం | పుణ్యపాపగృహీతారోదాతారస్తుసుదుర్లభాః||౪౫||జీవన్ముక్తాహిదాతారోదుర్లభాఃపుణ్యపాపయోః | సు
 హృద్విషద్యభ్యశ్చాస్త్రోక్తా సేతతేనగుణాశ్రయాః ||౪౬|| సర్వత్రభువనేనస్తిగుణాసక్తచేతసః | తేషాంనైవాస్తిపు
 ణ్యాసుదాతృత్వంబోధవర్జనాత్ ||౪౭|| బ్రహ్మైకత్వబోధోహిప్రతిబద్ధనివర్జితః | జీవన్ముక్తోపలభోస్తిభక్తానాంస
 కథంభవేత్ ||౪౮|| బోధభక్త్యోర్విరుద్ధత్వమన్యోన్యంస్పష్టమేవహి | నిర్గుణబ్రహ్మసగుణబ్రహ్మగోచరతావశాత్||౪౯||
 బోధస్సప్రతిబద్ధోవాయదిస్యాత్మపుణ్యపాపయోః | విధూననంభవేన్నాగ్రేదేవయానాభిధేనృణాం||౫౦|| భక్తానామపినై
 వాస్తిప్రత్యగ్చిత్తాకృతవర్జనాత్ | ఉపాస్యోపాసకౌనిత్యభిన్నావితీహితమృతం || ౫౧ || తస్మాన్నపుణ్యపాపానాంభ
 క్తేభ్యోనవియోజనం | కర్మభోక్తృత్వనిత్యత్వాదిజ్ఞానస్తుసత్తమాః ||౫౨|| యద్యత్ప్రత్యేక్ష్యజన్మానోభక్తాస్తేనగు
 ణాశ్రయాః | సర్వేభ్యోకామ్యకర్మిభ్యోనతునిర్గుణవేదినః ||౫౩|| లుప్తవర్ణాశ్రమంమర్త్యంభక్తిశ్చేత్పాలయేత్తదాప్ర
 జాహుగ్ధారయేదేకంరాజానంమగ్నమాపది ||౫౪|| లుప్తవర్ణాశ్రమంమర్త్యంభక్తిశ్చేత్పాలయేత్తదా | గజేంద్రం
 కూపపతితమజడ్ధారయేద్భహిః ||౫౫|| లుప్తవర్ణాశ్రమంమర్త్యంభక్తిశ్చేత్పాలయేత్తదా | విధుంవిలీనతేజస్కం
 నక్షత్రంభాసయేద్భృశం ||౫౬|| లుప్తవర్ణాశ్రమంమర్త్యంభక్తిశ్చేత్పాలయేత్తదా | పూరయేత్సరిదేవైకాసముద్రం
 జలవర్జితం ||౫౭|| లుప్తవర్ణాశ్రమంమర్త్యంభక్తిశ్చేత్పాలయేత్తదా | నివర్తయేత్సురకశ్చిద్బుద్ధిమోహం బృహ
 స్పతేః ||౫౮|| లుప్తవర్ణాశ్రమం మర్త్యంభక్తిశ్చేత్పాలయేత్తదా | అహిఃకుర్వీతసాహాయ్య మాదిశేషస్యవాక్సృ
 తే ||౫౯|| లుప్తవర్ణాశ్రమంమర్త్యంభక్తిశ్చేత్పాలయేత్తదా | గురుంమోహసమాక్రాంతంశిష్యస్సంబోధయేజ్జడః||౬౦||
 తస్మాద్వర్ణాశ్రమభగ్నిష్టంఈశభక్త్యేతరైశ్చవా | కదాపినాత్రశుద్ధ్యేతకల్పకోటిశతేషువా || ౬౧ || మధుమాంసాద్యభ
 త్యైకాంయదిశుద్ధిర్భవేత్తదా | స్వాశ్రమప్రచ్యుతస్యాపిశుద్ధిస్సాన్యద్యేనకేనచిత్ || ౬౨ || కిరాతనీచక్లేచ్ఛాదేర్విప్రత్వ
 త్తోద్భవేత్తదా | స్వాశ్రమప్రచ్యుతస్యాపిశుద్ధిస్సాన్యద్యేనకేనచిత్ ||౬౩|| మాధుర్యంయదినింబాకవిణ్యాకాదేర్భవేత్త
 దా | స్వాశ్రమప్రచ్యుతస్యాపిశుద్ధిస్సాన్యద్యేనకేనచిత్ || ౬౪ || కటుత్వంమకరందాదేర్వదిసిద్ధంభవేత్తదా | స్వాశ్రమ
 ప్రచ్యుతస్యాపి శుద్ధిస్సాన్యద్యేనకేనచిత్ || ౬౫ || లవణత్వంగుడాదీనాం యదిసిద్ధంభవేత్తదా | స్వాశ్రమప్రచ్యు
 తస్యాపిశుద్ధిస్సాన్యద్యేనకేనచిత్ ||౬౬|| తస్మాద్భక్తస్యపాతిశ్యేస్వాశ్రమాచారవర్జనాత్ | అగతేమహతిక్వాప్రిపా
 యశ్చిత్తంనవిద్యతే ||౬౭|| వినాచాశ్రమలోపజ్ఞేత్కృతంపాపంమహత్తరం | స్మృత్యుక్తకర్మరూపశ్చప్రాయశ్చిత్తం
 సమాచరేత్ ||౬౮|| స్మృతిప్రమాణాదాధిక్యంపురాణానాంసకర్మతే | పురాణేషుతుసన్యేవహ్యర్థవాదానసే
 కశః ||౬౯|| యాదృశస్యచపాపస్యప్రాయశ్చిత్తశ్చయాదృశం | స్మృతిప్రోక్తంతథాకుర్యాన్నాన్యథామునిపుంగవాః||౭౦||
 భక్తోత్తమత్వాహంకారాద్భానిత్వాహంకృతేశ్చవా | స్వాశ్రమభగ్నింశహేతుఞ్చేత్పాపం కుర్యాన్నరాధమః ||౭౧||

పూరై వశ్చదశభిఃపశ్చాద్భవైశ్చదశభిఃసహ | సరకేషువసేన్మాథోయావచ్ఛంద్రదివాకరౌ || ౭౩ || తస్మాదేవంషదు
 క్తేషుబహుశ్రద్ధాపురస్కరం | యూయశ్శీవద్విముక్తాలప్య శ్రమాచారతత్పరాః || ౭౪ || ప్రాయశ్చిత్తంయథాశా
 స్త్రంకురుష్వంపాపసంస్థితౌ | భక్తానాంయోగిరాజ్ఞానంకారణధ్వంమునీశ్వరాః * * *||౭౫||

* ఇతితత్వసారాయణే కర్మ కాణ్డస్యప్రథమపాదే చతుర్వింశోధ్యాయః *

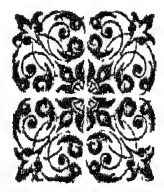
అథాతస్సంప్రవక్ష్యామిసిద్ధానాంయోగినామపి | స్వాశ్రమాచారలోపేషుప్రాయశ్చిత్తంయథావిధి ||౧|| ద్ర
 వ్యనున్గ్రీక్రియాకాల యుక్తిభిర్యాశ్చసిద్ధయః | అణిమాద్యాఇహాప్రాప్తాస్తాభిర్దన్యత్కర్మాత్తనః ||౨|| మత్వాకేచనసి
 ద్ధ్యల్పాఃకామినోలోకవశ్చకాః | త్యజన్తిస్వాశ్రమాచారాన్ యమలోకభయంవినా || ౩ || సిద్ధిభిర్వశ్చిత్తానాంజ
 నామూఢాభీతిరే | ధర్మరాజాదయోక్యేవం వశ్చితాస్సుకీమీశ్వరాః || ౪ || కామాదిపాపకర్మేనసిద్ధయభిమానా

సతాః సిద్ధానాంకామినాం తేహంకుతోఘానుపపత్తయః । ౫ ॥ నిమామానాంపరాత్మైక్యజ్ఞానినాం స్వాత్మయోగి
 రాం । ప్రశాన్తేన్ద్రియబుద్ధానాంమహతామప్యఘాగమే ॥ ౬ ॥ తేహమ్నాయాతమోద్ధానాం దేహత్తజ్ఞానినాంసదా
 యవ్యాప్తచిత్తానాంనాగచ్ఛేత్పాతకంకుతః ॥ ౭ ॥ పాప్రియశ్చిత్తంహితేసిద్ధాఃపాపేనత్యక్త్యదాసతే । పతన్నినర
 కేఘారేపావకేశలభాగవ । ౮ ॥ లోకేషుసిద్ధిముగ్ధానాంబహుత్వాత్పాపచేతసాం । పతన్నిసంఘోయాశ్యేసర్పవ
 ఙ్గానమేజయే । ౯ ॥ చిత్తశుద్ధినిదానానిసర్వవైమిత్తికానిచ । స్వాశ్రమస్థితిబీజానినిత్యకర్తాణియానివై ॥ ౧౦ ॥ శ్రుతి
 స్మృతిప్రసిద్ధానిసిద్ధస్తాన్యఖిలాన్యపి । కార్యాణిశ్రేయసేనిత్యమాత్మనస్సంగహంవినా ॥ ౧౧ ॥ అనాత్మజ్ఞతయాతే
 హంసయుక్తఃకర్మసంగ్రహః । పామరాణాశ్చసిద్ధానాంసభేదోస్తికియానపి ॥ ౧౨ ॥ వైమిత్తికానాంసంప్రోక్తస్సంగ్ర
 హఃకర్మణామిహ । జీవన్ముముక్షోర్నిత్యానాజ్ఞేవన్ముక్తస్యచద్విజాః ॥ ౧౩ ॥ సిద్ధానాంభూభయాత్తత్త్వంసచకేఞ్చన
 ద్యతే తేహంకథంవిధీయేతసంగ్రహఃకస్యకర్తవ్యః ॥ ౧౪ ॥ కర్మణాంసంగ్రహాన్యాపినావకాశోస్తియేషుతే । సిద్ధా
 స్సర్వాణికర్తాణిత్వజంబితనిర్భయం ॥ ౧౫ ॥ వైమిత్తికానాంత్యాగేనాభ్యుదయస్యాప్యసంభవే । పాపస్యానుదయా
 త్తత్రప్రత్యవాయోనవిద్యతే ॥ ౧౬ ॥ నిత్యాన్యపిత్యజంత్యస్తాద్విహితాకరణాన్తహత్ । ఉదేతిపాపంతేనాస్యప్రత్య
 వాయోమహాన్తతః ॥ ౧౭ ॥ నిత్యానామపిసంత్యాగేస్వాశ్రమస్థితిసూచకాత్ । శిఖాయజ్ఞోపవీతాదేపాప్రియశ్చితార్హ
 తాభవేత్ ॥ ౧౮ ॥ తథాపిసిద్ధిమోహేనపాప్రియశ్చిత్తంసకుర్వతే । కుర్వంతోపిఫలంయాంతినక్రద్ధావర్జనాడిహ ॥ ౧౯ ॥
 సంభాదిభిర్నికుర్వంతిప్రాయశ్చిత్తానిదేహినః । తీర్థక్షేత్రవిశేషేషుధనిత్వాద్విప్రకాశనాత్ ॥ ౨౦ ॥ శ్రద్ధయాప్యథకుర్వ
 త్సానిత్యకర్తాననుష్ఠితేః । పునఃపతంతిచక్షిప్రంసిద్ధాస్తేపామగోపమాః ॥ ౨౧ ॥ సిద్ధంవర్ణాశ్రమభిష్టమపిలోకస్తుమ
 వ్యతే । సాక్షాదీశ్వరపవాయమిత్యతఃకానుమూఢతా ॥ ౨౨ ॥ ఐద్రీజాలికవిద్యావాకర్తాశ్చర్యకరంబహు । కరో
 తిజాత్యానీచోపితత్రకింసేశ్వరత్వధీః ॥ ౨౩ ॥ తథావిధోహిసిద్ధోపిద్రవ్యాద్యైఃకురుతేభువి । సిద్ధిర్భూవిధాలోకమా
 ఢ్యేకాస్తివ్యవస్థితః ॥ ౨౪ ॥ యూయంతమునయస్సిద్ధాబహుసిద్ధికరానపి । స్వాశ్రమాచారవిభిష్టాదూరేత్యజ
 తిసర్వధా ॥ ౨౫ ॥ సిద్ధిభిర్వాధనైర్వాన్యైర్వైశ్చైశ్చిత్తకృత్యతాంయేషన్యంతేపతంత్యేవజీవన్ముక్తతరేణనా ॥ ౨౬ ॥
 కృతంకృత్యంప్రాపణీయంప్రాప్తమిశ్యేవతుప్యతాం । అవిద్యాపాశబద్ధానాం పాతకంవోద్భవేతుకతః ॥ ౨౭ ॥ జీ
 వన్ముక్తాస్తుసన్యంతేధన్యత్వంన్యాయ్యమేవతేత్ । పాశముక్తతయాపాపప్రవృత్తీనామసంభవాత్ ॥ ౨౮ ॥ తేష్యజ్ఞా
 నాత్కృతంపాపంప్రాయశ్చిత్తేనసాధునా । ఉపయంత్యాత్మనశ్శ్రేయోప్రత్యూహాన్యంతేభీరవః ॥ ౨౯ ॥ ఏవంసతీజ
 జ్ఞానగర్భహీనానరాధమాః । విషయవ్యాప్తానిత్యంజ్ఞానాత్కృత్యాప్యఘానిచ ॥ ౩౦ ॥ ప్రాయశ్చిత్తోక్తిమాపేత్కాంకు
 ర్వతేహతమానసాః । కథంతేషుదయాశ్రమద్ధర్మరాజస్యసంభవత్ ॥ ౩౧ ॥ ప్రాయశ్చిత్తైశ్చపాపానీవర్తంతేత్రకేవ
 లం । నజ్ఞానంసచసందేహాచవిపర్యయఏవచ ॥ ౩౨ ॥ ఏవందుస్సలరూపాణిప్రాయశ్చిత్తాన్యపిప్రజాః । అశక్తాఃక
 ర్తుమత్యంతేన్యన్యస్తేశక్తిమాత్మనాం ॥ ౩౩ ॥ అహంకారోహిసత్సేహంప్రతిబధ్నంతీదేహినాం । ప్రాయశ్చిత్తప్రవృత్తి
 ర్వాసద్యశ్శ్రేయసకరాఅపి ॥ ౩౪ ॥ తస్మాదహంకృతింశ్యక్త్యాశ్రేయస్కామీమహాబుధః । కిరోతుశ్రద్ధయాయుక్తః
 పాప్రియశ్చిత్తయథావిధి ॥ ౩౫ ॥ ప్రాయశ్చిత్తోపదేశోయఃకిమిగ్ధక్రియైశ్రమాత్ । పాపకర్తసిషేధోమతిశ్చేన్నై
 వయుజ్యతే ॥ ౩౬ ॥ ప్రతిషిద్ధేష్యపిప్రాణేశతశిపాపకర్తసు । ద్రవ్యేతైషజానన్నవ్యకార్యాణితమాయయా ॥ ౩౭ ॥
 మాయాహితాదృశీశాంతస్వరూపంపరమేశ్వరం । అప్రవర్తయన్త్రేతేజగత్సృష్ట్యాడికిర్తసు ॥ ౩౮ ॥ అతఃపాపప్ర
 వాహస్యమహావేగవతోన్యథాం । ప్రతిషేధవచోరూపేసేతావాద్యేకృతేష్యథ ॥ ౩౯ ॥ సేత్వంతరేమిదప్రాయశ్చిత్త
 రూపంవినిర్మిశం । నిరోధయేదయంసేతుస్సమ్యక్తన్నాత్రసంశయః ॥ ౪౦ ॥ నిరోధశబ్దోద్వ్యక్తోస్తిహేల్లకస్వగతిక్రు
 నం । అన్యస్వరూపనాశశ్చద్వితీయోత్రతునిశ్చితః ॥ ౪౧ ॥ తస్మాత్కృతేషిబహుశఃప్రతిషేధేమసీషిధిః । ప్రాయశ్చిత్తవి
 ధానశ్చబహుశఃకార్యమాదరాత్ ॥ ౪౨ ॥ యోగివోపివసంత్యస్తికలోకేజీవనగర్భితాః । శశ్యపాణతయోన్మత్తా
 స్స్వధర్మాకసంత్యజంత్యపి ॥ ౪౩ ॥ వశీకృత్యజిప్రచాణాన్యేచపూరకకుంభకైః । అత్యంతశుద్ధమసోపస్థంవేద్యాబ్జ
 తేజ్వియ- ॥ ౪౪ ॥ రోగినిసకరీకాస్తేయద్యుశ్చిప్రాణాభావనాత్ । భవన్తేతుజీవంతే స- ॥ ౪౫ ॥ రోగి- ॥ ౪౬ ॥

సహి||౪౫||యదిప్రాణాదయస్తైస్సృష్టిజితాహతయోగిభిః | బ్రహ్మ తైక్యమహాయోగప్రపజ్ఞస్సృష్టిమర్థకః||౪౬||
 నచతైర్విజితాలోకేదృశ్యస్తేమరుదాదయః | మరుజ్జయేకృతేత్యంతంసహస్యర్థమనాదయః || ౪౭ || అరూపనష్టసా
 ణాదిర్విజయాయోగిరాణ్మహాః | శేతేజగరవద్భూమానిశ్చేష్టశ్చశిలాదివత్ ||౪౮|| ఏవంలక్షణహీనోపియోగీధన్యత్వ
 మాత్మనః | మత్వావర్ణాశ్రమాచారాంస్త్వత్వాస్వేచ్ఛచ్ఛరత్యహూ ||౪౯|| నసేవతేనిషిద్ధానివేషాద్వాసాత్వికాశ
 నాత్ | కన్దమూలఫలాదీనిక్షీరాజ్యాదీనివామనాక్ | ౫౦ || గృహీత్వావర్తతేశాన్త ఇవకర్తాణ్యనాచరత్ | తంశ్చ
 ప్త్వాభ్రమితే లోకస్త్వత్వాన్నత్వాన్తహానితి | ౫౧ || విహితాకరణోత్తేషుతస్త్విత్ పాపేషుసత్స్వపి | ప్రబ
 లేషునమాశ్చేన లోకస్తర తికిణ్మన | ౫౨ || నిషిద్ధసేవనా త్పాపం విహితా కరణేషుహత్ | ఇతిజానం
 తివిద్వాంసస్సాన్వశ్రమ ప్రచ్యుతిశుతేః | ౫౩ || నిషిద్ధసేవాపాపంహిప్రాయశ్చితైర్విసశ్యతి | విహితాకరణోష్ఠ
 స్తునాశ్రమధ్వంసకత్వతః | ౫౪ || యద్యప్యగృప్తవీవాయ నిషిద్ధత్యాగపూర్వకః | విహితత్యాగపకాంతబ్రహ్మ
 నిష్టోత్తమస్థితేః | ౫౫ || తథాప్యజితచిత్తాదిర్భిన్నానిష్టావివర్జితః | కథంత్యక్త్వాకృతార్థస్సృద్విహితం స్వాశ్రమో
 చితం | ౫౬ || విహితంబ్రహ్మనిష్టానామాదేహాన్నిత్యకర్తహి | అతోవర్ణాశ్రమాచారోబలవానితినీశ్చయః ||౫౭|| కుం
 భకాభ్యాసమాత్రేణకృతార్థత్వంవిభావయత్ | హతయోగీపరిత్యక్తస్వకర్తాధిపతేద్ధృవం || ౫౮ || వేదగన్తోపినా
 ఘ్రీతోబ్రహ్మవార్తాపినశ్రుతా | స్వయోగోనకృతఃకిణ్మిత్యయోగీకథముచ్యతే || ౫౯ || యోగీతిసంజ్ఞామాత్రంవాత
 స్యాస్తాంకర్తహానితః | ప్రాయశ్చిత్తీభవేదేవనాశ్రకార్యావిచారణా ||౬౦|| యోముముక్షుఃపరిత్యక్తకర్తాదుస్సం
 గతోభవత్ | సకరోతుయథాశాస్త్రంప్రాయశ్చిత్తంతతఃపరం ||౬౧|| అహంకారంపరిత్యజ్యప్రాణాయామాదిగో
 చరం | సకరోతుయథాశాస్త్రంప్రాయశ్చిత్తంతతఃపరం ||౬౨|| యుష్మాసుభోమునిశ్రేష్ఠాయఃకశ్చిచ్ఛేత్సమాదతః |
 నిత్యకర్తపరిత్యాగీప్రాయశ్చిత్తంకరోతుః ||౬౩|| స్వాశ్రమోచితకర్తాణిప్రాయశ్చిత్తానిచాచరత్ | సమాధియోగని
 ష్టశ్చేద్యదేహీంముక్తిమాప్నుయాత్ ||౬౪|| నియమేనాచరన్నిత్యంప్రాయశ్చిత్తపురస్సరం | సమాధీన్నిర్వికల్పాదీన్
 దేహవిస్తృతిమాభవేత్ ||౬౫|| పూర్వేమహర్షయస్సర్వేజీవన్ముక్తిపదంగతాః | ఆదేహపాతాచ్ఛేరుర్నిప్రాయశ్చిత్తం
 యథోచితం ||౬౬|| దేవేంద్రోబ్రహ్మనిష్టోపివృత్రహత్యానివృత్తయే | చకారమధురావాసంప్రాయశ్చిత్తంపురాద్వి
 జాః ||౬౭|| శ్రీరామోపిపురాబ్రహ్మహత్యాపాపనివృత్తయే | శివలింగప్రతిష్ఠాఖ్యంప్రాయశ్చిత్తజ్ఞకారచ||౬౮|| శివో
 పీబ్రహ్మశరశ్చేదపాపనివృత్తయే | భిక్షాటనజ్ఞకారాదోప్రాయశ్చిత్తంమహానపి ||౬౯|| అతస్సవర్ణాదినిబద్ధానాని
 వనికర్తాణిముఖ్యాన్యఖిలాన్స్వికానిచ | పాపప్రశాంతీశ్చమహద్భిరాద్యతా | అవోచమేవంమునిపుంగవాఅహం | ౭౦
 మదుక్తధర్మేషుసమస్తవేదగేష్వతీవవిశ్వాసమతిస్స్వభేదినాం | శ్రేయసురీత్యాహపుత్రాహిమద్గురు | సైతే వయుష్మాక
 మవోచమాదరాత్

—* ఇతితత్వ సారాయజే కర్త కా జ్ఞే ప్రథమపాదే చళ్ళువించో ధ్యాయః *

* ప్రథమపాదస్సమాప్తః - ౪౨ - ౪౦ - ౭౫ - ౭౪ - ౭౬ - ౬౭ - ౭౫ - ౪౦ - ౪౫ - ౪౮ - ౭౨ - ౭౫ - ౭౧
 * ఆహత్యజ్ఞోకాః * * * * * (౧౦౦౦)

—కర్త కా జ్ఞే ద్వీ తీ య పా ద ప్రారంభః—

ముషయః శయోగినామపి మశ్చేష్టకర్తాణాం జ్ఞానినామపి । తస్మై గౌతమ సంజ్ఞాయతుభ్యంక్రీ గురజేనమః ॥౧॥
 భగవత్ సర్వధర్మభవదాననపంకజాత్ । శ్రుత్వా ప్రాచ్యేణ సర్వజ్ఞాభవామోహ్యాఖలావయం ॥౨॥ తథాపి కర్తృ
 భాగేషు శోభవ్యమవశ్యతే । తచ్చ శ్రుత్వైవ సన్తప్తిరస్తాకం సంభవిష్యతి ॥౩॥ జీవన్ముక్తైర్వనన్దైశ్చ గుహ్యైర్వ
 చ్చ చారిభిః । విధురైశ్చ వైరాశ్చ సైక్షత్రియైర్వైశ్యకూద్రైః ॥౪॥ సంకరైర్విధవాభిశ్చ పుత్రహీనాభిరేవచ । శ్రా
 ధ్ధానితైశ్చ కాదీనికర్తవ్యానినవేతనం ॥౫॥ అధునాహయతేస్వామిక సంశయోబలవాక్ గురౌ । కర్తవ్యానీతి కేషాంభి
 తేషాంభిశ్చేతి నైమతం ॥౬॥ పద్మాశ్రమాన్నికప్రాయశ్చిత్తానామవధారణాత్ । శ్రాధ్ధానిచాత్మవిదుషాం కాత్య
 ణీత్యాద్యయుక్తయః ॥౭॥ కామ్యవైనిత్రికాదీనాంకర్తాణాంవర్జితత్వతః । శ్రాధ్ధానాశ్చపరిత్యాగః కార్యిత్యైస్య
 యుక్తయః ॥౮॥ కేవలాభ్యుదయార్థత్వం శ్రాధ్ధానాంయదితేమతం । తతశ్చాగ్రధృపత్యాగోయజ్ఞతేస్వాత్మయో
 గినాం ॥౯॥ తేషామభ్యుదయేవాశ్చావిహీనత్వాచ్యసర్వధా । పుత్రపౌతాదిసంతానవాశ్చాచిరహితత్వతః ॥౧౦॥
 నిశ్చేయసార్థతావైషాంశ్రాధ్ధానాంయదితేమతం । తతోజీవద్విముక్తైరప్యసృష్టేయస్యసంశయం ॥౧౧॥ తైర్విజే
 హవిముక్తైశ్చ ప్రాపణీయతయాపునః । స్రుక్పత్రప్రతిబద్ధానాంసన్నివర్త్యతయాపిచ ॥౧౨॥ ఏతావదవిచారేణ్య
 తాన్యస్తాభిరాదరాత్ । విచార్యమాణేత్వధునానకార్యాణీతిభావినః ॥౧౩॥ విద్యద్భృగ్భరతేషాంవాళక్తానాంక
 ర్తృణాశ్చవా । తాకికానామనుష్టానేశ్రాధ్ధానాంకింప్రయోజనం ॥౧౪॥ పితరస్తుమృతాస్సద్యః ప్రాప్నుయుర్జన్మనే
 తరత్ । విద్వాంసశ్చేత్సరాముక్తిం ప్రాప్యస్యర్థోగవర్జితాః ॥౧౫॥ ఏవంసతికథనేషాంపితౄణాంశ్రాధ్ధకర్తృభిః । అ
 త్రతైర్లోక్రియమాణైస్సాన్యైర్ముక్తిర్ముక్తిశ్చవాగురౌ ॥౧౬॥ యేనకేనప్రకారేణపితౄణాన్తృప్తిరభ్యుపేత్ । యద్య
 భ్యుదయమప్యస్యశ్రాధ్ధకర్తృశ్చమోచనం ॥౧౭॥ ఇన్ద్రాదిదేవతాత్మత్వంపితరోయదితేభిరే । సాన్నిధ్యంయగవచ్యా
 గప్యివతేషాశ్చసంభవేత్ ॥౧౮॥ తతశ్రాధ్ధేనసంత్తప్తాయత్రకుత్రస్థితాఅపి । కర్తుర్దద్యురభీష్టనేపితరస్సర్వశక్తయః ॥౧౯॥
 వైషాన్దినియమస్సర్వే మృతాదేవాస్సురిశ్యపి । అత్రసాధుచరిత్రాశ్చ దేవత్వం వావృజన్త్యథ ॥ ౨౦ ॥ దే
 వారాధనమేవాత్రకర్తవ్యంపైశ్యకంకుతః । అసాధూంశ్చపితౄంశ్చాగ్రైఃకుతోత్రత్యా యజన్తవా ॥౨౧॥ మోక్షో
 భోగోపివాశ్రాధ్ధేసితుఃపుత్రాద్యనుష్ఠితైః । యదిస్యాదితరైఃకింవాజ్ఞానాద్యైఃకర్తృభిఃఫలం ॥౨౨॥ ఏవంవిచార్యమా
 నేతునశిశ్చిచ్చాగ్రధకర్తృణి । అజ్ఞానినామపిస్వామికాద్యశ్చ తేషాంప్రయోజనం ॥౨౩॥ కథంజీవద్విముక్తానాన్తత్త్వి
 త్కాణాశ్చవాఫలం । శ్రాధ్ధకర్తృణిహవ్యంస్యాదుపపత్తివివర్జనాత్ ॥౨౪॥ తస్మాదితఃపరం శ్రాధ్ధవిధిరస్తాభిరేవచ
 నానుసర్తవ్యత్యేవంకేషాశ్చత్పద్ధురోమతం ॥౨౫॥ ఏవంసంశయితేశ్చేన్ద్రస్సన్తాకంగురురుత్తమః । భవానేవస
 మస్తజ్ఞోనిర్ణయంకర్తుమర్హతి ॥౨౬॥ ఇతిశ్రుత్వాద్విజేన్ద్రాణాం వచనం గౌతమోమునిః । శిష్యావబోధనోత్సాహ
 త్తవంసస్తితమబ్రవీత్ ॥౨౭॥ శిగౌతమఃశియుష్మాభిర్భోమునిశ్రేష్ఠాస్సాధుప్రజ్ఞమిహాధునా । వత్సోమిన్ద్రయంస
 ర్వేక్షుణతశ్రద్ధయాసహ ॥౨౮॥ సర్వైశ్చదేహిభీర్జీవద్విముక్తైరపిమానవైః । శ్రాధ్ధానితైశ్చ కాదీనికార్యాద్యైవస
 మంశయః ॥౨౯॥ పైతృకాణాంసమస్తానాంకర్తౄణామభయార్థతా । అవగమ్యతపివాత్రసూక్ష్మదృష్ట్యావిచారణేపిం
 కరణేభ్యుదయవైషాంప్రత్యవాదస్తతోక్రతా । అతోభోగశ్చమోక్షశ్చశ్రాధ్ధకర్తృఫలంమతం ॥౩౦॥ కామ్యా
 నాంకర్తౄణామేవకేవలాభ్యుదయార్థతా । వైతానికామ్యకర్తౄణిశ్రాధ్ధాన్యచ్యవ్తవీవచ ॥౩౧॥ సచకేవలనిత్యాని
 గావ్యశ్రమార్థత్వవర్జనాత్ । సపితౄర్కరణాత్పాగ్నిక్రియవైష్వాశ్రమస్థితైః ॥ ౩౩ ॥ అత్యోజ్యేశం వినాప్యత్రక్రి

యమానశ్వదర్శనాత్ । నాప్యస్తీవ్యతిరిక్తాఖ్యప్రాయస్త్రితస్వరూపతా ॥౩౪॥ అశశ్చాగ్రధాభిధంకర్త నిత్యవైమి
కంస్మృతాం । భుక్తిముక్తిప్రదక్షేపన్ముక్తానాం విధీయతే ॥౩౫॥ విద్యద్భిరభ్యనుష్ఠేయమిదం ప్రత్యేక ముత్తమం ।
శ్రాద్ధాఖ్యంకర్తభక్తాద్యైస్త్యక్తుంశక్యంకథం ద్విజాః ॥౩౬॥ మృతాఃపితౄదయస్సన్తుసంప్రాప్తజననాన్తరాః । అ
విద్యత్స్వేభవిద్యత్స్వేప్రాప్తముక్తయవవవా ॥౩౭॥ సర్వధాశ్రాద్ధకర్త్యాణాంభోగమోక్షఫలస్థితేః । కర్తృకర్తవ్య మి
త్యేవశ్రాద్ధాఖ్యమవధార్యతే ॥౩౮॥ ఫలోపపత్తివత్సామిత్రుణుధ్వంమునిపుంగవాః । ఇన్ద్రాద్భిభ్యోపరాస్సన్తిని
త్యాహిపితృదేవతాః ॥౩౯॥ పితౄలోకేస్వతన్త్రాశ్చసర్వజ్ఞాస్సర్వశక్తయః । తాసాన్మజన్తమరణేభవతశ్చపునఃపు
నః ॥౪౦॥ ఇన్ద్రాదీనామివై తేషాంపితౄణాంభ్యమపశ్యనాం । సాన్నిధ్యంయుగపద్యాగేష్యివసర్వత్రసంభవతే ॥౪౧॥
మృతజీవేతరాస్తాస్తూశాశ్వత్యః పితృదేవతాః । అత్రత్యానుష్ఠితైశ్చాగ్రధైపరాన్తుప్తింప్రయాన్యథ ॥౪౨॥ శ్రా
ద్ధకర్తృరభీష్టానిస్వాతన్త్రేన్యైకాభిలాసినః । సద్యఃక్రమేణవామోక్షం సంసారాచ్ఛదదత్యపి ॥౪౩॥ నీచంవామధ్యమం
శ్రేష్ఠంజన్తప్రాప్యయథోచితం । యత్రకుత్రస్థితానాంవా పితౄణాందేహీనామపి ॥౪౪॥ భుక్తిముక్తిదదత్యేవయ
త్స్వసన్తుప్తికారిణిః । పుత్రాంస్తేజనయామానుశ్చాగ్రధాలూంశ్చాగ్రధకర్తసు ॥౪౫॥ సర్వజ్ఞాస్సర్వశక్తాయేపరబ్ర
హ్మస్వరూపిణిః । తేభ్యోస్తుపితృదేవేభ్యోనమవతన్త్రమాధునా ॥౪౬॥ యదనుగ్రహసంపన్నాఃకామచారాభవన్త్య
పి । తేభ్యోస్తుపితృదేవేభ్యోనమవతన్త్రమాధునా ॥౪౭॥ యత్యపాలేశమాశ్రిత్యపూర్ణకామాశ్చక్రిణః । తేభ్యో
స్తుపితృదేవేభ్యోనమవతన్త్రమాధునా ॥౪౮॥ యేషాంభ్యదేవగర్భస్థసుఖంశతముదీర్యతే । తేభ్యోస్తుపితృదేవేభ్యోన
మవతన్త్రమాధునా ॥౪౯॥ యత్సాలోక్యాదిగాఃకామాణలభస్తేనిఖలానపి । తేభ్యోస్తుపితృదేవేభ్యోనమవతన్త్రమా
ధునా ॥౫౦॥ శక్రాదయఇవప్రాప్తాఅధికారికతాభ్యయే । తేభ్యోస్తుపితృదేవేభ్యోనమవతన్త్రమాధునా ॥౫౧॥ య
త్ప్రీత్యరానికర్తాణిఘృత్యనేవేదవాదిభిః । తేభ్యోస్తుపితృదేవేభ్యోనమవతన్త్రమాధునా ॥౫౨॥ యత్ప్రీత్యర్థకక
ర్తాణిఘృత్యజన్నానరకంప్రవేశేత్ । తేభ్యోస్తుపితృదేవేభ్యోనమవతన్త్రమాధునా ॥౫౩॥ యానారాధ్యవిముక్తాస్తే స
ర్వేపూర్వేమహర్షయః । తేభ్యోస్తుపితృదేవేభ్యోనమవతన్త్రమాధునా ॥౫౪॥ భవన్తశ్చమునిశ్రేష్ఠాస్సావధానేనచే
తసా । నమస్కుర్వన్తుసర్వేపిపితృదేవేభ్యఆదరాత్ ॥౫౫॥ యేషిణానతరదేహంస్తారయన్తినిజానపి । తవవపి
తరఃప్రోక్తాఃపితౄలోకనివాసినః ॥౫౬॥ పిణ్డేశ్చాగ్రధాదిదత్తైర్వాయేన్నానాన్తుప్తిమాగతాః । తవవపితరఃప్రోక్తాఃపి
తౄలోకనివాసినః ॥౫౭॥ అగ్నిష్టోమాదిభిస్తృప్తాదేవాఇన్ద్రాదయోపితే । దత్త్యాభోగాఃపునర్భూమా పాతయ
న్త్యేవకర్త్రిణః ॥౫౮॥ శాగ్రధాదిభిస్త్యమితృప్రాపితృదేవామహత్తమాః । భోగాదత్వాక్రమాన్తుక్తిమపిచాస్య
న్తికర్త్రిణాం ॥౫౯॥ చిత్తశుద్ధినిమిత్రత్వాత్కర్తృణాశ్చాగ్రధసంజ్ఞినః । క్రమముక్తినిమిత్రత్వంభవత్యేవనిరంకుశం ॥౬౦॥
అగ్నిష్టోమాదిభిర్దేవాప్రీణయన్తస్తవహి । భోగాన్వాయాన్త్య మిశ్రాద్ధకర్తారస్తు ద్విజోత్తమాః ॥౬౧॥
ఆత్మానశ్చ మహాభోగాః ముత్వాతాన్వాన్త్య పితౄనపి । మృత పూర్వాక్ న్యవం శేచ భోజయన్తిభ
విష్యతః ॥౬౨॥ మృతానాం విదుషాం శ్రాద్ధం నిష్ప్రయోజనమేవతు । కర్తుః ఫల విశేషాప్తేః పితృ
దేవప్రసాదతః ॥౬౩॥ సర్వేషామపిసర్వేశ్చాగ్రధంకర్తమహత్తరం । కార్యమేవేత్యయంసర్వ శ్రుతిస్మృతివినిశ్చయః ॥౬౪॥
విహితత్యేవకర్తవ్యంశ్రాద్ధమిత్యస్తుమాచరీః । క్రద్ధయాదీయతేయత్రతద్ధిశ్రాద్ధమతీర్యతే ॥౬౫॥ విదుషామపికార్యశ్చే
చ్ఛాగ్రధంస్వావిదుషామివ । విశేషంకపరాత్కైకవిద్యాయా ఇతిమానుధీః ॥౬౬॥ ప్రత్యాఖ్యితతరాణ్యత్తవిదుషాంభో
ద్విజోత్తమాః । శ్రాద్ధానిసవిధీయన్తేగ్రధసంక్రాంతిపర్వసు ॥౬౭॥ అన్తైర్వాభహిరన్త్యైర్వాయానికుర్వన్తిదేహినః
తేషామభ్యుపయాగ్ధత్వాజ్జీవన్తుక్తేవిధిర్నహి ॥౬౮॥ తిథ్యతేత్రాదిషుశ్రాద్ధంగయాయాన్నచినాక్వచిత్ । జీవన్ముక్త

స్యవిహితంభోగవాఞ్ఛావివర్జనాత్ ||౬౯|| దేశకాలవిశేషేషుసర్వేషేషబుధస్యశుః తిలోదకైస్సప్తప్రస్తిపిశ్యజే
వానసంశయః ||౭౦|| మహాశయాభ్యుక్తాద్ధాన్యకామ్యకర్తృవసర్వధా జీవన్ముక్తస్యమాస్తవత్రనతస్యాస్తి హిహ
దనా ||౭౧|| తదనాచరణాదస్తికపితృకోహనసంభవేత్ | యతిగృహ్యత్పితృశ్చక్ర్యథం క్రియతేతర్పణాదికం ||౭౨||
ఏవంశ్రాద్ధవిశేషాణాంబహూనాంవర్జితత్వతః | నశంక్యంస్వాత్మవిదుషా మవిద్యత్సామ్యమణ్యపి ||౭౩|| ప్రత్యాబ్ధి
కాదిరూపాణానిత్యానామివకర్తృణాం | కేషాఞ్చైత్యైతృకాణాఞ్చక్రియమాణతయాబుధైః ||౭౪|| నిర్విఘ్నమేవకై
వల్యంవిదేహంపిత్రసుగ్రహాత్ | ప్రాప్యేతాత్రనసద్దేహస్సర్వధాద్విజపుంగవాః ||౭౫||

— ఇతి తత్త్వసారాయణేకర్తృకాణ్డస్యద్వితీయపాదే ప్రథమోధ్యాయః —

ఋషయః || జీవన్ముక్తస్యవైదేహ్యముక్త్యైవిఘ్నః కుతోభవేత్ | పతనేవిఘ్నకృతోగ్రస్తి హస్తముక్తస్యచ
స్తునః ||౧|| విఘ్నావాయదిసజ్జాతఃకుతశ్చిత్కారణాన్తరాత్ | తన్నివర్తకమేతత్సాగ్చార్థంకర్తృకథంగురో||౨||
ప్రత్యాబ్ధికాదినాకిఞ్చిత్కర్తృకాప్యాత్మయోగినః | సప్రయోజనమిత్యాహుర్నహస్తోబ్రహ్మవాదినః ||౩|| మేఘాదిభి
స్తిరస్కారేభాస్కరస్యాప్యవస్థితే | అన్ధకారోభవేత్కిన్త త్తిరస్కారనివర్తకః || ౪ || చిద్రూపబ్రహ్మనిష్ఠ
స్యాప్యావృత్తిశ్చే త్కథంభున | జడంశ్రాద్ధా భిధంకర్తృకింస్యాదావృత్తివారకం || ౫ || నచాస్తిజీవన్ముక్తస్యక్రా
ద్ధకర్తృత్వమణ్యపి | అకర్తృత్వస్య లబ్ధత్వా దకర్తృత్వానుచిన్తనాత్ || ౬ || కర్తృనాశేహి సర్వేషాం
కర్తృణాంనాశ ఇత్యయం | వాదణీరీ కృత స్సమ్యక్కర్తిభిర్చ భిత్తరపి || ౭ || నాహం కర్తా నభోక్తాహం
బ్రహ్మేవాహంసనాతనం | ఇతిజీవద్విముక్తస్య స్యానుఘాతాత్కర్తృత్వా ||౮|| దృష్టదుఃఖనిష్ఠ త్యర్థమాస్తాంవాత
స్యయోగినః | స్వయంసమాధికర్తృత్వంనతుతత్తాపిహోదనా ||౯|| సర్వస్వాతన్త్ర్యవత్సేవనిధికైంకర్యవర్జనాత్ |
యథేచ్ఛమేవవర్తేతజీవన్ముక్తోహితాదృశః ||౧౦|| ఏవంసమాధ్యసుప్తానేష్య విధేస్తత్వదర్శనః | కథంశ్రాద్ధవిధిసాన్వి
మితసాన్ధోభవితుమర్హతి ||౧౧|| ఇతిపుష్టోమునిశ్చేష్టేర్నహత్తా గౌతమోగురుః | ప్రత్యువాచమృదుక్షత్వం ప్రసన్న
ముఖపంకజః ||౧౨|| గౌతమః || అహూనునీంద్రాస్సర్వజ్ఞాడోహంపోహవిచక్షణాః | యుష్మాకమీదృశాప్రశ్నాన్తరాం
సన్తోషయన్తిమాం ||౧౩|| రహస్యాన్తేకవిషయఃప్రకృతప్రశ్నఏవహి | జీవన్ముక్తిపరాచినస్థితినిర్ణాయకత్వతః ||౧౪||
నిరూపణేయంసమ్యక్చమయాన్త్రైరవిశేషతః | భవద్భిర్నిచ్చితంహ్యస్త తమత్వమ్యునిశ్చలం ||౧౫|| అతోవత్సామి
యుష్మాకంసప్రపఞ్చంప్రమాణతః | శ్రుణుధ్వమ్మనయస్సర్వేక్రథాభక్తిపురస్సరం ||౧౬|| జీవన్ముక్తస్య వైదేహ్య
ముక్త్యైస్య్యుర్విఘ్నకారిణి | కామాదయోమహానస్తేరిపహండుఃఖిహేతవః ||౧౭|| హస్తముక్తస్యభూమాచవతనం
ననియమ్యతే | స్వర్గలోకాచ్యుతస్యాపి క్రిశంకోపాతవిఘ్నతః ||౧౮|| అన్ధకారసమత్వఞ్చ కామ్యానామేషకర్తృ
ణాం | వస్తుంశక్యంనతుశ్రాద్ధకర్తృణాంస్యకథంభున ||౧౯|| భాస్కరోఽమితత్వఞ్చవిదేహాన్యైవయోగినః | ముఖ్యంస్యా
న్నతుకస్యాపిజీవన్ముక్తస్యసత్తమాః ||౨౦|| చిద్రూపబ్రహ్మనిష్ఠ త్వేష్యప్రతితివివర్జనాత్ | జీవన్ముక్తస్య మేఘాదిస్థా
నీయావృత్తిరుద్భవేత్ ||౨౧|| అజ్ఞానావృత్తివిడే పాద్యభిలస్యచయోగినః | జీవన్ముక్తేస్థితిస్సర్వైర్దగ్ధవస్తాదీవన్తతా ||౨౨||
తన్నివర్తనశక్తిశ్చవిద్యతేశాద్ధకర్తృణః | పిత్రసుగ్రహహేతుత్వాజ్ఞాద్యహీనతయాస్వతః ||౨౩|| సహ్యాసాధ్యఞ్చిచ్ఛి
త్సాగ్చిత్తృదేవైర్నహత్తభిః | నిహామత్వేనజాడ్యఞ్చనవాచ్యక్రొద్ధకర్తృణః ||౨౪|| కామ్యానాంకర్తృణామేవయ
థార్థబ్రహ్మవాదిభిః | అప్రయోజనతాప్రాక్తానాస్యవైమిత్తికస్యతు ||౨౫|| వైమిత్తికత్వంకైచ్చిచ్ఛిత్వత్వంకైచ్చిదు
చ్ఛతే | నతుకేనాపికామ్యత్వంక్రొద్ధస్యద్విజపుంగవాః ||౨౬|| అకర్తృత్వానుఘాత్యాస్యకర్తృత్వేగతేష్యథ | పా
తిభాసికకర్తృత్వమాదేహాత్పిద్ధమేవహి ||౨౭|| ఏవంసకథంవాచ్యంకర్తృత్వన్నాన్వీతవై | పారమార్థికకర్తృత్వ

మహిమైశ్చిత్తుశంక్యతే || ౨౦ || తన్నయ క్రమనాత్మజ్ఞాస్తేతథావాదినఃఖలు | ప్రాతిభాసిక ర్మత్వంబదస్త్యే వార్తి జేది
నః || ౨౧ || సకరాహన్నభోక్తాహమిత్యేబోనుభవోన్యతు | సమాధికాలేముఖ్యోస్తిగాణోవ్యవహృతామతః || ౨౩౦ ||
నచజీవద్విముక్తస్యనిష్పత్తవ్యవహారతా | విదేహస్యైవతత్వస్యప్రసిద్ధత్వాద్విజ్ఞోత్రమాః || ౨౩౧ || కర్మనా శేకర్మనా
శతతపతోనరుభ్యతే | జీవన్ముక్తస్యకర్మత్వాత్తన్నాహోనోపపద్యతే || ౨౩౨ || ఇత్యేతావదిహాభీష్టం ప్రతిపాదయి
తుమ్మును | ఆప్యన్రికమకర్మత్వంతస్యనైవహిసిద్ధ్యతి || ౨౩౩ || అతస్పావితస్త్రిహీనత్వా త్సమాధౌచాస్తిచోదనా
విధితైంకర్యహనిశ్చనముప్రైవాస్యదృశ్యతే || ౨౩౪ || కామ్యకర్మవిధినాంహికేవలంతత్రక్షణవం | అభూనైమిత్రికా
నాంవాకేషాశ్చిన్నతుసర్వశః || ౨౩౫ || సమాధివిధితైంకర్యంముఖ్యంతస్యయథాభవత్ | ప్రత్యాస్తికేచస్మానాదిని
త్యేమచతథాస్థితం || ౨౩౬ || అథవానిత్యకర్మాస్తఃపాత్యేవశ్రాద్ధకర్మచ | ఇతిబ్రహ్మితతాప్రసవిరోధోస్తికశ్చన || ౨౩౭ ||
తస్యకేవలనిత్యత్వాత్సాక్షాత్ప్రమాధిత్యహేతువా | పాప్తితుర్మరణాత్తస్యాభావత్వస్మతునూద్యతే || ౨౩౮ || బ్రహ్మ
చర్యాశ్రమ స్థేపిపాగ్నిద్యాహద్యథానరే | అసిద్ధ్యానిత్యకర్మత్వంనాగ్నిహూత్రస్యహేయతే || ౨౩౯ || తస్మాత్సామనా
దివస్మిత్వమగ్నిహూత్రాదివచ్ఛవా | మస్తవ్యంపైతృకంశ్రాద్ధమకృతాప్రత్యవాయుకృత్ || ౨౪౦ || కరణేభ్యదయ
స్త్యస్యశ్రాద్ధస్యైవవిశిష్యతే | స్వధర్మానుపరోధేనపరధర్మోచితత్వతః || ౨౪౧ || నిశ్యకర్మవిధింబాహ్యంసమాధి
విధిమాస్తరం | జీవన్ముక్తోనువస్తేతతయోర్ముఖ్యస్సకింకరః || ౨౪౨ || ఆవిదేహవిముక్తేర్వావిద్యేతాయోనువస్తే
తస్యైవజీవన్ముక్తత్వమపిపాచ్యమ్నీషిభిః || ౨౪౩ || విధివ్యయమిదస్త్యైర్వా యథేచ్ఛంయోనరశ్చరేత్ | నతస్యజీవ
న్ముక్తత్వంపరోక్షజ్ఞానితాపివా || ౨౪౪ || బ్రహ్మత్వత్వంబవన్మూర్ఖస్సహిలోకప్రతారకః | జీహస్తేధర్మరాజస్యభవ
సంయూన్యతిదురీతం || ౨౪౫ || సమాధివిధిశేషత్వ ముత్రేణకృతకృత్యతా | ఆత్మనస్సంభవ త్యేవకింబాహ్యవిధినే
తిచేత్ || ౨౪౬ || సమాధిర్నాస్తరస్సిద్ధ్యేచ్ఛాహ్యకర్మవిధింవినా | అతస్సేతుద్వయత్తైశ్చేత్సూర్యవజ్జేయమాత్మనః || ౨౪౭ ||
శమాద్యంగతయాకర్మవిధేర్బాహ్యత్వకర్మణాం | స్ఫుటమాహాహిసోవశ్యానుష్ఠేయత్వశ్చసూత్రకృత్ || ౨౪౮ || య
థాప్రవృత్తిరాహిత్యంనిషిద్ధేష్యభిలేఖచ | ఆత్మమోక్షాత్తదాసర్వవిహితేషుభవత్వపి || ౨౪౯ || సర్వేవిధినిషేధా
హివైదేహీన్ముక్తిమాగతే | భవన్రికణ్ణితానాస్తిజీవన్ముక్తేద్విజర్షభాః || ౨౫౦ || తస్మాజ్జీవద్విముక్తస్యపాత్తిభాసి
కసంస్మతే | పైతృకంబాహ్యముత్కృష్టంశ్రాద్ధంకర్మ విధీయతే || ౨౫౧ || ద్రవ్యోపపత్తి హీనానాం విరక్తానామనా
ర్జనాత్ | కథంశ్రాద్ధంవిధీయేతదన్యసాధ్యంహికర్మతత్ || ౨౫౨ || ఇతిచేన్నైషదోషోస్తి యథావిభవమాచరేత్ |
న్వాకనాచ్ఛాదనాద్యథేద్రవిచార్తకతాయది || ౨౫౩ || పైతృకశ్రాద్ధమత్రేవావైరాగ్యోపరమాదికం | స్వరూపవిదు
జస్సిద్ధ్యేత్తద్వబోసంగతంతతః || ౨౫౪ || ఏకస్త్రిన్వత్సరేవిప్రద్యయం విప్రత్రయశ్చవాహోజయిత్వాయథాశక్తిదద్యా
ద్యదిచరయేగాం || ౨౫౫ || శ్రాద్ధంకర్మసమాప్తేతతత్రకింద్రవ్యచింతనం | పితృజేవప్రధానత్వా దలంబాబ్రాహ్మణద్య
యం || ౨౫౬ || అవైష్ణవమశైవంవాహతంశ్రాద్ధమితిస్మృతిః | తస్మాగ్నిసారిణీహేయా దేవభూజాదివర్జనాత్ || ౨౫౭ ||
బ్రాహ్మణద్యయముత్రేణివోవిష్ణుఃపరేపివా | ప్రసిద్ధస్త్యేవదేవాస్తేవిశ్వే దేవాహిపూజితాః || ౨౫౮ || శైవశైష్ణవ
సంవాదోపరిహర్యప్రసవ్యతే | అతశ్శ్రాద్ధమిదంకర్మ పితృద్వారైవనిర్గుణం || ౨౫౯ || పరంబ్రహ్మైవకర్తారం ప్రాచ
యేన్నాత్రసంశయః | ఉక్తాసమాధిద్వారాహిపరబ్రహ్మప్రతిహేతుతా || ౨౬౦ || క్రమముక్తావపిబ్రహ్మలోక స్థాయ
తయోయథా | వైకుంఠంవాతైలాసమగత్వాబ్రహ్మయాన్తివై || ౨౬౧ || తథైవపితృలోకస్థాగృహిణోన్యేవతద్విదః
శ్రాద్ధకర్మబలాత్సాక్షాత్పరబ్రహ్మైశ్చైవయర్థగం || ౨౬౨ || యద్యత్సత్యైవమైశ్వర్యంపితృలోకాత్పరంగతాః | ప్రా
ప్తిర్నైవతథాప్యేతేనాపేక్షస్తేవిముక్తయే || ౨౬౩ || ప్రాయేణగవనిపాహిమాయత్రకుత్రస్థితాపి | విశ్వర్గంబహు

మన్యస్తేమాక్షైకశరణత్వతః ॥ ౬౪ ॥ యదిబ్రహ్మాదిలోకస్థాఃపైతృకేభ్యఃపరాశ్రయాః । వయంస్థితమన్యేరకాపతే
యురధరేవతే ॥ ౬౫ ॥ అహంకారోహినర్వేషా మథఃపతనకారణం । ససమాక్షప్రధానానామహతాంసంభవే
త్కచిత్ ॥ ౬౬ ॥ తస్మాదజీవన్ముక్తాఅప్యత్రకామవివర్జితాః । మైతృకశ్రాద్ధసంసక్తాః దేహస్తేపితృలోకినః ॥ ౬౭ ॥
పితృభిస్తత్వనిష్ఠైస్తైరుషదిష్టంసునిర్మలం । పరంబ్రహ్మస్ఫుటందృష్ట్యాయాన్తితేపరమంపదం ॥ ౬౮ ॥ కరణాత్రయంనృ
ణామృతోవాక్యానామకం । సమ్యక్కుర్ధ్యతియేనాత్రతచ్ఛ్రాద్ధం హ్యుత్తమోత్తమం ॥ ౬౯ ॥ యదనుష్ఠేయమా
నంసజ్జీవన్ముక్తస్యయోగినః । సమాధింబలయత్వేవతచ్ఛ్రాద్ధంహ్యుత్తమోత్తమం ॥ ౭౦ ॥ యత్రశ్రద్ధావతాన్నృణా
మైహికాముష్మికంసుఖం మోక్షిణ్యపితరోదద్యుస్తచ్ఛ్రాద్ధంహ్యుత్తమోత్తమం ॥ ౭౧ ॥ యస్మిన్సాగ్ధిక స్తృప్తావని
ష్ఠామత్వంసురాతిపి । అనుకూలావిముక్త్యైస్సృస్తచ్ఛ్రాద్ధంహ్యుత్తమోత్తమం ॥ ౭౨ ॥ అగ్నిహోమాది సంజ్ఞాస్తా
సోమసంస్థాశ్చసప్తయత్ । అధఃకరోతిమాహాత్మ్యతచ్ఛ్రాద్ధంహ్యుత్తమోత్తమం ॥ ౭౩ ॥ గంగాస్నానాది పు
ణ్యోయోయత్పుణ్యాంశశతాంశగః । యదనస్తథలాయోక్తంతచ్ఛ్రాద్ధంహ్యుత్తమోత్తమం ॥ ౭౪ ॥ యద్ధయా యం
కృతంసర్వాపిత్వదేవాసురానపివిక్రీతాకారయత్యస్యతచ్ఛ్రాద్ధంహ్యుత్తమోత్తమం ॥ ౭౫ ॥ యత్సర్వశోక
మోహస్సుంయత్సర్వభయనాశనం । యత్సర్వభవదుఃఖఘ్నంతచ్ఛ్రాద్ధంహ్యుత్తమోత్తమం ॥ ౭౬ ॥ యఏవలభాత
ముత్కృష్టంశ్రాద్ధకర్త్యాప్యపేక్షతే । ఉపేక్షతేనతత్తానమేవనాన్యన్నరాధమః ॥ ౭౭ ॥ యదివిద్వత్స్వ మోహేన
సర్వధాతత్పరిత్యజేత్ । సశస్త్రపితృభిర్దేవైర్మరకంకారవంప్రజేత్ ॥ ౭౮ ॥ వనస్థోవాగృహస్థోవా విధురోవాస్తు
వైష్టికః । ఆముక్తేఃపైతృకంశ్రాద్ధంకుర్యాదేవాప్రమాదతః ॥ ౭౯ ॥ పైతృకశ్రాద్ధమాహాత్మ్య మ్మయావత్తుం సశక్య
తే । సంగ్రహేణతువోవిప్రాప్రోక్తమద్యయథామతి ॥ ౮౦ ॥ యూయంసర్వేమునిశ్రేష్ఠాజీవన్ముక్తానసంశయః
తథాప్యదేహముక్త్యర్థంకురుధ్వంశ్రాద్ధమాదరాత్ ॥ ౮౧ ॥ యథామద్యావ్యవిశ్వాసాత్పునర్జన్మభయమ్మహత్ । న
ప్తస్తథాత్రవిశ్వాసాన్నశ్యేద్బ్రహ్మభయంధ్రువం ॥ ౮౨ ॥ నాహితస్యచవక్తాస్త్రియాష్టాకమహమాస్తికాః । ఇత్యేత
ద్భూతపూర్వంహిభవద్భిస్సాన్విత వేదిభిః ॥ ౮౩ ॥ తస్మాన్మదుక్తైవిశ్వాసోబలవానస్తువోధునా । అవశ్యకార్యమిత్యస్యాం
పైతృకంకర్తృసత్తమాః ॥ ౮౪ ॥ కింకర్తృభిర్చహువిధైర్చహువిత్తసాద్యైర్భక్త్యాచకిం హరిహరద్రహిణశ్వరాణాం ।
యోగేనకింపవనిగ్రహదుఃఖదేనశ్రాద్ధంయథావిధి సమాచరతోత్రపుంసః ॥ ౮౫ ॥ శుక్రిన్మన్తవేదశిరసాంబహువా
క్యజాతం । కుర్వన్తువామనసమాత్మవి చిన్తనంవా । వశ్యన్తువాన్సుటతరం పరమాత్మతత్వం । శ్రాద్ధేనహీనమసదేవ
హిప్రైతృకే ॥

॥౮౬॥

ఇతితత్వసారాయణేకర్త కాణ్డస్యద్వితీయపాదే ద్వితీయోధ్యాయః

ఋషయః ॥ భగవన్ గౌతమశ్రీమన్ సద్గురోకరుణానిధే । జీవన్ముక్తేనకర్తవ్యంశ్రాద్ధమిత్యుదితస్తవయా ॥ ౧ ॥
పునశ్చతత్రసంస్తేహాజాయతేవోధునేతరః । జీవన్ముక్తాహిచత్వార ఉత్తరోత్తరముత్తమాః ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మవిచ్చవరో
వర్యావృషిప్తశ్చేతినమ్మతాః । తేషాంశ్రాద్ధేషుహేయాంశాఃపుథజ్జోక్తాస్తవయాపురా ॥ ౩ ॥ దేశకాలవిశేషేషు
కేవలంశ్రాద్ధవర్జనం । ప్రతిపాదితమేతేనవిద్యానానాస్తిగారవం ॥ ౪ ॥ తేషాంశ్రాద్ధవిశేషాణాంకామ్యకర్తవ్యద
ర్శనాత్ । జీవన్ముక్తేతరైశ్చాపిత్వాజ్యత్వంహ్యవగమ్యతే ॥ ౫ ॥ సహినిత్యానితానిస్యూర్వాపినైమిత్తికానిచ । అప్ర
త్యవాయాదకృతా వప్రాయశ్చిత్తతోపివ ॥ ౬ ॥ అతశ్శ్రాద్ధవిశేషాణామ్ముముక్ష్యసుపయోగినాం । కేవలాభ్యుదయా
ర్థత్వాశ్చసంసిద్ధాకామ్యకర్తతా ॥ ౭ ॥ ప్రత్యాబ్ధికన్తునిత్యంస్యాదకృతౌప్రత్యవాయతః । తస్యైకస్యచతుర్ముస్యాత్తార
తమ్యవిధిఃకథం ॥ ౮ ॥ తేషాంశ్చతుర్ణామ్ముక్తానాం భిన్నాహిస్సానుధూతయః । మాయాప్రవృత్తిరాహిత్యతారతమ్య

శ్రుతేర్హురో॥౯॥ విద్యాప్రవృత్తిరాహిత్య తారతమ్యవైభవచ | అవశ్యభవితవ్యహితద్విధిః కీర్త్యభోమహః ॥౧౦॥ త
నోబూహిదయాసిద్ధో తావకానామసంశయం | త్వత్తవ్యశ్చ సరాధోయం బహుప్రశస్తతి గోచరః ॥ ౧౧ ॥ ఏ
వస్తునీదైస్సంపృప్తశ్చిద్ధాభక్తిసమన్వితైః | గాతమస్సర్వైరజ్జగదంవచనమబ్రవీత్ ॥౧౨॥ గాతమబ్రవీత్
భిరుచితంశుప్తశ్చతుర్థాంకర్తవర్జనే | తారతమ్యమ్యూనశ్యంవక్తవ్యమ్మసిపుంగవాః ॥ ౧౩ ॥ తేహాబ్రహ్మవిదాదీ
నాశ్చతుర్థాశ్చయథోచితం | కర్తత్యగంవదామ్యన్యశ్రుణుధ్వంసావధానతః ॥ ౧౪ ॥ నహిశ్రద్ధ విశేషానాం
యత్తంకేవలకామ్యతా | అధికారివిభేదేనచిత్తశుద్ధ్యంతాప్రితు ॥ ౧౫ ॥ అతోనతవన్తుక్తాన్యైస్త్యజ్యశ్వముప
పద్యతే | తేహంనైమిత్తికత్వేనపాప్రయశ్చిత్తాత్మతోచితా ॥౧౬॥ కేవలాధ్యుదయార్థస్త్వంననాన్తోక్షకాంక్షిషు | ఉ
పయుజ్యస్తవవైతాన్యన్యశ్రద్ధానిసద్విజాః | ౧౭ ॥ ఆద్యేనజీవన్తుక్తేనపరబ్రహ్మవిదాద్విజాః | ఏతాన్యేవపరిత్యా
జ్యన్యత్రశ్రద్ధాన్యసంశయం ॥ ౧౮ ॥ బ్రహ్మవిద్వరసంజ్ఞేనద్వితీయేనతుయోగినా | కర్తృవరపరాణిస్యస్తథా
ప్రత్యాబ్ధికానివై ॥౧౯॥ పితామహపితామహేచ్యార్థా తామహతదీయయోః | పితృమాతులహంనాహికుర్యాత్కర్మా
బ్ధికావధి ॥ ౨౦ ॥ మాసికానిచసంగృహ్యసకుర్యాద్భ్రష్టానిద్వరః | నతేనప్రత్యవాయోస్తిపరకర్తృకతాయతః ౨౧॥
తేమకర్తృసుముఖ్యాహికర్తారాపితృమాతులౌ | తత్ప్రాన్యగౌరవకర్తృత్వాద్వరస్యాలస్తు తావతా ॥ ౨౨ ॥ పితామహ
స్యశ్రద్ధస్తత్ప్రత్యాబ్ధికమపిద్విజాః | వలేణయదినన్త్యాజ్యంశ్వశ్వాగ్రీదీనాన్తుకింపునః ॥ ౨౩ ॥ అన్యాయానికర్తవ్యా
న్యాపతన్త్యస్యదైవతః | ఏవంవిధానిశ్రద్ధానితద్విధిశ్చాబ్ధికావధిః ॥ ౨౪ ॥ బ్రహ్మజ్ఞానివరస్యాన్యవిషయేచ్ఛాదివస్త
నాత్ | ప్రశాస్తేన్ద్రియవత్వేననప్రత్యాబ్ధికచోదనా ॥౨౫॥ పితోఃప్రత్యాబ్ధికశ్రద్ధేవిధియేతేతుకేవలం | తాభ్యా
న్నిర్వర్త్యమానాభ్యామాశ్రమస్యప్రసిద్ధితః ॥౨౬॥ దేహాభిమానరాహిత్యా ద్విషయేషుపరాజ్ఞుభే | నిష్కామేన
హంకారేనప్రస్తుత్యపరతేనదా ॥౨౭॥ బ్రహ్మజ్ఞానివరేతస్త్రికపితృప్రత్యాబ్ధికేతరత్ | శ్రద్ధాన్తరంవిధియేతయదిశ్చ
ద్బలాత్తతః ॥౨౮॥ తస్త్రికన్విధాయకేనర్వేవిద్వాంసస్సురనాయకాః | బ్రహ్మదయశ్చకుశ్యేయ రథిక్మునిపుంగ
వాః ॥౨౯॥ యాతుబ్రహ్మవిదిపోక్తాప్రాతిభాసికకర్తృతా | సాచనష్టవరేయస్త్రిన్వాన్వివహంకకర్తరి ॥౩౦॥ యా
వద్యావద్విసశ్యేత్తతకర్తృత్వంస్వాత్మనిష్ఠయా | తావత్తావద్విధీనాశ్చ దౌర్బల్యాత్కుఙ్కణంభవేత్ ॥౩౧॥ కర్తృ
త్వస్యైవలోపేనకర్తృత్వంలాపభవ్యతే | నిశ్చేషకర్తృతాలోపాభావాత్కర్తృవశ్యతే ॥ ౩౨ ॥ నసర్వాణివి
ధీయస్తేషార్థకర్తృత్వవర్జనాత్ | అబుధన్యైవసర్వాణిపూర్ణకర్తృత్వదర్శనాత్ ॥ ౩౩ ॥ అన్వికానిచకర్తృణిప్రకృ
తేబ్రహ్మవిద్వరేద్విజాఃకేతపయాన్యేవవిధీయన్తేకథశ్చన ॥౩౪॥ స్నానస్థానమసాగరస్సార్థాగ్నారాధనానివై |
ఏతైకర్తృభిరేవాన్యస్వాశ్రమస్థితసంభవాత్ ॥ ౩౫ ॥ వరీయాన్యస్తృతీయోభూత్తస్యప్రత్యాబ్ధికేపిచ | ప్రైశ్చకేపావ
న్తికేకర్తృణ్యన్యైరేవావబోధితే ॥ ౩౬ ॥ విధిప్రవర్తతేస్వస్యసదాబ్రహ్మణిసంస్థితేః | కాదాచిత్క బహిఃప్రజ్ఞాజా
యతేస్వప్నవచ్చసా ॥ ౩౭ ॥ బాలోన్మత్తపికాచానాంయాదృశభేష్టితమృతం | తాదృశంహిబహిఃప్రజ్ఞా కాలేష్య
స్యోపజాయతే ॥ ౩౮ ॥ అతస్స్వబోధానైవస్యాత్ప్రపృత్తిర్నిత్యకర్తృణి | యత్కించద్యుదికుర్వీతపరేషాం సుప్రయ
త్తతః ॥ ౩౯ ॥ తావతాతస్యగార్హస్థ్యాన్తవ్యస్తత్వవేదిభిః | శిఖాయజ్ఞోపవీతాదేర్లింగాదపివరీయసీ ॥ ౪౦॥ వ్యా
వహారికకర్తృత్వమపినష్టంయతోభవత్ | అతఃకేతిపయస్యాపికర్తృణశ్చేదనావృధా ॥ ౪౧ ॥ ప్రత్యాబ్ధికేపిసంప్రాప్తేబ
హిఃప్రజ్ఞాభవద్యది | అనుష్ఠాపయితవ్యస్తత్వరైకకర్తృకథశ్చన ॥ ౪౨ ॥ నతునిత్యచిదానన్త పరిపూర్ణసమాధితః | ప్ర
చ్యావకర్తృణిప్రాజ్ఞైర్యోజనీయో బలాత్సహి ॥ ౪౩ ॥ యదాబహిస్సమాగచ్ఛేత్స్వయమేవసమాధితః | తదాకార
యితవ్యస్తచ్ఛ్రద్ధకర్తృమనీషిభిః ॥౪౪॥ సూతకాద్యుపరుద్ధస్తత్వశ్చాతుర్వనివైయథా | తత్తేవైతన్మమస్త్యంతదీ

యోఃపుణ్యజన్మభిః ||౪౫|| అహూభాగ్యమహూభాగ్యంతద్భన్ధానామ్మహాత్మనాం | పుత్రానాం పౌత్రాన్ ||౪౬|| ప్రభృత
నాంసహస్థితేః ||౪౭|| తదీయదేహసంస్పర్శపాదప్రత్యాశనాదిభిః | శుశ్రూషజైర్విధిభ్యాస్తేజస్వినాం ||౪౮||
సమాధిస్థామత్యుష్టాంతాదృశేంబ్రహ్మరూపిణీం | విజ్ఞాయవాప్యవిజ్ఞాయ శ్రాద్ధకర్తృణామర్హతాం ||౪౯|| యశ్చాన్య
వయేద్బలాత్తస్మాత్సమాధేస్సనరాధయః | రోగవన్నరకంయూతి యావచ్ఛన్త్రదివాకతా ||౫౦|| పరస్యవిదుషో
వాత్సనమాభాలినచేతనః | పూర్ణానందానుభూతేన్సవిస్మకాఽపిసశ్యతే ||౫౧|| సత్యకర్తృణాంశ్రాద్ధే స్వాన్వికేవాశ్ర
మార్థకే | లుప్తేసమాధినాకశ్చిత్పత్త్యవాయోనవిద్యతే ||౫౨|| పితరస్సవ్యయమేవాశ్రాద్ధకాలే సమానతాః | స
మాధీనమనసంకర్తారమవలోక్యవై ||౫౩|| పరాన్తృప్తిముపేత్యాన్తన్నప్రత్యస్త్యచసన్నిధౌ | ఏవంసతకథం
లోపేప్రత్యవాయభయంద్వజాః ||౫౪|| జీవన్ముక్తాభిసోమ్యేషవరీయాన్బ్రహ్మవేదినాం | అరూపనష్టచిత్తానుర్జానా
దేహస్సమీర్యతే ||౫౫|| షష్ట్యాంఘ్రామ్యాంవసన్నేషమథాహారేష్వపేక్షతే | పరప్రయత్నమేవంహినిత్యకర్తృసుచా
ధికం ||౫౬|| ప్రత్యాభిక్తమపిశ్రాద్ధమాశ్రమీయచ్ఛ్రాద్ధయత్ | అస్యకారయితవ్యంహిబహిఃప్రజ్ఞాగమేషురైః ||౫౭||
తదనన్తసుఖాంభోధానమాభాలినచేతనం | ప్రయోజనాన్తరోద్దేశాద్యోధయన్తునబన్ధనః ||౫౮|| పరిష్కారశ్చతుర్థో
భూతిహంవక్ష్యేతస్యవైభవం | అరూపనష్టచిత్తానుర్జానాదేహస్సఉచ్యతే ||౫౯|| ప్రత్యాభిక్తమపిశ్రాద్ధం నైత్యకంని
త్యకర్తృచ | స్నానాద్యాన్వికమన్యచ్ఛసర్వనష్టస్తుసర్వధా ||౬౦|| సర్వవిస్మృతిమత్సేనదేహచేష్టావివర్జనాత్ | శయా
నస్సర్వదాభూమాసోతివన్తాశ్రమీమహాన్ ||౬౧|| బ్రహ్మీభూతేసదాతస్మిన్వైదేహీమ్ముక్తిరూగతే | విహితంచాని
పిద్ధంచానకిచ్ఛేదపివిద్యతే ||౬౨|| నిపిద్ధంగన్ధమాత్రంవాయుదివిద్యేతతాదృశే | తదావిహితమచ్యూతాం యత్కంఠ్య
న్నతువిద్యతే ||౬౩|| తస్మాత్సర్వేచవిధయోనిషేధాశ్చసుహృత్తమే | విదేహముక్తేసుతరాంకణ్డతానాశ్రసంశయః ||౬౪||
సర్వవన్తాశ్రమాతీతేబ్రహ్మమాత్రతథాస్థితే | నవిధిర్ననిషేధశ్చనవన్త్యావర్జ్యకల్పనా ||౬౫|| యత్పదప్రాప్తిపర్యంతం
పితృశ్రాద్ధాదికన్నుతాం | తారతమ్యేనవిహితంవిదేహాముక్తవషహి ||౬౬|| యంస్తరన్తస్సురాస్సర్వే పితరశ్చ
మునీశ్వరాః | మజ్జన్త్యాశ్చర్యపాథోధావిదేహాముక్తవషహి ||౬౭|| శ్రుతిస్మృతిపురాణానాంహేయత్వంయత్పదా
శయాత్ | ఉగ్రీయతేబుధైర్విశ్యంవిదేహాముక్తవషహి ||౬౮|| యస్మాన్వైవబహిః | ప్రజ్ఞాకదాచిదజిజ్ఞాసుతే | ఉ
ద్ధానచలనాపేతోవిదేహాముక్తవషహి ||౬౯|| యత్పదప్రాప్తిపర్యంతంస్త్రాప్తమనిబద్ధనం | బలవత్సర్వజవానాంవి
దేహాముక్తవషహి ||౭౦|| యత్పదప్రాప్తిపర్యంతంస్త్రాప్తమాచారపాలనం | తారతమ్యేనవిహితంవిదేహాము
క్తవషహి ||౭౧|| యత్పదప్రాప్తిపర్యంతంసమాధ్యభ్యాసహోదనా | విదుషామపినంబోక్తావిదేహాముక్తవషహి ||౭౨||
యత్పదప్రాప్తిపర్యంతంవిదుషాంగుచిన్తనం | తారతమ్యేనవిహితంవిదేహాముక్తవషహి ||౭౩|| కర్తాహిసర్వ
ధానస్తోమోక్షేదేహవివర్జితే | కథంకర్తృవిధిస్తత్రపితృప్రత్యాభిక్తస్యనా ||౭౪|| అశ్రమేవాభవత్సేవావిద్యమానేహిక
ర్తృణాం | విధిర్హితసశ్రాతస్మార్తోవాభవతుంద్వజాః ||౭౫|| అతివర్ణాశ్రమేతస్మిన్వర్తిషేదేహవిద్యతే | కథంకర్తృవిధి
ర్నుభ్యోగోణోవాప్యోపచారికః ||౭౬|| సర్వేవన్తాశ్రమాచారాస్సర్వకర్తృణాంచస్వతః | సమాధిదాహ్యదగశస్యస్త్రి
న్నేషపరాత్పరః ||౭౭|| అస్త్రిన్వినైవమరణంవిసాసన్నాన్యమేవచ | శ్రాద్ధాదిసర్వకర్తృణాంప్రణస్తానిస్వయంప్రాయాహా ||౭౮||
బ్రహ్మవిత్తద్వరోవాన్యోవిదేహాత్తత్వభావనాత్ | శ్రాద్ధాదీనిత్యసేయుశ్చేన్నతేబ్రహ్మవిదాదయః ||౭౯|| పరోక్షజ్ఞా
నినోన్యేవాసుషుస్త్రబ్రహ్మవాదినః | విదేహత్వాభిమానేనత్యజేయుశ్శ్రాద్ధకర్తృచేత్ ||౮౦|| సర్వలోకపరిభ్రష్టాః
పాపసంఘసమావృతాః | రోగవన్నరకంయూన్విహ్యచన్ద్రాదిత్యతారకం ||౮౧|| త్రయాశౌమపిముక్తానాం తారతమ్యే
నకర్తృసు | శ్రాద్ధాదిమనియోగేకింవక్తవ్యమితరస్యవా ||౮౨|| తస్మాద్యాయమ్మునిశేష్టాస్సవ్యయంబ్రహ్మవిదోపివా | అ
విదేహవిముక్త్యంతపైతృకంశ్రాద్ధకర్తృచ ||౮౩|| తారతమ్యేనశాస్త్రోక్తంకురుధ్వంసావధానతః | సమాధినాచేల్లు

ప్యేతతత్రమాన్యువవోభయం ||౮౩||అభయంబ్రహ్మనిష్ఠానాంభయన్నైవకుతశ్చన । తథాపికర్తలోపేషు భయమ
స్త్యస్యభాద్విజాః ||౮౪|| సమాధిదాగ్ధ్యాద్ధృతితేషు కర్తసుక్వకస్యహనిర్భువికేనకథ్యతే । పక్వస్యపాతేస్వయమేవభూ
రుహాఃతోనాశికేరస్యవిషాదవాక్భవేత్ ||౮౫|| బ్రహ్మత్వతానిశ్చయమాత్రతోయదిత్యజ్జేస్వకర్తాణివృజ్జేస్వకా
రవం | సింహానానిజంకూపజలానువించితం | దృష్ట్వాఋబుద్ధ్యామియలేపతస్యథా || ౮౬ ||

ఃఐతితత్వసారాయణేకర్తకాండస్య ద్వితీయపాదేతృతీయోధ్యాయఃః

ఋషయః || భగవం స్త్యస్తుభాంభోజాచ్ఛతుర్థాంబ్రహ్మ వేదినాం | తారతమ్యమకర్తృత్వేత్రుతమస్తాభిరాదరాత్ | ౧ ||
త్రుతేష్వర్థేషునపునర్జాయతేసంశయఃక్యచిత్ | తథాపిసంయోగ్యత్రవర్థతేగురునాయక ||౨|| అవశ్యకార్యంసర్వైర
ప్యావిదేహవిమోచనాత్ | వైతృకంశ్రాద్ధమిత్య క్తంభవతాసర్వవేదినా ||౩|| నియమోయంగ్రహస్థస్యయుజ్యతేవి
ధురస్యవా | సర్వోపపత్తిమత్సేనశ్రాద్ధకర్తావిరోధతః ||౪|| అన్యయోస్తువిరోధోస్తివనస్థబ్రహ్మచారిణోః | శ్రాద్ధ
కర్తాణిసర్వత్రభిక్షాశిత్వావధారణాత్ || ౫ || నహిభిక్షాన్నచూదాయబ్రాహ్మణౌస్వనిమన్త్రితా | శ్రాద్ధార్థభోజ
యేతోపిబ్రాహ్మణోన్యశ్చవాక్యవిత్ || ౬ || తాదృశస్యవిశేషాస్త్రేష్వభావాచ్ఛానసుష్టితేః | అశుద్ధత్వాచ్ఛబైత్యస్య
శిక్యనిష్ఠిస్తతాదిభిః ||౭|| సచోపపత్తిగ్రహ్యజేస్తయోరస్తికథాశ్చన | సదాకాననవాసాచ్ఛగురుసేవాపరత్వతః ||౮||
యాచ్ఛావృత్తిశ్చసర్వత్రనిన్యతేబహుశోన్యణాం | తత్రాపిజ్ఞానజైరాగ్యసంయుక్తానాంవిశేషతః ||౯|| బైత్యజ్ఞేవాశ
నంవృత్తమన్యత్వాచ్ఛాదనస్తయోః | వల్కలఞ్చాజినంహోక్తంహాసోన్యస్యాశ్యయాచితం ||౧౦|| అన్యత్రసర్వభోగే
షువైరాగ్యాతిశయేనతా | నిరపేక్షోమునీశాన్తాకథంయాచితుమర్హతః ||౧౧|| ప్రతిగ్రహశ్చశాస్త్రేషు తయోర్నైవవి
ధీయతే | ఏవంసతితయోశ్రాద్ధంకథమత్రవిధీయతే || ౧౨ || విదేహముక్త్యసిద్ధావపునపత్తివివర్జనాత్ | యుక్తశ్రాద్ధ
పరిత్యాగఐతికేషాఞ్చిదాశయః || ౧౩ || శ్రాద్ధంహిద్రవ్యసాధ్యస్తద్దరిద్రఃకింకరోతువా | యదిస్నానాదివత్తత్స్యా
త్పరాపేక్షావివర్జితం || ౧౪ || తదాశరీరమాత్రేణ నిర్వర్త్యత్వాదినాశ్రమం | కుర్యాచ్ఛ్రమేష్యతాధోస్యా మహా
న్యాచ్ఛాశ్రమఃఖలు || ౧౫ || యతశ్రాద్ధాదికంకర్త యథావిభవమాచరేత్ | ఇత్యుచ్యతేతతస్త్యాగఉచితోసర్వవై
భవాత్ || ౧౬ || అన్యేషాన్త్రాకయస్సాస్విమిన్నత్యాజ్యంతత్కదాచన | బలీయస్త్యహితస్యోక్తమాదేహాన్తావధా
రణాత్ || ౧౭ || అతోబైత్యేణవాస్తేన యథావిధినిమన్త్రితా | ద్విజాభోజయితవ్యాతవైతృకశ్రాద్ధసిద్ధయే ||౧౮||
ఆపన్నస్యేవతత్రస్యా ద్విధిరప్యన్యథాకృతా | శిక్యఃక్షిప్తబైత్యంహి దేవానామపిమద్గభం || ౧౯ || ఇతిసంఘప్యతేశా
స్త్రైస్తాన్యశస్యకథన్పుభిః | వాచ్యంవామనసాచిన్య మశుద్ధత్వంబుధైశ్చవా || ౨౦ || నచశిష్టాననుస్థానంభవేదుక్తా
ర్థబాధకం | జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తానాంశిష్టానాందుష్లభాద్భువి || ౨౧ || యాచ్ఛావృత్తింసమాదాయభహుదుఃఖకరీమ
పిసర్వేకర్తాణికుర్వన్తితాంశ్చిష్టాంశ్చవిదుఃపరే || ౨౨ || తస్మాన్ప్రత్యాబ్ధికంశ్రాద్ధంప్రశ్నకంతైత్యభుక్తతః | వనస్థబ్ర
హ్మచారిభ్యాంకార్యమేవేతినర్హతో || ౨౩ || అతత్వమేవసర్వజ్ఞోనిరవద్యంవినిశ్చితం | సర్వజ్ఞేమకరంపుంసాంషణ్ఠానం
వక్తుమర్హసి || ౨౪ || ఇతిపృష్టోద్విజుశ్శ్రేష్ఠైర్గౌతమస్సిగ్ధమానసః | సర్వజ్ఞఃకరుణాసిన్ధు రిదంవచనమబ్రవీత్ || ౨౫ ||
గౌతమః || జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తాభ్యామఫితాభ్యామునీశ్వరాః | కర్తవ్యంప్రైతృకశ్రాద్ధ మేవబైత్యేన్నవర్జితం || ౨౬ ||
ప్రత్యాబ్ధికపరిత్యాగేవిదుషోఘమహత్తమం | పాతకంహిమయాప్రోక్తం పూర్వ మేవ పునఃపునః || ౨౭ || బహు
దుఃఖకరీయాచ్ఛా వృత్తిశేవ నసంశయః | సర్వత్రనిన్యతేచైషా విదుషాఞ్చ విశేషతః || ౨౮ || ప్రతిగ్రహేవి
ధిశ్చాస్తి వైతయోర్బైత్య భోజనోః | తథాపియాచ్ఛా వృత్త్యేవ కర్తవ్యం శ్రాద్ధమాస్తికాః || ౨౯ || యా
చ్ఛాదుఃఖభయాన్త్యాగేయదీచ్ఛాపూతయోరిహ | తత్రాశ్రమాన్తరంగ్రహ్యంతురీయంశ్రాద్ధవర్జితం ||౩౦|| జ్ఞాన

నైరాగ్యపాషాన్యేయాచ్ఛాదుఃఖేచనస్థితే | సన్న్యాసగ్రహణేకోస్తి విరోధోవదతద్విజాః || ౩౦ || మాగ్ధవ్యయం
 ప్రమాణోక్తాన్తాన్త్యాగస్యనేతరః | విదేహముక్తిసంపాప్తిస్సన్న్యాసగ్రహణచ్ఛవా || ౩౧ || తయోరేకంవినాశ్రా
 ధ్ధత్యాగీసర్వసరాధమః | పాప్రీహ్నితినరకంఘోరనాశ్రకార్యావిచారణా || ౩౨ || పితృశ్రాద్ధనిమిత్తావా యాచ్ఛా
 దూష్యేతనక్వచిత్ | భిక్షావృత్తిరివక్లాఘ్యాపితృప్రీతికరత్వతః || ౩౩ || వద్దాత్రమపరిభ్రష్టవృత్తికాన్తహత్తనః | శ్రా
 ధ్ధాధేద్రవిణంపాప్యంవిధినాయేనకేనవా || ౩౪ || శిష్టద్రవ్యస్యదోర్లభ్యేశూద్రద్రవ్యేవాచరేత్ | శూద్రేపిద్రాహ్మ
 ణఃప్రోక్తోహ్యధస్తాదుత్తమోద్విజాః || ౩౫ || శుద్ధద్రవ్యవిచారంవాపురుషోమాకరోత్త్విహ | అపచ్ఛేదుదభూచ్ఛిష్ట
 ద్రవ్యాలాభస్వయాపిణే || ౩౬ || భిక్షాన్నంశిక్యనిషీద్యంసుతరాంపావనంమతం | సత్త్వశుద్ధికరంభోక్తుర్దేవానామపిమన్గ
 భం || ౩౭ || తథాప్యనర్హంశ్రాద్ధాయవిధ్యాచారాద్యవర్జనాత్ | అపచ్ఛేత్తైవవిజ్ఞేయానాన్యథాత్రకదాచన || ౩౮ ||
 అనుతిష్ఠన్వియేశ్రాద్ధంయాచ్ఛయావాత్రపైతృకం | తపవశిష్టావిజ్ఞేయాశ్చాగ్నిధ్రక్షణాలవోద్విజాః || ౩౯ || స్వపుత్రదా
 రరక్షాద్ధంయాచ్ఛాచేత్పాపకారిణీ | లోకద్వయేపిదూష్యేతనత్వయంశ్రాద్ధహేతుకా || ౪౦ || జ్ఞాననైరాగ్యయుక్త
 త్వస్సానయాహీయతేమథే | ఆత్మనోద్రవ్యదాతుశ్చసాహిత్రేయసః శిశుభా || ౪౧ || శ్వపితృశ్రాద్ధ మిత్యుక్తింశ్ర
 త్వాయోధువిమానవః | నకారయేత్సదేవోపిసారకిస్యాన్నసంశయః || ౪౨ || స్వయంకారయితుంశ్రాద్ధ మశక్తోపిపు
 మాన్ధనం | యథాశక్తికరేదత్వాదాపయేచ్ఛపరానపి || ౪౩ || పితౄణాంయాద్యశీప్రీతిశ్చాగ్నిధ్రక్షణాలవోద్విజాః || ౪౪ || తాదృశస్సర్వసంప
 న్నేశ్రాద్ధాకారయితర్యపి || ౪౫ || పితౄణాంయాద్యశఃక్రోధశ్చాగ్నిధ్రక్షణాలవోద్విజాః || ౪౬ || తాదృశస్సర్వసంప
 న్నేశ్రాద్ధాకారయితర్యపి || ౪౭ || శ్రాద్ధకర్తృర్యదిశ్రద్ధాతత్రకర్తృణివాభవేత్ | ద్రవ్యజ్ఞేపితరోదేవాదాపయేయస్స్వ
 యజ్ఞనాన్ || ౪౮ || సర్వత్రానుపపత్తిశ్చశ్రద్ధాహీనస్యకేవలం | ప్రతియేతనతుశ్రాద్ధేశ్రద్ధాలోపుణ్యజన్తనః || ౪౯ ||
 సర్వోపపత్తేసత్యామవ్యశ్రద్ధాలుర్నరాధమః | శ్రాద్ధపుణ్యస్సవిదేతపాపజన్తాదురర్థవాన్ || ౫౦ || గృహీణోపి దరి
 ద్రస్యకర్తృశ్చాగ్నిధేహ్యుపస్థితే | పరైకారయితవ్యస్తద్ధనకైశ్రాద్ధకర్తృహి || ౫౧ || తథాసతితయోర్భిక్షోపైతృకంశ్రా
 ధ్ధమాదరాత్ | కోవానకారయేల్లోకేశ్రాద్ధమాహత్ప్రయిజన్తనః || ౫౨ || గృహీణోపిదరిద్రస్యాప్యశ్చవృత్తిర్నహత్త
 రా | యాచ్ఛాన్నాపేక్షతేశ్రాద్ధహేతోరితినజానథ || ౫౩ || ఉచ్ఛిన్నపుత్ర్యుపలబ్ధస్తత్తల్లలనోపయజ్యతే | శ్రాద్ధా
 నర్హతయాభైతథక్తవద్విజపుంగవాః || ౫౪ || నేతేనాపరిపూతత్వంశంక్యంవివిధతన్తులే | చిత్తశుద్ధికరత్వేహిభైతా
 దపిమహత్తమం || ౫౫ || విభవానుసూనానుజ్ఞానత్యాగావధికాభవేత్ | ద్రవ్యస్యవియోగేమతారతమ్యాధికత్వతః ||
 శ్మత్రియాశాశ్చనైశ్యానాంశూద్రాణాంసంకరాత్తనాం | సర్వేషామపిక్తవ్యంపైతృకంశ్రాద్ధమాస్తికాః || ౫౬ || బ్ర
 హ్మవిత్వేపిపూర్వోక్తప్రకారేణయథోచితం | సంగృహ్యవాతత్పుత్రవ్యమన్యథాపతితోభవేత్ || ౫౭ || బ్రాహ్మణే
 తరవద్దానాంహిరణ్యశ్రాద్ధముచ్యతే | అథవాతల్లలశ్రాద్ధన్నత్వన్నశ్రాద్ధముచ్యతే || ౫౮ || ప్రతిగ్రహస్య విప్రైకక
 ర్తృకత్వాన్నిమన్త్రితే | నైవాస్తిక్షత్రియాదీనామధికారంకదాచన || ౫౯ || నాన్నప్రతిగ్రహాకార్యస్సేవతేభ్యోద్విజే
 నవః | అతోనవిహితంశ్రాద్ధేష్వన్నంకస్యాపివర్ణి నః || ౬౦ || గత్యన్తరవిహీనత్వాదితరేషాం ద్విజంవినా | ద్విజవపమ
 హంపాపంతత్ప్రతిగ్రహమాచరేత్ || ౬౧ || కథంవిధిర్నిషిద్ధేభూద్భూత్పూణ్యస్యేతిచేద్విజాః | అస్యేషాంశుద్ధయేతే
 షామన్యథాకాగతిర్నృణాం || ౬౨ || తర్హిపాపఫలస్సస్యాదితిశంక్యన్నకించన | తత్ప్రతిగ్రహపాపేనసరకప్రాప్తి
 సంభవాత్ || ౬౩ || ఈశ్వరేవసదోషోస్తీప్రతిగ్రహవిధాయకే | సవిధత్వేపిపాపానాంప్రాయశ్చిత్తంబలీయసాం౬౪
 పాపానికేవలంకుర్వన్ ప్రాయశ్చిత్తంవినాద్విజః | అత్తద్రోహీకదాముక్తిం గమిష్యసిసరాధమః || ౬౫ || విప్రై
 గ్నివ్యాదియాపేషాపాపానామ్మహతామపి | గృహ్యమాణతయాన్యేభ్యఃక్షత్రియాదిభ్యోవవత్ || ౬౬ || ప్రాయశ్చిత్తస్య
 బహుళికర్తవ్యత్వేనతేజనాః | దాతారోద్రవిణంభూరిదన్యశ్చేవనిర్గుణం || ౬౭ || ద్రవ్యలోభంప్రకుర్వీరన్యదితేహి

నజాతయః । పువర్షిహీనజన్మానోభవేయర్నాతసంశయః ॥ ౬౮ ॥ పైతృకశ్రాద్ధకాలేచేదుత్తమో ప్యధమంవ
 జేత్ । సర్వస్వమపిదాతవ్యమధమేనసభక్తివా ॥ ౬౯ ॥ కరోతుబహుధాపాపంబ్రాహ్మజేష్వధమోస్తువా । నృపా
 దైవస్సతరాంపూజ్యోద్విజ్జశ్శాద్ధనిమన్త్రితః ॥ ౭౦ ॥ ఆగమోక్తవిధానేనశూద్రాణాంపైతృకీంక్రియాంకారయే
 యుర్ద్విజాస్తత్తద్భాషాశబ్దైర్నచాన్యథా ॥ ౭౧ ॥ యదివిత్తాతిమోహేనవేదశబ్దంసమీపగోద్విజఉచ్చారయేచ్ఛిఘ్రిం
 సరకేపతతిఘ్రివం ॥ ౭౨ ॥ ఆగమోక్తవిధానంవాసంకరశాగ్ధకర్తృణి । నాపేక్షతేస్వజాత్యాహిదానమాత్రేధికార
 వా ॥ ౭౩ ॥ బ్రాహ్మణాయనమస్కృత్యదద్యాచ్చేత్ప్రచురంధనం । తావన్నాత్రేణతుష్యన్తిపితరఃకిన్తుమన్త్రితః ॥ ౭౪
 బ్రాహ్మణాదిత్రయాణాంహీహతంశ్రాద్ధమమన్త్రికం । శ్రుతిస్త్వత్పథికారిత్వాన్నతుశూద్రాదిజన్మినాం ॥ ౭౫ ॥ మ
 న్త్రిలోపంక్రియాలోపోద్రవ్యలోపఇతిస్త్వతే । లోపత్రయేమహాపాపమన్త్రిలోపేవిధీయతే ॥ ౭౬ ॥ తస్మాన్నబ్రాహ్మ
 ణాదీనాంత్రయాణాంశ్రాద్ధకర్తృసు । స్వలోపితౌతమన్త్రిస్యలోపోభవతుమగ్నతి ॥ ౭౭ ॥ ఆహూతాపితరోమన్త్రై
 స్త్వస్యన్తిశ్రాద్ధకర్తృణి । ఆవాహనాదికీంపూజాంతస్మాన్తన్త్రైస్సమాచరేత్ ॥ ౭౮ ॥ దేహదార్ధ్యవిహీనస్యక్రియా
 లోపేపిమన్త్రితః । ద్విజోపభుక్తితక్ష్పస్యాత్సాగ్ధంశ్రాద్ధంయథాతథా ॥ ౭౯ ॥ విదుషోద్భవదేహస్యాప్యాత్మయోగ
 మసాత్వతః । క్రియాలోపేపిమన్త్రేణద్విజభుక్త్యాచసార్థకం ॥ ౮౦ ॥ శ్రాద్ధస్తుసార్థకంతత్యాన్వచ్ఛిహ్నవిద్వరకర్తృకం
 అపిలుప్తక్రియామన్త్రింద్విజభోజనమాత్రతః ॥ ౮౧ ॥ లోపత్రయేపిసార్థంస్యాదకృతస్తద్వరీయసా । కృతంవాన్యప్ర
 యత్సేనకథ్యన్తునిపుంగవాః ॥ ౮౨ ॥ సర్వశైవాకృతంశ్రాద్ధంవరిష్టేనమహాత్మనా । సుతరామభవత్సాగ్ధంసన్త్ర
 ప్తాపితరోయతః ॥ * * * * * (౮౩)

— ఇతితత్వసారాయ జే కర్త కాణ్డస్యద్వితీయపాదే చతుర్థోధ్యాయః —

ఋషయః ॥ భగవత్ సర్వధర్మజ్ఞసద్గురోకరుణానిధే । సంశయాన్తరముత్పన్నమధునాస్తిచనఃప్రభో ! ౧ । ని
 త్యకర్తృసమానత్వంనిత్యకర్తృత్వమేవచ । శ్రాద్ధస్యభవతాప్రోక్తంసన్నాస్యసోక్త్యాతుబాధ్యతే । ౨ । సన్నాస్యసేహిగృహీ
 తేతచ్ఛ్రాద్ధంపైతృకమప్యహూ । నిత్యకర్తాపిసన్త్యాజ్యమిత్యక్తంభవతాపునః । ౩ ॥ శ్రాద్ధఞ్చేన్నిత్యకర్తృస్యాత్మదా
 త్యాజ్యన్నకేనచిత్ । యేనకేనాపిచేత్త్యాజ్యస్తదాకామ్యత్వమాపతేత్ । ౪ । విదేహముక్తిపర్యంతంకార్యంయత్క
 ర్తకథ్యతే । తదేవనిత్యకర్తేతివక్తుంశక్యమ్నీషిధిః । ౫ । ఆశ్రమాన్తరమాత్రేణత్యాజ్యస్యావిదుషాపిచ । కర్తృణోత్ర
 కథంవక్తుంశక్యన్నిత్యత్వమాస్తికే । ౬ । ఇతిపృష్టోమునీన్త్రైస్త్వైకతమోమునిసన్తమః । సర్వజ్ఞఃకరుణాసింధు రిదంవచన
 మబ్రవీత్ । ౭ । శాతమః * శ్రుణ్వన్తుమునయస్సర్వేమద్యాక్యంసావభానతః । న్యాయమేవమయాప్రోక్తంశ్రుతిస్త్వ
 తినమన్వితం । ౮ । శ్రాద్ధాఖ్యంకర్తృత్వంస్యాన్నాత్రసన్దేహకారణం । యతిభిశ్చపరిశ్యక్తమపికార్యస్తదన్యథా । ౯ ।
 పిశ్యప్రసాదముద్దిక్యయేనశ్రాద్ధమనుష్ఠితం । తేనైవయదిధూతేనపశ్చాత్తత్కీయతేన్యథా । ౧౦ । యతిప్రత్యా
 బ్దికశ్రాద్ధస్థానీయన్నిత్యకర్తృహి । ప్రతిసంవత్సరంసీయగుర్వారాధనమాచరేత్ । ౧౧ । బ్రహ్మప్రసాదముద్దిక్య గు
 ర్వారాధనమాచరత్ । యతినద్యక్రమాద్వైతితద్విష్టోపరమంపదం । ౧౨ । గుర్వారాధనసంజ్ఞస్యశ్రాద్ధస్యవిహి
 తత్వతః । తచ్ఛ్రాద్ధవిధిశేషత్వంయతేరపిచసిద్ధ్యతి । ౧౩ । ప్రణవఞ్చమహావాక్యం గోపూర్వముపదిష్టవాత్ । ఖననా
 దికమన్యేనకస్యశిష్యోచేత్కృతం । ౧౪ । ప్రతిమాసఞ్చవాకుర్యాత్స్వయంబ్రైతివత్సరం । గురోరారాధనంకర్త
 శ్రద్ధాభక్తిసమన్వితః । ౧౫ । శిష్యాహిబహువశేపుత్రస్థానీయాస్సృర్యతేరపి । తేషాంశ్యేషేనఖననేకృతేప్యారాధనం
 సమం । ౧౬ । బ్రహ్మవిష్ణుశివావగగుర్వారాధనకర్తృణి । ప్రధానదేవానత్వస్యేపితరోవామరాదయః । ౧౭ । ఋక్ష
 జ్ఞానినామేవయతీనాంగురుతర్పణం । బ్రహ్మలోకాస్తయేప్రోక్తజ్ఞేవన్తుక్తస్యనేతిన । ౧౮ । జీవన్ముక్తోపియతిరాదా

విదేహవిమోచనాత్ । నిత్యకర్మపరాధీనభిత్వక్తంహిభురాద్విజాః । ౧౯ । ఏతచ్ఛ్రాద్ధపర్యాయంగుర్వారాధనము
త్తమం । నిత్యకర్మైవవిహితంతస్మాత్తస్మాద్యయంవిధిః । ౨౦ । స్నానానుష్ఠానభిత్వాదానియమోస్తీ యథాయతేః ।
గురోరారాధనేచాత్రతథాస్వాత్మవిదోపివా ॥ ౨౧ ॥ స్వాశ్రమాచారలోపేనపాతిత్యంస్వాద్యథాయతేః । గుర్వారాధ
నలోపేవతథైవేత్యవధార్యతే । ౨౨ । శ్రాద్ధత్యాగేగృహస్థాదేర్యథాపాతిత్యమీరితం । యతేరారాధనత్యాగేతథైవే
త్యవధార్యతే । ౨౩ । గురుశ్చత్రివిధఃప్రోక్తఉత్తమాశ్రమణోయతేః । ఆద్యఃకర్తోపదేష్టాస్వాద్విత్తీయస్తత్వదేశికః ॥ ౨౪ ॥
స్వానుభూత్యుపదేష్టాన్యోజీవన్ముక్త్యైకకారణం । తస్మాద్యమేకముద్దిశ్య సమారాధనమాచరేత్ । ౨౫ । న్యాతామ
న్యోగురూతస్యహ్యధమాశ్రమణావపి । మనసారాధనీయత్వాత్తయోగిత్వణినాగమః । ౨౬ । ఉత్తమాశ్రమణౌవా
తాస్యాతాన్నాత్రక్రియామయే । ఆరాధనేప్రసక్తిర్యదక్రియాదేశికాద్విజాః । ౨౭ । ఆద్యగవాధద్వితీయంవాత్పృథీయం
వాగురుంస్తరణ్ । కరోత్వారాధనంభక్త్యాయతిస్తేనతుకర్తృణా । ౨౮ । బ్రహ్మవిష్ణుశివావసుప్రీతావరదాఅపి । భ
వన్నికమమోక్షేచచ్ఛిస్సస్వలోకేషుదేశికాః । ౨౯ । సద్యోముముక్షోరత్రైవప్రత్యూహః సకలానపి । ధ్వంసయన్తః
పరాముక్తింవైదేహీందదతిస్వయం । ౩౦ । పితుఃపుత్రోయథాకర్తాసర్వకర్మసునిశ్చితః । గురోశ్శిష్యస్తథాకర్తాసర్వ
కర్మసునిశ్చితః । ౩౧ । శాశ్వతంబ్రహ్మలోకన్తంగుర్వారాధనకృద్యతిః । ఆపోత్యసమ్యగ్విద్వాన త్యుత్తాగ్రీవోస్తా
దితిశ్రుతిః ॥ ౩౨ ॥ గుర్వారాధనహీనశ్చేత్స్వాశ్రమాచారవర్జనాత్ । నబ్రహ్మలోకసంపత్తికదాప్యస్యభవిష్యతి ॥ ౩౩ ॥
యేనసత్యాదయోలోకాస్సాధీనాస్సుర్మహాత్తరాః । గుర్వారాధనరూపస్తద్యతేశ్శ్రాద్ధంవిధీయతే । ౩౪ । యదను
ష్ఠానమాత్రేణనైర్మల్యజ్ఞాయతేహృది । గుర్వారాధనరూపస్తద్యతేశ్శ్రాద్ధంవిధీయతే । ౩౫ । గంగాస్నానాదయో
యస్యకలాన్నార్హన్తి షోడశీం । గుర్వారాధన రూపస్తద్యతేశ్శ్రాద్ధం విధీయతే । ౩౬ । యస్యచాన్త్రాయణాదీనిక
లాన్నార్హన్తి షోడశీం । గుర్వారాధన రూపస్తద్యతేశ్శ్రాద్ధం విధీయతే । ౩౭ । ప్రాణాయామాదయో యస్య
కలాన్నార్హన్తి షోడశీం । గుర్వారాధన రూపస్తద్యతేశ్శ్రాద్ధం విధీయతే । ౩౮ । యస్య విద్యాప్రదా
నాని కలాన్నార్హన్తి షోడశీం । గుర్వారాధన రూపస్తద్యతే శ్శ్రాద్ధం విధీయతే ॥ ౩౯ ॥ యస్యధ్యాన
సహస్రాక్షికలాన్నార్హన్తి షోడశీం । గుర్వారాధనరూపస్తద్యతేశ్శ్రాద్ధంవిధీయతే ॥ ౪౦ ॥ యస్యకర్మసహస్రాక్షి
కలాన్నార్హన్తి షోడశీం । గుర్వారాధనరూపస్తద్యతేశ్శ్రాద్ధంవిధీయతే ॥ ౪౧ ॥ యస్యశాద్ధసహస్రాక్షి కలాన్నా
ర్హన్తి షోడశీం । గుర్వారాధనరూపస్తద్యతేశ్శ్రాద్ధంవిధీయతే ॥ ౪౨ ॥ గురురేవయతేర్థాతాగురురేవయతేపితా ।
గురురేవయతేర్థాతాగురురేవయతేస్సుతాః ॥ ౪౩ ॥ గురురేవయతేర్ద్రవ్యంగురురేవయతేర్లహం । గురురేవయతేః
క్షేత్రంగురురేవయతేశ్శిరః ॥ ౪౪ ॥ గురురేవయతేర్వక్త్రంగురురేవయతేగృహం । గురురేవయతేశ్శక్త్యాగురురేవయతేర్భు
జౌ ॥ ౪౫ ॥ గురురేవయతేర్వక్షః గురురేవోదరంయతేః । గురురేవయతేఃపాదౌనఖాగ్రాణి గురుర్యతేః ॥ ౪౬ ॥ గు
రురేవయతేర్వాహ్ని గురురేవమనాంసిచ । గురురేవఃపరబ్రహ్మ గురురేవ పరాత్పరం ॥ ౪౭ ॥ గురురేవయతేస్స్వ
చ్చగురురేవాఖిలంయతేః । తస్మాద్యతేర్థరోరన్యచారాధ్యనైవవిజ్ఞాన ॥ ౪౮ ॥ గుర్వారాధనముత్సృజ్యదేవారాధ
నమాచరత్ । అధఃపతితవీవస్యాజ్జేవైరపినిరాకృతః । ౪౯ ॥ గుర్వారాధనముత్సృజ్యబ్రహ్మారాధనమాచరత్ । అధః
పతితవీవస్యాద్భిహ్మాణాపినిరాకృతః ॥ ౫౦ ॥ గుర్వారాధనముత్సృజ్యశిష్టావారాధనమాచరత్ । అధఃపతితవీవస్యాద్విష్ట
నాపినిరాకృతః ॥ ౫౧ ॥ గుర్వారాధనముత్సృజ్యశివా రాధనమాచరత్ । అధఃపతితవీవస్యాచ్చివేనాపినిరాకృతః ॥ ౫౨ ॥
గుర్వారాధనముత్సృజ్యబ్రహ్మారాధనమాచరత్ । అధఃపతితవీవస్యాద్బ్రహ్మాణాపినిరాకృతః ॥ ౫౩ ॥ గుర్వారాధనము
త్సృజ్యస్వాత్మారాధనమాచరత్ । అధఃపతితవీవస్యాత్స్వాత్మనాపినిరాకృతః ॥ ౫౪ ॥ యథాశ్రాద్ధోపదత్తిప్రా
గ్వనస్యబ్రహ్మచారిణః । ఉక్తతథైవవిజ్ఞేయభిత్వోరపిమునీశ్వరాః ॥ ౫౫ ॥ యేనకేనప్రకారేణ గుర్వారాధనం కర్మ

రం । యతిర్విద్యావిహీనోపియాతితద్భక్తిహింసకం ॥ ౫౬ ॥ కాయేనతత్తా కుర్యాస్తాం కుటీచక బహూదకా ।
వచసామస్త్రీమాత్రేణహంసశ్చపరహంసకః ॥ ౫౭ ॥ మనసాధ్యానమాత్రేణతుర్యాతీతావధూతకౌ । ఏవం షడపి
కుర్వీరశ్చతయోగురుతర్పణం ॥ ౫౮ ॥ విదుషామపిషణ్ణాభ్య దేహాదిప్రతిభాసనం । యావదస్త్రీహతావత్స్యాద్గురో
గారాధనేవిధిః ॥ ౫౯ ॥ గుర్వారాధనహేతోస్తాక్షుటీచక బహూదకా । శిష్యాగ్రసర్వాన్వనస్థాదీన్ ప్రేరయేతాంస
తఃపురా ॥ ౬౦ ॥ గురోస్తిథాబహూన్వినాన్వాశ్రమాచారతత్పరాన్ । భోజనైష్షడ్రసోపేక్షైస్తర్పయేతాంయథావి
ధి ॥ ౬౧ ॥ దక్షిణాపిదద్యాస్తాం తేహంసస్తృప్తికారిణీః । సతాంబూలాన్సమశసీశ్చగ్రీష్ఠాభక్తిపురస్సరం ॥ ౬౨ ॥
నాహంకరానభోక్తాహంసచభోజయితాస్త్యహం । కరోమ్యాశ్రమకర్తత్వాదితి సర్వత్రధీర్మతా ॥ ౬౩ ॥ కర్తృ
త్వమన్యదృష్ట్యాస్యాదకర్తృత్వాదామపిస్వయం । యథారథాచరేయస్తేయతయోపాత్తవేదినః ॥ ౬౪ ॥ నచాస్త్య
భ్యుదయాభ్యేషయతేకర్తృమచోదనా । అన్యదృష్ట్యాన్వదృష్ట్యాచ తేష్వకర్తృత్వమేవతు ॥ ౬౫ ॥ యతిశ్చేతాగమ్యక
ర్తాణికుర్వీతశ్రద్ధయాసహ । కారవంసరకంఘ్రేచ్ఛ్యతేస్తేహంనిషేధతః ॥ ౬౬ ॥ నిషాగమంసరహంకారంనిత్యమోక్షే
కకారణం । ఆశ్రమంశ్రేష్ఠమాశ్రిత్యకామ్యకర్తాకథంభవేత్ ॥ ౬౭ ॥ కామ్యకర్తృనిషిద్ధస్తశ్చర్షేషా మపియద్యపి । వి
శేషేణయతీనాస్తృతస్తాత్కామ్యమతిస్త్వజేతే ॥ ౬౮ ॥ గుర్వారాధనమేతత్తు నిషాగమేషాత్తమోత్తమం । నక
దాపిపరిత్యాజ్యంజీవన్తు కైరపిద్విజాః ॥ ౬౯ ॥ ప్రాక్ష్యహోధాదిదంకర్తృచిత్తమధ్యగ్ధకమృతం । పశ్యాద్విదేహముక్త్య
ర్థంచామ్యాసేతుత్వబోధనాత్ ॥ ౭౦ ॥ గురుప్రసాదహీనానామాత్మబోధోనసంభవేత్ । ప్రసాదాదపిజాతోభస్యా
దనారాధనాద్ధతః ॥ ౭౧ ॥ సంసారరోగిణాంనృణాంగురుభక్తిర్నవచాషధం । తత్సేవాయాముపేక్షాచేత్కస్యముక్తి
ర్భవిష్యతి ॥ ౭౨ ॥ కామాదయోగుణాయేనరుద్యస్తేమోక్షఘాతినః । సవవగురురిత్యుక్తస్సంసారభయమోచకః
సర్వత్రభావభేదస్సాస్యత్సప్రబోధోదయాశ్చరం । కదాపిగురు పూజాయాం భావభేదోన యుజ్యతే ॥ ౭౩ ॥ నై
షాగమ్యమపినైషగర్వ్యంయతే రైస్సర్థికంయతః । తతస్తస్యైవముఖ్యంస్యాద్గురుత్వన్నేతరస్యతు ॥ ౭౪ ॥ నైషాగ
మ్యాదికమస్యేషామాత్మవిల్వేప్రసిద్ధతి । ప్రకాశతేనతుస్వేభ్యోబహిరగ్నిరివారణే ॥ ౭౫ ॥ యతీనాస్త్రుబహిశ్చాస్త్రో
పరితస్తప్త్రికాశతే । ప్రతిబద్ధపేహీనత్వామ్మహాదావానలోయథా ॥ ౭౬ ॥ సకామోపియతేశ్చిష్యోనిషాగమోభ
వతిక్రమాత్ । నిషాగమోష్యన్యశిష్యస్తుసకామోభవతిక్రమాత్ ॥ ౭౭ ॥ తస్మాద్యతిర్గురుశ్లాఘ్యస్సర్వదాతత్వవేది
భిః । యతీంసద్గురుమాసాద్యకోనముచ్చేతబద్ధనాత్ ॥ ౭౮ ॥ గురోరారాధనంకుర్వన్నాదేహపతనాద్యతిః । పరంప
దంసహపోతి గురుణా బ్రహ్మణాపిచ ॥ ౭౯ ॥ గుర్వారాధనసన్త్యాగీ బ్రహ్మజ్ఞానిత్వవిభ్రమాత్ । యతిర్నరక
ఘాతోతి గురూంబైషా తయన్నధః ॥ ౮౦ ॥ యావదారాధయత్కశ్ర శ్రద్ధయైవయతిగురుం । తావద్భక్తి
హ్నాప్రసాదేనబ్రహ్మలోకేగురుర్వసేత్ ॥ ౮౧ ॥ యతాత్మజత్యసంశ్చిష్యోబ్రహ్మప్రీతికర్తృహత్ । గుర్వారాధనమ
త్యైస్తంతదాసాశ్చత్ప్రహ్యతోగురుః ॥ ౮౨ ॥ అతస్సార్వాధనాసక్తం సచ్చిష్యంగురురుత్తమః । శిష్యయే త్పూర్వమేవే
హకామమోహాదివర్జనాత్ ॥ ౮౩ ॥ ఏవంయతేరక్షిస్తోక్తంగుర్వారాధనరూపకం । శ్రద్ధంకర్తవ్యమేవేతియష్టాకమ్ముని
సత్తమాం ॥ ౮౪ ॥ ప్రాయోణపూర్వంబహుశోయతిధర్మాప్రపజ్ఞితాః । తథాప్యత్రపునశ్చావ్యో విద్యతేయదిష్య
భ్యుత ॥ ౮౫ ॥ భయలేశోపిమాస్త్యత్రప్రశ్నేరుభవతాంద్విజాః । సుఖముత్పద్యతేప్రశ్నప్రతివాక్యేషమేధికం ॥ ౮౬ ॥ గు
రోస్సమాధానపూర్వకైస్సగ్గయంనిదేహముక్తిర్విమలాసమాధిభిః । జీవద్విముక్తేనమహాత్మనాప్యతేయతేరతస్సాస్య
ప్రయతర్పణేవిధిః ॥ ౮౭ ॥ బ్రహ్మోభవేత్తజ్జలవత్సమాధిరాభ్యస్తరోన్యతుషవత్తుకర్తృ । బాహ్యంతయోచేకతరస్య
నావదేహముక్తికథమృతసిద్ధేత్ ॥

ఋషయః* భగవత్ భవతాహ్వానం స్వగుర్వారాధనం యతేః । కర్తవ్యంతద్దృహస్థస్య నవేత్యతా స్త్రీసం
శయః ॥౧॥ గృహస్థో బ్రహ్మచిత్తుత్రం కుర్యాన్నస్వపితుర్యతేః । బ్రహ్మీ భూతస్య సత్తాద్ధం గురో రారాధనం గురో ॥౨॥ ఇ
తి కేచిద్విమన్యస్తేతత్రయ్యుక్తిం పదన్తి చ । సమజ్ఞానైవ సాన్తాకం ప్రతిభాతి విచారణే ॥౩॥ బ్రహ్మీ భూతతయా తస్య పి
తుస్సన్యాసి నో గురోః । కృతకృత్యతయా ప్రాప్తప్రాపణీయతయా పి చ ॥౪॥ నా నేనా స్తి ఫలం కిం ఛిన్దుర్వారాధనక
ర్తణా । కర్తణా స్త్యేన వా సిద్ధ్యేత్ ఫలం సహితరీణాం ॥౫॥ బ్రహ్మీ భూతస్య పుత్రస్య గృహస్థస్యాపి జీవతః । కృతకృ
త్యతయా ప్రాప్తప్రాపణీయతయా పి చ ॥౬॥ నిరస్తాభ్యుదయార్థత్వాద్దేహమిథ్యామతిత్వతః । అనేవకిం ఫలం తస్య గు
ర్వారాధనకర్తణా ॥౭॥ దేహే ప్రతీయమానే పిన్యస్య మిథ్యేతి నిశ్చయాత్ । విదేహముక్తిప్రాప్తైవ భవత్యస్య సునిర్వ
లా ॥౮॥ నహి జీవద్విముక్తేన ప్రాపణీయా శరీరీణీ । ఇతి వాచ్యమభిన్నత్వాన్ముక్త్యోస్సమ్యగ్విచారణే ॥౯॥ దేహే ప్ర
తీయమానే పిత్రసత్యత్వధీర్యది । భవేజ్జీవద్విముక్తస్య సజీవన్ముక్తపవన ॥౧౦॥ దేహాదిసర్వమిథ్యాత్వమతిమాన్ బ్ర
హ్మచిన్తతః । చతుర్థాంతరతమ్యేపి ముక్తిరేకైవ కథ్యతే ॥౧౧॥ అవాన్తరఫలేనైవ దృష్టదుఃఖక్షయత్తనా । తార
తమ్యశ్చతుర్థాచ్ఛప్రోచ్యతే బ్రహ్మవేదినాం ॥౧౨॥ నతు ముఖ్యఫలేనాపి మోక్షయాపేణ కుత్రచిత్ । మోక్షే చ తాత
మ్యోక్తిర్హ్యద్యైతశ్చుతిదాధకా ॥౧౩॥ తస్మాద్విదేహముక్త్యస్తం బ్రహ్మత్వజ్ఞానినాపి చ । గురో రారాధనశ్చాస్య
తాకర్యమిత్యసమజ్ఞానం ॥౧౪॥ ఏవం వివాది నాం శ్రీమద్భవదుక్తినిరోధతః । భవజైవసమాధానం వక్తవ్యం సేతతై
ర్గురో ॥౧౫॥ ఇత్యుక్తో మునిశార్దూలో గౌతమః పరమార్థవిత్ । ఇదమాహ మునికా సర్వానమగ్రీవవపుష్కరాః ॥౧౬॥
గౌతమః* అసతామముక్షూణాం శతశోపినిరూపణే । నస్యాచ్ఛిత్తసమాధానం మహాపాపబలాద్విజాః ॥౧౭॥
అతః ఉద్దిశ్యతాన్నాద్యవక్ష్యే మూర్ఖశిరోమణే ॥ సాధూనాం భవతాన్త్రవిశ్వాసత్వస్య సిద్ధయే ॥౧౮॥ గృహీజీవద్వి
ముక్తోపి పుత్రశ్చిద్యత్వమాగతః । యతేర్జీవద్విముక్తస్య కుర్యాత్తచ్చపితుర్గురోః ॥౧౯॥ తత్సమాధానాచ్ఛ్రేయస్స
శ్రాద్ధాద్గుహీణోమతం । తత్యైగేపతనం సిద్ధం నాత్ర సంశయకారణం ॥౨౦॥ బ్రహ్మీ భూతతయా తస్య గురో స్తే నైవ క
ర్తణా । ఫలన్నుజ్ఞిదస్త్యేవ మపి శిష్యోనియాజ్యతే ॥౨౧॥ లోపేహి ప్రత్యవాయీ స్యాద్గుర్వారాధనకర్తణః । ఆవిదే
హవిముక్తేస్తత్సత్తాద్ధంతద్విధీయతే ॥౨౨॥ నాభేదశ్చోపపద్యేతజీవన్ముక్తవిదేహయోః । సయాపారూపనష్టాసు కర
ణత్వాదిమత్వతః ॥౨౩॥ మోక్షాతీతదశాయాం హితాతరతమ్యన్నవిద్యతే । అస్యా మోక్షదశాయాన్తుభిన్నాశ్చ త్వోర
క్షుతితాః ॥౨౪॥ చతుర్థోఽపి చ విద్వద్భ్యోన ముక్తోన్యోస్తి కశ్చన । ఏలేమామేవ ముక్తత్వశ్రవణాద్విజపుంగవాః ॥౨౫॥
జీవన్ముక్తావిహాద్యాన్యోశ్చ తీయాన్యోవిదేహకా । ఇత్యుక్తమేవ భవతామ్మయాదృథతరంపురా ॥౨౬॥ తత్ర సంశయ
లేశోపి భవతామ్మాన్తు సర్వధా । శ్రుతిస్త్పృతిపురాణేషు నిశ్చిత్తోద్ధోహిభాషితః ॥౨౭॥ చతుర్థః ప్రాప్య మప్యన్యన్తో
క్షాతీతదశాగతం । అరూపన్నామమాత్రస్తదవాజ్ఞమనసగోచరం ॥౨౮॥ అద్వంద్వం బ్రహ్మ తస్మాద్భ్యుభయం వక్తున్నశ
క్యతే । మోక్షస్యైవ ఫలతోఽత్యైవ ఫలాతీతత్వసంభవాత్ ॥౨౯॥ దృష్టదుఃఖక్షయద్వారాస్వానన్దావాప్తిరేవ తు ము
ఖ్యం ఫలం పరబ్రహ్మజ్ఞానస్యేత్యవధార్యతే ॥౩౦॥ అవాన్తరఫలస్త్యత్ర విదుషోభ్యుదయాత్మకం । విజ్ఞేయమాత్రమోహ్యో
షనిశ్చిత్తోహ్యభయార్థకః ॥౩౧॥ ఉపేక్షితమపి జ్ఞానాత్తత్ఫలం విదుషామిహ । భవేదాశ్రమసామర్థ్యాత్స్వతేవ పద్వి
జోత్తమాః ॥౩౨॥ గురో సిద్ధిం కతస్యైవ విద్వత్సేవ కృతకృత్యతా । నతు శిష్యస్య విదుషో ప్యత్ర దేహవతో స్తి సా ॥౩౩॥
సాంకుశైవోచ్యమానాపి దృష్టదుఃఖస్య దర్శనాత్ । నిరంకుశాతుసాసాక్షాద్విదేహస్యైవ సిద్ధ్యతి ॥౩౪॥ దేహాదిమ
థ్యాబుద్ధిర్నజీవన్ముక్తస్య కేవలం । పరోక్షజ్ఞానినోప్యస్తి వివేకాదిమతోపి చ ॥౩౫॥ విదేహముక్తైభవతస్త్రోత యాకిం
ద్విజర్షభాః । అరూపనష్టచిత్తాస్త్వైదేహా ఇతి కథ్యతే ॥౩౬॥ తస్మాద్దేహాదిమిథ్యాత్వమతిమాన్తేణ కశ్చన । విదేహ
ఇతి నోనాచ్యోదేహావిస్మృతివర్జనాత్ ॥౩౭॥ సయాపనష్టచిత్తాసారశివుత్రస్య గేహీనః । జీవన్ముక్తస్య లభ్యాయై దేహే

ముక్తిరిత్యతః ॥౩౮॥ ఘటమస్త్యేవనిత్యేనగుర్వారాధనకర్తృత్వా । గురోరారాధనస్త్యత్రయథావిభవమాచరేత్ ॥౩౯॥
 ప్రవ్యాజేరుపపత్తాహినత్యాంసప్రదశద్విజాః । భోజయేద్గురుస్త్యస్త్యైదద్యాత్పూర్ణాఞ్చదక్షిణాం ॥౪౦॥ ద్వాద
 శబ్రాహ్మణానేవకేశవాదీన్విభావయేత్ । త్రయోదశతమంవిశ్వంభరవిష్ణుంతతఃపరం ॥౪౧॥ గురుఃపరగురుశ్చాథ
 పరమేష్ఠీపరాత్పరః । ఇత్యేతాంశ్చతురోవిప్రాగురూంశ్చచతురస్తథా ॥౪౨॥ అశక్తంకేశవాద్యధే ద్విజమేకంవృ
 ణోత్యథ । గుర్వర్థేచతురోవిప్రానేవంసంభృభిరేవవా ॥౪౩॥ తత్రాప్యశక్తస్త్రిన్ద్రోవాగురూనారాధయేన్నరః । స
 హరిం బ్రహ్మవిద్యాయాస్తారతమ్యే ప్యయంక్రమః ॥౪౪॥ ఏవంగృహస్థః పితృన్యమపి సన్న్యాసి నంగురుం ।
 ఆరాధయేద్యథాశక్తిప్రతినంవత్సరంద్విజాః ॥౪౫॥ నకేవలంగృహస్థస్య గురుపూజేయముచ్యతే । అన్యయోరపి
 విజ్ఞేయా వనస్థబ్రహ్మచారిణోః ॥౪౬॥ నైతేనపైతృకశ్రాద్ధ లోపః కార్యః కదాచన । పితృస్తాథా పృథ
 క్నాధ్యంకర్తవ్యం సకలైరపి ॥౪౭॥ పుత్ర కర్తృక మేవస్యా త్సశ్రాద్ధం గురు పూజనం । అన్యకర్తృకమశ్రా
 ద్ధంపితృన్యత్వాన్గురోర్యతే ॥౪౮॥ పితృభూత యతేరన్యో యతిస్సన్యచ్చేద్గురుస్తదా । సశ్రాద్ధాంగురుపూజా
 మప్యశ్రాద్ధాన్సమాచరేత్ ॥౪౯॥ అయుక్తనిధిసాంకర్యంపృథకాకర్యతయాతయోః । గురోస్సన్న్యాసినఃపూ
 జాస్పృథగేవవిధీయతే ॥౫౦॥ గృహస్థస్యగురోశ్నాధ్యంశిష్యేణగృహీణానతు । కార్యంసమిపేతిషేతగురుపుత్రాను
 జోయథా ॥౫౧॥ నిశ్చంకంసహబుజ్జీతగురూచ్ఛిష్టంసుతైస్సహ । ఇష్టైస్సహాపభోజ్యత్వపురోదాశత్వవర్ణనాత్ ॥౫౨॥
 కర్తారోగురుపుత్రాశ్చేత్సర్వేపుతోన్యపివైమృతాః । అథశిష్యోగురోశ్నాధ్యంకుర్యాత్సంకల్పతోగృహీ ॥౫౩॥ యది
 తుర్యాశ్రమంగచ్ఛేత్సశిష్యస్తదనంతరం । శ్రాద్ధద్వయంపుత్రస్త్వంశ్చజేదేవపితృగురోః ॥౫౪॥ గురోరారాధనస్త్యేవ
 కర్తాయమభవత్థలు । అతశ్నాధ్యపరిత్యాగేప్రత్యవాయోనకశ్చన ॥౫౫॥ శ్రాద్ధకోటిసమంతర్థి గుర్వారాధనమిష్య
 తే । యతినానుష్ఠితేతస్త్రిన్ద్రాసర్వాస్త్యంతిదేవతాః ॥౫౬॥ గుర్వారాధనకర్తాహిస్వాశ్రమాచారపూర్వకం । అవి
 ద్వానపిసన్న్యాసీబ్రహ్మలోకేమహీయతే ॥౫౭॥ కర్తృణాబ్రహ్మలోకస్యప్రాప్తత్వాద్యతరపుథ । ఆవరేతపునస్తస్మా
 దితిశంక్యంకీర్ణన ॥౫౮॥ స్వర్గాదేవకామ్యేనకర్తృత్వాప్రత్యవర్జనాత్ । నిష్కామోబ్రహ్మణాసాకంయతిస్తత్పద
 మాపున్నయతే ॥౫౯॥ నిష్కామకర్తృణాంబంధలమృతమపిక్రమాత్ । మహద్భవతిసుక్లాఘ్యం పరిణామేమృతో
 పమం ॥౬౦॥ సకామకర్తృణాంబంధంఫలంమహదపిక్రమాత్ । అల్పంభవతినింద్యంపరిణామేవిషాపమం ॥౬౧॥ నిర్గు
 ణాబ్రహ్మవిజ్ఞానపూర్వకాద్గురుతర్పణాత్ ॥బ్రహ్మలోకంప్రజన్తర్థ్యఃపునర్భూమానజాయతే ॥౬౨॥ సగుణోపాసనాత్కా
 మచారాదిచ్ఛాపురస్సరాత్ ॥బ్రహ్మలోకంప్రజన్తర్థ్యః పునర్భూమానజాయతే ॥౬౩॥ శుద్ధసత్త్వప్రధానంతఃబ్రహ్మలో
 కంగతఃపుమాః । భవేచ్ఛేచ్ఛిత్పలోకేచ్ఛరస్యపుణ్యాత్తనస్సతః ॥౬౪॥ సంగల్పాదేవపితరస్సముత్తిష్ఠన్తితత్త్వజే । సర్వా
 కామాంశ్చమనసాపశ్యన్సరమతేపరాః ॥౬౫॥ సకలాఽపిపితృన్నణిమాద్యాశ్చసిద్ధయః । యద్యదిచ్ఛతితత్తత్సన్య
 త్సన్నద్ధంతస్యయోగినః ॥౬౬॥ ప్రమాదాదవరోహన్నప్యత్రమేశ్రీమతాంకులే । జాతఃపుణ్యచరిత్రస్సాపూర్వవాసన
 యాకృతీ ॥౬౭॥ జ్ఞానవైరాగ్యసంయుక్తోజితప్రాణేంద్రియస్పృధేః । సద్యఏవవిముచ్యేతమాయావిద్యాదిబద్ధతః ॥౬౮॥ ఏవం
 కైవల్యమోక్షస్యముఖ్యకారణముత్తమం । గుర్వారాధనమేవేతిమయాసీచీయతేద్విజాః ॥౬౯॥ శూద్రాణామపిసర్వేషాం
 సద్గుర్వారాధనంమతం । వైశ్యానామపిసర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం ॥౭౦॥ క్షత్రియాణాంపిసర్వేషాంసద్గుర్వారా
 ధనంమతం । బ్రాహ్మణానాంపిసర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం ॥౭౧॥ వైశికానాంపిసర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం ।
 గృహస్థానాంపిసర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం ॥౭౨॥ వనస్థానాంపిసర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం । సన్న్యాసినాంపి
 సర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం ॥౭౩॥ కర్తృణామపిసర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం । భక్తానామపిసర్వేషాంసద్గుర్వారా
 ధనంమతం ॥౭౪॥ యోగినామపిసర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం । తపస్వినాంపిసర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం ॥౭౫॥

తతినామపినర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం|యమినామపినర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం|21| మునీనామపినర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం|సిద్ధానామపినర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం|22| ఇనుష్యాణాంసర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం|దేవానామపినర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం|23| పితౄణామపినర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం|గర్భరాక్షసాంసద్గుర్వారాధనంమతం|24| యతానామపినర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం| రషినామపినర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం|25| అనురాణాంసర్వేషాంసద్గుర్వారాధనంమతం|గురోశ్శుక్రాభిధన్యైతత్సద్గుర్వారాధనంమతం|26| గురౌర్బృహస్పతేతత్సద్గుర్వారాధనంమతం| ప్రజాపతేరిదంముఖ్యంసద్గుర్వారాధనంమతం| 27| చతుర్ముఖస్యధాతుశ్చసద్గుర్వారాధనంమతం| శ్రీమతశ్చమహావిష్ణోస్సద్గుర్వారాధనంమతం| 28| శ్రీమద్రుద్రస్యచేశస్యసద్గుర్వారాధనంమతం| సర్వేశస్యచతుర్యస్యసద్గుర్వారాధనంమతం| 29|| అతఃపరంకింవక్తవ్యంమునీనాంభవతాంమయా| శ్రుత్యాదీనాంసద్గుర్వారాధనంమతం|| 30| గురువ్యపిచసర్వేషుయతేరేవోత్తమోత్తమః| ఉపదేశమకుర్వన్నప్యహూ సర్వగురుర్యతిః| 31| తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన గుర్వారాధనమాదరాత్| సర్వైః కర్తవ్యమేవేతి యూయశ్చానధసద్విజాః * * * * *

* ఇతితత్వ సారాయణే కర్తకాణ్డస్య ద్వితీయ పాదేపస్తో ధ్యాయః *

* ఋషయః* భగవత్సర్వధర్మజ్ఞశ్రీగురోకరుణానిధే| పామేతద్ధర్మస్సర్వేషిశ్రుతాఅస్మాభిరాదరాత్| 1| తథాపిసూతకాశాచేజీవన్తు క్తస్యయోగినః| అనుష్ఠేయేయథాశాస్త్రంనవేత్యన్యోస్తిసంశయః| 2| తస్మాద్ధర్మవిస్తరేణాద్యయథావద్బుధిహినఃప్రభో| త్వమేవహిసమస్తస్యసంశయస్యనివర్తకః| 3| ఉక్తపూర్వేషుధర్మేషుసర్వేషుధర్మాదిమావపి| ధర్మవశ్యానుష్ఠేయాసిద్ధావితినయుజ్యతే| 4| సూతకాశాచయోగకర్తప్రతిబద్ధకతాస్తితు| స్నానసంధ్యాగ్నిహోతాదినిత్యకర్తావిరోధతః| 5| కామ్యకర్తావిరోధేపివిర్యవత్సన్నదృశ్యతే| కామ్యకర్తాణిచాత్మజ్ఞైరుపేత్యున్నేమహత్తమః| 6| కర్మిణోరపితానస్తస్మాన్మనీబ్రహ్మచారిణోః| అతశ్చావీర్యవత్సేనతదుపేక్షోపపద్యతే| 7| విద్యానిష్ప్రతిబద్ధచబ్రహ్మత్వైకత్వగోచరా| నిష్పాపానిశ్యశుద్ధాచరప్రాప్తస్వాత్మయోగినా|| 8| ప్రతిబద్ధాంశ్చపాపానిసర్వాశుద్ధిశ్చసాన్వయం| వినాశయత్సశేషంహితమాంసీవవివాకరః| 9| పుమానీదృశవిద్యావాక్ బధ్యతేకేనకర్తణా| అకర్తబ్రహ్మనిష్ఠత్వాత్సర్వంరజ్జహివన్తురేత్| 10| యద్యప్యాత్మవిదామేతా కర్తబద్ధకతావశాత్| అనుకూలతరస్యాతాంకర్తాయాసవివర్జనాత్| 11| తథాపితదనుష్ఠానేతద్బద్ధశ్చప్రసంగతః| విద్యావమానసంపత్త్యాతిరస్కర్తవ్యతోచితా| 12| విధిక్లంకర్యదోషోహిదుషశ్చపతేన్దహాత్| కుగ్ధంసంప్రసిద్ధంబుధేభిధిసేధయోః| 13| తస్మాత్తయోరనుశ్చిత్రిర్విద్యసర్వేషుయుజ్యతే| నతస్త్విన్ననియోజ్యాత్మవిదుషీతివిభాతినః| 14| గాతమః* విదుషోపిగృహస్థస్యసూతకాశాచయోర్వయోః| శ్రాద్ధాదివర్షిధిస్సిద్ధోనాత్రకార్యావిచారణా| 15| విద్వాంశ్చేన్నానుతిష్ఠేతశావంవాసూతకంజతః| లోకాశ్చనానుతిష్ఠేరన్యథా శ్రేష్ఠస్తథేతరే| 16|| లోకానామననుష్ఠానాచ్ఛానసూతకయోర్నహత్| యత్పాఞ్డాయతేతద్రసవిద్వాక్ముఖ్యభాగవాత్|| 17| విదుషస్సదనుష్ఠానైరోకస్సంరత్యతేయథా| తదైవదురనుష్ఠానైస్తస్యసర్వవ్యవధిభిః| 18| సూతకానుస్థతాసర్వేప్రీతాస్సుఃపితరస్తథా| యథాశ్రాద్ధాద్యనుష్ఠానేనుప్రీతాస్తేభవంశ్యపి| 19| తదనంగీకృతాతేహిప్రకుప్యేయస్తథాభృశం| శ్రాద్ధాదేరననుష్ఠానేయథాస్వాశ్రమకర్తవ్యః| 20| పితౄణాంత్వప్రీహేతుర్హిసూతకానుస్మృతిర్నతాతచ్ఛేన్నానుసరేత్తస్యపితౄణామహాభవేత్| 21| గృహిణోవిదుషఃకామ్యకర్తోపేక్షావతోపిచ| ఆపతేరన్యాయంకామ్యకర్తాజ్యేవపునఃపునః| 22| నిరాకృతాస్యపిజ్ఞానవైరాగ్యాతేషయాదిహ| కామ్యాన్యాశ్రమసామ్యధ్యాన్మముజ్యేయరముంసదా| 23| గర్భాధానాదిసంస్కారాఃకామ్యయాపాహికేచన| బధైరవశ్యానుష్ఠేయాన

త్యాజ్యస్తేకభవన 120. కర్తాంతాదృశానాంజాబలవచ్చావసూతకా । శ్రుతిస్మృతిప్రసిద్ధాసంభవతఃప్రతిబద్ధ
కా 121. తానిచేదనుత్పేతవిద్వాంశ్చవాద్యుపేక్షయా । అథఃపతితవస్యాన్నాత్రసందేహకారణం 122
కర్తాణిప్రతిబద్ధంతేనిత్యకామ్యేతరాణిచ । తథ్యాంనైమిత్తికాన్యత్రపావనానిద్విజోత్తమాః 123. తేహంసత్య
సరోధేహికేవలంస్వానుకూలితాం సంవదంతిభవంతోహసతుకామ్యన్యకన్యచిత్ 124. కామ్యేష్యాయా సర్వే
తాయదిసాస్యాత్సతాత్సతా 1 నిష్కామకర్తస్వస్యేషుసాభవేదసతాత్సతా 1 25. ఉభయేషుతుసాబుద్ధిర్ముఖ
నాయుపజాయతే । బ్రహ్మజ్ఞానివరాణాంశ్చలేనమాహితయాధియా 1 30. నాస్తిక్యాస్తిక్యభేదేవిద్వివిధేష్యపిక్ర
సు । వైయర్థ్యభీసమానైవత్వధమోత్రమచేతసాం 1 31. తథాపిలోకహేతోస్తేన్యనుతిష్ఠంతితాన్యమి । ఘరాభిన
నిహీనత్వాదుభయేహంఫలన్నచ 1 32. అంతరాశ్చిత్తాయేతుస్వాభాసజ్ఞానినోజడాః । తవసకామ్యసంసక్తాని
మామామాయాసబద్ధయః 1 33. అకర్తబ్రహ్మనిష్ఠత్వంభావనామాత్రమాశ్రితాః । రజ్జుసర్పాదిదృష్టాంతాన్వాజ్ఞా
త్రేణవదంతిచ 1 34. సూతకామసృతాకర్తబద్ధత్వంవిదుషోనచ । లోకసంగ్రహబుద్ధ్యవతదంగీకారదర్శనాత్ 1 35
అతోనబ్రహ్మవిశ్వాయాఅవమానఃప్రసజ్యతే । బుధేభినయమాత్రంహివిధిక్రైంకర్యముచ్యతే 1 36. అప్రయోజనతా
బుద్ధ్యాదివాభివయేద్బుధః । అథఃపతితవస్యాన్లోకభవంసకతావశాత్ 1 37. అతోనకుణ్ఠనంసిద్ధంబుధేవిధినిషేధ
యోః । కర్తామపికామ్యానాంతరస్కారాకథంద్విజాః 1 38. అనియోజ్యాత్పరిదృష్టత్వంయదిపూర్ణంభవేత్తతా । త
యోరనుసృతత్వాస్తుచేహవిష్టృతిసంభవాత్ 1 39. సూతకప్రతిబంధేషుకామ్యకర్తసుకానిచిత్ । చిత్తశుద్ధ్యర్థకా
న్యాహుర్బుధానైమిత్తికాఖ్యయా 1 40. తేహంలోకోపకారిత్యాదుపాకర్తాదిరూపిణాం । సూతకానుసృతిఃకా
ర్యావిదుషానేతరత్రత 1 41. సర్వాత్మనాపరిత్యాజ్యంభోగమాత్రప్రదంబహు । కర్తశ్రుతిస్మృతిస్తోక్తంలోకస్యా
నుపయోగతః 1 42. మోక్షార్థానుపయుక్తేషుసాధోలోకఃప్రవర్తతే । అప్రవృత్తతయా తత్రవిశేషోస్త్యాత్మవే
దినః 1 43. నప్రత్యవాయగన్తోపితత్పరిత్యాగహేతుకః । జన్మసంతతివిచ్ఛేదాల్లోకశ్రేయస్కరత్వతః 1 44. మా
తృసూతకబద్ధత్వేత్పితృశ్రాద్ధంతదాబుధః । బ్రహ్మచార్యపితృస్త్రోక్త్యావర్ణయత్యేవసత్తమాః 1 45. అజ్ఞానప్రతిబద్ధా
త్తాతన్నివృత్తయథాత్మనా విజ్ఞాయతేతథాశావనివృత్తతద్విధీయతే 1 46. చాతుర్త్వాన్యగురుశ్రాద్ధేసూర్యేండుగ్ర
హణాదిభిః । శావసూతకతుల్యైశ్చేత్ప్రీతిబద్ధేతదాయతిః 1 47. విద్యావాసవిశాస్త్రోక్త్యావర్ణయత్యేవసద్ద్విజాః । అత
స్సూతకసంబద్ధస్సర్వేషామస్త్రీదేహీనాం 1 48. సూతకప్రతిబద్ధానాన్నిషిద్ధత్వావధారణాత్ । భవేన్నిషిద్ధసేవా
యాంపాతశీఘ్రుషాధమః 1 49. విజ్ఞాయోపస్థితంశావమపిజ్ఞాతమివాత్సనా । భావయత్కయోనుతిష్ఠేతకర్తాన్యద
యకారణం 1 50. సమజాపాతశీన్యంపచ్యతేరౌరవాదిషు । దేవానాంబుపితృణాంబుకోపకారీనరాధమః 1 51. అగ్నిష్టోమాదికంకర్తస్వగ్రప్రాప్త్యర్థకభ్యయత్ । పుత్రప్రాప్త్యర్థకంపుత్రకామేష్ట్యాదికమన్యసత్ 1 52. కామ్య
మేవబుద్ధేస్త్యాజ్యంబుద్ధోపాద్యులకత్వతః । ఐహికాముష్మికైశ్వర్యవాఙ్మహీనాహితేబుధాః 1 53. తాదృశాన్యపిక
ర్తాణిప్రతిబద్ధాంతిసూతకః । సరానుష్ఠానయోగ్యానిబహుదుఃఖప్రదానిచ 1 54. యఃపైతృకమపిశ్రాద్ధంగుర్వా
రాధనమప్యహూ । ప్రతిబద్ధాంతివేగాత్సనూతకోబలవత్తరః 1 55. స్వార్తాశ్యాపాసవాదీనిత్యకర్తాణ్యపిస్వ
యం । ప్రతిబద్ధాంతిసామర్థ్యాత్సూతకోబలవత్తరః 1 56. యత్రానుష్ఠీయమానానికామ్యకర్తాణ్యపిస్వయం । పిహి
తానికర్తుస్సృస్సూతకోబలవత్తరః 1 57. స్పృష్ట్యయద్వంతమాస్తజ్ఞోప్యతిశుద్ధస్తపోనిధిః । సద్యస్సమాచరేత్సాన్ని
నంసూతకోబలవత్తరః 1 58. జలపాత్రమపిస్పృష్టయద్వజాముఖ్యబన్ధనాప్రత్యాక్షేప్యవస్పృశత్యన్యసూతకోబల
వత్తరః 1 59. పక్షిభోజనయోగ్యోనయద్వాక్త్రాహ్మజసత్తమః । నిత్యాగ్నిహోత్రవిశ్లాఘ్యసూతకోబలవత్త
రః 1 60. యద్వతాశివపూజాపరామృతేర్నియమంపితా । కార్యాకేనాపిభక్తేనసూతకోబలవత్తరః 1 61. ద్విజ

సంఘేగ్రహజ్యోతిషియద్వాదూరికృతోభవేత్ । దేహవర్చోవిహీనశ్చసూతకోబలవత్తరః ॥౬౨॥ తస్మాదేవవిధం
ప్రాప్యసూతకన్యైస్త్రిసంపుతం । యఃకర్తృకురుతేపుణ్యంసనీహోద్విజవేషవా ॥౬౩॥ బహిష్కార్యస్సదాసర్వై
ర్బాహ్యైర్వైశ్వదపారైః । శ్రుతిస్తృతిప్రసిద్ధార్థనిరాకరణపాపతః ॥౬౪॥ దేహత్వధీమతాన్నిత్యసూతఃత్వోచిత
త్వతః । సర్వేష్యేతేబహిష్కార్యాఇతిజ్ఞానీతుమన్యతే ॥౬౫॥ తత్సజ్యమేవసజ్ఞానీబ్రహ్మవిత్ప్రవరోయది । వత్తుంశ
క్యంతథాదేహప్రతిలేరపివర్జనాత్ ॥౬౬॥ బ్రహ్మమాత్రస్థితాహ్యస్యదేహధీస్సర్వధాగతే । అనవాప్యస్థితంతాంస
బహిష్కర్తాకథంభవేత్ ॥౬౭॥ బ్రహ్మస్మరణమాత్రేణనతుసన్యక్తదేహధీః । ఇతిశంకోబుధైరన్యైర్లోకవజ్చకపవ
హి ॥౬౮॥ శ్రుతిస్తృతీనాంతాత్పర్యంబ్రహ్మజ్యేవపరాత్పరే । నతుసూతకఇత్యేవమన్యతేసహిదుర్మతిః ॥౬౯॥ ఆ
భాసబ్రహ్మవిద్యుత్స్వాంతవీవంపదత్యయం । తాత్పర్యభేదమజ్ఞాత్వాసమూఢోధిఃపతేత్తతః ॥౭౦॥ శ్రుత్యాదీనాం
హితాత్పర్యంద్వివిధంసాధునమ్మతం । ముఖ్యశ్చాంతరశ్చేతిసర్వవేదవిదాంవరాః ॥౭౧॥ తత్రబ్రహ్మణీముఖ్యేషి
సూతకేవాంతరంస్థితం । అవాంతరంవినాముఖ్యేగృహ్యమాణేఫలన్నచ ॥౭౨॥ యథావాక్యాన్వయాభావేతాత్పర్య
న్నాన్వితంభవేత్ । తథావాంతరసంత్యాగేసంత్యక్తంముఖ్యమేవచ ॥౭౩॥ ఇంద్రాదిలోకాప్రాప్తానబ్రహ్మలోకోయ
థాప్యతే । తథావాంతరసంత్యాగేసంత్యక్తంముఖ్యమేవచ ॥౭౪॥ బ్రహ్మశ్రవణహీనస్యతద్ధ్యానంసంధాన్వయం ।
తథావాంతరసంత్యాగేసంత్యక్తంముఖ్యమేవచ ॥౭౫॥ పత్రపుష్పావవాప్తాచకదశ్యాన్నయథాఫలం । తథావాంతరసం
త్యాగేసంత్యక్తంముఖ్యమేవచ ॥౭౬॥ అవుత్రస్యయథాలోకేపాతోనైవోపజాయతే । తథావాంతరసంత్యాగేసం
త్యక్తంముఖ్యమేవచ ॥౭౭॥ ఘటఃపటోయథాభావేనకులాలకువిందయోః । తథావాంతరసంత్యాగేసంత్యక్తంముఖ్యమే
వచ ॥౭౮॥ బ్రహ్మభూతస్యమోక్షస్యముఖ్యోపాదానకారణం । జీవోనిమిత్తంకర్తృదిబహుజ్ఞేయమ్మనీషిభిః ॥౭౯॥
సూతశ్చైర్బద్ధమానస్యకర్తృణోమోక్షహేతుతా । నోపపద్యతఇత్యాహుఃకేచిత్తచ్చనసంగతం ॥౮౦॥ ఆజ్ఞయాబద్ధ్య
తేభర్తుర్యాయోషిజ్వైవసాత్వికీ । పతివ్రతేతిసర్వైశ్చపూజ్యతేధువనవ్రతయే ॥౮౧॥ మంత్రేణబద్ధమానస్యజాతిన
ర్వస్యకేవలం । శాన్తిగోకేప్రతిష్ఠాచదృశ్యతేసాధునామచ ॥౮౨॥ రాహుణాగ్రస్యమానత్వేప్యాదిత్యేన్ద్రోర్వహీ
యతే । తమోనుచత్వంపూర్వంవాపశ్చాత్తేజోధికత్వతః ॥౮౩॥ అశోకేబద్ధమానాయాస్సీతాయారావణేనచ । నపా
తివ్రత్యభంగోభూద్భ్రాపద్యాశ్చతథేతరైః ॥౮౪॥ తస్మాత్సూతకబధేనకర్తృణాంమోక్షహేతుతా । నోపరుద్ధ్యతపవే
తియూయశ్చానభసత్తమాః ॥౮౫॥ యస్మాత్కోసుప్తితపవద్యోఃపరిష్కృతాంబ్రహ్మవిదన్నయేత్తం । కోనానుతిష్ఠేన్నిజత
త్వవిద్వాన్ । సమాధినిష్ఠోచ్చలకంసుధీండ్రః ॥౮౬॥ నాస్త్వాన్నిరోధోస్థినమాధికర్తృణః । కదాపివిప్రాఇహమానసత్వతః ।
తస్మాద్ద్విదేహత్వనిదానముత్తమం । చరేత్సమాధింవిబుధోపిసూతకీ * * * * ॥౮౭॥

—* ఇతితత్వసారాయణేకర్తృకాజ్ఞాస్యద్వితీయపాదేనష్టమోధ్యాయః *

* గాతమః* పునశ్చచఃప్రవక్ష్యామిసూతకస్యమునీశ్వరాః । అనుసర్తవ్యతాజ్ఞేవద్విముక్తైరపినత్తమైః ॥౧॥ అ
న్యస్తానైగ్యథాన్యేషామగ్నిహూత్రాదికర్తృణాం । నిత్యానాంస్వాత్రమస్తైర్యద్వారాముక్తిప్రసిద్ధ్యతి ॥౨॥ శావసూ
తకయోరేవమంగీకారేణశాస్త్రుతః । వివైవస్వాత్రమాపాయంముక్తిస్సిద్ధ్యతినన్యథా ॥౩॥ ఋషయః । సూతకఃకిం
భవేత్పుణ్యమాహూస్విత్పావమేషవా । నాద్యోపుణ్యోపరోధిత్యాత్మ్యోక్యన్నహిసూతకీ ॥౪॥ నద్వితీయశ్చఽప్యేషు
ప్రమాణైరభితరవి । స్ఫుటంవిధీయమానత్వాత్తస్యత్రీసురునాయక ॥౫॥ సచకింవిహితశ్చాస్త్రేదేహసోక్యతావిదేహినః ।
ఆహూస్విదుభయాతీతపరసూత్సనవవవా ॥౬॥ నాశ్చస్యఘటకుద్యాదినదృశ్యావధారణాత్ । నచజ్ఞాత్వాదిహీ
నత్వాద్ద్వితీయసోక్యపక్షద్యతే ॥౭॥ నతృతీయస్యనిర్దేహాదద్వైతత్వాశ్చసద్గురో । తస్మాద్ద్వివర్తకాశోక్తసూత

స్మృతిచారణే ॥౮॥ ఇతికేచిద్వదంత్యత్రసమాధానంత్యయైవతు । వాచ్యంసమస్తశాస్త్రార్థరహస్యజ్ఞేనధీమతా ॥౯॥
 ఏవంమునీశ్వరైఃపృథ్వీగాతమోమునిసత్తమః । వేదవేదాంతతత్వజ్ఞభద్రదంపచనమబ్రవీత్ ॥౧౦॥ గాతమః॥ సూతకో
 హిమహత్పుణ్యంసమ్యగ్త్రవిచారణే । నాస్తిపుణ్యోపరోధిత్యంపుణ్యసంవర్ధకత్వతః ॥౧౧॥ ఆత్మవాక్యతపూర్వాణివర్ధ
 యత్యేవసూతకః । క్రియమాణానిరుద్ధావరక్ష్యతేసూతకీజనః ॥౧౨॥ సూతకేనానిరుద్ధేషుపుణ్యకర్తృసుసూతకీ
 మహాపాపాన్యవాప్నోతిహ్యతోసాపుణ్యముత్తమం ॥౧౩॥ సూతకశ్చైషవిహితోదేహినోమధ్యవర్తినః । జ్ఞాత్యాద
 యశ్చసిద్ధ్యంతిదేహవత్సేనదేహినః ॥౧౪॥ నహిదేహంవినాదేహీక్వచిద్గచ్ఛతిష్ఠతి । ప్రయాణేపిగృహీత్వైవదేహంత
 రమితోవ్రజేత్ ॥౧౫॥ పుణ్యపాపానికర్తాణితేనైవసహయాంతిచ । సుఖదుఃఖోపభోగశ్చతస్యైవేహపరత్రచ ॥౧౬॥
 నతుదేహస్యకర్తృత్వంభోక్తుత్వంవాభిధీయతే । సుఖదుఃఖోపభోగైకసాధనత్వావధారణాత్ ॥౧౭॥ యథాసూతక
 సంబంధోదేహవత్సేనదేహినః । అభూదేవంపరస్యాపినశంక్యస్సకదాచన ॥౧౮॥ పరస్యజీవవత్సేనిస్సంగత్వాత్త
 దాత్మనః । దేహసంబంధజైర్ధర్మైర్గుణణంభూషణాచ్ఛన ॥౧౯॥ జీవస్యదేహసంగిత్వాద్దూషణంపాపకర్తృభిః । సంభవత్యేవ
 నియమాద్భూషణంపుణ్యకర్తృభిః ॥౨౦॥ సంబంధేనతినర్వత్రసంగశ్చననియమ్యతే । వస్త్రంకర్తృమసంబంధంధూమ్యతేన
 తుకాంచనం ॥౨౧॥ తనోరీవపరత్వేపియత్తులతః । శ్రుతాబ్రహ్మపరత్వంతల్లిలతయిషయైవహి ॥౨౨॥
 అతోనబ్రహ్మణశ్శంక్యందేహవత్సంమనీషిభిః । శ్రుతస్తృతిపురాణాద్యైరశరీరత్వవర్జనాత్ ॥౨౩॥ జీవస్యతదనన్యత్వా
 త్త్రిసుకాలేష్యయంవృథా । సూతకాశౌచవిధిరిత్యహూతేచనమన్వతే ॥౨౪॥ పరమార్థదశాయాంహితదనన్యోభవ
 త్యయం । జీవోవ్యవహృతావస్యాన్నాన్యోస్తీతివచఃకథం ॥౨౫॥ వ్యవహారదశాయామప్యయన్నేతియదీరితంతదా
 స్యాత్కర్తృకాణ్డోయంవ్యర్థపవనసంశయః ॥౨౬॥ యదాకదావాసార్థక్యంకర్తృకాణ్డస్యసూరిభిః । వక్తవ్యమన్యథా
 తేషాంపాషణ్డత్వప్రసంగతః ॥౨౭॥ వస్తుతస్త్రిష్యనన్యోపిజీవోన్యభవభాసతే । బుద్ధ్యాద్యుపాధిసంబంధాదిత్యా
 హుస్తచ్చనోచితం ॥౨౮॥ జడత్వాదేవబుద్ధ్యాదేకర్తృకర్తృత్వవర్జనాత్ । అన్యవచ్ఛాసమానేకర్తృకాణ్డస్యనస్థితిః ॥౨౯॥
 కర్తృణాంసూతకాదేశ్చయస్సిద్ధానైర్నసిద్ధ్యతి । అర్థవత్సంకథంతేషాంపాషణ్డత్వస్త్వివర్త్యతే ॥౩౦॥ కాలత్రయేషిమిథ్యా
 త్వంకర్త్రాదేర్వదతాంస్యణాం । సూతకాశౌచవాదేషుకాప్రసక్తిర్ద్విజోత్తమాః ॥౩౧॥ తేషాంద్విజన్తసంజ్ఞానాంకోటి
 జన్తాధికారిణాం । ప్రాయశ్చిత్తన్నపశ్యామిబహిష్కారంవినాక్వచిత్ ॥౩౨॥ కర్త్రాద్యనభ్యుపగమేవ్యవహారదశాసు
 వై । ఉపాస్తికాణ్డోన్యోవాస్యాద్దానకాణ్డఃక్వసార్థకః ॥౩౩॥ అనువర్తతదేద్యోగిసిష్కామసుకృతోత్తమం । సూ
 తకంస్వచ్ఛతామేత్యసమాభౌరమతేనదా ॥౩౪॥ యోగినశ్చిత్తనైర్కల్యంసమాధ్యభ్యాసకారణం । సూతకాద్యనను
 ష్టానేసిద్ధ్యత్యేవనకించన ॥౩౫॥ దశరాత్రాశ్రితస్యాస్యనివృత్తాబ్రహ్మయోగిరాట్ । ఏకాదశదినేభాతి సంస్కృతంము
 కురంయథా ॥౩౬॥ నాశ్రయేద్యదిమోహేనసూతకందశరాత్రకం । భాతిదేహస్తదాశోయమివకర్తృమసంయు
 తం ॥౩౭॥ సంసారోదేహినామేషపాపనిర్హరశార్థకః । విశుద్ధాయదనుస్తానైర్భవంతిపురుషోత్తమాః ॥౩౮॥
 బ్రహ్మవిత్ప్రభమశ్శావంసూతకందశరాత్రకం । త్రిరాత్రకంవాఙ్మాతీనామనుతిష్ఠేతసువ్రతాః ॥౩౯॥ జ్ఞాతీతరేషాం
 శాపంవాలోకసంగ్రహధీర్యది । అనుతిష్ఠతుతేష్వన్యనవిధిర్ముఖ్యిభ్యతే ॥౪౦॥ దశరాత్రకవన్యస్తుకేవలంబ్రహ్మవిద్వరః
 పూర్వవద్దైవివాన్యసూతకస్సాస్త్రిరాత్రకః ॥౪౧॥ అనుష్ఠాపయతుప్రాజ్ఞంవరీయాంసంసుహృజ్ఞనః । త్రిరా
 త్రేణైవదశకమపిస్వాచారసిద్ధయే ॥౪౨॥ స్వయంవిస్తృతదేహదిర్బాలోన్నతాదిదేష్టితః । యథోక్తమనుతిష్ఠేతవరీ
 యాః సూతకంకథం ॥౪౩॥ ఉద్యోధయేయుశ్చేదన్యేతస్త్రికాకాలేకభవన్ ॥ అనుతిష్ఠన్నివాన్యేషాంప్రతీయేతస్వ
 యోగిరాట్ ॥౪౪॥ పరిష్కర్యతునైవాస్తిసూతకశ్శావవీవవా । స్వదృష్ట్యాపరదృష్ట్యాచబహిఃప్రజ్ఞావివర్జనాత్ ॥౪౫॥

దాచిద్వాబహిఃప్రజ్ఞాతస్యవాప్రాతిభాసికీ। ఉద్భవేద్యదిశాస్త్రేణశావస్సాద్విహితస్తదా ॥౪౬॥ అరూపనష్ట
చిత్తాసుర్వరిష్టోహిశిలాదివత్! నిశ్చేష్టస్సర్వదాశేతేతస్త్రింశ్చావవిధిఃకుతః ॥౪౭॥ తస్మిన్సూతకీతాబుద్ధిరనాత్మ
విదుషామపి। నోద్భవేద్యదినంభూతాపాపమేవాత్రకారణం ॥౪౮॥ యస్యశుద్ధమశుద్ధంవానపుణ్యంపాపమేవనాన
చాస్తిజ్ఞానమజ్ఞానంసవరిష్టోనసూతకీ ॥౪౯॥ యస్యదేహాశ్చ దేహాశ్చ నమనోనామనోపివ । నప్రాణాశ్చనచా
ప్రాణాస్సవరిష్టోనసూతకీ ॥౫౦॥ జ్ఞానజ్ఞేయేనయస్యస్తోధ్యానధ్యేయేచనాత్మనః । ప్రాప్తిప్రాప్త్యేనవాగ్వాచ్యే సవ
రిష్టోనసూతకీ ॥౫౧॥ శ్రుతిస్త్పృతీనయస్యస్తోమానమేయేనయస్యచ। ధర్మధర్మీనచిచ్చైత్యేనవరిష్టోనసూతకీ ॥౫౨॥
యస్మిన్జగంతిసర్వాణిప్రళీనానికదాచన। ప్రతీయంతేనకుత్రాపిసవరిష్టోనసూతకీ ॥౫౩॥ జగతాంకారణీభూతా
భూతపఞ్చకమాయినా। యస్మిన్ప్రణిష్టానిశ్చేషంసవరిష్టోనసూతకీ ॥౫౪॥ యస్మిన్బ్రహ్మచవిష్ణుశ్చరుదేశ్వరస
దాశివాః । నభాం తిన్వష్ణు వద్యాపిస వరిష్టో నసూతకీ ॥౫౫॥ జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యా ఖ్యాసృర్వా
వస్థాశ్చసర్వధా। నమూలాయత్రసంలీనాస్సవరిష్టోనసూతకీ ॥౫౬॥ విశ్వశ్చత్రైజనఃప్రాజ్ఞస్తథాతుర్యాదయోపిచ।
యస్త్విన్విలయమాపన్నాస్సవరిష్టోనసూతకీ ॥౫౭॥ అవిద్యావృత్తివిక్షేపత్రయోన్యాశ్చయాశ్చుతాః । తాస్స
ర్వా యత్రసంలీనాస్సవరిష్టోనసూతకీ ॥౫౮॥ ఏవమత్యద్భుతాత్మానంసవరిష్టంబ్రహ్మయోగినాం । నైవసూతకశా
వాదిఃప్రసజ్యేతకదాచన ॥౫౯॥ వరిష్టవత్ప్రతీయేతవరియాంశ్చకదాచన। తథాపితస్యహియేతసూతకీత్వన్నసత్త
మాః ॥౬౦॥ వరీయసోను భూతిశ్చబ్రహ్మై వాహన్నిరజ్ఞానం । ఇత్యేవాస్తి తథాప్యల్పా దేహా సుఖర్షిర్వి
జాయతే ॥౬౧॥ తస్మాత్పరై ర్యథాశక్తి ప్రతీక్ష్యోవస రంజనైః । అనుష్ఠా పయితవ్యస్స సూతకశ్చావ
ఏవచ ॥౬౨॥ సూతకీపుణ్య వాన్మర్యోసూతకీపాతకీనరః । సూతకాసూతకాతీతో వరిష్టోద్వంద్వవర్జితః॥౬౩॥
కరణత్రయశుద్ధ్యర్థంసూతకాఖ్యమ్మహావ్రతం। కృచ్ఛాచాన్ద్రాయణాదిభ్యశ్చేష్టమాహు ర్మునీశ్వరాః ॥౬౪॥ యావ
దేహాత్మధీర స్తియావచ్ఛేన్ద్రియచేష్టితం। యావత్ప్రాణాదిసంహార స్తావత్సూతక మాశ్రయేత్ ॥౬౫॥ యావద్బ్ర
హ్మాత్మధీర్నా స్తియావచ్ఛేన్ద్రియసంస్థితిః। యావన్నవాయునైశ్చల్యంతావత్సూతకమాశ్రయేత్ ॥౬౬॥ అహంభావ
మిదంభావంతత్వంభావశ్చయస్త్యజః। శవవత్సర్వదాశేతేతస్యశావఃకథంభవేత్ ॥౬౭॥ శ్రుతియుక్త్యనుభూతిభ్యోవ
రిష్టస్యైవకేవలం। నాస్తిసూతకసంబంధఃపరేషాన్మనిధీయతే॥౬౮॥ తారతమ్యేనక ర్మత్వాత్ప్రయోబ్రహ్మవిదాదయః।
సూతకాధిక్యతాపవనాశ్రసన్దేహాకారణం ॥౬౯॥ అన్త్రైవంసత్యనాత్మజ్ఞాఅపి కేచనదుర్ధియః । ఆత్మజ్ఞత్వాభిమానేన
నానుతిష్ఠన్తిసూతకం ॥౭౦॥ తేలోకవఞ్చకామూఢాభోగమాత్రపరాయణాః। సంసారశోకమోహాద్దాసరకేభుపత
న్త్యహా ॥౭౧॥ తత్త్వమస్యాదివాక్యాధంశ్రుత్వాగురుముఖాత్సకృత్ । మత్ప్రాప్త్యాహమిత్యేవ సూతక న్త్య జ
తాన్మృణాం ॥౭౨॥ పుణ్యపాపో భయాతీత బ్రహ్మవిత్వాద్య సంభవాత్। పిత్రాదిదేవతాశాపా న్మరకేపతనం
ఘృవం ॥౭౩॥ బ్రహ్మాత్మబుద్ధిముత్సృజ్యస్వేచ్ఛాచారైకకారణం। దేహాత్మబుద్ధింగృహ్లాతు సూతకాచారకారణం॥౭౪॥
దేహాత్మబుద్ధిముత్సృజ్యసూతకాచారకారణం। బ్రహ్మాత్మబుద్ధింగృహ్లాతు తాంవాకైవల్యకారణం ॥౭౫॥ ఆచారా
ణాంసమస్తానాంసూతకాచారకారణత్వమితి తమాచారంపరిత్యజ్యకిమాచారైః పరైఃఫలం ॥౭౬॥ సూతకస్య నపుణ్య
త్వమ్మియమాజస్యతప్రహి। ధుర్గతిశ్చాత్మనిర్మితేత్యేషదోషోనభూయతే ॥౭౭॥ రోషధన్యాపసేవాయా మపథ్య
గ్రహణాన్నరః। రోగాధిక్యముపేతశ్చేదోషధంధూష్యతేకిము ॥౭౮॥ అశుభమృతంప్రోక్త మాశౌచ వ్రతముద్భ
వం। తథైవభవితవ్యజ్యేత్యయన్ననియమోస్తితు ॥౭౯॥ జననంశుభమిత్యుక్తంసూతక వ్రతముద్భవః। తథానోరీ
కృతఃక్వాపిపుణ్యకర్మోపరోధతః ॥౮౦॥ ఆశౌచోశుచిసంబంధితోప్యుపలక్ష్యతేశుచిత్వంస్యాశ్చ-ధన్తస్యేత్యేషమా
స్తువసంశయః ॥౮౧॥ మరణస్యాశుచిత్వేనశబ్దేదోషోననిద్యతే। కార్యకారణయోగ్యేదాదాశౌచంశుద్ధమివ్యతే ॥౮౨॥

స్త్రీయశ్చేచ్ఛగ్హృదిస్తాస్మ్యుక్తవాపిభవాపిరజస్వలావిశుద్ధ్యన్తి చతుర్థేహస్యసంశయం ||౮౩|| ప్రసవేనభవా
యోషాఏకాదశతమేహని విశుద్ధ్యన్తినసప్తేహస్వర్వకర్తృధికారతః ||౮౪|| కింబహుక్త్యాసమస్తావాండేహివాఙర్ష
కాణ్డతః విధాన్తైర్విధీయన్తేయానికర్తృణిసువ్రతాః ||౮౫|| తేషుబ్రహ్మవిదామత్రతారతమ్యాద్యభోచితం కే
షాఞ్చిల్లసేవసన్యాద్దుర్బలానాంపురాద్విజాః ||౮౬||

— * ఇతితత్వసారాయణేకర్షకాణ్డస్య ద్వితీయపాదేష్టమోధ్యాయః * —

ఋషయః|| భగవన్నధునాస్తాకంజాయతేసంశయోన్తరం | ఏకాదశేచతుర్థేవకథంశుద్ధ్యన్తివాంగనాః||౮౭||
రజస్వలానాంస్త్రీణాంహిపఞ్చమేశుద్ధిరుచ్యతే | బ్రహ్మవిద్యామహిమాన్నచేచ్ఛతుర్థేసానిగద్యతే ||౮౮|| తదాచతుర్వధ
త్వేనవిద్యాయాస్తత్క-గ్రమాద్దినం | ఏకైకంబుస్యతేనైవమనుష్టానంక్వచిచ్ఛ్రితం ||౮౯|| రజస్వలాహిలోకేషుసర్వాఅ
పినిసత్రయం | భూత్వాబహిష్టానియమాత్సన్నత్వాతుర్యేథపఞ్చమే ||౯౦|| విశుద్ధాలధికారిణ్యస్వర్వకర్తృసుశూర్య
వత్ | దృశ్యన్తేనతుకుత్రాపిదినలోపోభిధీయతే ||౯౧|| దినత్రయంబహిర్వాసంరజఃప్రాదుర్భవేనతి | యాంగనానకరో
త్త్యేషామహాపాపవతీఖలు ||౯౨|| దినత్రయవ్రతక్షౌత్రంకేన్ద్రేక సర్వజాతిభిః | అనుష్ఠీయతఏవాత్మ విద్యావత్వేపి
ద్భురో ||౯౩|| ఉపక్యాలోకనమపిశాస్త్రేషుహినిషిద్ధ్యతే | సాచేచ్ఛహిషక్యతా నాసీత్తదాలోకోహతోఖిలః ||౯౪||
రజస్వలాంబహిషాకర్తృమబహిషాకరిణోజనాః | శ్రౌతస్తార్కానికర్తృణి దూషయన్త్యఖిలానిచ ||౯౫|| ఆవార్ధక్యా
ద్రజఃప్రాదుర్భావోహార్యశ్చయోషితాం | యోషిచ్ఛనజరాకాన్తాబ్రహ్మవిద్యామవాపుయ్యత్ ||౯౬|| ఇద్విగ్రయాణా
మశేషాణాంపాటవాసంభవాత్తదా | నహిధ్యానాదికర్తృగ్రన్యాద్విగ్రయేష్వపటుష్వియం ||౯౭|| దేహీనాంప్రబలం
దృష్టంశాల్మేదేన్ద్రియచాపలం | అతోనబ్రహ్మవిద్యాసాబాల్యేభవితుమన్యతి ||౯౮|| మధ్యేవిషయలౌత్యేపి సంసిద్ధే
ప్రాణినాంస్వతః | తత్రైవభవితవ్యాసాపూర్వపుణ్యస్యవైభవాత్ ||౯౯|| మధ్యమేతరయోరైవ పూర్వపుణ్యేషుస
త్స్వపిసాపూర్వోత్తరయోస్సిద్ధ్యేత్తద్విరోధాదవస్థయోః ||౧౦౦|| సైహతుమధ్యమావస్థారజఃప్రాదుర్భవంచినా | న
నీయేతకయాప్యత్రయోషితాసహజత్వతః ||౧౦౧|| బ్రహ్మవిద్యావతీతస్యామవస్థాయాంరజస్వలా | నానుతిష్ఠేతచేల్లో
కేనష్టాస్మ్యుక్తర్నిరోఖిలాః ||౧౦౨|| అనుతిష్ఠేతచేచ్ఛగ్హృదివిద్యావైభవన్నచ | అతోత్రసంశయోస్తాకమహర్వో
స్తేదయానిధే ||౧౦౩|| శిష్యవాత్సల్యపూర్వేనసర్వజ్ఞేనత్వమైవహి | నివర్తయితుమన్లోయన్మేతరేణకదాచన ||౧౦౪|| ఇ
తిశ్రుత్వాగురుశ్శ్రీమ-గౌతమస్సర్వకోవిదః | సర్వానపిమునిన్ద్రాన్స్తానవలోక్యేదమబ్రవీత్ ||౧౦౫|| గౌతమః | బ్రా
హ్మణేబ్రహ్మవిమషీచతుర్థేహనిశుద్ధ్యతి | సాబ్రహ్మవివ్వరాచేత్సాస్య తృతీయేహనిశుద్ధ్యతి ||౧౦౬|| సాచేద్వరీయసీజా
తాద్వితీయేహనిశుద్ధ్యతి | సైవజాతావరిష్టాచేత్ప్రథమేహనిశుద్ధ్యతి ||౧౦౭|| అనాత్మవిదమీనామ పృశుద్ధిర్నిదినత్ర
యే | కథ్యతేతారతమ్యేవతస్తాద్యక్రమిదమృతం ||౧౦౮|| బ్రహ్మవిద్యామహిమైవంచతస్మాదాభ్యుదాజసః | దో
షోనివర్త్యతేస్త్రీణాంతారతమ్యేనసద్విజాః ||౧౦౯|| తథాపిబ్రహ్మవిదమీ లోకసంగ్రహహేతవే | స్వశుద్ధింభావయే
ల్లోకేపఞ్చమేహనిసర్వవత్ ||౧౧౦|| తథాద్వితీయాత్మక్యేచ్ఛశృణీయాచతృతీయకే | తుర్యాంద్వితీయేసంశుద్ధా మృత్యువా
మితరేజనాః ||౧౧౧|| ఏకంపతిభహిష్టాత్వసిద్ధేతాద్యద్వితీయయోః | దినత్రయస్యలోపోనేత్యనుష్టానావిపర్యయః ||౧౧౨||
వరీయసీవరిష్టావకోటిష్వేకాపిదుగ్ధా | బలాదితుల్యచేష్టావప్రేతాదినవృశస్థితః ||౧౧౩|| దినత్రయ వ్రతస్యాస్యలో
పక్షేద్దుద్ధిపూర్వకం | ఆత్మవిత్వాధిమానేనకుర్యాత్సాధఃపలేద్భువం ||౧౧౪|| స్త్రీయోనాత్మవిదఃపూర్వ సాధ్వ్య
సాన్సోనారిసంయుతాః | సుశీలాశ్చభవేయుశ్చేన్ద్రాభిఃపూతమిదజ్జగత్ ||౧౧౫|| తాదృశ్యస్సకలోత్కృష్టాస్త్రపోభిర్దు
భాసపి | ఏహికామాన్త్రికాశేవభోగాభ్యుక్త్యాతతః ||౧౧౬|| ౩౦ || నిర్విశేషపరబ్రహ్మస్వరూపైక్యముపేక్ష్యచ | స
వల్యంసర్వవేదాస్తప్రసిద్ధం యాన్యసంశయం || ౩౧ || గృహీణాంభవనేత్రంసాంసంపదశ్చాపవోపిచ | స్త్రీజవైర్వి

బాయస్తేసుగుణైర్గుణైరిహ ॥ 3౨ ॥ స్త్రీయస్సాస్విచారసంపన్నాభర్రాదీనప్యథోగతాః । ఉద్ధారయన్త్యనాచారాః
పాతయన్త్యార్థవగానపి ॥ 33 ॥ దుశ్చేష్టితానికింవక్ష్యేస్త్రీణాంహస్తద్విజోత్తమాః । చినత్రయవతంహిత్యాకాశ్చ
త్యేచృశ్చరన్తివై ॥ 3౪ ॥ స్వభర్తృకాసుసనిధానప్యపహాయేతరాన్స్వయం । సర్వేపాంశశ్చతామేవ పరిగృహ్లా
న్తిసర్భయం ॥ 3౫ ॥ కాశ్చిద్ధత్వైవభర్తృకాస్వాపరాగృహ్లాన్తికుశ్చితాః । ఉచ్చిష్టాశుచిధీహీనాఃకాశ్చిద్ధత్వా
నిభుజ్జతే ॥ 3౬ ॥ ఏవంవిధానాంపాపానాంప్రాయశ్చిత్తవివర్జనాత్ । నరకానశ్శుభస్యేతాఃకుంభీపాకాచి సంజ్ఞ
తాః ॥ 3౭ ॥ పుత్రోచకశత్రేణదుశ్శీలేనమహద్భయం । గృహస్థస్యోత్తమాల్లోకాత్ప్రచ్యుతిశ్చోపజాయతే ॥ 3౮
యస్యాత్తదన్దఃప్రథమోభార్యాదన్దోద్వితీయకః । పుత్రదన్దస్తృతీయశ్చసత్రిదన్దోగృహీయతి ॥ 3౯ ॥ ఆత్మామనఃకళ
త్రంవాశ్చత్రకాయశ్చసమ్మతః । కరణత్రయమేతత్త్రయస్యశుద్ధం సముచ్యతే ॥ ౪౦ ॥ యావన్నాస్త్యాత్తనశ్శుద్ధిస్తా
వచ్ఛార్యానశుద్ధతి । యావన్నశుద్ధిర్భార్యాయాస్తా వచ్ఛుద్ధిర్నచాత్తనః ॥ ౪౧ ॥ యావచ్ఛనాత్తనశ్శుద్ధిస్తావత్పు
త్రోనశుద్ధతి । యావన్నశుద్ధిఃపుత్రస్యతావచ్ఛుద్ధిర్నచాత్తనః ॥ ౪౨ ॥ యావన్నశుద్ధిర్భార్యాయాస్తావత్పుత్రోనశుద్ధతి
యావన్నశుద్ధిఃపుత్రస్యతావచ్ఛార్యానశుద్ధతి ॥ ౪౩ ॥ ఆత్మభార్యా సుతాంస్తస్మాద్గృహీనిత్యమత నిగ్రహః । శిశు
యేత్సాధుమాగ్నేషుత్రయాణాంశ్రేయసేద్విజాః ॥ ౪౪ ॥ బుధోప్యామరణాగ్నేహీవాసన్నాన్యసాద్యభావిధి । భార్యా
పుత్రాసుమాగ్నేషువర్తయేదనిశంబలాత్ ॥ ౪౫ ॥ ఉపేక్షాయదికురీతతత్రాత్తజ్ఞానచిన్తయా । నహిజ్ఞానఫలంసో
యంనవకర్తృఫలంభవేత్ ॥ ౪౬ ॥ అసచ్ఛరిత్రయోఃపాపైర్నసాద్భిః పుత్రభార్యయోః । మాలిన్య సంభవాత్స్వస్యజ్ఞా
నంకర్తృచనశ్శృణః ॥ ౪౭ ॥ భార్యాపుత్రాయదిస్యాతాంపాపినోగృహమేధిసః । అగ్నిహోత్రాదికర్తృణిదూష్యస్తేస
కలానివ ॥ ౪౮ ॥ సజ్జాతేకర్తృణాందోషేమనశ్శుద్ధంభవేత్తతః । జాతపూర్వమపిజ్ఞానంపీర్వహీనఽవ్రాసత్యహో ॥ ౪౯ ॥
స్వగుణైర్బహుష్యేతప్రమాదేనకదాచన । శిశుణేయస్తదాపుత్రభార్యాభ్యామపిసర్భయం ॥ ౫౦ ॥ తేషామన్యోన్య
భాగిత్యాత్ప్రయాణాంపుణ్యపాపయోః । అన్యోన్యశిశుణేయత్వంయుక్తమేవాధిధీయతే ॥ ౫౧ ॥ కర్తృయఃపుణ్యపాపా
నాంసదీవాశ్చాతితత్ఫలం । ఇత్యేషనియమోగోస్తద్భాగ్యాంతరదన్తనాత్ ॥ ౫౨ ॥ కయోఃకారియతాకశ్చిత్తయో
రన్యోనుమోదితా । పహాయకర్తృచాన్యస్యాదేవమన్యేచకేచన ॥ ౫౩ ॥ యద్వాసనియమోముఖ్యతాంతాంకర్తుస్తయో
రిహ । ఫలాధిక్యనిభానేన ముఖ్యభాగిత్యదన్తనాత్ ॥ ౫౪ ॥ తథాపిభాగినోనాన్యతీవక్తుంశక్యతే । భార్యాపుత్రా
దిరూపాహివిద్యనేగోణభాగినః ॥ ౫౫ ॥ భర్తుఃకర్తృనభార్యాయః పాపమిశ్యపితద్వృధా । పాపిసంసర్గమాత్రేణ
పాపిత్యశ్చావధారణాత్ ॥ ౫౬ ॥ త్రిషూక్తేషుజనేష్యోదృశ్చరిత్రోబలాన్తుహుః । దణ్డితోపినన్నాగ్రేద్వాభ్యాశ్చే
ద్వర్తతేతతః ॥ ౫౭ ॥ కృతకృత్యతయానస్యాదన్యయోః పాపభాగితా । దుష్కర్మిప్రతిషేధానోస్యాతాంపాపినో
కథం ॥ ౫౮ ॥ ఋషయః । పద్మరోబ్రహ్మవిత్స్వీయపుణ్యపాపైరపిక్యచిత్ । నల్లిష్యేతేతివేదాంతేప్రసిద్ధోగ్లోయము
చ్యతే ॥ ౫౯ ॥ ఏవంసత్యన్యదీయైశ్చపుణ్యపాపైఃకథంత్యయా । సంక్షేపఉచ్యతేతస్యపుత్రదారకృతైరిహ ॥ ౬౦ ॥ అనా
త్మవిదుషాంహ్యేవంకర్మణాంమూఢచేతసాం । ఆత్మభార్యాసుతానాం స్యాత్సంబన్ధఉభయత్రచ ॥ ౬౧ ॥ నతులోక
ద్వయాతీతబ్రహ్మత్వవిదుషాంసతాం । సర్వకర్తృవిముక్తానాంసంబన్ధోన్యోన్యమిష్యతే ॥ ౬౨ ॥ ఉపయంతిసుతాదాయం
సుహృదస్సాధుకర్తృచ । ద్విషంతఃపాపకర్తృత్రుత్యగ్లోతాన్యభాహ్యభూత్ ॥ ౬౩ ॥ దేహాత్మజ్ఞానహీనానాం
పరబ్రహ్మకృయోగినాం । నృణాం జీవద్విముక్తానామేవ ప్రకరణం త్విదం ॥ ౬౪ ॥ ప్రాతిభాసిక దేహాత్మ
ప్రజ్ఞావ త్యేనయద్యపి । త్రయాణాశ్చ కియానస్తి పంబన్ధో దగ్ధవస్త్రువత్ ॥ ౬౫ ॥ అన్యకార్యా సమర్థత్వా
త్సంబంధస్యకదాచన । పుణ్యపాపఫలార్హత్వత్తిహేతుత్వనోపపద్యతే ॥ ౬౬ ॥ నహివేష్టయితుం శక్యం దగ్ధవస్త్రం
కథంచన । తతోత్రపుణ్యపాపైస్సాన్యత్సంబన్ధోన్యస్యనక్యచిత్ ॥ ౬౭ ॥ ఇతికైశ్చిద్బుద్ధైరేవకథ్యతేజగతీతతే । ఎక్తుంకే

నసమాధానంతదన్యేనాత్రశక్యతే ||౬౮|| ఇత్యుక్తోమునిశార్దూలాగౌతమస్తత్వవిత్తమః । ప్రత్యువాచమహాతేజా
 ఇవంవచనమాదరాత్ ||౬౯|| గౌతమః॥ శ్రుణుధ్వంభోమునిశ్రేష్ఠాస్సావధానేనచేతసా । ఏవమేవవదిష్యంతివిశే
 షేణకలాయగే ||౭౦|| తేషువాదిషుయుష్మాకంవిశ్వాసోమాస్తుకిచ్చన । అబుధేషుబుధత్వోక్తిస్సతాంహానాసుదం
 ఖలు ||౭౧|| తేష్యకాత్మవిదోమూఢావిషయానక్తమానసాః । ఆత్మనామాత్మవిత్వచ్ఛవాజ్ఞాతేణవదంతిహి ||౭౨||
 పరప్రత్యయసియాశ్చనంజ్ఞ్యస్తేతైర్జనాలహుః । సర్వశ్రేయసరంకాణ్డత్రితయచ్ఛాపియాష్యతే ||౭౩|| ౪రో
 తుంబ్రహ్మవిజ్ఞానమపి తేషాన్నవాస్తవం । బృహద్విషయకంయత్స్యోత్తద్ధివాస్తవముచ్యతే ||౭౪|| అస్త్రీబ్రహ్మత్వరూపం
 తన్నామమాశ్రమలక్షణం । ధ్యేయాతీతమితప్రోచుఃక్వచిత్తేజ్ఞానవచ్ఛికాః ||౭౫|| క్వచిత్సమస్తంబ్రహ్మేతిక్వచిదు
 తాగ్రంతిమత్కృచిత్ । మహాశ్రవణగజ్ఞానమాత్మవిజ్ఞానవచ్ఛికాః ||౭౬|| అవ్యవస్థితవాక్యానామసంబద్ధప్ర
 లాపినాం । అనాఘ్రితాత్మవిద్యానాంకాశ్రద్ధావచనేషుహః ||౭౭|| దుష్పరోతాత్మబోధేనఽగద్యచ్ఛయతాంస
 దా । తేషామసత్తమానాంతంబహిష్కారోవిధియతే ||౭౮|| అసద్జ్ఞానాదసద్యోగాద్బహ్వసత్కర్మణోపచితాసత్త
 మత్వంసంసిద్ధంసర్వధాతేషుసద్విజాః ||౭౯|| అశ్రజీవద్విముక్తానామపిభార్యాసుతాత్మనాం । ఆసన్నాస్యసాత్మసుస్తే
 షుసంబద్ధోన్యోన్యమిష్యతే ||౮౦|| దాయచ్ఛుపుణ్యపాపేచపితృర్యాతిసుతోధుగ్రవం । సుహృదశ్చద్విషంతశ్చభాగినఃపు
 త్రపత్సరే ||౮౧|| ఉక్తపూర్వోర్థవేవాయంయుష్మాకంమునిపుంగవాః । బహుత్వాత్కర్మణాంక్షేయోవినియోగోయ
 థోచితం ||౮౨|| కారయిత్రనుమోదితోఽపుణ్యపాపాంశసంభవే । ఏతయోకిమువక్తవ్యంస్వభార్యాపుత్రయో
 ర్విజాః ||౮౩|| ప్రాతిభాసికదేహాత్మజ్ఞానంకార్యాశుమంధుగ్రవం । కార్యన్నవర్తమానంతుభవిష్యజ్జన్మలక్షణం||౮౪||
 ౫రమానస్యకార్యస్యశుభదుఃఖాత్మకస్యహి । దృష్టస్యహేతుర్భార్యాదిపుణ్యపాపాంశఇష్యతే ||౮౫|| విదేహము
 క్తిర్నాస్త్యేవదృష్టదుఃఖానిసంతువా । పునర్జన్మవిహీనత్వాత్స్వేచ్ఛాచారోస్తుకింతతః ||౮౬|| ఇతిచేల్లొకహంతృ
 త్వప్రసంగాదాత్మయోగినాం । నోద్భవేత్తాదృశీబుద్ధిరభూచ్ఛేద్యోగినోనతే ||౮౭|| తస్మాదిహంశపాపస్యాస్యను
 తృత్యైస్థిరంతరం । జీవన్ముక్తైరపిస్వీయాదణ్డ్యాభార్యాదయోజనాః * * * * ||౮౮||

* ఇతితత్వసారాయణేశకర్తకాణ్డస్య ద్వితీయపాదే నవమోధ్యాయః *

ఋషయః* సద్గురోకరుణాసింధోభవదుఃఖనివృత్తయేత్వస్త్తుఖాజ్ఞాదశేషార్థాశ్చుగ్రతాఅస్మాభిరాదరాత్||౧||
 నివృత్తసర్వసందేహోప్రప్తవ్యర్షాన్యదస్తిచ । కృతకృత్యతయాప్రాప్తప్రాపణీయతయాధునా ||౨|| శ్రీమదాజ్ఞాను
 రోధేనవయంసర్వేష్యతఃపరం । స్థాస్యామశ్చక్రవేణేవవైరాగ్యనుగుణాశ్రమే ||౩|| స్వస్వవర్ణాశ్రమాచారాఅవిదే
 హవిమోచనాత్ । శరైర్వరవశ్యానుష్ఠేయాఇతిశ్రుతవతాఞ్చనః ||౪|| నకశ్చనదురాచారఃప్రసజ్యేతకదాచన । సం
 సారసుఖదుఃఖేవనోభవితుమర్హతః ||౫|| తథావిద్యత్సదాంభోజద్వంద్యభక్తిసునిర్మలా ! హృదయేభవితవ్యేతిప్రా
 ర్థ్యతేమతరాంప్రభో ||౬|| స్వల్పత్వద్భక్తిహనిశ్శేజ్ఞాతానస్సద్గురూత్తమ । అధఃపతనమేవస్యాన్నాత్రసందేహాకా
 రణం ||౭|| తస్మాత్త్వత్పదభక్తిరోపనలుప్యేతయథాగురో । తమేవోపదిశోత్కృష్టంసుమార్గంకరుణాసిధే ||౮||
 ఇత్యుక్తోగౌతమశ్రీమానతిసంతుష్టమానసః । ఇదమాహమునిశాసర్వాన్ గురుభక్తగిరోమణీన్ ||౯|| గౌతమః॥ య
 యోపాసనయాలభోభవద్భిర్గురుస్సృహం । నైవతైవీనదాకార్యాగురుభక్తిప్రసిద్ధయే ||౧౦|| శివపవహిసర్వేషాం
 దేవానామత్రమోత్తమః । మహాదేవోదయాసింధురుపాస్యోవిబుధైరపి ||౧౧|| యథాస్వాశ్రమకర్మాణి జీవన్ముక్తై
 ర్నహంతృభిః । కృతకృత్యైరపిప్రీక్షంకార్యాణ్యమరణాదితి ||౧౨|| తతైవగురుసేవాచశివోపాస్తిస్తదర్థకా । విధియ
 తబుధానామప్యామృతేర్మునిపుంగవాః ||౧౩|| అహంహి కృతకృత్యోపిసర్వదాపరమేశ్వరం । భజామిసర్వదేవేశంగు

యాదాం గురుముత్తమం || ౧౮ || పూర్వేపివిబుధశ్రేష్ఠాస్సద్గురుంతన్త హేశ్వరం । అభజన్వర్తమానాశ్చభజంత్యేవయ
 ధావిధి || ౧౯ || పురాహిసర్వలోకానాం ప్రప్తాకమలసంభవః । మహేశ్వరోపదిష్టాత్పాప్యఖడ్గాత్పానుభూతిమాన్ ||
 సర్వలోకేశ్వరం శాంతం సర్వజ్ఞం శివమవ్యయం । తుష్టావపరమప్రీత్యా శివోపాసనతత్పరః || ౨౦ || బ్రహ్మ || హిమాద్రీశ
 మేకం రమానాయకేన్ద్యం స్వమాయావిలాసంభ్రమాపేతభక్తం । విమానాధిరూఢైః క్రమాత్సన్నతాంఘ్రిన్నమామ్యం
 తరారాదుమాప్రాణనాథం || ౨౧ || వినారుద్రమీశంజనానో వ్రజేయుశ్చనాసీర ముఖ్యాన్తనా గ్వాసురేంద్రాః ।
 అనాలోక్యనిత్యం స్వనాసా గ్రసంస్థం క్వనానాభ్ర మేభ్యస్తునామోచితస్సాన్యత్ || ౨౨ || వృశాక్షైరుపాస్యంగణా
 ధీశపుత్రంగుణానాం సముద్రంఘృణాహీనదూరం । తృణాపేతశౌర్యాః క్షణాద్యేనదేవాః ప్రణామైర్భజేహం మృ
 ణాశాంగకంతం || ౨౩ || కృపాయాస్సముద్రేజపాసక్తగమ్యేస్వపాణిస్తలైలేనృపారాధ్యశౌర్యే । క్షపానాశచూడే
 సుపాదారవిందేత్రపావాన్పశురైర్వద్విపాదేషలియే || ౨౪ || గుహాయాం వసంతం గుహాభిఖ్యపుత్రం సహాయంభవా
 న్మానుసోపాతకఘ్నం । ఇహాముత్రవాఙ్మోచిహయైవనిత్యం జిహ్వసర్భవార్తేరహార్యారిదే || ౨౫ || విషాదేషభీత
 స్తృషారోహమేకం మృషావాద్యగమ్యం ధుషాక్షిమనోజ్ఞం । వృషారూఢమీశం నిషాదాక్షికామంత్యపానిర్జితేనం విషా
 దఘ్నమీదే || ౨౬ || స్వభక్తాక్షిహంతాప్యసత్సన్నియం తాశివోమేత్వశాం తామతిశ్చాప్యదాంతా । కథంస్యాదనం
 తాగతిర్నేనహంతాభవేద్యస్యచింతాసధనోత్తమంతా || ౨౭ || శివాలింగితాంగే సమారాధ్య లింగేజటానక్తగంగే
 దయాంభోధ్యప్యాంగే । మహామంత్రసంగే సమస్తాః భంగేమనోమేస్తవసంగే నిబద్ధానుషంగే || ౨౮ || మఖధ్వంసికో
 పేగతాత్త్రియతాపేక్షణధ్వస్తపాపే రమానాథచాపే । రమేదుఃఖకూపేని మగ్నస్సధూపేజ్వల ద్దివ్యదీపే శివేసా
 న్నసూపే || ౨౯ || మహాభక్తిచాత్రే సుధాస్యందిగాత్రే ప్రసిద్ధత్రినేత్రే నృణాం ముక్తిసత్రే । గణాధీశపుత్రే సదామేగిరి
 త్రేమనస్సచ్చరిత్రే వసత్వాత్తమిత్రే || ౩౦ || త్రయీశీర్వసారంభవాంభోధి పారంమునిస్వాంతచారం శివాచిత్తహ
 రం । హృతస్త్వీయభారంత్యైవైవాతిఘోరం కృపాసింధుపూరంభజేనైకవారం || ౩౧ || అసల్లోకదండం స్వరూపాద
 ఖడ్గం శివాస్త్విగ్ధం రతీశాతిచండం । మహామేరుషిణ్డంలసత్పశ్చతుర్థం స్వతఃపూరితాణ్డం భజేసాధుషణ్డం || ౩౨ || స
 దాకాశమానం స్వయంకాశవర్ణంచ దాకాశరూపమహాకాశతుల్యం । ఘటాకాశతుల్యైర్బలకాశతుల్యైరనాకాశ
 సేవ్యన్నిరాకాశమీదే || ౩౩ || జగద్భంగదతుం విషాశేషభతుం సమస్తాః శిక్షంసఖభూతయతుం । మతస్త్వీయపతుం సదా
 సాధురతుం సతారాతితుంభజేనిత్యభితుం || ౩౪ || ఉమాశోభితాంకే సమస్తాః శివోగ్రా గ్రహోద్యతాశంకే సుపాటిరపంకే ।
 భవాత్కైకటంకేభృతోద్యచ్ఛాంకే మనోయాతులంకే శగీతేజటాంకే || ౩౫ || శతాదిత్యశోభం శరచ్చంద్రికాభంము
 సింద్రైకలాభం సమత్పన్నాభం । స్వభక్తాతిలోభం స్వపుత్రాననేభం భజేహ్యోతిషాభం వినాదవల్లభం || ౩౬ || ల
 సర్దివ్యదేహే మృదాన్యే కమోహేగిరింద్రైకగేహేగతాత్త్రియదాహే । మహాత్మైకవాహే సుశీలప్రవాహే సుధా
 పూరదోహేరమేహన్నిరీహే || ౩౭ || హరిబ్రహ్మచిష్టం మహీభృష్ఠవేష్టం హృతాత్త్రియకష్టం సమత్సర్వశిష్టం । నిజానం
 దపుష్టం స్వభక్తేషుతుష్టం నిరస్తాతిదుష్టంభజేన్ద్రప్రవిష్టం || ౩౮ || విహారాత్తలైలేముగ్ధాఘృశీలే జితకూరకాలేస్వరూ
 పాద్విశాలే । భవాంభోధికూలేన్ద్రప్రజ్ఞాకమూలేకరస్థశ్రీహూలేమనోమేస్తవమూలే || ౩౯ || ఉమాబాహుబద్ధం స్వ
 యన్నిత్యశుద్ధం స్వయన్నిత్యబుద్ధం స్వభక్తైర్నిరుద్ధం । మనస్సాన్యస్తసిద్ధం సశాంతారియుద్ధం శివం వార్ధవిద్ధం భజేసు
 ప్రసిద్ధం || ౪౦ || నిజానందమగ్నం మునిస్వాంతలగ్నం మునిస్త్రీమనగ్నం శుభాశేషలగ్నం । స్ఫురద్విశ్వగ్నం జటాభార
 భుగ్నంభజేనన్యభగ్నం హతాశేషనగ్నం || ౪౧ || ప్రణామైర్భజాసేహరిబ్రహ్మదాసేగిరింద్రైకవాసే విషాభీష్టఘాసే ।
 మృదానివిలాసేనిరస్తప్రయాసేమనోదీర్ఘనాసే సత్వాత్తభాసే || ౪౨ || నిజానందతృప్తే సుభక్తాతిలిప్తే స్వయన్నిత్యదృ
 ష్టే త్రయోర్నగుప్తే । అసన్నితలుప్తే నిరస్తాతిసుప్తే ప్రసక్తం మమాప్తే మనోస్త్వాత్కృప్తే || ౪౩ || ప్రణామైర్భజేన్ద్రస్వ

కీయప్రసన్నేనిరాత్మప్రపన్నేసువర్ణద్వయాన్నే స్వరూపాదభిన్నే సురాధీశసున్నేవిముక్తాత్మభిన్నే మనోమేస్తవ
న్నే॥౪౦॥ నిరస్తప్రమాదేసుస్తప్రమాదేస్వరూపాత్తనాదేజితాంభోజపాదేస్వభక్తప్రసాదేప్రశాంతస్వభేదేమనో
స్వాత్మభాదేమహీభృద్విదోదే ॥౪౧॥ ప్రణస్తారిబృన్దేత్రినేతారచందే రదాపాస్తకుందేస్వరూపైకనందే। అనా
త్త్రియసిందేస్వశీలైరమంచేనదాహంమరందేఘ్రితోన్యన్నవందే ॥ ౪౩ ॥ అసంసారచక్రంనతానేకశక్రంస్వభాసాఘ్రి
క్రంకుశీలాతివక్రం। స్వభక్తార్తినక్రంతిపూణామసుక్రంతృషాత్తామతక్రం నమామ్యాత్మకృక్రం॥౪౪॥ త్వదన్యన్నయ
త్వేత్వదన్యంనవత్వేమతిశ్చేనభత్వేత్వయాన్యత్రదత్వే । మహావాక్యలత్వే సురేంద్రైరపేత్వే రహస్యాత్మకత్వే
కుతోహన్నశత్వే ॥౪౫॥ మహామేరుసంస్థంమృడానీమహాస్థం తదన్యాస్వనాస్థంమహేశన్నిజస్థం। అతీతత్ర్యవస్థన్నిర
స్తానవస్థంత్రయామస్థకస్తంనమామ్యాత్మసుస్థం ॥౪౬॥ అసంస్పృష్టబద్ధేమనోహరిగధే స్వభక్తానుబద్ధేపురాణద్రు
ధే। అనన్ధీకృతాన్ధేవధూతాత్త కన్ధేస్వతస్సత్యసన్ధేమనోద్యావధుధే ॥౪౭॥ అఖణ్డైకబాధేనిరస్తారిణాధే । పురాణో
క్తగాధేకృతస్వాక్షివేధే। స్వరూపానుగోధేప్రపజ్ఞానిరోధేనమస్తావిరోధేమనోమేస్తవగాధే॥౪౮॥ భవాంభోఽతీర్ణం
సుగీతస్థకన్ధంసితాలేపచూర్ణంశరచ్చంద్రవర్ణం। అనద్విల్వవర్ణంపరబ్రహ్మతర్ణం నమామ్యద్యతూర్ణంనిజాంకస్యవర్ణం॥
నమత్సర్వభక్తంస్వతస్సర్వశక్తంస్వబోధేకనక్తంహానేపీతరక్తం । చిదాత్మావిభక్తంమహానందయక్తంపయోధిర్వి
షిక్తంసకానామిసూక్తం ॥౫౦॥ ప్రభగ్నారిగర్వంస్వరూపాత్తనర్వం స్వమూర్త్యాప్యభర్వంహ్యదృష్టాన్తపూర్వం
స్వయుక్తద్విపర్వంస్వపుత్రాగ్ధూర్వం సదాశర్తకుర్వంతసీదేద్యశర్వం ॥ ౫౧ ॥ అనత్పచ్చకచ్చంశిరోపాస్తగుచ్ఛం
పరబ్రహ్మపుచ్ఛంమహీభృత్సుతేచ్ఛం। అనద్భుక్త్యనిచ్ఛంసదాభస్తనాచ్ఛంసురానందతుచ్ఛంనమామ్యేకముచ్ఛం॥౫౨॥
విహీనాత్మదోషేప్రధానప్రదోషే ప్రపజ్ఞైక శేషేస్వతోనిర్విశేషే । గణేశాభిలాషేమృదుస్వీయభాషే మనో
మేస్తవశేషేశివేపూర్ణతోషే ॥౫౩॥ అధోపచ్ఛకోశేనికృతాత్మపాశేవికారేష్వనాశేష్వదివ్యాంబరాశే । భవానీమ
హాశేనమస్తారిరాశేరమే నిత్యమీశేస్వరూపప్రకాశే ॥౫౪॥ సమస్తశ్రుతిజ్ఞంమృడానీమనోజ్ఞం స్వభేదానశీజ్ఞంఽరద్ద
క్షయజ్ఞం। త్రికాలార్థవిజ్ఞంసురేంద్రాద్యనుజ్ఞంశివాద్యేకసంజ్ఞంభశేష్యతాజ్ఞం ॥ ౫౫ ॥ జగద్భగ్నకృత్యం స్వరూపే
ణసత్యంకృతాత్త్రియదాత్యంరహాదారభృత్యం । గణేశాద్యపత్యం నిజాధీనచైత్యంభజేయస్యనిత్యం భవత్యైకమ
త్యం ॥౫౬॥ స్వయంముక్త్యుపాయనిరాధింవ్యుపాయం పయశ్శుభ్రకాయంజగదేత్యుమాయం । భవానీసహాయంస
మస్తైరహేయంమనోవాగమేయంభజేన్మోకమాయం ॥౫౭॥ వప్రత్యైలకన్యంచిదాకాశజన్యం స్వయన్నిత్యభన్యంప
రమౌహళూన్యం। మహావిష్ణునూన్యంనిరస్తాన్తదైన్యంస్వరూపాదనన్యంభజేతంకుదన్యం ॥౫౮॥ త్రిదేవేషుముఖ్యంకు
లేరాత్మసఖ్యంస్వతః ప్రాప్తసాఖ్యంపరంతప్తప్రతేఖ్యం। స్వభక్తాభిముఖ్యం స్వరూపాదవాఖ్యం జగత్తారకాఖ్యంభ
జేసంశివాఖ్యం ॥౫౯॥ మురార్యక్షీపూజేప్రపజ్ఞైకచిదేనికృతాననాతేమఖస్వీకృతాజే । మహాభూతరాజేమనోసన్త
నోజేశిరోరాత్రిరాజేరతింయాతుచాజే ॥౬౦॥ దృశాదగ్ధకామంఖలాత్యంత భీమంప్రియాశోభివామం ద్విజేంద్రైక
హోమం। స్వస్మత్తాంత్యయామంసమప్తాభిరామంసమతృప్తతామంనమామ్యద్యసోమం ॥౬౧॥ సతాయస్యసత్యం
సమస్తప్రభుత్వంభజేచ్ఛాశ్వతత్వంచిదానందవత్వం । జగదేకత్వంప్రశాంతాన్తవిత్వంమనస్త్యంభజత్వంనిహయా
ప్యతత్వం ॥౬౨॥ సతాత్మాశివోహంచిదాత్మాశివోహంసుఖాత్మాశివోహం మహాత్మాశివోహం । శివాత్మాశివో
హంపరాత్మాశివోహం మమాత్మాశివోహంనిరాత్మాశివోహం ॥౬౩॥ గాతమః॥ ఏవంస్తుత్వామహాదేవంప్రణతా
ర్చిహరంహరం। చతుర్ముఖంపతాంతృప్తిమాయయామనిసత్తమాః ॥౬౪॥ తస్మాత్సర్వభవంతశ్చశివంసర్వహితే
రతం। భజంతుసావధానేనచేతసాప్రత్యహంద్విజాః ॥౬౫॥ శ్రీగురుమూర్తిః ॥ బ్రహ్మస్సేవంసమస్తజ్ఞేగాతమాఖ్యే
మహామునా ఉక్త్యాతతాభజత్సర్వైశ్శిష్టేస్తైస్సహమాంశివం ॥౬౬॥ నామసంకీర్తనస్తోత్ర నమస్కారాదిలక్ష

దైః భజనైస్తత్యైర్మైత్యైస్సమాకృష్టోబలాదహం ౬౭ || ఆనందోల్లాససంయుక్తః శరమానందనస్తనం | కు
ర్వన్నేవమునేరగ్రేప్రాదురాసశ్చతుర్ముఖ ||౬౮|| సచశ్చిమ్యైస్సహానందాద్గౌతమోమునిసత్తమః | మదగ్రేనర్తనంది
శ్యమకాక్షీదవశోద్భుతం ||౬౯|| తదాహంగౌతమప్రోక్తంసర్వమర్థశ్శసంగ్రహాత్ | అవాదిషంమునీనాశ్చసర్వజ్ఞా
నాంమహత్త్వనాం ||౭౦|| తేహార్థద్వదాహవస్సర్వేమునయోమామతుష్టవః | తేహివేదాంతతత్వజ్ఞాగౌతమేనసుశి
క్షితాః ||౭౧|| ఋషయః || అహూభాగ్యమహూభాగ్య మహూభాగ్యన్నతదృశం | వయస్థస్యావయస్థస్యావ
యస్థస్యానసంశయః ||౭౨|| విష్ణుబ్రహ్మదిదేవానాందుర్లభంయస్యదర్శనం | న్యయంసద్భవోస్సాభిర్నిదయయైవస
మాగతః ||౭౩|| శివాయశాంతరూపాయ సర్వజ్ఞాయామలాస్తనే | వేదవేదాంతవేద్యాయ దక్షిణామూర్తయే
నమః ||౭౪|| సర్వేశ్వరాయశర్వాయశంభవేపరమాత్మనే | శాశ్వతాయగిరీశాయ కరుణామూర్తయేనమః ||౭౫||
గంగాధరాయజటినేచంద్రమాదాయశూలినే | నీలకణ్ఠాయనిత్యాయత్రిణేత్రాయచతేనమః ||౭౬|| సాంబాయసత్వ
రూపాయసర్వలోకైకహేతవే | భస్మోద్ధూళితదేహాయమహాదేవాయతేనమః ||౭౭|| ధృతరుద్రాక్షిమాలాయనా
గాభరణదేహినే | మహాశ్శశానవాసాయప్రమథేశాయతేనమః ||౭౮|| యజ్ఞేశ్వరాయయజ్ఞాయయజ్ఞకర్తృదిరూపిణే
యజ్ఞాతిప్రీతియక్తాయయజ్ఞధ్వంసాయతేనమః ||౭౯|| నిత్యశుద్ధాయబుద్ధాయనిత్యముక్తాయతేజసే | నిత్యానందస్వ
రూపాయ పృషవాహాయతేనమః ||౮౦|| భక్తవాత్సల్యపూర్ణాయభవశోకాపహారిణే | అతికల్యాణరూపాయసుం
దరేశాయతేనమః ||౮౧|| కాలకాలాయకాలాయకాలాతీతస్వరూపిణే | భస్మితస్తరదేహాయత్రిపురధ్వంసినేన
మః ||౮౨|| పశ్చివర్ణైకవేద్యాయపశ్చివర్ణస్వరూపిణే | పశ్చాననాయపశ్చిత్వవిహీనాయచతేనమః ||౮౩|| పురు
షాయపురాణాయపూర్ణచైతన్యరూపిణే | పుణ్యపూరుషలభ్యాయపూజ్యపాదాయతేనమః ||౮౪|| సూర్యకోటిర
కాశాయసూర్యాంతర్వర్తితేజసే | సూర్యసాక్షిస్వరూపాయసూరివేద్యాయతేనమః ||౮౫|| జ్ఞానాయజ్ఞానగమ్యా
యప్రజ్ఞానాదిస్వరూపిణే | యోగాయయోగగమ్యాయయోగీశాయచతేనమః ||౮౬|| కర్తృజేకర్తగమ్యాయనిత్య
కర్తృదిరూపిణే | కర్మిణామగ్రగణ్యాయనిష్కామాయచతేనమః ||౮౭|| సత్యాయసత్యసంధాయసత్యజ్ఞానస్వరూపి
ణే | సత్యలోకేశవంద్యాయసత్యసంస్థాయతేనమః ||౮౮|| జరామరణహీనాయజగజ్జీవాదిహేతవే | తత్త్వాత
త్వగమ్యాయతత్త్వాతీతాయతేనమః ||౮౯|| దశేంద్రియస్వరూపాయదశప్రాణస్వరూపిణే | దశదిగ్వాప్తరూపా
యదశహస్తాయతేనమః ||౯౦|| సర్వక్షేత్రస్వరూపాయసర్వతీర్థస్వరూపిణే | సర్వశాస్త్రస్వరూపాయసర్వాధీశా
యతేనమః ||౯౧|| నిష్కలాయనిరంశాయనిశ్చలాయనిరాత్మనే | నిర్ద్వంద్వానిరీశాయనిర్గుణాయసతేనమః ||౯౨||
వికామాయవిమోహాయవిదేహాయవిచేతసే - విపాపాయవిరూపాయవ్యంతాయవ్యాదయేనమః || ౯౩ || ఏవమష్టో
త్తరశతనామభిస్తైరహంస్తుతః | స్వస్థానమగమంబ్రహ్మన్ననుగ్రహ్యేఖిలాన్మునీన్ * * * ||౯౪||

* ఇతితత్వసారాయణే కర్మకాండస్య ద్వితీయపాదే దశమోధ్యాయః *

బ్రహ్మ భగవత్దక్షిణామూర్తేసర్వజ్ఞకరుణానిధే - మునీనాంగౌతమప్రోక్తంకర్మకాండార్థముత్తమం ||౧|| త్వన్న
ఖాన్దాదహంశ్రుత్వాకృతార్థోస్త్రినసంశయః | తథాపితత్రత్రోతవ్యంకిచ్చేన్నేవర్తతేగురో ||౨|| కార్యంజీవద్విముక్తే
నాప్యావిదేహవిమోచనాత్-విహితంకర్మశాస్త్రేణేశ్వరధారితమత్రచ || ౩ || సంగశ్చపుణ్యపాపాభ్యాజ్ఞేవస్తుక్త
స్యకథ్యతే | ప్రాచుస్సితశ్చశాస్త్రోక్తమవాత్సవిదుషామివ || ౪ || తస్యపామరతుల్యత్వాప్రసంగాయతుకేషుచిత్ |
పుణ్యపాపేష్వసంగత్వందుర్భుతేష్వపిచోచ్యతే ||౫|| ప్రాతిభాసికకామాదేర్విద్యమానతయాబుధే | నిషిద్ధేచ్ఛాచజా
యేతకదాచిదితికథ్యతే ||౬|| నిషిద్ధసేవాజాతాచేద్విదుషస్సబహిర్ముఖః | నైవాత్మవిదితజ్ఞేయఇతిచక్వచిదుచ్యతే ||౭||
పరస్పరవిరుద్ధార్థమేతచ్ఛవనద్వయం | సామానాధికరణ్యంహైవైవేచ్ఛానిచ్ఛయోర్భవేత్ || ౮ || అన్యచ్ఛాభిహితం

లోకానంగ్రహార్థంస్వవేదినా విహితంకర్మకార్యంతదన్యత్యాజ్యంసదేతిచ || ౯ || లోకార్థకర్మవచనేకర్తుస్తస్యాత్మ
యోగినః | కర్మసంగిత్యవచనంబాధ్యతేచవిమర్శతః || ౧౦ || విచార్యమాణేవేదాంతేకర్మసంగోనయోగినాం | విజ్ఞా
యతేత్రిశీర్వాసీత్వాష్ట్రోమఘవతాహతః || ౧౧ || సాలాప్యకేభ్యోయతయోదత్తాస్తేనైవసేద్యజైః | పాపకర్మభిరిష్ట
స్యస్పర్శకశ్చిద్భూవచ || ౧౨ || సాధునాకర్మణానాత్మాచర్యతేవాప్యసాధునా | నకసియాంశ్చభవతిశ్యేవంహిమ్రుతి
నిర్ణయః || ౧౩ || నాత్మనఃపుష్పాపాపాభ్యాంవృద్ధిహాసామ్రుతాక్షవిత్ | తస్యప్రియశిరస్తాద్విప్రతిషేధాత్సతస్సదా || ౧౪ ||
నచాత్మాత్మవిదోర్భేదశ్చుతావస్తురరీకృతః | బ్రహ్మైవభవతిబ్రహ్మవేదేతిమ్రుతిదర్శనాత్ || ౧౫ || యదివాయిత్రకు
త్రాపిబ్రహ్మత్వైకత్వయోగినః | పుణ్యపాపఫలంత్పత్తిరభూత్పుర్వంకదాచనా || ౧౬ || తదాసానుభవత్యేనఫలవాక్య
స్యసార్థతా | భవేన్నతుఫలంత్పత్తిశ్చుత్యతేక్వచిదవ్యతః || ౧౭ || నపుణ్యపాపసంబంధోవిదుషామితిమేగురో | ప్రతి
భాతియథార్థంత్యంవిస్పష్టంవక్తుమర్హసి || ౧౮ || ఇతిశ్రుత్వావిభేదాన్యక్షిణామూర్తి రీశ్వరః | సర్వజ్ఞఃకరుణాసిన్ధు
రిదంవచనమబ్రవీత్ || ౧౯ || శ్రీగురుమూర్తిః | ప్రాతిభాసికమోహేననిష్ఠేచ్ఛాత్మయోగినః | విజాయతేప్రవృత్తిశ్చ
నూనంకమలసంభవ || ౨౦ || తస్యపాపస్యశాన్త్యైవప్రాయశ్చిత్తంయథావిధి | కార్యమేవాన్యథాపాపఫలంత్పత్త్యవ
ధారణాత్ || ౨౧ || నిషిద్ధసేవానాత్మజ్ఞేజాయతేతియదీరితం | తచ్ఛయంక్తంయథాపూర్వంవిషయే వృత్త్యసంభ
వాత్ || ౨౨ || అథవాస్వాశ్రమభగింశహేతుభూతేమకర్మసు | ప్రాయశ్చిత్తవిహీనేషునప్రవృత్తిర్భవేత్కర్వచిత్ || ౨౩ ||
ఏవంసతివిరోధః కడుక్తయోర్వచసోర్విధే | సామానాధికరణ్యశ్చక్వవేచ్ఛానిచ్ఛయోర్వతం || ౨౪ || లోకసంగ్రహ
హేతోశ్చకర్మణోః పుణ్యపాపయోః | నైమిత్తికయుద్రతోత్త్యుప్సకర్మమవధార్యతే || ౨౫ || అతోనకర్మసంగిత్య
వచనంబాధ్యతేక్వచిత్ | నిత్యకర్మమహాపాపకర్మసంగద్భుధస్యవై || ౨౬ || ఇన్ద్రస్యతాష్ట్రహాననంయతిహింసన
మేవవా | అధికారవశాత్నిర్ధంవిహితంతన్నదూష్యతే || ౨౭ || ద్విజానామపియాగేషుపశుహింసాయథామతా | ని
షిద్ధాచేతరతైవమిన్ద్రేన్యత్రనిషిద్ధతే || ౨౮ || అతస్తేననపాపేనకర్మణాస్పర్శఇష్యతే | స్తుత్యర్థంబ్రహ్మవిద్యా
యాఇతివక్తుశ్చశక్యతే || ౨౯ || ఆత్మనఃపుణ్యపాపాభ్యాంవృద్ధిహాసవిహీనతాం | వదన్తిశ్రుతివాక్యానిశత్రుమిత్రా
ర్థకానిహి || ౩౦ || బ్రహ్మవిచ్ఛత్రుమిత్రాభ్యాంపుణ్యపాపానియానితు | పరిగ్రహ్యన్తఇత్యుక్తంతదర్థానీతినిశ్చిను || ౩౧ ||
నచప్రియశిరస్తాద్విప్రతిషేధఃపరాత్మనః | సచ్చిదానన్దరూపస్యకథశ్చిదుపపద్యతే || ౩౨ || విరూపస్యస్వభేదాదివిహీ
నస్యైవవస్తునఃపుచ్ఛభూతస్యనిర్ణతాప్రియమోదాదిహీనతా || ౩౩ || బ్రహ్మబ్రహ్మవిదోర్భేదోస్యభేదశ్చరీకృతః |
భేదోబ్రహ్మవిదోభేదస్తద్వరిష్టేచయన్తతః || ౩౪ || బ్రహ్మత్వయోగినప్రాజ్ఞేజీవన్తుక్తేపిసార్థతా | ఫలవాక్యస్యభవతిశ్రుతి
ష్వావహితోధువా || ౩౫ || పురాకృతయుగేసోయమన్ద్రస్వపరాత్మవిత్ | తస్యైవస్యైవవిదుషోగతమస్యమహాత్మనః || ౩౬ ||
పత్న్యామహాల్యాభిఖ్యాయామ్మహామోహమవాప్తవాన్ | తాంబుభుక్షుస్సురాధీశస్యకార్యశ్చసమత్యజత్ || ౩౭ || శచ్యాం
సర్వాంగసున్దర్యాంస్వాధీనాయామపిప్రభుః | తస్యైవదేవయోషిత్సురంభాద్యాసుచసర్వదా | ౩౮ | స్థితమ్నోహంస
ముత్స్యజ్యదుర్మతిర్దేవనాయకః | అతివ్యాకులచిత్తోభూదహవైక్యకరిరంసయా || ౩౯ || బ్రహ్మవిత్సోపిధర్మజ్ఞఃపరదారా
భిమర్శనే | నశిచ్ఛిదపిపాపంస్వహృదయేసమచిన్తయత్ || ౪౦ || తాంరిరంసుఃప్రయత్నాంశ్చ బహూనిన్ద్రీశ్చ కారిహ
గతమోహిసదాభర్తాసభార్యోస్తిస్వకర్మజే || ౪౧ || అతోనావసరోబద్ధస్తత్సంగాయసురేశితుః | ఏవన్దినేషునీతేషు
బహుష్వధకదాచన || ౪౨ || నిశార్ధేకుక్కుటోభూత్వా గతమసోగటజాన్తికే | ఆరావమకరోత్తేనమనిరుత్థాయవే
గతః || ౪౩ || ఏషాప్రభాతవేళాహికుకుటారవతోమమ | స్నానాద్యాన్తికయోగ్యేతిమత్యాసనిరగాద్భూషిః || ౪౪ ||
తస్మిన్సునివరేస్నానహేతోగ్గతవతిద్రుతం | మునిరూపంగృహీత్యేన్ద్రోప్యహాల్యాన్తికమాయయా || ౪౫ || ఇద్రః | హస్తకు
క్కుటశబ్దేనవశ్చతోస్త్రిప్రియేనఘోశయనోచితవేధాయామద్యస్నానమసంగతం || ౪౬ || ఇత్యుక్త్వాకామవివశో వశ్చయి

త్వాబలాంసంతి తథాశయానోదేవేన్ద్ర స్సర్వధూర్తశిరోమణిః ॥౪౭॥ తస్మాస్తుభజ్జయామాస పాతివ్రత్యమ్ హత్రమం
భర్రారమేవతమ్ త్వసాపితస్త్రినతాభవత్ ॥౪౮॥ విషయానన్దసమ్ గౌవనోన్యాలింగనాదిభిః ॥ రమమాణావహ
త్యేన్ద్రామోహబద్ధబభూవతుః ॥౪౯॥ మన్మథస్యహిదాణస్సబ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాక్ ॥ అపిమథ్నాతిబలినఃకిముతే
న్ద్రంసుఖేషిణం ॥౫౦॥ కింబహూక్త్యాపురాసర్వంవ్యవహారంపరిత్యజక్ ॥ వటమూలేనిషణ్ణోత్రసమాధినిరతోష్యహం ॥౫౧॥
విద్ధోమన్మథచాణేనబహిర్ముఖమనావిధే ॥ అభవంస్కన్దజనకస్తదాపిస్తరదాహకః ॥౫౨॥ ఇన్ద్రీస్తుకామవైవశ్యా
ధర్మపత్నిమ్మహామునేః ॥ ప్రచ్ఛన్ననిజరూపస్తాంధర్షయామాసదుర్మతిః ॥౫౩॥ వాత్సర్యాయనోక్తవివిధక్రీడా సంసక్త
మానసా ॥ అహాల్యాదేవరాజౌతావిషయాన్ధాబభూవతుః ॥౫౪॥ అత్రైవంసతినర్వజ్ఞోష్యవశోగాతమోమునిః ॥ గ
త్వాపగాతటంపశ్చాదపశ్యద్వోమ్యమితారకాః ॥౫౫॥ అహూఇహార్ధరాత్రామేన్నానాయాగమనంకుతః ॥ అన్యవస్థి
తకాలేనపక్షిశబ్దేనవశ్చితః ॥౫౬॥ గమిష్యామ్యటజంభూయస్సానాదిర్నాద్యయుజ్యతే ॥ ఇతిమత్వామునిస్తీరాదా
జగామనిజోటజం ॥౫౭॥ ఏత్యైతామితితాదృష్ట్యాభార్యేన్ద్రాధాన్కరోపమః ॥ గాతమఃక్రోధరక్తాక్షఃకృత్వాచభుక్కు
టీస్తదా ॥౫౮॥ మేనేమనసిలోకహింసాన్నరకహేతవః ॥ స్త్రియోభవన్తికింవక్ష్యేకిమాశ్చర్యమతఃపరం ॥౫౯॥
ధర్మపత్నిమిమామ్ త్వశ్రుతిస్తృత్యుక్తకర్తృభిః ॥ ఆత్మానంపరిశుద్ధంహాకథమ్మన్యేహతం భృశం ॥౬౦॥ ధర్మార్థకామ
మోక్షార్థోవివాహాహ్యాగ్నిసాక్షిః ॥ కృతోమయార్థదేహేయంనరకేమామపాతయత్ ॥౬౧॥ అనయాహతజన్తా
హంసర్వలోకచ్యుతోభవం ॥ కింకరోమిక్వగచ్ఛామివిషంపీత్యామియేథవా ॥౬౨॥ అద్రేళ్ళిఖరమారుహ్య కింపతా
మ్యతివేగతః ॥ కింవాద్యప్రవిశామ్యగ్నింసముద్రంవాగజాననం ॥౬౩॥ బ్రహ్మత్వవిదుషీసమ్యగియశ్చాయం పరాత్మ
విత్ ॥ అనయోరీదృశేకృత్యేపరేషాంభువికింపునః ॥౬౪॥ అస్తికృతయగేప్యేవస్తుశ్చరిత్రస్యసంభవే ॥ కింవక్తవ్యస్తు
రీయేస్తియుగేదుష్టతమేకతా ॥౬౫॥ బ్రహ్మత్వవిత్వంవిఖ్యాతమిన్ద్రస్యాస్యశ్రుతావపి ॥ కిమతఃపరమాశ్చర్యం వర్తతే
భువనత్రయే ॥౬౬॥ జన్తాన్తరవిహీనత్యేష్యనయోర్భిహ్నావేదనాత్ ॥ ప్రాతిభాసికమోహేన దుర్వాప్యపారప్ర
సంగతః ॥౬౭॥ మహాపాతకయక్తత్వాచ్చపామ్యేవమసత్తమా ॥ ఇతినిశ్చిత్యకోపేనశశాపమునిస్తమః ॥౬౮॥ రే
రేధూర్తసురాధీశయోనామోహవతస్తవ ॥ సహస్రయోనయస్సన్తుదేహేసర్వత్రకుత్సితాః ॥౬౯॥ అయిభ్రష్టతమే
హత్యేపరపూరుషమోహిని ॥ త్వంశిలారూపతామేత్యపతఘామావిచేతనా ॥౭౦॥ ఇతిశస్త్రావమహాక్రోధాద్ధూర్జితా
త్మోమహామునిః ॥ స్ఫురదోస్తాధరోవేగాన్నిరగాదుటజాద్భహిః ॥ * * * * (౭౧)

— * ఇతితత్వసారాయణే కర్తృకాణ్డస్యద్వితీయపాద ఏకాదశోధ్యాయః * —

బ్రహ్మ * అథకించక్రతుస్సాన్వమిన్నహాల్యాసురనాయకా ॥ తత్సర్వంబూహి సైషాహికథాస్త్యశ్యద్భుతాగురోగ
శ్రీగురుమూర్తిః * అమోఘవచనత్యేనగాతమస్యమహామునేః ॥ మహాశాపవచస్సుత్యాసురరాజః ॥ ప్రణమ్యతం ॥౧॥
కణ్డమ్మక్త్యారుదమ్మచ్చైర్వివిధైర్గుణకీర్తనైః ॥ తుష్టావమునిమత్యుగ్రమాత్తర్కణహేతవే ॥ ౩ ॥ ఇన్ద్రః * భగవస్తా
పసశ్రేష్ఠసర్వజ్ఞకరుణాకర ॥ పాహిమాన్దుష్టహృదయంత్యమేవశరణమ్మమ ॥౪॥ అసుత్వాతవమాహాత్మ్యం పాశక
గ్నచసత్తమ ॥ మోహవిష్టమనావంనిహతోస్త్వేషదుర్మతిః ॥౫॥ నభవిష్యతికుత్రాపిభవద్వాక్యస్యకుణ్డనం ॥ అహ
స్తుసర్వదేవానాంరాజాస్త్రిహతమానసః ॥౬॥ సహస్రయోనిదేహాత్వేమమసర్వజుగుప్సితే ॥ అసహ్యభిభవోత్పత్త్యాని
కృష్టస్యామహంపరం ॥౭॥ అసహ్యంకర్తృకృత్వాహంతుమస్వేత్యద్యభాషితుం ॥ లజ్జాకులోస్త్రిభగవక్ సర్వజ్ఞముని
స్తమః ॥౮॥ కింబహూక్త్యాత్వయైవాహంరతుణీయోన్మ్యసంశయం ॥ తుమాభిధస్తేమత్తాతాగుణోనాన్యోస్తికశ్చన ॥౯॥
ఇత్యుక్త్యాదణ్డవద్భూమాపతిత్వాసురనాయకః ॥ గాతమస్యాంఘ్రియుగళండాహుభ్యాన్ద్రుథమాత్రితః ॥౧౦॥ తుష్టా
వబహుధాదైన్యాత్సృజ్యతోముహుర్ముహుః ॥ ఉక్తోఽమునినోత్తిష్టేత్యంఘ్రియుగ్గన్నసజ్జహత్ ॥౧౧॥ అథదీనద

యాంభోధిస్సర్వసాశ్రీహితేరతః । తమానిధిస్తపస్వీసగౌతమోమునినాయకః ॥౧౨॥ అపత్తమస్యాప్యస్యాస్తిహ్య
ఖిలామరనాథతా । అతోనికృష్టదేహత్వమయుక్తమితిచింతయత్ ॥౧౩॥ ఉవాచశాస్త్రకోపస్ససర్వజ్ఞః కరుణానిధిః ।
శాపస్యపరిహారస్తేత్రుణుష్వేన్ద్రవదామ్యహం ॥౧౪॥ యత్తుయోనిసహస్రస్తేశరీరేనంభవిష్యతి । తత్సర్వన్నయనస్థి
వ్యంత్యదస్యేషాంవిభాజ్యతి ॥౧౫॥ అథైతచ్ఛ్రవణాత్తుష్టోదేవరాజోముహుర్దుహుః । ఉత్థాయోత్థాయనత్వాతంస్తు
త్వైవప్రితివంగతః ॥౧౬॥ తదారభ్యసురేశస్యబహుయోనేరపిస్వతః । సహస్రలోచనత్వంహిప్రసిద్ధమభవద్విధే ॥౧౭॥
అథాహల్యాసతిర్బుష్ట్యాస్యత్వాశాపవచోమహత్ । సర్వబుద్ధ్యాదయాత్యస్త మ్మజ్జన్తిశోకసాగరే ॥౧౮॥ గౌతమ
స్యమునేస్తస్యపురోభాగేమహాత్మనః । మహీరుహాగ్రవచ్చిన్నో మూర్ఛాకాన్తాపపాతహః ॥౧౯॥ తాన్దృష్టావతిర్య
గాస్యస్సగౌతమోపసరన్నపి । అదూరేతిష్ఠదాలోచ్యధర్మమేవమహాత్మమం ॥౨౦॥ శరణాగతలోకస్య మహాపాపవ
తోపివా । ఉపేతాహినధర్మస్యాదితిధర్మవిదాంవరః ॥౨౧॥ తతోముచువాద్దుష్టాయసాహల్యాస్వయమేవతం । పతి
మాలోక్యదైన్యేనప్రచ్ఛన్నాభూరుషేక్వచిత్ ॥౨౨॥ కణ్ఠమ్ముక్త్వా రురోదాత్తదుర్గతిస్తృతిపూర్వకం । సకంపఞ్చస
చాష్టఞ్చసగద్గదమువాచసా ॥౨౩॥ అహల్యా ॥ అజ్ఞానతఃకృత క్వేనదుష్కర్మక్షుప్తమర్హసి । ఇన్ద్రస్యతుశ్చయో
నైవశక్యంజ్ఞానాత్కృతత్వతః ॥౨౪॥ నిన్దితుంచేపరాజస్తునావకాశోస్తికించన । పుణ్యైకనిలయా హఞ్చేన్తామేవ
స్తూషయేత్కిము ॥౨౫॥ బలీయస్తునిగూఢమ్మే పూర్వపాపమభూత్పరంకించ దావిరభూదద్యభవచ్ఛాపైక కారణం ॥౨౬॥
మయాకృతమిదఞ్చేత్స్యాత్వాపఞ్చజ్ఞానతోధునా । ప్రాయశ్చిత్తేనశుద్ధిస్సాన్యచ్ఛాస్తోక్తేననకేనచిత్ ॥౨౭॥ అత్త
జ్ఞానముపేత్వాపిసంభూతస్యమహామునే । పాపస్యాస్యవదప్రాయశ్చిత్తమద్యభవోధన ॥౨౮॥ భవచ్ఛాపవచస్తీ
వ్రంవిఫలన్నభవిష్యతి । సత్యసన్ధాగ్రగణ్యత్వాద్రతతుల్యస్యతేపరం ॥౨౯॥ రౌరవాదిషుఘోరేషుపతనం సరక
వ్యపి । సహ్యంపశ్చాద్వివేకాదిస్సంభవేద్దిత్వదాశ్రయాత్ ॥౩౦॥ అపత్యమానత్వద్వాక్యాచ్ఛిలాత్తత్వమిద
న్త్యహా । అచేతనత్వాత్పుతరామసహ్యఞ్చేతనాత్తనః ॥౩౧॥ యక్తేవమమశిక్షేయమితోస్యధికదుస్సహః । దుష్ట
భంపతిమాసాద్యయద్దుష్కృత్యమ్మయాకృతం ॥౩౨॥ తథాపిక్యపయాతేహమాపన్నావనశీలయా । రక్షణీయాగతి
ర్నాన్యమమేత్యుక్త్వాననామచ ॥౩౩॥ తదోపశాస్త్రకోపోపిగౌతమఃకర్మణాంవరః । కర్తానర్హత్వమాలోచ్యవిమనా
స్తద్భ్రమేభవత్ ॥౩౪॥ పునశ్చప్రలపన్తీస్తాందైర్యాదపగతాశయం । ఉజ్జేరేవరుదన్తిచ్చదృష్టేదన్దయయా
బ్రవీత్ ॥౩౫॥ గౌతమః । అయిదుష్టేపరిభ్రష్టేత్వద్భ్రహ్మనైవయుజ్యతే । తథాప్యద్యుదామ్యేరం త్రుణులేశాప
మోచనం ॥౩౬॥ త్రేతాయాంభగవాంచ్చీమాన్వైకుణ్ఠాధిపత్నిర్నిః । పుతోదశరథాఖ్యస్సశ్రీరామోవతరిష్యతి ॥౩౭॥
త్వంశిలారూపిణీతస్యరామచన్ద్రస్యమావతేః । పాదాబ్జస్పర్శమాత్రేణయాస్యసీమాన్తసుంఘనః ॥౩౮॥ అథకైవల్య
మోక్షశ్చపూతాయాన్తవసేత్సృతి । నతుమద్వచనంవ్యధన్తిచ్చనభవిష్యతి ॥౩౯॥ ఇత్యుక్త్వాగౌతమేవేగాత్స్వా
న్నికాయగతేసతి । అహల్యావశీలారూపం సద్యపవయయావిధే ॥౪౦॥ అథశ్రీరామచన్ద్రస్యచరణస్పర్శప్రణామః
పునస్త్రీత్వముపేత్వాపకైవల్యంసాచతుర్ముఖ ॥౪౧॥ ఏవంబహునాంబ్రహ్మత్తయోగినామపికర్తృభిః । పాపైర్మహద్భి
స్సజ్ఞాతంసద్యపవథలమ్మహత్ ॥౪౨॥ తస్మాన్నమస్యతాంక్వాపివైఫల్యంకర్మణాంభవాత్ । నకర్మణీప్రపృత్తిస్సాన్య
దాత్తనఃకర్మతాంవినా ॥౪౩॥ అఙ్గోవ్యోమోపపత్తిశ్చప్రాతిభాసకర్మణః । జీవస్తుక్తస్యకర్మస్యంప్రాతిభాసక
మిష్యతే ॥౪౪॥ అత్తనోయద్యకర్మత్వంసర్వదాస్యాత్తదాఖిలం । నిశ్చేష్టమిన్ద్రియనైవవిషయాభిముఖంభవేత్ ॥౪౫॥
పారమాధికకర్మత్వదాహిత్యేనతునిచ్చిను । జన్మాన్తరోపరోధత్వంపరాత్తవిదుషఃఫలం ॥౪౬॥ కర్మణాంవీర్యవశ్యే
నసర్వత్రఫలవత్తయో । తేమాపేతాన్నకుర్వీతబుద్ధిమాత్కోపిపద్ ॥౪౭॥ యదిజన్మాన్తరాన్తర్వైకన్తుక్తైప్రమాదతః ।
కృతంపాపంఫలంసద్యస్తస్యవిధివిచక్షణ ॥౪౮॥ యథాత్మనఃఫలంసీద్ధమాత్తనాక్రియమాణయోః । సుకృతాకృతయోచే

వంగార్హస్థ్యభార్యయాపిచరః | అశుద్ధదేహంకర్తా కేరనర్హాన్తాంహిగాతమః | ఆత్మాపకారిణీమ్న త్వాతత్కామేహ
 వర్జితః ||౧౦|| అంశపాపేపిభీరూణాన్నాంశిపాపంభవేత్కచ్చిత్ | భార్యాదికృతమంశాఖ్యమంశిత్వాత్కృతమ్నతః ||౧౧||
 అత్రకింబహునోక్తేనజీవన్ముక్తోపిపూరుషః | గార్హస్థ్యేయదివర్తేతశ్చయేద్ధారపుత్రకా ||౧౨|| ఇతిశ్రుత్వాగరో
 ర్వాక్యంసర్వజ్ఞస్యచుహత్తనః | చతుర్ముఖోతినస్తుప్తఇదమీశ్వరమస్తువత్ ||౧౩|| బ్రహ్మసర్వజ్ఞాయాభిశేషాయనర్వ
 శక్తిమతేనతే | వేదవేదాంతవేద్యానమస్తేకర్మరూపితే ||౧౪|| నిషిద్ధకామ్యనూరాయనిత్యవైమిత్తి కాక్రయైః
 సద్యఃక్రమేణప్రాప్యాయ నమస్తేకర్మరూపితే ||౧౫|| నిత్యకర్తృకనిష్ఠేషుయస్యప్రీతిర్మహత్తరా | స్వతోనిరవధిస్సి
 ధ్ధానమస్తేకర్మరూపితే ||౧౬|| యత్స్వరూపమభివ్యక్తంకర్మజైవాత్మనోభవేత్ | కర్తాన్యఇవయోభాతినమస్తేకర్మ
 రూపితే ||౧౭|| స్యహారాత్ప్రసిద్ధోయోజ్ఞానినాంప్రతిభాసతః | యోగినాంకర్మణాంసత్యాన్నమస్తేకర్మరూపితే ||౧౮||
 జీవానాంకర్మబద్ధానాంకర్మజైవవిమోచనం | యఃకారయతినర్వజ్ఞోనమస్తేకర్మరూపితే ||౧౯|| జాగర్తికర్మజాగ్ర
 త్సుకర్మసుప్తేషుయోనిశం | స్వపతేకర్మసంప్రాప్యోనమస్తేకర్మరూపితే ||౨౦|| సమాధిసహకారిత్యాత్మహకార్యేవకర్మచ
 విదేహముక్త్యయోమేనేనమస్తేకర్మరూపితే ||౨౧|| నిర్వికల్పసమాధేర్వశ్యలన్తన్నిత్యకర్మణః | ఇతియస్యమతంజ్ఞాత
 న్నమస్తేకర్మరూపితే ||౨౨|| సమాధిరణికర్మనిత్యంస్యాదుత్తరారణిః | తయోరభ్యాసయోగేనవిదగ్ధిర్జాయతేస్వ
 యం ||౨౩|| సమాధిర్గర్భిణీమాతాపితాకర్తైవరక్షకః | విదేహముక్తికన్యైకాతాభ్యాముత్పాద్యతేశుభా ||౨౪||
 ఉపాదానంసమాధిస్సాన్నిధిమిత్రనిత్యకర్మచ | ఇతియస్యమతంజ్ఞాతంనమస్తేకర్మరూపితే ||౨౫|| సమాధిర్వృక్షవృ
 త్తస్యబీజంకర్మజలమ్నతం | యస్యసద్గురునాథస్యనమస్తేకర్మరూపితే ||౨౬|| సుత్వైవమానస్తరసాను ఘాతమాం
 శ్చతుర్ముఖఃకర్మమయంగురూత్తమం | నమస్తవేదాంతరహస్యముత్తమంకర్తైవనిత్యమ్నసీత్యధారయత్ ||౨౭|| బ్ర
 హ్మపియేనైవతదత్రలభ్యతే-సచ్చిత్సుఖన్నిష్కళమాత్మయోగిభిః | తస్మాద్రహస్యంపరమత్రవిద్యతేకింవేదవేదాంతశతే
 షునిశ్చితం * * * * * ||౨౮||

* ఇతితత్వసారాయణికర్మకాణ్డన్యద్ద్వితీయపాదే ద్వాదశోధ్యాయః*

* ౨౫* ౮౬ * ౮౬ * ౮౩* ౮౯* ౮౭* ౮౭* ౮౬* ౮౮* ౯౪* ౭౦* ౬౮* ఆహత్యన్లోకాః* ౧౦౦౦*
 * బ్రహ్మ* నమోస్తుభవతేనిత్యంశ్రీమతేగురుమూర్తయే | అఖిలాగమసారాయనిర్వికారాయతేజసే ||౧|| భగవత్
 కర్మజన్యశ్వేయోజ్ఞాస్యాభిహితేత్వయా | చిత్త్యమానేమమైవహిజాయతేసంశయఃపునః ||౨|| అగ్నిహోత్రా
 దికంకర్మబాహ్యమస్థానలక్షణం | కథంతవాన్తరాజ్ఞానంమూలభూతస్త్వివర్తయేత్ ||౩|| యద్యప్యాన్తరయోజ్ఞాన
 యోగయోగకర్తృశేషతా | పార్వాసర్వేణసర్వత్రభవత్యేవప్రసిద్ధయోః ||౪|| జ్ఞానిభిర్లోగిభిశ్చాస్త్మిన్నావిదేహవి
 మోచనాత్ | కర్మహ్యవశ్యానుష్ఠేయంనిత్యంస్వాశ్రమసిద్ధయే ||౫|| తథాపిమోక్షహేతుత్వంతస్యవత్సన్నశక్యతే |
 బాహ్యేనజ్ఞానయోగాభ్యామాన్తరత్వవివర్జనాత్ ||౬|| గౌతమేనచసంప్రోక్తంపుణ్యపాపఫలాదకం | ఋషిభ్యోహిమను
 ష్యాణాంబ్రహ్మక్షత్రాదీవర్ణినాం ||౭|| అన్యేతుప్రాణిసస్పన్దివశుపత్యౌదయోఘవి | తేషామహంపజానామి-నగతిం
 పుణ్యపాపయోః ||౮|| జంగమత్వావిశేషేణపశుపత్యౌదిజస్తుషు | బహుపాపానిజాయన్తేకామక్రోధాదిదర్శనాత్ ||౯||
 భక్షియన్తిగరియాంసోజన్తవశ్చకనీయసః | బ్రాహ్మణాదీన్తనుష్యాంశ్చగజవ్యాఘ్రాదియోబలాత్ ||౧౦|| అమనుష్య
 తయాతేషాంసప్రాపయశ్చిత్తమివ్యతే | వివేకాదివిహీనత్వాన్నపుణ్యాదేశ్వసంగతిః ||౧౧|| పూర్వపాపవశాదేవజ
 న్నాన్యత్రాధమాన్యగుః | వర్తమానేషుచాత్యన్తంసదాపాపానికుర్వతే ||౧౨|| అతోధవతరాణ్యేవభవివ్యన్తిజనాం
 పిచ | ఈదృశానాంగతిఃకావాప్రాణినాంశాస్త్రనిశ్చితా ||౧౩|| ఏతమగ్ధమ్మమబూహిగురుమూర్తేదయానిధే ఇత్యు

క్రోదక్షిణామూర్తిర్భూమిమదవబ్రవీత్ ||౧౪|| శ్రీగురుమూర్తిః || అభానావరణేద్వస్తేబ్రహ్మయోగబలాద్విధే | అ
జ్ఞానమూలభూతంతజ్జీవన్ముక్తేవశిష్యతే ||౧౫|| ప్రతీతిమాత్రసంసిద్ధస్వకార్యావరణాదిమత్ | తదేవాజ్ఞానమారభక
ర్నరూపముదీర్యతే ||౧౬|| తద్వదేహవిముక్తాతుసుతరాంవినివర్త్యతే | సిద్ధ్యేద్విదేహముక్తిశ్చనవినాసిత్యకర్తృణా||౧౭||
బాహ్యనుష్ఠానరూపత్వేష్యగ్నిహోత్రాదికర్తృణాం | సర్వాంతరత్వంయుజ్యేతసమాధ్యంతర్గతత్వతః || ౧౮|| వర్త
మానాగ్నిహోత్రాదిపుణ్యంహిబలవత్తరం | నిర్వికల్పసమాధ్యైక్యంగత్వాకల్పప్రకాశయేత్ || ౧౯ || అతఃకేవల
బాహ్యత్వంనశంక్యన్నిత్యకర్తృణాం | నిష్కామత్వేనతతగర్తురాంతరాంతరతాస్థితే || ౨౦ || కరణేభ్యదయాభావే
స్యేతేషాంనిత్యకర్తృణాం | అస్త్యేవమోక్షహేతుత్వంసంయుతత్వాత్సమాధినా||౨౧|| తిర్యగ్భు(స్త్రి)షుకాలేషుపాపవ
న్తఇతిత్వయా | యదుక్తంతత్రవత్క్యోమిశ్రుణుష్వావహితోవిధే ||౨౨|| విష్ణుఃకమలపత్రాక్షస్సర్వజ్ఞస్సర్వపాలకః | ఏ
వమేవపురాదేవీనత్వాగారీమపుచ్ఛత ||౨౩|| విష్ణుః || సమస్తేదేవికల్యాణిసర్వవేదాంతరూపిణి | త్వయానావిదితం
కిచ్చిద్రహస్యంవిద్యతేక్వచిత్ ||౨౪|| ప్రవర్ధమానపాపానాంతిరశ్చంకాగతిశ్శివే | ఇతిప్రప్తాబ్రవీద్దేవీవిష్ణవేప్రభవిష్ణవే ||
||దేవీ|| విష్ణోవాచస్పతిఃపూర్వంస్తుత్వామాంభకిపూర్వకం | అపృచ్ఛదముమేవార్థంతస్త్వేయదహమబ్రువం || ౨౬||త
త్వేవత్వోమ్యశేషేణసావధానమనాశ్రుణు | బృహస్పతిర్హిసర్వజ్ఞస్సర్వదేవగురుర్నహా ||౨౭|| మల్లోకేమద్భహ
ద్వారితిష్ఠన్తామిదమస్తువత్ ! యద్వాచంశ్రుణ్వతాంసద్యఃపరమానందఉద్భవేత్ ||౨౮|| బృహస్పతిః || శివేమా
తశ్శుద్ధాతవజయతుమూర్తి శ్శుభకరీ-శరాంశ్చాపంపాశాశ్చ సృణిమపిదధానానిజకరైః | ఘనీధూతానందామృత
రసపరబ్రహ్మమహిషీ-హరిబ్రహ్మరాధ్యాసకలభవదుఃఖక్షయకరీ ||౨౯|| స్వయంజ్యోతీరూపాంపరమఖిలవేదాన్తగ
దితా-శ్చిదానందాకారాం విషమవిషయధ్వంసచతురాం | హరిద్రాభాన్దూర్వాదశసమతనుంవాబ్జసదృశీంభజేక్షీరా
భాంవాజననిసతతం కుంకుమసమాం ||౩౦||తటిల్లేఖాకాంతామృధురమధుధారాసమరసా-న్తనుమ్మృదీంమాతస్స్వ
యమఖిలలోకావనపరాం | సకృత్సశ్యన్త్రోయ్యేష్యమృతనిజధామైశివరమం-త్వయావాద్యప్తస్సద్గురవమిహతథామామవశి
వే ||౩౧|| కదాచిత్స్వినందాన్తస్సృణయనునస్తేరవదనా-కదాచిద్విణాసంజనితసుఖతోహ్రింకృతిసుఖాత్ | ఇయ
మ్మూర్తిశ్శుద్ధాతవజననిచిత్రేయదిభవే-త్యధనోన్మీచోపిత్రిపురహరపూజ్యోపిభవతి ||౩౨|| త్వదీయంపాదాబ్జద్వయ
మమలమన్తః కలయతాం-నృణాం కర్తృభ్యసాన్యద్దుతమిహవిముక్తిర్నిగిరీజే | స్వకర్తృకప్రాప్త్యాంశ్రుతిగదితవిద్యా
శ్చభవతీ-మహంధ్యాయామ్యేనామసదఖిలకర్తృయత్యతే ||౩౩|| అకర్తృబ్రహ్మప్త్యైనిఖిలనిజకర్తృవకథితం- త్వయా
వాగ్రూపిణ్యాశ్రుతిఘగిరీజేసాధనమితి | త్వమేవబ్రహ్మసిత్వమసినిజ కర్తృఖిలమపి-శ్రుతి ప్రోక్తంకర్తృతదిహభవదా
రాధసపరః ||౩౪|| త్వదాలోకేలోకేపతతిపతితోష్ఠేషు సుకృతీ-స్వయంముక్తోముక్తోప్యఖిల భవబద్ధాత్సభవశిభవా
పాయోపాయోభవదమలకర్తృచరణతః | పరంస్తారంస్తారంజననిమమనజ్ఞాయతఉమే ||౩౫|| త్వమేవాహంనాన్యో
స్త్వయమితివిజానన్మపిపరం-త్వయా చిద్రూపిణ్యాపురుష ఇహాయుక్తోపిసుదృఢం | స్వకర్తృత్వద్రూపయదిసకరుతే
దుఃఖమతులంసభుజ్జేతతగర్తృచ్యుతి రిహమమాన్తస్వంబకృపయా || ౩౬ || ఇతితత్కృతయాస్తుక్త్యా తుష్టాహంతూ
ర్ణమాదరాత్ | గత్వాతన్నికటంస్వేష్టంపరిప్రచ్ఛేతిచాబ్రువం ||౩౭|| తదాబ్రహ్మస్పతిర్ధీమాన్తాంప్రణమ్యముహుర్ము
హుః | సుతరాంవినియోపేతఇదం ప్రసచ్ఛకేశవ ||౩౮|| బృహస్పతిః*త్వన్యయైకర్తృభిర్నాతర్నిత్యైర్నిత్యఫలప్రదైః
క్షీణానిమమకర్తృణిక్పతార్థోహమతోభవం ||౩౯|| కర్తృసిష్టామహిమ్నాహంత్యక్తసంసారబద్ధనః | అభవంసర్వదే
వానాంగురుశ్చజగదంబికే ||౪౦|| తథాపిసంశయఃకశ్చిదభునాహృదిజాయతే | సవిచ్ఛేద్యస్వయైవేతిమన్యేహంజగ
దీశ్వరి ||౪౧|| పశుపత్యోదయోలోకేప్రాణినస్సంత్యసేకశః | తేషాన్విరశ్చంపాపానివర్ధనేకేవలంశివే || ౪౨|| నతు

పుణ్యవకాశో స్తిజ్ఞానహీనతయాభృశం | అతఃకదాకథంతేషాంముక్తిస్సాన్విదితచింత్యతే ||౪౩|| దేవీః తిర్యగ్భిః పూర్వపాపానిభుజ్యంతే కేవలంభువి | సతుపాపానిజాయంతేవర్తమానేషుజన్తసు ||౪౪|| కనీయసాన్తుజంతూనాంభూతంతద్గరియసాం | విహితం లోకరక్షిత్రాతతోదోషోనకశ్చన ||౪౫|| పూర్వపాపక్షయేభోః స్తిర్యభోః పిబుహస్సతే | యాన్తుత్తమానిజన్తానిమనుష్యాదీన్యనంశయం ||౪౬|| బ్రహ్మణాదిషుతత్రాపి సర్వశ్రేష్ఠేషుజన్తతః | బ్రహ్మజ్ఞానాదిభిర్ముక్తింక్రమాత్తేపాప్నవంతిచ ||౪౭|| వివేకాదియతత్వేనచమనుష్యాణాంపురాతనైః | పుణ్యపాపైస్సహన్యానిపునస్సృన్యంతయతానివై ||౪౮|| వివేకాదివిహీనత్వాత్తిరశ్చాన్వైవనూతనం | కిచ్చిత్రోద్భవేత్పూర్వక్షయమాత్రస్యసంభవాత్ ||౪౯|| కామక్రోధాదయోధర్మాభోగమాత్రైకహేతవః | సతుపాపాన్యపూర్వాణిజనయేయఃకథంభున ||౫౦|| బ్రహ్మహత్యాదిపాపైశ్చన్యాఘాదిరైవలభ్యతే | పుణ్యపాపేషుశాస్త్రోక్తేషువిధిప్రతిషేధతః ||౫౧|| వరాఃపాపానికుర్వంతస్తీర్త్యక్వంయాంతితేపునః | నరత్వహేవంభ్రాన్తానాన్నాముక్తిరితిమన్యతాం ||౫౨|| నరకోటిషుకశ్చిద్దికుర్యాత్పుణ్యానికేవలం | అతోమనుష్యతిర్యక్వభిఃసన్యనియమోనచ ||౫౩|| అకృతేషుపితిర్యగ్భిః పుణ్యకర్మస్వబోధతః | పాపక్షయవశాదేవపుణ్యజన్తాప్యతేస్వయం ||౫౪|| నిషిద్ధాకరణేపుణ్యంస్వయమేవోపలభ్యతే | నహిపుణ్యకృతామేవపుణ్యాప్తిరితికథ్యతే ||౫౫|| తిర్యక్ష్వపిచకేషాఞ్చిత్పశ్యాదీనామబోధతః | క్షీరదానాదిభిః పుణ్యంకర్తృభిర్జ్ఞాయతేస్వతః ||౫౬|| నచైతాదృశపుణ్యస్యభవేదభ్యుదయార్థతా | క్రమాన్నిశ్రేయసార్థత్వాన్నిష్కామత్వేనవాక్యతే ||౫౭|| నృణామపివిజాయంతేయానిపుణ్యాన్యబోధతః | తానితేషాంసకామానామపిశ్రేయసాయహి ||౫౮|| బోధాదబోధశ్లాఘ్యసాన్యత్సబోధంపాపముత్కటం | తదేవపుణ్యంభోగార్థంమోక్షస్యప్రతిబద్ధకం ||౫౯|| దుర్బలంత్యతరత్వాపమబోధకృతమువ్యతే | తదేవపుణ్యమ్మౌత్సార్థమవినాశిపరంమతం ||౬౦|| ఏవంవిచార్యమాణే హితైశ్చిదంతైర్నరాధికాః | తిర్యగ్భుజితిమంతవ్యంబుద్ధిమద్భిర్భూహస్సతే ||౬౧|| తిరగ్చమూర్ధ్వగమనంమనుష్యాద్యాత్మనాభ్యువం | నైవమస్తీమనుష్యాణాన్నియమేనసురాత్మనా ||౬౨|| యమలోకగతిర్నాస్తిస్వర్గలోకగతిర్నచ తిరగ్చమ్నానవానాన్తుద్వయోరేకావినిశ్చితా ||౬౩|| నచాస్తిస్వర్గసంప్రాప్తివిశేషఃపుణ్యసంతుయే | పునరావృత్తిసంసిద్ధ్యోత్తిష్టోమాదికర్మణాం ||౬౪|| యమలోకంకతామర్త్యాయే పాపఫలభుక్తయే | భోగావశిష్టపాపైస్తేతిర్యక్వంప్రతిషేదిరే ||౬౫|| కపూయచరణాన్వైతాం స్తిరశ్చఃప్రతికశ్చన | విధిరస్తినిషేధోవాయథాబ్రహ్మత్వవిత్తమాన్ ||౬౬|| ప్రాయశ్చిత్తంతిరశ్చాన్వజాగ్రత్యఘృతామపి | తల్లుప్తకర్మణాంన్యాణాంసుప్తాపాపాకృతామపి ||౬౭|| మనుష్యోరమణీయాత్తచరణాన్వర్గవిచ్యుతాః | భోగావశిష్టపుణ్యైస్తేపునస్తృత్వమవాపున్యః ||౬౮|| తథాపిశ్లాఘ్యతేనైవతజ్జన్తాపిబుధైర్భువి | పునస్సకామకర్తృకప్రవృత్తత్వావలోకనాత్ ||౬౯|| నవీనకర్తాసుత్పత్త్యా యథానిష్కామకర్మణాం | క్రమేణముక్తిస్సంసారాచ్ఛస్త్రైజైవావధార్యతే ||౭౦|| తథాతిరశ్చాన్తుస్తవ్యంనవీనానుదయేనచ | క్రమేణనరజన్తైతితదూర్ధ్వనునశ్చితం ||౭౧|| తిర్యగ్భుశ్చభవస్త్యేవక్రమాచ్ఛాస్త్రాధికారిణః | సద్యోధికారోన్మాణాఞ్చకేషాఞ్చిన్నాత్రసిద్ధ్యతి ||౭౨|| తస్మాత్తిరశ్చాన్మౌక్షసాన్విదుఃఖమాత్రవతామపి | క్రమాత్సంసారబద్ధేభ్యితినిశ్చినువాక్యతే ||౭౩|| ఏవముక్తంహరేపూర్వం దేవాచార్యాయకేశవ | మయైతమగ్ధజ్ఞాసి హిత్వంహిబుద్ధిమతాంవరః ||౭౪|| శ్రీగురుమూర్తిః * బ్రహ్మకానమస్తథర్కజ్ఞా తైలజైవంయతోబ్రవీత్ | అతస్తీరశ్చాన్తుక్తిస్సాన్విత్క్రమాదిత్యవధారయః * * * * * ||౭౫||

— * ఇతితత్వసారాయణేకర్మకాణ్డస్యద్వితీయపాదే శ్రయోదశోధ్యాయః * —

బ్రహ్మ || భగవత్పూర్వమిద్ద్రస్యయత్కర్మఫలమిరితం | తస్మిన్విచార్యమాణేషేజాయతేసంశయస్త్యయం ||౧|| మనుష్యైకర్మభిర్నిత్యంస్వసావభీష్టఫలేచ్ఛభిః | కథంవార్తాధ్యమానానాదేవానాంకర్మబద్ధనం ||౨|| శ్రీగురుమూర్తిః ||

పురాహిత్యప్రతిపాదితముపేక్షచతుర్ముఖః | ప్రచుచ్చవినయోపేతభద్రం ప్రతిపూర్వకం | 13 | విష్ణుః | సద్గురోదక్షి
ణామూర్తేనర్వజ్జకరుణానిధేః | శ్రోతవ్యకర్తృభాగేమకశ్చిదప్తిమవప్రభో | 14 | ఇన్ద్రాగ్రీదనష్టదిక్పాలాన్యజన్త్రాహ్వా
ణాభువి | అభిష్టానిచతేభ్యస్తేలభస్తేకర్తిణోజనాః | 15 | శ్రుత్యావిషుసురాణాంకీర్త్యతేకర్తృబన్ధనం | పరస్పరవి
రుద్ధంహిద్వయమేతద్విచారణే | 16 | అతోత్రనిశ్చితార్థమృబూగ్రహీనర్వార్థవిత్తమ | త్వమేవహిసమస్తజ్ఞసర్వాచా
ర్యోసిచప్రభుః | 17 | ఇత్యుక్తోనిష్ఠనాపూర్వస్తస్మైయదహమబ్రువం | తదేవతేద్యవత్యామిశ్రుణుష్వకమలాసన || ౧౮ ||
ఇన్ద్రాగ్రీదయోష్టదిక్పాలాఃపార్శ్వవాతభవన్త | కర్తృభిర్వేదగదితైర్చక్రాహ్వానసముచ్చితైః | 19 | దిక్పాలనాధికా
రేషుమయానియమితాఃపుథక్ | భూమాకర్తృకృతాంస్వగ్రేభోగాన్దదతితేనృణాం | 20 | యేషాంయల్లోకభోగేషు
వాఙ్మజాతాన్మణాంభువి | తైస్తల్లోకాధిపావీషయజనీయాహికర్తృభిః | 21 | మయాచభోగదానేషుతేమాన్దత్తాశ్చ
శక్తయః | లోకసంరక్షణాగ్రాస్తా అణిమాద్యాశ్చసిద్ధయః | 22 | తేచబ్రహ్మవిదస్సాత్మాచ్ఛాన్తిదాన్త్యాదిసంయు
తాః | కర్తృభిస్సుఖదుఃఖైశ్చనలిప్యస్తేయధాన్తః | 23 | అధికారాససానేహపురతత్వత్యహేతుకం | ప్రయాన్యన్తి
శ్రుతిస్తోక్తమవచ్యంపరమంభదం | 24 | తథాపికర్తృభిస్తేషాంసుఖదుఃఖైశ్చకేశవ | లేపోభవతిదేవానాన్యవహర
దశాస్థితేః | 25 | యథాజీవద్విముక్తానామ్మనుష్యాణామ్మహాత్మనాం | కర్తాదిభిర్నిగద్యేతేలేపాలేపాహారేషువి | 26 |
తథైవనిర్జరాణాంపురబ్రహ్మత్వయోగినాం | విజ్ఞేయావిబుధైఃకర్తృలేపాలేపాయథోచితం | 27 | దేవానాంకర్తృబ
ద్ధత్వేష్యనైశ్వర్యయోగతః | కర్తిభిర్యజనీయత్వం యుజ్యతేభోగలోలుషైః | 28 | మనుష్యోపిహిభూపాలాః మను
ష్యైరపిసేవ్యతే | పాప్నువన్తిచతేనర్వేతస్మాత్సద్యఃఫలన్నుపాత్ | 29 | జ్ఞానయోగసమేతానాన్నిర్జరాణామ్మ
హాత్మనాం | మదనుగ్రహసంపత్త్యాజగదుర్యజనీయతాం | 30 | కామిభిర్నానవైస్తేషాంసురాణాంస్వాత్మయోగినాం
సకోపియజనీయత్వేవిరోధశ్చంక్యతేహరే | 31 | యేషాంశక్రాంతిసంజ్ఞానాంబ్రహ్మత్వజ్ఞానయోగినాం | నైవభోగా
భిమానోస్తియప్తవ్యాస్తేసురాన్మభిః | 32 | యేషాన్తత్వోపజేష్టత్వంశ్రుత్యస్తేష్వవగమ్యతే | పరమార్థస్వరూప
జ్ఞాయప్తవ్యాస్తేసురాన్మభిః | 33 | సకామైరపినిష్కామైః కర్తృభిస్తృప్తిమాగతాః | భోగంశుద్ధిభ్యయేదద్యుర్యప్త
వ్యాస్తేసురాన్మభిః | 34 | బ్రహ్మణస్తవవిస్తోశ్చమమాపినకలేశితుః | యేనైప్రియతమాస్సన్తియప్తవ్యాస్తేసురాన్మభిః ||
యే బ్రహ్మణిత్వథీనేచమయ్యతిప్రీతిసంయుతాః | త్రిభిర్యజన్తికర్తృజ్ఞేయప్తవ్యాస్తేసురాన్మభిః | 35 | యానాశ్రితవతాం
పుంసాంసిద్ధ్యేన్దుక్తిఃక్రమేణచ | త్రికాలజ్ఞాన్యతన్త్రాగ్రీధాయప్తవ్యాస్తేసురాన్మభిః || 36 || యేషుసత్వగుణోన్యత్వంధాతి
నిత్యసుఖప్రదః | సర్వభూతచయనైకాయప్తవ్యాస్తేసురాన్మభిః || 37 || బ్రహ్మవిష్ణుమహేశానాం యైర్లగచ్ఛారవా
హిభిః | సుఖముత్పాద్యతేనన్తంయప్తవ్యాస్తేసురాన్మభిః || 38 || యైరేవసర్వశాస్త్రాగ్రామర్థవత్సంభవశ్యలంకరత్వ
స్తేరక్షణీయాశ్చయప్తవ్యాస్తేసురాన్మభిః || 39 || శిశ్యస్తేశిక్షణీయాశ్చయైరేవామరపుంగవైః | భక్త్యస్తేభక్షణీయాశ్చ
యప్తవ్యాస్తేసురాన్మభిః || 40 || దుష్టురైరభిభూయన్తేకావక్రోధాధిశ్చయే | అధునాప్యప్తదిక్పాలాస్తేసురాస్తుచ్ఛ
జీవనాః || 41 || అస్తవిత్వేపియేమాన్భ్యాత్వసకర్తానికుర్వతే | విషయాన్వరసికాస్తేసురాస్తుచ్ఛజీవనాః || 42 ||
దైత్యైశ్చశనిహన్యన్తేయధార్థభూజీవపి | అపేక్షస్తేల్పవీర్యాన్యేతేసురాస్తుచ్ఛజీవనాః || 43 || జరామరణ
రాహిత్యంయేషామస్త్యాపచారికం | పుణ్యపాపనిబద్ధానాంతేసురాస్తుచ్ఛజీవనాః || 44 || భూమిష్టైర్మునిభిశ్చస్తా అపి
దుఃఖంప్రయాన్తియే | కామ్యోక్తిషునుప్రీతాస్తేసురాస్తుచ్ఛజీవనాః || 45 || దేవత్వమధిగమ్యాఫికామయన్తే సరస్త్రి
యః | యేవమానభ్యహాయన్తితేసురాస్తుచ్ఛజీవనాః || 46 || స్వస్వరూపసుఖావాప్తావపివైషయికంసుఖం | మహా
న్తత్వాలస్తేయేతేసురాస్తుచ్ఛజీవనాః || 47 || వచ్చితామానవైఃకామ్య కర్తిభిర్వేదతాన్తథా | వచ్చయన్త్యా

ర్జవోపేతాస్తేసురాస్తుచ్చజీవనాః ॥౩౯॥ అఖిలాగమపారశ్చైరప్యసారామృతేచ్ఛయా । మథితోభిర్వృజప్రీతైః
రాస్తుచ్చజీవనాః ॥౪౦॥ యోషాముపరతిత్తైవప్రవృత్తిమవిజాయతే ॥దేహముక్త్యనర్హాశ్చ తేసురాస్తుచ్చజీవనాః ॥౪౧॥
క్లాఘ్యాక్లాఘ్యగుణావబ్ధిక్పాలామృతాన్ధసః । కర్తృబద్ధాలబద్ధాశ్చ వర్తస్తేపంచశతా ॥౪౨॥ విష్ణుః ॥ బద్ధత్వచ్చవి
ముక్తత్వంకథమేకస్యయుజ్యతే ॥ గుణదోషావిరుద్ధాహికథ్యేతేన్యోవ్యమీశ్వర ॥౪౩॥ సుఖమాశ్రవిశిష్టాస్తే దేవాఇతి
చవిశ్రుతం । తిర్యగ్భోచ్యదుఃఖభూయిష్టానరాదభయసంయుతాః ॥౪౪॥ ఏతేనపుణ్యకర్తాణోదేవాఃపాపినఏవతే తి
ర్యగ్భోచ్యేన్యేమసుమ్యాస్తుపుణ్యపాపోభయాన్వితాః ॥౪౫॥ అజరాఅమరాదేవాస్సాత్వికాఇతరేఖిలాః । జరామరణసం
యుక్తాఇతీసర్వత్రచోచ్యతే ॥౪౬॥ ఏవంసతికథస్తేషాందేవానాంపాపకర్తృభిః । దుఃఖైకకారణైస్సాస్వమిన్ లేపోభవి
తుమర్హతి ॥౪౭॥ శ్రీగురుమూర్తిః * బద్ధమోక్షోదశాభేనాచేకస్యైవారంభకృతా । అతోనాస్తిపిరోధశ్చగోవిందగు
ణదోషయోః ॥౪౮॥ దేవానాంసుఖభూయస్తాద్విద్ధిజీవనతోపిచ । అదుఃఖిత్యావినాశిత్య వాణిగాణీనిగద్యతే ॥౪౯॥
యథాతేషాంసుఖంభూరీనరతిర్యగపేక్షయా । తథాదుఃఖభూమిసాన్యాన్నాత్రకార్యానిచారణా ॥౫౦॥ పుణ్యపాప
ప్రవృత్తీచసమేతేషాంప్రసిద్ధ్యతః । ప్రారబ్ధతదభావాభ్యాంలేపాలేపాచకర్తృభిః ॥౫౧॥ నృణామృత్యుభోగత్వా
న్యమంకర్తృద్వయస్తుతం । తిరశ్చంపాపమాత్రత్వంనముఖ్యమవధార్యతే ॥౫౨॥ విద్యానన్దాదిరాహిత్యాద్దుఃఖాధిక్య
స్తువర్ణ్యతే । తేషామథమభోగశ్చేష్యఘమల్పంవినిశ్చిను ॥ ౫౩ ॥ సంబద్ధఃపుణ్యపాపాభ్యామిన్ద్రాదీ నాన్నకే
వలం । మస్తవ్యస్తువిధేస్తేచహరేర్మమహారస్యవ ॥ ౫౪ ॥ ప్రసిద్ధోస్తిహిసంబద్ధోబ్రహ్మణస్సృష్టికర్తృణా । పా
లనేనతవేశస్యసంహారేణచకేశవ ॥౫౫॥ మమత్వశేషకర్తృభ్యోవిముక్తస్యాపిసర్వధా । అహితతోపదేష్టుత్వకర్తృ
ణాస్త్యేవబద్ధసం ॥౫౬॥ సతిజీవేశజన్మాదిహేతుత్వేబ్రహ్మణోపికిం । వక్తవ్యంమూర్తియుక్తానామ్మదాదీనాంత్రియః
పతే ॥౫౭॥ బ్రహ్మతద్ధృకశనివైత్యమమూర్తంసత్యవిష్ణునం । చిచ్ఛక్తియక్తశ్చేవేశాస్సృజత్యవతిలుంపతి ॥౫౮॥ బ్ర
హ్మణికర్తృసంబద్ధోయదిజీవేశయోరివ । కోవిశేషోబృహతోష్వితావితచేచ్ఛగ్నికేశవ ॥౫౯॥ నతస్యపుణ్యపాపాభ్యాం
సంబద్ధోస్తితయోరివ । స్వలీలాకర్తృవత్సేనకర్తిత్వంహ్యుపవర్త్యతే ॥౬౦॥ మమమూర్తిమతోవ్యస్యపుణ్యపాపవివర్జ
నే । సాక్షిణోకర్తృణస్తస్యామూర్తస్యక్వనుబద్ధసం ॥౬౧॥ త్రిమూర్తీనాస్తుతాభ్యాంస్యాదీశ్వరాణామపిస్వతః । సం
బద్ధఃపుణ్యపాపాభ్యాంప్రాక్తనాభ్యాఞ్చవర్తతే ॥౬౨॥ అధికారపదప్రాస్తేజ్ఞానకర్తృసముచ్ఛయాత్ । శ్రయోవిసుఖ
దుఃఖాభ్యాంబాధ్యస్తేవ్యవహరతః ॥౬౩॥ త్రిమూర్తిత్వంగతాజీవావజ్ఞానతపోబలాత్ । అతోభాణ్డానుసారివస్మై
హస్యాత్కర్తృతేష్యపి ॥౬౪॥ బ్రహ్మణశ్చతురాస్యస్యమిథ్యావచనపాపతః । ప్రసిద్ధంహిమహాశాప ॥౬౫॥ స్తవ్యంస
ముదీర్యతే ॥౬౬॥ విష్ణోశ్చభూమిహత్యాభూధేతోర్దుఃఖమ్మహత్తవ । నిర్మలాత్తవిదోష్యస్తిప్రసిద్ధంఖలుకేశవ ॥౬౭॥
హరస్యబ్రహ్మహత్యాభూధేతోర్ద్భిత్తాటనాత్మకం । ప్రసిద్ధంఫలమత్యస్తవిచిత్రమిదమేవహి ॥౬౮॥ అకున్ఠితానామీ
శేషతేషుత్రివ్యపికర్తృణాం । క్వసుస్యాత్కున్ఠాసంలోకేసలిలోద్భవలోచన ॥౬౯॥ నశక్నువన్తికర్తృణిజేతుమీశాస్త్రి
యోపిచ । స్వీయానిపరకీయాన్యస్యహేకకర్తృబలంహరే ॥౭౦॥ కర్తృణాంపరకీయానాంఫలస్తదతికేశవలం । నతుకర్తృ
ఘభంవాన్యత్తపయన్త్యపికిన్ ॥౭౧॥ అధికారావసానేషుకైవల్యేపిస్థితాశ్రయః । కర్తృణాంఫలమీశాస్తే స్వకీయా
నాఞ్చఘజ్ఞతే ॥౭౨॥ రుదోహరిర్విధిశ్చేన్ద్రగ్రీకథ్యతేపద్మలోచన । బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్యశూద్రశ్చేక్రిమా
త్తతః ॥౭౩॥ వగ్లాశ్రమనిబద్ధానాంకుశస్తతకర్తృబద్ధసం । నస్యాత్సనుస్తపేదార్థవేదినాఞ్చవిశేషతః ॥౭౪॥ జీవా
అవిద్యకైర్నదాఃకర్తృభిర్బహుభిర్యథా । తథేకామాయైకైర్బద్ధాఃకర్తృభిర్బహుర్భిన్నరే ॥౭౫॥ తస్మాత్కర్తృసమస్తే
మసార్థకంవీర్యవత్తరం । ఇతినిస్సంశయంవిద్ధిమమవాక్యాచ్చియఃపతే ॥ * * * * * (౭౫)

విష్ణుః॥ భగవత్సంజ్ఞితాగామిప్రారబ్ధాఖ్యాయదీర్యతే । కర్తృత్రయమ్మమబూహితస్యభేదంగరూత్రమ॥౧॥
శ్రీగురుమూర్తిః * సంజ్ఞితంపూర్వకర్తస్యాద్భువిష్యత్కర్తకేశవ । ఆగామివర్తమానస్తుప్రారబ్ధమితికథ్యతే ॥౨॥
రోక్షజ్ఞానినస్సర్వంక్షీయతేకర్తసంజ్ఞితం । ఆగామిజీవన్ముక్తస్యప్రారబ్ధాభ్యవిదేహినః ॥౩॥ సంజ్ఞితస్యావశిష్టంస్యా
త్పాగ్రిబ్ధమితికేచన । ఆహుర్నయం క్తవద్విష్ణోప్రారబ్ధస్యాన్తిమత్వతః ॥౪॥ ఆగామిశిష్టంప్రారబ్ధమితియక్తస్తుమా
ధవ । అన్యత్సంజ్ఞితశిష్టంస్యాదాగామిమధునూదన ॥౫॥ తస్మాత్త్వంసంజ్ఞితాగామిప్రారబ్ధానాంక్రమేణచ । కార్యకా
రణతాంవిద్ధినాన్యథాపద్మలోచన ॥౬॥ కేచిత్సంజ్ఞితశిష్టస్యసంజ్ఞితత్వంప్రచక్షతే । అన్తేషాంకరణాభావాదిత్యాగామి
నవీవచ ॥౭॥ తథాప్యాగామికర్తృకేస్సాఫల్యాయబధేపిచ । సంజ్ఞితారబ్ధయోర్త్యధ్యేమయాగతిరుదీర్యతే ॥౮॥ సం
జ్ఞానమానతాయాభ్యుక్తర్తణోశ్చేషశేషిణోః । సజ్యతేసంజ్ఞితాభిఖ్యాప్రారబ్ధస్యచకర్తణః ॥౯॥ జ్ఞానోదయాశ్చరార
బ్ధయత్రకర్త సముదీర్యతే । తచ్చాగామ్యాఖ్య మేవస్యాదథప్రారబ్ధసంభవాత్ ॥౧౦॥ నచాస్తిశేషశేషిత్వ వి
భాగోన్తిమకర్తణః । ప్రారబ్ధాఖ్యస్యవిముఖేష్వ ద్వైతత్వావధారణాత్ ॥౧౧॥ యద్వాప్రారబ్ధ శేషత్వం
బ్రహ్మవిచ్ఛేష్టకర్తణః । ఆస్తాభ్యుత్పత్తిధత్వేనసూక్ష్మదృష్ట్యావిచారణే ॥౧౨॥ ప్రారబ్ధంభోగతోనశ్యేన్నాన్యథేత్యే
షనిశ్చయః । శాస్త్రేకేవలమేవస్యాజ్ఞేవన్ముక్త్యవసానకే ॥౧౩॥ భోగంవివైవప్రారబ్ధంనశ్యేదిత్యేషనిశ్చయః । అస్మిన్
శాస్త్రేవిజానీహీవిదేహత్వావసానకే ॥౧౪॥ ప్రారబ్ధందుర్బలంకర్తపరిశిష్టతయాస్వయం । జ్ఞానభృతద్వతస్సిద్ధంబలి
ష్టంసహజస్థితేః ॥౧౫॥ అతఃప్రారబ్ధభోగస్యనావకాశోబుధోత్తమేః । మన్దజ్ఞానిమసత్త్వాస్తాన్నతదత్రవిచిన్శ్యతే ॥౧౬॥
జ్ఞానేనసంజ్ఞితంకర్తవినాభోగంప్రణశ్యతి । ఇత్యాహుఃకేచిదేతచ్చనసమంజసమీత్యతే ॥౧౭॥ బలియస్సంజ్ఞితంకర్త
జ్ఞానసీనస్థితత్వతః । జ్ఞానంవాప్రథమంసిద్ధందుర్బలంప్రతిబద్ధతః ॥౧౮॥ అతస్సంజ్ఞితకర్తాద్యంభోగేనైవప్రణశ్యతి । న
చానష్టేవిజాయేతత్స్త్రిజ్ఞానంకదాచన ॥౧౯॥ శ్రవణాద్యుద్భవత్వేనసంజ్ఞానోదయజన్మనః । కర్తృత్వయంపురాసిద్ధ
మపేక్షతత్కలిహ్యపత్ ॥౨౦॥ అక్షీణేసంజ్ఞితకర్తాత్వజ్ఞానమిహాద్భవేత్ । యదితైశ్చక్రవర్తాద్యైస్త్రీయుతాస్యా
ద్గర్భిణీతదా ॥౨౧॥ ఆర్ద్రేన్ధ్రసంజ్ఞితహేయతవిధూమింవహ్నినోజ్వలం । శారదాభృచ్చధూరీణివక్షేతోయానిసర్వతః ॥౨౨॥
యదాతుసంజ్ఞితాగామికర్తాణిత్వయమాయయః । సమ్యక్జ్ఞానస్తదైవాత్త స్యుద్భవేదితినిశ్చయః ॥౨౩॥ యద్వాక
ర్తృత్వయజ్ఞానేజాయేతాంసమకాలతః । వాసనాక్షయవిజ్ఞానమనోనాశాశ్చవాత్తనః ॥౨౪॥ నతుకర్త సుసత్సాన్విత
జ్ఞానంభవితుమర్హతి । కర్తృణాంపూర్వకాణాంహిప్రాబల్యమవధారితం ॥౨౫॥ అతోభోగంవినాతేషాన్మకదాచ
నసంక్షయః । భవిష్యతిహరేప్రాజ్ఞతవమాన్స్తవత్రసంశయః ॥౨౬॥ విష్ణుః॥ భోగేనతుపితేష్యేవకర్తసుజ్ఞానముద్భవేత్ ।
ఇతచేదవధార్యేతనజ్ఞానంకస్యచిద్భవేత్ ॥౨౭॥ సంజ్ఞితానామసంఖ్యత్వాదుపర్యుపరిచార్జనాత్ । అక్షయత్వేనసంజ్ఞా
నాన్వినానాశాశ్చతత్త్వం ॥౨౮॥ చావానలోదహత్యేవబహునాగ్నింశ్చభూరుహాః । జ్ఞానభృత్రవణోత్పన్నంనిశే
షంకర్తసన్దహేత్ ॥౨౯॥ అగ్నిప్రోతమిషీకాయాస్తూలందూయేతవైయథా । తథాకర్తప్రణశ్యేతేత్యేవం శ్రుతివ
చోబలాత్ ॥౩౦॥ జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్తాణిభస్మసాతురుతేతథా । ఇతిస్త్వతేశ్చకర్తాణిజ్ఞానస్యవిషయాయతః ॥౩౧॥
అతఃకర్తసుసత్సేవజాయమానమ్మహత్తరం । ఆత్మజ్ఞానస్తహే త్కర్తాణ్యఖిలాసీతికేచన ॥౩౨॥ ఆహుఃప్రమాణ
యుక్తత్వాత్తత్రవాచిమమాపిచ । విశ్వాసోజాయతేస్వామిన్సద్గురోదక్షిణాన ॥౩౩॥ ఇత్యుక్తోహరిణాశంఘర
హంబ్రహ్మన్స్తదాబ్రువం । శ్రుణుష్వసావధానేన చేతసాతచ్చతుర్ముఖ ॥౩౪॥ హరేత్వంసర్వవేదాన్తజ్ఞానవాసపి
సంప్రతి । కింజ్ఞిన్నోహంగతోసీతిమన్యేహంకమలేతూ ॥౩౫॥ యస్మిన్జన్మనిషామకర్తప్రారబ్ధతేనృభిః । తతః
కర్తార్జనంకేనహేతునాశంక్యతేత్వయా ॥౩౬॥ అసంఖ్యాన్యపితాన్యేవముపర్యాగ్జనవర్జనాత్ । సంఖ్యేయానిచభూ
త్వాథసంజ్ఞితాఖ్యాంశ్యజన్తిచ ॥౩౭॥ ఆగామిసంజ్ఞానంప్రాప్యసమ్యక్జ్ఞానోదయాత్పురా । భోగేనసమకాలేవాక్షీ

యస్తేనాత్రసంశయః ॥౩౮॥ అదౌశుషేననైవప్రవృత్తోదావపావకః । పశ్చాద్దాగ్రితరూస్సర్వాః దహత్యుజ్జ్వ
లతాంగతః ॥౩౯॥ నచార్ద్రవృత్తాంస్తాన్వహ్నిస్సర్పమాత్రేణకేశవద్రుతందహతితున్వైరంశోషయిత్వాక్రమేణహి ॥౪౦॥
ధూమాశ్చబహవోవ్యోమ్నిప్రసరన్తితదృత్థితాః । తస్మా త్సానిషమాజ్ఞేయాత్వయాదావానలోపమా ॥౪౧॥ శ్రుస్త్య
త్కుక్తదృష్టాన్తైరుద్రపాపైకగోచరా । మన్తవ్యామహ తాంభోగంవినాశాశవివర్జరాత్ ॥౪౨॥ బ్రహ్మహత్యాదిపా
పానిమహాన్యగ్రకృతానిహి । జ్ఞానస్యవిషయాన్యస్తేనైవానష్టతయాపురా ॥౪౩॥ దృష్టశ్చలోకేసర్వేషా వ్రభోగో
బలీయసాం । పశ్చాద్భోగోప్యభోగోవాదుర్బలానాంశ్రీయఃపతే ॥౪౪॥ సింహముకర్షిణఃకైశ్చిజ్జన్తభిః పూర్వకర్త
సు, భోగేనక్షపితేష్యాత్మసమ్యజ్ఞానంవిజాయతే ॥౪౫॥ భోగంవినైవక్షిణేషు తస్యప్రారబ్ధకర్తసు । సమాధ్యభ్యా
సదాధ్యేనవిరూపబ్రహ్మసిద్ధ్యతి ॥౪౬॥ ప్రారబ్ధకర్తస్థూలాదిభేదేనహిచతుర్విధం । నిర్వికల్పాదిభిఃక్షీణం చతుర్వి
స్సాస్మత్సమాధిభిః ॥౪౭॥ సమాధ్యభ్యాసహినోయో జీవన్ముక్తోనిరస్తరం । బాధ్యతే దృష్టదుఃఖేనసవవారబ్ధభో
గవాక్ ॥౪౮॥ అష్టోత్తరశతప్రోక్తశ్చాతుర్విధ్యంస్వవేదినాం । నజానాతివిదేహత్వన్నచాప్తోత్త్యత్రమాఘవ ॥౪౯॥
మోక్షాతీతపదార్థోపి జీవన్ముక్తస్సదేహతః । సహజంపరమానంద స్సభుజ్జేవరమాత్మనః ॥౫౦॥ అపరోక్షాత్మవి
జ్ఞానాజీవన్ముక్తస్థితాద్ధరే । పునన్జన్మాంకురంసప్తంసతుస్యాచ్యోకమోచనం ॥౫౧॥ సమ్యజ్ఞానాత్పరాచీనే ద్వేవస్థే
శాస్త్రనిశ్చితే । శోకమోక్షశ్చసన్తృప్తిరితేపంకజలోచన ॥౫౨॥ అరూపబ్రహ్మసంప్రాప్తేప్రాగవస్థ ఇమేమతే
పశ్చాదవ్యవహార్యత్వాదత్యంతృప్తివాకుఃతః ॥౫౩॥ చిన్మాత్రబ్రహ్మసంప్రాప్తౌప్రాప్తిరబ్ధప్రతియోగికా । నిజాన
ద్దామృతాస్యాదాత్సన్తృప్తిరుచితాభవేత్ ॥౫౪॥ ప్రారబ్ధకర్తవత్సేనచిద్రూపబ్రహ్మణస్సతః । అసిద్ధమేవాకర్త
త్వమిత్యాహుస్తన్నసంగతం ॥౫౫॥ తస్యప్రారబ్ధవత్సేవసంజ్ఞితాగామివర్జనాత్ । సిద్ధమేవహ్యకర్తత్వంచదానన్ద
స్వరూపిణః ॥౫౬॥ జీవస్సకర్తానంసారీబ్రహ్మతత్ప్రతియోగికం । అకర్తస్యాదనంసారీత్యత్రశంకాస్తికాతవ ॥౫౭॥
కర్తాకర్తోభయతీతంసకర్తాకర్తవర్జితం । కిమిత్యరూపస్తద్వాచ్యమవాజ్ఞనసగోచరం ॥౫౮॥ ప్రారబ్ధకర్త
వత్సంజ్ఞాచిద్రూపస్యపరాత్మనః । బ్రహ్మవిచ్ఛేదబలభస్యసముఖ్యమవకల్పతే ॥౫౯॥ ప్రారబ్ధకేషశేషస్యతుర్య రూపస్యక
స్యచిత్ । ఉచ్యమానతయాగౌణీతస్త్విప్రారబ్ధకల్పనా ॥౬౦॥ భోగేనైవప్రణశ్యేద్యజ్జన్త కోటిశతార్జితం । తత్సర్వ
దేహినాంసిద్ధంసంజ్ఞితంబలవత్తరం ॥౬౧॥ ఆత్మానాత్మవివేకాచివిహీనేనైవయత్కృతం । తత్సర్వదేహినాంసిద్ధంస
ంజ్ఞితంబలవత్తరం ॥౬౨॥ బహుదుఃఖప్రదన్నానావిధంయత్సద్భద్రహత్ । తత్సర్వదేహినాంసిద్ధంసంజ్ఞితంబల
వత్తరం ॥౬౩॥ క్రిమికీటపతంగాదితిర్వక్షన్తప్రదన్యయత్ । తత్సర్వదేహినాంసిద్ధంసంజ్ఞితంబలవత్తరం ॥౬౪॥ యే
నైవజాయతేపుంసామ్మహానరకయాతనా । తత్సర్వదేహినాంసిద్ధంసంజ్ఞితంబలవత్తరం ॥౬౫॥ యదశాన్తాన్మణాంజన్త
పరిసంఖ్యానవిద్యతే । తత్సర్వదేహినాంసిద్ధంసంజ్ఞితంబలవత్తరం ॥౬౬॥ సగుణేశ్వరభక్తోపి యద్వానేవాధీధీయతే ।
తత్సర్వదేహినాంసిద్ధంసంజ్ఞితంబలవత్తరం ॥౬౭॥ భుక్తత్వాద్జ్ఞానినాయస్య జితత్వముపచర్యతే । తత్సర్వదేహి
నాంసిద్ధంసంజ్ఞితంబలవత్తరం ॥౬౮॥ సంజ్ఞితాత్కర్తృణశ్శోక సంజ్ఞితాత్కర్తృణోరుజా । సంజ్ఞితాత్కర్తృణోమో
హస్సంజ్ఞితాత్కర్తృణోభయం ॥౬౯॥ సంజ్ఞితాదేవజన్తాదిదుఃఖంసృణోమ్మహత్తరం । సంజ్ఞితాదేవకామాదిశ్రుతి
జానిరస్తరా ॥౭౦॥ సంజ్ఞితక్షయకర్తృత్వంసద్గురోర్మేతరస్యతు । యదౌపచారికస్తస్యాపుష్కలతేతచ్ఛ్రీయఃపతే ॥౭౧॥
యదిసంజ్ఞితకర్తాణిసప్తాన్యాత్మవిదోభవత్ । తతఃకృతార్థతాతస్యసిద్ధ్యత్యేవనసంశయః ॥౭౨॥ ఆగామ్యరబ్ధక
ర్తాణిసన్తువాదుఃపేతవః । అసంఖ్యజన్తాపేతుత్వాత్కృతార్థత్వస్సహస్యతే ॥౭౩॥ సద్యోక్రమేణవాతస్యసప్తస

శ్చైతకర్తృణః విదుషస్సాన్వత్తకైవల్యన్నిర్విశేషంహిసిద్ధ్యతి | ౧౭౪ | తస్మాత్సంజ్ఞితనాశాయప్రయతో౭త్రమనీషిభిః | అ
వశ్యకార్యభిత్వేయంవిజానీహ్యంబుజేతుణ|| * * * * * (౧౭౫)

— * ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాండస్యద్వితీయపాదేపంచదశోధ్యాయః * —

విష్ణుః || భగవత్పదపీఠామూర్తేనర్వజ్జకరుణానిధే | భవద్వాక్యేవివిస్మయేనదేహాజాయతేఘనా | ౧౦ || సజ్జిత
తంభోగతోనశ్యేదిత్యుక్తంభవతాపురా | తన్నాశాయతుయతో౭ద్యుక్తవ్యభితికథ్యతే || ౧౧ || భోగేనైవవినాశశ్చ
తస్మాన్ప్రయత్నశ్రమాద్వృథా | పూర్వకర్తృభూవాప్త్యైవప్రయతో౭హ్యపేక్ష్యతే | ౧౩ || జ్ఞానాన్నాశోయదీర్ఘేత త
స్యసంజ్ఞితకర్తృణః | తతోజ్ఞానార్థకోయత్సఫలస్సాన్వీధ్యురూత్తమ || ౧౪ || సత్వవశ్యానుభోక్తవ్యఫలసిద్ధ్యైకదాచన
ప్రయత్నఃపురుషైఃకార్యస్వయమేవసముద్భవాత్ || ౧౫ || శ్రీగురుమూర్తిః || భోగేనైవవినాశస్సాన్వద్విష్ణోసంజ్ఞితకర్తృణః
తథాపియత్నైఃకర్తవ్యః పురుషైర్దానసిద్ధయే || ౧౬ || యదాస్వరూపవిజ్ఞానసిద్ధయేయతలేనరః | తదారప్త్యైవభుజ్య
స్తేసంజ్ఞితానిముముక్షుతా || ౧౭ || ఆగామీచరుద్ధ్యస్తేపాగ్రబ్ధిభావశిష్యతే | జ్ఞానయత్నోహినేనత్వారబ్ధం భుజ్యతే
ఘవి || ౧౮ || ఆగామీనిచరుద్ధ్యస్తేశిష్యస్తేసంజ్ఞితానిచ | ఆరబ్ధస్యానిమతో౭క్రిస్తస్త్వైవచసిద్ధ్యతి | ౧౯ || అవిద్వాక్
సంజ్ఞితారబ్ధాగామిభిర్హిమఃపునః | క్రమేణవాన్యతేనిత్యమవిశ్రాంతంప్రతివిక్రమ || ౧౦౦ || తస్మిన్ప్రయత్నసాధ్యేన జ్ఞానే
నైవవినాశశ్చతా | కర్తృణసంజ్ఞితస్యాస్తామితిచేత్తన్నయభ్యతే || ౧౦౧ || ఉత్పన్నస్యాప్యదగ్ధృత్వేద్భవేజ్ఞానస్యనాథనైః
కథంసాక్షాద్వినాభోగమనుత్పన్నస్యదగ్ధృతా || ౧౦౨ || శ్రుతిస్త్యతిమహాధన్యప్రాకృత్సద్ధ్వంసకర్తృతా మురా
రేకాకతాశీయన్యాయేనైవోపచర్యతే || ౧౦౩ || దేహత్తజ్ఞానవేళాయాంకృతానాంకర్తృణాంకథం | బ్రహ్మత్తజ్ఞాన
వేళాయాంఫలమతేతిచేచ్ఛుః || ౧౦౪ || ప్రబలైకర్తృభిఃపూర్వప్రతిబద్ధానియానితు | కర్తృణిదుర్బలాన్యాన౯భో
గస్యావసరంవినా || ౧౦౫ || తేషాంప్రాదుర్భవోజీవన్తుక్తేభవితమర్హతిఉక్తజ్ఞురమభోక్తృత్వందుర్బలానాన్యమా
ధవ || ౧౦౬ || జాగ్రతిప్రతిబద్ధానిస్వప్నోదయ్యుఃఫలాన్యపి | జాగ్రత్స్వప్ననిబద్ధానికర్తృతేనస్త్యతామగుః || ౧౦౭ || ఏతేన
జీవన్తుక్తారాన్తుక్తాజ్ఞురమజన్మినాం | ప్రారబ్ధఫలభోగోల్పభవేదిత్యవగమ్యతే || ౧౦౮ || మహతాంబ్రహ్మహత్యా
దిపాపానామృతాస్తథా | అశ్వమేధాదిపుణ్యానాంభుక్తసూర్యత్వసంభవాత్ || ౧౦౯ || త్సుద్రాణిపుణ్యపాపాని
హ్యన్త్యజన్తువియోగినిః | ప్రామర్శ్యవన్తిభోగాయతన్నభోగోమహత్తరః || ౧౧౦ || ఉత్పాదితేశరీరేస్త్రిన్నరస్య త్సుద్రక
ర్తృతా | ఫలద్దదతిపుణ్యానిపాపానిచమహాన్త్యపి || ౧౧౧ || యానినిష్కామపుణ్యానిపుణ్యపాపేతరాణివై | అస్తిన్నే
వప్రవృద్ధానిజ్ఞానముత్పాదయన్తిహి || ౧౧౨ || ఫలేషుదీయమానేషుపుణ్యపాపైర్నహత్తమైః | కథన్నిష్కామపుణ్యస్య
ప్రవృద్ధిరితిమాన్తుధీః || ౧౧౩ || నిష్కామపుణ్యేత్వస్యస్యకరణంకేవలంహరే | నోఫలన్నంకలాపాప్తిః | ప్రాక్తనస్యతుయు
జ్యతే || ౧౧౪ || నిష్కామకర్తృకరణం సకామఫలభోజనం | ద్వయమప్యనుకూలంస్యాదన్యోన్యన్నవిరోధితు || ౧౧౫ || క
ర్తృణిజనియేయుస్తాంబ్రహ్మనిద్యాన్సునిర్మలాం | నిష్కామానిసకామేషుబహుకర్తృసుసత్స్వపి || ౧౧౬ || మార్జానే
షుయథాగేహేమూషికాఃపుత్రపౌత్రకాః | జనయన్తిసుఖేనైవజీవన్తిచరమాపతే || ౧౧౭ || వ్యాఘ్రేషు చయథార
జ్యేదుష్టేష్వన్యేగవాదయః | పృగాఃపుత్రాదిభిస్సాకంభిహరన్త్యపిదుర్బలాః || ౧౧౮ || యదామహాన్తిపాపానిస్వఫలం
భోజయన్త్యమం | తదాసకామపుణ్యానాంఫలారంభోనయభ్యతే || ౧౧౯ || తదాసకామపుణ్యానామనుష్ఠానస్తయ
జ్యతే | ఉభయేషామనుష్ఠానేప్యవిరోధాత్కదాచన | ౧౨౦ || తేషాంహిపుణ్యపాపానాంజన్మవర్ధకతాసమా | అతో
నైవవిరోధోన్తినమకాలేష్యనుష్ఠితే | ౧౨౧ || జన్మప్రవర్ధకంపుణ్యంసకామకర్తృసత్తుతం | జన్మవ్యావర్తకన్త్యస్య
న్నిష్కామ మోక్షకారణం | ౧౨౨ || అతస్తయారనుష్ఠానే సమకాలేపరస్పరం | విరోధోహ్యనివార్యస్సాన్వీత్వే
వంపుణ్యపాపయోః | ౧౨౩ || పాగ్రబ్ధం ద్వివిధం ప్రోక్తం జీవన్తుక్తస్య మాధవ | సఫలంఫల శ్చేతి తయో

ధ్యేదంవదామితే ॥ ౩౪ ॥ జన్మాన్తరకృతస్యాత్ర ఫలంయస్యానుభూయతే । తదేవసఫలంకర్తృప్రారబ్ధం విదుష
 మ్ముతం ॥ ౩౫ ॥ వర్తమానశరీరేణక్రియతేయత్స్వయోగినా । తదేవవిఫలంకర్తృప్రారబ్ధం భోగవజ్జనాత్ ॥ ౩౬ ॥ త
 తద్విఫలంకర్తృస్యధ్యాసాత్సఫలాయితం । యైస్తేదేహాత్మవిజ్ఞానవాధ్యేనాథఃపతన్యహా ॥ ౩౭ ॥ సఫలాఫలయో
 ధ్యేనజ్ఞానహీనాబుధాధమాః । సర్వంప్రారబ్ధమిత్యాహుస్తేనస్వేచ్ఛచ్ఛరన్తిచ ॥ ౩౮ ॥ జన్మాన్తర కృతాదేవస్వే
 చ్ఛాచారోప్యపాయయా । నత్రవల్యోపరోధోస్తిదేహస్తేతేనచేత్యమి ॥ ౩౯ ॥ ప్రారబ్ధకర్తృణస్తస్య స్వేచ్ఛాచా
 రాత్కకస్యతు । విఫలాఖ్యస్యసఫలప్రారబ్ధాన్యస్యకేశవ ॥ ౪౦ ॥ ఫలజ్ఞాన్తశతైరేవభోక్తృన్త్యాగామిభిర్హరే । తా
 నిబధన్తితేపాదైరేహస్తేయమకింకరాః ॥ ౪౧ ॥ విదుషోత్కృతకటంపాపంసైర్వరచారాన్తకంహీతత్ । అత్ర
 వభోగతోనశ్యేదితిచేద్బాధమేవతత్ ॥ ౪౨ ॥ తథాప్యాగామిజన్మానితస్యస్యర్పిత్రసంశయః । అజ్ఞత్వాదవశిష్టా
 త్తకర్తృభోగోచితత్వతః ॥ ౪౩ ॥ కుర్వన్నత్కృతకటంపాపం తాదృశంసనరాధమః । విద్వచ్ఛబ్దస్యభాసీస్యాత్కథంపం
 జలోచన ॥ ౪౪ ॥ జీవన్ముక్తస్యవిఫలంయత్ప్రారబ్ధముదీర్యతే । తద్భావిజన్మాజనకం సుదుర్బలతరంభవేత్ ॥ ౪౫ ॥
 తత్ఫలంసద్యఏవాశ్చన్మరేభ్యోవాపరిత్యజ ॥ దేహస్తేయాతినిర్ద్వంద్వంతవతత్పరమంపదం ॥ ౪౬ ॥ కర్తృకర్తృవిదూ
 రంయత్కర్తృకర్తృవివర్జితం । క్రియాక్రియావిదూరంయద్యేదవేదాన్తమారగం ॥ ౪౭ ॥ వాచ్యావాచ్యంవిదూరంయల్ల
 య్యాలత్కృతవివర్జితం । సర్వవామవినిర్ముక్తంసర్వరూపవివర్జితం ॥ ౪౮ ॥ స్వానుభూతేపరాచీనంయత్స్వరూపోపల
 క్షితం । యత్సర్వలక్షణాపేతంసర్వలక్ష్యవివర్జితం ॥ ౪౯ ॥ తత్రబ్రహ్మణిసీరాపేనజ్ఞేతాగామికర్తృణాం ప్రారబ్ధంవా
 సకింశ్యత్యానిత్సర్వకర్తృవివర్జనాత్ ॥ ౫౦ ॥ నాశయస్తీహయేభోగాత్ప్రారబ్ధనేబుధాఅపి । సఫలాఫలజ్ఞాన్ధ్యాసాన్న
 దేహాత్మమిహాపున్యః ॥ ౫౧ ॥ యేసమాధిభిరత్కుగైర్విఫలారబ్ధవర్జితాః । నిశ్శేషంసఫలారబ్ధంనాశయస్తీఫలంవినా
 తేసర్వాధ్యాసనిర్ముక్తాఃకార్యకారణహానితః । జీవన్ముక్తిపదంత్యక్త్యావిదేహాత్మమిహాపున్యః ॥ ౫౩ ॥ సఫలారబ్ధక
 ర్తృణిభోక్తుంవాభోక్తుమన్యథా । భోక్తుంవాదైవశక్తోతిజీవన్ముక్తకింధజ్ఞాన ॥ ౫౪ ॥ విఫలారబ్ధకర్తృణి కర్తుంవా
 కర్తుమన్యథా । కర్తుంవాశక్తుయాదేవతత్రస్వాతన్త్ర్యసంభవాత్ ॥ ౫౫ ॥ సఫలంకృతపూర్వత్వాద్భుజ్జపవావశో
 బుధః । కృతపూర్వనిషేవస్వంయథాభ్యుత్థితవేతనం ॥ ౫౬ ॥ విఫలేక్రియమాణేతునబుధోవివశఃక్వచిత్ । యథా
 స్వామీస్వతన్త్రోస్తిస్వకర్తృవ్యేషుకర్తృసు ॥ ౫౭ ॥ అతోభోజ్యమభోజ్యంవాసుఖందుఃఖంపరాత్త విత్ । భుజ్జాన్మపినకు
 ర్వీతహ్యకార్యంకర్తృకుస్మితం ॥ ౫౮ ॥ పూర్వకర్తృవశాదత్రక్రియమాణజ్ఞానకుస్మితం । భవేత్పూర్వానురోధేనకర్తృచా
 రావధారణాత్ ॥ ౫౯ ॥ తథాపిజీవన్ముక్తస్యనక్రియాజనకంకియత్ । పూర్వకర్తృభవేదేవసర్వసజ్జితసంతుయాత్ ॥ ౬౦ ॥
 అవశఃకురుతేకర్తృప్రారబ్ధంపూర్వచోదితః । శుభంవాప్యశుభంయోసాదేహాత్మజ్ఞానవాజ్ఞాడః ॥ ౬౧ ॥ విదుషస్సజ్ఞ
 తాభావేప్యత్రప్రారబ్ధవత్వతః । ప్రారబ్ధచోదనాద్దుష్టకర్మీస్యాదితిచేన్నహి ॥ ౬౨ ॥ ప్రకృతంకర్తృభోగాయభోగమా
 త్రేణానశ్యతి । నశుకర్తృన్తరస్యైతద్భవేదారంభకంహరే ॥ ౬౩ ॥ కర్తృన్తరమనుత్పాద్యననాశఇతిచేన్నతం । అనవ
 స్థాప్రసంగేనమోక్షశాస్త్రంప్రధాభవేత్ ॥ ౬౪ ॥ కారణంకర్తృణంకర్తృయన్తునియమఃపురా । సమన్యానోదయా
 దాస్తాన్మతుపశ్యాన్తకేశవ ॥ ౬౫ ॥ సఫలారబ్ధతోనాన్యద్విఫలారబ్ధమిత్యయం । అద్యైతవాదఃపశ్వాదితిత్యక్త్యేవోప
 పద్యతే ॥ ౬౬ ॥ నవిధిర్నిషేధశ్చతీరశ్చాంపుణ్యాపాపయోః । మనుష్యానాస్తతాసిద్ధా తతోనారబ్ధమద్యయం ॥ ౬౭ ॥
 తస్యాస్త్యద్యైతవాదస్యవిదేహేసార్థతోత్తమే । పశ్వాదీనామివాభావాత్తయోర్విధినిషేధయోః ॥ ౬౮ ॥ ఇతిచేన్నో
 పమాదేహముక్తోభవితుమన్యతి । తస్మిన్న్విసఫలారబ్ధమపినష్టంక్రియఃపతే ॥ ౬౯ ॥ సఫలాఫలవాజ్జీవద్విముక్తః ప్రకృ
 తోత్రతు । అతఃప్రసిద్ధమేవాస్తిప్రారబ్ధద్వితయం పృథక్ ॥ ౭౦ ॥ ప్రారబ్ధాద్యైతవాదస్య గతిస్తీర్యముకేశవం ।

ద్వైతాద్వైతో భయాతీతే విదేహేతు నకిచ్చన । ౭౦ ॥ చరామరభ తాహాన్యా తిర్యత్వద్వైత వాగపి ।
గాణ్యేవమిద్ధైరేయానాన్యథాపద్మలోచన । ౭౧ ॥ ఏవంప్రారబ్ధభేదజ్ఞోజీవన్ముక్తోమహామతిః । స్వవర్ణాశ్రమధర్మేణ
యక్తోధుజ్జేనిజోచితం । * * * * * (౭౩)

— * ఇతితత్వసారాయణికర్తృకాణ్డస్యద్వితీయపాదేదోడశోధ్యాయః * —

విష్ణుః॥స్వామిష్టేవద్విముక్తస్యకథంప్రారబ్ధభోక్తృతాభోక్తృత్వంయదితస్యస్యాత్కర్తృత్వం తదాభవేత్॥
కర్తృత్వాదిషుధర్మేషుసత్సుసంసారితాత్తనః । సంసారిత్యేతుబద్ధత్వాన్ముక్తత్వన్నావకల్పతే । ౧ । జీవన్ముక్తాసు
భూతిస్తుబ్రహ్మజ్ఞైకత్వగోచరా । నాహందేహశ్చనప్రాణోనమనోహన్నధీరహం । ౩ । నాహంకారోనచిత్తజ్ఞునా
హమావరణద్వయం । నాజ్ఞానఞ్చోహమిత్యేవంవికారత్యాగపూర్వికా । ౪ । వేదాన్తేషుప్రసిద్ధా స్థితిర్విశేషచిదా
త్మికా । తస్మాంసత్యాంస్వానుభూతావీద్యశ్యాంతస్యసద్గురో । ౫ । కథంప్రారబ్ధదేహాదిసత్యత్వవిషయాభవేత్ । సర్వ
ప్రమిధ్యాబుద్ధోచనుఖదుఃఖేనసిద్ధ్యతః । ౬ । అసిద్ధసుఖదుఃఖస్యకింవాప్రారబ్ధకల్పనే । సర్వసాక్షిస్వరూపస్య లాభా
లాభసమత్వతః । ౭ । యద్యస్యస్యస్రవణేనైజగజ్జీవేశ్వరాదయః । దగ్ధవస్త్రాదివద్యేహపాతావధిమహాత్మనః । ౮ ।
తథాప్రిప్రతిభానంతసుఖదుఃఖేకదాచన । జనయేన్నేత్యహమ్మన్యేతత్వమ్మీభూహిసద్గురో । ౯ । ఇతిప్రప్టోవిధేతస్మై
యదవోచమహంపురా । తద్వదామిశ్రుణుష్వాద్యభక్త్యాకమలసంభవ । ౧౦ । విష్ణోప్రారబ్ధభోక్తృత్వంజీవన్ముక్తస్య
నిశ్చితం । శ్రుతిస్త్వతిపురాణేషునాన్యథాస్యాత్కదాచన । ౧౧ । తేనకర్తృత్వసంసిద్ధ్యా తస్యసంసారబద్ధతా । న
ముఖ్యానభ్యితాగామినిషేధేనవిమోచనాత్ । ౧౨ । నహిప్రారబ్ధబద్ధత్వే పునర్జన్మాదిసిద్ధ్యతి । పునర్జన్మాదిహీన
త్వాన్ముక్తత్వముపపద్యతే । ౧౩ । వికారాప్యంతముక్తత్వన్నచతస్యాస్తికేశవ । ప్రారబ్ధకర్తృబద్ధత్వాదతోజీవద్వి
ముక్తతా । ౧౪ । మోక్షోవిదేహముక్తస్యబద్ధోజీవస్యదేహినః । బద్ధమోక్షోతువిజ్ఞేయాజీవన్ముక్తస్యసత్తమైః ౧౫॥
దేహాదికంసమస్తజ్ఞమిథ్యేత్యేవసమన్యతే । తథాప్రారబ్ధబద్ధత్వంవిద్యతేనాశ్రసంశయః । ౧౬ । నిర్వికల్పపరబ్రహ్మ
ధ్యాననిష్ఠోపినాయథాశబ్దానువిద్ధనామ్నూనైసమాధానవికల్పకే । ౧౭ । బ్రహ్మలోకాదికంసర్వజ్ఞానమ్మిథ్యేత్యపిస్వ
యం । పరోక్షబ్రహ్మసిద్ధానిబ్రహ్మలోకంయదైతీయ । ౧౮ । యథాచకాశ్యామృతాన్నముక్తిరితినంపదః । మియ
మాణిపుమాంస్త్రముక్తింవిస్తతిమాధవ । ౧౯ । తథాస్వస్త్వాచ్చిదానందస్వరూపాదితరద్ధరే । ప్రారబ్ధమపిమిథ్యేతిజా
నన్నపిపరాత్మవిత్ । ౨౦ । జీవన్ముక్తఇహారబ్ధబద్ధసంసారసంభవంసుఖదుఃఖిజ్ఞయాత్యేవ నాశ్రసద్దేహకారణం॥
సుఖదుఃఖసమేతత్వాత్సర్వజీవావిశేషతా । నశంక్యాతస్యదేహాన్తేప్రాణోతాప్రాయాదివర్జనాత్ । ౨౧ । వ్యవహారద
శాయజ్ఞుసంసారఃప్రాతిభాసికః । దర్శయత్యస్యసర్వేభ్యోవైలక్ష్యజ్ఞుతుర్గుజ । ౨౨ । జీవస్సాంసారికదుఃఖం స్వ
ల్పమప్యధికంహృది । మన్యతేధికమప్యల్పస్తజీవన్ముక్తవహి । ౨౩ । ఉత్పన్నంకర్తృణాదుఃఖిజ్ఞురాజీవేషశామ్యతి
అచిరాదేవతజీవన్ముక్తేపిబలవత్తరం । ౨౪ । ఏవంభేదోస్థిబహుధాజీవజీవద్విముక్తయోః । ప్రత్యక్షస్రంబజాన
స్తితత్వజ్ఞావవసేతరే । ౨౫ । బ్రాహ్మణస్యవిజానాతిధర్మంబ్రాహ్మణవతః । నసూద్రోనేత కేభూమావహిరేవహ్య
హేఃపదం । ౨౬ । జీవన్ముక్తస్యయేదేహసుఖదుఃఖేప్రసిద్ధ్యతః । ప్రారబ్ధజేతేమస్తప్యేనత్యేతద్బ్రహ్మితోపివ ౨౭ ।
ప్రారబ్ధసత్యమాద్యంస్యాద్వితీయంప్రాతిభాసికం । వ్యావహారికమన్యచ్ఛ్రుతితీయంసూక్ష్మదర్శనే । ౨౮ । బ్రహ్మవిద్వ
రవర్మేషుక్రమాస్సిద్ధ్యతితత్త్రియం । అతఃప్రారబ్ధమిధ్యాత్వన్నబ్రహ్మవిదియుజ్యతే । ౩౦ । బ్రహ్మవిత్పరిభ్రమోజీవన్ము
క్తోజీవేశ్వరాదికం । భేదమ్మిథ్యేతిజానన్నప్రారబ్ధసత్యమాత్మయాత్ । ౩౧ । జీవన్ముక్తవరస్యైవప్రారబ్ధంప్రాతిభా
సికం । తద్బ్రహ్మైతచ్ఛ్రుతిజ్ఞేయంరజ్జుసర్పదివద్ధరే । ౩౨ । నతువన్ధ్యానుతవ్యోమకుసుమాదివదాత్మని । ప్రారబ్ధదేహకా
ర్యాదిప్రతిభానస్యదర్శనాత్ । ౩౩ । పరియన్న్వదృష్టాతుప్రతిభానవివర్జితం । ప్రారబ్ధవ్యవహారైకగతంవన్ధ్యాను

తాదివత్ || ౩౪ || పరిష్కర్యస్వదృష్ట్యాతువ్యావహారికవర్జితం | ప్రారబ్ధంసర్వధాపేతమప్యన్యలోకనాద్భవేత్ || ౩౫ ||
 ప్రేతాజగరపాషాణస్తంభకుడ్యసుఖాదివత్ | అచచ్ఛలశ్శయానోపిసోవైస్సానరబ్ధిశ్చ్యతే || ౩౬ || కార్యకారణభేదే
 నప్రారబ్ధంద్వివిధమ్మతం | తత్రకార్యమయం దేహాకారణంకర్తృకీర్తన || ౩౭ || కారణస్యవిస్తృత్యాన్తుక్తదృష్ట్యాన
 భాసనం | కార్యస్యవిద్యమానత్వాదన్యదృష్ట్యాస్తిభాసనం || ౩౮ || కథంకార్యస్యసత్త్వంస్యాన్నప్యేకర్తృణికారణేఽతి
 మాన్యుహరేశంకాకార్యస్యస్థితిదర్శనాత్ || ౩౯ || కారణంకార్యముత్పన్నస్యయన్నశ్యతితత్త్వే | క్రవణంజ్ఞానము
 త్పాద్యయథానశ్యతిమాధవ | ౪౦ | ఆరభానాంవిజానీహిభోగోత్పాదకకర్తృణః | దేహూత్పాదకకర్తృభ్యశ్చరేషా
 శ్చపూర్వవత్ || ౪౧ || దేహసుత్పాదయన్త్యక్రతుద్రవాపానికానిచిత్ | భోగస్తవతిపాపానితుద్రాచివమహాన్తిచ ||
 పుణ్యేష్వపిచమిశ్రేషుకర్తృస్వేవంయథోచితం | వినియోగస్సువిజ్ఞేయస్తత్త్వవిద్భిస్త్రివిక్రమ || ౪౨ || పుత్రఃపితృత్వమా
 ప్నోతిభార్యామాత్రత్వమప్యథ | మాతాభార్యాత్వమేవంహిగహనా కర్తృణాంగతి || ౪౩ || చక్రనేమిక్రమేజైవజన
 నైర్మరణైరపి | పరిభ్రమితుజీవేషువేత్తికర్తృగణైస్తునః || ౪౪ || యశ్చరీచేన్ద్రియాదిభ్యోవిహీనంబ్రహ్మసిద్ధం | సమ్య
 గత్రవిజానాతినిరస్తరసమాధిభిః || ౪౫ || సచాత్మానన్యతాబుద్ధ్యాసర్వకర్తృణివిస్తతే | నతుకార్యాత్ నాలోకతత్త్వ
 త్కర్తృగతిప్రథక్ || ౪౬ || ఏకవిజ్ఞానమాత్రేణసర్వజ్ఞత్వంయథాశ్రుతే | తథోపచర్యతేసర్వకర్తృజ్ఞత్వంస్వవేదినఃరూ
 అఖణ్డైకరసాంభోధాసమాధానీనచేతనః | జీవన్ముక్తస్యభోగాయ జాగర్యారబ్ధమద్వయం || ౪౭ || యథాజీవన్యక
 ర్తృణిసుప్తాసర్వాణిజాగ్రతి | సజ్జితాగామిసంజ్ఞాఃప్రారభానిచకేశవ || ౪౮ || జీవన్ముక్తస్సదాకార్యాత్సమాధిర్నిర్వి
 కల్పకం | భుజ్జితజాగ్రన్వారబ్ధంనసమాధాలయంప్రశేత్ || ౪౯ || కర్తృనశ్యతిభోగేనజాగ్రతాగ్రలేషుయోగినః | తథా
 సమాధికాలేషువినాభోగేనమాధవ || ౫౦ || లయభేత్ప్రాప్నోయన్సిన్ధ్యోన్దీర్ఘకాలంసమాధిషు | తస్మాయుర్వర్ధతే
 దేహప్రారబ్ధక్షయవర్జనాత్ || ౫౧ || తావత్కర్తృణిశ్యస్తేయావల్లయముపాగతః | తస్మాదేతముపేక్షేతలయయో
 గమృహమతిః || ౫౨ || యావన్నకర్తృప్రారబ్ధన్నశ్యత్యాత్మలయస్థిశేః | తావద్దేహూత్రనపతేద్దేహపాతేసుఖన్నచ || ౫౩ ||
 మహాభారాయతేదేహాధీయమాణస్వయోగినః | ఆతస్తత్కారణరబ్ధం నాశయేన్తతిమాన్యమాన్ || ౫౪ || నష్టే
 పికారణారభే కార్యసత్వోరీకృతేః | నదేహపాతజంసౌఖ్య మితశంకాచమాన్తుతే || ౫౫ || అన్యదృష్ట్యైవతత్కా
 ర్యసత్త్వస్యాంగీకృతత్వతః | దేహఃప్రేతాదిసాదృశ్యాద్భూమాపతితవహి || ౫౬ || ప్రారబ్ధకర్తృవద్భక్తిసత్త్వంస
 త్రియోగికం | నిర్వికల్పాదివివిధసమాధ్యభ్యాసగోచరం || ౫౭ || ప్రారబ్ధసత్త్వవీచస్యాద్భక్తిసత్త్వంజనార్దన | బ్రహ్మ
 సత్త్వేతథారబ్ధసత్త్వజలజేక్షణ || ౫౮ || ప్రారభాసత్త్వవీచస్యాద్భక్తిసత్త్వంశ్రియఃపతే | బ్రహ్మసత్త్వేతథారభాస
 త్వజ్ఞమురమర్దన || ౫౯ || ఏవమన్యోన్యసంబద్ధాదభేదేనస్థితత్వతః | పార్థక్యమల్పమప్యస్తికర్తృబ్రహ్మసిద్ధయో || ౬౦ ||
 కర్తృణాబద్ధజీవన్యకర్తృణైవవిమోచనాత్ | కర్తృనిష్కలమాశ్రిత్యకర్తృనిష్కత్వమున్నజేత్ || ౬౧ || దేహశ్చకర్తృసర్వా
 ణికర్తృవకరణానిచ | ప్రాశ్చకర్తృబుద్ధిశ్చకర్తృవాజ్ఞానపూర్వకం || ౬౨ || కర్తృవవేదాస్సర్వేపి కర్తృదేహశ్చకర్తృ
 హి | అసురారాక్షసాంకర్తృకర్తృబ్రహ్మహరిస్తథా || ౬౩ || కర్తృరుద్రశ్చలోకాశ్చకర్తృవాఖిలజాతయః | వర్ణాశ్రమా
 శ్చకర్తృవధర్మార్థార్థాశ్చకర్తృహి || ౬౪ || కామకోపిధాదయఃకర్తృతద్వైశమదమాదయః | వచనంకర్తృవక్తాచకర్తృవా
 చ్యజ్ఞకర్తృహి || ౬౫ || క్రష్టృదర్శనదృశ్యానికర్తృవనిఖిలానిచ | గురుశిష్యాచకర్తృవపితృపుత్రాచకర్తృవై || ౬౬ || పతిభా
 ర్యేచకర్తృవసుఖదుఃఖేచకర్తృహి | జ్ఞానాజ్ఞానేచకర్తృవమానామానాచకర్తృహి || ౬౭ || బ్రహ్మకొటయఃకర్తృకర్తృ
 వబ్రహ్మకొటయః | దుష్కర్తృకొటయఃకర్తృకర్తృసత్కర్తృకొటయః || ౬౮ || యద్యచ్ఛ్రీమహాకేషు దృశ్యేహృ

యతేషాః తత్తత్సర్వజ్ఞుకర్తృవకర్తృణోన్యన్నవిద్యతే || ౧౦ || యద్యదేషతస్త్రేషు దృశ్యతేశామితేషాః తత్తత్
 త్సర్వజ్ఞుకర్తృవకర్తృణోన్యన్నవిద్యతే || ౧౧ || తస్మాత్సర్వంపరిత్యజ్యసలిలోచ్ఛవలోచన | కర్తృవపరమం శ్రేయశ్శ్రీ
 ధ్యాయాత్మముపాశ్రయ || ౧౨ || జీవేశ్వరేషువిబుధావిబుధేషుయద్యత్సర్వేషుసిద్ధమఖిలం ఖలుకర్తృతత్త్వే | కర్తృతర
 త్రిమపినైవవిచార్యమాణే బ్రహ్మపితృమతరుద్యయ మిత్యభేదాత్ || ౧౩ || సచ్చిత్తుభాత్కమఖిలమనంతమేకంయ
 ద్భ్రష్టసర్వ నిగమాస్తవచః ప్రసిద్ధం తదైవైకీకర్తృ లయకాలసమం లయహిన్యామ్యస్తదేవ మధు సూదనక
 ర్తృవాదః * * * * * || ౧౪ ||

* ఇతితత్వసారాయణే కర్తృకాణ్డస్య ద్వితీయపాదే సప్తదశో ధ్యాయః *

* శ్రీగురుమూర్తిఃపునశ్చతేప్రవక్ష్యామికర్తృణోవైభవంహరేఅశ్చర్యాభాభవనంయచ్ఛ్రవణంవజ్జయిష్యతి || ౧ || పురా
 మహర్షయస్సర్వేదారుకావనవాసినఃప్రంభాయనత్వాప్రచుచ్ఛర్యాప్రసంసత్యవతీసుతం || ౨ || ఋషయః*భగవత్సర్వవే
 దాస్తరహస్యాధ్యక్షస్థురో వ్యాససత్యవతీసూనోశ్రీవిష్ణోబూహికర్తృనః || ౩ || వయంహితస్వన్నుభాంభోజాద్భ్రష్టా
 నిష్కళమద్వయం శ్రుత్వామత్వాభవిష్టాయశ్చ తార్థస్యేనసంశయః || ౪ || సజ్జితాగామికర్తృభ్యోఽమితావ్య
 మీవయం ప్రారబ్ధకర్తృబద్ధాహితతశ్చోతవ్యమస్మిన్ || ౫ || కింప్రారబ్ధమిదంకర్తృప్రణశ్యేద్భోగతోభవా | యతఃకు
 తశ్చిదన్యస్త్వాదుపాయాస్తరతోగురో || ౬ || భోగేనైవవినశ్యేదిత్యుక్తశ్చేన్నవతాద్యతే | ఉపదేశశ్శ్రీమాయామో
 హ్యశ్చత్వాస్వగృహాప్రతి || ౭ || ఉపాయాస్తరమస్తీతియద్యశ్యేతతతోవయం | భవిష్యామశ్శ్రీమకరాస్తవతచ్ఛ్రీ
 వణోత్సుకాః || ౮ || ఇతిశ్రుత్వాసమస్తజ్ఞోవ్యాససత్యవతీసుతః | స్వానుభూతిరహస్యాగ్ధకథనాత్యుత్సుకోబ్రవీత్ || ౯ ||
 వ్యాసః || ఏవంరహస్యతత్వాధ్యక్షప్రహరేదుర్లభాభువి | తాదృశానుపలభ్యాద్యయమ్మాంస్తుద్దోస్త్యహంద్విజాః || ౧౦ ||
 కరణత్రయసంజాతసర్వశ్రీన్యపనుత్రయే | భవద్భిఃప్రప్తమిత్యేవస్తుప్తస్యమకశ్శ్రీమః || ౧౧ || ఉపాయాస్తరమ
 స్త్యేవనాశాయారబ్ధకర్తృణః | సావధానైర్ననోభిస్తచ్ఛ్రీణుద్ధ్వంమునిపుంగవాః || ౧౨ || జీవన్ముక్తాభవన్తోహిస
 జ్జితాగామివర్జనాత్ | ప్రారబ్ధసుఖదుఃఖాభ్యాంపీడ్యమానాలహర్నిశం || ౧౩ || స్వానుభూతిశ్శుభిన్నిత్యం నిష్కళ
 నిరుపాధికం | నప్రాప్తవస్తస్తతాస్తిప్రతిబద్ధమకశ్శ్రీమ || ౧౪ || అశుద్ధ్యజ్ఞానసందేహవిపర్యయసమాహ్వయాః |
 ప్రతిబద్ధాఃప్రసిద్ధాస్తేచత్వారోపిభవద్భిన్తాః || ౧౫ || దృష్ట్వాశ్రుత్వాచమత్వాచవిజ్ఞానేనచనాశితాః | అథనాశయిత
 వ్యోస్తివిక్షేపాశ్శ్రీసమాధినా || ౧౬ || విక్షేపమేవప్రారబ్ధకర్తృత్వాహర్తృనీషిణి | విక్షేపనాశేప్రారబ్ధన్నశ్యత్యత్రన
 సంశయః || ౧౭ || ప్రారబ్ధనాశేవైదేహ్యముక్త్యాస్యానందపూరితైః | యుష్మాభిర్ధిక్కృతేస్సాత్మాంసుఖదుఃఖేభవా
 ద్భవే || ౧౮ || విదుషశ్చిత్తవిక్షేపాప్రతిభాసికఏవహి | కిన్తత్సత్వేభిరోధోస్తీత్యేవంకేచిదుదాసతే || ౧౯ || తన్నయ
 క్తంవిపర్యాసపర్యంతాప్రతిబద్ధకాః | కేవలంవిబుధేయాన్ప్రతిభాసికతాంద్విజాః || ౨౦ || నతుయుష్మాసుసంసి
 ద్ధోవిక్షేపప్రకృతోమహాః | ప్రారబ్ధసుఖదుఃఖాదిహేతోస్సత్యత్వదర్శనాత్ || ౨౧ || యస్యనాశస్సరూపోపినాభ
 వస్తస్యకేనవా | ప్రాతిభాసికతావక్తుంశక్యతేమునిపుంగవాః || ౨౨ || సరూపచిత్తనాశేపిజీవన్ముక్తస్యశాస్త్రగే | స
 రూపచిత్తవిక్షేపనాశోనాభ్యుపగమ్యతే || ౨౩ || చిత్తేపిసజ్జితద్యత్తేర్విక్షేపస్యకథంలయః | సభవేదితిచేత్సత్యమేత
 ద్యత్వామ్యథాపివః || ౨౪ || విక్షేపోద్వినిధిఃప్రాక్తస్యైకస్సర్వదేహినాం | అణ్డగోచరఏకస్సాగ్నిద్వితీయః పిణ్డగో
 చరః || ౨౫ || మాయాకస్త్యణ్డవిక్షేపోజీవన్ముక్తేప్రణశ్యతి | తదాధారశ్చుత్తచ్ఛ్రీమహాపన్నశ్యేతిధి || ౨౬ ||
 అన్యన్తుపిణ్డవిక్షేపస్తస్త్రిన్నావిద్యకస్థితః | తదాధారశ్చుత్తచ్ఛ్రీమహాపన్నశ్యేతిధి || ౨౭ || పృథివ్యత్తిమతోరై
 క్యాద్విత్తిభేదేతద్వతించిత్తస్యాఃకదోశ్యేతమాస్తువస్సంశయోత్రచ || ౨౮ || డిణ్డగోచరవిక్షేపవృత్తివచ్ఛ్రీత్తసం

క్షయః। పాగ్రబ్ధనాశయాపానవినిసద్ధేత్యమాధినా ॥౨౯॥ దృష్టవైరాగ్యహీనస్యనసమాధిశ్చ సేత్యతి। పాగ్రప్యా
త్వదృష్టవైరాగ్యజీవన్ముక్తిర్నికేవలం ॥ ౩౦ ॥ సమాధ్యభ్యాసదాధ్యేనదృష్టదుఃఖనివర్తకం । విదేహముక్తిస్థానన్త
దృష్టవైరాగ్యతోభవేత్ ॥౩౧॥ భవతాందృష్టవైరాగ్యభావాత్పాగ్రబ్ధబద్ధనం । బలీయభవభాత్యన్యైఃపూర్వైస్త
చ్చిన్నమేవహి ॥౩౨॥ మమాపిదృష్టవైరాగ్యభావాదేవాస్తిదుఃఖితా । అధికారితయారబ్ధంమమాహార్యం కదాశ్య
హేమా ॥౩౩॥ అధికారవిహీనానామేవసిద్ధ్యతిసాపరా । విదేహముక్తిఃపాగ్రబ్ధకర్తనాశపురస్సరా ॥౩౪॥ జనకస్యతు
రాజ్ఞస్సాస్వాధికారస్యనిశ్చితా । మాణ్డ్యయుషభాదీనాంతథైవచమహాత్మనాం ॥౩౫॥ అన్యేషాంనహిజీవానాంజీవన్ముక్తి
పదేనతాం । నిర్బన్ధోస్తిసపవాత్రపరమేశ్వరకర్తృకః ॥ ౩౬ ॥ యస్సత్యపిసమస్తాసువైరాగ్యేదృష్టభుక్తిషు । విదేహ
ముక్తిమతక్మష్టాంప్రతిబద్ధాతిసత్తమాః ॥ ౩౭ ॥ ఋషయః । కిన్నామదృష్టవైరాగ్యంతద్వాక్ కోవాపురామునే ।
పాగ్రబ్ధబద్ధానుక్తోభూద్విదేహాముక్తపవచ ॥ ౩౮ ॥ వ్యాసః ॥ పురాభగీరథోనామ్నారాజర్షి సాన్త్వికోత్తమః ।
ఇత్వాకువంశప్రభవోరాఘవపుణ్యవానభూత్ ॥ ౩౯ ॥ స్వర్గలోకాదిహానీతాయేనగంగానదీశ్వరీ । భాగీరథీతివిఖ్యా
తాసర్వపాతకనాశినీ ॥ ౪౦ ॥ శ్రీమతస్సహిసర్వజ్ఞాన్తమైవప్రపితామహాత్ । వసిష్ఠాత్సర్వవేదాంతాంశ్చ త్వాభూ
చ్చాస్త్రతత్వవిత ॥ ౪౧ ॥ ఘోలవైరాగ్యసంపత్త్యామేధాసౌత్త్యేనచాత్తనః । బ్రహ్మజ్ఞైశ్చ గురోగ్ధాత్వాప్యసం
దేహంమహీపతిః ॥౪౨॥ నిపర్యాసేనమహతాచాధితశ్చపునర్దురోః । శ్రుత్వానిజాఽరోత్యైయసిదిధ్యాసనముత్తమం ॥౪౩॥
సూక్ష్మవైరాగ్యసంసాధ్యంప్రవృత్తిత్యాగపూర్వకం । సర్వేషురాజ్యభోగేషు వైశ్రష్ట్యంపరమంయయా ॥౪౪॥ అథ
రాత్రాశయానస్సపర్యంకేదేవదుర్లభే । విచారాదనవాప్యైవనిద్రామేవమమన్యత ॥౪౫॥ శరీరస్తుచ్ఛమేవేదమద్యశో
వామరిష్యతి । కిమస్యవివిధైర్భృగైస్సరాణాం దుర్లభైరపి ॥౪౬॥ శత్రూజితత్వాఖిలాపాగ్రైర్తమ రాజ్యైశ్చకిం
ఫలం । అనాత్మజ్ఞతయాతేహీననిరాజ్యబుభుక్షువః ॥౪౭॥ ఆత్మనఃకృతకృత్యత్వమపరోతాత్మలాభతః । సంపాదనీ
యంశీఘ్రేణకాలేనస్వప్రయత్నతః ॥౪౮॥ పాగ్రతరుత్థాయసర్వాంశ్చజితపూర్వాభిలాసపి । దుఃఖితాసుఖియైవై
తద్ద్రాజ్యదావైర్విశృంఖలైః ॥౪౯॥ వనిమాశ్రయశీయన్తద్వివిక్తముపశాంతిదం । బ్రహ్మధ్యానానుకూలంయత్సర్వ
శాస్త్రేషుఘృతే ॥౫౦॥ ఇతినిశ్చిత్యధైర్యేణవైరాగ్యతిశయేనచ । ఉపేక్షితమహాభోగఃపాగ్రతరుత్థాయవేగతః ॥౫౧॥
సాయోధ్యంసకలంరాజ్యంశత్రుభ్యఃకరజైస్త్రిభిః । దత్వాకాపినమాతేణతూష్ణిమేవవనంయయా ॥౫౨॥ తృణీకృ
తశరీరస్ససింహవ్యాఘ్రాదికాన్పుగాః । దృష్ట్వాప్రాదివిహీనోపినిర్భయంసంజ్ఞచారహః ॥ ౫౩ ॥ కన్దమూలఫలాశీ
నఃబ్రహ్మధ్యానంనిరంతరం । కృత్వాచిరేణసద్భ్రష్టాతాతాఃసముపాయయా ॥౫౪॥ అఖిన్దచిత్స్వరూపైశ్చ్యంస
లధ్వానిర్విపర్యయం । జీవన్ముక్తిపదంపాగ్రప్రపరమానందపూరితః ॥౫౫॥ సర్వద్వంద్వసహిష్టుశ్చకామకోధాదివర్జి
తః । శాన్తిదాంత్యాదిసంయుక్తఃపరమాదార్యసంయుతః ॥ ౫౬ ॥ మానావమానసమతామాత్మనోధపరీక్షితుంక
దాచిన్నగరాణ్యాపభిక్షూన్తత్తాదివత్సుధీః ॥౫౭॥ కౌసీనమాత్రధారీసధూశిధూసరమస్తకః । భగ్నభాణ్ణికరేధృ
త్వామలినాంకశ్చసస్తితం ॥౫౮॥ పూర్వారీణాంగృహద్వారాణ్యపేత్యాన్నమయాచత । తేచాదుర్జైక్షమరయస్త
స్మైహాచక్రవర్తినే ॥౫౯॥ అపశద్దాన్వదంతశ్చ తేమూర్ధాదుస్సహాభహూః । మత్వాపైత్యసమాకాగ్రన్తఽఞ్డాద్యై
స్సమతాఽడయః ॥౬౦॥ పృష్ఠిగ్లోపైశ్శిలాఖణ్డైస్తవవద్భుక్తబాలకాః । సుహృదస్తస్యసర్వేపినిరాకుర్వన్మమిత్రవత్ ॥౬౧॥
సహమానోఖిలంతూష్ణిముత్ఫల్లముఖపంకజః । అటిత్వానగరేష్వేవకజ్జితాఽలంపునర్వనం ॥౬౨॥ జగామశరమ
ప్రీత్యాతత్రరాత్రాకదాచన । అమన్యతైవంహృదయేశయానోగిరీకన్దరే ॥౬౩॥ జీవన్ముక్తిపదంపాగ్రప్రపరమేచ్ఛేద్వి

యసంజ్ఞయః॥ సర్వసామ్యముపేతజ్ఞజన్మబీజజ్ఞభర్జితం ॥౬౪॥ ఉన్ములితశ్చహంకారస్సర్వసంసారకారణం॥ ప్రబ
లానిర్జితాశ్చాన్తశ్చత్రవోలంఘ్యవిక్రమాః ॥౬౫॥ బ్రహ్మణ్డకోటయోష్యస్మిక్పరమాత్మనినిషగ్తే॥ రజ్జుసర్పాదివన్తి
ధ్యాబభూవుర్నాత్రసంశయః ॥౬౬॥ నచవాచానమనసాకేవలంస్వాత్మనశ్చయః॥ అహోత్రానుభూత్యైవసంయుక్తో
స్త్వధునాత్మని ॥౬౭॥ ఆత్మాయంసంజ్ఞితాగామికర్తముక్తశ్చనిర్మలః॥ పా్రిరభేనతుశిష్టేసనబాధ్యేతకదాచన॥౬౮
సన్దప్తోమియతేకోవారజ్జుసర్పేణమానవః॥ కశ్చవాస్థాణుచోరేణహన్యతేజగత్తతలే ॥౬౯॥ తస్మాత్పా్రిరభకర్తా
స్తాంవన్ధ్యాపుత్రనృశృంగవత్॥ పునర్గచ్ఛతుదేహాయమయోధ్యాంఘాపతాజ్ఞవా ॥౭౦॥ నతేనవృద్ధిర్నాస్సోవాభవి
వ్యత్యాత్మనఃకృచితే॥ వృద్ధిహాస్రీసాయథావర్షగ్రిష్టరుభ్యాన్మనీరథేః ॥౭౧॥ యథాప్రకాశమాలిన్యేనాగ్నిపంకస్థహే
మగే॥ యథాచశుద్ధ్యశుద్ధీనసూర్యే గంగాసురాస్పృశి ॥౭౨॥ ఏవమన్యేచదృష్టాంతావ్యోమవాయ్వాదిగోచరాః
ప్రసిద్ధాస్సన్తిశాస్త్రేషునిర్దేవత్యేపరాత్మనః ॥౭౩॥ అనుత్పన్నతయాపూర్వంప్రబోధస్యవనాగతిః॥ అధ్యాపార్థో
చిత్రేవాద్యత్వేకంపతనకాననే ॥౭౪॥ విషధీర్విషయే యుక్తాసుధాధీస్తత్పరత్రచ॥ త్రాక్ష్పిబోధాదిదాసీం
తుసమబుద్ధిర్వయోరపి ॥౭౫॥ తస్మాదయోధ్యాంగచ్ఛామినిశ్చంకమితిభూపతిః॥ నిశ్చిత్వనగరంపా్రిప్యబలాత్స్యం
హసనేబభౌ॥*

※ ఇతి తత్వసారాయణే కర్తకాణ్డస్యద్వితీయపాదేష్టాదశోధ్యాయః ※

ఋషయః॥ అథసింహాననారూఢో ఘాపతిస్సభగీరథః॥ కింశ్చక్రేతచ్ఛనోబూహి వేదవ్యాసదయానిధే ॥౧॥
వ్యాసః॥ అథసద్గురూమాసాద్య వసిష్ఠంసమహేపతిః॥ నత్వావిజ్ఞాపయామాససోస్వ దన్తంవినయాన్వితః ॥౨॥ తచ్ఛు
త్వాసగురుశ్శ్రీమాకాసర్వజ్ఞోరున్ధతీపతిః॥ సన్తోషావిష్టహృదయభదంవచనమబ్రవీత్ ॥౩॥ వసిష్ఠః॥ భగీరథమహాప్రా
జ్ఞకృతార్థోసినసంశయః॥ జీవన్ముక్తిపదంశ్లాఘ్యంయత్పా్రిప్తోసీసుదుర్లభం ॥౪॥ పా్రిరభకర్తవత్సేన దృష్టదుఃఖేషు
సత్స్వపి॥ సజ్జితాగామిముక్తత్వాతకృతార్థత్వస్యవత్సతిః ॥౫॥ సహస్వరాజ్యభారంత్వం యథాపూర్వమ్మహేపతే
పా్రిరభేనతవానేనకానుహానిర్భవిష్యతి ॥౬॥ వృక్షస్యాగ్రేచమూలేచ విచ్ఛిన్నేమధ్యవర్తినః॥ కాణ్డాశ్శుష్కఫలాదీని
కోలభేద్భువిమానవః ॥౭॥ రాజ్యమేతచ్ఛవిహితంత్వద్వర్ణస్యశ్రుతౌర్నృతౌ॥ అతోనదోషఃకన్చిత్రేభవిష్యతిభగీరథ॥
ఇత్యుక్తస్సమహేపాలస్సన్రుప్టఃపూర్వవన్తహీం॥ అపాలయత్సమస్తజ్జస్సద్గురోరాజ్జయాపిత ॥౮॥ ఋషయః॥ భగవ
న్వ్యాససర్వజ్ఞచరిత్రంతస్యభూపతేః॥ సర్వజ్ఞేనవసిష్ఠేన కథంసాధూరరీకృతం ॥౧౦॥ ఉత్తమంస్థానమారుహ్య పునర్మీ
చంసమాశ్రితః॥ ఆరూఢపతితస్సర్వైర్చహిషాఃసోహివిశ్రుతః ॥౧౧॥ వనంగత్వాపునర్గ్రేహ ముపాశ్రిత్యభగీరథః॥
స్వచక్రాశ్రమవిభ్రంశాన్నారకీతివిభాతినః ॥౧౨॥ వ్యాసః॥ మావదన్తుతథావిప్రా భవన్తస్సహిఘాపతిః॥ స్వప్నర్థా
శ్రమధర్మాన్నతత్యాజశ్రుతిపూర్వకం ॥౧౩॥ స్వాశ్రమప్రతిషిద్ధన్త దపిభీతౌటనంనృపః॥ నాకరోస్మియమేనైవనియ
మోల్లంఘనంహ్యసత్ ॥౧౪॥ శిఖాయజ్ఞోపవీతాదిస్వలింగాపరివర్జనాత్॥ వానప్రస్థాశ్రమాచార స్వీకారస్యచవర్జ
నాత్ ॥౧౫॥ స్నానాదివిహితత్యాగాన్తహాపేషుసత్స్వపి॥ బ్రహ్మభ్యాసార్థకత్సేన నలేపస్తస్యతైర్భవేత్ ॥౧౬॥
జీవన్ముక్తిపదంప్రాప్తంహ్యభ్యాసాత్సేనఘాధుజా॥ తదేవతేహంపాపానాంప్రాయశ్చిత్తమభూన్తహత్ ॥౧౭॥ స
గృహస్థితిమాత్రేణ గృహస్థాశ్రమితాభవేత్॥ నచార్యోనివాసేనవానప్రస్థాశ్రమీజనః ॥౧౮॥ గృహీతంయదిశాస్త్రా
క్రవిధినైవాశ్రమాన్తరం॥ తదాపూర్వాశ్రమస్త్వక్తేఇతివాచ్యమ్మనీషిభిః ॥౧౯॥ రాజ్యభారంవహన్నిత్యమనుష్యాత
తయాన్యపః॥ కోపిలోకేముముక్షుర్నజీవన్ముక్తిపదంప్రజేత్ ॥౨౦॥ ప్రవృత్తిమార్గాదన్యత్రబ్రహ్మభ్యాసార్థమాత్మనః॥
వివిక్తదేశేవాసోహిశాస్త్రేషుచవిధీయతే ॥౨౧॥ అతశ్చశ్రంఘాపస్యతస్యసాధుతమంగురుః॥ మత్వావసిష్ఠస్సర్వ

జ్ఞః పరీచక్రేద్విజో త్తమాః॥౨౨॥ ఋషయః॥ అథ రాజ్యం యథా పూర్వం పాలయన్ భగీరథః॥ కిచ్చక్రేన్ద్యురో శ్రీమన్
 ర్వస్తచ్చరితం వద॥౨౩॥ వ్యాసః॥ అథ జీవద్విముక్తస్స మహీ పాలో భగీరథః॥ రాత్రౌ కదాచి త్రల్పస్థో మనస్వే వమమన్యత॥౨౪
 కిం వక్ష్యే హమహో దైవ్యా మాయాయా శ్చ క్తిమద్భుతాం॥ ఋధో వ్యేవంకృతో స్త్యత్ర యద్రూపారబ్ధకర్తృణా॥౨౫॥ కా
 భవిష్యతి హనిర్దేతుచ్ఛేనారబ్ధకర్తృణా॥ ఇతి మత్వా హి రాజ్యేన్ద్రి న్సవరాగతే వానహం॥౨౬॥ అథునా తూర్ణితం దుః
 ఖం ప్రజాసంరక్షణార్థైః॥ వ్యాపారైరాదిశేషేణాప్యవాచ్యమే భవత్యహం॥౨౭॥ అహం బ్రహ్మేతి నియతా బుద్ధి
 శ్చాస్త్యవిపర్యయా॥ ప్రకృతవ్యవహారాదికర్తానామ మిహేతి చ॥౨౮॥ కదాచిచ్ఛసమాధౌ తదఖణ్డైకరసాత్మకం॥ అ
 నేకకోటి సూర్యాభంపరం బ్రహ్మ ప్రకాశతే॥౨౯॥ స్వానుభూత్యనురోధీని శాస్త్రాణ్యపి పునః పునః॥ ఆలోక్యన్తే మయా
 నిత్యం భక్తిత్రధా పురస్కరం॥౩౦॥ తథాప్యసహ్యా మ్నేదుఃఖం ప్రవృత్తిజనితమ్మహత్॥ ప్రవర్ధతే వివేకాద్యై రోషపశాన్తి
 నిగచ్ఛతి॥౩౧॥ ఏవం సతి పురామాధ్యాదేవద్వంద్వసహిష్ణుతాం॥ మత్వాత్మన్యభవంధీరో వృధాదీన్ఘమతిం వినా॥౩౨
 సఖ్యతాగామిభిర్వంసే ప్యారబ్ధం హి మహాత్మమం॥ జనయత్యాత్మనోదుఃఖం కుమతేరల్పతోపిణః॥౩౩॥ సవ్యగర్భన
 మాత్రేణ కృతార్థత్వాభిమానినః॥ మమదుర్బుద్ధిరేవాస్తాం జగద్యాపారగోచరా॥౩౪॥ కథంసభగవానా ప్రతమోమే
 రున్ధతీపతిః॥ రాజ్యానుజ్ఞాందదౌ దృష్టమహద్దుఃఖైకకారణం॥౩౫॥ అథ వానైవదోషో స్తి తస్మిన్ సహ్యాబ్రవీత్పురా॥ పా
 రబ్ధకర్తృన త్వేన సుఖదుఃఖేష్వపీతి మే॥౩౬॥ కిమస్తి సంశయోనా శేసఖ్యతాగామికర్తృణాం॥ జన్మాన్తరభయం కిచ్చిజ్ఞా
 యతేవామమాధునా॥౩౭॥ అతః కృతార్థతాస్త్యేవ తథా ప్యారబ్ధకర్తృణా॥ వీడ్యమానతయానాహం బహుమన్యే హి
 తాంహృది॥౩౮॥ అథూత్తత్సహజం దుఃఖం సమ్యగ్జ్ఞానాత్పరోత్థితం॥ స్వయం ప్రబలమన్యద్యత్వబలం భాతి మే బలి॥౩౯॥
 అజ్ఞోనదుఃఖమ్మన్యేతదుఃఖమిత్యేవ లోకికః॥ తద్జన్మదుఃఖమ్మన్యేతదుఃఖమిత్యేవ నైదికః॥౪౦॥ అనాత్మజ్ఞదశాయాం
 వాయాదృశం దుఃఖమాత్మనః॥ అథూత్తద్దశాయాశ్చ తాదృశం దుఃఖముద్భవేత్॥౪౧॥ యూనోయావాం శ్చక్రమో
 దూరయాత్రాయామభవత్పురా॥ తస్యైవాధాపి వృద్ధస్య తావాన్సోల్పాటనేపిహి॥౪౨॥ ఏవజ్ఞేర్ణాభిమానస్య వి
 దుషస్స వ్యల్పమన్యదః॥ ఆరబ్ధజనితం దుఃఖమ్మహాదేవాత్ర పూర్వవత్॥౪౩॥ ఉపరత్యాసమస్తాప్యాభాస్యన్తే ప్రవృత్త
 యః॥ అధాస్యతే చ విరతిః ప్రకృతాభిః ప్రవృత్తిభిః॥౪౪॥ రాజ్యతన్త్రస్సమీచీనోనమయాద్యభవత్యపి॥ ఏతేన చ ప్రజా
 నాన్న సుఖం భవతి పూర్వవత్॥౪౫॥ ప్రవృత్తిజనితానేకచిత్తవిక్షేపసంకులం॥ నిర్విణ్ణం నిరతస్త్వప్ర్యామాంహసన్తి
 ప్రజాహృది॥౪౬॥ నాయం ప్రవృత్తివైముఖ్యా గ్భూపాలత్వాయ చార్హతి॥ ఇతి మత్వారిపుష్వేవ మన్త్రిణోబద్ధ
 చేతనః॥౪౭॥ మన్త్రిప్రభృతయస్స రామదీయా శ్చేదిమాః ప్రజాః అసుకూలారిపూణామ్మేతతో రాజ్యం కథంభవేత్॥౪౮॥
 సుతరాన్నచ వైముఖ్యమాన్త్రిన్యం వాప్రవృత్తిమ్॥ యస్య ప్రవర్తకస్యామంహ్య భయభ్రంశమాప్నూయాత్॥౪౯॥
 అత్యంతం దివైముఖ్యం బ్రహ్మనదీసదాభవేత్॥ అత్యంతం దివోన్మఖ్యం విషయానన్ద్యయంభవేత్॥౫౦॥ అహంతూ
 భయతోన్యస్సన్నన్తరాశ్చస్థితోజడః॥ క్లిశ్యామి వక్ష్యే కిమితి పారబ్ధస్య విచిత్రతాం॥౫౧॥ శీత్రశాసనహీనత్వాన్తే
 భృత్యాశ్చ నభిభ్యతి॥ తాదృశం శాసనన్త్యక్తం రాజ్యామృతపరమాన్తయా॥౫౨॥ కామాదయోయథా పూర్వమధు
 నామమసన్తిచేత్॥ యథావిధిజనాస్సర్వేభవేయర్వశవర్తినః॥౫౩॥ శాస్త్రోక్తేపి మహీపన్యమృత్యునిగ్రహకర్తృణి
 సర్వసామ్యుధియోపేక్షాజాయతేచాసకృత్తమ॥౫౪॥ దుష్టనిగ్రహహానాతుకథం స్యాచ్చిష్టపాలనం॥ అతో రాజ్యే
 హమగ్ధామినకథశ్చనవర్తితుం॥౫౫॥ క్షణం వాయదివర్తేహంభవేద్రాజ్యమరాజకం॥ నిష్కాన్త్రినో బహిరస్తాశ్చే
 దాత్మజైస్సాన్యధ్యభోచితం॥౫౬॥ అహం నిర్మలం నిత్యమవిచ్ఛిన్నం పరంసుఖం॥ ఉపలభ్యకృతార్థస్యాకింధీత్యా

నర్తహేతునా ||౫౭|| ఉత్తమాఖిలులో కేసురన్యమాత్రసుఖేషిణః | అధమాస్తేజనాయేస్సినాత్మమాత్రసుఖేషిణః ||౫౮||
 మధ్యమాత్రనోన్యేషామపినిత్యంసుఖేషిణః | అహస్తవ్రతాత్మనోన్యేషాన్దుఃఖేష్వన్యధమాధమః ||౫౯|| త్యాజ్య
 జ్ఞేత్సర్వధాత్యాజ్యంగ్రాహ్యజ్ఞేత్సర్వదైవచ | గ్రాహ్యంరాజ్యమిదంయుక్తంకిమర్థజరతీయకం ||౬౦|| ప్రారబ్ధభోగ
 పర్యంతంవైరాగ్యజ్ఞేదుపాత్రతం | సవిదేహవిముక్తోత్రశోభతేభాస్కరోపమః ||౬౧|| సారాగ్యంయదినూచ్యగ్ర
 మాశ్రభూమావపిత్రతం | సరాగిప్రవరస్సర్వైన్దోక్తైర్వామాన్యతేనృపః ||౬౨|| అవాన్తరస్థవీషాహమహాభామి
 నభామివ | అతఃప్రారబ్ధభోగేపిప్రాపణీయావిరక్తతా ||౬౩|| ప్రారబ్ధాల్పత్వబుద్ధిచ్ఛజీవన్ముక్తిమహత్వధీః | ఉ
 త్పన్నేమేపురాన్యేద్యతాభ్యాంనిత్యంనమోనమః ||౬౪|| యాభ్యాశ్చాహమిదంప్రాప్యరాజ్యందుష్టంపునర్బహుదుః
 ఖమేవమవాప్తోస్తితాభ్యాంనిత్యంనమోనమః ||౬౫|| దుర్బుద్ధోశ్చయయోర్గృహిత్యానన్తమృతాత్తరం | అస్తమప్య
 నవాప్తోస్తితాభ్యాంనిత్యంనమోనమః ||౬౬|| జ్ఞానస్యకిమిదంలక్ష్మయఃఖంప్రారబ్ధజమ్ముహుః | అనుభూయకిమేతేనే
 త్యథచేతసిచిన్తనం ||౬౭|| ప్రీత్యప్రీతీవవోపేత్య పరేన్తస్సుఖదుఃఖయోః | బహిస్తస్మిద్దసిద్ధ్యర్థయత్నాభావోన్య
 లక్ష్మకిం ||౬౮|| మానావమానశీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిరూపిషు | చిత్రేప్రతీయమానేషుసత్సుద్వంద్వేషుకింసుఖం ||౬౯||
 ద్వంద్వనామప్రతీతిర్హి విదుషాంసుఖకారణం | నతుతత్సహనంఘోర్వంక్లేశ హేతుత్వదర్శనాత్ ||౭౦|| వాజ్తనః
 ప్రాణజీవాదితత్వేషుమయిసత్సుచ | అరూపనాశహీనేషుకథంస్యానిర్మలంసుఖం ||౭౧|| ప్రారబ్ధకర్తమూలాసు
 విషయేచ్ఛాసుచేతసి | సతీష్వవిషయానన్దసహజాప్తిశ్చమేకథం ||౭౨|| శబ్దానువిధయా ప్రాప్తం నిదిధ్యాసనస్య
 యా | బ్రహ్మైక్యమపిమేవ్యగంశోకమోహాత్తుతేరిహ ||౭౩|| శోకమోహవిహీనత్వమేకత్వ మనుపశ్యతః | స్రవ్య
 క్తనైవమేసిద్ధంసదైకత్వవివర్జనాత్ ||౭౪|| అఖడ్గాకారసిష్టాచేత్సహజాసర్వదాభవేత్ | తతస్సర్వవికారాణామ
 ప్రతీత్యాప్యమాత్రతః ||౭౫|| శోకమోహాద్యనర్థభోగీవిముక్తస్యసదామమ | ప్రారబ్ధకర్తనాశేనసిద్ధ్యేత్సానిర్వికార
 తా ||౭౬|| తస్మాత్ప్రారబ్ధకర్తకమూలకస్యనిష్ఠయే || దేహాదిప్రతిభానస్యయత్నఃకార్యోమయామ్రతం ||౭౭|| అ
 శ్రోపాయోగుకాప్రాతఃప్రప్తవ్యోరుద్ధతివతో | ఇత్యేవనిశ్చితేరాజ్ఞానంబహువారుణోదయః * (౭౮)

—* ఇతితత్వసారా ణి కర్త కాణ్డస్యద్వితీయపాదేనకొనవింశోధ్యాయః *

ఋషయః* భగవన్వ్యాససర్వజ్ఞసద్గురోకరుడానిధే | భగీరథోధశ్రీమన్తంవసిష్ఠంకిమునాచహ || ౧ || సచా
 స్సైకిమువాచాథతత్సర్వశ్చనిబోధనః | ఇత్యుక్తస్తైర్గునిశ్చైస్తైర్వ్యాసవివమవోచత || ౨ || వ్యాసః* నిర్వృత్తఃత్యక్
 త్సమహీపాలోభగీరథః | భగవన్తంవసిష్ఠస్తంకత్వాశ్రీగురునాయకం || ౩ || స్రణమ్యవినయోపేత ఇదంపప్రచ్ఛ
 సాదరం | కణ్ఠముక్తావ్రుదన్నేవసంసారార్తింహృదిన్మరణ || ౪ || భగీరథః* భగవన్సద్గురోశ్రీమదీనత్రాణపరా
 యణ | కృతపూర్వోపరాధోమేక్షస్తవ్యోదయయాత్యయా || ౫ || జీవన్ముక్తిపదప్రాప్తిమాత్రేణమమధన్యతాం | అ
 బ్రువంహిపురాశ్రీమంస్త్వయిసర్వార్థవిత్తమే || ౬ || ప్రారబ్ధకర్తవత్సేవసుఖదుఃఖేషుసత్స్వపి | ఇతిత్వయోక్తం
 వచనంమయానాలోచితంఖిలు || ౭ || స్వామిన్యద్యదభూద్దుఃఖంరాజ్యతన్త్రీవశాన్తమ | తత్తద్వర్ణయితుం శక్య
 నైవవాచామగోచరం || ౮ || అతస్తత్సర్వమాస్తాంమేప్రారబ్ధప్రతిభానకః | నివర్తేతాధునాయేన తముపాయం ద్రు
 తంవద || ౯ || ఇత్యుక్తోభగవాన్సాక్షాద్భగ్నాపుత్రోదయానిధిః | వసిష్ఠస్సన్తితంక్షత్వమిదంవచనమబ్రవీత్ ||౧౦||
 వసిష్ఠః* రాజకజీవద్విముక్తోసిద్ధస్యస్త్వన్నాత్రసంశయః | తథాప్రారబ్ధబద్ధత్వాన్నత్ప్రప్తేవిజాయతే ||౧౧||
 ప్రారబ్ధకర్తభగ్దానాంసమ్యక్జ్ఞానవతామపి | వ్యవహారప్రవృత్తానాంకుతస్తప్తిర్పిరంకుశా ||౧౨|| ప్రారబ్ధకర్తబ

ద్ధోపియదివ్యాపకవర్జితః । జీవన్ముక్తోనదుఃఖోస్యాదృతాత్రేయాదివత్తదా ॥ ౧౩ ॥ వ్యాపారేమహాకష్టిత్వాలోకరక్ష
ణకారణే । దృష్టదుఃఖంవినాశేనపోషితుంశక్యతేనృప ॥ ౧౪ ॥ వ్యవహారవిముక్తానాంయతీనాం స్వాత్మయోగినాం ।
అపారభృంబభత్వేదృష్టదుఃఖంహిదాధతే ॥ ౧౫ ॥ దత్తాత్రేయాదయశ్శ్రీమద్విష్ణ్వంశాయతినాయకాః । బాహ్యవిత్తే
పహీనాఅప్యన్త్రికాష్టాస్తుకర్తృణా ॥ ౧౬ ॥ అస్తర్బహిశ్చవ్యాపారా నిరుద్ధాశ్చేదశేషతః । సర్వప్రతీతినిర్ముక్తానై
ష్కర్త్యాద్యాన్వితేసుఖం ॥ ౧౭ ॥ స్వానందేనపరాత్మప్తిస్తేషామేవనిరంకుశా । ప్రారబ్ధకర్మనాశేన విదేహత్వత్వ
సంభవాత్ ॥ ౧౮ ॥ ప్రతిభానం కథంనశ్యేత్సతిప్రారబ్ధ కర్తృణి । కథంవాప్రతిభానేవ దృష్టదుఃఖంనసంభ
వేత్ ॥ ౧౯ ॥ నృష్టభోగేషు వైరాగ్యం యదిస్యాత్తేసుప్రమృలం । సద్యఏవపరాత్మప్తిరుపజాయేతథూపతే ॥ ౨౦ ॥ స్థూల
సూక్ష్మహివైరాగ్యేత్వయాప్రాప్తిపురాన్మప । అద్యకారణవైరాగ్యంప్రాప్తేయమ్మహత్తమం ॥ ౨౧ ॥ వర్తమానశరీ
రేయద్యద్ధోజ్యమ్మయాభునా । తత్తత్సర్వమసత్తుచ్ఛమిత్యాదౌదోషదర్శనం ॥ ౨౨ ॥ అనేనభోజ్యవగ్గోమమదుఃఖ
స్తువాన్యథా । అతస్సర్వంపరిత్యాజ్యంజిహానైషేత్యతఃపరం ॥ ౨౩ ॥ త్యక్తేషుసర్వభోజ్యేషువిషసాదృశ్యచింతయా ।
దౌదాసీన్యమ్మహత్స్వప్నేష్యన్తరంగంతృతియకం ॥ ౨౪ ॥ అస్మాత్ప్రాగ్రబ్ధవైరాగ్యనిర్వికల్పాదినావభిః । సమాధి
భిఃపరబ్రహ్మణ్యాత్మానంయోజయాభునా ॥ ౨౫ ॥ సమాధ్యభ్యాసదాధ్యేనప్రతిభానవివర్జితం । నిష్కలంపరమానందం
నిత్యంధృజ్జ్వలమహిపతే ॥ ౨౬ ॥ వినాప్రాగ్రబ్ధనాశేనననశ్యేత్ప్రతిభానసం । వినాసమాధిభిశ్చైతన్మశ్యేత్ప్రాగ్రబ్ధ
మద్యన ॥ ౨౭ ॥ భోగేనైవప్రణశ్యేత్తదిత్యేషనియమోనవ । విదేహముక్తివిశ్వాస విహీనేయమస్సహి ॥ ౨౮ ॥ దే
హేమృతేవిదేహభ్యాముక్తిస్సాన్యదితియేవిదుః । తఏవతస్యాంవిశ్వాసవిహీనాభినిష్ఠిను ॥ ౨౯ ॥ దేహేన్స్థినిద్వయమానే
హిదేహవిస్మృతిరూపిణీ । విదేహముక్తిఃప్రాగ్రబ్ధకర్మనాశేనసిద్ధ్యతి ॥ ౩౦ ॥ శ్రుతి స్మృతిపురాణేషుప్రసిద్ధానైవమే
వపా । అయాపచితప్రాణాదినాశగమ్యామహత్తరా ॥ ౩౧ ॥ అథదేహేమృతేత్వస్యవిదేహస్యమహత్తనః । జీవన్ము
క్తస్యవాప్రోక్తమౌత్పతీతదశాఖయ ॥ ౩౨ ॥ నిర్వికారచిదానందబ్రహ్మమాత్రస్వరూపిణీ । సర్వప్రతీతిరహితానైదే
హీముక్తిరుచ్యతే ॥ ౩౩ ॥ ఈచృశీపరమోవారాసర్వదుఃఖనికృన్తనీ । వివేచాముక్త్యవస్థాహిదుష్టభాధరణీపతే ॥ ౩౪ ॥
దృష్టభోగేషువైరాగ్యంతవచేత్తీవ్రముద్భవేత్ । సావస్థాసులభైవస్యాన్తమసాతుసుదుర్లభా ॥ ౩౫ ॥ మాదృశాబహ
వస్సంతివేదశాస్త్రప్రవర్తకాః । బ్రహ్మరాజ్యయోలోకేస్వతంత్రాగ్రధికారికాః ॥ ౩౬ ॥ అణిమాద్యఖిలైశ్వర్యసంయు
క్తాస్సాత్మయోగినః । జీవన్ముక్తానతేషాశ్చసావస్థైవమదుర్లభా ॥ ౩౭ ॥ తపోభిఃకృతపూర్వైస్తేజ్ఞానకర్తృ సముచ్చితైః
అధికారికతాంప్రాప్తాస్తేషాంక్వాద్యవిదేహతా ॥ ౩౮ ॥ స్వస్వాధికారప్రోక్తానికర్తృణామరణాత్సదా । ఆప్రమత్తై
ర్నికర్తవ్యాన్యహూతైర్నాదృశ్యైరేహ ॥ ౩౯ ॥ సకామఫలమైశ్వర్యమనుభూయాత్తవేదినః । దేహస్తేనుభవివ్యంతిమో
త్పతీతదశాంపరాం ॥ ౪౦ ॥ అతఃచృశీనిర్బన్ధరహితత్వాన్తహాత్తనః । తవసాత్మాత్మసిద్ధ్యేతసాముక్తిదేహవర్జితా ॥
త్వంప్రమత్తవతాశ్రేష్ఠోదుస్సాధ్యమపిసాధయేః । గంగానీతాడివోభూమింబహువిఘ్నేష్యపిత్వయా ॥ ౪౧ ॥ అయా
పచితనాశేద్యకర్తవ్యేస్వసమాధిభిః । త్వమేవస్యాస్సమగ్ధోత్రతీవ్రయత్నసమన్వితః ॥ ౪౨ ॥ సమాధ్యభ్యాస విముఖా
ప్రాగ్రబ్ధంబహుమన్వతే । త్వమభ్యాసోన్ముఖస్తుచ్ఛమ్మనీష్ఠానాత్రసంశయః ॥ ౪౩ ॥ దేహాదేర్నప్రతీతిస్సాన్యస్సమాధ్య
ప్రభృతాత్తనాం । అప్రతీతాకుతోదుఃఖముక్తేభవితుమర్హతి ॥ ౪౪ ॥ ప్రతీతావపిదుఃఖస్నేత్యాహుఃకేచనమోహి
తాః । తేలోకవశ్చాకాపవదంభాహంకారదూషితాః ॥ ౪౫ ॥ సకృద్వాయుదివశ్యేయూరాత్సనమపరోక్షతః । నైవం
వదేయూర్వాచాహితేతథాకేవలంవిదుః ॥ ౪౬ ॥ సకృద్భుజ్జన్మితానందందేహాజప్రతిభానతః । తిరోహితేసుఖేతస్త్వి
న్తహాదుఃఖమవాప్నుయత్ ॥ ౪౭ ॥ పుత్రిణోమరణేపుత్రాసాన్నిధ్యేదుఃఖముత్కటం । దృశ్యతేనతథాలోకేపుత్రహీ
(౨౬)

నస్యధూపతే || ౪౯|| ధనికస్యధనాపాయేద్యశ్యతేదుఃఖముత్పలం | నతథాధనహీనస్యధనసౌఖ్యాద్యదర్శనాత్ ||౫౦||
 యద్యప్యార్థకర్తృత్వదేహాదిప్రతిభానతః | జీవన్ముక్తస్యజన్మాన్యన్నభవిష్యతికింఞ్చన ||౫౧|| తథాపిస్వప్రకాశస్యస్వ
 రూపస్యపునఃపునః | విక్షేపేనతిరోధానంసంభవేన్నాత్రశంశయః || ౫౨|| యావత్తిరోహితస్వాత్మాతావద్విక్షిప్త
 మానసః | విద్వానపినమాప్నోతిదుఃఖంద్వంద్వప్రవేశతః ||౫౩|| నిశ్చిన్వతోత్రద్వంద్వనిమిష్యేత్యేవస్వవేదినః | కుతో
 ద్వంద్వప్రవేశస్సాన్యదితికేచనమన్వతే ||౫౪|| తేచమూఢతమాలోకవేదాంతాపాతదర్శినః | మానావమానవివశాబ
 హిషాగ్రామహాత్మభిః ||౫౫|| మిథ్యాత్వనిశ్చయాత్తస్మాత్కింప్రయోజనమాత్మనః | హర్షశోకాహిజాయేలేనతో
 ద్తానావమానయోః ||౫౬|| దృష్టదుఃఖంప్రణశ్యేతప్రతిభానప్రణాశతః | ప్రతిభానంప్రణశ్యేతపాగ్రిబ్ధస్యప్రణాశతః ||౫౭||
 పాగ్రిబ్ధస్తుప్రణశ్యేతవిక్షేపస్యప్రణాశతః | విక్షేపస్తుప్రణశ్యేతసమాధ్యభ్యాసదార్థ్యతః || ౫౮ || తస్మాత్సమాధింశ్చ
 తుగోనిర్వికల్పాదికాక్రమాత్ | దృష్టదుఃఖవినాశార్థంకురుష్వధరణీపతే ||౫౯|| సమాధిభిఃపరబ్రహ్మణ్యైకైకరసే
 ద్వయే | పాగ్రిబ్ధభోక్తుర్విలయోయదాసిద్ధ్యతితేనృప ||౬౦|| తదాసర్వాణిలియేరన్తనఃపాగ్రిణ్ద్రియణిచ | లీనేష్యే
 శేషతత్యేషుస్వరూపమవశిష్యతే ||౬౧|| తవపాగ్రిబ్ధభోగేషుస్వల్పాపీచ్ఛభవేద్యదీ | అభ్యస్తేపినమాధానప్రతీతిర్విల
 యంప్రజేత్ ||౬౨|| దృష్టభోగవిరక్తానాంవిదేహపదకామినాం | సమాధ్యభ్యాసశక్తానాంతుచ్ఛంపాగ్రిభిక్తహి ||౬౩||
 సమాధాకశ్యమస్తూష్ణింస్థితిమేవహితంవిదుః | ఇతికేచనమన్వస్తేతదభ్యాసవివర్జనాత్ || ౬౪ || సతతైవోచ్యతేశా
 స్త్రేసమాధిర్క్వానలక్షణః | తత్రతుశ్రమరాహిత్యవచనమ్కాఢ్యహేతుకం ||౬౫|| మనసిబ్రహ్మణిస్వస్తిన్నఖణ్డేనమ్యగా
 హితే | మనస్థానంహిహృదయంమాంసపిండోత్పకంప్రవేత్ || ౬౬ || తచ్చాపాదశిరోవ్యాప్తసర్వనాడీనిబన్ధనం | హృ
 దయందేహమధ్యస్థంసర్వాధారన్నిగద్యతే ||౬౭|| నాడీనాంహృదయద్వారాచైశిత్వేనతిదేహినః | మహతీజాయతే
 జేహేవ్యథాసహ్యాతమాఖలు ||౬౮|| ఈదృశీతువ్యథాపూర్వంనిదిధ్యాసననిష్ఠయా | భృశంత్యయానుభూతైవతథా
 వ్యధ్యాస్తృతానృప ||౬౯|| అతస్సామాన్యతాబుద్ధ్యాసమాధౌత్వంతిరస్కృతిం | మాకృథాభూపతేనిత్యంబహుమన్య
 స్వముక్తయే ||౭౦|| పాగ్రిబ్ధదుఃఖనాశాయసమాధిన్నవినేతరః | ఉపాయోస్తిశ్రుతిస్తృతోర్భగీరథమహామతే ||౭౧||
 తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనపాగ్రిబ్ధతయసిద్ధయే | రాజ్యంపుత్రేనమర్పాశుసమాధ్యభ్యాసమాచర ||౭౨|| ఔదాసీన్యం
 సుకరమననాన్తాకృధాస్తవ్పంసమాధౌ - ప్రాణోత్కాగ్రిన్ద్ర్యాసమభిహవేద్దుస్సహౌత్సర్గమోహీ | వాచాజ్ఞా
 నీశ్వనృతమనుతిష్ఠక సమాధిన్నవిద్యాదభ్యాసార్థంశ్రమమివవధూర్నిత్యవధ్వాన్రసూతే ||౭౩|| ఆయాసేనావ్యధిగ
 తమఖణ్డైకసారంపదభ్యేత్తత్రానందోనిరుపమఉదేత్యద్భుతవైకవేద్యః | బహ్వయాసేన్రభవతిపురా పూర్ణమస్తేను
 ఖంస్యాద్గంగానేతర్యధనతిపురః కానుసాదృశ్యచిన్తా* * * * *

(28)

—* ఇతితత్వసారాయణేకర్త కాణ్డస్య ద్వితీయపాదేవింశోధ్యాయః *

1వ్యాసః || ఏవంభగీరథోరాజావస్థితేనమహాత్మనా | ఉపదిష్టస్సతేరాజ్యన్నిషీప్యనిరగాత్పురాత్ ||౧|| తదే
 వచపునర్గత్వావనన్నిర్జనముత్తమం | శుచాదేశేసమాసీనస్థిరమాననమాస్థితః |౨|| ఇన్ద్రియాణిసమస్తానినియమ్యా
 త్తానమాత్మని | ఏకీకర్తుంతుతిఞ్చకేృషభవైరాగ్యసంయుతః ||౩|| తదేన్ద్రియాణామాలోక్యచాపలంవిషయేష్వపి | ఇదమా
 హమహాతేజాముముక్షురివసంస్థితః ||౪|| భగీరథః || ఇమానిచక్షుశ్శ్రోత్రాదీనింధ్రయాణిమమాధునా | ఆత్మానమం
 తర్నియతమప్యాకర్షన్త్యహౌబహిః ||౫|| అస్మిన్విషయసాన్నిధ్యవిహీనేగిరికందరే | అపిచాపలమేవభ్యేదేహంవా
 వ్యంపురేకిము ||౬|| మయాహిజితపూర్వాణినిదిధ్యాసననిష్ఠయా | ఇమాన్యజితవద్భాగ్నివాసనామలినేమయి ||౭||
 పాగ్రిబ్ధకర్తృవిక్షేపవాసనావివశస్యమే | యదీన్ద్రియాణివశ్యానిమహదాశ్చర్యమేవతత్ ||౮|| అఖణ్డైకరసప్రజ్ఞావిద్య

తేద్యవచేతసి తథాపితత్వరంజ్యోతిర్ధ్యాతుంశకోమినేంద్రియైః ॥౯॥ వ్యవహారదశాయాఞ్చప్రజ్ఞామాభూత్పురామమ
 అనయాకింపరంజ్యోతిస్స్వరూపావిర్భవంవినా ॥౧౦॥ స్వయంప్రకాశమాత్మానం ధ్యానయోగబలాదహం ఉపలభ్య
 స్థిరాన్నిష్ఠాంకుర్యాత్ప్రతీతసంతతం ॥౧౧॥ వైదేహీంముక్తిమాసాద్య దేహావిస్మృతిలక్షణం కృతార్థస్సాన్యంగు
 రోరాజ్ఞానఫలాచతదాభవేత్ ॥౧౨॥ ధ్యానయోగవిరోధీనిచఞ్చలాసింద్రియాణిహి మర్దయన్తిబలాదేనంజీవన్ముక్త
 మపిస్వయం ॥౧౩॥ అత్రైవంసతితజ్జ్యోతిఃకథమావిర్భవిష్యతి కథంవాస్వామృతాస్వాదాన్తమత్యప్తిర్నిరంకుశా ॥౧౪॥
 ఇద్వియూతామహందాష్ట్యంకింవత్యేమాన్నిరాగసం తత్తదధేష్వనానక్తంస్వానక్తంమర్దయన్తిహి ॥౧౫॥ అథవా
 వైదోషోస్తిబాహ్యేషుకరణేషుత అంతఃకరణమేతద్ధివతుద్ధామ్యూహ్యసంస్థితం ॥౧౬॥ త్తోభయత్యఖిలైరేవమా
 త్తానంకరణైర్భృశం అతస్సర్వేంద్రియాభ్యక్షమనోదుష్టతమమ్మమ ॥౧౭॥ బాహ్యేన్ద్రియాణిశానాన్యప్యేతద్ధిహత
 మానసం అర్థేషుపేరయత్యేకంస్వయఞ్చపరిధావతి ॥౧౮॥ విషయేషునచైకత్రస్థైర్యమేతిమనోజడం పటాత్పట
 ముపాయాతిపటాఞ్చకటముత్కటం ॥౧౯॥ శకటాత్కణ్ఠకంయూతికణ్ఠకాత్తటిసీతటం తటిసీతటతఃకీటంపాదపేష్యవ
 మర్కటః ॥౨౦॥ అనేనమనసాత్యస్తవపలేనప్రమాధినా అత్తావిక్షిప్యతేచాహ్యవిషయేష్యేవనేతరైః ॥౨౧॥ అతో
 స్థిన్నిర్దితేచిత్రేనర్వంస్యాన్నిర్దితంమయా చిత్రవృత్తినిరోధాయయత్నఃకార్యోమహత్తరః ॥౨౨॥ అథవానచదోషో
 స్తిమనస్యేవంవిధేపితు పాగిరబ్ధమ్మమకర్తౌవమ్మనశ్చాలయతీహాహి ॥౨౩॥ మనఃప్రాణేన్ద్రియాణ్యేవచాలయిత్వాన్య
 కర్తృణః ఫలంస్యాత్సుఖదుఃఖాఖ్యైర్నాన్యథాకల్పకోటిభిః ॥౨౪॥ నభోజయేషులంస్వస్యమాఞ్చేత్కర్తేదమాశ్రితం
 కుణ్ఠితంపూర్వకర్తృభ్యవత్యేవహీనికృష్టతాం ॥౨౫॥ సర్వాణిపూర్వకర్తాణిభోజయిత్వాఫలానిమాం అకుణ్ఠితత
 యోత్కృష్టాన్యభవన్త్యవైయథా ॥౨౬॥ తథాన్యచనిజోత్కర్షేవాఞ్చకిన్నభవేదతః మనఃప్రభృతిభిర్నాంతశ్చ
 లంభోజయితుంహతాత్ ॥౨౭॥ విక్షేపయతిసర్వత్రవిషయేష్యద్యవేగతః కర్తృణోన్యచశార్వమైసమ్యక్పశ్యామిచా
 ధునా ॥౨౮॥ స్వస్వరూపాపరిజ్ఞానాత్పూర్వకర్తాణ్యభోజయత్ తథాదేయోవకాశోస్యేత్యేవంకోనియమోస్తి
 వా ॥౨౯॥ సుప్తావపహృతేచోర్వైత్తదావపిజాగ్రతి తేభ్యోదేయంతదిత్యేవన్నియమోనహిదృశ్యతే ॥౩౦॥ అభ్యే
 భక్షితేకాలేనిజప్రాణాత్యయేతథా స్వస్థావస్థాసుతద్భుత్వమిత్యేవన్నియమోనచ ॥౩౧॥ అతోస్యాద్యావశిష్టస్యమ
 యిప్రాగిరబ్ధకర్తృణః అభుక్త్యవఫలంశీఘ్రంధ్వంసయామ్యాత్మనిష్ఠయా ॥ ౩౨ ॥ ఇత్యుక్త్వాస్వయమేకాంతేప్యారబ్ధ
 స్యస్వకర్తృణః నిశ్చిన్యదుఃఖహేతుత్వమతిక్రద్ధోభగీరథః ॥౩౩॥ సమాధీర్నిర్వికల్పారీచారేభేసువిరక్తధీః అఖణ్డజ్యో
 తిషిబ్రహ్మణ్యావిర్భూతేనిరంతరా ॥౩౪॥ యువజ్ఞానంపరిత్యజ్యకుమారజ్ఞానమాస్తవా ॥ కుమారజ్ఞానముత్సృజ్య
 బాలజ్ఞానమథాస్తవా ॥౩౫॥ బాలజ్ఞానమపాస్యాథశిశుజ్ఞానమవాస్తవా ॥ శిశుజ్ఞానాద్యరిష్టత్వంప్రాప్తవత్ప్రపి
 భూపతే ॥౩౬॥ అభవన్నవశిష్టాస్తామాత్రాష్టోడశకర్తృణః తదావిదేహామక్తోభూత్తోడశారబ్ధకర్తృవా ॥౩౭॥
 ఏకమారబ్ధకర్తృపిసమ్యగ్జ్ఞానినియూనిహి చతుష్షష్టిస్వరూపంతద్భ్రష్టావవన్తతం ॥ ౩౮ ॥ కుమారతరత్రాప్తవ
 త్వారింశద్వరేతతః బాలేవరీయసిప్రోక్తాద్వాత్రింశత్కర్తృణోంశకాః ॥ ౩౯ ॥ శిశౌపరిష్టేసంప్రోక్తాష్టోడశాంశాస్తు
 కర్తృణః తానేవంక్రమశఃప్రాప్తస్సభూపాలోభగీరథః ॥౪౦॥ ఆనందంసిష్కుళా నందంసంపూర్ణా నందమేవచ
 అద్యైతకేవలానందంనిరానందమథాపిచ ॥౪౧॥ చిద్రూపఞ్చన్తయాత్తానఞ్చన్తాత్తానమేవచ చిత్సామాన్యస్వ
 రూపఞ్చతతోచిత్వమవాప్యచ ॥౪౨॥ సద్రూపంసన్తయాత్తానంసన్తాత్తానమేవచ సత్సామాన్యస్వరూప
 ఞ్చతతోసత్వమవాప్యచ ॥ ౪౩ ॥ సత్సానత్వోభయాతీతస్సోభవత్కర్తృవర్జితః తదేవసభూవాథయద్వాజ్ఞానస

దూరగం || ౪౪ || యత్రకర్తాణ్యకర్తాణిజ్ఞానాజ్ఞానానివానహి | సుఖానినచదుఃఖానితదేవాసౌబధూవహ || ౪౫ ||
 యదలక్షణమగ్రహ్యమత్యాజ్యభృకదాచన | యదద్వంద్వమతత్వభృతదేవాసౌబధూవహ || ౪౬ || ఇదన్వేనాప్య
 హన్వేనస్యత్వేనచమనీషిభిః | యదదృశ్యమథాక్రావ్యంతదేవాసౌబధూవహ || ౪౭ || యదమన్తవ్యమేవాథ యద
 ధ్యాతవ్యమేవచ | జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయదూరంతదేవాసౌబధూవహ || ౪౮ || ప్రశోత్తరాద్యనర్హంయస్సయాభయవి
 వర్జితం | ప్రమాత్రాదిత్రయాతీతం తదేవాసౌబధూవహ || ౪౯ || సర్వశూన్యమశూన్యంయచ్ఛూర్యాశూన్యవివర్జి
 తం | నిషేధమాత్రవిజ్ఞేయంతదేవాసౌబధూవహ || ౫౦ || అహంకారానహంకారాదేహదేహకావయత్రన | జీవాత్మ
 పరమాత్మానాతదేవాసౌ బధూవహ || ౫౧ || సర్వాణినామరూపాణి యస్మిన్నైవభవన్తిచ | హేయోపాదేయ
 శూన్యంయత్తదేవాసౌబధూవహ || ౫౨ || ఏవంప్రారబ్ధకర్తాణివివాదోగంవివాశయక | భగీరథో మహారాజోసి
 రూపబ్రహ్మతాంయయా || ౫౩ || అతోయుష్మాసుయఃకశ్చిత్పాగ్రబ్ధక్షపణోయ్యుకః | అస్తిచేస్సమాధీంస్తా ననుత్య
 తుసద్విజాః || ౫౪ || ఇత్యుక్తస్తేతుమునయోవ్యాసేనపరమర్షిణా | అత్యాశ్చర్యయతాధూయఃపప్రచ్ఛురిదమాద
 రాత్ || ౫౫ || ఋషయఃశిష్యామిథోగంవివానాశోనారబ్ధస్యభవిష్యతి | ఇతిత్వయైవయతోక్తింసూత్రే తద్బా
 ధ్యతేముహ || ౫౬ || పూర్వోత్తరవిరుద్ధార్థవాదిత్వన్వేనయుజ్యతే | అతఏవమిహస్సాభిశ్చిన్త్యతేకర్తౌతాంగతిః ||
 సజ్జితాగామికర్తాణియథానశ్యన్తిభోగతిః | తదేవారబ్ధకర్తాపిభోగేనైవవినశ్యతి || ౫౭ || ఇదంనిర్ధారణం రాజ్ఞి
 ప్రకృతేషినదూష్యతే | ప్రారబ్ధకర్తృణీక్షణేభోగాద్రాజ్యంపునస్యజక || ౫౮ || వనమేత్యనిజాభ్యాసా ద్వైదేహీమ్ను
 క్తియాగతిః | మోక్షాతీతదశాంప్రాపేత్యేవమస్తిసమన్వయః || ౬౦ || ఇతిశ్రుత్వామహతేజావ్యాసస్సత్యవతీసుతః | కృ
 త్వామన్తస్మితం ప్రాహమనీనాలోక్యసర్వశః || ౬౧ || వ్యాసః * అహిబుద్ధిమతాం శ్రేష్ఠామునయస్సంశితవ్ర
 తాః | మయాసూత్రేయదుక్తం తన్వన్దబుద్ధ్యనుసారిహి || ౬౨ || జీవన్ముక్తివసన్నత్వాత్తచ్చాస్త్రం మన్దగోచరం |
 దశద్వాత్రిం శవేదాన్తమీమాంసాగ్ధంవిన్దితం || ౬౩ || విదేహముక్తిపర్యంతమిదమత్తమగోచరం | అష్టోత్తర
 శతార్థభృకాస్త్రమత్యన్తదుర్లభం || ౬౪ || నైతేనమేవిరుద్ధార్థవాదిత్వంసంప్రసజ్యతే | అధికారానుగుణ్యేననృణామే
 వోచ్యతేమయా || ౬౫ || యుష్మాభిశ్చిన్త్యమానాసానయక్తకర్తౌతాంగతిః | సద్యోవిదేహముక్తేస్తిప్రారబ్ధకర్తా
 భలత్వతః || ౬౬ || రాశ్యేయవ్యాప్యతేస్థితాప్రారబ్ధంపయేన్నృపః | తదాభోగేనతత్త్విమితివాచ్యమ్నీషిభిః || ౬౭ ||
 ఉద్భవేనేవహిప్రాజ్ఞస్సభూపాలోమృతీంతనోః | కారయామాసవేగేనప్రబలైస్తైస్సమాధిభిః || ౬౮ || ససమాధింశ
 కుర్యాచ్చేత్తదాదేహఃపలేమిము) చిరంభుజ్జీతభోగాన్ని జీవన్ముక్తిపదేస్థితః || ౬౯ || నచోత్కాగ్రైస్తశ్శరీరాశ్చ పర
 లోకాదికంయయా | యేనదుర్తరణశంక్యంతస్యస్యాత్మాభబుద్ధిభిః || ౭౦ || తస్మాద్భోగంవివారబ్ధంకర్తృనష్టమితిరి
 తం | ఇదంనిర్ధారణంసాధుతమవిశ్వకథార్యతే || ౭౧ || భవన్తోమునయోత్రైవమధ్యేస్త్విన్నవధారితే | స్వప్నపినైవ
 శంక్యంతాంకిభృకప్యాస్తికోత్తమాః || ౭౨ || ఇత్యుక్తావసమునిర్వాప్యసస్త్వదంశఃకమలలేఖణ | స్వాహికాయయ
 యాతేచతన్నత్వాస్వాలయాన్యయుః || ౭౩ || లోకహిభోగేనవివాసనశ్యేత్పాగ్రబ్ధకర్తేనైవద్దబుద్ధిః | మన్యేతయస్స
 ర్వరహస్యభూతంసమాధికాస్త్రంపరమన్నవేద || ౭౪ || యోష్యష్టభోగేషువీరక్తిహీనోదేహముక్తివసన్తేనదేహీ
 సద్భుక్తుదుఃఖైర్భువివాధ్యమానశ్చిన్త్యశ్చతశ్చోత్తరహస్యబాహ్యః * * * || ౭౫ ||

ఇతితత్వసారాయణేకర్మకాణ్డస్యద్వితీయపాదేషికవిశోధాయః

విష్ణుః*స్వామిథోగంవివారబ్ధంకర్తృనశ్యేదితిత్వయా | భగీరథవర్జితోమహ్యాంసవ్యగుదీరితం || ౧ || తథాపి
 సజ్జితంకర్మపుణ్యంవాపాపమేవహ | భోగేనైవప్రణశ్యేదిత్యేతన్నంశయాస్పదం || ౨ || తచ్చమహ్యాంశ్వయావాచ్యం

సప్రమాణస్తథాధునా । ఇత్యుక్తోవిష్ణునాహంయదవోచంతుఃశతద్విధే ॥౩॥ పురాప్రియవ్రతోనామస్వాయంభువమ
వోస్సుతః । ఆసీత్తస్యసుతోగ్నిర్ధృస్తతోనాభిరజాయత ॥౪॥ ఋషభస్తతుతస్సామోద్యస్తస్వచంశోభవద్ధరే । అవ
తీర్ణంసుతశతంతస్యాసీద్భ్రహ్మపారగం ॥౫॥ తేషాంభరతోజ్యేష్ఠోనారాయణపరాయణః । విఖ్యాతంవర్ష మేతద్య
న్నాన్నాభారతమద్భుతం ॥౬॥ నారదోవసుదేవాయతచ్ఛ్చరిత్రమశేషతః । యథోవాచతథావయ్యోమ్యంబుజేతుణ
తేశ్రుణు ॥౭॥ నారదః॥ భరతాభ్యోమహీపాలఃపరంవైరాగ్యమాశ్రితః । భుక్తభోగామృహీంత్యక్త్వా ప్రవవ్రాజమ
హీపతే ॥౮॥ సర్వవేదాస్తతత్వజ్ఞోవైరాగ్యాతిశయేనసః । సన్త్యజ్యపత్రనగ్రామాన్వనవీచ చచారహ ॥౯॥ అవ
భూతాశ్రమేస్థిత్యాజాతరూపధరోభవత్ । జీర్ణవర్ణాశనోధూత్వా తృణవచ్ఛావయంస్తసుం ॥౧౦॥ వాసనాత్రయ
ముత్సృజ్యజడవృత్తిముపాశ్రితః । బాలోన్మత్తపిశాచాదిచర్యామాశ్రిత్యనిస్సృహః॥౧౧॥ ఉంభాహంకారదర్పాదిసర్వ
దుర్గుణవర్జితః । సర్వసంగవినిర్ముక్తస్సర్వవ్యాపారవర్జితః ॥౧౨॥ సర్వచింతావినిర్ముక్తోమత్యేభావనిర్భయః । అవసర్గ
హనేరజ్యేసత్వైరపిమహత్తమైః॥౧౩॥ ఏవంసతికదాచి తద్వనంవ్యాఘ్రాదిసంకులం । మృగయాతత్పరోవ్యాధఃకశ్చి
దేత్యధనుర్ధరః ॥౧౪॥ అన్యత్రశబ్దయామాసధనుర్జ్యాకర్షణైస్తచా । తచ్ఛబ్దశ్రవణాత్పృథుభిత్తాకాచిన్స్యగీభృశం॥౧౫॥
సంపూర్ణగర్భిణీవేగాదుత్పపాతసంభ్రమం । తదాపతచ్ఛిశుర్భూమామాతాసాసరితంపునః ॥౧౬॥ ఉల్లంఘ్యాన
న్తరస్థిరంజగామప్రాణభీయతా । తదైతంశిశుమేకాన్తమవశంభువిపాతితం ॥౧౭॥ జననీవర్జితంభూమా భ్రమ
న్తంవ్యధయాయుతం । ఆలోక్యభరతస్సోపిబభూవదయయాయుతః ॥౧౮॥ గతజత్యేవమాతోస్యశిశోఃప్రాణభయాత్
క్వవా । స్తన్యహనాదిహీనస్యనస్థిర్నిభవేద్భుత ॥౧౯॥ అతోనాథశ్శిశురయంయేనకేనాపివర్తనా । మయాసం
రక్షణీయోద్యమవాన్తేసుకృతంత్యదః ॥౨౦॥ ఇతిమత్వాతచారాజభరతోరభపాశిశుం । తమాదాయత్పడైస్తోయై
స్సాదరంసమపాలయత్ ॥౨౧॥ స్వదేహరక్షణాన క్రివిహీనోపిసభూపతే । మృగడింభావసేత్యన్తమాసక్తో భూదహ
ర్నిశం॥౨౨॥ బాహ్వార్చ్యగశిశుంభృత్వాగన్తవ్యంగచ్ఛిష్టలం । పహేవశిశునాశేతేహస్తేనచపరామృశత్ ॥౨౩॥ స్వ
యందిగంబరోష్యేనశీతోష్ణాదినివృత్తయే । ఆచ్ఛాదయతిసర్వాంగంవల్కలైశ్చదనైరపి ॥౨౪॥ సదాసక్తోమృగశి
శుర్చరతేసుతరామభూత్ । యత్రకుత్రాపిసంభ్రాన్తమపితంవేత్తిగన్ధతః ॥౨౫॥ సజాతీయాన్స్యగానన్యాన్ పశ్యన్మ
పినగచ్ఛతి । ఇంగితైస్సంవదత్యేవవాగ్విహీనోపితేనచ ॥౨౬॥ తాడితోపికదాచి తంవైరాగ్యోపరమాదిభిఃసము
జ్జతినతేనాభూదాగ్రోరాజ్ఞోధికోమృశే ॥౨౭॥ ఏవంమృగశిశౌసమ్యక్సోషితేభరతస్యతు । దేహావపాన కాలోభూ
న్నుపసన్నిహితస్తదా ॥౨౮॥ మనసాచిన్తయత్ప్రాజ్ఞస్సబ్రహ్మవిదపిస్వయం । మరిష్యామ్యహమన్యాయంమయా
దోషితవిగ్రహః ॥౨౯॥ హస్తసద్యోమృగశిశుర్వాధహీనోమరిష్యతి । ఆగతేపిదకస్తిన్స్నిహ్నేదైవాత్కుతశ్చన ॥౩౦॥
మద్వియోగోశ్శశోకాగ్నిసంతాపదయమాతురః । నజీవేదేవరాగోహితాద్యశోమయివర్తతే ॥౩౧॥ ఏవమ్మృగంస్త
రన్నేవభరతోవిబుధోపిసః । ఉత్క్రాన్తోభూచ్ఛరీతాత్స్వాత్సప్రాణస్సేన్ద్రియోమునిః ॥౩౨॥ తేనాన్త్యస్తరిణేనా
థసంభ్రతోత్పాదితేనవై । సద్యస్తడుచితంప్రాపమృగజన్తైవభూపతే ॥౩౩॥ పూర్వకర్తాశుగుణ్యేనజాయతే చరమ
స్సృతిః । అన్త్యస్త్వత్యానుగుణ్యేనపునర్జన్తచదేహినాం ॥౩౪॥ ప్రారబ్ధకర్తమాత్రేణ పోషణిష్టోభవద్భది । పున
ర్జన్తాదిరహితమశ్నువీతపరామృతం ॥౩౫॥ ఆగామితాంగతేనాపిసంభ్రతేనయంతత్వతః । పరోక్షబ్రహ్మవిత్వేనసపు
నర్జన్తభాగభూత్ ॥౩౬॥ ప్రాణోతాగ్రాన్తినిషేధోహిస్యాపరోక్షవిదశ్శృణో । ప్రసిద్ధస్సపరోక్షస్యకథం భవేత్తుమ
ర్హతి ॥౩౭॥ భోక్తజ్యేసంభ్రతేకర్త్యాత్మనస్సతిభూపతే । నాపరోక్షాత్ప్రవిజ్ఞానమపునర్జన్తవైభవేత్ ॥౩౮॥
వసుదేవః॥ భగవన్నారదశ్రీమత్సర్వజ్ఞబ్రహ్మణోత్తమ । త్వద్వాక్యేమమనన్దేహః శశ్చిదద్యోవజాయతే ॥౩౯॥ భ

రతంకేచిదాహుస్తమపరోక్షాత్తేదీనం । జన్మత్రయస్తుప్రారబ్ధం భోగానష్టమథేతచ । ౪౦ । అన్యథాహిమహాత్మ
త్వంప్రసిద్ధంతస్యహీయతే । నచాజీవద్విముక్తత్వేతస్యస్యాత్తాదృశీస్థితిః । ౪౧ । జాతరూపధరత్వా ద్యాపూర్ణవైరాగ్య
సంయుతా । తస్యస్థితిర్హి సామాన్యవిదుషోద్ధర్ల భాధువి । ౪౨ । ఇతికృష్ణేనధన్యస్యవసుదేవస్యధీమతః । వచనన్నా
రదశ్శుక్రాత్వామునిరేవమువాచహా । ౪౩ । నారదఃశివసుదేవశ్రుణుష్వైతద్వచనంమమసాదరం । మత్ప్రీతుర్భ్రహ్మణ
శ్రుత్వాతేవచామినతుస్త్వతః । ౪౪ । భరతస్యాపరోక్షాత్తజ్ఞానిత్వనోపపద్యతే । అపరోక్షవిదోదేహదుత్కాన్తిప్ర
తిషేధతః । ౪౫ । ఉత్కాన్తిప్రేరపిసంసిద్ధేప్రతిషేధేకథంభునః । జన్మావాప్తిర్భవేత్సాక్షాజ్జీవన్ముక్తస్యదేహినః । ౪౬ ।
భరతస్యతుసంసిద్ధశ్శుగజన్మతతేపరం । ద్విజజన్మచతస్మాత్సనా పరోక్షాత్తవిధుగ్రీవం ॥౪౭॥ జన్మత్రయార్థకంకర్త
ప్రార్థాభ్యాన్నచాత్మయాత్ । విదుషోనయదన్యస్యాన్యజ్ఞేహస్తవ్యరమంవిదుః ॥౪౮॥ చరమస్యైవదేహస్య ప్రార్థ
భ్యాభ్యాస్తివిశ్రుతా । అగామినభ్యేతాభిభ్యాస్తత్పూర్వేషాస్తువర్ణణాం ॥ ౪౯ ॥ జాతరూప ధరత్వాద్యా స్థితిరత్య
ద్భుతాపిసా । కర్తనన్యాసినఃప్రీత్యాహ్యవధూతస్యచశ్రుతా ॥౫౦॥ అశ్రమక్రమవత్యేషా సులభావిదుషోపిచ । య
ద్వావైరాగ్యసన్యాసీజ్ఞానహీనోపితాంప్రజేత్ ॥౫౧॥ అతోయన్నియమోనాస్తితాదృశీస్థితిరుత్తమా । అపరోక్షవి
దోజీవన్ముక్తస్యైవేతిభూతతే ॥౫౨॥ వైతేనతస్యహాహత్వ్యంహీయతేచయథోచితం । విష్ణుపుత్రత్వవిద్యత్వ విరక్త
త్వాదిదర్శనాత్ ॥౫౩॥ వైరాగ్యమపితస్యాభూద్దోషవర్జ్యవసానతః । పూర్వకర్తపరాధీనస్ససామాన్యవిదుచ్యతే ॥
అపరోక్షవిదస్సద్యోముక్తిశ్చాస్మైవధార్యతే । క్రమముక్తిఃపరోక్షాత్త విదుషశ్చమహీపతే ॥౫౪॥ యద్వాన్నాన్య
ద్యపుగ్గచ్ఛేద్యధమానవపుర్వతా । సజ్జితాగామినిర్ముక్తాసానద్యోముక్తిరుచ్యతే ॥౫౫॥ యద్వాన్కర్తాణీనర్వాణీ
క్షపమేద్ద్విత్రిజన్మభిః । పరోక్షబ్రహ్మవిచ్ఛస్యాత్క్రమముక్తిస్తుసోచ్యతే ॥౫౬॥ అసంఖ్యేయానిజన్మాని యస్యజీవస్య
భుక్తయే । భవిష్యన్తిక్రమాగ్లోకేనస్యాత్సజ్జితకర్తవాక్ ॥౫౭॥ యస్యసంఖ్యేయజన్మానిసూక్ష్మదృష్ట్యా విచారణే ।
శీలాద్యైరనుమీయస్తేనస్యాదాగామికర్తవాక్ ॥౫౮॥ యస్యైకమేవప్రకృతజ్ఞానోర్ధ్వవైషమకిచ్ఛన । ప్రాభాసిక
సంసారీనస్యాత్ప్రారబ్ధకర్తవాక్ ॥౫౯॥ ఏవంసలికథజ్ఞన్మత్రయవాక్భరతోమునిః । ప్రారబ్ధకర్తవాన్వాచ్యోవసు
దేవమసిషిభిః ॥౬౦॥ అపరోక్షాత్తవిజ్ఞానీయదిస్యాద్ద్విత్రిజన్మవాక్ । సకుతోనభవేల్లోకతతఃపఞ్చషణ్డన్మవాక్ ॥౬౧॥
శతంసహస్రమయతంజన్మానిస్మరథేతచ । గణనాద్యుతిరిక్తానిస్వవిరోధీనిచేత్యసత్ ॥౬౨॥ సాక్షాత్కారఃసహీన
త్వాదేవా భూద్భుర తస్యతు । మృగాది జన్మ ద్వితయ మితియుక్తా వధా రణా । ౬౩ । అభూన్మృగా
భిమానశ్చతస్యప్రాతిభాసికః । అస్త్యకాలేపిజాతత్వాత్పరమార్థికపవహీ ॥౬౪॥ నచకార్యసమర్థస్య ప్రాతిభాసి
కతోచితా । స్వకార్యమభిమానోస్యాజనయన్మృగజన్మచ ॥౬౫॥ అపరోక్షాత్తవిద్యోగీజీవన్ముక్తిపదంగతః । సరూ
పనష్టచిత్తాసుర్మపునర్జన్మభాగ్యవేత్ ॥౬౬॥ యథాచభరితంబీజన్మవస్త్రోచ్ఛిన్నశ్చమం । కార్యామైవంబుధస్వాన్తమి
తివేదాన్తదుస్తుభిః ॥౬౭॥ తస్మాన్నభరతస్సాక్షాత్కృతస్వాత్మేతియుజ్యతే । పరోక్షజ్ఞానవత్వస్తుతస్యజానీహీ భూ
పతే ॥౬౮॥ ఏతేనవిధిభరతస్య మహాత్మనోపివృత్తేనపూర్వజని సజ్జితకర్తృణాంత్యం । భోగేననాశకృతసర్వ రహస్య
కాస్త్రసార్థక్యసిద్ధిరితిచక్షీతిపాలనాథ ॥౭౦॥ * * * * *

— * ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాణ్డస్యద్వితీయపాదేద్వావింశోధ్యాయః * —

వసుదేవః॥ కథమ్మనీన్ద్రిశ్చిన్ద్రోరంశాదృషభయోగినః । జాతస్యసర్వజ్యేష్ఠస్య భరతస్యాప్య ముక్తతా ॥౧॥
అగామికర్తబద్ధత్వంతస్యాపియదిసంభవేత్ । సద్యోవిముక్తికస్యస్యా న్నమజస్యా త్రనారద ॥౨॥ భావిజన్మనిదానే
నవివశఃపూర్వకర్తణా । అజ్ఞోహ్యత్వన్తమేవస్యా ద్భురతోనాజ్ఞఉచ్యతే ॥౩॥ పరోక్షజ్ఞానితాయా మప్యుత్కాన్తి

ర్భుహ్నారన్ధ్రతః | బ్రహ్మలోకాప్తిహేతుర్నిశ్చయస్త్వతిభిరుచ్యతే ||౪|| నచైషాబ్రహ్మలోకాప్తిర్భుహ్నారన్ధ్ర
 ణంవిना | మ్రియమాణస్యసంసిద్ధ్యేతాభిప్రాయపినారద ||౫|| అన్యకాలేమృగస్తృత్యాబ్రహ్మస్తరణవర్జనాత్ | భర
 తస్య పరోక్షాత్ జ్ఞానిత్వేప్యస్తి సంశయః ||౬|| ఇతిపృష్ట స్సమస్తజ్ఞో నారదోమునిసత్తమః | మత్వాకుశాగ్ర
 బుద్ధితంవసుదేవమువాచహ ||౭|| నారదః || తస్యభూప పరోక్షాత్ జ్ఞానిత్వేనాస్తి సంశయః | క్రమముక్త్యర్థకం
 తద్విజ్ఞానంద్వివిధముచ్యతే ||౮|| బ్రహ్మలోకక్రమాన్తుక్తిప్రదంజ్ఞానంపరాత్తనః | ద్విప్రిజన్తక్రమాదత్రముక్తిప్రదమ
 పీతరత్ ||౯|| యద్యాముష్మికభోగస్యకారణంకర్తృసజ్జితం | అవశిష్టంభవేత్తస్య బ్రహ్మలోకోనియమ్యతే ||౧౦||
 యదైహికభోగస్యకారణంకర్తృసజ్జితం | అవశిష్టంభవేత్తస్యజన్తే హైవనియమ్యతే ||౧౧|| తతరర్తుతువిజానాతిన
 ర్వజ్జఃపరమేశ్వరః | ఏకఏవతతఃకర్తృదుర్జేయమితరైర్నృప ||౧౨|| జ్ఞాతమప్యన్యథాకర్తుంకర్తృజేననశక్యతే | తస్మాపి
 కర్తృబద్ధత్వాదీశస్యబ్రహ్మజేదినః ||౧౩|| సజ్జితాగామిహీనోపిసహిప్రాసాదబ్రహ్మాత్మనః | జానన్మపివిమోకున్మత్తుమతే
 వివశస్యతః ||౧౪|| వశిత్వస్తుయథాజీవన్తుక్తస్యాతోపచర్యతే | తథైవతస్యబ్రహ్మత్వ నిష్ఠత్వాదాపచారికం ||౧౫||
 భరతస్యాగ్రజత్వేపివిరక్తత్వేపిచాధికం | విష్ణవంశజనితేష్వపినద్యోముక్తతాభవత్ ||౧౬|| తస్యసజ్జితబద్ధనేనసద్యో
 ముక్తత్వవర్జనాత్ | తథైవాన్యేచసర్వేస్య రితికోనియమోస్తివా ||౧౭|| కర్తృత్రయవశాఏవ సర్వేషిప్రాణినోభువి
 ఆగామ్యరబ్ధవివశఃపరోక్షజ్ఞానవాన్మరః ||౧౮|| ఆరబ్ధమాత్రవివశోపరోక్షజ్ఞానవాన్మరః | ఆరబ్ధాదపినిర్ముక్తో విదే
 హామముక్తగమ్యతే ||౧౯|| ఆగామిమృగదేహేనవైవశ్యాన్భరతస్యతు | పరోక్షజ్ఞానవత్సంహినిశ్శంక మవధార్యతే ||౨౦||
 అనన్తరీయేభరతోమృగజన్మనిభూపతే | తపోవిశేషాదగమత్పూర్వప్రజ్ఞాన్నిరంకుశం ||౨౧|| తయాసర్వత్రవివశయే
 భీత్యావైరాగ్యముత్తమం | ఉపేక్ష్యజీర్ణపర్ణాన్యప్యధికన్నహ్యభత్యయత్ ||౨౨|| మృగజాతీయచేష్టాభ్యో వ్యావృత్త
 శ్చాన్తమానసః | కాయక్లేశన్నిరాహారాత్తపస్వీవాకరోద్భృశం ||౨౩|| యథేష్టంవిషయాః కుఞ్చన్మపిపాపైర్విచేష్టితైః |
 నభిష్యేతమృగత్వేననిషేధవిధివర్జనాత్ ||౨౪|| తథాపిపూర్వజ్ఞానేనసర్వోపరతిసంయుతః | నినాయసమయాః కుర్వ
 స్కేవలంప్రాణధారణం ||౨౫|| అథద్రాహ్మణజన్తాపసర్వశ్రేష్ఠతమన్నృప | తస్మిన్సనరమేజన్తన్యాత్మానమప
 రోక్షతః ||౨౬|| విదిత్వాసజ్జితాగామిసర్వకర్తృవివర్జితః | జీవన్తుక్తిప్రదంగత్వారరాజధరణీతలే ||౨౭|| ప్రారబ్ధం
 త్మపయిత్యాభిరూపంద్వంద్వవర్జితం | పరంబ్రహ్మగమద్వాచామ్నసామష్యగోచరం ||౨౮|| తస్మాత్త్వంధరణీపాలవ
 సుదేవమహామతే | అవశ్యమనుభోక్తవ్యం పూర్వకర్తేతినిశ్చిను ||౨౯|| యథాప్రకాశస్సావిత్ర స్తమోనాశయతిస్వ
 యం | తథాపుణ్యానికర్మాణిపాపాన్యేవేతికేచన ||౩౦|| తదయుక్తంహిపుణ్యానాం భోగాగ్ధత్వంవిధీయతే | మో
 త్కార్థత్వస్తునిహామపుణ్యానాంక్రమశోనృప ||౩౧|| అన్యోన్యబాధకత్వస్తన్నభవేత్పుణ్యపాపయోః | తద్విరుద్ధస్వ
 భావత్వస్తేవంవిధిమహీపతే ||౩౨|| జేహిలోభోజయత్స్వాత్మ ఫలంపుణ్యేమకర్తృసు | పాపానిహినిరుద్ధ్యస్తేఫల
 దాతృపుణ్యధాత్తనాం ||౩౩|| తథాన్యేషుపాపేషుస్వఫలంభోజయత్సుతాః | పుణ్యకర్మాణిరుద్ధ్యస్తేఫలదాతృపుణ్య
 ధాత్తనాం ||౩౪|| పుణ్యపాపానిమిశ్రాణ్య ప్యాత్మనామేవచక్రమాత్ | భోజయన్నిఫలంలోకాన్నల్వేవయుగప
 త్యుచిత్ ||౩౫|| సూక్ష్మదర్శనహీనత్వాన్తస్యస్తేకేచిదాత్తనాం | సమకాలోత్థితందుఃఖం సుఖరూపం ఫలన్వితి ||౩౬||
 అతోసపుణ్యపాపానామపృథక్ఫలదాతృతా | మన్తవ్యానాపివిబుధైర్బాధకత్వంపరస్పరం ||౩౭|| భోగేనైవత్యయ
 స్తేహంవినిప్రాసాదబ్రహ్మనిమం | విదేహముక్తేవైఫల్యంయాతి తద్దినరాధిప ||౩౮|| యేజీవన్తుక్తిమాత్రేణ మోక్షాపీ
 తపదంయయుః | తైస్సర్వవిధిసంఘక్తంసజ్జితాదిత్రయంక్రమాత్ ||౩౯|| వసుదేవః | భగవన్నారదశ్రీమత్ భోగే
 నైవప్రాశ్యతః | ప్రాప్యపాపభిక్ష్యేషుర్జయోనసమజ్జనః ||౪౦|| పరోక్షబ్రహ్మవిద్వాన్వి ప్రాయశ్చేర్థ పథేపిచ |

విధూయపుణ్యపాపేస్వేబ్రహ్మలోకస్నిగచ్ఛతి ||౪౦|| సుహృద్విషవైతస్యైతేపుణ్యపాపేత్రగచ్ఛతః | ఇతిశౌతశ్చసి
 ధాన్తోవైయర్థ్యంయూతినారద ||౪౧|| తస్మాత్త విదుషఃపుణ్య పాపయోసిద్ధపూర్వయోః | గ్రహీతయోఃకథం భోగ
 శ్శత్రుమిత్రేర్భవేదిహ ||౪౨|| తస్మాద్భోగవివైవస్యాత్సంక్షయఃపూర్వకర్తృణాం | ఇతిభాతిమమశ్రీమన్యథార్థంబూ
 హీసద్గురో ||౪౩|| నారదః | బ్రహ్మలోకంగతస్యాత్త విదుషోయావిభూతయః | అణిమాద్యాఃప్రసిద్ధ్యన్తితాఃపుణ్య
 నాంఫలానియత్ ||౪౪|| అతఃకానిచిదేవాత్రపరోక్షబ్రహ్మ వేదినా | పరార్థకానిపుణ్యానివిధూయ నైఖలానిన ||౪౫||
 గృహ్యన్తేచపరైస్తానికేవలన్న పరాణితు | పాపానివైసమస్తానివిధూయ నైస్యవేదినా | ౪౬ | పాపకర్తృఫలీభూత
 దుఃఖతేశవివర్జనాత్ | బ్రహ్మలోకేననుశయాదనావృత్తిశుతేరపి | ౪౭ | ఆత్మత్వాన్విర్థపరార్థాని పాపకర్తృణిశ
 త్రవః | గృహ్యన్తీతినమస్తవ్యంస్వార్థానాంపూర్వభోగతః | ౪౮ | భోగేనక్షపితానామప్యాత్మార్థాగ్రాహకర్తృణాం
 న్యాయాద్ధికాకతాభీయాద్ధూననన్తూపచర్యతే | ౪౯ | పరోక్షజ్ఞానినస్తస్య కుతఃపుణ్యంపరార్థకం | లోకసంగ్రహ
 బుద్ధ్యాహికుర్యాత్సమ్యక్పరాత్తవిత్ | ౫౦ | ఇతిచేన్నైషదోషోస్తిపరోక్షవిదుషాపిహి | కామ్యకర్తృణిలోకార్థే
 కర్తవ్యాన్యేవకానిచిత్ | ౫౧ | నోపయుజ్యస్తవీతస్యతానికర్తృణ్యసంశయం | నిమామకర్తృణామేవ స్వోపయు
 క్తత్వదర్శనాత్ | ౫౨ | జ్ఞానోదయాత్పురాయానిపుణ్యకర్తృణిదేహినా | కృతానివిభోగార్థాన్యనాత్తజ్ఞతయా
 నృప | ౫౩ | తేషాంఫలానిభుజ్యన్తేబ్రహ్మలోకేవిభూతయః | తాన్యేవభోగాన్నశ్యన్తిసజ్చితాఖ్యానిచాగ్రతః ||౫౪||
 జ్ఞానోదయాత్పురంయూనిక్రియన్తేసుకృతానివై | తానిలోకార్థకాన్యేవ ధూయన్తఇతినిశ్చిను ||౫౫|| కేచిత్తునిర్గుణబ్ర
 హ్మవిద్యాయాస్తావిభూతయః | ఫలాన్యేవనతుస్వీయకర్తృణామిత్యసద్విదుః || ౫౬ || నిర్గుణబ్రహ్మవిద్యాయాః కథ
 మైశ్వర్యహేతుతా | నిశేయసార్థకత్వంహిసర్వతోద్భవ్యతేశుతా || ౫౭ || క్వచిత్క్వచిత్తువిద్యాయా స్తస్యాలభ్య
 దయార్థతా | స్తుత్యగ్నేవోచ్యతేముఖ్యంఫలమ్ముక్తిరసంశయం | ౫౮ | తస్మాత్తాఃకర్తృభిఃపూర్వై స్సగుణో పాస
 నాత్తజ్ఞైః | విభూతయఃప్రజాయన్తేబ్రహ్మలోకేయతేర్నృప | ౫౯ | ఇత్యుక్తోవసుదేవస్సనారదేసరమాపతే | భో
 గేనైవప్రణశ్యేతప్రాకరార్థాణిత్యజానత | ౬౦ |

— * ఇతితత్వసారాయణేశకర్త కాణ్డస్యద్వితీయపాదేత్రయోవింశోధ్యాయః * —

విష్ణుః | భగవత్కదక్షిణామూర్తేసద్గురోకరుణానిధే | కర్తృణిసజ్చితాగామిపాగ్రిర్భాఖ్యానితేముఖాత్ | ౧ |
 జానామ్యహంతభాష్యత్రకస్త్రిత్పాగ్రిర్భగకర్తృణి | సంశయోజాయతేస్వామిస్తమసద్గురునాయక | ౨ | పాగ్రిర్భగమేక
 మప్యన్త్యంకర్తృభోగార్థకన్మృణాం | ఇచ్ఛానిచ్ఛావరేచ్ఛాభిప్రీతివిధస్తత్ప్రచక్షతే | ౩ | తంభేదమ్మమవిస్పష్టంబూ
 హీకర్తృవిదాంవర | ఇత్యుక్తోవిష్ణునాపూర్వంయదవోచంవిధేశుణ | ౪ | ఋషయశ్చసురావిష్ణోయేనస్తీహా ధికారి
 కాః | ఇచ్ఛాపాగ్రిర్భగర్తృణస్తేవిజ్ఞేయాస్వయోగినః | ౫ | అధికారేచ్ఛయాపూర్వంస్వరూపజ్ఞానినోపితే | కామ్య
 కర్తృణ్యకుర్వన్తిప్రాస్తాస్సమాన్యజీవతాం | ౬ | యతోస్తికర్తృణాంభోగోహేతుశ్చజ్ఞానినా న్తతః | భోగమోక్షో
 స్తవీతేషాంజ్ఞానకర్తృవతాంహాశే | ౭ | భోగమోక్షోభయేచ్ఛానాంతేషామత్రాధికారిణాం | ఇచ్ఛాపాగ్రిర్భగదా
 నాంస్వసుఖన్ననిరంకుశం | ౮ | జీవన్ముక్తిపదస్థానామపితేషాం స్వయోగినాం | విదేహముక్తిహీనత్వాత్స్వసుఖం
 సాంకుశంధృవం | ౯ | స్వాత్మజ్ఞానవిహీనాయేజీవాస్సన్తిజగత్ప్రయేతేనిచ్ఛార్భగర్తృణోవిజ్ఞేయాఅవిచేకినః | ౧౦
 నికృష్టజన్తసుప్రాప్తేష్వభూన్నేచ్ఛాపురాఖిలు | అనిచ్ఛయైవసంప్రాప్తంపాగ్రిర్భగైర్నైరనాత్తభిః | ౧౧ | అనిచ్ఛా
 ర్భగబద్ధానాంవివేకాదివివర్జనాత్ | లోకేసామాన్యజీవానాంసన్తిపూర్వోత్తరాణిచ | ౧౨ | యానితేభరణౌజన్తా
 న్యిభవన్తధుస్థూదన | రామకృష్ణాద్యభిఖ్యానిపరేచ్ఛార్భగతోవిదుః | ౧౩ | రాజ్ఞోదశరథస్యాథవసుదేవస్యచేచ్ఛయా

దేవర్షిణాబ్జబద్ధోభూస్తైస్తస్యంప్రాభకర్తభిః । ౧౪ ॥ నిత్యశుద్ధవిబుధాత్మ నిష్కస్యాపితవప్రభోః । యదస్త్రీభక్తవా
త్సల్యంతద్ధిస్వాభావికమహత్ । ౧౫ । ఉపాసిత స్తస్యతైఃపూర్వంభక్తైర్దశరథాదిభిః । రామాదిజన్మభిస్తేషాంప్రా
యచ్ఛీఘ్రేష్టమాదరాత్ । ౧౬ । పరేచ్ఛార్భక ర్తృవంవిధస్తేపంకజేక్షణ । పరిహార్యన్న కేనాపివినాభాగంకదాచన ॥ ౧౭ ॥
నకేవలస్తవాస్త్యేతత్పరేచ్ఛార్భకబద్ధనం । బ్రహ్మణశ్చైవస్యాస్విత్సస్థిన్ధన్విః । ౧౮ । కేచిత్తుత్తవిధస్యాస్య
ప్రారబ్ధస్యాత్మవేదిని । వర్ణయన్త్యుపపత్తిస్తదయుక్తంసూక్ష్మదర్శనే । ౧౯ । ఇచ్ఛానిచ్ఛాపరేచ్ఛానాంవర్తమానశశి
రగం । మనశ్చైతస్యాదధిష్ఠానంవిషయోవిఫలస్తదా । ౨౦ । యదుక్తంవిఫలారబ్ధంతవపూర్వంశ్రియఃపతే । తదస్మా
త్సఫలంభూత్వాతేషామాగామితామియాత్ । ౨౧ । ఇచ్ఛానిచ్ఛాపరేచ్ఛాభిర్విఫలారబ్ధకర్తృసు । అనాత్మజ్ఞాప్రవ
ర్తేతనత్వాత్తజ్ఞః కదాచన । ౨౨ । సఫలారబ్ధకర్తృవ విషయోస్త్వీతి దేచ్ఛుః । భోగరూపంహి సఫలం తత్రే
చ్ఛాత్రితయంకుతః । ౨౩ । ఇచ్ఛానాం వర్తమానానాం సద్యవీవఫలంయది । క్రియాన పేక్షంలభ తేససాత్మా
దీశ్వరోభవేత్ । ౨౪ । ఇచ్ఛామాత్రాత్ప్రభో స్సృష్టిర్నాయ త్వాద్యుజ్యతేఫలం । నత్వాత్తజ్ఞానినో మాయా
శక్తిహీనస్యకించన । ౨౫ । అతోమదుక్తరీత్యైవ ప్రారబ్ధం త్రివిధంహరే । విజానీహిన సద్దేహ స్సల్పాపిత
వయుజ్యతే । ౨౬ । అథవాసఫలారబ్ధం విఫలాపేక్ష మత్రచ । ఇచ్ఛానిచ్ఛాపరేచ్ఛా భిన్త్రయాణాం విషయాంక్ర
మాత్ । ౨౭ । విజ్ఞేయంతారతమ్యేన భోగాభ్యుపగమాదిహ । బ్రహ్మవిద్వరవర్యాంసః ఖలుప్రారబ్ధబద్ధనాః । ౨౮ ॥
విష్ణుః । కైలాసాధిపతిన్ద్రిలోకజనకం బాలార్కకోటి ప్రభంబిలాలోలు పచణ్డికాకుతుకదం కైలాద్యభీష్టప్రదం
కాలాత్యస్తభయంకరం గుణనిధింహాలాహల గ్రీవకంపేలాతీత మనోజ్ఞ భూరిచరితం కైలాధిపన్త్యాంభజే । ౨౯ ॥
వస్తేత్వాం కరణైః ప్రీధిర్గిరిపతిం కున్దేన్దుశంఖ ద్యుతింబృన్దే భూతగణస్య దుర్లభతరంత్యన్దేహి వాసంమమ । శన్దే
వాఅసురాశ్చసర్వమునయస్త్యాం దేవయాచస్తానం దేమగ్నమముం వినాపరతరేకం దేవమన్వాశ్రయే ॥ ౩౦ ॥ ఆప
న్నార్తిముషాపదానతిజనాభీష్టప్రదానక్షమాగ్నం సారాతపమానలోకపరమ శ్రేయోమయచ్ఛాయకాః । కర్తాక
ర్తృవికర్తృబోధ చతురాస్తేశంక రాశ్శాంక రానిత్యంమద్భృదయేవసస్తుసకలాఘాఘాభ్రవాతాగుణాః ॥ ౩౧ ॥ సర్వాంగా
యసదాశివాయగురవేచేతోభవద్వేషిణేభక్తస్వాన్తలసత్పదాబ్జయుగళాయానందపాథోధయే । నామోచ్ఛార్ణ
సక్తలోకకలుషధ్వాంతోఘవణ్డాంశవేప్రాప్తన్నాభయదా యకాయసతతంపఞ్చాస్యతుభ్యన్నమః ॥ ౩౨ ॥ దక్షస్యా
ప్యధిపస్యయాగమకరోద్యద్యన్నిమిత్తంవిభోర్వ్యర్థంయచ్ఛయదర్థమేవ బహుశఃప్రాకోశయద్రావణం । యద్ధేతోర
కరోత్సమస్తజలధీన్యత్సన్నికృష్టస్థితాంస్తస్యాదేస్సు కృతప్యభూధరచరం తజ్జీవితంభావయే । ౩౩ ॥ గౌరీనాయక
మద్రకన్దరజవంనాగాధిపాలంకృతంకారుణ్యాయనిధింస్తరారి మహితప్రాణాచలేన్ద్రాయుధం । భక్తానాంహృ
దయేవసంతముమయస్త్రిష్టాంగకంశంకరంనిత్యం మామకసంసృతిప్రశమనంవందేగురూణాంగురం ॥ ౩౪ ॥ వాస
స్తేగజచర్తభూషణ మహిర్వాసప్రదేశోనిశం ప్రేతాస్త్వాదియతశ్చృశానధరణిర్వృద్ధోవృషోవాహకః । ఆహారోగర
శంప్రవృత్తిరభితోభిటాటనంగీయసేభక్తాభీష్టఫలప్రదశ్శృతి శతైర్క్తాయన్నమస్తేముహుః ॥ ౩౫ ॥ వేదాన్తోపవసేమ
నోహరతశేశంభుర్తయూరాయతే । భక్తస్వాన్తసరోజదుఃఖఘనయోర్భృం గప్రవాతాయతే । శ్రీగౌరీహృదయేష్ట
పూరణవిధాన్వగ్లోకవృక్షాయతేమత్సింసారత మోనివర్తనఇహప్రోద్భవినేశాయతే ॥ ౩౬ ॥ ఏవంస్తుత్వావిధేష్టు
స్తవ్యత్వితామదనుజ్ఞయా । కైకుత్స్థమగమత్థానమాత్మనఃపరమంమహత్ ॥ ౩౭ ॥ అథనందీమదుక్తేర్థేవిష్టవెసంశయా
న్వితః । మామపుచ్చశ్శ్రీణమైవంవినయావనతాననః ॥ ౩౮ ॥ నందీ ॥ సర్వలోకగురోస్వామిభగవత్ దక్షిణానన

నుదుక్తంహరయేతత్రసంశయోజాయతేమమ ॥౩౯॥ బ్రహ్మవిష్ణుశివానాశ్చకథం ప్రారబ్ధబద్ధనం । నిత్యముక్తస్వ
 రూపాహిప్రసిద్ధాఈశ్వరాస్త్రయః ॥౪౦॥ కర్తృబద్ధస్తుజీవానామనాత్మజ్ఞతయాశ్రుతః । ఈశానామపితత్వత్వేకకథమి
 శ్వరశబ్దతా ॥౪౧॥ విష్ణుర్దశరథాదీనాంపరేషాంయద్యపీచ్ఛయా । రామాదీనామరూపాభ్యామవతీర్ణోభవత్త్విశా ॥౪౨॥
 తథాపితేనతస్యైతదారబ్ధమితి నోచితం । జీవానాంసంజ్ఞితాగామికర్తృణాంహితదుచ్యతే ॥౪౩॥ కథంసంజ్ఞితహీనస్య
 పరబ్రహ్మార్థవస్యచవిష్ణోఃప్రారబ్ధబద్ధత్వంవక్తుంశక్యన్దయానిధే ॥౪౪॥ గురుమూర్తిః ॥ ఈశ్వరాఅపితేనద్విబ్రహ్మవి
 ష్ణుఃపాస్త్రయః ॥ ప్రారబ్ధకర్తృసంబద్ధాభవన్త్యైతనసంశయః ॥౪౫॥ నిత్యముక్తస్వరూపత్వంబ్రహ్మజన్యత్వమేవవా ॥ బ్రహ్మ
 విత్వాచ్చమాయిత్యాత్రేషామేవోపచర్యతే ॥౪౬॥ ఆదౌకశ్చనజీవస్సన్ననిచ్చారబ్ధకర్తృవాక్ ॥ ఇచ్ఛాప్రారబ్ధవశతో
 విష్ణుత్వమగమత్తతః ॥౪౭॥ పరేచ్ఛారబ్ధవశతస్సరామాదిన్దయాపతాం । అగమల్లోకరత్నార్థమతఃకర్మీతినీచ్ఛయః ॥౪౮॥
 జీవానామివచేశానాంకర్తృత్రయనిబద్ధనే । సత్యపిస్వాత్మవిజ్ఞానశక్తిభిస్తేధికామతాః ॥౪౯॥ బ్రహ్మవిష్ణుశివాస్తేపిభవం
 త్యేవాధికారికాః । జగత్సృష్టిస్థితిలయాన్యత్కర్తృణివచతే ॥౫౦॥ అధికారికతాంజీవావీవసంస్కృతమానసాః ।
 సంప్రాప్త్యున్మిత్రిభిర్యుక్తైః కర్తృభిస్సంజ్ఞితాదిభిః ॥౫౧॥ జన్మాంతరశతోపాత్తజ్ఞానకర్తృసముచ్చయాత్ ॥ అధికారప
 దప్రాప్తిస్తారతమ్యేనకథ్యతే ॥౫౨॥ అతఃఈశాస్త్రయోగ్యేతేనప్రత్యక్షాద్యధిక్యతాపురా । జీవావీవాభవన్నందిన్నత
 తేమాస్తుసంశయః ॥౫౩॥ అస్మిన్నగ్రహరేరంశోదత్తాత్రేయాభిధోమునిః ॥ అవధూతోపనిషదిప్రామాణ్యేనజగాదచ ॥౫౪॥
 ఐహికాముష్మికప్రాతసిద్ధ్యముక్త్యైవసిద్ధయే । యద్యత్కృతంమయాపూర్వంతత్సర్వమధునాకృతం ॥౫౫॥ ఇత్యై
 హికార్థసిద్ధ్యుక్త్యాపురాసిద్ధ్యతిజీవతా । ఐహికాదిఫలేచ్ఛత్వంజీవానాంఖలాయుజ్యతే ॥౫౬॥ పశుపత్యౌదయోలోకతి
 ర్యశ్చస్సంతియేధమాః । దేహవత్వేనతేషాశ్చయజ్యతేకర్తృబద్ధనం ॥౫౭॥ బ్రహ్మతత్ప్రాదివగ్దస్తా మనుష్యామధ్య
 మాశ్చయే । దేహవత్వేనతేషాశ్చయజ్యతేకర్తృబద్ధనం ॥౫౮॥ యేదిక్పాలాదయోదేవాఉత్తమాస్సన్తినాకినః । దే
 హవత్వేనతేషాశ్చయజ్యతేకర్తృబద్ధనం ॥౫౯॥ అసురాస్సంతియేదుష్టారాక్షసాశ్చాధమాఃపరే । దేహవత్వేనతేషా
 శ్చయజ్యతేకర్తృబద్ధనం ॥౬౦॥ యేకిన్నరాకింపురుషానాగా గన్ధర్వకాఅపి । దేహవత్వేనతేషాశ్చయజ్యతేకర్తృబ
 ద్ధనం ॥౬౧॥ యేబృహస్పతిశుక్రాద్యాస్సరదైత్యాదిదేశికాః । దేహవత్వేనతేషాశ్చయజ్యతేకర్తృబద్ధనం ॥౬౨॥ కర్తృ
 దేవాశ్చయేనన్తిపితృదేవాఃపరేపిచ । దేహవత్వేనతేషాశ్చయజ్యతేకర్తృబద్ధనం ॥౬౩॥ ప్రజాపతతదీయాశ్చ సర్వ
 దేవాధికామతాః । దేహవత్వేనతేషాశ్చయజ్యతేకర్తృబద్ధనం ॥౬౪॥ అన్యేబ్రహ్మతదీయాయేయేచవిష్ణుతదీయాకాః
 దేహవత్వేనతేషాశ్చయజ్యతేకర్తృబద్ధనం ॥౬౫॥ అన్యేరుద్రతదీయాయేయేచేశ్వరతదీయాకాః । దేహవత్వేనతేషా
 శ్చయజ్యతేకర్తృబద్ధనం ॥౬౬॥ సాలోక్యాదీంశ్చయేమోక్షాప్రాప్త్యాలోకేషుతేషవి । దేహవత్వేనతేషాశ్చయ
 జ్యతేకర్తృబద్ధనం ॥౬౭॥ యేకేచనపరబ్రహ్మవ్యతిరేకేణసంస్థితాః । దేహవత్వేనతేషాశ్చయజ్యతేకర్తృబద్ధనం ॥౬౮॥ య
 ద్భృహ్మనిష్కలంప్రాక్తంసచ్చిదానందలక్షణం । దేహహీనతయాతస్యనయక్తంకర్తృబద్ధనం ॥౬౯॥ యశ్చాన్యః పర
 మాత్మ్యాఖ్యఃపరిపూర్ణచిదాత్మకః । దేహహీనతయాతస్యనయక్తంకర్తృబద్ధనం ॥౭౦॥ యశ్చప్రకృతినయక్తః పురు
 షఃపరమశ్శ్రితః । దేహహీనతయాతస్యనయక్తంకర్తృబద్ధనం ॥౭౧॥ యశ్చకూటస్థచిద్రూపప్రాదేశాదిప్రమాణ
 వాక్ ॥ దేహహీనతయాతస్యనయక్తంకర్తృబద్ధనం ॥౭౨॥ యస్త్రిపాదమృతాకారస్త్రిగుణాతీతవిద్ధనః । దేహహీ
 నతయాతస్యనయక్తంకర్తృబద్ధనం ॥౭౩॥ విదేహముక్తింయఃప్రాప్తోఖణ్డైకరసరూపతః । దేహహీనతయాతస్యనయ
 క్తంకర్తృబద్ధనం ॥౭౪॥ యచ్ఛాన్యత్సకలాతీతమవాఙ్మనసగోచరం । దేహహీనతయాతస్యనయక్తంకర్తృబద్ధనం ॥౭౫॥
 తస్మాన్నన్దివిజానీహిబ్రహ్మవిష్ణుశివాఅపి । దేహవత్వేనసంబద్ధాఃకర్తృణేతిషదుక్తిభిః ॥౭౬॥ జీవనాంసర్వకర్తృణి

స్వేషాంజానన్తితేపిచ | నత్వన్యథియతుంకిచ్చిచ్చక్తువన్తికదాచన || ౭౭ || నన్తి || స్వామింస్త్రియాణాన్దేవానామస్త్రీయ
ద్యపిదేహితా | తథాపిక్ర్తబన్ధస్సాన్యన్యైవేతీదమ్మయోహ్యతే || ౭౮ || శరీరిత్వేపితేషాంయద్దేహమామాయామయామ
తాః | నతుపశ్చమహాభూతవికారాస్తన్మక్ర్తితా || ౭౯ || పాశ్చభౌతికదేహత్వాజ్జీవానాంక్ర్తబన్ధనం | యుజ్యతే
నేశ్వరాణాన్తద్వైలక్షణ్యోచ్చసద్గురో || ౮౦ || కిచ్చిచ్ఛానాశ్చజీవానామీశానాంసర్వవేదినాం | కథంసామ్యంశ్వయా
స్వామిస్తుచ్యతేక్ర్తబన్ధనాత్ || ౮౧ || శ్రీగురుమూర్తిః || నన్దిన్యామయాదేహస్త్యయాప్యగీకృతాయతః | అతో
నసంశయస్తేషామీశానాంక్ర్తబన్ధనే || ౮౨ || పాశ్చభౌతికదేహానామేవస్యాత్క్ర్తబన్ధనం | నతుమాయాకదేహానా
మితీశాస్త్రిస్మకిచ్చన || ౮౩ || వైలక్షణ్యపిజీవేభ్యఈశ్వరాణాంగుణైరిహ | ప్రాగ్భసన్చితాగామిక్ర్తభిస్సామ్యమిష్యతే || ౮౪ ||
అక్ర్తతోనకస్యాపిదేహాభవితుమర్హతి | దేహస్యక్ర్తజన్యత్వప్రసిద్ధేర్ధీమతాంవర || ౮౫ || యష్షద్భావనమేతోస్తి
పరబ్రహ్మేతరాకృతిః | సర్వజ్ఞసర్వశక్తోపినదేహీక్ర్తవాక్యధృవం || ౮౬ || ఏవముక్తోమయానన్దీబ్రహ్మణా సంశయ
వర్జితః | ననామపరమప్రీత్యాపదయోర్మనునైకధా || ౮౭ || అథోత్థాయోర్ధ్వబాహుస్సన్నర్థోస్తి లితలోచనః | ఆ
నన్దాశ్రాణిముశ్చంశ్చతుష్టావేదంసమాంవిధే || ౮౮ || శివాయపరిపూర్ణాయచిద్ధనాయమఖాత్మనే | నిత్యాయనిత్య
శుద్ధాయనిత్యబుద్ధాయతేనమః || ౮౯ || వేదవేదాన్తవేద్యాయవేదవేదాన్తవేదినే | వేదవేదాన్తనిర్వాత్రే వేదాం
తాయచతేనమః || ౯౦ || సర్వక్ర్తవిదూరాయనైష్కర్మ్యసుఖదాయినే | చిన్ముద్రాంకితహస్తాయతుభ్యం
శ్రీగురవేనమః || ౯౧ || జగద్వ్యాపారహీనాయసర్వావన్దస్వరూపిణే | వీరాసనైకసంస్థాయదక్షిణామూర్తయేనమః || ౯౨ ||
సమాధ్యానన్దసక్తాయక్ర్తధ్వంసపటీయనే | కర్మాతిప్రేమయుక్తాయక్ర్తనిస్థాయతేనమః || ౯౩ || యోగాయయోగ
గమ్యామయోగాసక్తాయయోగినే | యోగానన్దప్రదాత్రేచయోగీశాయచతేనమః || ౯౪ || జ్ఞానాయజ్ఞానగమ్యా
యజ్ఞానినేజ్ఞానిసంగినే | జ్ఞానానన్దప్రదాత్రేచజ్ఞానీశాయచతేనమః || ౯౫ || బ్రహ్మవిష్ణుశివేశానసంపూజ్యా
యామలాత్మనే | స్వయన్నిర్గుణరూపాయగురుశ్రేస్థాయతేనమః || ౯౬ || ఇతిస్తుత్వాసనన్దీవస్వస్థానమ్మదనుజ్ఞయా |
జగామక్ర్తమాహాత్మ్యంస్తరన్నేనచతుర్ముఖ || ౯౭ || ఏతేష్వర్థేషుమత్ప్రేక్ష్యన్తిచేత్సంశయస్తవయఃకశ్చిద్భూగ్రి
హినిశ్శంకంసలిహృద్భవసంభవ || ౯౮ || * * * * *

— * ఇతితత్పారాయణే కర్తకార్తస్య ద్విత్వీయపాదే చతుర్వింశోధ్యా యః * —

బ్రహ్మ || స్వామిన్సమస్తభర్తజ్ఞసద్గురోకరుణానిధే | కర్తస్యనోధునాచిత్రేజాయతేమమసంశయః || ౧ || కిం
పుణ్యస్యచపాపస్యస్వరూపంక్ర్తతోమతం | నహిరూపవినిర్ముక్తంవస్తుకించనవిద్యతే || ౨ || బ్రహ్మపినిర్వికారస్తచ్చి
ద్రూపంహినిగద్యతే | అరూపస్తదతీతస్తవస్యాత్కస్యాపికారణం || ౩ || కర్తాద్యసుఖదుఃఖానాంకారణంప్రోచ్యతే
త్వయా | అతస్సరూపమేవేదంభవితవ్యంగురూప్తమ || ౪ || శ్రీగురుమూర్తిః || బ్రహ్మన్నరూపమేవస్యాత్కర్తపుణ్యా
ఘసంజ్ఞకం | సుఖదుఃఖనిదానత్వన్యైతేనచవిరుద్ధ్యతే || ౫ || మాయాహ్యరూపాసర్వేషాంరూపితాంకారణమ్మతా
అతోపిజనయేత్కర్తసుఖదుఃఖాన్యరూపకం || ౬ || కర్తస్యాద్విద్విగ్నియార్థత్వాత్సరూపమితి నోచితం | ఇద్విగ్నియోక్రియా
మాణస్యాప్యదృశ్యత్వాత్సర్వచతుషా || ౭ || అరూపేసుఖదుఃఖేవకర్తకార్యఐతిత్వసత్ | సుఖదుఃఖానుభూతీర్హృ
శ్యతేలక్ష్మభిర్దశా || ౮ || నకర్తైవనిదానస్తతేనచిల్లత్కణాపిచ | అవృష్టత్వశ్చసర్వత్రతస్యసంకీర్త్యతేవిధే || ౯ ||
క్రియైవకర్తతోరూపమితిచేత్తన్నయుజ్యతే | క్రియావసానేప్యాత్మాహిసకర్తాప్రాయతేబుధైః || ౧౦ || యద్యనుష్ఠీ
యమానాయాక్రియాయాఅవసానతః | వైష్కర్మ్యమ్మనుజోగచ్ఛేత్తతోజన్మాన్తరంకుతః || ౧౧ || క్రియోపాత్తంక్రి
యాన్యచ్చకర్తాత్తస్యనుమీయతే | ప్రశ్యక్షసుఖదుఃఖాభ్యాజ్ఞన్తనామరణేనద || ౧౨ || అశవాతడచిద్రూపంకర్తచిల్ల

యదగ్గునాత్ । నచాచిరూపతాయాంస్యాత్సుఖదుఃఖానిదానతా ॥౧౩॥ అచిరూపాయథామాయా చిత్సంబద్ధా
దిదంజగత్ । జనయత్యేవమేమాత్మాసంబద్ధాదుపపద్యతే ॥౧౪॥ ఆత్మాహిజీవసంజ్ఞోసౌవిదాధాసోనిగద్యతే । తస్యంబ
ద్ధస్సమస్తానాంకర్మణామభిధీయతే ॥౧౫॥ నృశృంగస్యేవసంబద్ధోనారూపత్వాన్నచిన్త్యతాం । మాయోపమాయాఉ
క్తత్వాత్పూర్వమేవమయావిధే ॥౧౬॥ ఇన్ద్రియైఃక్రియమాతానాంకర్మణాఞ్జడరూపిణాం । సంబద్ధస్యాత్కథంజ్ఞేవ ఇ
తిచేచ్ఛుగ్రిణుపద్యజ ॥౧౭॥ అధ్యక్షవైకకర్మత్వంభోక్తృత్వఞ్చవిచారణే । ఇన్ద్రియాణాన్తుకర్మత్వంసంబద్ధాదు
పచర్యతే ॥౧౮॥ అస్త్రైవకర్మసంబద్ధఃకరణానాంఞ్చతుగుళః । తన్నావివేకినీకర్మకరణానాంభిదాంఽదుః ॥౧౯॥
కిర్తారంకర్మబద్ధాతినత్వకర్తారమద్యయం । బద్ధోధావతిజీవోసావబద్ధోనిశ్చలోస్త్వహేహ ॥ ౨౦ ॥ కరణంకర్మకర్తా
రంక్రియాత్తైతచ్చతుష్టయం । జ్ఞాత్వావిభజ్యయఃకర్మ నాశయేత్సహిముచ్యతే ॥ ౨౧ ॥ నష్టేకర్మణి కర్తాస్యా
దకర్తా కరణోక్రియః । కర్మనాశః పరాత్తైక్య యోగేన నవినాభవేత్ ॥౨౨॥ పర్యాయేణయథాపచ్ఛాద్యం
దేహీవ రతినర్వదా । తదైవపుణ్య పాపాభ్యా జ్ఞోవోలోకేషు భుక్తయే ॥ ౨౩ ॥ కర్మణా జాయతేమర్త్యః
కర్మణైవాత్ర జీవతి । కర్మణా విలయంయాతి తస్మాత్కర్మ విశిష్యతే ॥ ౨౪ ॥ సజ్జితాగామి కర్మ భ్యోవి
ముక్తస్యాత్మ యోగినః । ప్రారబ్ధకర్మమాత్రేపి బద్ధత్వన్నహిలుప్యతే ॥౨౫॥ విదేహముక్తిసంసిద్ధం నైషకర్మ్యం
పరమంసుఖం । ప్రారబ్ధకర్మనాశేతచ్ఛ్చిత్తస్తేషుప్రకీర్యతే ॥౨౬॥ నిర్విశేషచిదానన్తపరబ్రహ్మణీయోజనాత్ । ఆత్మా
చేతేవల స్తిష్ఠేత్కర్మబద్ధస్తతఃకుతః ॥౨౭॥ కాయమానఞ్చవాజ్ఞౌనంపనోమానఞ్చసర్వదా । లభేద్యదిస్వయోగే
నకర్మబద్ధస్తతఃకుతః ॥౨౮॥ నిశ్చేష్టోనిర్వచాన్చైకోనిశ్చిన్తోనిర్భయోమునిః । నిస్తత్వోయదినిస్సత్వఃకర్మబద్ధస్తతఃకుతః ॥౨౯॥
శుభేచ్ఛాద్యాఃక్రమాద్భూమీష్టపరిశ్రమ్యస ప్రమిం । యద్యాయుహ్యస్తిర నిష్ఠేత్కర్మబద్ధస్తతఃకుతః ॥౩౦॥ అకారా
ద్యాశ్చమాతాస్త్రాఃప్రణవస్యపరిత్యజత్ । పరాన్తాత్ప్రేదిహూపేయాత్కర్మబద్ధస్తతఃకుతః ॥౩౧॥ దృశ్యానువిధృష్టా
ర్వాంశ్చసమాధీకపఞ్చసన్త్యజత్ । నిర్వాసనశ్చేత్ప్రేష్టేకకర్మబద్ధస్తతఃకుతః ॥౩౨॥ ఇదంవృత్తిమహావృత్తిం స్వవృ
త్తిఞ్చసరిత్యజత్ । యస్తిష్ఠతిస్వమాత్రేణ సఏవాకర్మబద్ధనః ॥౩౩॥ బద్ధఞ్చబద్ధమానఞ్చ బద్ధకఞ్చపరిత్యజత్ । య
ఆస్తేకేవలోద్వేతసఏవాకర్మబద్ధనః ॥౩౪॥ ద్రష్టారన్ద్రసన్ద్రశ్యంప్రవిలాశ్యస్వనిష్ఠయా । ద్రష్టృద్రష్ట్రాద్యతీయస్స
ఏవాకర్మబద్ధనః ॥౩౫॥ కర్తాకర్మవికర్తాణియస్త్వక్వాస్వాత్మకర్మణా । నైషకర్మ్యంసర్వదాప్రాప్తస్సఏవాకర్మ
బద్ధనః ॥౩౬॥ ఇతిశ్రుత్వాగురోర్వక్త్రాత్ సన్తుప్తశ్చతురాననః । ఊర్ధ్వబాహురిదంస్తుత్వాపునఃప్రచ్ఛసాదరం ॥౩౭॥
బ్రహ్మ* సర్వేశ్వరస్సకలభక్తజనార్తిహంతాకా మాచితక్షణవిగ్రహవిభేదకోయః । సత్త్వంకృపాజలనిధి ర్గురునాయ
కోమాంసత్కర్మహీనమపిశంకరపాహిశంభో ॥ ౩౮ ॥ మత్పుణ్యపాపపరిచిన్తనమేవమాస్తుమామ్ముక్తిమార్గమధునా
నయనిర్విశంకంత్వత్పాదపంకజపరిగ్రహధన్యజన్తా హ్యేషోస్త్వహం గురువరోత్తమశూలపాణే ॥ ౩౯ ॥ సంసార
పాశవినిబద్ధమమున్మిక్యప్టంబద్ధాద్విమోచయతితేకరుణాస్వయమ్నాం । త్వమ్మే గురుర్మయది నైవభవాంబురాశేరుత్తీర్ణప
షభగవన్నధునాభవేయం ॥౪౦॥ ఉత్పల్లవంకజనిభంతిపురాన్తకస్యదన్తాశిలజ్జయితకోరకకున్దజాలం । పారైశ్చ్యిక
దత్తవయనాన్తమతీవరమ్యంసంసారతాపశమనాయముఖమ్మమాస్తు ॥౪౧॥ పుత్రాదిశుష్కబహుశేన్దనజాలయంక్తం
కామాదిషడ్గుణవనానిలసంప్రవృద్ధం । సత్కర్మవృత్తినివహస్యచదాహకర్తే సంసారదావ మచిరాచ్ఛమయాద్యశంభో ॥
త్వచ్చిన్తనాదలమిహత్వదభిప్రణామాత్వత్పూజనాత్వదభిధేయజపాచ్ఛనిత్యం । సారూప్యధర్మభజనాన్తనసోమమాపి
త్వత్పాదపంకజరజోనభవేద్విముక్త్యై ॥౪౩॥ అత్యంతసూక్ష్మతమరప్యఖిలంజగత్వంసన్దర్శయస్యనిబిడం యదరత్నిమా
త్రే । కుక్షావనేకజనమోహకరేన్ద్రజాలవిద్యావతఃకిమపిసాధనమస్తుచేతః ॥౪౪॥ ఆత్మస్వరూపనిజమాత్మనియుక్తమే

నంసంసారకాననపరిభ్రమణాతిభిన్నం । నానావికారవిషపల్లవభక్షణేనముగ్ధమనోమృగశిశుమ్మమరతుశంభో ॥౪౫॥
 ఇతిస్తుత్వామహాదేవంసద్గురుంకరుతానిధిం । పట్రచ్చవినయోపేతశ్చక్రధయాజలజోద్భవః ॥౪౬॥ బ్రహ్మ ॥ స్వామి
 స్తమేచ్ఛామాత్రేణజగత్సృష్టిపుకృతతాం । అదాస్త్యంబ్రహ్మవిజ్ఞాన మేకశ్చోప్రతిబద్ధకం ॥౪౭॥ ఏతేనకృతకృత్యో
 స్తినాత్రనన్దేహకారణం । తథాపిసృష్టిక్రియయావిక్షేపోజాయతేబహుః ॥౪౮॥ సంసారబద్ధము క్రస్యపునర్జన్మాదివ
 ర్జనాత్ । కృతార్థత్వేపిదుఃఖంహివర్తమానన్ననశ్యతి ॥౪౯॥ స్వస్వరూప నిరోధ త్రేవిక్షేపేసృష్టికర్తృణా । సమ్యక్జ్ఞా
 నన్నశకోపతిదృష్టదుఃఖనివర్తనే ॥౫౦॥ స్వరూపస్యతిరోభావోనయదిస్యాతహదాచన । తతోనదుఃఖంజనయ త్యేవ
 మ్మన్యేదయానిధే ॥౫౧॥ త్వత్కృపాముపలభ్యాపిపూర్ణాద్దుఃఖంమమేదృశం । యదిస్యాద్విదుషామేతదత్యాశ్చర్యకరంఖ
 లు ॥౫౨॥ తస్మాన్మాందృష్టదుఃఖేభ్యోగురోమోచయితున్ద్రితం । యథోపాయస్తమేవాద్యసాదరన్త్వంనిబోధమే ॥౫౩॥
 భగీరథాద్యుపాఖ్యానైర్జ్ఞాతవీవ దయానిధే । తథాపితస్య పారోక్ష్యాత్సాక్షాదుపదిశాధునా ॥౫౪॥ ఇత్యుక్తోదక్షి
 ణామూర్తి ర్నన్దస్తి తపురస్సరం । ఇదమాహ దయాసింధు రబ్జయోనిం చతుర్ముఖం ॥౫౫॥ శ్రీగురుమూర్తిః ॥
 విధేత్వ యిక్యపా పూర్ణా మమాస్త్యేవ తథాపితే । దృష్ట దుఃఖ నివృత్తిస్సాస్య న్నక దాచన పద్మజ ॥౫౬॥ య
 స్మాత్సృష్టిస్థితికారంహిహృదయే పూర్వజన్తని । అభిసన్ధాయ తీవ్రన్త్వం కృతవాంస్తపఉత్తమం ॥౫౭॥ తపో
 రూపస్తుతతగర్తప్రారబ్ధం బలవత్తవ । సృష్టికర్తృస్సవస్తుఃఖమదత్వానైవనశ్యతి ॥౫౮॥ త్వయాప్రార్థిత పూ
 ర్వస్యభోగస్యయదిసాంప్రతం । అసిద్ధిస్సాస్య తదేశస్యా ఫలదత్వంప్రసజ్యతే ॥౫౯॥ అతస్త్యయాజగత్ సృష్టికర్తృజ
 స్తుఃఖమీదృశం । అవశ్యమనుభోక్తవ్యంద్విపరాధావసానకం ॥౬౦॥ అధికారపదాపేతసామాన్యమనుజోయది । ఉ
 పేక్ష్యేకమపిస్వేచ్ఛమ్ముచ్చ్యేతారబ్ధకర్తృణి ॥౬౧॥ విదేహముక్తిపదవీందృష్టదుఃఖనివర్తికాం । నిరుధ్యవిక్షేపరీశస్య కిం
 ఫలమ్మనుజాద్యవేత్ ॥౬౨॥ త్వన్తుప్రపఞ్చసృష్ట్యాసఫలవానాధికారికాత్ । లీలారూపం ప్రసిద్ధన్తద్ధీశ్వరస్యప్రయో
 జనం ॥౬౩॥ విక్రీతాశుశ్వరాధీనాస్త్యన్తుఖాఅధికారికాః । తదీయపశవస్సర్వేదేహనాం కర్మిణోయథా ॥౬౪॥
 ప్రారబ్ధకర్తృణీక్షేణేతిరోభావంవిनाసదా । స్వస్వరూపంప్రకాశేతక్వ తేప్రారబ్ధసంక్షయః ॥౬౫॥ అక్షీణేసతితస్మిం
 శ్చదుఃఖంవిక్షేపసంభవం । అనివార్యమ్మయాప్యద్యతదలన్తన్నివృత్తిధీః ॥౬౬॥ భావిదుఃఖన్నివర్తేతసమ్యక్జ్ఞా నేనకేవ
 లం । సతుప్రారబ్ధజనితం త్వత్ప్రభృత్యధికారిణాం ॥౬౭॥ అధికారార్థకంకర్తృసర్వేషాంబలవత్తరం । విద్యాస
 ముచ్చితత్వేనవీర్యవత్తరతామ్రతేః ॥౬౮॥ జీవప్ర్యాహస్థితస్త్యత్వేజీవన్ముక్తి పదంగతః । దృష్టదుఃఖ నివృత్త్యర్థము
 పాయస్తేధునాబుధే ॥౬౯॥ జీవన్ముక్తాహిబహుపడపాయైస్స స్వసమాధిభిః । గురూపదిష్టైర్వేదేహీమ్ముక్తింపాప్ర్యా
 త్తమామిహ ॥౭౦॥ సర్వప్రారబ్ధజనితవిక్షేపాదివివర్జితాః । నివృత్తదృష్టదుఃఖాశ్చబభూవుర్భువిపద్మజ ॥౭౧॥ ఈశ
 వ్యూహస్థితస్త్యన్తుసమ్యక్జ్ఞాన్యపిసాంప్రతం । సమాధ్యుపాయశ్రవణేప్యదేహత్వన్నవైలభేః ॥౭౨॥ జీవప్ర్యాహస్థితా
 నామప్యహాసన్యాసినాన్ముణాం । త్వల్లోకాశ్రయణాత్సిద్ధాపరాధద్వయసంస్థితిః ॥౭౩॥ తథాపితేషాం త్వల్లో
 కేయతీనాంత్యదమగ్రహత్ । సిద్ధ్యైర్ద్విదేహకైవల్యమధికారవివర్జనాత్ ॥౭౪॥ బ్రాహ్మేశ్వరైశ్చైవసర్వేషుయేషాము
 పనతేష్వపి । వైత్యుష్ణ్యజ్ఞాయతేచిత్రేజితారణ్యాభవన్తితే ॥౭౫॥ అవ్యక్తమహదాదీనితత్వాన్యన్యాన్యపిస్వతః । ప్రా
 రబ్ధకర్తృణీక్షేణేనశ్యన్త్యాశ్రయవర్జనాత్ ॥౭౬॥ ప్రాతిభాసికతత్వానాంప్రారబ్ధంహ్యశ్రయోమతం । ఆశ్రయస్యవి
 నాశేకృత్తిషేదాశ్రయిపద్మజ ॥౭౭॥ బ్రహ్మక్రతూనాంత్యల్లోకేయేషాముభయవర్జనాత్ । విదేహముక్తిస్సంసిద్ధా
 తేముక్తాఃకర్మణోభిలాత్ ॥ ౭౮ ॥ అనన్యాధి పతిత్వచ్చ యేషామ్ముఖ్యన్నిగద్యతే । విస్తితాశేష లోకేశాస్తే

ముక్తాఃకర్తణోఖలాత్ ||౨౯|| త్వదీయేషువయేష్యాత్సాన్వనస్తేకరసాత్త్వకః | తిరోభావంవినాభాతి తేముక్తాఃకర్తణోఖలాత్ ||౩౦|| అభ్యస్యన్తస్సమాధీంస్తానువదిష్టాం స్వయానిశం | అరూపనష్టచిత్రాయేతేముక్తాఃకర్తణోఖలాత్ ||౩౧|| తవప్రారబ్ధబంధేనదృష్టదుఃఖేషుసత్స్వపి | కాహానిస్సర్వపూజ్యత్వాత్సర్వజ్ఞత్వాదిభిర్గుణైః ||౩౨|| ప్రతీయమానంసర్వజ్ఞప్రాతిభాసికమేవతే | కిమేతస్మత్ప్రభానంస్యాత్కార్యకార్యజ్ఞసంభవ ||౩౩|| తస్మాదత్రేదృశీచింతితవమాస్తుకదాచన | ధీరోభవజగత్కార్యేష్యప్రమత్తోమదాజ్ఞయా ||౩౪|| ఇత్యుక్తఃపరమాప్తేనగురుణాజలజోద్భవః | ప్రారబ్ధవశగత్వంస్వంస్త్యైత్వాశోచన్నువాచహ ||౩౫|| బ్రహ్మ || ప్రపజ్ఞాసృష్టికర్తేదమహార్యమపిమేగురో | త్వత్పాదనశినద్యంధ్వేభక్తిర స్వవ్యయోత్తమా ||౩౬|| భవవిక్షేపరోగస్యత్వద్భక్తిర్హ్యోషధమ్మహత్ | యయైవధన్యాపూర్వేపిబ్రహ్మణోబహుభవత్ ||౩౭|| అత స్వమేవమేస్వామిన్సద్గురోశరణంసదా | త్వమేవచపితామాతాసోదరాస్సర్వసంపదః ||౩౮|| కింబహుక్త్యాత్వయాసర్వమృతాకార్యంజ్ఞాతమేవహి | యథాతేరోచతేదేవతథాకురుమమప్రభో||౩౯|| ఇత్యుక్త్వాదక్షిణామూర్తేపాదాబ్జద్వయమాదరాత్ | నమస్కృత్యకరాభ్యాఞ్చజగ్రాహజలజోద్భవః||౪౦|| అథసర్వేప్రణేముశ్చవసిస్థాదిమహర్షయః|ఇన్ద్రాద్రియోష్టదిక్పాలా గురుకీర్తనతత్పరాః||౪౧|| అథోపవిశ్యద్రుహిణశ్శ్రీగురోరాజ్ఞయాఖలైః|స్వస్త్వాదధికతామ్తేజీవన్ముక్తస్యజేతసి ||౪౨|| నసిద్ధ్యేన్తమయాముక్తిరైవదేహీకర్తవద్భితా | సహసిద్ధ్యేద్విరక్తస్యజీవన్ముక్తస్యనిశ్చితా | ౪౩ || సర్వాధికారరహితాఘవివేతరత్రయేసన్తికామ్యఫలరాగవిహీనచిత్తాః | జీవద్విముక్తిపదగాశ్చముముక్షువోవానైదేహభాగినఇమానినమాంసి తేభ్యః||౪౪|| పార్వరబ్ధకర్తచరమంపరిహార్యమేవయేషాంసమాధిభిరనస్తసుఖప్రదైస్సాన్యత్ | అస్తోత్తరశ్రుతిశతంవిఫలం యదన్యైర్వైవదేహభాగినఇమానినమాంసి తేభ్యః ||౪౫||

— * ఇతితత్వసారాయణేశ కర్త కాణ్డస్యద్వితీయపాదే పంచవింశోధ్యాయః * —
 * ద్వితీయపాదస్సమాప్తః *

||౨౫||౨౫|౨౫|౨౩|౨౫|౨౬|౨౮|౨౪|౨౫|౨౦|౬౧|౯౮|౯౫| అహత్యశ్లోకాః|| ౧౦౦౦||

* తత్వసారాయణేశ కర్త కాణ్డస్యతృతీయపాద ప్రారంభః *

||బ్రహ్మ|| ప్రపజ్ఞాసృష్టికర్తేదమ్మమశ్రీగురునాయక | అహార్యంద్విపరాధాన్తమాధికారికతావశాత్ || ౧|| ఇతిత్వద్వదనాంభోజాత్సమ్యగ్విదితవానహం | తథాశ్యత్రనమేచింతాజాయతేత్వత్కృపాబలాత్ || ౨ || త్వయిప్రసన్నేషుయ్యేవంబోధానద్వస్వరూపతః | పునర్జన్మభయాభావాద్ధీరవవాన్తి వృత్తిషు || ౩ || తథాపికర్తభాగేషుశ్రోతవ్యమవిష్యతే | తత్సర్వజ్ఞవిదితైవసర్వజ్ఞస్సాన్యమహంప్రభో || ౪ || జగజ్జీవేశ్వరాదీనాంప్రాగుత్పత్తేర్నిరజ్జనం | నిర్విశేషమకర్తైకంబ్రహ్మైవాసీత్తదద్వయం || ౫ || తస్యజీవేశస్సప్తత్వప్రాచ్యతేవేదవాదిభిః | అకర్తణఃకథంసృష్టికర్తకర్తృత్వముద్భవేత్ | ౬ | సకర్తాన్వేయోలోకే దృశ్యతేననిర్దియః | బ్రహ్మణోత్పత్తియత్వజ్ఞ సర్వశాస్త్రేషుఘృతే | ౭ | నశ్యమానతయోత్పత్తిమత్వాదాద్యస్యకర్తణః | నముఖ్యమవకల్పేతా ప్యనాదితోపవర్ణనం | ౮ | బ్రహ్మచేతకర్తకుర్వీతయేనకేనాపిహేతునా | తదాచసంస్మృతిస్తస్యప్రసజ్యేతతునాత్మనః | ౯ | తస్మాదాద్యస్య పుణ్యస్యపాపస్యచదయానిధే | కర్తణోబూహిమేస్సప్తముపపత్తింగురూత్తమ | ౧౦ | ఇత్యుక్తో విధినాదేవోదక్షిణామూర్తిరీశ్వరః | విచిత్రప్రశ్నసస్తుష్టభదం వచనమబ్రవీత్ | ౧౧ | శ్రీగురుమూర్తిః || బ్రహ్మకాసాధురయంప్రశ్నస్తవప్రశ్నవిదాంవర | శ్రుణుష్వసావధానేనచేతసాస్మోత్తరమ్మ | ౧౨ | ప్రాగుత్పత్తేరకర్తైకమకర్తృచనిర్దియం|నిర్విశేషంపరంబ్రహ్మైవాసీన్నాత్మాస్తీనంశయః | ౧౩ | తథాపితస్యచిచ్ఛక్తిసంయుతత్వేనహేతునా | ప్రతిచ్ఛాయా

త్వి కేశ క్షీమాయావిద్యోబహువతుః । ౧౪ । అద్వితీయమపిబ్రహ్మతయోర్యత్ప్రతిబింబితం । తేనద్వైవిధ్యమాసాద్య
జీవఈశ్వర ఇత్యపి । ౧౫ । పుణ్యపాపాది కర్మత్వం జగత్సృష్ట్యాది కర్మతాం । అభజత్సేన్ద్రియత్వం సకర్మ
త్వంవిశేషితః ॥౧౬॥ యస్వశక్త్యాసముల్లాసఉదభూత్పరమాత్మనః । స్వబద్ధాజనకంనూత్తుంతదాద్యంకర్మకథ్యతే॥
నతేననిర్విశేషత్వంహీయతేతస్యకీర్తనా నచసంసారబద్ధశ్చకల్పిష్ఠప్రహ్లాదప్రసజ్యతే ॥౧౭॥ పారమార్థికసంసారిజీ
వఃపుణ్యాదికర్మవాన్ । పాత్రభాసికసంసారిత్వీశస్సృష్ట్యాదికర్మవాన్ ॥౧౮॥ అసంసారిపరబ్రహ్మజీవేశోభయకార
ణం । తతోప్యతీతస్మిరూపమవాఙ్మనసగోచరం ॥౧౯॥ కర్మవంతౌపరిత్యజ్యజీవేశౌయేమహాధియః । అకర్మవత్పరం
బ్రహ్మప్రయాంత్యత్రసమాధిభిః ॥౨౦॥ తేవిదేహవిముక్తావాజీవన్ముక్తానరోత్తమాః । కర్మాకర్మోభయాతీతాస్త
ద్భృహ్మరూపమాపుయః ॥౨౧॥ కర్మణాసంస్మృతౌబద్ధామువ్యస్తేతేహ్యకర్మణా । బద్ధమోక్షోభయాతీతాఃకర్మ
ణోనాప్యకర్మణః ॥౨౨॥ జీవన్ముక్తాబద్ధస్తస్యమోక్షశ్చకర్మణా । తస్మాద్దేయశ్చకర్మస్యాదుపాదేయశ్చకర్మ
హి ॥౨౩॥ త్యక్తకర్మణిజీవత్వమాత్మనోగభతిస్వయం । గృహీతేకర్మణిప్రబ్రహ్మత్వశ్చప్రసిద్ధతి ॥౨౪॥ ఆవిద్య
కమశుద్ధంయశ్చకర్మదుఃఖాయతన్నుతాం । విద్యాసంబద్ధిశుద్ధంయత్తత్తుఖాయచకథ్యతే ॥౨౫॥ విద్యాకర్మతురా
త్త్రిత్వాచ్చినత్తిపురుషోత్తమః । అవిద్యాకర్మపాశాంశ్చేతనముక్తోనాత్రసంశయః ॥౨౬॥ సర్వస్యవ్యవహారస్యవిధేకత్వై
వకారణం । ఇతినిశ్చయస్థిత్యైతేనూర్యగీతాంవదామ్యహం ॥ ౨౭ ॥ కర్మసాక్షిణమాదిత్యంసహస్రకిరణం ప్రభుం
సప్రాశ్వంసర్వధర్మజ్ఞమపుచ్ఛదరుణఃపురా ॥౨౮॥ అరుణః ॥ భగవన్కేనసంసారేప్రాణినస్సంభ్రమన్త్యమి కేనైతే
షాన్నివృత్తిశ్చసంసారాద్వదసద్గురో ॥౩౦॥ ఇతిపృష్టస్ససర్వజ్ఞస్సహస్రకిరణోజ్వలః । సూర్యోబ్రవీదిదంశిష్య మరుణ
స్నిజసారథిం ॥౩౧॥ సూర్యః ॥ అరుణత్వంభవస్యద్యమప్రియతమఃఖలు । యతఃపుచ్ఛసిసంసారభగిమకారణమాద
రాత్ ॥౩౨॥ భగిమంతికేవలంసర్వేసంసారేప్రాణినోనిశం । నతుతత్కారణంకేనాప్యహూకిశ్చిద్విచార్యతే ॥౩౩॥
తజ్జిజ్ఞాసుతయాత్వంతుశ్లోఘ్యాసివిబుధోత్తమైః । శ్రుణుష్వారుణవత్సౌమితవసంసారకారణం ॥ ౩౪ ॥ పుణ్యపాపా
త్మకంకర్మయత్సర్వప్రాణినశ్చితం । అనాదిసుఖదుఃఖానాంజనకశ్చాభిధీయతే ॥౩౫॥ శాస్త్రైస్సర్వైశ్చవిహితంప్రతి
షిద్ధశ్చసాదరం । కామాదిజనితంతత్వం విద్ధిసంసారకారణం ॥ ౩౬ ॥ పశ్వాదీనామభావేపితయోర్విధినిషేధయోః ।
సంసారన్యనలోపోస్తిపూర్వకర్మానుసారతః ॥ ౩౭ ॥ పూర్వంమనుష్యభూతానాంపాపకర్మవశాదిహ । శ్వఖరోష్ట్ర
దిజన్తానినికృష్టానిభవంశ్యహి ॥౩౮॥ పాపకర్మసుభోగేనప్రక్షీణేషుపునశ్చతే । పాపువంతిమనుష్యత్వంపునశ్చశ్వా
దిజన్తితాం ॥౩౯॥ జననైర్మరణేరేవం పాపపున్యేనసంస్మృతౌ । భగిమంశ్యభితరంగస్థదారువద్ధీమతాంవర ॥౪౦॥ అరు
ణః । ప్రక్షీణపాపకర్మాణిప్రాప్తవంతోమనుష్యతాం । పునశ్చశ్వాదిజన్తానికేనగచ్ఛంతిహేతునా ॥ ౪౧ ॥ నహిదుర్జ
న్తహేతుత్వంపుణ్యానాయుక్తమిరితుం । నచపుణ్యవతాంభూయఃపాపకర్మోపపద్యతే ॥౪౨॥ పుణ్యైశ్చశుద్ధచి
త్తానాంజ్ఞానయోగాదిసాధనైః । సంసారమోక్షసంసిద్ధ్యాపాపకర్మాప్రసక్తితః ॥౪౩॥ జీవేషుపాపపున్యజ్ఞేదుత్త
మాధవజన్తనాం । నియమేనాభిధీయేతయేనకేనాపిహేతునా ॥౪౪॥ మోక్షశాస్త్రస్యవైశుధ్యమా పత్యేవసర్వ
ధా । తస్మాదపాపినాంజన్తపునశ్చేతినయుజ్యతే ॥౪౫॥ ఇత్యుక్తోభగవానాహసర్వజ్ఞఃకరుణానిధిః । రవిస్సంయవి
చ్ఛేదనిపుణోరుణమాదరాత్ ॥౪౬॥ రవిః ॥ ప్రక్షీణేష్యవిభోగేనపాపకర్మసుదేహినః । పునశ్చపాపకర్మాణికుర్వన్త
యాన్తిదుర్గతం ॥౪౭॥ తానిదుర్జన్తబీజానికామాత్పాపానిదేహీనాం । పునరప్యపపద్యంతేపూర్వపుణ్యవశాత్ ॥౪౮॥
సకామానాశ్చపుణ్యానాంభోగహేతురయోన్మనాం । నచిత్తశుద్ధిహేతుత్వంకర్మచిద్భవితుమర్హతి ॥౪౯॥ యతశ్చాత్మ
చిత్తానాంజ్ఞానయోగాదిసంభవః । జ్ఞానయోగాదిహీనానాంకుతోమోక్షశ్చసంస్మృతః ॥౫౦॥ కామేనకేతుంసత్స్వ
ప్యత్తమాదమజ్జన్తు । మోక్షశాస్త్రస్యసార్థక్యంనైషామ్యోదయహేతుకం ॥౫౧॥ సుఖదుఃఖోభోగేనయద్యా

నిర్వేదమాగతః నిష్కామత్వమవాప్నోతిస్వవివేకపురస్కరం ॥౫౨॥ తతఃప్రభృతితైష్ఠిత్వాన్విజ్ఞప్తభిజ్ఞానయోగవాక్
 శ్రవణాదిప్రయత్నైర్హిముక్తిస్సాన్విత్తన్యవస్థితిః ॥౫౩॥ కర్తాధ్యక్షంపరాత్మానంసర్వకర్తృకసాక్షిణం సర్వకర్తృవి
 దూరంతంకర్తృవాక్ కథమాప్నుయాత్ ॥౫౪॥ పుణ్యేష్వపిచపాపేషుపౌర్వికేషుతుభోగతః తపితేషుపరాత్మాసస్వ
 యమావిర్భవిష్యతి ॥౫౫॥ కర్మభిర్భుజ్యతేజీవైసర్వకర్తృఫలన్నతు సాక్షిణానిర్వికల్పేననిర్లేపేవపరాత్మనా ॥౫౬॥ జీ
 వానాంతదనన్యత్వాన్భోగస్యావసరఃకుతః ఇతికేవనశంకస్తేవేదాంతాపాతదద్భినః ॥౫౭॥ పరమార్థదశాయాంహి
 తదనన్యత్వమిష్యతే వ్యవహరదశాయాన్నానుపపత్తిశ్చకాచన ॥౫౮॥ పరమార్థదశాయాథేజీవన్తుక్తేషికర్తృణాం భో
 గోగ్గ్రియతేసమ్యగ్దృశ్యతేచతథాసతి ॥౫౯॥ అజ్ఞానాంవ్యవహారైకసింహానాంతదనన్యతా అభోక్తృతాచకేనైవవ
 త్తుంశక్యామనీషిణా ॥౬౦॥ జ్ఞానినఃకర్తృకర్మత్వద్రశ్యమానమపిస్ఫుటంఉత్పాదయేత్ఫలస్తేతిమన్యస్తేన్వప్నకర్తృవత్ ॥౬౧॥
 తదయుక్తన్నహిస్వప్నైపాపకర్మస్వతంత్రతా జాగ్రతిప్రాణినఃకర్తృస్వాతంత్ర్యంపరతేభిరు ॥౬౨॥ తిరశ్చాంజాగ
 రావస్థాయథాభోగైకకారణం తథాస్వప్నదశాన్మాణాంఫలభోగైకకారణం ॥౬౩॥ నృణాంజాగరావస్థాబాలా
 నాంస్యాత్తథానతు యూనాంవృద్ధతమానాంవాకిముతస్వాత్మవేదినాం ॥౬౪॥ భావిభోగార్థకంకర్తృజాగ్రత్యేవ
 నృణాంభవేత్ ఫలంతుకర్తృణస్వప్నేజాగ్రత్యపిచయుజ్యతే ॥౬౫॥ కర్మణ్యధ్యస్యభోగంయేభోగేధ్యస్యాథకర్తృచ
 కర్తృతద్భోగయోగ్యేదమజ్ఞాత్వాహుర్యథేషితం ॥౬౬॥ తేషాంమన్దధియాంజ్ఞానవాదినాంపాపకారిణాం కథంకృ
 తార్థతాంబూయామధ్యాసత్వయసంభవాం ॥౬౭॥ కర్మణ్యకర్తృధీర్యేషామకర్తృణిచకర్తృధీః తేచాధ్యాసవశామందా
 జ్ఞానినస్సైస్వరచారిణః ॥౬౮॥ వర్ణాశ్రమాదిధర్మణామదైవతంకర్తృజీవయే అనుతిష్ఠంతితేమాధాకర్తాకర్తృ
 భయమ్యతాః ॥౬౯॥ స్వానుభూతింవరిష్ఠాంతాంసర్వానుష్ఠానవర్జితాం సర్వానుష్ఠానవన్తోపసిద్ధామాహుర్యతా
 త్తనాం ॥౭౦॥ అభేదధ్యానసాధ్యాన్తాంస్వానుభూతింమహాత్తమాం విచారసాధ్యాం మన్యస్తేతేమహాపాపకర్మ
 ణః ॥౭౧॥ నిర్దిధ్యాసనమప్యాత్తాభేదాభిధ్యానలక్షణం ఉపేక్షస్తేవృధాదైవతజ్ఞానవాదైకమోహతః ॥౭౨॥ ఆ
 శ్రిత్యైవవిచారయేవాక్యార్థమననాత్మకంమన్యస్తేకృతకృత్యత్వమాత్తనాంతేహిమోహితాః ॥౭౩॥ ఆత్మజ్ఞానోదయే
 కామ్యకర్తృత్వాగఉచీర్యతే ద్వితీయసమ్యగ్జ్ఞానేతునైమిత్తికనిరాకృతిః ॥౭౪॥ తృతీయపూర్ణజ్ఞానేచనిత్యకర్తృనిరాకృతిః
 చతుర్థాదైవతబోధేతుసోతీవర్ణాశ్రమీభవేత్ ॥౭౫॥ నిత్యనైమిత్తికోపేతజ్ఞానాస్తుక్తిక్రమాద్భవేత్ సమ్యగ్జ్ఞానా
 త్తసాజీవన్తుక్తిర్నిత్యైకసంయుతాత్ ॥౭౬॥ పూర్ణజ్ఞానాద్విదేహాఖ్యాశాశ్వతీ ముక్తిరిష్యతే యథానైషక
 ర్మ్యసంసిద్ధిరీవన్తుక్తేనిరంకుశా ॥౭౭॥ అత్రైవంసత్తైషకర్మ్యంజ్ఞానకర్మసముచ్చయాత్ సిద్ధ్యేత్కామేణసద్యో
 వానాన్యథాకల్పకోటిభిః ॥౭౮॥ యావద్విదేహముక్తిస్సానసిద్ధ్యతిశరీరిణః తావత్సముచ్చయస్సిద్ధోజ్ఞానోపాసన
 కర్తృణాం ॥౭౯॥ తస్మాద్జ్ఞాత్వాపరాత్మానం ధ్యాననిరౌమహామతిః భూయాన్నిజాశ్రమాచార నిరతశేత్రయసేన
 దా ॥౮౦॥ జ్ఞానోపాస్తీకర్తృసాపేక్షవీతేకర్తృపాస్తీజ్ఞానసాపేక్షవీవం కర్తృజ్ఞానేచాన్యసాపేక్షవీతన్తుక్తైప్రోక్షంసా
 హాభర్యంత్రయాణాం ॥౮౧॥ జ్ఞానోపాస్తీస్వీయకర్మస్వపాస్యాప్యేకన్తుక్తిరైవకప్యాపిసిద్ధ్యేత్ తస్మాద్దీమానాశ్ర
 మేదప్రమత్తస్త్రిణ్యక్తానిశ్రద్ధయాదేహపాతాత్ * * * * *

* ఇతితత్వసారాయణే కర్తృకాణ్డస్య తృతీయపాదే సూర్యగీతాయాంప్రథమోధ్యాయః *

॥సూర్యః॥ అథాతస్సంప్రవత్యౌమికర్మణాంపశ్చభూమికాః ఉత్తరోత్తరముత్కర్తృ ద్విద్ధిసోపానపజ్జి
 వత్ ॥౧॥ ప్రథమాత్మాన్త్రికీప్రోక్షాపరాపారాణికిమతా స్సాన్త్రాతితీయాతుర్యాతుశ్చాతాసంకీర్తితాబుధైః ॥౨॥

పశ్చిమీత్వాపనిషదావిబుధో తమసంమతా | యస్యాఃపరన్నకిచ్చి తస్మాద్వాచ్యం జ్ఞేయశ్చ సత్రమ ||౩|| స్వేచ్ఛంక
 ర్వాణికుర్వన్యఃప్రమాణాశ్రయణంవినా | తన్మోక్తానికరోత్యేషకర్తృప్రాథమికోమతః||౪|| తానితన్మోక్తకర్తాణిత్వ
 క్త్వాపౌరాణికానియః | కరోతితంత్రసంబద్ధీన్యాయంకర్తృద్వితీయకః ||౫|| త్యక్త్వాతాన్యపియస్సాన్తాన్యనుతిష్ఠతిసర్వ
 దా | శ్రుతిసంబద్ధవస్త్యేషతృతీయకర్తృద్వీర్యతే ||౬|| యశ్చ తాన్యపిసంత్యజ్యశ్చోతాన్యేవాచరత్యయం | కర్తృధర్త
 థకామానాంస్థానంతుర్యోభిధీయతే ||౭|| శ్రోతాన్యపిచయ స్త్యక్త్వాసదౌపనిషదానివై | కరోతిశ్రద్ధయాకర్తాణ్య
 య మోక్షీతుపశ్చమః ||౮|| యాన్యోపనిషదానాంస్మరవిరోధీనికర్తృణాం | శ్రోతాదీనిసంక్రాహ్యన్యమలానిము
 ముక్షుభిః ||౯|| కర్తాణ్యుపనిషత్సుస్యర్చ్యహ్వాకార్థాసువైకథం | ఇతిశంక్యన్నకుర్వన్న్వినిధిరస్తిజిజీవిషేత్ ||౧౦||

ఈశావాస్యాదివేదాస్తప్రోక్తాన్యామరణాదపి | కుర్వన్నేవవిముచ్యేతబ్రహ్మవిత్ప్రవరోస్తువా ||౧౧|| యతయస్త్యక్త
 గ్నార్హస్థాన్యపిస్యాచితకర్తృభిః | ఆశ్రమంపాలయన్తస్సంక్రైవల్యంప్రాప్నుయఃపరం ||౧౨|| కర్తృప్రజాధనానాం
 యస్త్యాగస్సమభిధీయతే | కామైకవిషయత్యేనసయతేర్షవిరుద్ధ్యతే||౧౩|| సన్న్యాసికోహికర్తాణినిత్యానివిమలానిచ
 శ్రేయోర్థానివిధీయన్తేపరివ్రాజేబ్జజన్తనా ||౧౪|| అపేతకామ్యకర్తాణోయతయోన్యేపివాజనాః | సద్యఃక్రమేణవా
 ముక్తిమాప్నుయూర్నాత్రసంశయః ||౧౫|| పశ్చిమీంభూమిమారాధఃజ్ఞానోపాసనకర్తృభిః | శోకమోహాదినిర్ముక్త
 స్సర్వదైవవిరాజతే ||౧౬|| సజ్జానేన విరోపాస్తి ర్మోపాస్త్యాచ విసేతరత్ | కర్తాపితన హేతు త్వంపూ
 ర్యపూర్వస్యకథ్యతే || ౧౭ || యద్వాయా వన్నహి జ్ఞానంతావన్నోపాసనమృతం | యావన్నోపాసనంతా
 వన్నజ్ఞానశ్చ కథశ్చన ||౧౮|| జ్ఞానం యావన్న కర్తాపి సతావస్తుభ్యమీర్యతే | యావన్న కర్తతా వచ్చనజ్ఞా
 నంసాధు సంమతం ||౧౯|| యావన్నోపాసనం తావన్నకర్తాపి ప్రశస్యతే | యావన్న కర్మోపాస్తిశ్చసతా
 వత్సాత్వికీమతా ||౨౦|| జ్ఞానోపాసనకర్తాణి సాపేక్షానిపరస్పరం | ప్రయచ్ఛన్తిపరాముక్తి న్నాన్యథేత్యుక్త
 మేవతే ||౨౧|| ఏతేషుసాధనేష్వేకంత్రిమయతిభిశ్చిదత్రయః | త్యజేదసద్గురూక్త్యాసనాశ్చువీత పరామృతం||౨౨||

నానావిధానిజ్ఞానానినానారూపాఉపాస్తయః | నానావిధానికర్తాణి శ్రుత్యన్తాదిమసంవిదుః ||౨౩|| సంబద్ధస్తుత్ర
 యాణాంస్యాదుచితశ్శిష్టవర్తనా | నిపుణైశ్చ సువిజ్ఞేయమనుబద్ధచతుష్టయం || ౨౪ || అనుబద్ధావిరోధేనత్రయాణాజ్ఞై
 త్సముచ్చయః | కృతస్ససద్యఃప్రాప్నోతిత్వప్తిమ్నానవపుంగవః ||౨౫|| అనుబద్ధపరీజ్ఞానంవినాముక్త్యే ప్రయత్నవా |
 నముక్తింవిన్దతేకోపిసాధకాదివిపర్యయాత్ ||౨౬|| భోగాధికారీమోక్షశ్చైత్యలమిచ్ఛేత్కదాచన | అనుబద్ధస్యతద్భా
 నంకథస్సుస్యాత్సమజ్ఞానం ||౨౭|| అధికారానుగుణ్యేనసంబద్ధఃపరికీర్తితః | తత్సంబద్ధానుగుణ్యేన విషయశ్చప్రకీర్తితః||౨౮||
 విషయానుగుణంప్రాక్తంప్రయోజనమతోబుద్ధేః | అనుబద్ధాస్సువిజ్ఞేయాజ్ఞానోపాసనకర్తృసు ||౨౯|| వజ్రాశ్రమాణాం
 సర్వేషామనుష్ఠేయేషుకర్తృసు | అవిద్వాక్సంశయోపేతోహ్యనువర్తేతపూర్వకా ||౩౦|| విద్వాంశ్చే త్సంశయా
 త్తాభూచ్ఛస్త్రైస్సమితినిశ్చితం | ఆచరేత్తునశిష్టస్యాప్యబుధస్యపితుర్కతం||౩౧|| స్వకూటస్థబుధాచారస్సాధుస్సంవి
 దితోయది | విద్వానపిత్యజేత్స్వీయన్తద్విరుద్ధమసన్నతం ||౩౨|| పూర్వాచారానుసరణంకర్తృమాత్రేనియమ్యతేజ్ఞా
 మోపాస్త్యోస్త్యచాహ్యత్వాదన్యథాపిచయ్యతే ||౩౩|| పూర్వకేష్వపిసాంఖ్యేషుస్వస్యయుజ్యేతయోగితా | అన్య
 థాపిచనైతేనప్రత్యవాయఃకియానపి ||౩౪|| యదిపూర్వవిరోధేనకుర్యాత్కర్తాణిమానవః | సమూర్థోభవతిక్షీప్రం
 ప్రత్యవాయానసంశయః ||౩౫|| నైమిత్తికానామకృతాకామ్యానాశ్చనకశ్చన | ప్రత్యవాయోత్రవాముత్రలోకేభవి
 తుచ్యుతి ||౩౬|| నిత్యానాన్త్యకృతావత్రాముత్రవాప్రత్యవాయుభాక్ | భవేదవశ్యకార్యత్వాదా శ్రమాచ్యుతిహే

తవే ॥౩౨॥ సస్యాదకరణం హేతురభావాత్తతయతతః । నిత్యాకరణ హేతుః ప్రాకర్య చేత్ప్రత్యవాయకృత్ ॥౩౩॥
 అకృతప్రత్యవాయస్యశ్రవణంవ్యర్థమేవతత్ । పూర్వకర్తృఫలాదన్య ఫలస్యానవధారణాత్ ॥౩౪॥ అతోనా భావ
 తాయక్తానిత్యకర్తృకృతేర్యథా । నిషిద్ధాచరణంభావస్తధైవాకరణంమతః ॥౩౫॥ విహితాకరణస్యాపిభావాత్త
 త్వోరకీకృతేః । అస్తికత్వమిహప్రామరన్యథానాస్తికత్వతః ॥౩౬॥ పూర్వకర్తృఫలస్యాపినిత్యాకరణకర్తృణఃప్రా
 వస్యదుఃఖ హేతుత్వంపుథగేవావధార్యతే ॥౩౭॥ అజ్ఞానాద్విహితేలుప్తేజ్ఞానాద్వాకర్తృణిన్వకే । ప్రాయశ్చిత్తీభ
 వేన్మర్త్యోలభేద్దుర్జన్మవాపునః ॥౩౮॥ బుద్ధిపూర్వంత్యజన్మత్వమనుతాపవివర్జితః । అనాశ్రమీనరోఘారం రౌరవన్న
 ద్రకంప్రజేత్ ॥౩౯॥ జీవన్ముక్తస్యనిత్యేషుయదిలుప్తానికానిచిత్ । సతేనప్రత్యవాయోస్తికేన్విత్యాశ్రమసిద్ధితః ॥౪౦॥
 పాయశ్చిత్తనివర్త్యానిసిద్ధిధావరణానిచ । ప్రాయశ్చిత్తమకుర్వన్తమపిలింపన్తినైవతం ॥౪౧॥ కర్తృశుద్ధమశుద్ధజ్ఞాన్వి
 విధం ప్రాచ్యతేశుతా । తత్రాశుద్ధేనబద్ధస్యాన్మోక్షశుద్ధేనదేహినాం ॥౪౨॥ అశుద్ధజ్ఞాతథాప్రోక్తంపుణ్యంపా
 పమితిద్విధా । పరస్పరన్నాధోస్తితయారత్రావిరోధతః ॥౪౩॥ సుఖదుఃఖేనమస్తస్యజన్మోర్యాభ్యాంప్రసేద్ధ్యతః
 తయోర్నవశమాగచ్ఛేచ్ఛుద్ధమాత్రేణసంస్థితః ॥౪౪॥ శుద్ధనిత్యమనన్తయత్సత్యంకర్తృనిగద్యతే । నిత్యశుద్ధవిముక్తా
 త్తసాక్షాత్కారార్థకంవిదుః ॥౪౫॥ విశుద్ధైకకర్తృభిశ్శుద్ధానిన్ద్రియాణిభవన్త్యలం । ఇన్ద్రియేషువిశుద్ధేషుమనశ్శుద్ధం
 స్వతోభవేత్ ॥౪౬॥ శుద్ధేమనసిజీవోపివిశుద్ధోబ్రహ్మజ్ఞైకతాం । ఉపేత్యకేవలానన్దస్నిషకృణం పరమశ్చుతే ॥౪౭॥
 బాహ్యమాభ్యంతరజ్ఞాతిశుద్ధంకర్తృద్విధోచ్యతే । బాహ్యంస్నానాదినిత్యంస్యాద్ధ్యానాద్యాభ్యంతరంపరం ॥౪౮॥ అ
 తశ్శుద్ధరశుద్ధానాన్నాశోభవితుమర్హతి । నశుద్ధవ్యతిరేకేణప్రయత్నాన్తరమిష్యతే ॥౪౯॥ విశుద్ధకర్తృనిష్ఠాస్తేయ
 తయోన్యేపివాజనాః । అత్రైవపరిముచ్యన్తేస్వాతన్త్ర్యేణపరామృతాత్ ॥౫౦॥ ఆరూఢపశ్చమీంభూమిం శుద్ధ
 నైవావతిష్ఠతే । అతోత్రమతిమాన్నిత్యంపశ్చమ్యభ్యాసమాచరేత్ ॥౫౧॥ ఇన్ద్రియాణివిశుద్ధాన్యప్యశుద్ధానాంవి
 వర్జనాత్ । శుద్ధానామప్యనుష్ఠానాద్ధీమాంస్తానినవిశ్వసేత్ ॥౫౨॥ అశుద్ధేషుప్రవర్తేరకపూర్వవాసనయాస్వతః । తే
 భ్యోనియమ్యశుద్ధేషునిత్యంతానిప్రవర్తయేత్ । ౫౩ । ఇన్ద్రియాణాశ్చమనసః ప్రసాదంశుద్ధకర్తృభిః । ఉపలభ్యాపి
 దుర్బుద్ధిరశుద్ధేహిప్రవర్తతే । ౫౪ । ప్రసన్నమనసస్సాన్విష్టాత్సుఖింశిశ్చత్ప్రజాయతే । తావన్నాత్రేణప్రస్తుక్రమే
 తాధఃపతేన్నరః । ౫౫ । త్పిరల్పసుఖప్రాప్తామహానర్థైకకారణం । అతస్త్వప్రీమనాప్త్యేషశుద్ధనిత్యంగమాచరేత్ । ౫౬॥
 యథావిషయభోగేషువినాత్మప్రింపునఃపునః । ప్రవర్తతేతథానిత్యంయశ్శుద్ధేషుసబుద్ధిమాన్ ॥౫౭॥ శుద్ధంశుద్ధేన
 వర్తతశుద్ధశుద్ధస్తతోప్రజేత్ । అశుద్ధమప్యశుద్ధేనాశుద్ధోశుద్ధస్తథానరః । ౫౮ । యదేన్ద్రియమనఃప్రాణాశ్చాన్తాఃసు
 ప్రావివాభవన్ ॥ శుద్ధాశుద్ధోభయాతీతస్తదాత్మప్రింపరాంప్రజేత్ । ౫౯ । యావన్నేన్ద్రియసంశాన్తిర్యావన్నమన
 సోవ్యయః । యావన్నప్రాణాశ్చాన్తిశ్చతావచ్ఛుద్ధంసమాచరేత్ ॥౬౦॥ పరస్పరోపయోగిత్వాద్బాహ్యభ్యంతర శుద్ధ
 యోః । వియోగోనైవకార్యోత్రబుద్ధైరాదేహమోచనాత్ ॥౬౧॥ శుద్ధపక్షద్వయోహంసఉద్ధ్వంగచ్ఛతిచాంబరే ।
 అశుద్ధపక్షశ్చేన్ద్రనస్తువ్యోమగోపితత్యధః । ౬౨ । చిన్మైకపక్షోహంసోపిన్ద్ర్వంగస్తుమితోర్హతి । అతశ్శుద్ధద్వ
 యమ్ముఖ్యంసాధనమ్ముక్తయేవిదుః । ౬౩ । యద్యప్యాభ్యంతరంశుద్ధంచాహ్యశుద్ధనివర్తకంభవశ్యేతేనసామ్యన్నత
 యోరితివకేచన । ౬౪ । తథాపిబాహ్యవిలయసమకాలలయాత్పరం । ఆభ్యంతరంసమస్తేనబాహ్యేనస్యాత్స్వకర్తృ
 తా ॥౬౫॥ అభ్యంతరజ్ఞాతచ్ఛుద్ధంకర్తృద్వివిధముచ్యతే । సంప్రజ్ఞాతసమాధ్యాఖ్యమసంప్రజ్ఞాతనామచ । ౬౬ । జీవన్ము
 క్తేపురావృత్తమాద్యంకర్తృస్వమానసం । పురావిదేహముక్తేస్తువృత్తమన్యత్స్వమానసం । ౬౭ । మానసత్వాత్స
 మాదేశ్చకర్తృత్వోక్తీర్నరూప్యతే । అనన్యఃషయత్వాచ్చతత్ఫలనైవనశ్వరం । ౬౮ । అన్తశ్శుద్ధిర్బహిశ్శుద్ధియ

భాన్యాణామపేక్షతే । బహిశ్శుద్ధిస్తథేవాస్తశ్శుద్ధిచ్చనియమేనహి ॥౨౪॥ యస్యకర్తసుశుద్ధేష్వప్యోదాసీన్యవి
జాయతేతస్యైవజన్తసాంకర్యమనుమేయంవిపశ్చితా ॥౨౫॥ విరోధోజాయతేయస్యజ్ఞానకర్తసముచ్చయే । తస్యైవ
జన్తసాంకర్యమనుమేయంవిపశ్చితా ॥౨౬॥ యశ్చైతంకర్తహిత్యాస్యతాన్త్రికంసముపాశ్రయేత్ । తస్యైవజన్త
సాంకర్యమనుమేయంవిపశ్చితా ॥౨౭॥ యశ్చాన్తరభృతతత్కర్తమన్యతేషన్దగోచరం । తస్యైవజన్తసాంకర్య మను
మేయంవిపశ్చితా ॥౨౮॥ అశుద్ధకర్తనిష్కస్థశుద్ధంనిన్దతియస్సదా । తస్యైవజన్తసాంకర్యమనుమేయంవిపశ్చితా ॥౨౯॥
శుద్ధంపశ్యతియశ్చాన్తమక్షిరోగీవభాసురం । తస్యైవజన్తసాంకర్యమనుమేయంవిపశ్చితా ॥౩౦॥ విశుద్ధవశశ్రభవ
మ్మహామతింవిశుద్ధబాహ్యస్తరకర్తభాస్వరం । విశుద్ధవేదాన్తరహస్యవేదినంవిద్యేష్టియస్సంకరపవనేతరః ॥౩౧॥ అశుద్ధవం
శశ్రభవంసుదుర్మతింస్వశుద్ధకర్తద్వయనష్టతేజసం । అశుద్ధతన్త్రాన్త్రవిదన్త్రరాధమంయశ్చాన్తే సుంకరపవనేతరః ॥౩౨॥

— * ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాణ్డస్య తృతీయపాదేసూర్యగీతాయాం ద్వితీయోధ్యాయః * —

అథాతస్సంప్రవత్సామిమమాన్తర్యామిణంశివం । యస్సర్వకర్తాంసాక్షీనిర్లేపప్రభురీశ్వరః ॥౧॥ త్రినేత్రం
నీలకణ్ఠంయంసాంబమ్మృత్యుజ్ఞాయంహరం । ధ్యాత్వాసంస్మృతిమోక్షస్నాన్యతే న్నమామిమహేశ్వరం ॥౨॥ సర్వే
షాంకర్తామేకఃఫలదాతాయఉచ్యతే నవవమ్మడళశానస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిమాన్ ॥౩॥ యస్యన్తరణమాత్రేణని
వర్తన్తేభిలాపదః । సంపదశ్చేహలభ్యన్తేసోన్తర్యామిణివోహరః ॥౪॥ యేనైవస్పష్టచుఖలంజగదేతచ్ఛరాచరం । యస్మిన్
స్త్రీప్యతినశ్యత్యప్యేషవకోమహేశ్వరః ॥౫॥ యన్నమన్తిసురాస్సర్వేస్వస్వాభీష్టప్రసిద్ధయే । స్వాతన్త్ర్యిన్యస్యస
ర్వత్రసోన్తర్యామిమహేశ్వరః ॥౬॥ ఉమార్ధవిగ్రహశ్శంభుప్రిణేతశ్శశిశేఖరః । గంగాధరోమహాదేవ సోన్తర్యా
మీదయానిధిః ॥౭॥ శ్రుతిస్త్పతిపురాణేషుయస్యైవాధిక్యమివ్యతే । యస్యాధిక్యస్త్పతేర్దుక్తిసోన్తర్యామిపురాతనః ॥౮॥
యన్నామజపమాత్రేణపురుషఃపూజ్యతేసురైః । యమాహుస్సర్వదేవతంసోన్తర్యామిగురూత్తమః ॥౯॥ యచాఖ్యా
మృతపానేనస్త్రోప్తామునయోభిలాః । నవాఞ్ఘన్తిమహాభోగాన్సోన్తర్యామీజగత్పతిః ॥౧౦॥ అరుణః । సద్గురోభా
స్కరశ్రీమన్సర్వతత్వార్థకోవిద । శ్రుతిస్త్పతిపురాణేషుహ్యన్తర్యామ్యన్యధాశ్రుతః ॥౧౧॥ సత్యంజ్ఞానమనన్తంయ
త్ప్రసిద్ధంబ్రహ్మనిష్కళం । నిర్గుణంనిష్క్రియంశాన్తం కేవలంసర్వగంపరం ॥౧౨॥ తదేవసర్వాన్తర్యామిశ్రుతం
సర్వాన్తరత్వతః । వరేణ్యంసనితుస్తేచగాయత్రాన్త్రాధికభ్యతే ॥౧౩॥ అశరీరస్యతస్యైవహ్యేదిమధ్యాన్తవర్తనాత్ ।
ఆకాశవద్విధుత్వేనసర్వాన్తర్యామితోచితా ॥౧౪॥ శివస్యసశరీరస్యసాంబస్యసగుణస్యతు । అపిభుత్వేన సాన్తైవయు
జ్యతేధాస్కరప్రభో ॥౧౫॥ సగుణైకప్రధానైశ్చవిశిష్టాద్వైతవాదిభిః । కైశ్చిద్భ్రహ్మహరీశానామన్తర్యామిత్వమా
చ్యతే ॥౧౬॥ సర్వజ్ఞత్వాదిధర్మాణాంసమత్వచ్చత్రిమూర్తిషు । మత్వైవోపాసతేవిప్రాస్తేగాయత్రీపరాయణాః ॥౧౭॥
కేచిద్భ్రహ్మహరీశానప్రసిద్ధేరితినందిదుః ॥౧౮॥ కేచిత్తువిష్ణుకేవస్వా
దన్తర్యామీరమాపతిః । నవిధీశౌపరోపాస్త్రప్రసిద్ధేరితినందిదుః ॥౧౯॥ కేచిచ్ఛశివవీకస్సాన్యదన్తర్యామీహ్యమాపతిః
నాన్యోబ్రహ్మహరీజ్ఞానప్రసిద్ధేరితినందిదుః ॥౨౦॥ తద్దుక్తరీత్యాత్వాధిక్యంజ్ఞానోపాసనకర్తసు । కర్తృణోవగతంతే
నవిధేరేవప్రసిద్ధ్యతి ॥౨౧॥ ఏషవక్షస్సమీచీనస్తవనైవభవిష్యతి । తస్మాదనిశ్చితార్థంమాంకురుష్యాశంకయన్ప్రభో ॥౨౨॥
సూర్యః । సప్యక్పృష్టంత్వయాధీమన్నయశ్రుణుసాదరం । వత్సోమినిశ్చితార్థంతేశ్రుతిస్త్పత్యాదిభిస్ఫటం ॥౨౩॥
అన్తర్యామీద్విధాప్రోక్తస్సగుణోనిర్గుణోపిచ । చరస్యకేవలన్తావద్యశ్చరస్యాన్యోచరస్యచ ॥౨౪॥ అహంహి చరపీ
వాస్తిమదన్తర్యామితాపుభా । గాయత్ర్యాశ్చౌచగన్తవ్యాదేవసగుణనిర్గుణౌ ॥౨౫॥ నిర్గుణశ్చైవగన్తవ్య స్సగుణ
ద్వారతోభిలైః । అతోబ్రువంశివంసాక్షాన్తదన్తర్యామిణంతవ ॥౨౬॥ కారణత్వంయథాసిద్ధంబ్రహ్మణః పరమాత్మ
నః । యథాశివస్యసాంబస్య కార్యత్వచ్చ సతామృతం ॥౨౭॥ తథాశివస్యహేతుత్వం విష్ణోఃకార్యత్వమప్యథా ।

విష్ణోశ్చ హేతుతాం తద్వద్విధేర్విధిచ కార్యతాం । ౨౮ । బ్రహ్మవిష్ణుశివ బ్రహ్మహ్యు త్రోత్త ర హేతుతాం ।
ఇతిజానంతివిద్వాంసోనేతరేమాయయావృతాః ॥ ౨౯ ॥ విశిష్టాద్వైతినోవాన్యేసగుణైకాభిమానినః । అశరీరాన
భిజ్ఞత్వాన్తాయాపరవశాద్భ్రవం ॥ ౩౦ ॥ సర్వజ్ఞత్వాదిధర్మాణాంకథంసామ్యంతిమూర్తిషు । త్రయాణాంభ్యుగూఢా
నాంహివైషమ్యంసర్వసంమతం ॥ ౩౧ ॥ గుణత్రయవశాత్తేషాంవైషమ్యంవిధిసుస్థితం । బ్రహ్మహిరాజనఃప్రోక్తోవిష్ణు
స్తామసఉచ్యతే ॥ ౩౨ ॥ రుద్రస్ససాత్వికఃప్రోక్తోమూర్తివ ర్ణైశ్చతాదృశాః । చిత్స్వరూపానభూత్యాచ తారతమ్యన్నిగ
ద్యతే ॥ ౩౩ ॥ నిర్విశేషపరబ్రహ్మసన్య తేనతుతేనమాః । తథాపివశబ్దస్యపరబ్రహ్మర్థకత్వతః ॥ ౩౪ ॥ సాక్షిణానిర్వి
కారేణచిన్తాత్రేణమహాత్మనా । సదాశివేననిర్వేనకేవలేనసమోనహి ॥ ౩౫ ॥ సాంబస్యచంద్రమాడస్యనీలకణస్యశూ
లినః । ఉత్కర్షోస్తిస్వతస్సిద్ధకింమయాప్రతిపాద్యతే ॥ ౩౬ ॥ ఆటామాంజనయామాసబ్రహ్మసాక్షాచ్ఛతుర్ముఖః । య
ధాతథావిభిన్నతంత్రీమాన్నారాయణోహరిః ॥ ౩౭ ॥ యతోభవన్తహవిష్ణుర్వమారుణపితామహాః । తతోమేనుప్ర
సిద్ధాభూతుస్సర్వనారాయణాభిధా ॥ ౩౮ ॥ నైతేనసకలేశస్యప్రపితామహతావశాత్ । సర్వోత్కృష్టత్వసంసిద్ధ్యాలు
ప్యతేహ్యంతరాత్తతా ॥ ౩౯ ॥ అథవాయోగవృత్త్యాస్యాచ్ఛివోనారాయణాభిధః । తద్వృష్టిర్త్యైకర్తవ్యోపాసకైరి
తిసన్తతం ॥ ౪౦ ॥ కర్తోపాసనబోధేమబ్రహ్మవిష్ణుశివాఃక్రమాత్ । ప్రసిద్ధాఇతిసంత్యజ్యధియంత్రుణువచోమమ ॥ ౪౧
ప్రమత్రయఃప్రసిద్ధాన్సుస్తారతమ్యేనచారుణ । కామ్యకర్తప్రధానోస్తిస్వయంభూశ్చతురాననః ॥ ౪౨ ॥ నైమిత్తిక
ప్రధానస్తువిష్ణుఃకమలలోచనః । నిత్యకర్తప్రధానస్సశివస్సాక్షాత్త్రిలోచనః ॥ ౪౩ ॥ మూర్త్యుపాస్తా విధిర్ముఖ్యస్తవ్యంశో
పాస్తాహరిర్తతః । నిరంశోపాసనేముఖ్యేనీలకణోహరోమతః ॥ ౪౪ ॥ జ్ఞానేశ్రవణజేబ్రహ్మవిజ్ఞానేమననోదితే । విష్ణు
స్ససమ్యక్జ్ఞానేతునిదిధ్యాసనజేశవః ॥ ౪౫ ॥ అత్రైవంసతికస్యాభూదాధిక్యమరుణాధునా । త్వమేవసమ్యగాలోచ్యవిని
శ్చినుమహామతే ॥ ౪౬ ॥ పురాకశ్చిన్తహాధీరశ్చివభక్తాగ్రణీర్ద్విజః । శివాఖ్యాజపసంసక్తశ్చచార భువినిస్పృహః ॥ ౪౭ ॥
స్వాశ్రమాచారనిరతోభన్తరుద్రాక్షధూషణః । సర్వశాస్త్రార్థ తత్వజ్ఞః కామక్రోధాదివర్జితః ॥ ౪౮ ॥ శమాదిష
ట్కుసంపన్నశ్చివభక్తజనాదరః । శివస్యవైభవంస్తృత్యాత్రుతిస్తృతిపురాణగం ॥ ౪౯ ॥ సర్వేశ్వరస్యసాంబస్యత్రితే
త్రస్యదయానిధేః । సదాశివస్యమాహాత్మ్యంస్వతవేదమబ్రవీత్ ॥ ౫౦ ॥ పశ్వాదిభ్యోవరిస్తాఃక్షీతిగతమనుజాస్తేభ్య
ఏవేన్ద్రీముఖ్యా-దేవాస్తేభ్యోవిధాతాహరిరపిచతత్త్వం కరోయస్త్రిజేత్రః । నాన్యోస్తాచ్ఛంకరాత్తుత్రుతిషునిగది
తోవావరిష్ఠస్సమోవాసర్వాన్విష్ణోద్విదికాంస్తన్నహివయమధునానూనమేవాశ్రయామః ॥ ౫౧ ॥ మూలాధారే గ
ణేశస్తదుపరితువిధిర్విష్ణురస్తాస్తతోయంరుద్రస్థానేచతుర్థేశ్రుతి రపిచతథాప్రాహశాన్తజ్ఞతుర్థం । అస్తాదన్యశ్చి
వోస్త్రితిపురహరఇతోవాసదాద్యశ్చివోస్తి- స్సద్ధోయంద్యావశాన్తప్రబలనటనకృచ్ఛాపి సాక్షాత్సభేశః ॥ ౫౨ ॥ రౌ
ద్రీశక్తిస్తథాస్యాదయమపిచహరిశ్చాక్రవీచంవిరిభ్యో-మన్తవ్యోవైష్ణవోమీసన కముఖమహాబ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణా
శ్చ । తస్మాదేవంవిభక్తేనహిభవతి హారేరంశతాంశాంశిభావే-సాక్షాదస్యత్రనిత్యం పరమశివమహాభ్యోంశినస్తన్న
మామి ॥ ౫౩ ॥ శంభోరన్యన్నపశ్యామ్యహమిహపరమేవ్యోమ్నిసోమాచ్ఛృతౌవా-యన్యైవైతేనభాసాజగదఖిల మి
దంభాసతేచైత్యరూపం । యచ్ఛీర్ష్యాంప్రేదిదృశూద్రుహిణమురరిపూసర్వశక్త్యాప్యదృష్ట్యా । భేదంతాదగ్గతు స్తంపరమశి
వమముంతావంవినాకన్నవన్దే ॥ ౫౪ ॥ యంవిష్ణుర్నావపశ్యత్యఖిలజనభయధ్వంసకంకాశికాయాం-లింగభ్యోపాస్త ఇత్య
శ్చధికభ సితరుద్రాక్షసంఘాపితస్స ॥ జాబాలేయోబృహత్యశ్యభహరిజనితాశ్చూయ తేసోమవీకః-పాయాచ్ఛృత్యస్త
సిద్ధోజనిమృతిభయహృత్సంస్మతేస్తారకోమాం ॥ ౫౫ ॥ మధ్యేకోవాధికస్యాద్దుగ్ధిహిణహరిహరాణా మితిప్రశ్నపూ
ర్వం-బ్రహ్మదైష్ఠ్యలాదంఖలువదతిమహాస్రద్రవివాధికస్యాత్ । ఇత్యుక్త్వాకారభాగ్యేశ్రుతిశిరసినమశ్చాస్తు రుద్రా

యతస్మై-స్తుత్వైవం ధ్యేయమాహత్రిపురహరముమాకాంతమేకంభజేహమ్॥౫౬॥ ధ్యాతారుడ్రోరమేకోహరిరపీతుత
 ధాధ్యానమేకశ్చివస్తు- ధ్యేయోభర్వశ్రుతేస్సానిఖిలరసవతీయాసమాప్తాశిఖాధూత్ । ధ్యేయశ్చిన్నాత్రవకః పరమశి
 వఇతోవాచిదంశత్వసస్య-ధ్యాతుస్సాన్యన్నస్వమువ్యప్రకృతి భవమవోఽప్య తిరూపస్యవిష్టోః ॥౫౭॥ ఏకోరుద్రోమహే
 శశ్చివఇతిచమసూదేవవైషసర్వ-వ్యాపీయ శ్చూరియతేస్త్రింశ్చుశిరసితథాధర్వశీవాభిధేచ । దేవాస్సద్యేయద నస్థితి
 జుషఇహ తేవిష్ణుపూర్వాస్తతోస్యః-కోవాస్యాస్వాస్యకోస్తాన్నిరతిశయచిదాకాశరూపాన్న హేశాత్ ॥౫౮॥ నాభా
 బ్రహ్మణముక్తాహరిమపిహృదయే రుద్రమేనంభువోస్త- న్న ద్యేమత్యస్త ఏవంప్రణవవివరణేనారసింహభిధేచ । వి
 ఙ్గేయస్సోస్థియమాత్మాశివఇతిచ చతుర్థోద్వితీయఃప్రశాస్త- ఇత్యాహస్తేప్రజేశప్రిదశఃరషద స్తస్యఈశఃప్రపూజ్యః॥
 కైవల్యంప్రాప్నుయాత్కఃపురుషఇహాశివంకేవలంత్యాం విహాయస్వామిన్నిశస్తథాన్యజ్జగతిసదసతోరత్రవిష్టో ర్విధే
 ర్వాచిన్నాత్రప్రత్యగాత్మాన్యమసిఖిలసదాపూర్వ ఏకశ్చివోతస్తామేవైకంభజేహం సతతమపిజగత్సాక్షి ఇన్నిర్వి
 శేషం॥౬౦॥ సూర్యః॥ఏవంశివస్యమాహాత్మ్యేసర్వశ్రుత్య న్నిశ్చితేఉభవేస్సంచయఃకస్యకోముద్యేతచసంశయాత్ ॥౬౧॥
 అతోరుణమహాప్రాజ్ఞముఖ్యాస్తర్యామిణమ్మ । త్రిణేత్రంభజకైవల్యసంసిద్ధ్యేపరమేశ్వరం ॥౬౨॥

— * ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాజ్ఞస్య త్రితీయపాదేసూర్యగీతాయాం త్రితీయోధ్యాయః * —

సూర్యః॥ అథాతస్సంప్రవత్యైమితస్యాస్తర్యామిణోగురోః । జగత్సృష్ట్యాదికర్తాణిలీలారూపాణిసువ్రత॥౧॥
 ఆకాజగత్సృష్టేదంపజ్ఞీకరణకర్తణా । యస్సఈశోమహామాయస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిమాన్ ॥౨॥ చతుర్విధేషుభూతేషు
 నిజమాయావశీకృతాన్ జీవాన్ప్రవేశయిత్వానుప్రవివేశస్వయంవశీ ॥౩॥ లీలారూపమపీదజ్జగత్కర్తస్య మహేశి
 తుః । ప్రాగ్భక్తజంజ్ఞేయమాధికారికతావశాత్ ।౪॥ సహ్యాధికారికత్రేష్ఠః పూర్వజ్ఞీవత్వమాగతః । సముచ్ఛయా
 దభూదీశోజ్ఞానోషాసనకర్తణాం ॥౫॥ ప్రాగ్కల్మాషికృతోదేవ సాన్యరబ్ధతపణాశ్స్వయం । అపహాయనిజామ్నా
 యాంప్రాప్తవాన్పరమంపదం ॥౬॥ అథతామాశ్రితోజీవః కల్పారౌపూర్వవత్కరిమాత్ । సృష్ట్యాసర్వాధికారీ
 సకాజగత్పాతిచహన్తిచ ॥౭॥ క్రియమాణతయాతేననియమేనైవకర్తణాం । త్రయాణాస్తస్యకర్త్రిత్వ మీశస్యావ్యుప
 పద్యతే ॥౮॥ జీవన్ముక్తసమానత్వంయతస్తస్యావగమ్యతే । అతఃప్రాగ్భక్తకర్త్రిత్వమవశ్యంతస్యసిద్ధ్యతి ।౯॥ బ్రహ్మవి
 త్వంహితస్యస్యాన్నతుబ్రహ్మత్వమిశితుః । సృష్ట్యాదికర్తకర్తృత్వదర్శనాన్తాయయాపివా ।౧౦॥ జీవసృష్ట్యాదికర్తృత్వం
 బ్రహ్మణోపితువర్తతే । తథాపిపూర్వకర్త్రిత్వస్తస్యనశ్చూయతేవచిత్ ।౧౧॥ కర్తృణః ప్రాగభావత్వాద్భావత్వాద్భ్ర
 హ్మణోవిభోః । పూర్వకర్తృవతోహిస్యాత్కర్తృప్రాగ్భగ్నంజ్ఞితం ।౧౨॥ సృష్ట్యాదికర్తృబద్ధత్వేతస్యమాయావశత్వతః । వ
 శ్యమాయత్వవచనంవ్యర్థమేవేతిచేన్నచ ।౧౩॥ స్వాధికారావసానేహికైవల్యనోపరుద్ధ్యతే । అతస్తస్యప్రసిద్ధస్తద్వ
 శ్యమాయత్వమర్థవత్ ।౧౪॥ స్థితౌతుతస్యమాయత్వంకామిత్వాదివదిష్యతే । నధనిత్వాదివత్కర్తృపారవశ్యాన్నిరస్తరం ।
 జాగ్రద్వత్సృష్టికర్తృస్యాత్సృష్టవత్స్థితికర్తృచ । జగత్ప్రళయకర్తృస్యాత్సృష్టవత్తస్యమాయనః ।౧౬॥ అవస్థాత్రయ
 వత్సేనకర్తృత్వితయవత్తయా । శరీరత్రయవత్సేనజీవస్సాపీతికేచన ।౧౭॥ తదయుక్తంపురాజీవోవ్యద్యబ్రహ్మత్త్వవిత్ర
 యా । సర్వజ్ఞత్వాదిసంపత్త్యాసహజీవవిలక్షణః ।౧౮॥ జీవన్ముక్తసమానత్వాత్కర్త్రిత్రయమిశితుః । ప్రాగ్భగ్నమా
 త్రబద్ధత్వాదధికారవశాదిహ ।౧౯॥ అధికారావసానేతద్భ్రహ్మత్వంసంభవిష్యతి । ఇతివేదాస్తసిద్ధేరేవ్యభిచారఃకు
 తోభవేత్ ।౨౦॥ బ్రహ్మైవైకమకర్తోక్తంశ్రుతిభిన్నుతిభిశ్చతత్ । ఈశస్యాకర్తృతోక్తిస్తశ్చూయతేవశ్యాపచారికీ॥౨౧॥
 సకర్తృత్వేపితస్యస్యాత్కర్తృమోచకతేశితుః । సజ్నితాగామిహీనత్వాత్సర్వజ్ఞత్వాచ్చసత్రమ ।౨౨॥ ఈశ్వరబ్రహ్మ
 ణోర్భేదంసకర్తృకర్తృతాదిభిః । సుప్రసిద్ధమపస్తేతుంకస్సమర్థోస్తిమానతః ।౨౩॥ ఈశ్వరస్యావ్యకర్తృత్వంయది

బ్రాహ్మయ్యైర్మతశః సదైవతీనకదాప్యస్తాత్సంసారాన్తుక్తిమాఘ్నయాత్ ॥౨౪॥ యత ప్రశ్నదవా చ్యార్థ స్సహే
యశ్చతకథ్యతః అత ప్రస్యననిత్యశ్చక్త్యకర్తవ్యశ్చయజ్యతే ॥౨౫॥ ఆనర్థస్తాత్తథావేనదేహేనైకకశ్చనః వ్యాపీ
యేతతతశ్చవ్యాదేహీశోధ్యాసంయుతః ॥౨౬॥ స్వదేహేవీశ్వరస్యాస్తి నాధ్యాసః పారమార్థికః ప్రాతిభాసికమా
శ్రిత్యస్మృత్యుత్పాదనిగద్యతే ॥౨౭॥ దేహాధ్యాసస్యసత్యస్య నకదాప్యస్తిసంగతిః ప్రాగీశదేహభావేన దేహభావే
నదాప్యయే ॥౨౮॥ జగత్ప్రయకాలేననిర్వాప్యపారోపిను ప్రవత్ అధ్యాసబీజవత్వేనశ్చనస్సప్తప్రవర్తతే ॥౨౯॥
చతుర్ముగసహస్రాస్త్రేనిధాతుర్హినిశోచ్యతే తదాసుప్తస్యతస్యాపిబీజస్యేవనబీజతా ॥౩౦॥ తథావిష్టోర్యుగాః ప్రా
ప్తాస్తస్మాచ్ఛతగుణాధికాః తథాశివస్యతస్మాచ్ఛవిష్టోశ్చతగుణాధికాః ॥౩౧॥ ఏవంకాలైరవచ్ఛిన్నాం స్తారతమ్యేన
జీవవత్ ఈశ్వరాంస్తాకకథంబ్రాహ్మయాం దేహకర్తాదివర్జితా ॥౩౨॥ వ్యష్టిదేహత్రయంస్వీయమృత్యాజీవత్ర
యంయథా పారమార్థికసంసారనిబద్ధంకర్మితామగాత్ ॥౩౩॥ సమష్టిదేహత్రయంతథామత్వేశ్వరత్రయంప్రా
తిభాసికసంసారనిబద్ధంకర్మితామగాత్ ॥౩౪॥ శుద్ధసత్వప్రధానాయామ్నాయాయాంప్రతిబింబితః ఈశశత్యుచ్యతే
తస్యనిరుపాధికతాకథం ॥౩౫॥ జ్యోతిషాధికస్యనిత్యత్వంకథంవాచ్యమనీషిభిః అనిత్యస్యచనైవగర్భ్యంకథంభవితుషర్వై
బ్రహ్మణ్యారోపితోభాస్తైరీశాఖ్యస్సర్వస్పష్టికృత్ అత్తయోగీభిరభాస్తైస్సభవత్సవరోపితః ॥౩౬॥ అవిద్యాతిమి
రాధస్య స్థాణోచోరవచీశ్వరః ప్రతిభాతి పరబ్రహ్మణ్య మలే స్వాత్మ రూపిణి ॥౩౭॥ సద్యో ముముక్షు
వృష్ట్యా హినే శ్వరస్యాస్తిసత్యతా అతో వివర్త వాదో యంసు తరా ముపయజ్యతే ॥౩౮॥ పరిణా
మేష్యనిత్యత్వసంసిద్ధిరీశ్వరస్యచ అదైవత బ్రహ్మనిత్యత్వంశ్రోతుర్జీవస్యసంభవేత్ ॥౩౯॥ అధికారివిభేదేన వాచా
స్తేచమతాస్త్రయః తతో తమాధికారిస్యాచ్ఛుణ్విన్నీశేవవర్తతాం ॥౪౦॥ జీవేతుసరిణామిత్యంశ్చస్వస్మేనో
త్తమోమతః కీటవద్భృంగరూపేపరిణామేనిమోక్షతః ॥౪౧॥ జీవస్యేశ్వరతావాప్తాక్రమముద్గ్రీసిద్ధ్యతి అ
తోస్యసద్యోముక్త్యర్థంబ్రహ్మతావాప్తిర్యతే ॥౪౨॥ తురీయంపశ్యమోవాస్తా మీశ్వరస్వస్థవీవవా తస్మాదతీతంబ్ర
హ్మేతిసిద్ధాస్తేకోనుసంశయః ॥౪౩॥ ఈశ్వరేతిత్యతిబ్రహ్మ బ్రహ్మణీశశ్చశివతీ అతవీకత్వమేవస్యా ర్వయోరిణిసత
త్యతాం ॥౪౪॥ బ్రహ్మజ్యేవేశ్వరంప్రోక్తోనతుబ్రహ్మేశ్వరేత్వచిత్ విభోరవిభుసంస్థత్వాసంభవాత్సమాప్తన ॥౪౫॥
బ్రహ్మక్షత్రముభేయస్యశ్చ త్యాభవతపదనః యసోవసేచనమ్మృత్యు స్యయత్రబ్రహ్మణీర్యతే ॥౪౬॥ తదేతాద్భ
వమిత్యత్రకోనేదేదంతయావ్యయం అఖణ్డనిర్గుణంబ్రహ్మనిరాధారంపరమహత్ ॥౪౭॥ పరబ్రహ్మంశభూతోపి
శ్చరమఃపురుషోత్తమః ఈశ్వరావధికఃప్రోక్తోకింపునర్భ్యహ్మకేవలం ॥౪౮॥ కారణంజగతామీశోజీవానాంబ్రహ్మ
కారణం ఏవంసతీతబ్రహ్మైక్యంవ్యవహారేకభవేత్ ॥౪౯॥ ఈశస్యకర్మతాయాంహిపుణ్యం పాపశ్చసంభవేత్
సుఖందుఃఖశ్చతేనైవజీవత్వమితిచేచ్ఛగ్నిః ॥౫౦॥ ఈశఃప్రవర్తతేపుణ్యపాపయోగ్లోకసంప్రహతః తథాపిసుఖదు
ఖేస్తోనైవాత్మజ్ఞానవస్తయా ॥౫౧॥ భూనిహత్యాదిపాపానిహ్యకరోద్విష్ణురీశ్వరః ననైర్దుఃఖమభూత్తస్యసంప్రా
ప్తంపారమార్థికం ॥౫౨॥ లోకక్షేమార్థకత్వేన తత్రగృతాఘస్యనిర్ద్యతా నవాచ్యానవతేనాస్తి జీవత్వప్రస్య
సర్వధా ॥౫౩॥ ఋగాదివేదకర్తాపిసయథోక్తంసమాచరేత్ అన్యథాసంప్రసజ్యేతహ్యప్రామాణికతేశితుః ॥౫౪॥
సంసిద్ధిశాస్త్ర కర్తృత్వేనకారయితృతావచః వ్యథమేవేతిచేన్నైష దోషవీచ విచారణే ॥౫౫॥ జీవస్యకర్మతా
యాంహిస్యాతాంరయితృతేశితుః శాస్త్రస్యకర్మతాయామహేశస్యాస్తికర్మతా ॥౫౬॥ నైతేనశాస్త్రయో
నిశ్చిన్దుగుణైవహీయతే నిర్గుణోద్భూతశాస్త్రస్యగుణాద్యవ్యక్తిదగ్ధరాత్ ॥౫౭॥ ఉపచర్యతఈశస్యగుణినశ్చ
స్త్రయోనితా యచ్ఛాస్తాముభయోర్వేదవేదాస్తాభ్యాశ్చబీజతా ॥౫౮॥ ననైతేనాస్తికర్మత్వ సామ్యంబ్రహ్మేశ

యోస్తయోః । కర్తుశ్చకృతకర్తుశ్చేదోస్తిస్పష్టవీవహి । ౬౦ । కర్తృత్వంయస్యసంసిద్ధంకర్మిణ్యతస్యసిద్ధ్యతి । ఇ
 త్యత్రసంశయఃకోవాతద్భ్రష్టాశ్చాచకర్మిణా । ౬౧ । ఇతిచేత్కర్మితేశస్యకామిత్యాదివదివ్యతే । బ్రహ్మణోపితుక
 ర్మిత్వంధనిత్వాదివదివ్యతః । ౬౨ । పరతన్త్రోమహేశస్యాస్సత్వతన్త్రబ్రహ్మసిద్ధుణం । అథారాధేయభావేనకార్య
 కారణతాద్యయోః । ౬౩ । కర్మిత్యేబ్రహ్మణస్సిద్ధకథంనైర్గుణమీర్యతే । ఇతిచేన్నైషదోషోస్తిమాయాగుణవివర్జనాత్ ॥
 అవ్యక్త్యాదిభిర్విద్యాగుణైరానన్తతాదిభిః । సగుణవ్యపదేశస్యాద్భ్రష్టాణస్త్విష్టవీవహః ॥౬౪॥ జగత్సంపార
 కర్మత్వం యథాజీవేశయోర్వతం । తథాజీవేశకర్మత్వం పరస్యబ్రహ్మణోమతం ॥౬౫॥ బ్రహ్మణోన్యో
 సకర్తాస్తిప్రాకగర్తాదివివర్జనాత్ । అనాద్యవన్తంబ్రహ్మైకమకర్తాకర్మహీర్యతే ॥౬౬॥ కాలత్రయేష్యకర్మ
 త్వంబ్రహ్మణస్సమ్యతంయది । జీవేశరచనానస్సాజ్జగత్సంపారయోరపి ॥౬౭॥ ప్రత్యక్షసిద్ధారచనాకర్తారంసమపేక్ష
 తే । అతోద్యకర్తకర్మత్వాద్భ్రష్టాణఃకర్మితోచితా ॥౬౮॥ కర్మిత్యేబ్రహ్మణోవ్యవంకింవాచ్యంబ్రహ్మవేదినః । బ్ర
 హ్మేభూతోనకర్మిస్యాదిత్యేతచ్చనసిద్ధ్యతి ॥౬౯॥ యాదృశంబ్రహ్మనిర్ణీతం తద్భూతోపితతాదృశః । ఇతినిర్ణయవీ
 స్యాద్యుక్తేరపిసమజ్ఞానః ॥౭౦॥ కాలత్రయేష్యకర్మిత్వమకర్మత్వమకాలతా । కస్యచిద్భ్రష్టాణోన్యస్యనీరూపస్యా
 స్తినస్తునః ॥౭౧॥ తత్తుకాలత్రయాతీతన్నేహజ్ఞేయంవివక్షితం । ప్రమేయత్వప్రమాణత్వప్రమాతృత్వాదివర్జనాత్ ॥౭౨॥
 యేతుబ్రహ్మేశజీవాస్సంప్రాక్తాఃకర్మత్వసంయుతాః । విద్యయామాయయాతేహి కర్మిణోవిద్యయాపిచ ॥౭౩॥ క
 ర్మిణుత్రిషువోక్తేషుబ్రహ్మణశ్చైవ్యవర్జనాత్ । అకర్మత్వంశ్రుతిస్త్వతోఽప్రాప్త్యతేయంక్తమేవతత్ ॥౭౪॥ ఏతేన
 కర్మణశ్చైవ్యంసంసిద్ధమితియేవిదుః । ఔదాసీన్యన్నతేహంస్యాచ్ఛ్రుతిస్త్వత్కర్మసు ॥౭౫॥ జ్ఞానాదుపాస్తి
 రుత్కృష్టాకర్మోత్కృష్టముపాసనాత్ । ఇతియోవేదవేదాన్తైస్సవీవపురుషోన్తమః ॥౭౬॥ * *

— * ఇతితత్వసారాయణేకర్మకాణ్డస్య త్రితీయపాదే సూర్యగీతాయాం చతుర్థోధ్యాయః * —

సూర్యః॥ అథాతస్సంప్రవక్ష్యామికర్మశ్రేష్ఠస్యలక్షణం । యచ్ఛ్రుత్యానైవభూయోన్యచ్ఛ్రుత్యన్తేవశిష్యతే ॥౧॥
 యస్యదేహస్వకీయోపి సర్వధానప్రతీయతే । నేన్ద్రియాణిచసర్వాణి సకర్మిశ్రేష్ఠఉచ్యతే ॥ ౨॥ యస్యప్రాణాఃప్ర
 శాన్తాస్సృగ్మనాదీనివస్వయం । అవ్యక్తాన్తానిసర్వాణి సకర్మిశ్రేష్ఠఉచ్యతే ॥ ౩॥ బాలాన్త త్తప్తికాచాదిచేష్టితాన్య
 పియత్రనో । నిష్ఠాజగరవన్యస్య సకర్మిశ్రేష్ఠఉచ్యతే ॥ ౪॥ నాహంభావశ్చయస్యాస్తి నేదంభావశ్చకుత్రచిత్ । సర్వ
 ద్వంద్వవిహీనాత్మా సకర్మిశ్రేష్ఠఉచ్యతే ॥ ౫॥ ప్రాగ్భ్రష్టోహం విముక్తోద్యేత్యేవం యస్యస్త్వతిర్నచ । నిత్యముక్త
 స్వయాపస్సక సకర్మిశ్రేష్ఠఉచ్యతే ॥ ౬॥ విదేహముక్తోనుఃప్రాగ్తోవరిష్టోబ్రహ్మవేదిహం । అరూపసప్తచిత్తాసుస్స
 కర్మిశ్రేష్ఠఉచ్యతే ॥ ౭॥ కర్మాణియస్యసర్వాణివాసనాత్రయజానిచ । అభవన్తుపశాన్తాని సకర్మిశ్రేష్ఠఉచ్యతే ॥౮॥
 కర్మాణికర్మభిశ్చుద్ధైశుధాన్యపమృద్యయః । సకర్మబ్రహ్మమాతోభూ శ్చకర్మిశ్రేష్ఠ ఉచ్యతే ॥ ౯॥ జ్ఞానినామపి
 యశ్చేష్ఠస్సప్తమీంభూమికాంగతః । ఉపాసకానాంయశ్చైకస్యకర్మిశ్రేష్ఠఉచ్యతే ॥౧౦॥ యస్సరైవోపీడితోపిస్యా
 స్తిర్వికారోపిపూజితః । సుఖదుఃఖేనయస్యస్తస్యకర్మిశ్రేష్ఠఉచ్యతే ॥౧౧॥ మనుజేన్ద్రైశ్చయఃపూజ్యస్సరైవపి సురా
 ణివై । బ్రహ్మవిష్ణుశివైశ్చాపిసకర్మిశ్రేష్ఠఉచ్యతే ॥౧౨॥ త్యక్తాకర్మాణిసర్వాణిస్వాత్మమాత్రేణిష్ఠతః । కథంకర్మ
 త్వమిత్యేవమౌశంకిష్ఠామహమతే ॥౧౩॥ కర్మణాంఫలమేహహి స్వాత్మమాత్రేణ సన్ధితిః । అతస్సఫలకర్తృష
 కర్మిశ్రేష్ఠో భవేద్భ్రువం ॥౧౪॥ జ్ఞానేన జ్ఞాయతే యద్వా ఉపాస్త్యావో పలభ్యతే । శక్తిగ్రం ప్రాప్యతేనేన
 కర్మణాతోన్యకర్మిణా ॥౧౫॥ దేహస్త్విన్ద్యరమానోపిదేహస్త్వవివర్జనాత్ । విదేహముక్తఇత్యుక్తః కథంకర్మి
 చేచ్ఛుగ్మ ॥౧౬॥ దేహవిస్మృతిమిత్యేకకర్మదేహిణితత్వతః । అవ్యద్యవ్యవ్యదేహిత్వశ్చకర్మిత్వముపపద్యతే ॥౧౭॥

దేహస్థత్వాదపూర్ణస్వాస్థ్యదిశశంక్యన్తుకీచ్ఛనః తటాకచుగ్గుకుంభస్థం జలంపూర్ణంహిద్యుశ్యతే ||౧౦౮|| పాగ్రిభకర్తృ
ముక్తోపిభోగానుక్తోపిచాభిలాష్ఠః | కర్తృకార్యోప్థితఃకర్మిదేహేస్యాద్భ్యోగసాధనే ||౧౦౯|| సాధనేనతిదేహేపి సాన్ధ్యో
భోగోనసిద్ధ్యతి | దేహవిస్మృతిమత్తేవదేహమీనసమత్వతః ||౧౧౦|| అహితాగ్నిశ్వసంపిచ్ఛేజ్యోతిష్టామేకృతేవచ | య
థానస్వర్గచూహ్నోతినిషాగమఃపురుషర్షభః ||౧౧౧|| జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాత్మనధిత్రయకృతామృతః | సర్వసన్ధ్యదిర
హితస్సన్ధిభిర్వన్యతేనదా||౧౧౨|| యస్సర్వకర్మభిర్వన్యోనిశ్యంసన్ధ్యైరకర్మభిః|సకర్మిపవరోకర్మప్రవరశ్చేతికథ్యతే ||౧౧౩||
సర్వసామ్యముపేతస్యస్వాత్మారామస్యయోగినః | సహస్రశఃకృతైఃకింవావన్దనైరకృతైశ్చవా ||౧౧౪|| దేహాదిషువికా
రేషుస్వీయత్వంస్వత్వపూర్వకం | విహాయనిత్యనిష్ఠాభిస్స్వమాత్రస్సవిరాజతే ||౧౧౫|| ఇన్ద్రియాన్తైర్విమూఢానాండు
షుగర్వత్వన్నిగద్యతే | తైరపేతస్సుకర్మేషువిదేహాభితకథ్యతే ||౧౧౬|| యస్సర్వవ్యంద్యవిర్ముక్తస్సర్వత్రపుటివజ్జితః|స
ర్వావస్థావిహీనస్సవిదేహాభితకథ్యతే ||౧౧౭|| తాకికంచైదికం కర్మ సర్వంయన్తికాక్షయంగతం | యస్మాన్నైవాణు
షాత్రజ్ఞు విదేహాభితకథ్యతే ||౧౧౮|| యస్యేన్ద్రియాణిసర్వాణినచలన్తికవాచన | భిత్తిస్తచిత్రాగ్రాసీవ విదేహాభిత
కథ్యతే ||౧౧౯|| అత్తానంసత్యమృచ్ఛైతంకేవలంనిర్గుణామృతం | సంపశ్యతస్సదాస్వాన్య వికారస్ఫురణంకుతః ||౧౨౦||
అత్తేతరదసత్యమృచ్ఛైతంచానాగుశాన్వితం | అపశ్యతస్సదానన్దస్వరూపాస్ఫురణంకుతః ||౧౨౧|| ఆదిమధ్యాంతరహి
తదిదానన్దస్వరూపిణః | స్థితప్రజ్ఞస్యకోదాధశ్శరీరేణస్యయోగినః ||౧౨౨|| కర్మాణికర్మశాత్కర్మాన్వబ్రహ్మశాబ్రహ్మాణి
స్థితః | శర్తృశాశర్తృనతతంసంప్రాప్తస్సవిరాజతే ||౧౨౩|| బుద్ధేస్తైక్యఞ్చమాఢ్యఞ్చయస్యనైవాస్తికీచ్ఛనః | బుద్ధేపా
రంగతస్సోమంప్రబుద్ధశ్శోభతేతరాం ||౧౨౪|| మనస్తథైవసంలీనంచితీవలవణజ్ఞతే | యథానిరన్తరాత్త్వియన్తియ
సోద్వయోభావతే ||౧౨౫|| సమనస్తాన్తహృద్బంధుమనససూక్ష్మశత్రుతః | సమనసోహిసంకల్పాకరుతే దుఃఖకా
రిణః ||౧౨౬|| పాగ్రిభకర్తృజండుఃఖిజ్ఞోవన్ముక్తస్యకథ్యతే | కర్మత్రయవిహీనస్య విదేహాస్యకథన్నతతే ||౧౨౭|| కర్మకర్త
వ్యమితివానకర్తవ్యమితిహవా | యదిమన్యేతవైదేహీం నముక్తింప్రాప్తవాంస్తుసః ||౧౨౮|| సమాధిర్వాధకర్తవ్యోనక
ర్తవ్యితిహవా | యదిమన్యేతవైదేహీంనముక్తిం ప్రాప్తవాంస్తుసః ||౧౨౯|| పూర్వంబద్ధోధువా ముక్తోస్యహమి
త్యేవబద్ధవాత్ | యదిమన్యేతవైదేహీంనముక్తింప్రాప్తవాంస్తుసః ||౧౩౦|| పూర్వమప్యభవమ్ముక్తో మధ్యేభ్రాన్తిస్తుబ
ద్ధవత్ | యదిమన్యేతవైదేహీన్ముక్తింప్రాప్తవాంస్తుసః ||౧౩౧|| వద్ధ్యాపుత్రాదివత్సర్వమ్మయ్యభూదసదిత్యపి | య
దిమన్యేతవైదేహీంనముక్తింప్రాప్తవాంస్తుసః ||౧౩౨|| ఆవిద్యకంతమోద్ధస్తంస్వప్రకాశేనవాఇతి | యదిమన్యేతవై
దేహీంనముక్తింప్రాప్తవాంస్తుసః ||౧౩౩|| స్వప్నేపినాహంభావోస్తిమమదేహేన్ద్రియాదిషు | యదిమన్యేతవైదేహీం
నముక్తిం ప్రాప్తవాంస్తుసః ||౧౩౪|| అహంపనష్టమనసోవిదేహాత్వంప్రకీర్యతే | తతరథమ్మన్యమానస్య యత్కించ
త్స్యాదనాత్మనః ||౧౩౫|| మనోనశ్యతినిశ్చేషమ్మనసస్యవిసర్జనాత్ | అమనసోన్వభావన్తత్పదన్తస్యావశిష్యతే||౧౩౬||మ
నసేనవినిశ్చిత్త్య వైదేహీమ్ముక్తిమాత్మనః | నైషకర్మ్యసిద్ధిం వదతాంకాశ్యప్తిరవివేకినాం||౧౩౭|| శ్రుత్వాపేదాంతవా
క్యానిమోదనేనుభవంవి నా | లీడేనతాలపత్రేణగుళాతురయుతేనకిం ||౧౩౮|| స్వానుభూతింవినాశాన్తైఃకణ్డితాస్స
మలంకృతాః | కవహీనేవవిధవాభూషణైర్భూషితోజ్జమైః ||౧౩౯|| స్వానుభూతింవినాకర్తృశ్యాచరన్త్యఖిలాన్య
పి | స్వగ్ధాయఃకుంభకారాదితుల్యావీవోపవీతినః ||౧౪౦|| స్వానుభూతింవినావేదాకపత్రన్తివిధాద్విజాః | ప్రావృణ్ణి
శాయాంపరితోషణ్ణాకాఇవదుస్వరాః ||౧౪౧|| స్వానుభూతింవినాదేహంవిభగ్నిగ్ధ్యాసదాధ్యతః | కాకల్యస్యమృ
తందేహాన్తరబుద్ధ్యేవతస్కరాః||౧౪౨|| స్వానుభూతింవినాధ్యానంకుర్వన్త్యాసనసంయుతాః | బకాఇవాంభుసస్త్రీశేమ
న్యేవశ్చనతత్పరాః ||౧౪౩|| స్వానుభూతింవినాశ్వాసాగ్నిరుద్ధవిహతాత్మదా | అయస్కరోగిలంబహ్యస్మృతికా

యామివాధికం ॥౫౪॥ స్వానుభూతింవినాయోగదృష్టాదిధారిణిః జీర్ణకన్ధాభరంభగ్నదృష్టాద్ధాదిపితృవత్ ॥౫౫॥
 స్వానుభూతింవినాయద్యత్కుర్వన్తిభువిమానవాః । తత్తత్సర్వం వృద్ధైస్సాన్తరుభూమాకృషిర్యథా ॥౫౬॥ స్వా
 నుభూత్యర్థకం కర్తృనికృప్తమపిసర్వధా । ఉత్తమంవిబుధైశ్చాన్యంశ్వేవచోర నివర్తకః ॥౫౭॥ స్వానుభూత్యుప
 యుక్తేభ్యఇతరాణిబహూన్యపి । కర్మాదీన్యాచరన్త్యక్తోభాన్తవద్యుర్థకేష్టితః ॥౫౮॥ శ్రుతిస్తృతిపురాణేషుకావ్య
 కర్మాణ్యనేకధా । ప్రోక్తస్తేతేషు సంసక్తస్త్యాజ్యస్మిష్టైర్విటోయథా ॥౫౯॥ కామ్యకర్తృ సమాసక్తస్త్వనిష్ఠాం
 స్వస్య మన్యతే । జాత్య ధన్యస్వస్య రత్నాదిపతీ తుదక్షతా మివ ॥ ౬౦ ॥ అవశ్యేన్ద్రియ మాత్కార్థగురు
 బుద్ధ్యేనసేవతే । బాలాతంతు సుతంలోకో గణితంభుక్తయే యథా ॥ ౬౧ ॥ యస్తువశ్యేం ద్రియం శాన్తంని
 ష్కామంసద్గురుంసదా । స్వాత్మైకరసికంముక్త్యైసధీమాను పగచ్ఛతి ॥౬౨॥ కామ్యకర్తాణి చోత్సృజ్య నిషాం
 మో యోము ముక్షయా । శాన్త్యా దిగుణ సంయుక్తం గురుంప్రాప్త స్సముచ్యతే ॥౬౩॥ ఇతిశ్రుత్వారుణ
 స్సూర్యాశ్నం తుప్తస్వాత్మ నిష్ఠయా । కృతకృత్యఇదంప్రాహభాస్కరం వినయాన్వితః ॥౬౪॥ అరుణః॥ శ్రీమత్
 గురువరస్వామిం స్తవన్తుఖాత్పారమార్థికం । నిషాంకుర్యమాహత్త్యంశ్రుత్వాధన్యోస్త్యసంశయం॥౬౫॥ సకర్తృ
 త్వమకర్తృత్వంవిదేహస్యచలక్షణం । శ్రుతంరహస్యన్నాతోన్య త్కీర్ణాదప్యవశిష్యతే ॥౬౬॥ తథాపిమమసాత్మాత్వం
 కర్తవ్యంబ్రూహినిచ్ఛితం । మచ్చితపరిపాకంహివేత్సిసర్వజ్ఞసద్గురో ॥౬౭॥ ఇతిపృష్టఉవాచేదం భగవాన్భాస్క
 రోరుణం । స్వసారథినిజాగ్రన్థంబద్ధదాహున్నతాననం ॥౬౮॥ సూర్యః॥ అరుణత్వంపరంబ్రహ్మ సాత్మాద్వష్ట్యాధు
 నాకృతీ తథాప్యాశేహపతనాద్భ్రష్టభిధ్యానమాదరాత్ ॥౬౯॥ స్వాధికారోచి తంశుద్ధం కర్తాప్యాచరసత్త
 మ । ప్రమాదోమాస్తుతేస్వప్నేపుక్తయోర్భ్రష్టకర్తృణోః ॥ ౭౦ ॥ సంవాదమావయోరేతం సర్వపాపహరంశు
 భం । యశ్శ్రుణోతిసకృద్వాసకృతార్థోనాత్రసంశయః ॥౭౧॥ శ్రీగురుమూర్తిః ॥ ఇతిదినకరవక్త్రాద్భ్రష్టకర్తైక
 నిష్ఠాంస్ఫుటతరమవగమ్యప్రాజ్ఞఏకోరుణస్సం । అభవదఖిలలోకైఃపూజనీయః కృతార్థస్తవపిభవతథై వక్షిప్రమం
 భోజజన్తృ ॥౭౨॥ విమలవిగుణయోగాభ్యాస దాధ్యేనయుక్తస్సకల గతచిదాత్మన్యద్వితీయేబుధోపి । సతతమపి
 కురుష్వారభదుఃఖోపశాన్త్యైరహసినిజసమాధీక్సోక్తకర్తృపిధాతః * * * * *

* ఇతితత్వసారాయణే కర్తకాణ్డస్యశృతీయపాదే సూర్యగీతాయాంపంచమోధ్యాయః *

సూర్యగీతాసమాప్తా బ్రహ్మ॥ భగవత్కరుణాసిద్ధిసద్గురోభక్తవత్సల । జ్ఞానోపాసనకాణ్డాభ్యాం కర్తకాణ్డో
 ధికోమతః ॥౧॥ సర్వేషాంమోక్షహేతుచాంకర్తమూలకతాయతః । ఆతస్తద్యుక్తమేవేతిమమాప్రిప్రతిభాతీచ ॥౨॥
 జ్ఞానోపాస్తివిహీనానాంమోక్షాభావేపిసంస్పృశేః । భగ్నిష్టత్వంప్రేక్ష్యతేకావ్యపిశ్రుతిస్తృత్యాదిషుప్రభో ॥ ౩ ॥ జ్ఞానో
 పాస్తియుతానామప్యత్రకర్తృవివర్జనే । భగ్నిష్టత్వంప్రేక్ష్యతేతస్మాత్కర్తృశ్రేష్ఠంవినిచ్ఛితం॥౪॥ తథాపికర్తానుష్ఠానమా
 త్రేణపురుషార్థతా । మోక్ష్యతేక్వచిదప్యాత్మజ్ఞానంశాస్త్రోద్ధితంవినా ॥౫॥కర్తృ శాశ్వతవిక్షేపహేతుత్వాద్జ్ఞానహే
 తవే । చిత్రైకాగ్రాయసంత్యాగఃకార్యఏవనిరంకుశం ॥౬॥ బాహ్యేన్ద్రియైకసాధ్యానికర్తాణిజ్ఞానమాస్తరం । అతో
 నచిత్తవిక్షేపజానీతినయజ్యతే ॥౭॥ ఇన్ద్రియాణాంసమస్తానాంవ్యాపారేనిషయేషుహి । నియమేనాంతరభ్యంత్రం
 కర్తృకర్తురపేక్ష్యతే ॥౮॥ చిత్రైకాగ్ర్యోపరోధోనకర్తృకారేపీయత్పురం । సకుర్యాదితిచేన్నైతత్సారం బ్రహ్మేతరత్వ
 తః ॥౯॥ ఏకాగ్రంయదిచిత్తంస్యాద్భ్రష్ట్యాద్యయచిక్షునే । కర్తృకాలఃకుతస్సిత్తహేనేంద్రియవతోభవేత్ ॥౧౦॥అతో
 న్యోన్యవిరుద్ధత్వాన్నైవాత్మజ్ఞానకర్తృణోః । సముచ్ఛయస్యసంసిద్ధిరిత్యాహుఃకేచనప్రభో ॥౧౧॥ సమాధానమిహ

బ్రాహ్మసద్గురోకరుణాకరః । ఇతిపృష్టోబ్రవీచ్ఛంభుర్చక్రహ్మణంగురునాయకః ॥౧౨॥ శ్రీగురుమూర్తిః ॥ బ్రహ్మం
శ్చక్రబ్రహ్మత్రవత్కృమిశుకబ్రహ్మర్షిణోదితం । పరీక్షితభిక్షేయాయరాష్ట్రేత్వస్మితురానన ॥౧౩॥ ద్వాపరాస్తేపరీక్షిత్స
విప్రకాపభయాశులః । అకస్మాద్భూషితాతేనతారితోభవసాగరాత్ ॥౧౪॥ సహిరాజాతమేకాస్తేప్రచ్ఛవినయా
స్వితః । యథాత్వమధునాబ్రహ్మన్మామప్రచ్ఛచ్ఛతుర్ముఖ ॥౧౫॥ తస్మైసచమునిప్రాహ సర్వజ్ఞసర్వభావనః । య
స్సర్వసమతామేత్యస్వానందమతులయయా ॥౧౬॥ శుకః ॥ రాజంశ్చక్రబ్రహ్మవత్కృమిస్త్వాత్తజ్ఞానైకమేతవేచితై
కాగ్రీయకర్తాణికార్యాకార్యాణిధీమతా ॥౧౭॥ కార్యాణీత్యకర్తాణిస్వాశ్రమాక్తానిసర్వదా । నిత్యపుణ్యాత్మ
కత్వేనచిత్తశుద్ధికరత్వతః ॥౧౮॥ అకార్యాణితుకామ్యానిపిథానిచసర్వధా । అనిత్యపుణ్యాశుత్వేనచిత్తవిక్షేపకృ
త్వతః ॥౧౯॥ బాహ్యేన్ద్రియైకసాధ్యత్వన్నకస్యాప్యస్తీకర్తృణః । లోకేన్యమనసః పుంసానిర్వాప్య పారత్వదర్శ
నాత్ ॥౨౦॥ తవాప్యేతన్యతంసాధుప్రత్యక్షాద్యనురోధతః । శిష్టేష్టాన్యతమంజ్ఞాతమ్మయాసమ్యజ్ఞహీపతే ॥౨౧॥
ఏకాగ్రమనసాబ్రహ్మణ్యపృథారభయోగతః । సచితైన్ద్రియవత్సేవకర్తృకాలోమ్యుపస్థితః ॥౨౨॥ అతస్సమాధిప్ర
త్యానకాలాభ్యాంజ్ఞానకర్తృణోః । ఉపపన్నతయారాజకసంసిద్ధస్తత్సముచ్చయః ॥౨౩॥ జ్ఞానోదయాత్పరంకర్తృప్ర
కృత్యైమిత్తికంయథా । సమ్యజ్ఞానోదయాత్కర్తృనిత్యమప్రదితంతథా ॥౨౪॥ సమ్యగ్బ్రహ్మత్వబోధేనజీవన్ముక్త
స్యదేహినః । ఆదేహపాతాన్నిత్యానికర్తృణివిహితానిహి ॥౨౫॥ కర్తృత్వేనసిద్ధత్వాత్తస్యపాతీతికేనవా । నిత్య
కర్తృనియోగస్సాన్యదైకాత్మ్యజ్ఞానినస్తున ॥౨౬॥ యదాప్రతీతిరహితమైకాత్మ్యజ్ఞానముత్థితం । తదావిదేహముక్త
త్వాన్నిత్యకర్తృవినశ్యతి ॥౨౭॥ అథవాతాదృశజ్ఞానరూపేనైవస్థితత్వతః । నిత్యకర్తృవినాశ్యేవవిదేహపీఠినిశ్చ
యః ॥౨౮॥ పరాత్తనఃకర్తృవిధిర్చేతేదిప్తమేవతత్ । ఆత్మజ్ఞానవతఃకర్తృనేత్యేతద్దినిషిద్ధతే ॥౨౯॥ సవిదేహచి
ముక్తోహిస్వాత్మమాత్రోవశిష్యతే । తస్యకర్తృప్రవేశోనవృత్తిజ్ఞానవివర్జనాత్ ॥౩౦॥ అఖణ్డాకారవృత్తిర్నిచరమా
స్వాత్మగోచరా । జీవన్ముక్తస్థితానస్తాస్వతోఖణ్డరసాత్మని ॥౩౧॥ సర్వప్రతీతినిర్ముక్తమఖణ్డకరసాత్మకం । స్వరూ
పజ్ఞానమదైవతంతజ్ఞేయంవృత్తివర్జితం ॥౩౨॥ వృత్తిజ్ఞానవతఃకర్తృవిధిశేషత్వమిరితం । ప్రత్యాఖ్యాతున్నశక్యస్త
త్కేనాపీతివినిశ్చిను ॥౩౩॥ జీవన్ముక్తస్యచబ్రహ్మస్వరూపత్వాత్సమాధిషు । బ్రహ్మణోపుపవర్జ్యేత ప్రవేశోనిత్యక
ర్తృసు ॥౩౪॥ అతఃకర్తృబలీయస్సాన్యదావిదేహవిమోచనాత్ । యస్యానపాయితామాహుర్తమావశ్యమహిపతే ॥౩౫॥
ఇతిశ్చత్వాపునర్భూపోమతిమాన్తునిపుంగవం । పప్రచ్ఛవినయోపేతస్సంశయావిప్లమానసః ॥౩౬॥ రాజా ॥ భగ
వత్సర్వవేదాన్తరహస్యాధ్యక్షనద్గురో । జానామిస్వాత్మవిజ్ఞానాత్కర్తృ శ్రేష్ఠత్వదాననాత్ ॥౩౭॥ ఉపాసనం
యదాహుశ్చబ్రహ్మత్వైకత్వగోచరం । తత్తాస్తిసంశయోజాతోమమకారుణ్యసాగర ॥౩౮॥ వరంకిమవరంవాస్యాస్త
త్కర్తోపాసనాత్తతః । మమాభుస్త్వవరంకేచిద్విశ్వాసస్తత్రనాథునా ॥౩౯॥ జ్ఞానస్యకర్తృణైర్వైప్ర్యం శుభిషా
ర్జ్వయతోధునా । నివృత్తంసర్వతత్కర్తృవిదస్తేననిధానతః ॥౪౦॥ తథాపిశ్రుతియుక్తిభ్యాంబ్రహ్మపాస్తిరనుత్త
మా । నకర్తృశేషతాంగచ్ఛేదితిజ్ఞాయతేయతిః ॥౪౧॥ బ్రహ్మన్వత్కర్తృకత్వేనజ్ఞానస్యాకర్తృశేషతా । నోపపన్నా
పరబ్రహ్మపాస్తేస్సాత్మాపవద్యతే ॥౪౨॥ బ్రహ్మభిన్నత్వసంసిద్ధ్యా బ్రహ్మత్వోపాసకస్యయత్ । జగదాదిప్రతీతి
స్సాన్యత్వప్రేషితకదాచన ॥౪౩॥ ఉపాస్యరూఢతాయావచ్ఛ్రేష్ఠాకోపాసకస్యనాభూతావచ్ఛవేత్కర్తృప్రవే
తోభ్యావవత్తయా ॥౪౪॥ అరూఢస్యనసాప్రాణరణాద్యుపమగ్ధనాత్ । కర్తృప్రవేశోవైవస్యాన్నిమిగ్రియాత్కత్వద
ర్శనాత్ ॥౪౫॥ అథవారభయోగేనకదాచిద్యదిసంభవేత్ । జగదాదిప్రతీతిర్నతావతాకర్తృచోదనా ॥౪౬॥ యదా

* ఇతితత్సారాణాం పేక్షాకాంత్య మ్మనోహరమేవమేతద్భాష్యమ్ *

ప్రసవ్యకర్తయోగస్యవైభవంకథయామి తే యేనన్ద్రాక్ష్యసినిధిఃపృష్ఠవతితవానఖం॥ స్వాహుస్థానిశ్చ
హూత్రాదివిత్తకర్తసుకేశ్విన్రనిధగృహీదుషే నతారాధనాత్కం॥ ౩॥ సగుణోహస్తీరాపజ్యాజ్ఞీనుక్తస్య

యోగినః|అనావశ్యకమిత్యాహుః|కేచిత్తత్తునసంగతం||౩||నిర్గుణబ్రహ్మనిష్ఠస్యభోగవాఙ్మౌనివివర్జనాత్|సగుణాసక్త్యభా
వేపికార్యంప్రారబ్ధవత్తయా||౪||అథవానిర్గుణబ్రహ్మచుద్భాసగుణపూజనం|కార్యమిద్వియవిజ్ఞేపశాంతయేశాస్త్రవ
ర్తనా||౫||యద్వాలోకోపకారాయనియుక్తఇవవైదికైః|స్మార్తైఃపివిధానైస్తైస్సగుణేశంప్రపూజయేత్||౬||
అపిత్యమంబికాంవిష్టుంగణనాథమ్మహేశ్వరంతుభసీవిల్యపుష్పాద్యైఃపూజయేత్ప్రత్యహంబుధః||౭||సగుణేశ్వరపూ
జాఖ్యంనిత్యకర్తృసమాచరత్||౮||జీవన్ముక్తిక్రమేణేహవైదేహీమ్ముక్తిమాప్నుయాత్||౯||ఇతిశ్రుత్వామహీపాలశ్శ
కంబ్రహ్మవిదాంవరం|బద్ధాఙ్మలిరిదంభక్త్యాప్రచచ్చపృథుభాషితైః||౧౦||రాజా||భగవత్బహువోదేవాశ్చిత్యా
దిషుసమీరితాః|కోదేవఃపరమస్తంమేవ్యాచత్వకరుణాకర||౧౧||ఇతిపృష్టస్సమస్తజ్జన్మకస్సర్వమునీశ్వరః|ఇదమా
హానుస్మవ్యైవగోపాలతపనశ్రుతిం||౧౨||శుకః||నమోవేదాంతసేవ్యామగురవేబుద్ధిసాక్షిణే|సచ్చిదానందరూ
పాణ్యకృష్ణాయాక్షిప్తకారణే||౧౩||పురాహిమునయఃప్రేచుర్చాగ్నిహంసర్వకోవిదం|దుర్వాససంమునిశ్రేష్ఠం
వేదవేదాంతసాగరం||౧౪||మునయః||కోదేవఃపరమస్వామిఃకతోమృత్యుచ్ఛిభేతివై|కస్యజ్ఞానేననిఖిలంజ్ఞాతంభ
వతిసద్గురో||౧౫||కేనేదమఖిలంవిశ్వంసంసరత్యాత్మతేజసాతన్నోబూహిదయాసిన్ధోనర్వజ్ఞస్తవ్విహిన్గతిః||౧౬||
ఇతిపృష్టోబ్రవీచ్ఛ్రీమాద్దుర్వాసాశ్శాంతమానసః|శ్రుణుద్ధ్వంమునయఃకృష్ణంపరమందైవతంమతః||౧౭||మృత్యు
చ్ఛిభేతగోవిందాగ్లోపీచాయకవేదనాత్|సర్వంభవతివిజ్ఞాతంస్వాభేదంసంసరత్యపి||౧౮||తచ్చిత్యాతేపునఃప్రో
చుఃకఃకృష్ణఃకోన్వసాగురో|గోవిందఃకశ్చగోపీశఃకావాస్వాహేతిచాదరాత్||౧౯||తానువాచాథసమునిర్చాగ్ని
హానుస్మవత్పులిః|సర్వశబ్దరహస్యాగ్ధవిజ్ఞానసరితీశ్వరః||౨౦||పాపానాంకర్షణఃకృష్ణోగోవిందస్తుమహర్షయః|గో
భూమివేదవిదితోగోపీవిద్యాకలాధిపః||౨౧||స్వాహాతుతస్యమాయాస్వాత్మకలంబహ్మతత్పరం|తవ్యోధ్యాయతని
త్యశ్చరసతీహభజత్యపి||౨౨||పసంసారభయాన్ముక్తఃకామకోరోధాదివజ్జితః|అమృతోభవతిషివ్రంనాత్రసందేహ
కారణం||౨౩||ఇతిశ్రుత్వాపునఃప్రోచుర్మునయస్తంమునీశ్వరం||కింతమాప్రశ్నరసనంకింకింవాభజనశ్చతత్||౨౪||
సర్వన్నోబూహి కృపయాజిజ్ఞాసూనామశేషతః|ఇతిపృష్టోబ్రవీద్ధీమాద్దుర్వాసాబ్రాహ్మణోత్తమః||౨౫||
||దుర్వాసాః||సత్పుణ్డరీకనయనంమేఘభంవైద్యుతాంబరం|ద్విధుజంజ్ఞానముద్రాడ్యంవనమాలినమీశ్వరం||౨౬||
గోపగోపీగవాపీతంసురద్రుమలతాశ్రయం|ద్విగ్లాంకరణోపేతంరత్నపంకజమధ్యగం||౨౭||కాశీనీలకంఠోల
సంగిమారుతసేవితం|చింతయేచ్ఛేతసాకృష్ణంముక్తోభవతిసంసృతేః||౨౮||కృష్ణంతంవిప్రబహుధాయజంతిగోవిం
దంసస్తంబహుధారాధయంతి|గోపీజనవల్లభోభువనానిదధేస్తావహాశ్రితోజగదేతత్పురేతాః||౨౯||వాయు
ర్వృక్షైకోభువనంప్రవిష్టోజన్యేజన్యేఃపూర్వాపోబభూవ|కృష్ణస్తదేకోపిజగద్దిత్యాంశబ్దేనాసాపశ్చపదోవిభాతి||౩౦||
ఏకోవశీసర్వగఃకృష్ణఃకాడ్యఏకోపిసకబహుధాయావిభాతి|తంపీఠగంయేనుభజంతిధీరాస్తేషాంసిద్ధిశ్శాశ్వతీశత
రేషాం||౩౧||నిత్యోనిత్యానాఙ్ఞాతనశ్చేతనానాంఏకోబహూనాంయోవిదధాతికామా||౩౨||తంపీఠగంయేనుభజంతిధీ
రాస్తేషాంసుఖంశాశ్వతన్నేతరేషాం||౩౩||తద్విష్టోపరమంపదంయేనిత్యోద్భుక్తాస్తంయజనేనకామాత్|తేషామ
సోగోపరూపోప్రయత్నాత్ప్రకాశయేదాత్తపదంతజేవ||౩౪||యోబ్రహ్మణంవిదధాతిపూర్వంయోవిద్యాస్తస్మైగోప
యతిస్తకృష్ణః|తంహదేవమాత్మబుద్ధిప్రకాశంముముక్షురైశ్చరణంప్రజేత్||౩౫||ఓంకారేణాంతరితంయేజప
న్తిగోవిందస్యపశ్చపదంమనుః|తేషామసౌదర్భయేదాత్తరూపంతస్మాన్ముక్షుగభ్యసేషిత్వశాంత్యై||౩౬||ఏతస్మా
దేవపశ్చపదాలభూవత్|గోవిందస్యమనవోమానవానాం|దశాగ్ధాద్యాస్తేపిసంక్రన్తనాద్యైరిభ్యస్యనే
భూతికామైర్యథావత్||౩౭||యస్యప్రథమపాదాద్భూర్ద్విపతీయాత్ఫలిలోద్భవః|తృతీయావైజఉద్భూత

శ్చతుర్థా గ్రంథ వాహనః ॥ ౩౬ ॥ పశ్యమామదంబరో తృత్తి ప్రమేదైకం వసు భ్యసేత్ । చంద్ర భ్యజో గమద్వి
 స్తోఃపరమం పదమవ్యయం ॥ ౩౭ ॥ తతో విశుద్ధం విమలం విశోకమ శేషలోభానిర స్తనంగం య త్తత్పదం పశ్య పదంత దేవ
 సవాసు దేవో నయతో న్యద స్తి ॥ ౩౮ ॥ త మేక మాద్యంగో విచందం సచ్చి దానంద విగ్రహం బ్రహ్మ వనసుర ద్వే కితలా సీనం జగ
 ద్గురుం ॥ ౩౯ ॥ స్తోమ్యామి సతతంస్తు శ్యానిత్యం పరమయా హరిః । అక్షరంక్షర సృష్టారం సేవ్యమానం మరుగ్గజైః ॥ ౪౦ ॥
 ఓస్తుమో విశ్వరూపాయ విశ్వస్థిత్యస్త హేతవే । విశ్వేశ్వరాయ విశ్వా యగో విద్వాయ నమో నమః ॥ ౪౧ ॥ నమో విజ్ఞా
 నరూపాయ పరమానందరూపితే । కృష్ణాయ గోపీనాథాయ గోవిందాయ నమో నమః ॥ ౪౨ ॥ నమః కమలనేత్రాయ నమః
 కమలమాలినే । నమః కమలనాథాయ కమలాపతయే నమః ॥ ౪౩ ॥ బద్ధాపీదాభిరామాయ రామాయా కుణ్డమేధ సేర
 మామానసహంసాయ గోవిందాయ నమో నమః ॥ ౪౪ ॥ కంసవంశ వినాశాయ కేశిచాణూర ఘాతినే । వృషభ భృజమి
 త్రాయ పార్థసారథయే నమః ॥ ౪౫ ॥ వేణునాదవిరోదాయ గోపాలాయ హిమద్ధినే । కాళిన్దీకులలోలాయ లోలకుణ్డల
 ధారిణే ॥ ౪౬ ॥ వల్లవీవదనాంభోజ మాలినే నృత్తశాలినే । నమః ప్రణత పాలాయ శ్రీకృష్ణాయ నమో నమః ॥ ౪౭ ॥ నమః
 పాపప్రణాశాయ గోవర్ధనధరాయ చ । పూతనాజీవి తాన్తాయ తృణావర్తాసుహారిణే ॥ ౪౮ ॥ నిష్కలాయ విమోహాయ
 శుద్ధాయా శుద్ధవైరిణే । అద్వితీయాయ మహాతే శ్రీకృష్ణాయ నమో నమః ॥ ౪౯ ॥ ప్రసీదపరమానంద ప్రసీదపరి వేశ్వర ।
 ఆధివ్యాధిఘటం గేన దష్టమ్ ముద్ధర ప్రభో ॥ ౫౦ ॥ శ్రీకృష్ణ రుక్మణీకాంత గోపీజనమ మోహర । సంసారసాగరే మగ్నమ్
 ముద్ధర జగద్గురో ॥ ౫౧ ॥ కేశవ క్లేశహరణ నారాయణ జనార్దన । గోవింద పరమానంద మాంసముద్ధరమాధవ ॥ ౫౨ ॥
 ఇత్యేవం స్తుతిభిర్నిత్యం కృష్ణమారాధయామ్యహం । తథాయాయ శ్చ మునయస్స మారాధయ తానిశః ॥ ౫౩ ॥ అతః కృష్ణః
 పరోదేవ స్తంధ్యాయే ద్రసయేచ్ఛతం । తం యత్నేన భజేత్సత్యం పురుషం పురుషోత్తమం ॥ ౫౪ ॥ ఏక దాశరథీ సీతావసకా
 మాహివ్రజస్త్రియః । సర్వేశ్వరం హరిం కృష్ణం గోపాలమిదమూచిరే ॥ ౫౫ ॥ కస్త్యై బ్రతుంహరే కృష్ణదాతవ్యం బ్రాహ్మ
 ణాయ వై । ఇతి పృష్టో బ్రవీత్కృష్ణస్తాదుర్వాస సభత్యథ ॥ ౫౬ ॥ యమునాయా జలం తీర్త్వా యాస్యామ స్తంకథం వయం ।
 ఇతి తాభిస్స కథిత ఇదమాహ దయానిధిః ॥ ౫౭ ॥ కృష్ణేతి బ్రహ్మచారీతి జప్తాభ క్తిపురస్సరం । గస్త్రీణాం వోహిమార్గం
 సాయమునాదాస్యతి ద్రుతం ॥ ౫౮ ॥ యన్తాం స్తృత్వా హ్యగ్రాధాసా గాధాభవతి సర్వతః । అపూతోపినరః పూతస్సంభ
 వత్యవ్రతీవ్రతీ ॥ ౫౯ ॥ శకామోపిచనిపాహమశ్శోగ్రితియోశ్రోత్రయోపివా । ఇతి శ్రుత్వా తథైవోక్తా తీర్త్వా సౌర్యాంసరిద్వ
 రాం ॥ ౬౦ ॥ తస్మై మహ్యం బ్రాహ్మణాయ క్షీరాజ్యాచిపురస్కృతం । బ్రతుం మృష్టతమంద త్వాతచ్ఛేషం మదనుజ్ఞయా ॥ ౬౧ ॥
 భుక్త్యే దమబ్రువన్ స్వామి సౌర్యాంతీర్త్వా కథం వయం । యాస్యామ ఇతి తచ్చ శ్రీశ్వాతాశ్చాహం మనయోబ్రువం ॥ ౬౨ ॥
 మునిస్తర్వాసీనం స్తృత్వా మాం గస్త్రీణామితశ్చవః । మార్గందాస్యతి సామానం సౌర్యాసుఖతమం స్వతః ॥ ౬౩ ॥ శ్రావస్తీ
 నామిదంతాసాం మధ్యే శేష్టాతుకావస ॥ గాన్ధర్వీమామువాచేదంధీమతీవినయాన్వితా ॥ ౬౪ ॥ గాన్ధర్వీ ॥ కథం కృ
 ష్టో బ్రహ్మచారీకథం దుర్వాసీనోమునిః । ఏతదాఖ్యాహిమే స్వామి కృపయామునినాయక ॥ ౬౫ ॥ ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా
 సవీసోహం మునీశ్వరాః । తాంపురస్కృత్య సర్వాస్తా ఇదం వచనమబ్రువం ॥ ౬౬ ॥ ఆకాశశబ్దబాంశ్చబ్దా కాశాభ్యాం
 కిన్నవీవసః । తస్మిన్ స్థితీచాకాశస్సచాకాశే ప్రతిష్ఠతి ॥ ౬౭ ॥ ఆకాశస్తన్నవేదాత్తా సభోక్తా కథమీత్యతే । వాయు
 స్సర్వాదయోప్యేవం జ్ఞేయావప్రేష్టవీవసః ॥ ౬౮ ॥ కృష్ణోహి భగవాన్నిత్యస్థరీత్రయోకారణం । ద్వాసుపర్ణాతయోరే
 కోభోక్తా సాక్షీతరోమతః ॥ ౬౯ ॥ విద్యావిశ్వేనయత్ర స్తస్తాభ్యాం భిన్నశ్చరౌమతః । విద్యామయశ్చ సకథం విషయా
 భవతీశ్వరః ॥ ౭౦ ॥ కామా కామయతేయశ్చ కామేన సకలాంపి । సకామీభవన్త్రీమన్వాసు దేవోజగత్పతిః ॥ ౭౧ ॥
 యశ్చాకామేన కామాంస్తాన్వరిః కామయతేనదాః । సోకామీభవన్ ప్రాజ్ఞస్సర్వసాక్షీనిత్యవః ॥ ౭౨ ॥ భిన్నోజన్తజ

రాభ్యాంయస్థానైశ్చేద్యవయః | యోసాత్తిష్ఠతిసూర్యేయోగోఽతిష్ఠతినిర్మలః || ౧౩ || యఃపాలయతిగోపాలాక్
 సర్వవేదేషుతిష్ఠతి | యోగీయతేసమస్తైశ్చదేవైర్భ్రహ్మదిభిఃపరైః || ౧౪ || భూతేషాంవిశ్వయస్తానివిదధాతి నిరాకులం
 సవస్సామీజగన్నాథసర్వకర్తృకృదవ్యయః || ౧౫ || ఇతిశ్రుత్వాహగాన్ధర్వీకథమస్తాసుకేశవః | గోపాలోభగవాన్
 తఃకథంజ్ఞాత స్త్వయామునే || ౧౬ || కృష్ణఃకోవాస్యమంత్రకింస్థానంసచకథంవిభుః | దేవక్యాంభగవాన్ జాతోజా
 యాగ్రామోస్యకోనువై || ౧౭ || పూజాస్యకీదృశీసాక్షాద్గోపాలః ప్రకృతేఃపరః | అవతీర్ణఃకథం భూమ్యామితీశ్రు
 త్వాహమబ్రువం || ౧౮ || యస్మిన్నోతాశ్చసర్వేమీలోకాఃప్రోతాఃపరాత్తని | తస్మాన్నారాయణాజ్ఞాతఃపద్మయోని
 స్తపశ్చరన్ || ౧౯ || కామప్రశ్నంవరంవప్రేప్రసన్నంపితరంతతః | తమువాచజగన్నాథంసద్గురుంపంకజోద్భవః || ౨౦ ||
 బ్రహ్మ || కశ్చేష్టస్తేవతారాణాంమధ్యేభవతికేశవ | యేనలోకాస్సమస్తాశ్చసమస్తాస్సంభవంత్యమీ || ౨౧ || స్త్రు
 త్వాయంసర్వసంసారాదస్తాన్తుక్తాభవంతిచ | కథంవాస్యావతారస్యబ్రహ్మతాభవతిప్రభో || ౨౨ || ఇతిశ్రుత్వావిధే
 ర్వాక్యంసవైనారాయణోగురుః | తమువాచదయాసింఃప్రసన్నముఖపంకజః || ౨౩ || నారాయణః | మేరోశ్శృంగే
 సకామ్యాస్తాస్సప్తపురోభవంతియత్ | తన్నిసాగ్రమ్యాశ్చదేవానాంభూతానాశ్చభవంతివై || ౨౪ || అధాస్యభజ
 నంభూమ్యాంసరసీవసరోరుహం | చక్రేణరక్షితాతివత్సమలామధురాపురీ || ౨౫ || సాగోపాలపురీప్రోక్తాతద్బహుచ్చ
 బృహద్వనం | మధుర్మధువనం తాళస్తథా తాళవనం మహత్ || ౨౬ || కామ్యం కామ్య వనద్దివ్యం బహు
 తాత ద్వనంతథా | కుముదస్త ద్వనశ్చాచ్య త్థదిరస్తద్వనంతథా || ౨౭ || భద్రోభద్ర వనశ్చాచ్య ద్భాణ్డీ
 రస్తద్వ నస్త హత్ | తచ్ఛ్రీ వనం లోహ వనం బృహద్బృందా వనం శుభం || ౨౮ || ఏతైస్స మాపు
 తాదివ్యా పురీవన వరైస్సదా | తత్రతేష్వే వగగనేష్వ న్యేనృత్యన్తి నాకినః || ౨౯ || గన్ధర్వాః కిన్నరా
 నాగాగాయన్తిపరితోనరాః | తత్రచద్వాదకాదిత్యా రుద్రావకాదశాపితే || ౩౦ || అష్టాచవనవస్సప్త మునయోబ్ర
 హ్మనారదా | వినాయకాశ్చపశ్చాన్యేనవవిశ్వేశ్వరోమహాన్ || ౩౧ || రు ద్రదేవ్వరోవికేశశ్చ నీలకణ్ఠేశ్వరోగురుః |
 గోపాలేశశ్చభద్రేశశ్చతుర్వింశతిలింగకాః || ౩౨ || తత్రకృష్ణవనంపుణ్యంతథాభద్రవనన్తయోః | అన్తర్వాదశపుణ్యా
 నివనాన్యన్యానిసన్తిచ || ౩౩ || తేషుతిష్ఠన్తిదేవాశ్చసిద్ధాస్సిద్ధింగతాలపి | రామమూర్తిశ్చరామస్యతత్రాస్తిసుమనో
 హరా || ౩౪ || కృష్ణానిరుద్ధప్రద్యుమ్నమూర్తయోమధురాసుతాః | సన్తిద్వాదశతత్రైకాంరుద్రానిత్యంయజన్తివై ||
 ద్వితీయాంయజతిబ్రహ్మత్యతీయాంబ్రహ్మజాఃపరాం | మరుతఃపశ్చమీమన్యేయజన్తిచవినాయకాః || ౩౫ || షష్ఠీస్తవ
 సవోన్మాన్తామృషయశ్చాష్టమీంపరాం | గన్ధర్వాప్సరసోస్త్యన్తర్ధానేతుదశమీపరా || ౩౬ || భూమ్యాంతిష్ఠతాం
 యేత్రయజన్తిభువిమానవాః | మృత్యున్తరన్తిముక్తివైభవేతీర్ణదుఃఖినః || ౩౭ || సంప్రాప్యమధురాం రమ్యాంస
 దాబ్రహ్మదివన్దితాం | శంఖచక్రగదాశార్ఙ్గరక్షితామ్సుసలాదిభిః || ౩౮ || యత్రాసాసంస్థితఃకృష్ణ స్త్రీభిశ్చక్ర్యాస
 మాహితః | రామానిరుద్ధప్రద్యుమ్నైరుక్తిశ్చాసహితోవిభుః || ౩౯ || చతుశ్శబ్దోభవేదేకో హ్యాయంకారశ్చక్రదా
 హృతః | సోహమిత్యవధార్యాహంగోపాలఇతిభావయేత్ || ౪౦ || సమోక్షమశ్నుతేసాక్షాద్భ్రహ్మత్వంసోధిగచ్ఛ
 తి | సబ్రహ్మవిత్సగోపాంశ్చజీవానాత్మతయాక్రమేత్ || ౪౧ || సోహంకృష్ణాత్మకోబ్రహ్మనిత్యానన్దస్వరూపవాన్
 గోపాలోహంపరంబ్రహ్మ సత్యమేవాస్త్వబాధితం || ౪౨ || మనసాసోహమిత్యైక్యంకుర్యాద్భావనయాత్మనః | సో
 వ్యక్తోనన్దవస్యాద్గోపాలస్సత్యచిద్గుణః || ౪౩ || మధురాయాంస్థితిర్భ్రహ్మ సర్వదామే భవిష్యతి | శంఖచక్రగ
 దాపద్మవనమాలాధరస్యవై || ౪౪ || విశ్వరూపంపరంజ్యోతిస్స్వరూపంరూపవర్జితం | మధురామణ్యలేయస్తుజంబూ
 ద్వీపస్థితోపివా || ౪౫ || యోర్చయేత్ప్రతిమామ్నాశ్చసమేప్రియతగోభువి | తస్యామధిస్థితఃకృష్ణరూపీ పూజ్యస్తవి

యానదా । ౧౦౭ । చతుర్థాస్యావతారాశ్చభేదత్వేనయజన్తిమాం । యుగానువర్తివోలోకాయజన్తిహసుమేధసః॥
గోపాలంసానుజంకృష్ణంరుక్మిణ్యోసహతత్పరం । గోపాలోహమజోనిత్యఃప్రద్యుమ్నోహంసనాతనః । ౧౦౮ । రామో
హమనిరుద్ధోహమాత్మానంహ్యర్చయేద్భుధః । మయోక్తేనసదర్శేణనిష్కామేనవిభాగశః । ౧౦౯ । ధైరహంపూజ
నీయోవైభద్రకృష్ణనివాసిభిః । తద్ధర్మగతిహీనాయేతస్యాష్టుయిపరాయణాః । ౧౧౦ । కలివాగ్రసితాయేవైతేమాన్త
స్యామవస్థితః । స్వప్నేపినైవలభ్యేతపుణ్యైకసులభాహీనా । ౧౧౧ । యథాత్వంసహచుత్రైస్తు యథారుద్రోగజై
స్సహ । యథాశ్రియాభియుక్తోహంతథాభక్తోమమప్రియః । ౧౧౨ । * * * * *

ఇతితత్వసారాయణేకర్మకాణ్డస్యతృతీయపాదేనప్రమోధ్యాయః

బ్రహ్మ॥ ఏకోదేవఃకథంచేవైశ్చతుర్భిస్సాన్యతదక్షరం । అనేకాక్షరముద్భూతఃకథమేకశ్చవిశ్రుతం । ౧ । ఇ
తిపృష్టోబవద్విష్ణురబ్జయోనిన్దయానిధిః । సర్వవేదాన్తసిద్ధాన్త రహస్యాగ్ర విదాంవరః । ౨ । విష్ణుః॥ పూర్వం
బ్రహ్మైకమేవాసీత్తస్మాదవ్యక్తమక్షరం । తస్మాన్మహదహంకారః పశ్చమాత్రాణిచాభవత్ । ౩ । తేభ్యోభూతా
నితైరేతదక్షరశ్చౌచృతంవిధే । అక్షరోహంసఁకారస్సోహమస్యజరోమరః । ౪ । అబ్రయోస్యమృతోబ్రహ్మతదే
వాభయమవ్యహం । సముక్తోస్యక్షరోస్త్వేషనాత్రసద్దేహకారణం । ౫ । సత్రామాత్రంచితస్వరూపంప్రకాశం వ్యా
పకన్తథా । ఏకమేవాద్వయంబ్రహ్మమాయయాచవతుష్టయం । ౬ । రోహిణీతనయోవిశ్వ అకారాక్షరసంభవః ।
ప్రద్యుమ్నస్తైజసాభిఖ్యుడకారాక్షరసంభవః । ౭ । ప్రాజ్ఞాఖ్యస్తవిరుద్ధస్సాన్య న్నకారాక్షరసంభవః । అర్థమాత్రాత్మ
కఃకృష్ణాయస్త్విన్విశ్వంప్రతిష్ఠితం । ౮ । కృష్ణాత్మికాజగత్కర్త్రీమూలప్రకృతిరుక్తజీవజస్త్రిజనసంవృత్తా శ్రుతిభ్యో
జ్ఞానసంగతః । ౯ । క్షీమంకారైకతామేవవదన్తిబ్రహ్మవాదినః । మధురాయాంవిశేషేణ మాంధ్యాయన్తోక్షమశ్నుతే॥
అష్టపద్మంవికసితంహృత్పద్మంతత్రసంస్థితం । దివ్యధ్వజాతపత్రైస్తుచిన్త్వితశ్చరణద్వయం । ౧౦ । శ్రీవత్సలాశ్చనం
హృత్సంకాన్తుభప్రభయాయుతం । చతుర్భుజంశంఖచక్ర శార్ఙ్గపద్మగదాన్వితం । ౧౧ । సుకేయూరాన్వితంబాహుం
కణ్ఠమాలాసుశోభితం । ద్యుమతీ-రీటమభయంస్ఫురన్తకరకుణ్డలం । ౧౨ । హిరణ్మయంసౌమ్యతనంస్వభక్తాయాభయ
ప్రదం । ధ్యాయేన్తనసిమాన్నిత్యంవేణుశృంగధరస్తువా । ౧౩ । మథితేతుజగత్సర్వంబ్రహ్మజ్ఞానేనయేనవా । మత్సా
రభూతంయద్యత్సాన్యన్తధురాసానిగద్యతే । ౧౪॥ ధరణీమష్టదిక్పాత్రైఃపద్మంవికసితంజగత్ । సంసారార్ణవసంజ్ఞాతం
సేవితంమమమానసే । ౧౫ । చన్ద్రసూర్యత్విషాదివ్యాధ్వజామేరుర్విరణ్మయః । ఆతపత్రంబ్రహ్మలోకమథోర్ధ్వశ్చౌ
ర్ణవంస్త్పతం । ౧౬ । శ్రీవత్సశ్చస్వరూపశ్చవర్తతేలాశ్చనైస్సహ । శ్రీవత్సలక్షణాన్తస్మాత్కథ్యతేబ్రహ్మవాదిభిః॥౧౭॥
యేనసూర్యాగ్నివాక్చన్ద్రతేజసాస్వస్వరూపిణా । వర్తతేకాన్తుభాఖ్యంతంవదన్తిశమమానినః । ౧౮ । సత్సంరజస్తమ
ఇతిలహంకారశ్చతుర్భుజః । పశ్చభూతాత్మకంశంఖంకరేరజసిసంస్థితం । ౧౯ । బాలస్వరూపమిత్యన్తమ్మనశ్చక్రస్త్రిగ
ద్యతే । ఆద్యామాయాభవేచ్ఛార్ఙ్గంపద్మం విశ్వకరేస్థితం । ౨౦ । ఆద్యావిద్యాగదావేద్యాసర్వదామేకరేస్థితా । ధ
ర్మార్థకామకేయూరైర్దివ్యైర్దివ్యమయైరితైః । ౨౧ । కణ్ఠస్తునిర్ఘాంప్రోక్తంమాల్యతేఆద్యయాజయా । మాలానిగద్యతే
బ్రహ్మంస్తవచుత్రైస్తుమానసైః । ౨౨ । కూటస్థంసత్యరూపశ్చకీరీటంప్రవదన్తిమాం । తురోత్తరంప్రస్ఫురన్తంకుణ్డ
లంయుగళంస్త్పతం । ౨౩ । ధ్యాయేన్తమప్రియన్నిత్యంసమోక్షమధిగచ్ఛతి । సముక్తోభవతిక్షిప్రంస్వాత్మానన్తద్దదా
మివై । ౨౪ । ఏతత్సర్వంభవిష్యద్యైవమయా ప్రోక్తంవిధేతవ । స్వరూపంద్వివిధజ్ఞానంసగుణన్నిర్గుణాత్మకం । ౨౫ ।
జూర్వాసాః॥ ఏవముక్త్యాహరిధాత్రేశ్రీకృష్ణస్యతువైభవం । అన్తర్నిత్యోభూద్ధాన్ధర్మగచ్ఛశ్వం స్వావయూర్జికం । ౨౬ ।
శుకః॥ ఏవంధూర్వాసాప్రోక్తం శ్రీకృష్ణస్యమహర్షిణా । స్వరూపంసంవిదిత్వాత్వంకృతార్థోభవభూపతే । ౨౭॥

రాజా || భగవత్సర్వధర్మజ్ఞ భవదాననసంకజాన్ . కృష్ణస్యజగదీశస్య స్వరూపవిదితం మయా | ౨౯ | తథాపిసం
శయస్తత్రచాయతేమనునన్దురో | సత్త్వమైవాపసేయాయంనాన్యైఃకైశ్చిదపిప్రభో | ౩౦ | కృష్ణోహి సచ్చిదానంద
స్వరూపఃపరమాత్మతః | నిర్గుణోనిష్కర్మశ్శాన్తోవిష్ణోయశ్చసింహజనః | ౩౧ | అశరీరఃపరజ్ఞ్యోతి స్వభావఇతివర్ణితః |
తస్యదేహఃకుతోజాన్విసోఽవశారఃషీతావపి | ౩౨ | నవతస్యోచితంవత్తుంజీవానామివకర్తృణా | దేహాజాత ఇతిశ్రీ
మాన్సహిసశ్వేత్సరోగురుః | ౩౩ | నవస్యమాయయాతాత ఇతివాచ్యమమాయనః | తస్యమాయాధికత్వస్య ప్రసిద్ధ
శ్వాచ్ఛృతాస్తృతా | ౩౪ | సర్వశక్తివిహీనస్యమాయాశక్తికథంభవేత్ | నవమాయామయస్య స్యాద్దేహస్యపర
మార్గతా | ౩౫ | ఆత్మానంకృష్టరూపేఃపరమాత్మేవచిద్భవః | అకరోదితిచేత్తస్యకర్తృత్వంసంప్రసజ్యతే || ౩౬ || ఆ
నాత్మనోసకర్తృత్వంయథాస్యాదాత్మనస్తథా | కరణాదివిహీనత్వాన్నిర్వృద్ధిత్యాచ్ఛసాక్షిణః | ౩౭ | తస్మాత్కృ
ష్ణావతాశస్యసత్త్వస్యోపసద్యతే | ఇతిశంకామృదుఃప్రమిమాంవ్యసనయాదరాత్ || ౩౮ | ఇతిపృష్ట శ్శుకశ్చ
స్తస్సర్వజ్ఞోమునిస్తమః | ప్రసన్నవదనాంభోజోరాజానమిదమబ్రవీత్ | ౩౯ | శుకః || రాజ || బ్రహ్మ స్వరూపత్వే
శ్రీకృష్ణస్యనుహత్త్వనా | సంశయస్తవమాస్త్యేవస్వప్నేపిధరణీపతే || ౪౦ || వైకుంఠనిలయఃకృష్ణాభగవాన్ పురుషోత్త
మః | పూర్వంనిర్గుణమద్వైతంబ్రహ్మేవానీత్యమస్తగం | ౪౧ | అకర్తృణాపితస్యాభూత్సదేహస్వీయమాయయా | మా
యామయోపిసత్యస్సాన్యద్వాన్యవహారికసత్తయా | ౪౨ | మాయాధికస్యమాయిత్వంయక్త్యాచనవిరుద్ధ్యతే | అశక్తిత్వ
సశక్తిత్వేశస్యస్వాభావికమతే | ౪౩ | కర్తృత్వేకర్తృతాపత్తిరితిశంకాచమాస్తుతే | అవిద్యాశక్తిసంబంధ వర్జనాన్ని
ర్మలాత్మనః | ౪౪ | జీవానామపితాదాత్మైగ్గికర్తృత్వంహీయతేతరాంతథాసతికథస్తస్యకర్తృత్వంసంప్రసజ్యతే || ౪౫ ||
ప్రాగుత్పత్తేస్తదన్యస్యవిహీనత్వాత్తుకస్యచిత్ | సర్వశక్తిసమేతస్యతస్యకర్తృత్వమిష్యతే | ౪౬ | కర్తృత్వచ్ఛతదీయా
యాశ్చక్తేరేవాప్యపస్థితం | తస్సంబంధేనతస్యైవప్రతిభిశ్చోపచర్యతే | ౪౭ | లోకసంరక్షణార్థంహి దేహజ్ఞాగ్రాహ
తాదృశం | అతస్తేనశరీరేణలాభాలాభానతస్యవై | ౪౮ | వర్ణాశ్రమాదినిర్బంధస్తస్యనాన్యైవకశ్చన | తథాపిలోకక్షే
మార్థంతద్వత్వంస్వీచకారచ | ౪౯ || దేహీత్వకర్మనిష్ఠత్వసామాన్యేనైవకచన | మన్యస్తేహేహరేహ్నాభాన్సంసారిత్వ
ఞ్చదుర్ధియః | ౫౦ | కృష్ణావతారహీనశ్వేణ్లోకోభూద్ధరణీపతే | ధర్మాణామృతహేతూనాంకన్వసిద్ధిర్ధరణీతతే || ౫౧ ||
యవసర్వధర్మజ్ఞస్సర్వలోకైకపాలకః | యస్సర్వదేహీనామీశఃకృష్ణవీవగతిర్తమ | ౫౨ | యవకర్తృణాంకర్తాయ
శ్చకారయితాగురుః | యఃకర్తృతత్ఫలజ్ఞైష్చకృష్ణవీవగతిర్తమ | ౫౩ | కర్తృప్రతిష్ఠితోయశ్చకర్తయస్త్విప్రతిష్ఠితం |
కర్మణామగ్రగణ్యోయఃకృష్ణవీవగతిర్తమ | ౫౪ | జీవానాంకర్మబద్ధానాంకర్మజేవవిమోచనం | కారయత్కర్తరూ
పీసకృష్ణవీవగతిర్తమ | ౫౫ || యస్మైసమర్పితంకర్మవైదికంలౌకికఞ్చనా | నైష్కర్మ్యాయభవత్కృష్ణవీవగతిర్తమ ||
యదన్యదీదుర్దుఃఖానికర్మభిఃకర్మితామిహ | యదీదుశ్చనుఖాన్యేషకృష్ణవీవగతిర్తమ | ౫౬ | స్మరన్తోయస్యకర్తాణి
పావనానివసీషిణః | సంసారబంధముక్తాస్సుక్యోకృష్ణవీవగతిర్తమ | ౫౭ | యత్కర్మాణివదస్తశ్చజీవన్ముక్తాఅపిషీతా |
సుఖేనైవవిదేహాస్సుక్యోకృష్ణవీవగతిర్తమ | ౫౮ || యత్కర్మాణివిచిత్రాణినిజలీలాత్తకానివై | కర్షన్త్యావిద్యకందుఃఖం
కృష్ణవీవగతిర్తమ || ౬౦ || రాజా || భగవన్తునిశార్థాలసర్వదేవాధిపాహరిః | బ్రహ్మస్వరూపవేతి నిశ్చయోమేద్య
జాయతే || ౬౧ || సజీవైరభిలైర్దైవైరపి పూజ్యోనసంశయః | తథాపిజీవన్ముక్తేశ్చ పూజ్యఇత్యత్రసంశయః || ౬౨ ||
కృష్ణస్యచమహావిష్ణోస్వరూపం పారమాధికం | పరంబ్రహ్మయదుక్తస్తద్భృఖణ్డనస్థలక్షణం | ౬౩ | జీవన్ముక్త
రిహస్రాస్తమపరోక్షతయాస్వయం | తథాసంకథస్తేశ్చ పూజ్యఃకృష్ణాభవేద్దురో || ౬౪ || అణిమాదిక మైశ్వర్యం
కృష్ణే యద్యపి విద్యతే | నశావణా విశేషేణ పూజ్యశ్చ మప పద్యతే || ౬౫ || ఐశ్వర్యం మాయాకస్తద్ధి

తుభ్యమేతైహపేషితం । భాగ్యైశ్చర్య కరంసర్వం పాలకత్వమపీతరత్ ॥౬౬॥ సర్వజ్ఞత్వాది గుణకో హీన్వ
 రో మాయకఃపురా । త్యక్తోవిచేక మాత్రేణ జ్ఞానమాత్రేణవాతతః ॥౬౭॥ తస్యత త్వదవాచ్యార్థ భూతస్యమ
 నుజోత్తమః । జీవన్ముక్తైర్నపూజ్యత్వంసుతరాముపపద్యతే ॥౬౮॥ ఇత్యాహుర్విబుధాఃకేచిత్తద్విరద్ధన్వయోచ్యతే
 ఏతంమనంశయంభినిసర్వజ్ఞమునిసత్తమ ॥౬౯॥ ఇతిసంప్రార్థితోరాజ్ఞాశుకస్సర్వమునీశ్వరః । ఇదమాహదయాసిన్ధుక
 వత్సితపురస్సరం ॥౭౦॥ శుకః ॥ సత్యమేవత్వయాప్రోక్షంభూపతేధీమతాంవర । తథాపిజీవన్ముక్తైరప్యాజేహప
 తనాద్ధరి ॥౭౧॥ ప్రతీకాదిమసంపూజ్యశ్చస్త్రోక్షనైవవర్తనా । తత్పూజానిత్యకర్తావర్గతాహిపరీర్త్యతే ॥౭౨॥ని
 త్యకర్తాణితుస్వీయాన్యాదేహాన్తాత్వవేదివాం । శిష్టావశ్యకార్యాణి త్యాహుర్వేదవిదాంవరాః ॥౭౩॥ తాఞ్చ
 త్పురిత్యజేత్పూజాంహరేర్బుద్ధిపురస్సరం । సనజీవద్విముక్తస్సాన్యస్త్యుర్థస్సహి బహిర్ముఖ ॥౭౪॥ భోగాయచిత్తశు
 ద్ధైవాహరిణ్యేత్పూజయేన్నరః । అనాత్మవిత్ఫలజ్ఞేత్యుచనాత్రవివక్షితః ॥౭౫॥ శుద్ధచిత్తోవిరక్తోయస్సాన్యత్తైక్యం
 సముపేత్యవ । ఫలోదేశంవినాకుర్యాద్ధరిపూజాన్నరోత్తమః ॥౭౬॥ సవితావర్త్యభోనిత్యంసర్వశాస్త్రరహస్యవిత్
 రక్షకత్వంహరేర్గర్తమపిపాప్యపిరాజతే ॥౭౭॥ రక్షితోయేనలోకోయంస్వాశ్రమాచారివృత్తయః । సహిజీవద్విముక్త
 సాన్యత్సర్వలోకైకరక్షకః ॥౭౮॥ హరింశత్పదవాచ్యార్థమనుసృత్యైవయత్పురా । తల్లత్యార్థంవిదిత్వాథ తస్మిష్ఠామక
 రోద్బుధః ॥౭౯॥ తత్తత్పూజాదిధర్మేషుస్వమోక్షాయోపకారిషు । ఉపేక్షానభవేదేవజీవన్ముక్తస్యభూపతే ॥౮౦॥కృష్ణ
 స్యచప్రసాదేనకృష్ణోహమితీభావనా । సఫలాభవతిస్వస్యతత్రోపేక్షామతిఃకుతః ॥౮౧॥ కృష్ణస్యచప్రతీకోపిమూర్తి
 ద్వా రేణకేవలంసచ్చిదానందరూపస్తత్సంస్కారయతితద్విదం ॥౮౨॥ హరేశ్చజీవన్ముక్తస్యస్వరూపం పారమార్థికం
 ఏకమేవనసందేహశ్చియాపత్వావిశేషతః ॥౮౩॥ తథాప్యేకోవిశేషోస్తిహరేస్తస్యమహాత్మనః । తదీయమేవతద్రూ
 పజ్ఞేవన్ముక్తేనయద్గతం ॥౮౪॥ నతదియేతరద్రూపంసచ్చిదానందలక్షణం । అఖణ్డంప్రాప్యతేక్వాపికేనచిన్తోక్షకాం
 ష్టికా ॥౮౫॥ తదీయమేవసద్బ్రహ్మసత్యజ్ఞానరసాత్మకంనిరంతరాభిధ్యానేనకీటస్యేవాభవత్సర్వకం ॥౮౬॥విశ్వర్య
 వత్తయాతస్యపూజ్యత్వమ్నాస్తుమాయినః । అనాదిబ్రహ్మనిష్ఠత్వాదస్తువామోక్షకాంక్షిభిః ॥౮౭॥ ముక్తైశ్చపూర్వైర్ప
 ముఖిర్వర్తమానైశ్చతాద్భుతైః । పూజితఃపూజ్యమానశ్చక్రీకృష్ణోజయతిప్రభుః ॥౮౮॥ యస్మిన్ప్రతిష్ఠితమనాదేహాని
 స్సృతిమానసి యత్పూజామేవకుర్వీతపూర్వవాసనయాబుధః ॥౮౯॥ పూజ్యానామపిసంపూజ్యంకల్యాణగుణశాలి
 నం । అనాద్యవ్రంశియఃకాంతంతంకృష్ణంకోనపూజయేత్ ॥౯౦॥ యన్నామకీర్తననిత్యంసాన్యనుభూతిపురస్సరం ।
 స్వభావాదేవవిదుషాంపూజ్యస్యభవతాదరాత్ ॥౯౧॥ కృష్ణాకారవనోవృత్తిప్రవాహేకృష్ణతాంగతః । కార్ణ్యంహి
 త్వాస్వయంజ్యోతిస్సహాపాహివిరాజతే ॥౯౨॥ నమఃకృష్ణాయకృష్ణాయనమ ఇత్యాదరాజ్ఞపక । వ్యతిహరేణతా
 చాత్మ్యంసుదృఢంప్రాప్నుయాన్నరః ॥౯౩॥ శుతిస్సృతిపురాణేషుగౌణముఖ్యానియానివై । నామానిసుప్రసిద్ధానిహరేర్జ
 ప్యానిచత్వయా ॥౯౪॥ యస్యావతారకర్తాణిస్తర్కభక్తిపురస్సరంస్వకీయసర్వకర్తభ్యోముక్తోభవతితంస్తర ॥౯౫॥
 యత్స్వరూపానుసంధానాన్మనోబుద్ధిశ్చనశ్యతి । పశ్యత్రయశ్చకృష్ణస్సతత్తాతత్వమసిశ్రుతేః ॥౯౬॥ దేహాహంభావ
 ముత్సృజ్యకృష్ణేహంభావమాశ్రితః । విదేహముక్తతామేతినాత్రకార్యావిచారణా ॥౯౭॥ సంసారవిషవృక్షస్యసము
 చేదపటియసీం । ఆశ్రయేన్మతిమానిత్యంకృష్ణనామకుతారికాం ॥౯౮॥ అవిద్యాసర్వదష్టస్య తమోమయశరీరిణః । కృ
 ష్ణనామామృతాస్వాదంవినానాన్యదివశావధం ॥౯౯॥ అహంపదార్థమాదాయస్వపదార్థేహరౌబుధః । సంప్రతిష్ఠా
 పయన్యోగీనిత్యముక్తఇతీర్యతే ॥౧౦౦॥ యావత్పృథియతేలోకోయావద్దేహాప్రతీయతే । యావచ్ఛరేహితద్ధర్మైస్తావ
 తకృష్ణాయజేత్సుధిః ॥౧౦౧॥శ్రీకృష్ణస్యహరేస్తానిలీలాకర్తాణిసంవదన్ । బద్ధోపిముచ్యతేలోకేకిముముక్తోవహీపతే ॥౧౦౨॥

విదితాఃకృష్ణలీలాస్తాయశ్చుగ్రోతీహసావరం జీవన్ముక్తస్సవస్యాదైవదేహీముక్తిభాజనం ||౧౦౩|| దృష్టదుఃఖని
హస్తీస్త్రాఃకృష్ణలీలామహత్తమాః|యద్యుపేక్షేతసోవిద్వానయోగీతివిశ్వయః||౧౦౪|| ఆత్మనశ్చేద్విజానీయాత్తం
యుంజ్యాచ్చహరౌయది సకుర్యాదాదశేదైవహరేఃపూజాఅనేకథా ||౧౦౫|| ఆన్తరంకృష్ణయజనంమాకరోతుక
రోతువా| బాహ్యంతద్యజనంకార్యమవశ్యంబ్రహ్మవిత్తమైః ||౧౦౬|| యదనుష్ఠానలోపేస్యాద్యోగినోపిచ మానసం|
బహువిక్షేపసంయుక్తంతత్కృష్ణయజనంవరం ||౧౦౭|| ఆన్తరంద్వివిధంపోక్తంకృష్ణస్యయజనంబుధేః| సగూఢ్యా
సరూపశ్చవిర్గుణధ్యానలక్షణం ||౧౦౮|| పూర్వాపర్యేణయఃకృత్వాజీవన్ముక్తిపదం౧౦౯తః| పశ్చాత్సలద్యంధేవాపిత్యజ
తాన్నతుబాహ్యం||౧౧౦|| ఆన్తరద్వివిధధ్యానత్యాగాన్నప్రత్యవైత్యయం| బాహ్యరాధనసన్త్యాగాత్వనాచారా
త్వతత్యధః ||౧౧౧|| వర్ణాశ్రమాద్యసాంకర్యంస్వాత్మమోక్షైకకారణం| బాహ్యోపూజాద్యనుష్ఠానైరేవనిర్భయతీనాన్త
రైః ||౧౧౧|| జ్ఞానీయోగీచకర్తాణిస్వాశ్రమోక్తానిసర్వధా| త్యక్తుమత్యుక్తుకాశిష్టైర్నిరోధవ్యాప్తకర్తృభిః ||౧౧౨||
తత్కాలప్రత్యయావేగాత్పూర్వాపర్యావచారతః| దృష్టదుఃఖాసహిష్టుతాస్వాశ్రమాంస్త్యక్తుమిచ్ఛతః ||౧౧౩||నతు
తాత్కాలికావేశంవైరాగ్యస్యమహాధియా| విశ్వస్యతస్తదన్యాతు విశ్వాసాత్పతతోహ్యధః ||౧౧౪||

* ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాండస్యశ్చితియపాదేష్టమోధ్యాయః *

*రాజా*భగవన్నివహణాద్వైతపరమానందయోగినః | విధీయతేబహిఃపూజాశ్రీహరేఃప్రతిమాదిమ్మ ||౧||
ఏతత్త్వయుక్తమేవేతిమమాప్రిప్రతిభాసతే| కాష్ఠభారసమారోపణసశీర్షేమహీపతేః ||౨|| శ్రుతిస్మృతిపురాణేష్టబ్రహ్మ
త్వజ్ఞానగోచరైః| స్వద్వితీయేశ్వరాస్తిత్వజ్ఞానంసంప్రతిపిద్ధ్యతే ||౩|| అనాత్మవిదుషాకార్యం బాహ్యంతత్ప్రతిమా
ద్యనం| ఆత్మజ్ఞస్యవిధీయేతయదిజ్ఞానేనతెనకిం ||౪|| కర్తవ్యాన్తరసద్భావేతస్యనాస్తికృతార్థతా| జీవన్ముక్తస్యశా
స్త్రీశ్రుకృతార్థత్వంప్రతీచ్యతే ||౫|| చిత్తాద్యరూపనాశాన్తంవిధిస్సాదితినోచితంసరూపనాశమాత్రేణకృతకృత్యత్వ
దర్శనాత్ ||౬|| కృతంకృత్యంప్రాపణీయంప్రాప్తమిత్యేవతువ్యతి| ఇద్యేవనోపశబ్దోహిమనస్సద్భావబోధకః ||౭||
మనసోత్యంతనాశేతుకర్తవ్యప్రతిషేధవాక్| వ్యర్థైవవధ్యాపుత్రస్య ద్రవ్యదానఃప్రేధవత్ ||౮|| జీవన్ముక్తిపదంప్రా
ప్తంయదిస్యాద్భావ్యాపూజయా| తయావిదేహముక్తిశ్చప్రాప్యేతేత్యుచితంవచః ||౯|| ఆభ్యంతరైర్నివైదేహీము
క్తిఃప్రాప్యాసమాధిభిః| ఇతిసర్వత్ర సంప్రాక్తంవేదాంనైశ్చమహత్తమైః ||౧౦|| తస్మాద్భావ్యోర్పనోక్తిస్సానము
జ్యేతివిభాతిమే| సమ్యజేబోధతత్వార్థంమత్సంశయనివారకం ||౧౧|| ఇతిపృష్టశ్శుకఃప్రాహసర్వజ్ఞఃకరుణాకరః|
రాజానగధీమతాంశ్రేష్ఠంతత్సంశయనిశ్చ్యుతయే ||౧౨|| శుకః| మైవంశంకామహీపాలయ్యజ్యతేవధీమతంమదు
క్తయోభిలాముఖ్యానగాణికాచనోదితా ||౧౩|| నిహమపూజామూలైర్నిసాంఖ్యయోగైశ్చుగ్రీరితైః| జీవన్ముక్తి
పదంప్రాప్తంసజ్జితాగామివర్జనాత్ ||౧౪|| తత్తస్మైప్రబలైఃపూజామూలకైరేవనిర్మలం| విదేహముక్తిస్థానశ్చ
ప్రాశ్యంప్రారబ్ధవర్జితం ||౧౫|| జీవన్ముక్తస్యసంతుష్టిస్సాంకుశైవనిగద్యతే| ఆగామిజన్మాభావేనకృతార్థత్వోపచా
రతః ||౧౬|| దృష్టదుఃఖనివృత్త్యైశుకర్తవ్యంతరమిష్యతే| ఆత్మంతికమనోనాశేనకాచిత్కర్తృచోదనా ||౧౭|| మన
సోయదివిద్యేతకశ్చిదంశోత్రవర్జితః| భవేదేవశ్రుతిప్రొక్తానిత్యకర్తాదిచోదనా ||౧౮|| విద్యమానేమనస్యస్థితౌక
ర్తృకర్తాదిసిద్ధితః| వధ్యాపుత్రాదిదృష్టాంతకథనంవ్యర్థమేవతత్ ||౧౯|| ఆత్మజ్ఞైనచతత్కార్యంబాహ్యంకృష్ణార్చనం
నృపన్యాయాత్కైముతికాచాత్తయోగినోఽప్యస్తియద్విధిః ||౨౦|| స్వద్వితీయనిషేధశ్చనైదేహీముక్త్యపేక్షయా|
శ్రుతిస్మృతిపురాణేషుమంతవ్యోవాన్యధాత్వయా ||౨౧|| బాహ్యపూజావిధిర్జీవద్విముక్తస్యాత్మయోగినః| తిరిటారో
పవద్యేయస్సార్వభౌమస్యనుస్తవే ||౨౨|| బాహ్యార్చననిషేధమజ్ఞానోజ్ఞానోపివా| యోగినోయోగినోవాపియ

తేరేవశ్రుశాస్త్రతా ॥౨౩॥ సానసన్ధ్యాగ్ని హూతేశపూజాదానిత్యకర్తృణి । నైకస్త్విన్విహితేసాంఖ్యాద్యవకాశశ్చ
నేతిన ॥౨౪॥ సంగ్రహేనైవకార్యత్వాత్సర్వేషాన్నిత్యకర్తృణాం । ముముక్షుణాక దాచిచ్ఛేత్తాభ్యేల్లప్యేతయోగినః ॥౨౫॥
నప్రత్యవాయగన్తోపిభవేద్వాలోక హేతవే । ప్రాయశ్చిత్తంకరోత్వత్రకాహనికశ్చ మోస్తవా ॥౨౬॥ అథవానిర్వి
కల్పాదినమాధ్యభ్యాసయోగతః । లుప్తానిసర్వకర్తృణియద్యలంకారవీషవై ॥౨౭॥ సమాధౌసర్వతత్వానిలీయం
తేనిర్వికల్పకే । కేషాఞ్చద్విత్రిఘటికాపర్యంతం స్వాత్మయోగినాం ॥౨౮॥ కేషాఞ్చద్విత్రిదివసపర్యంతం ధ్యానవేగ
తః । కేషాఞ్చద్విత్రిమాసాస్తంసుతీవ్రాభ్యాసయోగతః ॥౨౯॥ కేషాఞ్చద్విత్రివర్తాస్తం జ్ఞానవైరాగ్యయోగతః ॥
కేషాఞ్చద్విత్రికల్పంతంస్వరూపాభ్యాసవేగతః ॥ ౩౦ ॥ ఏవంహిలయయోగో స్తిప్రసిద్ధస్వాత్మయోగినాం । ఇతిహా
సేషుయమినాంబహునాన్ధరణీపతే ॥ ౩౧ ॥ అయకాలేషులుప్తానాంకర్మణాన్నాస్తికించన । ప్రాయశ్చిత్తశ్రుతిస్త్వ
త్యాద్యుక్తంపాపక్షయార్థకం ॥ ౩౨ ॥ అపాప్తత్వాదిగుణకమస్థూలత్వాదిలక్షణం । సచ్చిదానందరూపంతంయోగి
నంకోవిధిస్సృజేత్ ॥౩౩॥ అప్రాణమనిహంకారమమనస్కమనిన్ద్రియం । నిరావరణరూపంతంయోగినంకోవిధిస్సృ
జేత్ ॥ ౩౪ ॥ జీవభావవినిర్ముక్తమఖణ్డైకరసాత్త్వకం । కామక్రోధాదిరహితంయోగినంకోవిధిస్సృజేత్ ॥౩౫॥ సం
కల్పాభ్యవసాయాదిరహితంస్వృతివర్జితం । అద్వితీయస్వభావంతంయోగినంకోవిధిస్సృజేత్ ॥౩౬॥ జ్ఞానాజ్ఞానవిద్యు
క్తంసుఖదుఃఖవివర్జితం । సర్వద్వంద్వవిహీనంతంయోగినంకోవిధిస్సృజేత్ ॥౩౭॥ చిదాకాశపరాత్మానంజడాకాశాది
వర్జితం । పరిపూర్ణస్వరూపంతంయోగినంకోవిధిస్సృజేత్ ॥౩౮॥ కూటస్థబ్రహ్మజీవేశజగత్సంస్కృత్యదర్శనం । అద్వై
తకేవలానంతంయోగినంకోవిధిస్సృజేత్ ॥౩౯॥ స్వత్వావ్యత్యాదిరహితమిదన్వాహంత్యవర్జితం । ప్రమాతృత్వాదిర
హితంయోగినంకోవిధిస్సృజేత్ ॥౪౦॥ యదిసోపిమహాయోగిక దాచిద్వ్యుత్థితోభవేత్ । ప్రారబ్ధకర్మయోగేనవిధిస్సాగ్ని
స్సిత్యకర్తృణః ॥ ౪౧ ॥ సమాపనష్టచిత్తాసు కరణస్సహియోగిరాట్ । జీవన్ముక్తిపదంప్రాప్తః పునఃకర్మసుచో
ద్యతే ॥౪౨॥ సమాధిపుష్కతి తస్యాస్య స్వచ్ఛతీయావ భాసనాత్ । ప్రాతిభాసిక కర్మత్వా ద్వినిశ్చ ప్రాతిభా
సికః ॥ ౪౩ ॥ సమాధిలయ కాలేతు నిగూఢాస్సర్వ వృత్తయః । ఉత్థానానంతరం భోగాన్ ఘటయిష్య స్వసం
శయం ॥ ౪౪ ॥ స్వప్న సుప్త్యస్థితేజీవే కుణ్ఠితా విధయో యథా । తథాస్థితే సమాధౌద కుణ్ఠితా ఏవ
తేఖిలాః ॥ ౪౫ ॥ స్వప్నసుప్తి సమాధీవాన్నాభేద ఇతిశంక్యతాం । అకాలస్వప్న సుప్తిస్తం ప్రాయశ్చిత్తస
మన్వితాః ॥౪౬॥ స్మృత నివిధయోనిత్యనైమిత్తికపరాస్వతః । అకాలాత్సమాధిస్థమప్రాయశ్చిత్తయస్తుతే ॥౪౭॥
ప్రతిత్కృతానచేతాస్తంగ్రహీతుంవిధయస్థితాః । భోజనాదుత్థితంవిప్రం ద్వాగ్నారాజభటాభవ ॥౪౮॥ అఖణ్డచిత్తు
ఖాన స్తలక్షణబ్రహ్మయోగినః । అభ్యాసంకుర్వతోనిత్యంసమాధేర్విలయంవివా ॥౪౯॥ సహజాత్మైక్య నిష్ఠాస్వాద్యైవిత
స్ఫురణవర్జితా । విదేహముక్తేతస్మిన్సుకుణ్ఠితావిధయస్సదా ॥౫౦॥ అరూపనష్టచిత్తాసుకరణంస్వాత్మ మాత్రకం । బా
లాచిసదృశన్వైవక దాపిస్సృజతేవిధిః ॥౫౧॥ సమాధ్యభ్యాసహీనత్వాత్కర్మత్వాదివివర్జనాత్ । కేషాచిస్త్వత్సహ
నత్వాద్విధిస్సర్వోపవిద్యతే ॥౫౨॥ సర్వవ్యాహరహీనత్వాత్సర్వభోగాదివర్జనాత్ । సర్వకాలవిహీనత్వాద్విధిస్సర్వో
పవిద్యతే ॥౫౩॥ జ్ఞేయమాత్రావశిష్టత్వాద్వాత్మజ్ఞానవివర్జనాత్ । మహామానైకనిష్ఠత్వాద్విధిస్సర్వోపవిద్యతే ॥౫౪॥
అఖణ్డైకరసాత్త్వాత్సర్వదుత్థానవర్జనాత్ । బ్రగుణాతీతబోధత్వాద్విధిస్సర్వోపవిద్యతే ॥౫౫॥ షడ్భావాదివిహీనత్వాత్
షడూర్త్యాదివివర్జనాత్ । చిన్మాత్రసుఖరూపత్వాద్విధిస్సర్వోపవిద్యతే ॥౫౬॥ ఉపాదేయైకనిష్ఠత్వాత్సర్వహేయ
వివర్జనాత్ । గమ్యాగమ్యవిహీనత్వాద్విధిస్సర్వోపవిద్యతే ॥౫౭॥ కార్యాకార్యవిహీనత్వాత్సర్వకర్మవివర్జనాత్ ॥
వర్ణాశ్రమాదిహీనత్వాద్విధిస్సర్వోపవిద్యతే ॥౫౮॥ బాహ్యభ్యంత్రహీనత్వాద్విధిస్సర్వవివర్జనాత్ ॥౫౯॥ అశరీరత్వా

ద్విధిస్సర్వోపవిద్యతే ||౫౯|| సర్వదైవశయానత్వాత్సప్రవర్త్యోగవర్జనాత్ | స్వబోధమాత్రనిష్ఠత్వా ద్విధిస్సర్వోపవి
ద్యతే ||౬౦|| అవిద్యాదివిహీనత్వాద్విద్యామాత్రస్థితత్వతః | స్వయంప్రకాశరూపత్వా ద్విధిస్సర్వోపవిద్యతే ||౬౧||
అణుత్వాది విహీనత్వా ద్భృహత్త్వేన స్థితత్వతః | సర్వాధిష్ఠానరూపత్వా ద్విధిస్సర్వోపవిద్యతే ||౬౨|| తత్ప
దార్థత్వే హీనత్వాత్ప్రపంచదార్థత్వ వర్జనాత్ | శుక్తియక్తాసేవదాగత్యాద్విధిస్సర్వోపవిద్యతే ||౬౩|| అయంవిదేహ
ముక్తస్సాత్మనృబంధవివర్జితః | సర్వవర్ణాశ్రమాతీతోవరిష్టాబ్రహ్మచేదిహ||౬౪||నవిధిర్నవిషేధశ్చవర్జ్యావర్జ్యకల్పనా
ప్రశాంతాశేషచేష్టత్వాదతివర్ణాశ్రమీమతః ||౬౫|| యస్యప్రేతసమోదేహో దారుఖిర్దైవశీతో | పతితోస్తిసనాసో
యమతివర్ణాశ్రమీమతః ||౬౬|| మూలావిద్యాదితత్వానామాత్యక్తికవినాశతః | ప్రారబ్ధకర్మనిర్ముక్తోహ్యతివర్ణాశ్రమీ
మతః ||౬౭|| పునరుత్థానసంసారవిహీనోయశ్శిలాదివత్ | అచచ్ఛలశరీరాదిరతివర్ణాశ్రమీమతః ||౬౮|| ఏవంఘా
తస్యముఖ్యస్యవిదేహస్యచహత్తనః | మోక్షాతీతపదంసిద్ధ్యేదచిరాదప్రయత్నతః ||౬౯|| తదలక్షణమగ్రాహ్యమవా
త్తనసగోచరం | అరూపబ్రహ్మమాత్రశ్చహేయోపాదేయవర్జితం ||౭౦|| తృతీయాసేవదాతీతమద్వంద్వన్నాపమా
శ్రవత్ | ఆత్మానాత్మాదిరహితంస్వయమేనావశిష్యతే ||౭౧|| ముఖ్యోవిదేహముక్తస్తుపూర్వోక్తాఖలలక్షణః | వా
యుభూతూమాత్రేణకశ్చిత్కాలంవసేత్కృచిత్ ||౭౨|| గౌణోవిదేహముక్తోన్యస్తదర్వాచీనభివ్యతే | వరీయాబ్ర
హ్మనిస్థానాంబాలాన్స్తత్తాదిచేష్టితః ||౭౩|| తస్మాప్సినాస్తివిత్యానాంకర్మణాంవిధిరేవతు | సమాధింకేవలానద్దేస్వయం
కుర్యాత్పరాత్మని||౭౪|| గాహ్యభ్యంతరభావానామశేషాణామభావనాత్ | జగదాదిప్రతీతిభ్యోవినిర్ముక్తోపిచాలవత్ ||౭౫||
భాగ్రవతైస్సేవరచేష్టత్వాద్వర్ణాశ్రమవిధిర్నచ | అతివర్ణాశ్రమీసోయం దేహాదిస్త్పతివర్జితః ||౭౬|| పరమానందపూర్ణోపి
కదాచిత్ప్రతిభానతః | ఆలోక్యశిశ్చదుత్పన్నందుఃఖం దేహస్యధారణాత్ ||౭౭|| సమాధింకురుతేముఖ్యమసంప్రజ్ఞాత
నామకం | సమాధివిధివాక్త్యేస్సచోదితోబ్రలాదివ ||౭౮|| ప్రశాంతసర్వవిదేహపరమాత్మైక్యనిష్ఠయా | మూకాన్ధ
స్త్రిబసాదృశ్యంభజలేదేవదుర్లభం ||౭౯|| ముఖ్యోజీవద్విముక్తస్తుబ్రహ్మవిద్యరసంజ్ఞితః | తస్యప్రతీతియుక్తత్వాద్వివిధా
విధయోభవత్ ||౮౦|| సమాధీవాచ్ఛసర్వేషాంవిధమోనిత్యకర్మణాంపర్యాయేణనిబద్ధన్విస్వాత్మయోగినమవ్యము||౮౧||
ప్రారబ్ధఫలభోక్తృత్వాత్సర్వవ్యాహారవత్వతః | దేహవిస్త్పతిహీనత్వాద్విద్యతేకర్మచోదనా ||౮౨|| సమాధ్యుత్థాన
వత్త్వేనస్వతిరోభావదర్శనాత్ | సహజానందహీనత్వాద్విద్యతేకర్మచోదనా ||౮౩|| అత్యంతోపశమాభావాద్విగ్రియా
ణాన్నిజార్థతః | సంసారివర్జితత్వాచ్ఛవిద్యతేకర్మచోదనా ||౮౪|| గౌణశ్చజీవన్ముక్తోహిబ్రహ్మవిత్సంజ్ఞితస్తథా | య
థావరస్వరూపజ్ఞోప్యాత్మకర్మసుచోద్యతే ||౮౫|| వరస్యాపియదిస్సుస్తేస్వకర్మవిధయోఖిలాః | కిమవక్తవ్యమస్య
స్యవిధాకర్మవిధిష్విహ ||౮౬|| వ్యాపారయన్ సమస్తానివిషయేష్విన్ద్రియాణియః | ఆత్మవిత్వమసంగస్వమాత్మనః క
థయేన్నరః ||౮౭|| సోష్ఠేచ్ఛాచారనిరతిఃపశుద్దేహశ్శయేసతి | కృష్టోయమభయైఃకూరైర్నరకానఖిలాన్స్వజేత్ ||౮౮||
బ్రహ్మచారిగ్రహీవాప్రప్రోవాయతిరేవవా | స్వస్యాత్మవిత్వస్త్వాత్వచేత్స్వకర్మాణీహసన్త్యజేత్ ||౮౯|| తమనా
త్మజ్ఞమద్యైతవాదమాత్రోపబీవనం | విషయాతురమాలోక్యసచేలస్సానమాచరేత్ ||౯౦|| సమాధ్యభ్యాసదాశ్చ
సక్రమాత్కర్మాణియోగినః | గృహస్థస్త్వయమేవేహసుప్రహస్తఫుష్యవత్ ||౯౧|| వ్యాపృతేష్విన్ద్రియేష్వాత్మాని
స్సంగశ్చేచ్ఛవేత్తదా | సర్వేషాంప్రాణినామోక్షసిద్ధ్యేద్యత్సంవిదాసుఖాత్ ||౯౨|| అహమ్మమాభిమానస్యక్షయో
భూచ్ఛేస్సబోధతః | తోష్విన్ద్రియాణిసర్వేషువిషయేషుప్రవర్తయేత్ ||౯౩|| ఆత్మవిచ్ఛభకర్మాణిత్యత్వాన్యానిసమా
చరేత్ | ఇతిశాస్త్రేషుకుత్రాపిప్రమాణన్నాస్తికిచ్ఛన ||౯౪|| ప్రారబ్ధకర్మవైచిత్ర్యాచ్ఛభత్యాగపురస్సరం | భవే
ద్విదోశుభాకానభిత్వాహుస్తద్ధ్యసత్తదా||౯౫||క్షీయన్తేచాస్యకర్మాణీత్యేజ్ఞాతీయకాహి | శ్రుత్యాదీప్రమాణాని

దర్శయన్త్యఖిలక్షయం॥౯౬॥ అశుభంకర్తవారభ్యుజిత్యాకోనుమానవః॥అత్తవిచ్ఛిన్నభాగీస్యాచ్ఛుభకర్తవివర్జితః॥౯౭॥
శుభాశుభాభయత్యాగీయదిస్యాదాత్తబోధతః॥ తదాతంవిబుధశ్రేష్ఠంపూజయేయస్సుకాలపి ॥౯౮॥ బలాత్ప్రవర్త
యన్త్యేకమిన్ద్రియాణ్యపియోగినం॥ తథాసతి కథంజ్ఞానీ నిర్వాప్తచారో భవేద్భువి ॥ ౯౯ ॥ జ్ఞానాదుప రతస్య
స్యా దాత్మయోగస్త తస్యైవం॥సమాధిస్వాత్రమాచారై రుపశా నిర్భవత్యలం ॥౧౦౦॥ సమాధికర్తణోర్నిశ్చ
మాన్సుఖ్యంవిషయేషుచ॥ వైముఖ్యంయస్యసంసిద్ధంసముక్తోచాత్రసంశయః ॥౧౦౧॥ అజ్ఞానపూర్వకోయోగోయథా
స్యాన్నిష్ఫలఃస్మృణాం॥ అయోగపూర్వకస్వీయకర్తాచారోయథాఫలః॥౧౦౨॥ తథైవవిఫలస్వాత్మానుభవో కర్తృపూ
ర్వకః॥ ఇత్యాహుర్విబుధశ్రేష్ఠామహామోధరణీపతే ॥౧౦౩॥ అగ్రాహ్యన్నిర్గుణమ్ త్యాప్యజ్ఞాత్వాచిన్తయంపరం॥
యథాసగుణమితాఖ్యంసశరీరముపాసతే ॥౧౦౪॥ తథాభీతాహినైషకర్తేప్రథక్త్వస్మిత్యకర్తృణాం॥అజ్ఞాత్వానిఖిలం
కామ్యమపికుర్వన్త్యహూవృధా ॥౧౦౫॥ త్యజతాంకామ్యకర్తాణినిత్యకర్తాణికుర్వతాం॥ సకర్తత్వమకర్తత్వముభ
యచ్ఛ్రుప్తసిద్ధతిః॥౧౦౬॥అవిద్యాకసర్వకర్తాణికుర్వాన్నిత్యమతన్ద్రితః॥ విద్వాంస్తుసర్వకర్తాణి త్యజేదితిమతంహ్యసత్॥
హేయానిసన్త్యజకర్తాణ్యపాదేయానిచాచరన్ ॥ నిశ్రేయసాధికారీసవిద్యానితినతామృతం ॥౧౦౭॥ సర్వాణిస
న్త్యజకృపాపీనారకీబుద్ధిపూర్వకం॥ సర్వాణిచాచరన్ముఢకదాపినవిమోక్ష్యతే ॥౧౦౮॥ అతఃకామ్యానిసర్వాణి నిషి
ద్ధానిచసన్త్యజన్ ॥ వైమిత్తికానినిత్యానికుర్వన్తు చ్యేతబద్ధనాత్ ॥౧౦౯॥ యదిస్వాత్మనియుక్తస్సాస్య త్సమాధ్యధ్యా
సయోగతః॥ తదాత్యజతుసర్వాణిధీమానైమిత్తికాన్యపి॥౧౧౦॥ నిత్యకర్తాణినత్యాజ్యాన్యావిదేహవిమోక్షనాత్॥
ఇత్యుక్తమసక్త త్రత్రవిన్స్తృతీర్తాస్తుతేనృప॥౧౧౧॥ విచారజనితజ్ఞానాన్త్యాసంగత్వమాత్మనః॥ ఉదాసీనస్యకాము
క్తిక్రిమాద్వాయోగకర్తణోః ॥౧౧౩॥ క్రమముక్తిరయుక్తస్యాప్యాత్మకర్తయతస్యహి॥విచారజ్ఞానినసీధ్యేదిత్యా
హుర్విబుధోత్తమాః ॥౧౧౪॥విచారయోగకర్తాణిక్రమేణాచరితానితు॥ సద్యోముక్తింప్రయచ్ఛన్తీత్యాహుర్వేదాన్త
పారగాః ॥౧౧౫॥ శ్రవణానన్తరంకార్యోవిచారోమననాత్మకః॥ నిదిధ్యాపనరూపస్తుయోగోజీవద్విముక్తిదః॥౧౧౬॥
సమాధ్యంగానికర్తాణినిత్యానిస్వాత్మయోగినం॥ విదేహముక్తివానిస్యర్వాత్రకార్యావిచారణా॥౧౧౭॥ విచారజ్ఞాన
మాత్రేణకృతకృత్యత్వమాత్మనః॥ మత్వాయోగఞ్చకర్తాణియేత్యజన్తినరాధమాః ॥౧౧౮॥ తేషామనల్పపాపానా
మస్మాదతిభయంకరాత్॥ సంసారానైనముక్తిస్సాస్యతగ్ల్భకోటిశతైరపి ॥౧౧౯॥ తస్మాద్విచారంయోగఞ్చకర్త
చస్వాత్రమోచితం॥ కురుష్వాదేహపతనాదప్రమత్తోమహీపతే ॥౧౨౦॥ ఇతితవగదితమైనర్వవేదాన్తసారంవచనమ
తిరహస్యంశ్రద్ధయైవావధార్య॥ జననమరణభీతింసన్త్యజన్నాదరేగస్తరహరిగుణకర్తాణ్యద్భుతానిషీతీన్ద్ర ॥౧౨౧॥
అఖిలనిగమవాచాశ్రీహరావన్తరంగంహరిరపినిఖిలైస్సైవ్యకర్తృభిఃప్రపణేయః॥ఇతిపితురభిలక్ష్యాద్ధాతవానస్మి రాజన్న
న్యతమపివదేతింసత్యవత్యాస్సుతోమే ॥౧౨౨॥

—* ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాణ్డస్యతృతీయ పాదేనవమోధ్యా యః *

రాజా॥స్వామికస్వకర్తసాపేక్షావైదేహీముక్తిరిత్యముంత్వత్సిద్ధాన్తమ్మమ్రుత్వాహృదయేజాయతేభీమః॥౧॥
సాంఖ్యయోగాభిధామార్గావిచారోపాసనాత్మకా॥ నిర్గుణాద్వైతమోక్షస్యకర్తేతేశుతిపారగైః ॥౨॥ సస్యాతాం
పరతత్త్వాచమాగ్గావేతావిముక్తయే॥ అనయోరపిచైకస్యనాన్యాపేక్షోపపద్యతే ॥౩॥ తథాసతికథంకర్తసాపేక్షా
మోక్షకారణే॥ ఇతివక్తుంక్షమంసర్వశాస్త్రజ్ఞేనత్వయాగురో ॥౪॥ సాంఖ్యయోగాయథాముక్త్యైస్వతన్త్రాపురరీకృ
తా॥ తథాస్వాత్రమకర్తాపిస్వతన్త్రామితినోచితం ॥౫॥ కర్తృణాంసూర్వకాణ్డైకప్రధానత్వేనహేతునా॥ భోగమాత్ర
ఫలత్వస్యబ్రహ్మవాదివినిశ్చయాత్ ॥౬॥ వైరాగ్యంయస్యసంజాతం ద్వితీయంసాధనమ్మహత్॥ కర్తృకాణ్డోఖిలస్త్వ

క్షస్తేనైవభవతిస్వయం || ౧౭ || అథాన్యసాధనోపేతస్సాంఖ్యం వాయోగమేవవా | సమాత్రిత్యవిముక్తస్సన్యస్తానోపా
సనకాద్భవాన్ || ౧౮ || జ్ఞానోపాస్తీప్రసిద్ధస్తే శ్శుభ్రస్తేముక్తికారణే | కర్మాణిభోగబీజాని ప్రసిద్ధానిశ్రుతాతతః ||
కర్మణామోక్షాభ్యేతద్వచనస్తనద్గురో | మనోభ్రామయతిస్వామికింకరిష్యామిపాహిమాం || ౧౯ || ఇత్యుక్తిః
తిపాలేనసంశయభ్రాంతచేతసా | శుకస్సమునిశార్దూలఇదంవచనమబ్రవీత్ || ౨౦ || శుకః || రాజన్స్యష్టేపితేమాస్తు
మత్సిద్ధాస్తేమనోభ్రమః | అహమాత్తతమోహ్యేషహితవాదీనమాగతః || ౨౧ || నిర్గుణాద్వైతమోక్షస్యనద్వైత
త్వాశ్రుతిరితా | ఏకవచతుసంప్రాక్తశ్శుభ్రత్ప్రతిశతైరపి || ౨౨ || సోపానవత్సాంఖ్యయోగకర్మాణికథితానివై | అతో
ససాంఖ్యయోగాతస్త్వత్ప్రమాతృసిద్ధయే || ౨౩ || విచారోపాసనేకర్మసాపేక్షేమోక్షకారణే | ఉపాస్తికర్మసా
పేక్షోవిచారస్తునిగద్యతే || ౨౪ || ఏవంసతిహికర్మైకంస్వత్ప్రమవగవ్యతేనికర్మణేతిశ్రుత్యాతుకామ్యమేవసిద్ధ్యతే || ౨౫ ||
పూర్వకాణ్డోక్తతామాత్రం కర్మణో నహిశంక్యతాం | ఉత్తరస్తింశ్చ కాండే తద్భూతఃప్రతిపాద్యతే || ౨౬ ||
అథవాపూర్వకాండైకప్రాధాన్యస్తస్యవర్తతాం | భోగమాత్రఫలతోక్తిర్వైదేవా నత్సమీరితా || ౨౭ || నిత్యా
నాంకర్మణాంభోగహేతుత్వంకోపిమానవః | నవదేచ్ఛేద్వదేతోయంపశురేవద్విపానైరః || ౨౮ || నిష్కామనిత్యక
ర్మాణివైరాగ్యోద్బలకానియత్ | అవిరోధాత్కృష్ణకర్మకాండత్యాగవచోహ్యనత్ || ౨౯ || సర్వశాస్త్రేషుహే
యాంశ్ఉపాదేయాంశఏవవ | విద్యేతేతస్సమస్తస్యత్యాగ్యతాగ్రహ్యతాచన || ౩౦ || జ్ఞానాత్పురాథ మధ్యేచయే
షాన్నియమఉచ్యతే | యోగాత్పురాథమధ్యేవక్వదార్పణ్యంస్వకర్మణాం || ౩౧ || జగజ్జీవేశ్వరాదీనాముత్పత్తేప్రా
గథాంతరా | బ్రహ్మణస్సతఏవాస్తియథాప్రాబల్యమాన్తనః || ౩౨ || అవిభజ్యేవనర్వేషాంకర్మణాంభోగహేతు
తాం | సర్వసాధారణత్వేనవదంతస్సస్తుద్ధియః || ౩౩ || విభజ్యయేవదంత్యస్యేనిత్యానాంకర్మణామిహ | చిత్తశు
ద్ధ్యేకహేతుత్వంతేపిమందధియోనరాః || ౩౪ || పాపక్షయార్థతామాత్రం యదిస్యాన్నిత్యకర్మణాం | విచారజ్ఞాన
మాత్రేణనైషకర్మణ్యంసంప్రసజ్యతే || ౩౫ || ప్రక్షిణశేషపాపోహిపరోక్షజ్ఞానవాన్తతః | పశ్యాదకర్మనిష్ఠత్వేస్వేచ్ఛా
చారోభనేద్భ్రువం || ౩౬ || విచారజనితజ్ఞానలాభమాత్రేణతుష్యతః | మనోనాశాద్యభావేనదుచ్ఛేష్టాస్సురనేక
థా || ౩౭ || అల్పేనతేనజ్ఞానేనస్వకర్మాణ్యపిసంత్యజన్ | ఉపాస్తీతపరాత్త్వానంకథంవిధివివర్జితః || ౩౮ || ఉపాసనావి
హీనస్యమనోనాశాదికంకథం | మనోనాశాదహీనస్యకథమిన్ద్రియనిగ్రహః || ౩౯ || అవశ్యేన్ద్రియవగ్గస్య విషయోప
రమఃకుతః | విషయోపరమాభావేపాపవృద్ధిర్నకస్యవా || ౪౦ || కస్యప్రవృద్ధపాపస్యనభవేద్యమతాజనం | దుఃఖిచ్ఛన
భవేతకస్యసంజాతేయమతాజనే || ౪౧ || తస్మాద్విచారజనితజ్ఞానమాత్రేణధన్యతాం | మత్వోపాస్తీశ్చకర్మాణిన
త్యజేద్బుద్ధిమాన్నరః || ౪౨ || ఉపాసనశ్చముఖ్యంస్యాద్విచారజ్ఞానపూర్వకం | కర్మచప్రకృతముఖ్యంవిచారోపాస్తీ
పూర్వకం || ౪౩ || యథావిచారరహితోపాస్తీన్ద్రవ్యలాభవేత్ | విచారోపాస్తీరహితంకర్మమందఫలంతథా || ౪౪ ||
విచారపూర్వకోపాస్తీవిషయోబ్రహ్మనిర్గుణం | విచారరహితోపాస్తీవిషయస్సగుణంయథా || ౪౫ || విచారోపాస్తీపూ
ర్వస్యముక్తిస్సాన్యతకర్మాణ్యఫలం | విచారోపాస్తీహీనస్యచిత్తశుద్ధిస్తథాపరం || ౪౬ || విచారరహితోపాస్త్యాప్రత్య
వాయోనజాయతే | ఉపాసనాసాపేక్షేణవిచారేణతుజాయతే || ౪౭ || విచారోపాస్తీరహితంకర్మణానసంభవేత్ |
తాభ్యాంకర్మానపేక్షాభ్యాంప్రత్యవాయస్తథోద్భవేత్ || ౪౮ || ఉపాసనాసమారూఢోజీవన్ముక్తోపిసంతతం | చాధ్య
తేదృష్టదుఃఖేనప్రత్యవాయోస్యహీదృశః || ౪౯ || జీవన్ముక్తేనయఃకార్యస్సమాధిర్నిర్వికల్పకః | తచ్చక్రత్యేత్యుపేక్షంతే
విచారజ్ఞానవాదినః || ౫౦ || సమాధిరూపంతత్కర్మచిత్తశుద్ధిర్నకంవిదుః | తేషామవిదుషాంముక్తిః కథంసత్యసాధు
పతే || ౫౧ || తదీయాత్మైవతస్యాపిసమాధోకర్మతాంవదన్ | కర్మణ్యేవభవేత్సద్యోవిముక్తిరికతథ్యతాం || ౫౨ || సమా

ధీర్మానసంకర్షకర్తుశ్చాకర్తుమేవచ | శక్యమిత్యన్యథాకర్తుమాహుర్ద్వితయోహితే ||౪౪|| మానసస్యాపితస్యోక్తదో
షానస్యఃకదాచన | అనిత్యసగుణబ్రహ్మవిషయత్వవివర్జనాత్ ||౪౫|| ద్వివిధంమానసంకర్షశ్రుతిస్తృత్యోస్సమీకృతే |
తత్రైకంసగుణధ్యానమన్యన్నిర్గుణచింతనం ||౪౬|| చిత్తశుద్ధ్యర్థకంహ్యధ్యంగద్యోముక్త్యర్థకంపరం | ఇత్యాహుశ్చా
స్త్రుతత్వాత్కవేదినస్సత్తమాజనాః ||౪౭|| కార్యంతత్సగుణధ్యానంవిచారాత్ప్రగ్విశుద్ధయే | అన్యద్విదేహముక్త్యైతు
విచారోపాస్త్యనంతరం ||౪౮|| ఏవంవిస్తప్తభేదేపిద్వయోర్మానసకర్తృణాః | అజ్ఞాత్వాతేనమాధిగ్నదుగ్ధగాస్సము
దానతే ||౪౯|| సమాధిమపియఃకుర్యాత్ప్రత్యగ్ప్రవృత్త్యాకారణం | స్వానుభూతిస్వరూపంవానసతత్వవిదిత్యహూ ||౫౦||
స్వానందాస్వాదరూపంతంసమాధిమపినిద్రతాం | విచారజ్ఞానినాంసాత్మోత్ప్రతివక్తాయమఃప్రభుః ||౫౧|| అపరోత్మా
త్త్వవిజ్ఞానంవిచారాదేవజాయతే | ధ్యానానపేక్షాదిత్యాహుఃస్సమాధివిముఖాబతే ||౫౨|| అర్థవాదధియాప్రోచురితి
వక్తున్నశక్యతే | నిదిధ్యానసరూపస్తద్ధ్యానంసందూషయన్తియత్ ||౫౩|| లోకరాజగుణాన్ శ్లాఘ్యన్వదన్త్యో
మంత్రితేఽజ్ఞాః | దూషయేయఃకదాప్యేకంరాజానన్నైవసద్గుణం ||౫౪|| స్వగోచరతయాప్యన్యగోచరత్వేనచ
ద్విధా | భేదమ్మానసకర్తృస్థమవిద్వాంసంకథంవిదుః ||౫౫|| శ్రుత్యాపినిద్రమాణానిపరోత్మజ్ఞానసాధనం | విచారమా
హుర్యోగశ్చాపరోత్మజ్ఞానసాధనం ||౫౬|| సమాధిలక్షణంకర్తాప్యన్తరంచాహ్యపూర్వకం | ప్రకృతంకేవలా
వైతాదేహముక్త్యేకసాధనం ||౫౭|| విచారజనితంజ్ఞానంసుస్థిరంసర్వదాభవేత్ | ఉపాసనోత్తన్నతథే త్యాహు
స్తచ్చనసంగతం ||౫౮|| సాక్షివృత్తిమయత్వేనవిచారజ్ఞానమస్థిరం | అఖణ్డవృత్తిరూపత్వాదుపాస్త్యనుభవస్థిరః ||౫౯||
ఇత్యేతమర్థజ్ఞానీయాద్భ్రష్టైక్యానుభూతిమాన్ | వాఙ్మాత్రావైతి నాన్తేషాంసోర్ధస్యాద్విదితఃకథం ||౬౦|| స
మాధివిధిశేషత్యేజ్ఞానినోయోగినోపిచ | సర్వశాస్త్రప్రసేదేపివిశ్వాసరహితాజడాః ||౬౧|| విశ్వసేయఃకథంసర్వ
రహస్యానుభవంపరం | సమాధ్యధ్యాసదాధ్యేనప్రాపణీయమమంస్వతః ||౬౨|| సమాధికర్తృణానేన పరిపూర్ణరస
స్థితిః | ప్రవర్ధతేస్వతఃక్షీరంభాణ్డస్థంవన్తినేవహి ||౬౩|| ఈదృశానుభవస్తేతుదుర్ధియోదూషయంత్యహూ | హ్రస్వో
వృద్ధిమతస్సాన్విదిత్యసద్యుక్తింసమాశ్రితాః ||౬౪|| అస్తాంవాహాసపితస్యస్వానందానుభవస్యచ | తావతాస్యాత్క
థంహేయవిషయానందతుల్యతా ||౬౫|| అన్యప్రవృద్ధానందస్యలాభేహిహృదయాశ్రితాః | కామాదయోవినశ్యన్తిస
ర్వానర్థాస్సుదుఃఖదాః ||౬౬|| విదేహముక్తేరస్యాశ్చేత్సన్వర్తభోగసమానతా | యుజ్యేతతుచ్ఛకర్తృత్వంసమాధేర్యా
గవత్తదా ||౬౭|| యోవైమానసకర్తృత్వంసమాధేరనుచింతయాన్ | అనిశ్యఫలహేతుత్వప్యన్యతేనసరాధమః ||౬౮||
నిర్వికల్పసమాధ్యాఖ్యంజ్ఞానోపాసనయోఃపరం | కర్తృవసద్యోముక్త్యేకకారణంప్రోవ్యతేబుధైః ||౬౯|| అఖణ్డైకరసా
వేశోజీవస్తుక్తస్యజాయతే | సుఖేనైవయయాక్షిప్రంసాసమాధిక్రియోత్తమా ||౭౦|| స్వాశ్రమాచారసాపేక్షాసర్వ
విషేపనాశీ | సర్వదుఃఖప్రశమనీసాసమాధిక్రియోత్తమా ||౭౧|| సర్వషన్యత్పరిశ్యజ్యయామేవాచరతాంగదావ
రిష్టపడవీపాప్ర్యాసాసమాధిక్రియోత్తమా ||౭౨|| శ్రుతిస్తృతిపురాణానాంసర్వేషాశ్చోత్తయోగినాం | తాత్పర్య
మధికంయస్యాం సాసమాధిక్రియోత్తమా ||౭౩|| శాశ్వతానందహేతుత్వంయస్యాఏవావధారయన్ | దేవైస్సవై
శ్చసంపూజ్యస్సాసమాధిక్రియోత్తమా ||౭౪|| యామేవకుర్వతాంసద్యోవిముక్తిగ్భవబద్ధనాత్ | అపారదుఃఖహేతో
స్సాస్యాత్సాసమాధిక్రియోత్తమా ||౭౫|| యయాకర్తృత్వభోక్తృత్వాద్యశేషాః | పాతిభాసికాః | నశ్యన్తిదుర్గుణాస్సర్వే
సాసమాధిక్రియోత్తమా ||౭౬|| ప్రవేశయన్తివేదాంతాజీవస్తుక్తస్వయోగినం | యస్యాంవిదేహముక్తిచ్ఛంసాసమా
ధిక్రియోత్తమా ||౭౭|| సంప్రాప్యయదభిన్నత్వమగ్నిహోత్రాదికర్తృణాం | నిత్యనందైకహేతుత్వం సాసమాధిక్రి
యోత్తమా ||౭౮|| శోకమోహజరారోగమరణానియయాస్యతః | నివర్తేనన్మశేషేణసాసమాధిక్రియోత్తమా ||౭౯||

తస్మాన్నిశ్చంకమేకాన్తే సమాధిక్రియయానయా| అజ్ఞానావృతివిక్షేపాన్ సమూలాన్నాశయేద్బుధః||౮౦|| బ్రహ్మస్వరూపమాత్రేణత్యతఃక్రియయానయా| క్రియాస్సర్వావిరుద్ధ్యన్తేనుప్లముచ్చితయోరివ ||౮౧|| అరూఢస్యవరబ్రహ్మణ్యక్తయాక్రియయాస్థిరం| దేహేద్విక్రియమనఃప్రాణసశ్చోరోవైవసంభవేత్ ||౮౨|| హృత్పుండ్రీకమధ్యస్థమంగుష్ఠాద్విప్రమాణకం| ఆత్మానంబ్రహ్మశాయీక్రంత్రీయేయంయోజయేత్పునః ||౮౩|| సవికల్పసమాధిస్తమంతస్తం వ్యాపయేద్బహిః| వ్యాప్తజ్ఞాప్యాపయేదేషనిర్వికల్పస్సునిర్మలః ||౮౪|| దృశ్యశబ్దానువిధ్యాధ్యాంసమాధిభ్యాంక్రమేణయః | జీవన్ముక్తింగతస్సోముంసిద్ధికల్పంసమభ్యసేత్ ||౮౫|| బ్రహ్మత్వైక్యానుసంధానదాధ్యాత్పాదయోజనాః| సిమ్మియాత్సనిలీయస్తేవికారాఃపాశ్చభౌతికాః ||౮౬|| సమాధిక్రియయామర్త్యోసిమ్మియాత్త్వమాప్నుయాత్| కర్తృకర్తృక్రియాభేదస్సర్వోపచిన్వశ్యతి ||౮౭|| సక్రియస్యాక్రియత్వంస్యాదక్రియస్యతుదుర్వతే| సక్రియత్వమితిప్రాజ్ఞాఃకథయంతిమహీపతే ||౮౮|| అకర్తృణఃప్రవర్ధస్తేకర్తృణిబహుశానివై| సకర్తృణస్తుక్షీయస్తేసర్వాణిప్రబలాన్యపి ||౮౯|| బ్రహ్మణఃకర్తృణాజాతోజీవోయంకర్తృజైవహి| విసశ్యతిపరాంముక్తిమపలభ్యావినాశినీం ||౯౦|| అస్యమానసకర్తృత్వే సమాధేక్తోషమాహుఃచేత్| తతఃకింనుభవేచ్ఛాన్తేనిర్దుష్టంసాధనంన్యః||౯౧|| జ్ఞానంచమానసంకర్తేత్యతిదుష్టమతంభవేత్| నమనోరహితస్యాస్తి జ్ఞానంస్తావరవస్తువః ||౯౨|| ఇదంత్యావిషయజ్ఞేన జ్ఞానేదోషోనవిద్యతే | సమాధాసభవేదిత్యప్యయుక్తంస్వత్వదర్శనాత్ ||౯౩|| తస్మాత్కర్తృస్తువాకర్తృసమాధిన్నిర్వికల్పకం| సద్యోగ్రేయసావాప్త్యైసర్వజాచరభూపతే ||౯౪|| ఇత్యుక్తస్సమహీపాలోమునినాతేనసాదరంఆనందాశ్రుపరిక్షిన్నఇదంతప్రాప్తవసద్గురుం ||౯౫|| యస్సర్వవేదవేదాంతరహస్యాగ్రవిదాంవరః | ప్రశాంతసర్వకరణస్తుభ్యంశ్రీగురవేనమః || ౯౬ || యందృష్ట్వాపశవోప్యత్రజ్ఞానవైతాగ్యసంయుతాః | భవేయ్యర్హితసంసారాస్తుభ్యంశ్రీగురవేనమః || ౯౭ || యేనసంతాఠితోస్త్యేషదుస్తరాద్భవసాగతాత్ | కేవలంకృపయైవాద్యతుభ్యంశ్రీగురవేనమః ||౯౮|| యస్మైప్రణమతాంభక్తిక్రద్ధాధ్యాంమోక్షసాధనం | సుఖేనలభ్యతేక్షీప్రతుభ్యంశ్రీగురవేనమః || ౯౯ || యస్మాదభితాశ్చపలామృగాలపిచశేరతే | కాకాస్సన్త్యేవనిశ్చేష్టాస్తుభ్యంశ్రీగురవేనమః || ౧౦౦ || యస్యపాదాబ్జయుగళస్సర్పమాత్రేణసత్వరం | క్షీయస్తేపాపకర్తృణితుభ్యంశ్రీగురవేనమః|| ౧౦౧ || యస్మిన్నిశ్చిత్యమేధావీనద్గురుత్వంసుదుర్లభం | సద్యోముక్తిం లభేచ్ఛీప్రుంతుభ్యంశ్రీగురవేనమః||౧౦౨|| సద్గురోకరుణాసిన్ధోభక్తవత్సలసత్తమ| రక్షణీయోస్త్వహందీనస్తుభ్యంశ్రీగురవేనమః||౧౦౩|| ఇతిస్తువన్తహీపాలఃప్రణిపత్యగురుంశుకం | తదాజ్ఞయోపవిశ్యాత్త్వ సమాధిమకరోత్పురః | ౧౦౪ | ఇన్ద్రియాణిసమస్తానివిషయేభ్యస్సమాహరత్ | ఆత్మానమక్షరందృష్ట్వా ధ్యానేనహృదయాంబుజే | ౧౦౫ | తత్త్వమస్యాదివాక్యాగ్రపర్యాలోచనపూర్వకం| బ్రహ్మత్వైక్యానుసంధాన మకరోచ్చ నిరంతరం || ౧౦౬ || అహంబ్రహ్మస్మి నిత్యోస్మిస్వప్రభోస్మి పరాత్పరః| షరిపూర్ణస్వరూపోస్మి మహాకాశవదవ్యయః ||౧౦౭|| ఇతిధ్యానావసానేభూదఖిణ్డానం దమద్వయం| ఆవిర్భూతంపరంబ్రహ్మసత్యజ్ఞానరసాత్త్వకం ||౧౦౮|| తస్మిన్నిలీనహృదయప్రాణేంద్రియవిచేష్టితం | తమాలోక్యమహీపాలంసస్తుష్టహృదయశుకః | ౧౦౯| శిష్యానుభూత్యాధన్యత్వమాత్మనోహృద్యమన్యత | తతోమహీపతిర్భూత్వాబహిఃప్రజ్ఞోబ్రవీదిదం ||౧౧౦|| దేహాద్యాత్మధియాస్వబోధరహితంసంసారదుఃఖార్థితంజ్ఞానోపాసనకర్తృభిస్త్రీభిరముంమాస్తీగదుఃఖాంబుధిం | కృత్వాత్వంకృపయా నిసగ్గభవ యాస్యామిన్నరతోధునా నాహం ప్రత్యక్షపకారమస్యసదృశంజానేపిసజ్జేన్తయత్ ||౧౧౧|| శ్రీకృష్ణస్యదయానిభేర్గుణగణాన్ కర్తృణిపుణ్యానిచ శ్రుత్వాత్వద్వదనాంబుజాదయమహంశుద్ధాంతశంకస్తరాం| యత్స్మిప్రోస్తిసమస్తవేదశిరసామగ్ధంమహా త్వావనంతద్విష్ణోఃపరమంపదమ్మమభవేన్నిత్యంయథాపాహీమాం ||౧౧౨||

శుకః॥ రాజా ప్రత్యుపకారమైశ్వర్యాకర్తవ్యము త్తమం॥ వదామి శ్రద్ధయోపేత శ్రుణువ్యభరణేపతే॥ ౧॥ సమాధ్య
భ్యాసయోగాచ్చేన్నిత్యకర్తృపురస్కరాత్॥ త్వయాసంవర్ధితావిద్యాసత్ప్రత్యుపకృతిస్త్వియం ॥ ౨॥ యతేకిం వగ్రతే
కార్యంత్యయాభిక్షోర్మహీతరే॥ మత్తోధికతవిద్యాయాః పాలనస్తుమపప్రియం ॥ ౩॥ ఇత్యుక్తస్సమహీపాలశ్రద్ధాభ
క్తిసమన్వితః॥ గురూక్తాధానస్తుత్యసర్వానపియథాక్రమం ॥ ౪॥ జీవన్ముక్తిపదం ప్రాప్తోప్యనుష్ఠేయేషుకర్తృసు॥ క
ఞ్చిత్సంశయమాపన్న ఇదం ప్రచ్ఛన్నద్గురం ॥ ౫॥ రాజా॥ శ్రీగురోకరుణాసింధోయద్విదేహవిముక్తయే॥ దేవతారా
ధనన్నిత్యంకర్తృకార్యన్వయేరితం ॥ ౬॥ తత్రశ్రీకృష్ణపూజాయాశ్రవణాద్ధన్యజన్తనః॥ నైరపేక్ష్యేపిసర్వత్రశోభవ్యం
కింబిదస్తిమే ॥ ౭॥ అదిత్యాదిభాదేవేషుపూర్వముక్తేషుపఞ్చసు॥ పూజనీయేషునిత్యంకస్సర్వోత్కృష్టోభవన్తతః॥ ౮॥
ఇతిపృష్టోమునిస్తేనభూపాలేనసమస్తవిత్॥ శుకః॥ ప్రాహదయాసిన్ధుర్భస్త్వజాబాలశబ్దతః ॥ ౯॥ శుకః॥ రాజాపురా
హిభూసుణ్డోజాబాలఃపరమేశ్వరం॥ సాంబంధ్రణమ్యపప్రచ్ఛసుతరాంవినయాన్వితః ॥ ౧౦॥ భూసుణ్డః॥ మహాదేవ
దయాసింధోప్రణతార్తిహరప్రభో॥ కర్తవ్యంబ్రాహ్మణానాంకిం నిత్యంపశుపతేగురో ॥ ౧౧॥ బ్రాహ్మణఃప్రత్యవైత్య
త్రయస్యైవాకరణేభృతం॥ కఃపూజనీయఃకోద్యేయఃకస్తర్తవ్యఃకథంక్వవా ॥ ౧౨॥ స్థాతవ్యమేతన్నేయ్రాహిభక్తవ
త్సలశంకర॥ ఇతిపృష్టోబ్రహ్మదేవస్త్రిణేత్రస్తమ్నుశీశ్వరం ॥ ౧౩॥ పరమేశ్వరః॥ సూర్యోదయాశ్చరావిప్రకృత్వాతౌ
చాదికంక్రమాత్॥ తతస్సన్నియాద్రుద్రసూక్తైఃకృత్వామార్జనమాదరాత్ ॥ ౧౪॥ అహతంపరిధతైచవాసఃపాపన్నిహ
త్యచ॥ ధ్యాయన్సుద్యన్తమాదిత్యం భస్మనోద్ధూళితాంకః ॥ ౧౫॥ యథాస్థానన్త్రిపుష్కరిచ్చకృత్వా శ్రుత్యుక్తవ
ర్తనా॥ రుద్రాక్షానిచపుణ్యానిబిభ్రీయాద్భక్తిపూర్వకం ॥ ౧౬॥ చత్వారింశచ్చిరస్యేకంఃఖియాంతయమేవవా శ్రో
త్రయోష్టట్షడక్షాణికణ్డేద్వాత్రింశదేవచ॥ ౧౭॥ బాహ్వాశ్చబిభ్రీయాదేవతానిమోడశక్షుషశ॥ ద్వాదశద్వాదశాక్షాణి
ద్వయోశ్చుణ్డబద్ధయోః ॥ ౧౮॥ షట్పడంగుప్థయోశ్చాథసన్ధ్యామహారహార్దిజః॥ ఉపాసీతైవగతుశోజహలయాచ్ఛహు
తాశనే ॥ ౧౯॥ శివలింగన్త్రిసన్ధ్యాసుసమభ్యర్చ్యయథావిధి॥ కుశేషుచసమాసీనోధ్యాత్వామాంసాంబహిశ్వరం॥ ౨౦॥
త్రిణేత్రంవృషభారూఢంస్వర్ణబాహ్యదికంశివం॥ పశుపాశచ్చిదంశాన్తం పురుషంకృష్ణపింగళం ॥ ౨౧॥ ఉర్ధ్వరేతం
విరూపాక్షంవిశ్వరూపఞ్జటాధరం॥ సహస్రశీర్షచరణంవిశ్వతోబాహుమద్వయం ॥ ౨౨॥ విశ్వాత్మానంజగద్యోనిం
సర్వజ్ఞంసర్వనాయకం॥ నిష్కళంసిష్క్రియంశాన్తంశివమక్షరమవ్యయం ॥ ౨౩॥ హరిబ్రహ్మదిన్మష్టారమప్రమేయ
మనామయం॥ అనాద్యన్తంరుద్రసూక్తైరభిషిచ్యయథావిధి ॥ ౨౪॥ సితేనభస్మనాన్త్రైర్వాక్యనాన్త్రైస్సుమనోహరైః॥
త్రిశాన్తైశ్శ్రీఫలదతైశ్చినలింగంసమర్చయేత్ ॥ ౨౫॥ నైవేద్యఞ్చతతఃకృత్వాత్రద్ధాభక్తిపురస్కరం॥ రుద్రశ్చైకాదశ
గుణోజప్యవకగుణోపివా ॥ ౨౬॥ జప్యత్యైవోమహామన్త్రిశ్శుక్తిత్యుక్తస్సషడక్షరః॥ అష్టాక్షరశ్చైవోస్తాన్నానోయో
స్త్వేనచతారకః॥ ౨౭॥ శఞ్చాక్షరోయంతైవేభ్యోజీవేభ్యస్తారకోమసుః॥ అవిముక్తేమహాక్షేత్రేమయాసముపదిశ్యతే॥ ౨౮॥
బ్రహ్మోపదేశఃపరమస్సవశ్రుతినిశ్చితః॥ సోమోహంబ్రహ్మపవనసోమోహంపవతేచయః ॥ ౨౯॥ జనితాస్తీమతీ
నాఞ్చసోమోహఞ్జనితాక్షితేః॥ అగ్నేసూర్యసృజేన్ద్రస్యవిష్ణుశ్చన్ద్రమసోపిచ ॥ ౩౦॥ వేదానామపిసర్వేషాం లోకా
నాఞ్జనితాస్తీచ॥ విశ్వాధికోమహర్విరోరుద్రోస్త్రిదైవతవర్జితః ॥ ౩౧॥ అహంహిరణ్యగర్భాదీజాయమానాననేక
థా॥ పశ్యామియోగావప్స్వస్త్రిప్రవిష్టసోహమద్వయః ॥ ౩౨॥ ఆత్మాన్తరాత్మాజ్యోతిస్సద్భ్రహ్మయస్మాన్నకింబ
న॥ అన్యదస్తితమేనమాంవిదిత్వామృతమశ్నుతే ॥ ౩౩॥ శోకస్తరతిమామేవ విదిత్వాచిన్తయాకృతిం॥ మోహశ్చప
శ్యతోనైవకశ్చిద్భవితుమర్హతి ॥ ౩౪॥ రుజంసాంసృతికింయస్మాద్ద్రావయామిమదీయగాం॥ తస్మాత్సర్వేషామేకంరు
ద్రమాహుర్నుశీశ్వరాః ॥ ౩౫॥ సర్వేషామపిభూతానామహంజన్మాదికారణం॥ అహమేవముముక్షుణాంసర్వేషాఞ్చ

పరాగతిః || ౩౬ || మాంబదిత్వాత్తతోభక్త్యాసముపాసీతసంతతం | భూతైర్దేవైశ్చసకలైరహమేవాస్మ్యభిష్టుతః || ౩౭ ||
మత్తోభిత్త్యైవపవతేవాతశ్చోదేతిభాసూరః | అగ్నిస్త్రిసోమాసోహంవైసర్వేషామస్మికారణం || ౩౮ || పృథివ్యాప
శ్చతేజశ్చవాయుఃకాలశ్చసోద్యుహం | దిశశ్చమయిసర్వాత్తన్యభిలశ్చప్రతిష్ఠితం || ౩౯ || బ్రహ్మవిన్నాసువాప్నో
పరంబ్రహ్మనదాశివం | అచక్షుర్విశ్వతశ్చక్షురకర్ణోవిశ్వకర్ణకః || ౪౦ || అపాదోవిశ్వతఃపాదోవిశ్వపాణిరపాణిమా | అ
శ్చిద్దోవిశ్వతశ్చేద్దోవిద్యామాతైరికసంక్రయః || ౪౧ || విద్యారూపశ్చవిశ్వేణోద్యుహంవిద్యామయోజరః | మాంబదిద్యై
వముచ్యస్తేసర్వేసంస్పృతిపాశతః || ౪౨ || తస్మాదహంపశుపతిఃపశుపాశవిమోచకః | ఆమానవాన్తాత్పశవస్సంయుక్తా
మధ్యవర్తినః || ౪౩ || యతస్త్రోపాప్రమేనమ్మంప్రాప్యస్తేమానిరజ్జనం | నావర్తస్తేపునర్భూమాసంసారేదుఃఖ
సాగతే || ౪౪ || త్రిశూలనిలయాంకాశీమధ్విశ్వాసువర్జితాః | మయ్యేవసంవిశన్వస్మిన్నీశ్వరేచిన్తయాకృతౌ || ౪౫ ||
యజమానంయథానైతిప్రజ్వలద్వన్నిగంహవిః | యథామీవర్తమానాశ్చదేహంస్త్రిక్వాథతాదృశాః || ౪౬ || నపు
నఃప్రాపువస్త్యేవతదాదేశోమునీశ్వరః | ఉపదేశశ్చపరమపక్షర్తస్సనాతనః || ౪౭ || తత్రప్రమదితవ్యన్న కాశ్యాంస
త్యాహదాచన | ఉదూళనతిపుష్టాభ్యాంతత్రయదాగ్నిధారణాత్ || ౪౮ || తథామదర్పనాచ్చాస్తర్షదేవసదనే
నరః | కుర్యాత్పురీషంభిత్త్యైవవసేత్తత్రమహామతిః || ౪౯ || వ్రతాత్ప్రమదితవ్యన్నతత్రతద్ధితపోమహాత్ | సతద్ధిముక్తి
కామానాన్త్యాజ్యంక్షేత్రోత్తమమ్మనే || ౫౦ || అవిముక్తేస్త్రిహంస్త్రిసర్వేషామ్నాచకోవిభుః | అవిముక్తాత్పరంస్థా
నంనకిశ్చిదపివిద్యతే || ౫౧ || కాశ్యాంస్థాదానిజత్వారితేషామన్తర్గ్రహంశుభం | అభ్యర్చితశ్చత్రాపి హ్యవిముక్త
స్తదన్తరా || ౫౨ || స్థానానిపశ్యతన్త ధ్యేశివాగారంప్రతిష్ఠితం | తత్రప్రాచ్యామ్నహతాంజ్విజైశ్చర్యస్థానముచ్యతే || ౫౩ ||
విలాసస్థానమన్యత్రదక్షిణాయాందిశీర్యతే | వైరాగ్యస్థానమన్యత్రపశ్చిమాాయాంప్రతీర్త్యతే || ౫౪ || జ్ఞానస్థానమ్నహ
త్ప్రీక్తముత్తరాయామనుత్తమం | అస్మిన్యదన్తర్నిగిప్రమనాచ్యస్తన్తదవ్యయం || ౫౫ || అశేషవేదవేదాన్తవేద్య
మనఃచ్యుతంశుభం | అనిరుక్తమనిదేశ్య మాశాశ్శ్యంద్యైతవర్జితం || ౫౬ || సర్వాధారమనాధార మనిరీక్ష్యమహర్ని
శం | బ్రహ్మవిష్ణుసురాధీశాద్యమదైస్సేవితంశివం || ౫౭ || త్రోత్తీస్త్రిసర్వరూపమ్నమేకముపాస్యంలింగరూపిణం | సభాస
యన్తీసూర్యాద్యాన్స్వప్రకాశనిరన్తరం || ౫౮ || విశ్వేశ్వకాభిభూతిత్వం పాతాళమధితిష్ఠతి | లింగేత్రాచ్చితస్సాక్షా
దర్శితస్సకలైరపి || ౫౯ || దీప్తైర్బిల్వకైర్దివ్యైశ్చ్రీశాశ్చైరస్మిన్సర్వదా | యోభిసంపూజయేత్తత్ర మన్మనాశ్చగ్ధయా
సహ || ౬౦ || మయ్యర్చితేద్భిర్యోప్రాణకర్తామన్నామకీర్తనః | భస్మదిగ్ధాఖిలాంగశ్చరుద్రాతాభరణోజ్వలః || ౬౧ ||
మామేవసర్వభావేనప్రపన్నస్సద్గురూత్తమం | మదేశకృజానిరతస్సర్వకామవివర్జితః || ౬౨ || తస్యార్చామహమ్నా
మసంస్మరేత్తోచయామితం | తత్రవిశ్వేశ్వరంలింగమభ్యర్చ్యాహరహన్తరః || ౬౩ || రుద్రసూక్తైర్నిషిచ్చ్యాథత్రిపీత్వా
తత్ప్రయస్సవ్యయం | ముచ్యతేసర్వపాపేభ్యోశోకంవైవాత్సుయాతక్రవితే || ౬౪ || తత్రలింగమనభ్యర్చ్యసాక్షీయా
దేవకిశ్చన | ఫలమన్నన్తదన్యదావకదాపిమనుజోమనే || ౬౫ || అగ్నియూద్యదిమోహేనరేతోభక్షిభవేద్ధృవం | నాపః
పిబేద్యదిపిబేత్పూయపస్సభవేన్నరః || ౬౬ || ఏకదామామనభ్యర్చ్యప్రమాదేనఫలాదికం | భుక్త్యావాభోజయిత్వాథ
ప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ || ౬౭ || లోమానివాపయిత్వాథసర్వాత్యాపాదమన్తకం | గవ్యానాంపశ్చ సంగృహ్యన
ముపాష్యజలేజపేత్ || ౬౮ || రుద్రస్సానంతివారంశ్రీరుద్రస్యాప్యనువాకకం | పశ్యన్నాదిత్యమాత్మీయకర్తనాశాయ
చిన్తయత్ || ౬౯ || రాదైగ్రీవమపమనైగ్రికుర్యాన్తార్జనమాచరాత్ | తతోద్విజాఙ్భోజయిత్వాపూతోభవతినా
న్యథా || ౭౦ || ప్రాయశ్చిత్తమకుర్యాచ్చేరశ్చుతేప్రేతయాతనాం | అతఃపత్యైగ్రిఫలైర్వాన్యైర్తాంప్రపూజ్యతతో
శ్చుతే || ౭౧ || పయసాకాపితేనమభిషిచ్యసురాగ్రహత్ | పూతోభవతిచాజ్యేనస్వగ్ధస్తేయాన్తహత్తమాత్ || ౭౨ ||
మధునాగురుదారాదిగమనాత్ప్రీయతపి | సితశరీరాయాసర్వవధాజ్జన్మశతార్జితాత్ || ౭౩ || ఏతైఃక్షీరాదిభిర్నిత్య

మభిషిచ్యాభిలానిహ! కామాప్రాప్తోతిసంపూజ్యమహాప్రస్థశతైరపి ||౨౪|| ముక్తోభవతిసంసారబద్ధనాదభిలా
 ద్భ్రుతం | లింగరూపిణిమాధ్వానియాంపార్థమాస్యాభిమాంశివం ||౨౫|| అమాయాభివ్యతిచాతేగ్రహజేసంక్రమేషిచ |
 అభిషిచ్యతిలైస్సేన్యమైస్సయతైశ్చసతన్జులైః ||౨౬|| సంపూజ్యబిల్వపతైః | సైద్ధాపదీశపురస్సరం | సోపహారభ్యనైవే
 ద్యంకల్పయిత్వాతశుద్ధధీః ||౨౭|| పుష్పాఞ్జలిభిస్సద్ద్యాదేవన్నిత్యంసమాచరత్ | మమసాయుజ్యమేత్యేవనాత్రకా
 ర్యావిచారణా ||౨౮|| అభిషిచ్యతైఃప్రసైరఖణ్డైస్తన్జులైశ్చమాంసన్ద్రీలోకమవాప్తోతివాయులోకన్నిలైస్తథా ||౨౯||
 మామైర్వరుణలోకభిసూర్యలోకంయవైరపి | తన్జులాదిభిరేతైస్తుస్యగలోకంశతైస్తథా ||౩౦|| ఏతైశ్చతుర్గుణైర్భృ
 హ్మలోకమాప్తోతిశాశ్వతం | ఏతైశ్చతగుణైస్సాత్మాన్ద్యులీకంపావనంపరం ||౩౧|| అదృశ్యాన్ప్రత్యువాబ్రహ్మలో
 కాదప్యపరిస్థితం | యమవాప్యనశోచన్తిరావర్తన్తేచశాంభవాః ||౩౨|| తన్నదీయంసుఖస్థానం మహాతైలాససంజ్ఞి
 తం | లోకంసంప్రాప్యసంసారదుఃఖంకోనుభవేత్పుమాన్ ||౩౩|| శుకః | శివలింగాభిషేకస్య కాశ్యామ్నాహాత్మ్యమే
 ద్యతం | భూసుండుస్యచహాదేవఉవాచధరణీసతే ||౩౪|| అశశ్చివారాధనకూర్తయోగినాప్యా దేహపాతాశ్శరణీ
 యమాచరాత్ | ఇన్ద్రప్రభోశ్చన్ద్రీ కలావతంసినోవిధ్యాశయం తేమకరన్నతాన్నుప ||౩౫|| శ్రుత్యుక్తమేతద్భవ
 రోగభేషజంనిష్కామకర్తే శ్వరనిత్యపూజనం | కురుష్వనన్యఃపరమాత్మసౌఖ్యజంవిష్ణాదిభిశ్చిత్తమైరసుస్థితం ||౩౬||

* ఇతితత్వసారాయణే కర్తృకాణ్డస్య త్రితీయపాదే ఏకాదశోధ్యాయః *

* ౧౨* ౧౨* ౬౨* ౭౭* ౭౩* ౭౭* ౧౧౩ * ౧౧౪* ౧౨౨* ౧౧౨* ౧౬* ఆహత్యన్లోకాః * ౧౦౦౦*
 రాజా || చోదనాంశివసూర్యాంశాంశ్రుత్యన్తగదితామహం | ఆత్రిత్యకృతకృత్యోపియావద్దేహముపాశ్రయే || ౧|| భూ
 సుండుస్యమహాదేవశ్చివమూజాదిగోచరం | యమవాచపునన్దేక్ష్యసయాబాగ్రిహిగడ్లుగో ||౨|| శుకః | శాంభవాగ్రేసరం
 శాంతంభూసుండుంతన్మహాసుని | ఆలోక్యపరమప్రీత్యాపునరేవంశివోబ్రవీత్ ||౩|| పరమేశ్వరః | సంపూజ్యయోగినః
 కాశ్యామేసంసూరింగరూపిణం | సిద్ధాస్సిద్ధింగతానిత్య భ్యన్తయన్తిచాతేతసి ||౪|| యబ్వాహోషిచమామేవయజన్తి
 శ్రద్ధయామతైః | స్తువన్తిచేదాస్సంగార్తేనహంపరమదాంగతైః ||౫|| అహోమైశ్చహమేవనమత్తోన్యతుకిచ్చన | మ
 యప్రతిష్ఠితంసర్వంసర్వమప్యహమేవచ ||౬|| తతఃకాశ్యామహంసూర్యాంశాంశ్రుత్యన్తిత్వమచరాత్ | తత్రరాద్రావ
 నానానానభానానాన్ద్రుభానిః ||౭|| నానారూపభరానానాన్ద్వితిస్తేగతాస్సదా | ధ్యాయన్తిభిన్నరూద్రాత్
 భూషితాబద్ధపాణయః ||౮|| తత్రపున్ద్రవిశిబ్రహ్మకృతాన్ద్వావినహర్మిశం | ఉపాస్తేనదేహాయాంతవిష్టుకిప్తవైవమ
 స్తుకే ||౯|| అజ్ఞాన్పరమాభక్త్యానూముపాస్తేమమేశ్వరం | సన్నతాంగస్సరేంద్రోహంప్రతికాన్ద్విశిదేశ్వరం ||౧౦||
 ఉదీచ్యామగ్నికాయాశ్చరక్రాపేమ సగభూషణా | పేమపస్తాశ్చహమేవమహాదేవముపాసతే ||౧౧|| చతుర్భు
 ర్విధరాదేహదక్షిణాయాంచిశిస్థితం | ముక్తిస్థానంతదేకంయన్ముక్తిమన్యపసంజ్ఞితం ||౧౨|| తత్రానేకగతాస్సంతిపా
 లకాస్సాయుధామమ | పాపినాంఘాతకాన్తత్రశాంభవాముషయంపరే ||౧౩|| మహాదైవావసన్త్యన్యేమహాపాశుతా
 అపి | వేదావతంసంలైవంతంపశ్చాక్షరమహామనుం ||౧౪|| జపన్తస్తారకన్తిత్యంతప్రసహావంపరం | తిష్ఠన్తిమోచ
 మానాశ్చతత్రైకారత్నపేదికా ||౧౫|| అస్థితత్రాహమాసీనఃకాశ్యోన్ద్రైవాక్ సమస్తతః | త్యక్తదేహాన్సమాసియ
 స్వస్యాంకేనన్నివేశ్యచ ||౧౬|| తానుపప్రశ్నయద్రాతూభూతిభూషితపిగ్రహణ | మాఘసంజేహంపునర్దన్త తారభ్య
 పదిశాభ్యహం ||౧౭|| తతస్తేసంసృలేర్నుక్తామామేవానుచితన్తిచ | నవిజ్ఞానమయేనాస్మాదావర్తనేపరాత్మనః ||౧౮||
 హుతాశనార్పితంయద్భవిరావనర్తతేపునః | వైవోమన్ద్రోవిముక్త్యధంతత్రాయంచోపదిశ్యతే ||౧౯|| ముక్తిస్థానం
 తదేకంస్యాదోకారాత్తకమద్భుతం | తతోమదర్పితాశేషకర్తృకాన్యాస్తదాత్మతా ||౨౦|| నాన్యేహంబ్రహ్మవిద్యే
 యంకాశ్యామేవముముక్షవః | ఆసీనావీర్యవన్తశ్చవిద్యావన్దోమహాత్తమాః ||౨౧|| నావశ్యతీయంబ్రహ్మోశంకాన్

త్యాదయస్సురాః। కాశ్యాంవసుంతంసోమమ్మాంధ్యాయన్తోముక్తకల్పిమాః ॥ ౨౨ ॥ లీయన్తేమయిచిన్త్యైర్భూతిరు
హ్రీక్షమాసిలే। ఘోషకాఽణస్తత్రభస్తరుహ్రీక్షవర్ణితాః ॥ ౨౩ ॥ తేరవీంయూతనాంయూన్తిశైవపూజాదివర్ణితాః।
కాశ్యాంమల్లింగరూపిన్యోమప్రమాదేనశద్వసేత్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవంవిష్ణోద్విభిశ్చైవై స్సత్వైష్టాజ్యత్వదర్శనాత్ । ఏవ
వాధికోజ్ఞేయస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిమాన్ ॥ ౨౫ ॥ రాజా ॥ భగవత్కథస్తజాబాలబృహజ్ఞాబాలయోగురీ శివమంత్రస్య
తారత్వంకాశ్యాంసంప్రోవ్యతేయథా ॥ ౨౬ ॥ శ్రీరామతాపనీయాదౌరామమంత్రస్యతారతా। అవగమ్యతగ్భవస్సా
దవ్యవస్తాప్రసజ్యతే ॥ ౨౭ ॥ శివస్యరామశివ్యత్వంరామస్యశివశివ్యతా। శ్రుత్యైవేషున్వయభోక్తంయదికానుశ్యవస్థి
తిః ॥ ౨౮ ॥ జిజ్ఞాసూనాంమాదృశానాంకథంస్యాత్తత్రనిశ్చయః। అనిశ్చయవతాంకింవాఫలంశాస్త్రవిచారణే ॥ ౨౯ ॥
నవదిమూరతాసామ్యాదుభయోశ్శివరామయోః। గురుతాశివ్యతాచోక్తగతిశక్యంప్రభాషితం ॥ ౩౦ ॥ ద్వయభ్య
మూర్తిమల్తాయామేవసంప్రోవ్యతేతయోః। అతశ్శివ్యస్యగురుతాగురోర్వాశివ్యతాకథం ॥ ౩౧ ॥ శివస్యరామశివ్య
త్వేష్లోకాపతేశ్రుతిరితాః। జ్ఞాతావీవభవేయన్న్యభవతాసద్గురోశ్శుక ॥ ౩౨ ॥ శ్రీరామస్యమనుకాశ్యాంజ్ఞాపవ్యవభ
ధ్యజః। మన్వంతరసహస్రైస్తుజపహేమామార్చనాదిభిః ॥ ౩౩ ॥ తతఃప్రసన్నోభగవాన్ప్రీరామప్రహళంకరం। వృ
ణేష్వయదభిష్టస్తదాస్యామిపరమేశ్వర ॥ ౩౪ ॥ ఇత్యుక్తోరామచంద్రేణప్రాయామాససప్రభుః। విశ్వేశ్వరోమహాదేవ
ఇతియఃప్రోవ్యతేబుధైః ॥ ౩౫ ॥ మణికన్ఠ్యాంమమక్షేత్రేగంగాయాంపాతటేపునః। మ్రియతేదేహితజ్జన్తోర్ముక్తిన్నాతోవ
రాన్తరం ॥ ౩౬ ॥ ఇతిపృష్టాగిరిశేనసర్వజ్ఞానాపినాదరం। శ్రీరామఃప్రత్యువాచేదంభగవాన్కథక్రవత్సలః ॥ ౩౭ ॥ తేతే
స్తింస్తవదేవేశయత్రకుత్రాపివామృతాః। క్రిమికీటాదయోప్యాశుముక్తాస్సస్తనచాన్యథా ॥ ౩౮ ॥ అవిముక్తవత్తే
తేనస్వేషాంముక్తిసిద్ధయే। అహంసన్నిహితస్తత్రపాపాణపతిమాదిషు ॥ ౩౯ ॥ తేతేస్త్రిన్యోర్ధ్వయేద్భక్త్యామ
స్త్రేణానేనమాంశివ। బ్రహ్మసాత్యాదిపాపేభ్యోమోక్షయిష్యామిమాశుచః ॥ ౪౦ ॥ త్వత్తోవాబ్రహ్మణోవాపియేలభ
స్తేషడక్షరంజీవనోమంత్రసిద్ధాస్సృక్తామాం ప్రాప్నువన్తితే ॥ ౪౧ ॥ మమూర్షోద్దక్షిణేకన్ఠేయస్సకస్యాపివాన్వయం
ఉపదేక్ష్యసిమస్తస్త్రింసముక్తోభవితాశివ ॥ ౪౨ ॥ ఇతిరామోమహేశాయశివాయోపదిదేశయత్ ॥ అతశ్శివస్యనాధి
క్యన్తూభవాదుపపద్యతే ॥ ౪౩ ॥ వైష్ణవీనాభ్యశైవీనాంసర్వోపనిషదామపి। షరస్పరవిరుద్ధానాంప్రామాణ్యంబు
ధావిదుః ॥ ౪౪ ॥ తయోరన్యోన్యశివ్యత్వమన్యోన్యగురుతాపిచ। విరుద్ధ్యేతేశ్రుతిప్రోక్తాధర్మశుకవిచారణే ॥ ౪౫ ॥ అత
శ్శ్రుతివిరోధార్థమేవన్నిశ్చయతేమయా। సర్వజ్ఞాసర్వశక్తతాశివరామాజగద్గురూ ॥ ౪౬ ॥ సంసారతారకాన్మాణాం
కాశ్యామపిసమాచౌథౌ। సమబుద్ధింజనయతుంగుర్వన్యోన్యంభూషతుః ॥ ౪౭ ॥ అన్యథాహిహరిద్వేషోహరద్వేషభ
వాన్యణాం। నిరంకుశోవిజాయేతసరకప్రాప్తికారణం ॥ ౪౮ ॥ తయోరేకస్యగురుతాశివ్యతాచేతరస్యచేత్ ॥ యేన
కేనప్రకారేణప్రోక్ష్యతానర్థకస్తుతత్ ॥ ౪౯ ॥ సంస్తువీతగురుంలోకోనిందేచ్ఛివ్యభ్యుద్ధుర్తిః ॥ అపేక్షేతాద్యమన్యం
వాసఉపేక్షేతసర్వథా ॥ ౫౦ ॥ అతస్సామ్యమతిశ్లాఘ్యతయోస్సర్వార్థకారిణీ ॥ ఇతిజానామికింయూక్తంబూహి
మేకరుణాకర ॥ ౫౧ ॥ ఇత్యుక్తస్సర్వధర్మజ్ఞోవ్యాసపుత్రోమహామునిః। శుకఃప్రోవాచభూపాలంసాంబస్తరగపూర్వ
కం ॥ ౫౨ ॥ శుకః ॥ విచార్యమాణేభూపాలతవనిశ్చయఈదృశః। నశాస్త్రీయశ్చశిష్టానాంపూర్వేషాంనచసంమతః ॥ ౫౩ ॥
శ్రుతిస్త్రుతిపురాణేషుశివస్యపరమాత్మనః। విష్ణోద్విసర్వదేవేభ్యశ్చైవ్య్యముద్భుష్యతేఖలు ॥ ౫౪ ॥ క్రిమతోదక్షిణా
మూర్తేర్వటమూలనివాసినః। సర్వాచార్యస్యకోన్యస్యాదాచార్యశ్చక్రిమర్థకః ॥ ౫౫ ॥ నిత్యశుద్ధవిముక్తాత్మనిత్యస్సకరు
ణానిధిః ॥ విష్ణోద్విరాంగరుఃప్రోక్తోనితుతస్యకృచిద్గురుః ॥ ౫౬ ॥ తాపనీయేతుతారత్వంరామమస్త్రస్యయచ్ఛ్రీరం
నతస్తుఖ్యంగహితవ్యంక్రమముక్త్యపయోగతః ॥ ౫౭ ॥ శివస్యరామశివ్యత్వంకార్యదుద్రవరత్వతః। ఆవిరుద్ధంమహావిష్ణోః
కారణాదాచార్యద్రవం ॥ ౫౮ ॥ యద్యుక్తేతథావిష్ణోరప్యస్తుశివశివ్యతా ॥ జాబాలాదిశ్రుతిప్రోక్తేత్యేతన్వైవోపప

ద్యుతే ॥౫॥ శివస్యైవహిసంప్రక్తావటమూలస్థతాదయః॥ నాన్యస్యకారణస్యాపిహరేఽన్యచిదపిశ్రుతా ॥౬౦॥ ఉప
దేష్టుపదంప్రాప్తోదక్షిణామూర్తిశ్చరః॥ తారతమ్యనవిష్టాదీననుజగ్రహితత్వజే ॥౬౧॥ శివోత్కర్షణేనైతేనభ
వేష్విష్టాదిదూషణం॥ కస్యపితదుపేతావాస్వప్నేపిధరణీపతే ॥౬౨॥ శివభక్తాగ్రగణ్యత్వాద్విష్టోత్సైవార్చనాదిషు
దృశ్యనేవిధయశ్చాస్తే॥ శివభక్తస్యనైకశః ॥౬౩॥ విష్ణోరాధనహీనస్యనప్రసీదతిశంకరః॥ అతస్సదాభజేదీమాంశ్చం
భవోపిజనార్దనం ॥౬౪॥ శివసామ్యంహరేచ్ఛితేయదిమస్యేతకిచ్చన ॥ నవిష్టకోపభాగీచ్ఛాన్నాత్ర సందేహకార
ణం ॥౬౫॥ శివస్యవైభవంసాక్షాత్పితామేసర్వధర్మవత్ ॥ యథాప్రావాచభూపాలతథాతేకథయామ్యహం॥౬౬॥
సహివిష్టవంశభూతోపికదాచిచ్చనసన్నిధౌ ॥ బాహూద్భృత్యావదవృక్షాన్లోవిందాదితినాధికః ॥౬౭॥ సందీశ్వరే
ణహుంకృత్యాస్తజ్జవాగ్బహురాత్మనః ॥ శివాపరాధితామృత్వాపశ్చాత్తుష్టావశంకరం ॥౬౮॥ వ్యాసః॥ యత్పాద
మస్తకావిష్టవిధీనైవదదర్శతుః ॥ అహంకారసమాయుక్తనతస్తాదధికస్సమః ॥౬౯॥ దక్షయాగమశాస్త్రియమసా
త్కృత్యబబంధవః॥ యోవిష్టున్నాగపాతైఃప్రాజ్ఞతస్తాదధికస్సమః ॥౭౦॥ పీత్వాహాలాహలంయశ్చనుఖాద్విష్టాద్విదు
స్సహం॥ అకరోజ్జగతాంక్షేమం నతస్తాదధికస్సమః ॥౭౧॥ యోవిష్టుంలోకహంతారంసంహంశరభాకృతిః॥ భయం
కరోజ్జహన్త్రేనతస్తాదధికస్సమః ॥౭౨॥ స్వనైతపుణ్డరీకేవిష్టుర్గంపరమేశ్వరం ॥ శ్రద్ధయాపూజయామాననత
స్తాదధికస్సమః॥౭౩॥ యోవిష్టుంబాణమాదాయక్రిపురధ్వంసహేతవే॥ అథోపేక్షితవాంస్తజ్జనతస్తాదధికస్సమః ॥౭౪॥
ఆరుహ్యరాజతేనిత్యంవిష్టంవృషభరూపిణం॥ యశ్చభార్యాయయాస్వస్యనతస్తాదధికస్సమః ॥౭౫॥ ఘోషేత్వంసఖ
తాయస్యమృదంగవహతామపి॥ హరిర్జగ్రాహసేవాయైనతస్తాదధికస్సమః ॥౭౬॥ వామాంగజ్జనయామానయ
స్వకీయాచ్ఛ్రియఃపతిం॥ సర్వలోకేశ్వరోదేవోనతస్తాదధికస్సమః ॥౭౭॥ క్షీరైర్నరిశ్చయల్లింగమభిషిచ్యనిరంతరం॥
భూరిహత్యావిముక్తోభూన్నతస్తాదధికస్సమః ॥౭౮॥ యోధూద్రామేశ్వరాభిఖ్యోయల్లింగస్యప్రతిష్ఠితే॥ యస్తా
త్పాశుపతంలేభే నతస్తాదధికస్సమః ॥౭౯॥ విష్ణురేకాబధిష్ఠాతాతేజోవాయ్వింబరేశితుః ॥ యస్యార్చకఃప్రసిద్ధో
స్తినతస్తాదధికస్సమః ॥౮౦॥ విష్ణుపుత్రస్యచిచ్ఛేదకరాగ్రేణవిధేశ్విరః ॥ స్వాతంత్ర్యేనైవయోదేవో నతస్తాదధికస్స
మః ॥౮౧॥ యేనైవవిష్ణుపుత్రస్సమన్త్రోపిదృగగ్నినా॥ భస్తీకృతఃక్షణార్ధేననతస్తాదధికస్సమః ॥౮౨॥ యద్దత్తామేవ
లక్ష్మీంతామపలభ్యశ్రియఃపతిః॥ ఇతిసంఘస్యతేవిష్టుర్నతస్తాదధికస్సమః ॥౮౩॥ యస్యయజ్ఞేశ్వరస్యైవబద్ధ్యనేపశ
వోద్విజైః॥ విష్ణురూపేషుయజ్ఞేషునతస్తాదధికస్సమః ॥౮౪॥ ఏవంశివంమహాదేవంవ్యాసస్తుత్వాపతామమ॥ ముక్తబా
హురభూత్పూర్వప్రసాదాత్పరమేశ్వరాత్ ॥౮౫॥ అతస్తయోర్నయుక్తేవసామ్యబుద్ధిర్హీపతే॥ శివోత్కృష్టత్వ
బుద్ధిస్తుతవశేయిసు-రీభవేత్ ॥౮౬॥ పశ్చాయతనపూజాయాంకర్తవ్యాయాన్దినేదినే ॥ శివస్యాయతనం లింగంమ
ధ్యేవీతేనివేశ్యతే ॥౮౭॥ శివపూజాప్రధానస్తన్నిత్యకర్తృప్రపజ్ఞితం ॥ శ్రుతిస్మృతి పురాణేషు వాన్యథా
ధరణీపతే ॥౮౮॥ బ్రహ్మదృష్టిస్తాతయోస్సిద్ధేప్యభేదేసర్వశాస్త్రతః ॥ శరీరగుణకర్తాదిదృష్ట్యాసిద్ధ్యతివైభిదా ॥౮౯॥
తయోరాశ్రిత్యదేహదీన్యసామ్యం కథయేన్నరః ॥ సమవజ్ఞుకోలోకే భవపాశైర్నిబద్ధ్యతే ॥౯౦॥ యథా
శివే బ్రహ్మదృష్టి ర్యుక్తాబ్రహ్మణీతరా ॥ శివదృష్టిస్తథా విష్ణయజ్ఞతే నాన్యథాన్యప ॥౯౧॥ కైలాస
పతినాతేనసర్వజ్ఞేనదయాళునా ॥ ఉపనీతఃపురాసాక్షాత్పితృనీలోభవన్నుప ॥౯౨॥ అతస్మైవో స్త్యహన్నాత్రశం
కాతవతుయజ్ఞతే ॥ తపీయత్వాభిమానేనవిష్టంనిత్యంభజేప్రభుం ॥౯౩॥ బ్రహ్మనిష్ఠాగ్రగణ్యోపివిష్టుర్యంభజతేనిశం॥
సశివఃకేనమర్త్యేనభజనీయోనభూపతే ॥౯౪॥ శివస్యతానికర్తాణిలిలారూపాణిశ్రుణ్వతాం ॥ ప్రసన్నానిమనాంసి
స్యుష్పరాంసీవశరద్ధినే ॥౯౫॥ భిద్యనేమూరపాపానిశివారాధనకర్తృణా ॥ పార్వికాణినమస్తానిశక్రేణగిరిపతువత్ ॥౯౬॥
ప్రాతిభాసికతత్వానిజీవన్ముక్తస్యదేహినః ॥ నశ్యన్తిశివపూజాద్యైఃప్రవాతైశ్శూరదాభివత్ ॥౯౭॥ తస్మాత్త్వంసర్వ

కార్యాణిసముక్త్యుజ్యనరాధిపః ఆదేహపతనాన్నిత్యంశివారాధనమాచర ॥ ౯౮ ॥ * * *

—* ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాణ్డస్యతృతీయపాదేద్వాదశోధ్యాయః *—

శుకః॥ అథాతస్సంప్రవత్యైమిభన్తధారణవైభవం యద్విదేహవిముక్త్యస్తమనుష్యేయన్నిగద్యతే । ౧ । బృహజ్జాచాలవాక్యైర్యధ్యుష్యతే భన్తధారణం జీవన్ముక్తోఽతత్తత్తనప్రమత్తోభవేన్నరః । ౨ । కాలాగ్నిరుద్రంఘాసుణ్డంపప్రచ్ఛన్నేద్ధయాపురా । విభూతేర్భూగ్రిహిమేస్వామిన్మాహాత్మ్యమితిభూపతే । ౩ । తచ్చుత్తాప్రత్యవోచత్ససర్వజ్ఞఃకరుణానిధిః । కాలాగ్నిరుద్రోఘాసుణ్డంభగవాన్తునిసత్తమం । ౪ । కాలాగ్నిరుద్రః ॥ సద్యోజాతాత్మితిర్మద్రాసివృత్తిఃకపిలాజని । తద్గోమయేనసజ్జాతావిభూతిరితికథ్యతే । ౫ । ఉదకంవామదేవాచ్చప్రతిస్తాకృష్ణరూపిణీభద్రాతద్గోమయేనోఽథసితంప్రోచ్యతేబుధైః । ౬ । అఘారాద్వన్నిరుత్పన్నస్తద్విద్యారక్తరూపిణీ సురభిస్తత్సముద్భూతంభన్తేత్యాహుర్నసిషిణః । ౭ । వాయుస్తత్పురుషాచ్చాన్తిస్సుశీలశ్వేతవర్ణిణీ తద్గోమయేనసజ్జాతంత్రామిత్యవ్యతేబుధైః । ౮ । ఈశానాదంబరాచ్చిత్రాన్త్రీతాసముద్భితా । నామాసుమనసాతస్యాస్తేనరక్షేతికథ్యతే ॥ ౯ ॥ విభూతిర్భునితంభన్తంత్రాంరక్షేతిభన్తనః । భవన్తిపఞ్చనామానిపఞ్చభిర్నామభిర్భృశం । ౧౦ ॥ ఐశ్వర్యకారణాద్భూతిర్చస్తసర్వాఘభక్షణాత్ । భాసనాద్భునితంప్రోక్తంత్రాంత్రాత్కారమాపదాం ॥ ౧౧ ॥ భూతప్రేతపిశాచేభ్యోచహతోబ్రహ్మరాక్షసాత్ । భవాపస్సార్భభిభ్యోరత్రాస్యాదభిరక్షణాత్ ॥ ౧౨ ॥ ఏవముక్తోఽథభూసుణ్డభన్తస్సాననిధింగురుం । కాలాగ్నిరుద్రంప్రచ్ఛతమేవవినయాన్వితః ॥ ౧౩ ॥ తచ్చుత్తాప్రత్యవచసర్వజ్ఞస్సర్వభూతహితేరతః । కాలాగ్నిరుద్రోభగవానిదంప్రోవాచసాదరం ॥ ౧౪ ॥ అగ్నిర్యథైకోఽభవనంప్రవిష్టోరూపంరూపంప్రతిరూపోబభూవ । ఏకంభస్త్ససర్వభూతాన్తరాత్కారూపంరూపంప్రతిరూపోబహిశ్చ ॥ ౧౫ ॥ అగ్నియోమాత్తకంవిశ్వమగ్నిరిత్యపిచక్షతే శాస్త్రిసాపిచయాఘారాప్రోచ్యతేతైజసీతనూః ॥ ౧౬ ॥ సోమశ్చక్తిమధాయాపాసాన్యాశక్తికరీతనూః । ఏవముక్తాప్రసన్నాహభూసుణ్డంభగవాన్తునిం ॥ ౧౭ ॥ అమృతంయత్ప్రతిష్ఠాసాతేజోవిచ్యాకలాస్వయం । స్థూలసూక్ష్మఘృతేషుసపవరసతేజసి ॥ ౧౮ ॥ ద్వివిధాతేజసోవృత్తిస్సూర్యాత్కాచానలాత్తికాతథైవరసశక్తిశ్చసోమాత్కాచానలాత్తికా ॥ ౧౯ ॥ వైద్యుదాదిమయస్తేజోమధురాద్రిమయోరసః । తేజోరవివిభేదైస్తువృతమేతచ్చరాచరం ॥ ౨౦ ॥ అగ్నేరమృతస్సత్త్వైరమృతేనాగ్నిరేధతే । అతఏవహవిక్లప్తమగ్నియోమాత్తకజ్జగత్ ॥ ౨౧ ॥ ఉద్భవశక్తిమయసోమం అధశ్చక్తిమయోనలః । తాభ్యాంసంపుటితంతస్సాచ్చ శ్వద్విశ్వమిదజ్జగత్ ॥ ౨౨ ॥ అగ్నేరూర్ధ్వంభవత్యైషాయావత్సావ్యంపరామృతం । యావదగ్న్యైత్తకంసౌమ్యమమృతంవిసృజత్యధః ॥ ౨౩ ॥ అతఏవహికాలాగ్నిరధస్తాచ్చక్తిరూర్ధ్వం । యావదాదహనఞ్చోర్ధ్వమధస్తాత్పావనంభవేత్ ॥ ౨౪ ॥ అచారశక్త్యావశ్యతఃకాలాగ్నిరయమూర్ధ్వం । తథైవనిష్క్రమసోమస్యేవశక్తిపదాస్పదం ॥ ౨౫ ॥ విశ్చోర్ధ్వమధశ్చక్తిరుద్రశ్చక్తిమయశ్శివః । తదిథంశివశక్తిభ్యాంనావ్యాప్తమహాకించిన ॥ ౨౬ ॥ అసకృచ్చాగ్నివాదగ్ధంతజ్జగద్భన్తసాత్కృతం । అగ్నిరిత్యాదిభిర్నంద్రైర్దగ్ధపాశస్సఉచ్యతే ॥ ౨౭ ॥ అగ్నేర్వీర్యఃహితద్భన్తసోమేవాస్థావితంపునః । అయోగయక్త్యాప్రకృతైరధికారాయకల్పతే ॥ ౨౮ ॥ యోగయక్త్యాతు తద్భన్తస్థావ్యమానంసమంతతః । శక్తేరామృతవద్దేహ్యానికారన్నివర్తతే ॥ ౨౯ ॥ అతోమృత్యుజ్ఞాయామేథమమృతస్థావనంసతాం । శివశక్త్యమృతస్త్వేద్యబద్ధఏవకుతోమృతిః ॥ ౩౦ ॥ యోఽదగ్ధహనంగుహ్యంపావనఞ్చతతోదితం । అగ్నియోమపుటంక్యత్వానసభూయోభిజాయతే ॥ ౩౧ ॥ శివాగ్నినాతసుందగ్న్వా శక్తిసోమామృతేనయః । స్థావయేద్యోగమాగ్నేసోమృతత్వాయకల్పతే ॥ ౩౨ ॥ ఇత్యుక్తస్సమునిర్భూయః । ప్రచ్ఛగురుముత్తమం । విభూతియోగప్రేబూహిత్యథహాస్యబ్రవీద్గురుః ॥ ౩౩ ॥ మహాబలాచ్చవికటామున్నతాంమలినానః । శివాదిన్స్వరహితాం కృణాంవశ్శవిర్జితాం ॥ ౩౪ ॥ అదుగ్ధోహినీద్దగ్ధతృణామేవనిర్నియేయాం । అగ్నస్తాంశేకచేలాన్తి థక్షిణీ స్సనీపః ॥ ౩౫ ॥ సప్రమాతాం రోగా

మయం । గోమూత్రైఃపిష్టవత్కృత్వాసంస్కృతమౌపకల్పకం ॥ ౭౩ ॥ శివాలయగతంభస్మాకల్పమిత్య్యుజ్యలేబుధైః ।
ఇత్థంభుతుర్విభంభస్తనర్వపాపన్నికృతయేత్ ॥ ౭౪ ॥ మోక్షజ్ఞుదద్యాత్సర్వేషాన్నాత్రకార్యావిచారణా । ఇతికా
లాగ్నిరుద్రస్సభగవానాహతమ్మునిం ॥ ౭౫ ॥ భస్మన్నానవిధింబూహిత్వక్తోభూసుణ్ణుమశ్యభ ॥ కాలాగ్నిరుద్రఃపా
వాదభగవాన్సకలార్థవిత్ ॥ ౭౬ ॥ భస్మముష్టింసమాదాయ సస్తితామస్త్రమన్త్రితాం । మస్త్రకాత్పాదపర్యస్తమ్ము
లస్నానం పురోదితం ॥ ౭౭ ॥ తన్నస్త్రేజ్జేవ కర్తవ్యం విధిస్నానం సమాచరేత్ ॥ ఈశానే పశ్చిధాభస్తవి
కిరేన్నార్ధ్వియత్తుతః ॥ ౭౮ ॥ ముఖేచతుర్థావక్త్రేవా అఘోరేణాష్టధా హృది ॥ వామేనగుహ్య దేశేతుద్ర
శస్థానభేదతః ॥ ౭౯ ॥ అష్టావంశేన సాద్యేన పాదా పుద్గాశ్య యత్తుతః ॥ సర్వాంగోద్ధాశనం కార్యం
రాజస్యస్యయథావిధి ॥ ౮౦ ॥ ముఖంవినాచతత్సర్వముద్ధాశ్యక్రమయోగతః ॥ సన్ధ్యాత్రయేనిశేభేవతథా పూర్వావ
సానయోః ॥ ౮౧ ॥ సుప్త్యాభుక్త్యాపయఃపీత్యా కృత్యాచావశ్యకాదికం ॥ (స్త్రీ)యన్నపుంసకంగృద్ధ్రం విచాలంబక
మూషికం ॥ ౮౨ ॥ స్పృష్ట్యాతథావిధానన్యోభస్తస్నానంసమాచరేత్ ॥ చేవాగ్నిగురువృద్ధాఽనం సమీపేన్యజద
ర్శనే ॥ ౮౩ ॥ అశుద్ధభూతలేమాగ్నేకుర్యాన్నోద్ధాశనంఽఽఽఽ ॥ శంఖతోయేనమూలేనభస్తనా మిక్రణంభవేత్ ॥ ౮౪ ॥
యోజితశ్చంద్రనేవైవవాతిదాభస్తసంయుతం । చంద్రనేనసమాలింపేజ్జ్ఞానదజ్ఞాచర్ణమేవతత్ ॥ ౮౫ ॥ మద్ధ్యాహ్నత్పత్రి
గ్జలైర్ద్యుక్తంతోయస్తదనువర్ణయేత్ ॥ ఏవముక్తోభభూసుణ్ణఃపప్రచ్ఛవినయాన్వితః ॥ ౮౬ ॥ భగవత్సద్గురోబూహి
త్రిపుణ్ణ్నిధిమీశ్వర । ఇతిపృష్టస్సుచోవాచసద్గుణంశిష్యమప్రమం ॥ ౮౭ ॥ ఉద్ధాశయేన్ముఖంవిప్రః క్షత్రియస్తచ్చిరో
దితం । ద్వాత్రింశత్థానికేచార్ధంయోనశస్తానకేపివా ॥ ౮౮ ॥ అష్టస్థానేతథాచైవపశ్చస్థానేపియోజయేత్ ॥ ఉత్తమాం
శీలలాటేచకర్ణయోర్నేత్రయోస్తథా ॥ ౮౯ ॥ నాసావక్త్రగశేష్యేవఅంసద్వయమతఃపరం ॥ కూర్పరేమణిబద్ధేచ
హృదయేపార్శ్వయోర్ధ్వయోః ॥ ౯౦ ॥ నాభాగుహ్యద్వయేచైవమూర్వోస్థిస్థింబజానుని । జంఘాద్వయేచపాదౌచద్వా
త్రింశస్తానముత్తమం ॥ ౯౧ ॥ అష్టమూర్త్యష్టవిద్యేశాదిక్పాలాన్వసుభిస్సహ । ధరోధ్రువశ్చసోమశ్చ కృపశ్చైవని
లోనలః ॥ ౯౨ ॥ ప్రత్యూషశ్చప్రభాసశ్చవసవోష్టావితీరితాః । ఏతేషాన్నామమాత్రేణత్రిపుణ్ణ్నిధారయద్భుధః ॥ ౯౩ ॥
విదధ్యాత్ ఘోషశస్తానేత్రిపుణ్ణ్నిస్తసమాహితః । శీర్షకేచలలాటేచకణ్ఠేచాంసద్వయేతథా ॥ ౯౪ ॥ కూర్పరేమణిబద్ధేచ
హృదయేనాభిపార్శ్వయోః । పృష్ఠేచైకంప్రతిస్థానంజపేత్తత్రాధిదేవతాః ॥ ౯౫ ॥ శివశక్తిశ్చసాదాభ్యామీశంవిద్యా
శ్యమేవచ । వామాదినవశక్తిశ్చుపేక్షాడశదేవతాః ॥ ౯౬ ॥ వాసతోద్రస్కతైవఅశ్వినాహ్వనమిరితే । త్రిపుణ్ణ్ని
కారయేత్పశ్చాద్భ్రుహ్మవిష్ణుశివాత్మకం ॥ ౯౭ ॥ మద్ధ్యాంగులీభిరాచాయతిస్సభిక్షులమంత్రతః । అనామిమధ్యమాం
గుష్ఠైరథవాస్యాత్త్రిపుణ్ణ్నికం ॥ ౯౮ ॥ అథవామూర్ధ్వశీకేచకర్ణయోశ్శ్వసనేతథా । బాహుద్వయేచహృదయేనా
భ్యామూర్వోర్ద్యుగేతథా ॥ ౯౯ ॥ జానుద్వయేచపదయోఃపృష్ఠభాగేచసోడశ । శివశ్చేంద్రశ్చరుద్రాఽర్కావిష్ణుశోవిష్ణు
రేవచ ॥ ౧౦౦ ॥ శ్రీశ్చైవహృదయేశశ్చతథానాభాప్రజాపతిః । నాగాశ్చనాగకన్యాశ్చఉభేచఋషికన్యకే ॥ ౧౦౧ ॥
పాదయోశ్చసముద్రాశ్చతీర్థాఃపుష్టేపిచస్థితాః । ఏవంవాసోడశస్తానమష్టస్తానమథోచ్చతే ॥ ౧౦౨ ॥ గురుస్థానంలలా
టశ్చకర్ణద్వయమంతరం । అంసయుగ్మశ్చహృదయన్నాభిరిత్యష్టమంభవేత్ ॥ ౧౦౩ ॥ బ్రహ్మచర్యుషయస్సప్తదే
వతాశ్చప్రకీర్తితాః । అథవామస్తకంబాహుహృదయన్నాభిరేవచ ॥ ౧౦౪ ॥ పశ్చస్థానాన్యమూన్యాహుర్భస్తత
త్వనిదోజరాః । యథాసంభవతఃకుర్యాద్దేశకాలాద్యపేక్షయా ॥ ౧౦౫ ॥ ఉద్ధాశనేష్యశక్తశ్చేత్త్రిపుణ్ణ్నిధినికారయేత్ ।
లలాటేహృదయేనాభాగభేదమణిబద్ధయోః ॥ ౧౦౬ ॥ బాహుమధ్యేబాహుమూలేపృష్ఠేచైవచరీరకే । బ్రహ్మదేనమగ్ని
త్యుక్త్యాలలాటేభస్తధారయేత్ ॥ ౧౦౭ ॥ తత్తత్పహృదయేహస్యవాహనాయనమస్త్వితి । నాభాస్కన్ధాయవసవేమ
ణిబద్ధేచచైవమః ॥ ౧౦౮ ॥ హరయేనమగ్నిత్యేవంపృష్ఠేకకుడిశంభవే । ధారయేచ్చిరసిస్థానేనమోచైవరమాత్మనే ॥ ౧౦౯ ॥

త్రైతేత్రంత్రిశతాధారంత్రయాణాజ్జనకంప్రభుం స్వరస్వమశ్వివాయేతిలలాటేతత్త్రిపుణ్డ్రీకం॥౧౧౦॥ కూర్వరాధః
 పితృభ్యాస్తుతాశానాభ్యాంతథోపరిః ఈశాభ్యాన్మమశ్మత్కుక్వాపార్శ్వయోశ్చత్రపుణ్డ్రీకం ॥౧౧౧॥ స్వచ్ఛాభ్యాన్మ
 మశ్మత్కుక్వాధారయేత్తత్త్రికోష్ఠయోః భీమాయేతితథాపృష్ఠేశివాయేతిచపార్శ్వయోః ॥౧౧౨॥ నీలకణ్ఠాయశి
 రసిషీపేత్సర్వాత్సనేనమః పాపహృశయతేకృత్సమపిజన్తాంతరాద్భితం ॥౧౧౩॥ కణ్ఠోపరికృతంపాపంనష్టంప్ర్యా
 త్తత్రధారణాత్ కణ్ఠేతుధారణాత్కణ్ఠోగాదికృతపాతకం ॥ ౧౧౪॥ బాహ్వ్యాన్పాముకృతంపాపం వక్షస్సుమ
 శసాకృతం తాభ్యానికృతంపాపంపుష్కగుదకృతంతథా ॥౧౧౫॥ పార్శ్వయోగ్ధారణాత్పాపంపరస్త్రాగ్రిలింగ
 నాదికం తద్భస్మధారణంకుర్యాత్సర్వత్రైవత్రిపుణ్డ్రీకం ॥౧౧౬॥ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశానాంత్రైయగ్నీనాభ్యధార
 ణం గూలోకత్రయాణాభ్యధారణంతేనవైశ్రుతం ॥౧౧౭॥ మానస్తోకేతిమంత్రోమంత్రితంభస్మధారయేత్ ఓ
 ణ్డ్రీపుణ్డ్రీం భవేత్సామమధ్యపుణ్డ్రీం త్రయాయుషం ॥౧౧౮॥ త్రయాయుషాణికురుతేలలాటేచభుజద్వయే నాభా
 శిరసిహృత్పాశ్చేంద్రబ్రాహ్మణాఃక్షత్రియాస్తథా ॥౧౧౯॥ త్రైవర్గికానాంసర్వేషామగ్నిహోత్రసముద్భవం ఇదం
 ముఖ్యంగృహస్థానాంవిరజానలజంభవేత్ ॥ ౧౨౦॥ విరజానలజజ్జ్వలచార్యంప్రోక్షంమహర్షిభిః బాపానసనము
 త్పన్నంగృహస్థానాంవిశేషతః ॥ ౧౨౧॥ సమదగ్నిసముత్పన్నంధార్యంవైబ్రహ్మచారిణః తూద్రాణాంశ్రోత్రియా
 గారపచనాగ్నిసముద్భవం ॥౧౨౨॥ అన్యేషామపిసర్వేషాన్ధార్యం దావానలోద్భవంయతీనాంజ్ఞానదంప్రోక్షంవనస్థా
 నాంవిరక్తిదం ॥ ౧౨౩॥ అతివగ్లాశ్రమాణాంతుశ్చశానాగ్నిసముద్భవం దేవాలయస్థంసర్వేషాం భవేద్భస్మశివా
 గ్నిజం ॥౧౨౪॥ శివాలయస్థంసంసారదగ్ధంవాశివయోగినాం నిత్యధార్యంభవేద్భస్మనాత్రసంశయకారణం॥౧౨౫॥
 తేనాధీతంశ్రుతంతేనతేనసర్వమనుష్ఠితంయేనవిప్రేజశిరసిపుణ్డ్రీంభస్మనాధృతం॥౧౨౬॥త్యక్తవగ్లాశ్రమాచార్యేణ
 వ్రసర్యక్రియోపియః సకృత్తిర్యక్తేపుణ్డ్రీంకధారణాతోపిపూజ్యతే॥౧౨౭॥ యేభస్మధారణంశ్యక్త్వాకర్తవ్యమన్తి
 మానవాః తేషాంనాస్తివినిర్దోషస్సంసారాజ్జన్మకోటిభిః ॥ ౧౨౮॥ మహాపాతకయుక్తానాంపూర్వజన్తార్జితా
 గ్నాం త్రిపుణ్డ్రీంధూశనేద్వేషోజాయతేసుదృఢంబుధాః ॥౧౨౯॥ యేషాంకోపోభవేద్భ్రష్టకలలాటే భస్మదగ్ధ
 నాత్ తేషామత్పత్రిసాంకర్యమనుషేయంవిపశ్చితా ॥ ౧౩౦॥ యేషాన్నాస్తిమునేశ్రద్ధాశాస్త్రేభస్మనిశర్యదా గ
 ర్భాధానాదిసంసారస్తేషాన్నాస్తీతినిశ్చయః ॥ ౧౩౧॥ యేభస్మధారిణంద్వప్త్వానరాఃకుర్వన్తితాడనం తేషాం
 చక్షాశతోజన్త బ్రహ్మన్నూహ్యంవిపశ్చితా ॥ ౧౩౨॥ యేషాంకోరోభవేద్భస్మధారణే తత్ప్రమాణకే తేమహా
 పాతకైర్యుక్తాఇతిశాస్త్రస్యనిశ్చయః ॥౧౩౩॥ త్రిపుణ్డ్రీంయేవినిద్ధన్తి నిద్ధన్తిశివమేవతే ధారణంతచయేభక్త్యాధార
 యనిశివశ్చతే॥౧౩౪॥ధిగ్భస్మరహితంఫాలంధిగ్ధ్రామమశివాలయంధిగ్నిశాత్రకంజన్తధిగ్నిద్యామశివాత్త్రికాం॥౧౩౫॥
 రుద్రాగ్నేర్యత్పరంవీర్యంతద్భస్మపరికీర్తితంతస్మాత్సర్వేషుకాలేషువీర్యవాణాభస్మసంయుతః ॥౧౩౬॥ భస్మనిష్ఠగ్ధ
 హ్యస్తేకోషాభస్మాగ్నిసంగమాత్ భస్మస్మానవిశుద్ధాత్తాభస్మనిష్ఠఇతిస్మృతం ॥౧౩౭॥ భస్మసన్నిగ్ధవర్వాంగోభస్మరీ
 ప్రతిపుణ్డ్రీకః భస్మశాయీచపురుషోభస్మనిష్ఠఇతిస్మృతః * * * * * ౧౩౮*

* ఇతితత్వసారాయణే కర్తకాణ్డ్రీస్యశృతీయపాదే త్రయోదశో ధ్యాయః *

ధూనుజ్ఞః కాలాగ్నిరుద్రసర్వజ్ఞ సద్గురోశిష్యవత్సలః నామపశ్చకమాహత్త్యంబూహిమే కరుణానిధేః॥
 కాలాగ్నిరుద్రః వసీష్ఠవంశజాతస్యశతధార్యస్యధీమతః ధనజ్ఞయస్యభార్యాయాంజ్యేష్ఠాయాంకరుణాభిధః॥౨॥పుత్రో
 ధూతస్యభార్యచకాచితాన్ధీషుచిస్త్రితాకరుః స్తవసహిష్టుస్సభ్రాతృవైరంకదాచన ॥౩॥ సృసింహమగమద్దేవం
 భవానీతలసంస్థితం తత్రాన్యేనార్పితంచోపాయనార్థస్తదన్తికే ॥౪॥ జంబీరఫలమాదాయజిఘ్రత్రాన్ధితాస్తదా
 లతపక్షభవపాపేతిమక్షికస్త్యంశతంవహః॥౫॥ సోభతాపవశాద్భూత్వామక్షికస్త్యవచేష్టితంతస్యైనివేద్యభార్య

యోమాంరజేత్యబ్రవీద్విజః ॥ ౧౬ ॥ తమేవమృత్యుకంఠస్తంజ్ఞాశయఃకూరకారిణః । వైలమభ్యేవినితేభ్యఃస్థియస్తేహ్య
మారయత్ ॥ ౧౭ ॥ సాపతిస్తుతమాదామాయంధతీయగమస్తవా । అరుంధత్యబ్రవీచ్ఛకోమాస్త్వితిహాశుచిస్తితే ॥
జీవయామ్యహమేనస్తేనర్తారమృషికన్యత్రం । భూతిమావాయుస్తేనాక్షిప్స్యన్త్యజ్ఞయేనసా ॥ ౧౮ ॥ మన్దవాయస్త
దాజ్ఞప్త్యజనేనకుచిస్తితః । ఉదతిష్ఠత్తదాజమృచ్ఛనోస్యస్వభావతః ॥ ౧౯ ॥ తతోవర్షశతేభాణ్ణేజ్ఞాతరేకోహ్య
మారయత్ । భస్మైవజీవయామాసకాశ్యంపశ్యతదాభవత్ ॥ ౨౦ ॥ దేవానపితృభాభూతాన్మానుష్యేతాదృశం
పురాగస్తాత్తుభన్తనాజన్తుంజీవయామితదావఘ్న ॥ ౨౧ ॥ ఇత్యేవమక్త్వాభగవాన్దధీచిస్సమజాయత స్వయాపచ్చత
తోగత్వాసస్వాత్రమపదంయయా ॥ ౨౨ ॥ సగ్వాసుభతుజేతక్రిభన్తనశ్శ్రీమసాదరం । శ్రీగౌతమవివాహస్యకాతే
హల్యాంసమీక్యచై ॥ ౨౩ ॥ కామాతురాగ్నవస్తాశ్చనిర్జరాభవంస్తవా । దుర్వాససంత్యాపవచ్చరన్వజ్ఞానాగ్నవై
మునిః ॥ ౨౪ ॥ తద్దోషంశయయామీతిపదన్తస్త్రేణమన్త్రితం । శతరుక్లేణయద్దత్తంభన్తశత్రుమయాపిత ॥ ౨౫ ॥ తేనై
వబ్రహ్మహత్యాదిపాపంశాన్తంభవేద్ధృవః । ఇత్యేవమక్త్వాదుర్వాసాదత్తవాఃభన్తచోద్రమం ॥ ౨౬ ॥ జాతామ
వ్యవరాత్సర్వేయాయస్తేధికతేజసః । శతరుక్లేణమస్త్రేణభన్తాన్మూఃవిగ్రహః ॥ ౨౭ ॥ నిగ్ధాతరజసస్సర్వేతక్ష
ణాచ్చవయంమునే । ఆశ్వర్యమేజ్ఞానీమోభన్తసామర్థ్యమీమృశం ॥ ౨౮ ॥ అన్యాంశక్లింప్రవత్స్యామిభన్తనోస్యశ్రు
ణుష్యవః । హరిశంకరయోరేతదేవజ్ఞానపరంమహత్ ॥ ౨౯ ॥ బ్రహ్మహత్యానిపాపానాంనాశనంభూతిదంస్వతః । శివ
స్వకృత్యతద్భన్తనభనస్త్వీయవత్సు ॥ ౩౦ ॥ ప్రణవేనవగాయత్యాగిపచ్చవర్ణేనవాదరాత్ । బభిమన్త్రిహరేశ్వీన్ గాత్రేష్య
ర్చితవాప్తురా ॥ ౩౧ ॥ శివేనహోక్తోధ్యాయస్సహృదీతిహరిరవ్యథ । ధ్యాన్యాన్మయోమయాద్వప్తఇత్యాహశివమీశ్వ
రం ॥ ౩౨ ॥ తతోభతుమభస్మైతిహామాహహరస్తతః । భక్షుమిష్టేశిలంభన్తస్మాత్వాహంభన్తనాపురా ॥ ౩౩ ॥
ప్యప్తేశ్వరంభక్తిగమ్యుభక్తాభక్షుచురమ్యతః । శత్రావార్యమిశ్చాసీత్ప్రతిబంబపమద్యుతిః ॥ ౩౪ ॥ వాసుదేవశ్చ
భముక్తాభలవర్ణోభవన్తదాత్ । తదాప్రభృతిశుక్లాభోవామదేవఃప్రచన్నవాత్ ॥ ౩౫ ॥ నశక్యంభన్తనోజ్ఞానేప్రభావ
స్తేమతోవిభో । నమస్తేస్తవమసేస్తుత్వాపహంశరణంగతః ॥ ౩౬ ॥ త్వత్పాదయుగశేతలభోభక్తిప్రసదామమ । భ
న్తధారణసంపన్నోమమభక్తోనవిద్యుః ॥ ౩౭ ॥ శుకః ॥ ఇతివాగ్నిరుద్రేణగర్వజ్ఞేందయాశునా । ఉపదిప్త్యకృతా
జ్ఞోభూద్భూసుజ్ఞోమునిస్తవః ॥ ౩౮ ॥ రాజా ॥ భర్తవారంహాశత్యైస్త్వస్మాభాజ్ఞాచ్చుత్తమ్మయా । సాధనం
బ్రహ్మవిద్యాయాగ్నస్సరోతస్వినిశ్చితం ॥ ౩౯ ॥ అగ్నిసోమోదయోధర్మాన్మహాంగనియథాభవత్ । తద్భైతదపిసం
ప్రీక్తంజ్ఞానాంగంభన్తధారణం ॥ ౪౦ ॥ యథాస్మిహోత్రహింసాచారయతీరాంబ్రహ్మవేదనే । అధికారశ్చుత్తస్త్వ
త్యోప్రీత్యతేవిబుధోత్తమైః ॥ ౪౧ ॥ తథాగతః । హింసాచారంగోపివన్తధారివాం । జ్ఞానాధికారోస్త్యేషాచ్చచ్చిద
పుష్టాదిధారివాం ॥ ౪౨ ॥ భవేన్నవేదనస్తేహుజాయతేమమచేతసి । స్వమాప్రనిష్ఠంస్వామిశ్చత్వబూహిద
యాగిభే ॥ ౪౩ ॥ ఇతిశ్రుప్తశ్చకోరాజ్ఞాచ్యవేదాన్తనిరునా । వాసుదేవోషవవాజగాదాచౌహింసతి ॥ ౪౪ ॥ శుకః ॥
పురాహివారదర్శిమాన్వాసుదేవంజగ్ముం । ఉద్భ్యుపుష్పానిభిస్సామినధీహింసయాగిభే ॥ ౪౫ ॥ తద్ద్రవ్యమన్త్రిస్తా
నాదివిధిబూహింసాదరం । నిరృప్తస్సభగవాన్వాసుదేవోజగదాం ॥ ౪౬ ॥ వాసుదేవః ॥ నమఃప్రీతకరంధానా
వ్యేకుతాజ్ఞాతముత్తమం । చుచ్ఛిక్తానింసాక్షిచ్చుచ్ఛిదిసుకరాయతైః ॥ ౪౭ ॥ నిష్టుచస్తవమాలిప్తమ్మమూలశే
మనివేదినే । గోపీభిర్యోగేద్ధోపివన్తమతత్సమీరితం ॥ ౪౮ ॥ మదంగలేపంపుష్పాకలగ్నానరదాస్థితం । చక్రయు
క్తచక్రవర్తముక్తిపాధవముష్యతే ॥ ౪౯ ॥ సూర్యోకయాత్వరం గోపీవన్తనంభక్తిపూర్వకం । నత్యేద్యత్తదాపే
దేవంమునుక్షుః పురుషోమునే ॥ ౫౦ ॥ గోపీవన్తం వాసస్త్విష్టుదేహాగముష్యవః । చక్రాగ్నినచక్షుభ్యుధార
ణాన్మక్తిభోభవ ॥ ౫౧ ॥ భుమిస్తుశతంస్త్రేణులమాదాయుష్దయేత్ । విష్ణోర్ముకవిలరాజ్ఞోహ్యతదేహాలంకర

సః ॥౪౩॥ ఇతిమత్తైశ్చ గాయత్యాగ్నిస్తోత్రానిభిరేవచ కేశవాదిరంగేషుభారయేషు క్షయోన్వితః ॥౪౪॥ బ్రహ్మచారి
 వనస్థోవాలలాటేహృదయేగతే । బాసుమూల్యయేవిష్ణు గాయత్యాగ్నికృత్యూర్వతైః ॥ ౪౫ ॥ నామధిగారియేజే
 తమభిషుస్త్యగ్నివారకం శంఖవక్రగదాపాణేవ్యారకానిలయాచ్యుత ॥౪౬॥ గోపిస్తపుష్టరీకాతురక్షమాంశరహాగ
 తం । ఇతిధ్యాత్వాగ్రహస్థోపిలలాటాదిభుధారయేత్ ॥ ౪౭ ॥ శక్త్యాదశస్థలేష్యాత్వా నామికాంగులినాజగత్ ॥ గాయ
 త్రింవైష్ణవీంవాఖ్యాకేశవావ్యాసుర్మలాః ॥౪౮॥ బ్రహ్మచారిగ్రహస్థోపిలలాటేహృదయేపిచ । కణ్డవన్దు గాయ
 త్యాగ్నికృత్యూర్వార్యాశుమూలయోః ॥౪౯॥ శిరోలలాటవత్సుశర్లన్యానుతిరాత్మనః । ధారయేన్పిణవేనైవగోపీ
 చన్దనముత్తమం ॥ ౫౦ ॥ బ్రహ్మదీమూర్తిత్రయంవ్యాహృతిత్రయంతథా । ధన్వన్త్రయన్తథాగ్నివాజ్యోజిష్ఠన్త్రీ
 యమేవచ ॥ ౫౧ ॥ కలాత్రయపవస్థాచాన్త్రీయమాత్మత్రయంతథా । అక్షరత్రయమేతానిహ్యార్థపుష్టోద్ధీయతే ॥
 తదేతదాత్మాసమూపటంకారోనేకధాభవత్ । ఉర్ధ్వమున్నయత్సస్మాద్ధ్యూర్ధ్వపుష్టగ్నివిధారయేత్ ॥ ౫౩ ॥ లలా
 టేప్రణవేనైకంపరహంసోవిధారయేత్ । ఉర్ధ్వపుష్టగ్నిస్వయాత్మానఃపశ్యేజ్యోర్మయంవరం ॥ ౫౪ ॥ మత్స్యాయు
 జ్యసదంయోగీనిత్యతైవల్యసంక్షితం । ప్రాప్తోస్సగ్నిత్రనస్తేహంపరతత్త్వప్రకాశనాత్ ॥౫౫॥ అథవాస్యస్తహృదయేపు
 ణ్డగ్నిమధ్యేహృదంబుజే । తస్యమధ్యేవహ్నిశిఖాఅణీయోధ్యావ్యవస్థితా ॥౫౬॥ నీలతోయదవధ్యస్తావిష్యజ్జేభవభాస్వ
 రా । నీవారశూకవత్తస్వీపరమాత్మావ్యవస్థితః ॥౫౭॥ అరోహృత్పుష్టరీకేషుపుష్టగ్నింతంసవభ్యసేత్ । క్రమాదేవం
 స్వమాత్మానంభావయేన్నాంపరంహరిం ॥౫౮॥ ఏకాగ్రమానసోయోమాంధ్యామతేహరిమవ్యయం । హృత్సంకశేచ
 స్వాత్మానంసముక్తోనాత్రసంశయః ॥౫౯॥ మహాప్రమద్యయబ్రహ్మహృదిచధ్యాంతఃకర్తవ్యం । స్వప్రభంసచ్చిదానందంభ
 త్యాజానాతిచావ్యయం ॥౬౦॥ ఏకోవిష్ణురనేకేషుజంగమస్థావరేషుచ । ఆసుస్యూతోవసత్స్యాత్మాభూతేష్వహమవస్థి
 తః ॥౬౧॥ తైలంతిలేషుకాష్టేషువహ్నిక్షీరేషుతంయథా । గంధపుష్పేషుభూతేషుశతాత్మానస్థితోస్త్యహం ॥౬౨॥
 బ్రహ్మగణేగ్నిమిహోర్ధ్వధ్యేహృదయేచిద్రవింహరిం । గోపీచన్దనమలితైతద్ధ్యాత్వాశ్చయోత్పరం ॥౬౩॥ ఉర్ధ్వపు
 ణ్డోర్ధ్వరేతాశ్చఉర్ధ్వదండోర్ధ్వయోగవాత్ ॥ ఉర్ధ్వంపదమవాహ్నినియోగ్యోద్వచతుశ్చవాత్ ॥౬౪॥ ఇశ్వేతన్నిశ్చీతం
 జ్ఞానమృద్భక్త్యాసిద్ధ్యతిస్వయం । నిత్యమేకాగ్రభక్తిసాన్న్వితోపీచన్దనధారణాత్ ॥౬౫॥ బ్రాహ్మణానాన్తు సర్వేషాంవై
 షికానామనుత్తమం । గోపీచన్దనవారిభ్యామూర్ధ్వపుష్టగ్నిసంధీయతే ॥౬౬॥ యోగోపీచర్లవాభావే శశీమూలవృత్తికాం
 ముముక్షుర్ధారయేన్నిత్యమరోహాత్మసిద్ధయే ॥౬౭॥ అతిరాత్రాగ్నిహూతేషవక్త్రైఃప్రూపశూర్వకం । కుర్యాద్వి
 ష్టోశ్చ గాయత్యాగ్నిభస్తోద్ధూళనమన్వహం ॥౬౮॥ ఏవంయోధారయేగోపీచన్దనవిధిరాపుమాత్ । ససవ్యగ్నానవా
 నిష్ఠుసాయుజ్యజ్ఞోధిగచ్ఛతి ॥౬౯॥ ఇత్యుర్ధ్వపుష్టగ్నిమానేషిశ్రుతోభాస్వసవస్వయాత్ । భక్తధారామీనానాంజ్ఞా
 వాధికృతిఃకవితే ॥౭౦॥ యద్యప్యసిశ్రుత్వానంగోపీచన్దనధారణే । నకుచ్చిరోర్ధ్వపుష్టగ్నియవినాశస్త్రీవహా
 న్యప ॥౭౧॥ ఆన్యేషామప్రమాణానాంపుష్టాగ్నివాన్తిలకాదిహం । అపిశుద్ధిభవేచ్ఛతభక్తయోగాచ్చిజ్ఞయా ॥౭౨॥
 భక్తశ్రద్ధావిహీనానాంవైరాగ్యాదివివర్జనాత్ । ఆత్మజ్ఞానంవిజాయేత్తంశ్చైశ్చల్యకోటిభిః ॥౭౩॥ సాధనంబ్రహ్మ
 విద్యామాయన్దుశ్శంప్రోవ్యతేశ్రుతౌ । కోనుముచ్ఛేతసంసారాదిన్తత్సత్తధారణం ॥౭౪॥ లఘుభక్తవహభక్తే
 త్యేవంభక్తస్విధామతం । తత్రాచ్యంకార్యమేతత్సృష్టితీయ బ్రహ్మకారణం ॥౭౫॥ భావమానవిదంభన్తనిత్యశు
 భ్యప్రపశ్యశం । బ్రహ్మనుకరణాద్బ్రహ్మకంజవాన్చనీరన్తరం ॥౭౬॥ ముముక్షుశిరుసాన్యంస్యాత్వాదరస్వదా
 న్యభిః । భస్తోపానసహీనస్యబ్రహ్మజ్ఞాననిర్ధారం ॥౭౭॥ ఉర్ధ్వచన్ద్రీపుష్టగ్నికార్యమేవక్రందేషు మధ్యాహ్న
 తానిశ్రుతతాకర్మంభక్తనైవావమగ్నం ॥౭౮॥ మాసికశ్చాస్త్రకంపర్వార్కంఃరప్రైశ్చకం । ఆకాగ్నిర్వైశ్చైశ్చైశ్చ
 ర్భన్తధారణపూర్వకం ॥౭౯॥ తైస్త్రిమూన్తవిష్టైగిరేష్యేధారణంకర్తవ్యైః । సన్ధ్యాగాయత్యుగ్నిపాస్త్యదిత్రయైశ్చ

త్యవాయకృత్ ॥౮౦॥ తుర్వస్త్రఃప్రేతకృత్యానిభస్తధారణపూర్వకం । తాన్ద్రికావేదకాహ్యస్తే బహిష్కార్యా
 ధాతరాం ॥౮౧॥ తద్దైవాన్యాన్యకుర్వన్తోభస్తధారణపూర్వకం । వైదికావశదాస్సద్భిర్బహిష్కార్యానిరంకుశం ॥౮౨॥
 ద్వాదశాహుపరిస్థీయమఖిలంకర్తవేదితైః । కార్యమిత్యుచ్యతేవేదైర్భస్తధారణపూర్వకం ॥౮౩॥ బృహజ్జాబాల
 వాక్యానిపశ్యేచ్ఛేచ్ఛ్విర్ధయాసహ । నకేచ్ఛేదపికుర్వీతకర్తభస్తవివర్జితం ॥౮౪॥ వారిపుష్టగ్రీనువిహితమూర్ధ్వపుష్టా
 ధికారిణాం । అన్యేపిమాధ్యాద్ధతేభస్తహీనానరాధమాః ॥౮౫॥ మాధ్యోపరిచమాధ్యంయద్వాయార్ధ్యం దధతేం
 గురేః । తిర్యక్తిపుష్టగ్రీయాగ్యస్యకదాన్వస్త్యుర్ధ్వపుష్టగ్రీతా ॥౮౬॥ కింబహుక్త్యామహీపాలనధాహీనస్యభస్తని
 సంసారానైష్టముక్తిస్సాన్యత్యంత్యంసత్యమ్యోచ్యతే ॥౮౭॥ సూర్యాచారాను సారణస్త్పరిమత్రవిచిత్తయపుష్టా
 న్తరస్యగ్రహణప్రతిషేధపరాంస్యప ॥౮౮॥ అపుష్టాకిర్నకర్తారఃపూర్వేస్తాననన్తతాః । అశిష్టపూర్వాచారాణా
 మగ్రాహ్యత్వంహీనన్తతం ॥౮౯॥ తస్మాత్సర్వాణిక్రత్వాప్రేతకృత్యేతరాణివై । ప్రైత్యకాణిచదైవానిధృత్వాకా
 ర్యాణిభస్తతత్ * * * * * ౯౦

* ఇతితత్వసారాయణే కర్తకాండస్య తృతీయపాదే చతుర్దశోధ్యాయః *

రాజా ॥ భస్తధారణకర్తైతత్కాయికంఖలునద్గురో । జీవన్ముక్తైరనుష్ఠేయన్నవ్యేత్రాస్సినంశయః ॥౧॥ కేచిత్తు
 నానుష్ఠేయన్దతినిచ్చిన్వతేయతః । బ్రహ్మత్వైకత్వవిజ్ఞానహేతుత్వమవధార్యతే । సాధ్యేసిద్ధేఃపర్థస్తత్సాధనంపా
 లయెద్బుధః । అసిద్ధసాధ్యతాశంకాప్రసజ్యేతహిసాధనే ॥౩॥ తస్మాద్భస్త్రపుష్టాగ్రిత్యాభ్యంజ్ఞానోదయాత్పరం । స
 మ్యజ్ఞానస్యతల్లింగంయత్పుష్టాగ్రిత్యాభ్యధారణం ॥౪॥ ఇతిరాజ్ఞోపవశ్యుక్తివాక్యకాశ్యస్సమహముసిః । నస్తితంవక్తు
 మాశేభేసర్వవిజ్ఞానినాంపరః ॥౫॥ శుకః । రాజన్ననస్తమానాన్తన్తతంస్వత్యత్తుమన్తసి । నహిజీవద్విముక్తోపిపూ
 ర్ణసిద్ధిముపాగతః ॥౬॥ విదేహముక్తిపర్యన్తంవిత్తేపప్రతిబద్ధః । దృష్టదుఃఖమవాప్నోతిత్యేకంకాస్తే హిసిన్ధయః ।
 నిత్యకర్మసుసర్వేషుభస్తధారణమాదిమం । ముఖ్యమాదేహపతచాన్నత్యాజ్యవిబుధైరపి ॥౮॥ భస్తధారణసాపేక్షం
 గోపీచన్దనధారణం । ఆస్తయోగివరాణామప్యాదేహాన్తద్విధీయతే ॥౯॥ అక్రియావిధిశేషశ్చైస్త్పూజ్ఞానముదీరితం
 ప్రతిబద్ధతయాసిద్ధ్యాస్వేచ్ఛాచారప్రసజ్యతే ॥౧౦॥ దృష్టదుఃఖసమేతోపిభావిజన్మాదివన్జనాత్ । కృతార్థోపిసవిజ్ఞా
 నీనన్త్యజేద్బోధసాధనం ॥౧౧॥ పుష్టాగ్రిధారణంసూలధర్మబుద్ధ్యాభ్యసేవ్యది । సకృతశ్చౌమహాస్థిస్సాన్యత్యేకృత
 జ్ఞైర్నిన్ద్యోవహి ॥౧౨॥ సాత్వికైశ్చాన్విదాన్త్యావ్యైస్సద్దేశేస్సంయుతోబుధః । కథంకృతజ్ఞతాహీనోభవేత్వేవచభూ
 పతే ॥౧౩॥ నచకాన్త్యాద్యపేతస్యబ్రహ్మత్వైకత్వవేదనం । కథంభూతపిసంసిద్ధేదన్యధాప్రసంగతః ॥౧౪॥ విదేహము
 క్తిరూపాత్ప్రయోజనకృతేభవా । కృతజ్ఞత్వస్యసిద్ధ్యేవాలోకోచ్యతయేథవా ॥౧౫॥ లోకజ్ఞేమాధక శ్రేమద్భగవ
 ద్వాక్యసిద్ధయే । భస్తధారణపూర్వాణికుర్యాత్కర్తాణిబోధవా ॥౧౬॥ భస్తనోద్ధూళనన్నిత్యమవశ్యంనమేవచ ।
 త్రిపుష్టాగ్రిధారణజ్యేతదేహత్రయవినాశనం ॥౧౭॥ భస్తనిద్ధమూలదేహేకథంస్యాత్ సూక్ష్మజీవయోః । వినాశశ్చ
 మాస్త్యేవశంకాన్వషేషిభూపతే ॥౧౮॥ వ్రీహ్యదాభర్జితేష్టూలేతదస్త్రంహితజ్జలం । తాపాసహిష్ణులాజత్వంప
 ముష్టైతితుషేతరత్ ॥౧౯॥ కాయస్యతపసాకాయా సన్తపోభస్తసేవయా । అకాయమప్యణం శుద్ధంపరబ్రహ్మై
 త్యసంశయం ॥౨౦॥ సన్తప్యేతశరీరత్ప్రేదాత్తనస్తప్తముద్రయా । శారీరోనాశరీరత్వందేవఘ్నప్రాశ్నమన్తసి ॥౨౧॥
 తాపసస్తపసోక్తేనభస్తధారణయాపిడా । తపోబ్రహ్మసమాప్నోతినాశపగుఃకదాచన ॥౨౨॥ అశ్వమేధసహస్రాణి
 నాజపేయశతానివా । భస్తధారణధర్మస్యకలార్హార్హనిహిడశం ॥౨౩॥ యతోవాచోనివగ్తస్తే అప్రాప్యవన
 సాసహ । భస్తతద్భగ్నిహోవిద్వాన్నవిభేతుతత్సవ ॥౨౪॥ భిక్షతేహృదయగ్రధిచ్ఛన్తేనర్వసంశయాః । క్షీయ
 వేచాగ్యకర్తాణిద్వైభస్తనికాశ్యతే ॥ ౨౫ ॥ భస్తనాభస్తసంపాశ్యభస్తీకురున్యభస్తయే । వైభస్తవిదో

జ్ఞేయానేతరేపణ్డితాఅపి॥౨౬॥ వాసనామఖిలాన్త్యక్వా భన్త వాసనయాన్వితః। మహాభన్తసుఖంలభ్యా భన్తవచ్చు
భగ్నిత్యతే ॥౨౭॥ భూతప్రేతపిశాచాయదవలోకనమాత్రతః । పరితతృపలాయస్తేతదేకంభన్త నిర్భయం ॥౨౮॥
యస్యోపేతాభవత్యత్రభన్తఛారణకర్తృణః। సజ్జానవచ్చుకోమూర్ఖస్సర్వైస్త్యాజ్యోనరాధమః ॥౨౯॥ జ్ఞానోదయా
త్పురాసశ్చాదపిభస్మావకుణ్ఠనే। అస్తిధీర్విమలాయస్యజీవన్ముక్తస్సఉచ్యతే ॥౩౦॥ విభూతేర్ఘ్నాతిమానాసీ ద్యామ
దేవస్సదాశివః। రితూబద్ధస్త్వయాదేవిరక్షమామనఘేనదా ॥౩౧॥ యావిభూతిరియంసాతూదభిన్నావయోస్తనుః
సాపాతుపాతకేభ్యోమాంపశుపాశవిమోచనీ ॥౩౨॥ జ్ఞానిభిర్యోగిభిర్భక్తైర్వృతిభిశ్చతపస్విభిః । బ్రహ్మచార్యాదిభి
శ్చైతద్ధార్యంయాప్యేతకేనవా ॥౩౩॥ యద్యచ్ఛిభూతిమత్సత్వంత త్తదేవవిభూతిమత్ । విభూతిమ్మహతీంలభ్యావిభా
త్యుక్తుక్తబద్ధనం ॥౩౪॥ పాపానాంభత్సనాద్భస్మభాసనాత్స్వత్సనోపివః। భస్మేతిప్రోచ్యతేవేదైర్భర్తనాద్భస్మనస్య
వా ॥౩౫॥ భన్తనిష్ఠస్సదాభన్తశాయీచపురుషోత్తమః । భస్మానస్యస్వరూపస్సక్ భన్తయోగీశ్వరోమతః ॥౩౬॥
భస్మైవసాధనంసర్వంసాధ్యంభస్మైవచాఖిలం। భస్మైవసాధకంసర్వంతస్మాద్భస్మైకముచ్యతే ॥౩౭॥ గన్తాచగమనంభ
స్మభన్తగన్తవ్యమేవచ। జ్ఞాతాజ్ఞానచ్చత్వేయంసర్వంభన్తనసంశయః॥౩౮॥ భూరాదిలోకాభస్మైవత తద్వాసినవీవ
చ। భస్మైవత తద్దోగ్యాశ్చతస్మాద్భస్మైకమద్యయం ॥౩౯॥ భన్తనోజాయతేసర్వంభన్తస్యేవప్రతిష్ఠితం । భన్తస్యే
వలయంయాతితద్భస్మాద్యైతచిద్భునం ॥౪౦॥ భస్మీకృత్యజగత్సర్వమ్మహాభన్తనిశాశ్వతే। ప్రతిష్ఠితాత్మానిర్ద్వంద్వభ
స్మనిష్ఠస్సమీర్యతే ॥౪౧॥ భన్తస్మానఽహీనస్యజలస్మానస్మిరర్థకం। జలస్మానఽహీనోపిభన్తస్మానాద్విశుద్ధ్యతి ॥౪౨॥
అద్వితీయమ్మహాభన్తయస్యాత్మత్వేనభాసతే। లఘుభన్తస్యపితృద్ధాతస్యసంపర్థతేధికా ॥౪౩॥ భన్తశ్రద్ధాహీనస్య
వైరాగ్యాదినసంభవేత్ । వైరాగ్యాదివిహీనస్యభన్తశ్రద్ధాచనోద్భవేత్ ॥౪౪॥ పరబ్రహ్మపరాత్మేతియద్వస్తుశ్రుతి
నిశ్చితం॥ తదేవభన్తశ్చేనభన్తరూపేణచోచ్యతే ౪౫॥ జ్ఞానినోయోగినశ్చాన్యేదేవాబ్రహ్మదయోపిచ । సర్వదాభ
న్తనిష్ఠస్యకింకరానాత్రసంశయః ॥౪౬॥ భస్మోపేతావిజాయేతమహాపాపవతాన్పుణాం। తదపేతాయదాజాతా
ససద్గోముచ్యతేభవాత్ ॥౪౭॥ సితశ్చేద్భస్మసితనిత్యంత్రద్ధయాంకేషుధారయేత్ । అసాధ్యంతేనకిన్ముస్యాత్త్రిషులోకే
షుఘాపతే ॥౪౮॥ భన్తదిగ్ధశరీర్యస్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే। భన్తహీనశరీర్యస్సజీవచ్ఛవఉచ్యతే ॥౪౯॥ అశోభన
మసత్తుచ్ఛంశరీరంభన్తవర్జనాత్ । కుణపోపమమాస్పృష్ట్యావృణసానంవిధీయతే ॥౫౦॥ భస్మాపేతశరీరేణసంబద్ధం
వాయుమేవవా । స్పృష్ట్యావృణదాచిన్తోహద్యాసఛేలస్మానమాచరేత్ ॥౫౧॥ కింబహూక్త్యామహీపాలభన్తహీనై
ర్జనైస్తవయా। సంభాషణాదికన్యైవకార్యంస్వీయైరపీశ్వరైః ॥౫౨॥ భన్తదిగ్ధశరీరాణాంశిష్టానాంరక్షణంసదా । భ
న్తహీనశరీరాణాందుష్టానాంశిక్షణంతథా ॥౫౩॥ తవైవవిహితంకర్తవ్యయన్నిత్యమతన్నిత్యైః । సమాచరత్వమేతేన
కృతకృత్యోభవిష్యసి ॥౫౪॥ భన్తధారణధర్మోయన్ధర్మాణాముత్తమోత్తమః। శ్రుతి స్మృతిపురాణేషురహస్యాథో
భిధీయతే ॥౫౫॥ ఆద్యచ్ఛాధనంభన్తభవమోక్షాయచాన్తిమం। మధ్యమచ్ఛతదేవైతత్తస్మాన్నిత్యంసమాశ్రయేత్ ॥౫౬॥
బ్రహ్మవేదాన్తసంప్రోక్తమఖండైకరసాత్మకం । జ్ఞాత్వోపాస్యమథేదేనభన్తవద్భిర్నరోత్తమైః ॥౫౭॥ భన్తప్రతీకస్త
ద్భ్రహ్మభస్మోపాధిక మేవచ । భస్మోపలక్షితం భన్తసంజ్ఞం వోపాస్య మాదరాత్ ॥ ౫౮ ॥ భస్మోపల
క్షితా మూర్తిశ్చైవీస్యాదితికేవలం । నశంక్యం సమూబ్రహ్మ భేదాత్తల్లక్ష యేత్పరం ॥ ౫౯ ॥ సర్వావభాస
కంబ్రహ్మభాస్యతే యేనభన్తనా। ఏతదేవపరంబ్రహ్మైత్యపిశక్యంప్రభాపితం ॥౬౦॥ అతస్సర్వప్రయత్నేనభన్త
ధారణకర్తృణః । వ్యగ్రోభవమహీపాలసద్యశ్చైర్యోభవేత్తవ ॥ ౬౧ ॥ భస్మానిపాస్తుపరమేశ్వరదివ్యదేహానంపర
పారభవవిత్రతరాణిచాస్మాక । రోగారిపాపభవభీతిపిశాచయక్షరక్షోహరాణ్యఖిలలోకవశీకరాణి ॥ ౬౨ ॥ భన్త

నిపాస్తుపరమాత్మమయప్రబోధభస్మీకృతప్రబలసంస్మృతికాననాని । షడ్భవషడ్భుషదూర్జితశేన్ద్రీయాత్మప్రాణా
 ద్యశేషవిలయార్థకసాధనాని ॥ ౬౩ ॥ * * * * *

— * ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాణ్డస్యతృతీయపాదేపంచదశోధ్యాయః * —

రాజా॥ భగవన్సునిశార్దులసద్గురోకరుణానిధే । మయాశ్రుతమశేషేణభస్మధారణవైభవం ॥ ౧ ॥ తథా
 పితృన్సుఖాంభోజాచాచ్ఛ్రితవ్యమ్మమశిచ్ఛన । విద్యతేయద్యనుజ్ఞాభూత్ప్రప్టుమర్హామినాన్యథా ॥ ౨ ॥ ఇత్యుక్తస్సము
 నిఃప్రాహసర్వశాస్త్రార్థకోవిదః । శాస్త్ర్యాదిసుగుణోపేతఃపరివాగ్భీష్యవత్సలః ॥ ౩ ॥ సంసారబద్ధమోక్షాయ య
 ద్యచాచ్ఛ్రితవ్యమస్తితే । యశేష్టంపరిపూర్ణత్వంతత్త్వస్సంశయన్మృప ॥ ౪ ॥ వ్యవహారేషునర్వేషునదోషరమవానపి
 అహంత్యత్సుకృతాధిక్యాదుపదేష్టాభవంఖలు ॥ ౫ ॥ అతస్త్వత్సంశయాపాయపర్యంతమానమాత్మనః । నయంక్ర
 మేవవ్యాహారేషిద్ధేషిత్రుతాస్తృతా ॥ ౬ ॥ ఇత్యుక్తస్సమహీపాలస్సప్తహృదయస్తదా । తంప్రణవ్యమహత్కాన
 మిదంప్రచచ్ఛసద్గురుం ॥ ౭ ॥ రాజా॥ స్వామికర్తాణిసర్వాణిప్రేతకర్తేతరాణివై । కర్తవ్యానీతియత్ప్రీతంభ
 స్మధారణపూర్వకం ॥ ౮ ॥ తత్రమేనంశయశ్చిత్రేసర్వశబ్దేనజాయతే । ఇష్టాపూర్తాదికర్తాణికర్తవ్యానినవేతద ॥ ౯ ॥
 సంసారబద్ధనిర్మలైర్మహద్భిర్జనకాదిభిః । పూర్వకైరపిభూపాలైస్తాన్యేవానుష్ఠితానియత్ ॥ ౧౦ ॥ అతఃకైముతిక
 న్యాయమనుస్మత్యమయాధునా । తానికార్యాణిమోక్షాయేత్యేవశ్చిన్తోపజాయతే ॥ ౧౧ ॥ అన్యత్రైతద్విరుద్ధాచ
 చిన్తాన్యాజాయతేహృది । నకార్యాణ్యేవతానీతితత్రహేతుంపదామితే ॥ ౧౨ ॥ ధూమాదిమార్గక్రవణాన్మృణామిష్టా
 దికారిణాం । అస్మిన్తానవఆవర్తేపునరావృత్తిరివ్యతే ॥ ౧౩ ॥ అదృఢస్థవసాదృశ్యం యజ్ఞానాంశూయితేపిచ । అ
 తోనిశేయసప్రాప్తిర్మన్యాదిప్రాదికర్తభిః ॥ ౧౪ ॥ ఇతివ్యాకులచిత్తస్య కార్యాకార్యావినిశ్చయాత్ । మమత్వమే
 వసర్వజ్ఞస్సద్గురోపరమాగతిః ॥ ౧౫ ॥ ఇతిరాజ్ఞోవచశ్శ్చత్వాసమునిఃపరమార్థవిత్ । నిశ్చితార్థమువాచేదంసర్వవే
 దాస్తనమ్మతం ॥ ౧౬ ॥ శుకః॥ రాజస్మిప్రాదికర్తాణినకార్యాణిముముక్షుణా । కామ్యరూపతయామోక్షప్రతిబద్ధి
 త్వదర్శనాత్ ॥ ౧౭ ॥ అతఏవసమస్తాభిర్విద్యస్తే శ్రుతిభిఃపరంకామ్యకర్తాణికేకృత్వాప్రాప్నోయశ్చేయఉత్తమం॥
 అధికారితయాకుర్వేషూర్వేతుజనకాదయః । తవాధికారహీనత్వాన్నవిధిస్తేషువిద్యతే ॥ ౧౮ ॥ యదిమోక్షోప
 యుక్తానిభవేయస్తానిసర్వదా । త్వయాప్యవశ్యకార్యాణీత్యుపదేశోద్యయుజ్యతే ॥ ౨౦ ॥ ఇష్టాదిప్రణ్యకర్తాణిభోగ
 మాశ్రప్రదానియత్ । తత్ప్రణ్యజ్యానిసమస్తైశ్చపాపానీవముముక్షుభిః ॥ ౨౧ ॥ ఈశావతారకృత్యేష్వవ్యాధికారికర్త
 సు । ముముక్షోరేకదేశాంశఇహానగ్రాహ్యేవహి ॥ ౨౨ ॥ అధికారవిహీనైరప్యాత్మయైఃపూర్వకైఃకృతంకర్తవ్యం
 కామ్యకర్తేతివిధిరస్తినకశ్చన ॥ ౨౩ ॥ పూర్వాచారానుసరణంనిత్యకర్తైకగోచరం । విహితన్నతుకామ్యార్థకర్తగో
 చరమాత్మనః ॥ ౨౪ ॥ నభక్తిజ్ఞానయోగాదిగోచరశ్చమహీపతే । అన్యథాక్రియమాణేషుభక్త్యాదిషునదూష్యతే॥౨౫
 పితాపితామహావాన్యోప్రపితామహావహా । విష్ణుభక్తోస్తుపుత్రస్సాచ్యివభక్తఃకృతీతతః ॥ ౨౬ ॥ అన్యథావాభ
 వత్త్వస్యేపూర్వవాసనయాన్వితాః । నతేనప్రత్యవాయోస్తీస్వాచారాసంకరాదిహ ॥ ౨౭ ॥ తద్వైవజ్ఞానయోగా
 చపూర్వైస్సగుణగోచరా । లభావిత్యాత్మనాప్యస్తులభ్యావితిదుర్మతిః ॥ ౨౮ ॥ నిర్గుణజ్ఞానయోగాహీనర్వచేదాస్త
 నిశ్చితా । కైవల్యముక్తిహేతూస్తస్మాన్ప్రమాచారపూర్వకా ॥ ౨౯ ॥ వాజపేయాశ్వమేధాదికర్తభిశ్శృతిభాషితైః ।
 అపిపూర్వానుసరణన్నముముక్షోర్విధీయతే ॥ ౩౦ ॥ తేషాంభోగైకహేతుత్వాత్కర్తాంకామవర్జితః । కర్తానైవ
 భవేన్నోక్షానుపయుక్తతయాన్యప ॥ ౩౧ ॥ మోక్షాయానుపయుక్తత్వంకేవలన్నేవ్యతేశ్రుతా । తేషామోక్షోపరో
 ధిత్యమపివిస్పష్టమేవతు ॥ ౩౨ ॥ పాపానీవచకర్తాణికామ్యానివిజహాతియః । తస్యైవమోక్షస్సంప్రాప్తస్సర్వసం
 సారబద్ధనాత్ ॥ ౩౩ ॥ అగ్నిహోత్రస్తదర్శనశ్చోత్తిష్టామసమాఖ్యకం । తద్దర్శనపూర్ణమాసాదికర్తనిత్యంప్రకీర్త్యతే॥

అహోర్యామా నకర్తాణి సర్వాణ్యన్యాయానితు । తానిభోగైక హేతు త్వాన్మ మక్షుర్నాచరేన్నరః ॥ ౩౫ ॥ సమా
ధికర్తృణా స్వాత్మరసాస్వాదనతత్పరః । చిత్తవిక్షేపబీజానితానికోవాచరేద్భుధః ॥ ౩౬ ॥ నిర్వికల్ప సమా ధేరవ్యసత్త్వే
యత్పదర్శనాత్ । కర్తృత్వవ్యవహారోయంయుజ్యతేధరణీపతే ॥ ౩౭ ॥ ప్రాతేభాసికమహ్యస్యకర్తుఃకర్తృత్వమస్తియత్ ।
అతశ్చతస్యకర్తృత్వవ్యవహారస్తుతామృతః ॥ ౩౮ ॥ కర్తృజన్యత్వదోషశ్చసమోక్షస్యప్రసజ్యతే । సమాధికర్తృణోభోగ
హేతుత్వానవధారణాత్ ॥ ౩౯ ॥ మోక్షస్యకర్తృకార్యత్వేబ్రహ్మతత్కార్యమాపతేత్ । సర్వవేదానసిద్ధాచహీ
యతేహేతుతేతిచేత్ ॥ ౪౦ ॥ విచార్యమాణేనైషోస్తిదోషస్సూక్ష్మధియాయతః । అధ్యారోపాపవాదాభ్యాంకార్య
కారణతోచితా ॥ ౪౧ ॥ అధ్యారోపేస్థితంభూతంబ్రహ్మకారణముచ్యతే । అపవాదేవశిష్టస్తద్భవిష్యతాకార్యముచ్యతే ॥
పితృత్వం దేవదత్తస్యపుత్రదృష్ట్యాభవత్సపి । పుత్రత్వంపితృదృష్ట్యాచయదైవమవధారయ ॥ ౪౩ ॥ మోక్షస్యబ్రహ్మరూ
పత్వంబ్రహ్మణోమోక్షరూపతా ద్వయోరప్యవసన్నత్వాత్కార్యకారణతామతా ॥ ౪౪ ॥ బ్రహ్మణఃకారణత్వేతు
కార్యజ్ఞోవాదిసమ్మతం । మోక్షస్యకార్యతాయాశ్చబీజంకర్తృదికత్యతే ॥ ౪౫ ॥ మోక్షాభిన్నతయబ్రహ్మకార్యజ్ఞే
త్వాస్థితతఃపరః । బ్రహ్మభిన్నతయామోక్షోప్యాస్తాంకార్యంకర్తృత్వదూష్యతే ॥ ౪౬ ॥ మోక్షస్యోపాయభూతాయాగా
ణముఖ్యతయాపివా । సాంఖ్యయోగాప్రసిద్ధాతాలభేతేపిచకర్తృతాం ॥ ౪౭ ॥ కాయకంవాచికంయద్యత్ప్రీక్తంమా
నసికన్తథా । తత్తత్సర్వంహికర్తేతికరణాపేక్షయోచ్యతే ॥ ౪౮ ॥ నవమానసికత్వస్యప్రోక్తయోస్సాంఖ్యయోగయోః ।
వ్యభిచారోస్యతఃకర్తృరూపత్వంస్ఫుటముచ్యతే ॥ ౪౯ ॥ యఃకర్తృణానమోక్షోస్తిత్యాహమానసికేనచ । బ్ర
హ్మధ్యానాద్యపేతశ్చకర్తృభిష్టస్స ఉచ్యతే ॥ ౫౦ ॥ యశ్చసర్వాణికర్తృణిబాహ్యన్యభ్యంతరణిచ । త్యక్త్వాస్వేచ్ఛ
శ్చిరస్యత్రకర్తృభిష్టస్స ఉచ్యతే ॥ ౫౧ ॥ యస్సర్వవేదవేదాంతానధీత్యాచార్యవక్త్రేః । తదనుష్ఠానహీనోస్తికర్తృభి
ష్టస్స ఉచ్యతే ॥ ౫౨ ॥ యస్యకర్తృసుకామ్యేషుసర్వదాభోగవాఙ్మయా । వ్యాపృతానీన్ద్రియాణిసుఖంకర్తృభిష్టస్స ఉ
చ్యతే ॥ ౫౩ ॥ కర్తృత్వేనతియఃకర్తృత్వాస్తీయానినసశ్చరేత్ । సర్వశిష్టబహిష్కార్యంకర్తృభిష్టస్స ఉచ్యతే ॥ ౫౪ ॥
నిత్యనైమిత్తికంకామ్యున్నిషిద్ధశ్చైతకర్తృణాం । భేదంయోవేత్తినాచార్యాత్కర్తృభిష్టస్స ఉచ్యతే ॥ ౫౫ ॥ కర్తృత్వం
జ్ఞానియోగిభ్యాంశ్రుతిస్తృత్యుక్తవర్తనాన్యన్నిత్యమ్మంగళంకర్తృత్వత్వక్వాకోభవేత్కృతీ ॥ ౫౬ ॥ జీవన్ముక్తైరపిప్రా
జ్ఞైరనుష్ఠేయస్మిరన్తరం । సమాధికర్తృయన్ముఖ్యమాన్తరశ్చనిగద్యతే ॥ ౫౭ ॥ తదప్యపేక్షతేదాహ్యన్నిశ్చయకర్తృశ్రమోచి
తం । ఏవంసతికథంజ్ఞానీయోగీవాకర్తృసన్త్యజేత్ ॥ ౫౮ ॥ గౌణముఖ్యతయాజ్ఞానంబాహ్యభ్యంతరతోపిచ । భిద్యతేచత
థాయోగకర్తృచేతివినిశ్చయః ॥ ౫౯ ॥ మాయాకల్పితదేహాదిగోచరస్సాన్విత్రమాదిషు । మాయాతీతాత్మవిద్యోగీనసశ్చే
తేశ్యసన్తతం ॥ ౬౦ ॥ తాదృశస్యాప్యదేహిత్యాభావాత్కర్తృనిబద్ధనం । అస్త్యేనేతిహిమన్యన్తేమహాస్తప్రత్వదర్శినః ॥
తస్మాత్కర్తృసుబాహ్యేషుతథైవాభ్యంతరేష్వపి । వైదికేషుసమాగక్తోభవభూపాలసర్వదా ॥ ౬౧ ॥

— * ఇతితత్వసారాయణేకర్తృకాణ్డస్యతృతీయపాదేషోడశోధ్యాయః * —

శుకః । పునశ్చతేప్రవక్ష్యామికర్తృణోవైభవస్సృప । యచ్ఛ్రుత్యాసంస్మతేస్సద్యోవిముక్తింత్వంసమేష్యసి ॥౧॥
బ్రహ్మవేదాన్తసంసిద్ధంసిహుశ్చన్నిరుపాధికం । అఖణ్డైకస్వరూపంయత్సచ్చిదానన్దలక్షణం ॥౨॥ తస్మాదాజీవరూపే
ణపరిణామక్రియాత్మకం । యద్యభూవస్వయంకర్తృలీలయాభూపతేరివ ॥౩॥ తత్కర్తృబీజభూతంహిజన్మకోటిశతా
ర్థకం । కర్తృజాతంసముత్పాద్యపుణ్యపాపాత్తకన్నుణం ॥౪॥ సంసారేసుఖదుఃఖాది ఫలానిజనయత్పరం । ఆమో
క్షాదవిनाశ్యస్థితిరోధానాచ్చిదాత్మనః ॥౫॥ అవిద్యావరణాకాన్తేజీవాత్తనిపరాత్మనః । స్వయజ్ఞోక్తిర్తయస్యా
పినప్రకాశోనుభూయతే ॥౬॥ పరిణామక్రియోత్పన్నంజీవత్వందుఃఖఃకరణం । బ్రహ్మత్వపరిణామేనసుఖబీజేననశ్యతి ॥
కర్తృణాబద్ధజీవస్యకర్తృజ్ఞేషవిమోచనం । ఇత్యేతద్విదుషాంసాన్విత్యయోగినాంసమ్మతంసతాం ॥౭॥ బ్రహ్మకాంక్షస్య

జీవత్వాద్భక్తిహృదయసంస్కృతిః | మంత్రవ్యాసుఃఖాదిఫలభుక్తిశ్చకాచనః || ౧౦ || అకర్తృత్వమకర్తృత్వమకార్యత్వమ్
కర్తృణా | యదాసిద్ధ్యతిజీవస్యతదాముక్తత్వమిష్యతే || ౧౦ || రాజా || అకర్తృత్వాదయోధర్మాస్త్రయస్సుప్తాహీ
సద్గురో | నిత్యంజీవస్యసిద్ధ్యన్వితమతేనవిమోచనం || ౧౧ || సుప్త్యవస్థావతత్వాస్త్రేజీవత్వప్రోచ్యతేస్థితం | బ్రహ్మ
త్వముచ్యమానస్తుసగుణాక్రయమేవతత్ || ౧౨ || నిర్గుణబ్రహ్మరూపత్వంసుప్తాజీవస్యకేవలతే | వేదాన్వినానకుతాపి
కథ్యతేస్వాజ్ఞతోక్తిః || ౧౩ || జీవస్యబద్ధసద్ధానేజాగ్రత్సప్తాత్మకేయః | నిశ్చితేసుప్తిరప్యేక నితీయన్నిశ్చితవ్రతా ||
ఏవంసతికథస్త్రాసుప్తిస్థానేతృతీయకే | నిర్గుణబ్రహ్మతావాచ్యాజీవస్యప్రాణినస్సతి || ౧౪ || సచాస్తితత్రకర్తృత్వంక
ర్తృత్వంకార్యతాపివా | బాహ్యభ్యంతరచేష్టానామశేషాశామదర్శనాత్ || ౧౫ || తస్మాజ్జీవానముక్తస్యాదకర్తృత్వా
దిసిద్ధితః | ఇతిమేధాతినర్వజ్ఞస్తవమేవశరణంగురుః || ౧౬ || ఇత్యుక్తస్సద్గురుశ్చేమాన్వేదవేదాన్తపారగః | శుకఃప్రా
వాచరాజానంబద్ధబాహుమ్మహామతిః || ౧౭ || శుకః || రాజకసుషుప్తాజీవస్యనిర్గుణబ్రహ్మరూపతాం | యేవదన్విజ
దాస్తేహివిజ్ఞేయాస్తత్వవేదిభిః || ౧౮ || అకర్తృత్వాదయస్త్రానచవాచ్యాఃకథ్యమాన | బీజరూపతయాతేషాంవిద్యమాన
త్వదర్శనాత్ || ౨౦ || సుషుప్తామనఃఆదీనిసర్వతత్వానిసన్తిహి | దశేన్ద్రియాణిచప్రాణాః పునరుత్థానదర్శనాత్ || ౨౧ ||
స్థూలవ్యాపారవాన్విశ్వనామాజీవాహిజాగ్రతి | సూక్ష్మవ్యాపారవాణాజీవస్వప్నేతైజససంజ్ఞితః || ౨౨ || బీజవ్యాపార
వాణాజీవస్సుప్తాప్రాజ్ఞాభిధస్తతః | నిర్వాప్తపారస్తుతుర్యాత్మాసర్వసాక్షీశ్రుతిరితః || ౨౩ || సుషుప్తాయత్సుఖంప్రాజ్ఞఃప్రా
ప్నోతిప్రత్యహన్నుపాతన్నిష్కళంపరం | బ్రహ్మేత్యాహుఃకేచిదసంగతం || ౨౪ || అవిద్యావశతోపేతంతత్సుఖంవిషయా
త్మకం | సకళస్తవపరబ్రహ్మప్రాజ్ఞఇత్యుచ్యతేబుధైః || ౨౫ || జీవత్వావ్యభిచారేణ హేతునాచసుషుప్తిః | కర్తృ
త్వాదివినిర్దోకోనవక్తుంశక్యతేభిరు || ౨౬ || సుప్తస్యసగుణబ్రహ్మస్వరూపత్వోరరీకృతా | అత్యంతహేయతాపత్ర్యా
వ్యర్థస్తత్వమసీతిన || ౨౭ || అన్యస్త్యంపదలత్యైర్థంకూటస్థంపరిగృహ్యహి | ప్రాజ్ఞస్సోపాధికోజీవావాచ్యార్థోహేయ
తేతతః || ౨౮ || కూటస్థబ్రహ్మణోరైక్య సంభవాద్వాక్యమర్థవత్ | తయారంభాంశిన్దైక్యంసాజాత్యాచ్ఛపపద్యతే ||
యద్యపిప్రతిబింబత్వాజ్జీవస్యప్రాజ్ఞసంజ్ఞినః | బింబైక్యమేవయుజ్యేతతథాప్యస్యగుణాత్తతా || ౩౦ || ప్రాగ్కూటస్థ
పరిజ్ఞానాదగుణబ్రహ్మతాయది | సుషుప్తస్యభవేత్కశ్చిత్తదాహేయాంశఏవన || ౩౧ || యన్యహేయాంశవత్వంస్యా
దభానావరణాదిభిః | తస్యవాచ్యాకథంసాక్షాన్నిర్గుణబ్రహ్మరూపతా || ౩౨ || పురత్రయమిదంజాగ్రత్సప్తాత్మసుప్త్యా
త్మకజ్ఞానం | జీవత్రయమిదస్త్యత్రచిదాభాసాత్మకంస్థితం || ౩౩ || చిదంశస్యతురీయస్యబింబభూతస్యసాక్షిణః | ప్రతి
బింబాత్మకస్తద్ధిసంసారైర్బద్ధముచ్యతే || ౩౪ || జాగ్రత్సూరాపవాదేనవిశ్వానోన్తితైజసే | స్వప్నావస్థాపవాదేనప్రా
జ్ఞైవైతైజసస్తథా || ౩౫ || సుప్త్యవస్థాపవాదేనప్రాజ్ఞస్సపితురీయకే | తదైవకింబహూక్త్యా యపిసాక్షీ చిదం
శకః || ౩౬ || తుర్యావస్థాపవాదేనపరిపూర్ణేనిర్జ్ఞనే | పరబ్రహ్మణిచిన్మాత్రేకేవలేసర్వసాక్షిణి || ౩౭ || ఏతేషామ
పవాదాస్తుచతుర్థామపిచాత్మనాం | త్రవణద్యైస్సమాధ్యన్తైశ్చతుర్భిఃకర్తృభిర్నతాః || ౩౮ || సమాధేరపికర్తృత్వే
సంసిద్ధేత్రవణస్యకా | శంకాస్త్యతోవిమోక్షస్యకర్తృకత్వన్నమాప్యతే || ౩౯ || సంప్రసాదశ్రుతేస్సూత్రాదావిర్భూ
తశ్చిదాత్మకః | మోక్షోనిగద్యతేతస్మాజ్జ్యోత్వంతస్యయుజ్యతే || ౪౦ || సంప్రసాదాభిధస్సుప్తాజీవాత్వాబీజదేహవాణా
సమాధికర్తృణోద్ధాయదేహజ్ఞోతిరుపైతిహి || ౪౧ || ఉత్థానకర్తృకర్తృత్వంతస్యజీవస్యజాగ్రతి | సమాధియోగాభ్యా
నేనదృష్టస్తన్నవిరుద్ధ్యతే || ౪౨ || విరోధశ్శంకనీయాస్తిసుషుప్తేభిరున్యతే | నిత్యానుభూయమానేస్త్రిప్రాణిభిస్స
కరైరపి || ౪౩ || జాగ్రతిస్వప్నసుప్తీనసప్తేసుప్తిజాగరా | జాగ్రత్సప్తావస్థానవైసుప్తావితివోషశ్చనస్థితః || ౪౪ || స్థా
నేన్యత్రాన్యయోస్సత్వాత్సర్వధాతుప్రధానతా | ఏకన్యైవేత్యతోసత్వమివభావ్యవిచారిణాం || ౪౫ || విశ్వాఖ్యస్సం
స్కృతోజీవస్యవిద్యాద్యైర్యదాన్తరం | బ్రహ్మధ్యాయతనిర్వృంద్యంబిహిశంకేవలంతదా || ౪౬ || ప్రాజ్ఞస్సుషుప్త

సాన్వ్యాభ్యాంజీవాభ్యాంసహితస్త్వయం | సముత్థాయశరీరేభ్యస్త్రీవిధేభ్యశ్చవేగతః | ౪౭ | తురీయఃపరమజ్యోతిరు
 వసుపద్మనిర్గుణం | అభినిష్పద్యతేస్వేనరూపేణాతీతసంజ్ఞనా | ౪౮ | అతీతమితివేదాద్వైరవా జ్ఞనగోచరం | అ
 రూపంప్రొద్యతేయత్తత్సరూపమితిచోద్యతే | ౪౯ | అతస్ససంప్రసాదాభ్యః కర్తృకర్తృత్వసంయుతః | జీవవన
 తుబ్రహ్మబ్రహ్మేత్యావూరబోధతః | ౫౦ | ఏవజ్ఞోవస్యసు ప్రస్యబీజరూపేణకర్తృతాం | కేచిత్తునిశ్చితాంశుిత్యాస
 మాధాచసమానతాం | ౫౧ || మన్యస్తేతదయుక్తంయత్కర్తృత్వంభర్తృతంతదా | బీజరూపంపునర్జన్మాద్యకారణము
 దీర్యతే || ౫౨ || సుప్రోథితస్యకామాదిపారవశ్యాద్ధిజీవతా | నసమాధ్యునితస్యైషావాచ్యాకామాద్యదర్శనాత్ || ౫౩ ||
 దృశ్యమామోషికామాదిర్యత్సప్రాతిభాసికః | తత్సనాస్తీతివిబుధైస్తుత్పత్త్యంప్రొద్యతేదృఢం || ౫౪ || సుప్రావద్య
 శ్యమానోషికామాదిఃపరమార్థతః | అస్తీత్యేవావచార్యేతప్రబలోస్తున్యధితోయతః || ౫౫ || కామాదౌవిద్య మానే
 తద్దేతుకకర్తృనేతికః | వక్తుంశక్తస్సమస్తజ్ఞోఽప్యస్మిన్భవతుమర్హతి || ౫౬ || కారణేధీయమాణేహినకార్యన్నశ్య
 తివ్యచిత్ | ఆకాశేసతివాయ్వాదేరవిదాశిత్వదర్శనాత్ || ౫౭ || అవాన్తరనిరోధస్తువాయ్వాదేకారణాన్తరాత్ | సం
 భావ్యమానోదృష్టాన్తథహవైవావకల్పతే || ౫౮ || దృష్టదర్శనదృశ్యానియథాన్వషేచజాగ్రతి | దృశ్యస్తేనైవమన్య
 త్రసుఖప్రాతదదర్శనాత్ | ౫౯ || బ్రహ్మేవనిర్గుణనిత్యన్నిరుపాధికమద్వయం | ఇతికేచనమన్యస్తేసుఖప్రబ్రహ్మవా
 దినః || ౬౦ || తన్నసంగతమేవస్యాద్యత్తత్రైతానిసన్నివ | బీజరూపేణపశ్చాద్ధి స్థూలసూక్ష్మజ్యోమీవియః || ౬౧ || బీ
 జేహ్యంకురవృక్షైస్తథాదిదృష్టాన్తనిశ్చయః | పుంస్తాద్దివదితిప్రాహసూత్రకారోఽప్యసంశయం || ౬౨ || అతస్సుఖప్రా
 దన్యస్తింస్తురీయేపరమాత్మని | అద్యైతఏవదృష్టాద్విధేవాస్సన్నివహూపతే || ౬౩ || విజ్ఞానమయమాత్మానంస్వప్నా
 వస్థాభిమానినం | మత్తైవజీవశబ్దార్థమవిద్యావగతన్తతః || ౬౪ || అన్యస్యబ్రహ్మతాంబూరేసుప్త్యవస్థాభిమాని
 నః | ఆనన్దమయసంజ్ఞస్యసుప్తవాచీప్రతారకః || ౬౫ || నచైవమేవసర్వత్రబూరేవాక్యంవ్యవస్థితం | సుప్తానన్దమయా
 ఖ్యస్యకృత్సజీవత్వమాహవ || ౬౬ || తస్మాద్భూత్యన్తసిద్ధాన్తరహస్యజ్ఞానవర్జనాత్ | అవ్యవస్థితవాక్యస్యమతన్తస్య
 తరాజ్ఞాహి || ౬౭ || ప్రాజ్ఞేనసంపరిష్వక్తఇత్యత్రప్రాజ్ఞశబ్దితః | పరమాత్మేతియత్ప్రాహసుప్తవాచీనిరంకుశం || ౬౮ ||
 ప్రాజ్ఞేనారూఢఇత్యత్రాప్యేవంయత్ప్రాజ్ఞశబ్దితః | పరమాత్మేత్యతోవిద్ధిశుత్కర్థార్థాన్తమాత్మని || ౬౯ || సుఖప్రా
 వపిచోతాక్రాంతాజీవస్యబ్రహ్మతాంవదక | కథంవేదాన్తతత్వార్థవిద్యానితివదేద్భువః || ౭౦ || శ్రుతియుక్త్యనుభూ
 తీనాంబహుదూరోనమజ్ఞానః | సుఖప్రబ్రహ్మవాదోయంకలినేవప్రపశ్యతః || ౭౧ || భవిష్యతిభువిప్రాజ్ఞసావధానేవ
 చేతసా | తురీయబ్రహ్మసిద్ధాన్తంనవిస్తరమహీపతే || ౭౨ ||

— * ఇతితత్త్వసారాయణేకర్తృకాజ్ఞస్య తృతీయపాదేనప్రదశోధ్యాయః * —

శుకః || పునస్సుఖప్రవాదస్యదౌర్బల్యంశాస్త్రసమ్మతంసంప్రవక్ష్యామి తే రాజంశ్చుగ్రుహ్యోవహితోధువా || ౧ ||
 కాశ్యపశుశ్రేయస్సుప్తాజీవస్యబ్రహ్మరూపతాం | వదన్తికాశ్చిన్నాదీషు సంపత్తిన్తమసీతరాః || ౨ || కాశ్చిత్తురీతత్త్వం
 పత్తింకాశ్చిత్ప్రాజ్ఞాభిధాత్మని | తృతీయేజీవవేతిహృదాకాశఇతిరితాః || ౩ || ఏవంసుఖప్రస్థానేషుప్రొక్తేషు వివిధే
 వ్యపి | ఏకమేవభవేత్సానమ్ముఖమన్యానిచాన్యథా || ౪ || సర్వేషామ్ముఖ్యతాయాంహినైకవాక్యత్వమాపతేత్ | శు
 తివిప్రతిపత్తైచవక్తుర్నాయాద్యపేక్ష్యతే || ౫ || శ్రుత్యన్యోన్యవిరోధస్యపరిహారాయయోమతః | న్యాయసాసేక్ష్య
 తేనత్వైరపీమహంసకైఃఖలు || ౬ || అతోత్రన్యాయమాత్రిత్య నిశ్చితార్థంవదామితే | మద్యక్ష్యమాణేవ్యర్థేమపు
 నస్తేమాస్తుసంశయః || ౭ || అవ్యక్తముపదిష్టాశ్చేచ్ఛుత్యర్థాగురుడాతతః | యుజ్యతేసంశయస్తత్రవ్యక్తంవక్ష్యామి
 తత్త్వహం || ౮ || నచాన్యథావదిష్యామియదార్థేభ్యోస్త్రిక్షిణీతః | నచాప్తిప్రాసణీయమ్మేయేనస్యాస్తేప్రతారకః || ౯ ||

తస్మాద్దాస్తతమసోక్తౌమమసంశయవర్జితః | శ్రుణుష్వభూషతేయేనతవశ్రేయోభవిష్యతి ||౧౦|| ఇత్యుక్త్వామునిశా
 గ్దూలశ్శుకస్సుప్తస్యనిగ్దయం | రాజానంవత్తుమాశేభేశ్రుతియుక్త్యనుభూతిభిః ||౧౧|| శుకః || రాజానుషుప్తిస్తానా
 నివరబ్రహ్మేతరాణివై | నాద్యాదీనిపురోక్తానితానిజ్ఞేయాన్యసంశయం ||౧౨|| సుప్తిస్థానతయాయాభి శ్శుక్రితిభిర్భృ
 హ్నగీయతే | తాసాస్తుసగుణబ్రహ్మపరతాంవిధినిశ్చితాం ||౧౩|| గంగాయాంఘోషఇత్యేవమథవాశ్రిత్యలక్షణం |
 నిగుణబ్రహ్మ సంపత్తింశ్రుత్యుక్తాయవధారయ ||౧౪|| బ్రహ్మణఃప్రాజ్ఞనాద్యాదిసామీప్యాత్సుప్తిధామతా | ఉపచ
 ర్యతఏవేతశ్రుతిరామాశయంవిదుః ||౧౫|| సుప్తిస్థానానివాద్యస్యస్యఃపురితత్సంజ్ఞికాతుసా | నాడీగాఢసుషుప్తేస్సాన్య
 త్థానంతఃస్థేదదర్శనాత్ ||౧౬|| సుప్తాయంగాఢసుప్తాయమితిభేదోహిదృశ్యతే | అతస్తత్తారతమ్యజ్ఞయ్యుక్తమేవ
 నిగద్యతే ||౧౭|| తమశ్చహృదయాకాశస్సుప్త్యోస్థానేసతామ్నతే | పరబ్రహ్మతుచిన్నాత్రమ్నక్తిస్థానన్నిగద్యతే||౧౮||
 వేదాస్తేషుసమస్తేషుతస్యచేత్సుప్తిధామతా | నిరంకుశంసమిద్యేతకోభేదోబద్ధమాక్షయోః ||౧౯|| స్వప్నజాగరిత
 థావంబ్రహ్మేవాస్థామితీతరే | బ్రూయస్తదాభవేచ్ఛాప్రమవ్యవస్థమనర్థకం ||౨౦|| పరబ్రహ్మేవచేత్సుప్తిస్థానంప్ర
 జ్ఞానలక్షణం | బ్రహ్మలోకంనవిన్దన్తీత్యేతద్వక్తున్నశక్యతే ||౨౧|| అజ్ఞానతమిరాన్తోహిప్రాజ్ఞాభ్యున్నసమీర్యతే | ప్ర
 జ్ఞానఘనగూఢత్వస్తస్యమోక్షేవిదుర్బుధాః ||౨౨|| జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తీనాంస్థూలాద్యంశైర్విభాగతః | సుప్త్యస్త
 రేపరబ్రహ్మధియోక్తమితిచెద్వదే ||౨౩|| బ్రహ్మలోకంనవిన్దన్తీత్యేవంవాచ్యంకథస్తదా | కథంవాహరహర్భ్రహ్మ
 గతిర్వాచ్యాశ్రుతిరీతా ||౨౪|| జాగ్రత్సుప్తస్వప్నసుప్తా సుప్తిసుప్తాచయత్పరం | త్రిపాద్భ్రహ్మస్తీతత్సుప్తవాదినో
 మతమిత్యనత్ ||౨౫|| ప్రాకారణపరిక్షిప్తేవర్తమానఃపురేనరః | ప్రాకారేవర్తతఇతియథాత్రప్రవృత్తేనృభిః||౨౬||
 తథానాడీపరిక్షిప్తేవర్తమానఃపరాత్తని | జీవఃపురితతీత్యేవమాహుస్తేసుప్తవాదినః ||౨౭|| అతకింప్రతివత్సామిస్వా
 నుభూతివివర్జితాన్ | బాలాంస్తాన్విషయానన్దరసికాన్కూఢచేతసః||౨౮|| జీవోయన్దైజసాభిభౌగ్విజ్ఞానమయకోశవాక్ |
 సుషుప్తికాలేప్రజ్ఞానఘనలక్షణమద్యయం ||౨౯|| నిర్విశేషంపరంబ్రహ్మప్రాప్తవాన్యదినిర్మలం | ఆనన్దమయకోశస్య
 శ్రుత్యుక్తస్యవకాగతిః ||౩౦|| బ్రహ్మీభూతస్యచాజ్ఞానంస్వీయంస్థితీతకేనవా | అవిద్యమానేస్వాజ్ఞానేపునర్జన్మకు
 తోభవేత్ ||౩౧|| అజ్ఞానసోకపపత్తిశ్చేత్సవకథాభరణాదివత్ | బ్రూయన్దైవోస్తివృష్టాస్తప్రకృతస్యసమజ్ఞసః||౩౨||
 కణ్ఠఘోషావతోన్యత్రసక్తచేతస్తయాస్వతః | నిజదృష్టిపథాప్రాప్త్యావ్యజ్ఞానంసముపస్థితం||౩౩|| నైవమన్యసంసారత్వ
 మప్రాప్తాత్త్వత్వమేవచ | త్వయాహ్యస్యపగమ్యేతేకథమజ్ఞానసంగతిః||౩౪|| కథాభరణదృష్టాన్తాదస్తాదేవాభవత్త్వసః
 సుప్తస్యావృత్తిమత్వేననావిశేషపరాత్తతా ||౩౫|| సాక్షాచ్ఛేన్భ్రహ్మసంప్రాప్తంకరామలకవత్తదా | నాజ్ఞానస్యావ
 కాశోస్తితస్మాత్తద్భ్రహ్మనాగుణం ||౩౬|| అజ్ఞానావృతిమద్భ్రహ్మసగుణంప్రాజ్ఞసంజ్ఞకం | జీవస్వరూపంసం
 ప్రాప్తంజీవేనేతితతోవద ||౩౭|| నిరావరణచైతన్యంప్రజ్ఞానఘనలక్షణం | నైవప్రాప్తవతః కిన్చిదజ్ఞానాద్యుపపద్య
 తే ||౩౮|| జీవఅవరణాద్భ్రహ్మస్తద్భ్రహ్మత్వాన్తరస్తతః | కథమావరణాహనాజీవస్యబ్రహ్మసంగమః ||౩౯|| య
 థాకవాటకుడ్యాదిబహిష్కారతదాన్తరః | పురుషోనోపలభ్యేతతథాత్వమవధారయ ||౪౦|| సేయన్వాప్యతిరస్యా
 స్తాంజీవస్యబ్రహ్మణోథవా | జీవసోభయధాప్యస్తిసమస్తేబ్రహ్మసంగమః ||౪౧|| ఆవృత్త్యాసంగమేజాతేనైజసస్య
 బహిష్కారే | ప్రాజ్ఞజీవాభిధాజాతాచిన్నాత్రేణానవస్థితేః ||౪౨|| విధ్యామవిద్యాకార్యత్వాదావృతింయదిసంపదేతే
 తదాస్వప్నవిశేషసామ్యాద్భ్రహ్మత్వమాపతేత్ ||౪౩|| సర్వంబ్రహ్మేతిచశ్రుత్వాతదపీష్టమితిబ్రువన్కాన్వివికారాన్పు
 తస్థత్యాద్యహ్యేవైవపునఃపునః ||౪౪|| సజానాతిశుతేరథంబ్రహ్మనన్యత్వగోచరం | జీవానన్యత్వవాదిత్వాన్యన్యస్థ
 స్ససోచ్యతే ||౪౫|| జీవస్యహిపరామర్శఃపరబ్రహ్మైకతాప్రయోగ | శ్రుత్వాదిష్వీత్యేతేజీవప్రతిష్ఠిత్యైతుసక్వచిత్ ||౪౬||
 చిదంతత్వజ్ఞానంశత్యేస్వీకృత్యాఖిలవస్తునః | ఉక్తేబ్రహ్మత్వజీవత్వఇతిచేత్తన్నసంగతం||౪౭|| ఉక్తోహ్యఖిలశబ్దాయం

ద్వయోస్సాధారణో భవేత్ । అతోబ్రహ్మపిజీవస్సాన్యజ్ఞాద్యజ్ఞబ్రహ్మణీస్థితం ॥౪౮॥ తన్నయ క్తమకత్యైత్యంసర్వ
జ్ఞద్యైక్తమప్యసత్ । బ్రహ్మైతివక్తున్నోశక్యంవిరుద్ధాథప్రసంగతః ॥౪౯॥ అథవాచైత్యసంయుక్తంచైతన్యం సకళత్వ
తః । నిష్క-శబ్రహ్మశబ్దాద్ధోనవైభవతుమర్హతి ॥౫౦॥ వింబస్యప్రత్యగాత్తత్వజ్ఞేవస్యప్రతిబింబితా । ఇతిశాస్త్రప్రస
ద్ధార్థవ్యభిచారోనయుజ్యతే ॥౫౧॥ ఆవృత్ప్రతిబింబస్యనుప్రవృత్తాభిమానినః । జీవత్వమేవతద్యుక్తన్నతు బ్రహ్మత్వ
మణ్యపి ॥౫౨॥ మాణ్డూక్యపూర్వకబహుశ్రుతిమస్తకోక్తంస్తవ్యదుస్సహజరామృతిదుఃఖహేతోః । జీవత్వమేవపర
మస్యతునిర్గుణస్యతుర్యస్యనిర్మలచిదేకరసత్వమాహుః * * * * * ॥౫౩॥

* ఇతితత్వసారాయజేకర్తకాణ్డస్యతృతీయపాదేస్తాదశోధ్యాయః *

రాజా॥ స్వామి॥ సుషుప్త్యవస్థేయంకస్తిన్నశ్యతిపూరుషే । యన్నాశేనైవజీవత్వన్నశ్యేన్నిశ్యేషమాత్మనః॥౧॥
శుకః॥ విదేహముక్తేపురుషేకర్మితాముత్తమోత్తమే । రాజన్నశ్యతినిశ్యేషంసావస్థానేతరత్రతతు ॥౨॥ అల్పసుప్తిరియ
స్సిత్వంసరైర్వరస్యనుభూయతే । మహాసుప్తికల్పచిత్తోకేకేనచిచ్ఛికదావన ॥౩॥ యథాస్థూలాదిభేదేనస్వల్పసుప్తిశ్చ
తుర్విధా । తథామహాసుషుప్తిశ్చపరబ్రహ్మవిదాదిషు ॥౪॥ మహాసుషుప్తిస్థూలాద్యైఃక్రమేతాభ్యాసయోగతః॥స్థూలా
ద్యాఅల్పసుప్త్యంశానశ్యస్త్యేవమహాత్మసు ॥౫॥ అవిద్యాకర్మణస్సల్పసుప్తిమన్తోయథాప్రజాః॥విద్యాకర్మణవైతేచ
త్వారస్సావస్థాయోగినః॥౬॥ ముఖ్యోపిదేహముక్తోయోవరిస్తోబ్రహ్మయోగినాంతస్తిన్నల్పసుషుప్తేస్సాన్యత్తుర్యాంశోపి
ప్రతాశితః ॥౭॥ గుడాకేశాఖ్యాయాత్తుజితనిద్రత్వమర్హతే । ప్రసిద్ధవృద్ధిశాఖంస్యాద్యద్యైరాగ్యసముద్భవం ॥౮॥ ఆ
త్మయోగోపదేశాత్పాగ్రిపితస్యార్జునస్యహి । గుడాకేశాభిధాంకృష్టోభగవానాహభూపతే ॥౯॥ కాయసిద్ధిమతాం
పుంసాస్త్రిష్టాయుష్వత్తయాయథా । జరామరణహీనత్వంయోగినాముపచర్యతే ॥౧౦॥ తథానిర్దిష్టతాభోగవైరా
గ్యేతార్జునస్యవై । ఉపచర్యతపవేతిసుప్తవ్యాన్యధాన్యప ॥౧౧॥ నిద్రాచేద్యజితాసవ్యగర్భునేనభవేత్తదానక్షీ
ణాశేషకర్మత్వసంభవాద్యోధుమర్హత ॥౧౨॥ యుద్ధస్తవకార్షీదిశ్యేవరిపుభిస్సోఽగమ్యతే॥జాగ్రత్సవ్యవతస్తన్నము
ఖ్యస్సుప్తివియోమతః ॥౧౩॥ స్వల్పసుప్తేసిరస్తాయాంమహాసుప్తిర్భవేదితి । మహాసుప్త్యుపలభ్యాసాస్వల్పానశ్యేదితిద్వ
యోః ॥౧౪॥ పక్షయోరవిరోధస్సాన్యధానిగహణయోస్తయోః । సమకాలోద్భవత్వేనసవ్యగేవవిచారణే ॥౧౫॥ అ
ల్పసుప్తావిలీచస్తేవాగాచీన్ద్రియవృత్తయః । మహాసుప్తాతువాగాదితత్వానినిఖిలాన్యపి ॥౧౬॥ ద్వైతాగ్రహణసా
మ్యేపిసుప్త్యోరేకత్రబన్ధవం । అన్యత్రమోక్షకల్పేతద్వైలక్షణ్యమహాస్థితం ॥౧౭॥ జీవన్ముక్తోత్తమశ్చేత్సాన్యత్పురు
షస్తస్యజాయతే । స్వప్నస్యారూపనాశశ్చసుప్తేర్నాశస్సరూపకః ॥౧౮॥ విదేహముక్తశ్చేష్టశ్చేష్టమహాసుప్తింసదాగ
తః । తస్యసుప్తేరరూపస్సనాశస్సముపజాయతే ॥౧౯॥ విదేహముక్తేగాతేపి బ్రహ్మయోగివరీయసి । సుప్త్యవస్థా
స్త్యవస్థైవతన్నాన్యేసుప్తివర్జితాః ॥౨౦॥ జీవన్ముక్తస్యయాదృష్టదుఃఖానుభవపూర్వికా । విదేహముక్తిర్దేహస్తే
వోక్తా ముఖ్యానసాభవేత్ ॥౨౧॥ విదేహముక్తావిచ్ఛిన్నేదిత్యాద్యాయాశ్చుగ్రేర్హిసా । నినిరోధోనచోత్పత్తి
రిత్యాద్యాయాశ్చబాధకా ॥౨౨॥ దేహేస్త్విన్దిత్యమానేపిదేహవిస్మృతిలక్షణా । విదేహముక్తిరభ్యాసాజ్ఞాయతేశ్రు
త్యబాధకా ॥౨౩॥ వరిస్తోత్రవరీయాన్వాతామేతాముక్తిముత్తమాం । భృష్టదుఃఖవివైవేయాన్తోయోతీతపదం
తతః ॥౨౪॥ యదుక్తంబర్థమోక్షాదసర్వవ్యంధ్యవివర్జితం । సత్తాసామాన్యసంజ్ఞంవాలవాన్యనసగోచరం ॥౨౫॥ ఆ
నుపాన్యమవిజ్ఞేయంహేయోపాదేయవర్జితం । అలక్షణమనాకారమరూపస్వామమాత్రకం ॥౨౬॥ తదేవనిర్గుణాతీ
తంబ్రహ్మమోక్షమదాత్పరం । జీవన్ముక్తైర్విదేహేశ్చదేహస్తేప్రాప్యకేపదం॥౨౭॥ తదాస్తాంబద్ధవిచ్ఛిన్నైర్జ్ఞానా
నాన్యపయుజ్యతే । తస్మోక్షపదమేవేదంవర్ణ్యతేదేవునఃపునః ॥౨౮॥ చత్వారోబ్రహ్మనిష్ఠాశ్చ పాగ్రిప్రసన్నోయదిక్ష
రం । వైవల్యమోక్షరూపస్తస్మిన్గుణంబ్రహ్మకశ్యతే ॥౨౯॥ విశేషస్తాపరూపస్యపరిశుద్ధతమస్యవై । విదేహముక్తిస్త్వా

నస్యవర్తనహిమహత్ఫలం ||౩౦|| విదేహముక్తిమేవైకాంవేదాంతాఅభిలాషి | తాత్పర్యేణవదస్తీతిపూర్వమామృతా
తామృతం||౩౧|| అస్యావిదేహముక్తేకృతసాధ్యాయానివైచిత్రే | ప్రోచ్యతేసాధనాన్యత్రతేషుకర్తృత్వమృతం
విహికాముష్మికార్థానిత్యక్వాకర్మాణ్యశేషతః | మోక్షైకార్థానిత్యాని కుర్వన్నోక్షమవాప్నుయాత్ ||౩౩|| మో
క్షార్థంకర్తృనాస్తీతిమన్యతేకేచనాబుధాః | తేషామకర్మవిదుషాన్వైవమోక్షుఃకదాచన ||౩౪|| నిత్యజ్ఞయదనుష్ఠే
యంజ్ఞానినాంయోగినామపి | నిర్వికల్పసమాధ్యాచికర్తృవైమోక్షదమ్మతం ||౩౫|| జీవకర్మాణిబన్ధాయదుఃఖమాత్రై
కహేతవః | బ్రహ్మకర్మాణిమోక్షాయసుఖమాత్రైకహేతవః ||౩౬|| ఇమానిబ్రహ్మకర్మాణి వేదాంతోక్తానినైకధా |
సమాధ్యభ్యాసరూపాణివినియోజ్యానినాన్యథా ||౩౭|| సమాధ్యంగతయాన్యేషాంస్వాత్రమోచితకర్తృణాం | మోక్ష
సాధనత్రైవస్యాబ్ధౌగసాధనతానతు ||౩౮|| సర్వంకర్తేతివాచక్ష్యేజ్ఞానయోగాదికంయతః | జ్ఞాతృజ్ఞేయద్వయాపే
క్షంజ్ఞానమేవనిగద్యతే||౩౯||జ్ఞాతాయస్సహికరేతియోక్తేతిచసమీర్యతే | అతోజ్ఞానస్యకర్తృత్వంవక్తుంశక్యన్నిరంకుశం |
మోక్షహేతుషునిత్యేషుస్వాత్రమోచితకర్తృసు | మన్యతేయేనిగద్యతం తేనరాఃపాపయోనయః ||౪౦|| అకుర్వన్న
స్యశేషాణినిత్యకర్తృణికానిచిత్ | కుర్వన్నాశ్రమవాక్కర్తృసద్యోముక్తిమవాప్నుయాత్ ||౪౧|| ఆత్మానమిన్ద్రియ
వ్రాతాత్సముద్భవత్యాత్మచిన్తనాత్ | పరాత్మనిసరిస్తాప్యతత్రసుప్తాహికర్మిరాట్ ||౪౨|| అశ్రద్ధయాననుష్ఠానే స్వా
త్రమోచితకర్తృణాం | ధ్యాయన్నపిసదాత్మానమల్పసుప్తింసదావృజేత్ ||౪౩|| తస్మాన్తహాసుషుప్త్యర్థంయథాశక్త్యా
త్రమోచితం | నిత్యకర్తృచరస్తేవసమాధినిత్యమాచరేత్ ||౪౪|| నిత్యకర్తృణిసన్త్యజ్య సమాధిజ్ఞమహత్తయం
యోగిజేషధరాఃకేచిద్వజ్ఞయన్త్యవివేకినః ||౪౫|| కథంజ్ఞాతానితానిస్యుర్వేషమాత్రేణయోగినాం | చచ్చలానిసతా
యానిప్రాణేంద్రియమనానివై ||౪౬|| సకేశంవిధురమ్నూర్ధంసకేశీంవిధవామపి | యోగివేషేణుష్ఠత్వాద్విప్ర్యా
న్నాయాత్మచేలకం ||౪౭|| స్వాత్రమోచితకర్తృణిసన్త్యజ్యన్యాత్రమోచితాత్ | ఆచారానంపరిగృహ్య భ్రమ
తేయోగిజేషవాక్ ||౪౮|| సర్వదావ్యవహరస్థానమాధ్యభ్యాసవర్జితాత్ | స్వాత్రమాచారరహితాత్ యోగిజేష
ధరాంశ్చభిక్ ||౪౯||జ్ఞానవాదరతాఃకేచిద్భేద్యాచారతోహతాః | యోగవాదరతాఃకేచిత్తథాత్యాజ్యస్తుసజ్జనైః||౫౦||
తస్మాన్సమ్యగ్విచారైశ్చవజ్ఞానినోయోగినోపిచ | సంభాషణాదికంకార్యమాత్మశ్రేయోర్ధిభిర్నృప ||౫౧||

— * ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాండస్యతృతీయపాదోకోన వింశోధ్యాయః * —

రాజా || స్నానసన్ధ్యాగ్నిహూతాదీనిత్యకర్తృణికర్తృతాం | నత్యజన్తియతోమోక్షానుపయుక్తాన్యతోగురో||౧||
ధర్మస్యబ్రహ్మణశ్చోక్తేజ్జ్ఞానేపుత్రగేవహి | ఉభాభ్యాంసూత్రకారాభ్యాంపితాజైమినినాపిచ ||౨|| తయోర్ద్రిమాం
సయోర్భిన్నాఅధికార్యాదయోమతాః | శాస్త్రేభిన్నేచతేన్యోన్యంవేదవేదాన్తగోచరే ||౩|| అద్యమర్థిత్యసామర్థ్యగ్ని
విద్యత్వాన్యధికారిణః | అపేక్షతేవివేకాదీన్యన్యద్యైసాధనానితు ||౪|| అనుష్ఠానానినుష్ఠానా పేక్షేభిన్నఫలేచతే |
భోగమోక్షాహివిద్యద్భి ర్నిశ్చితాశాస్త్రీయైస్తయోః ||౫|| ధర్మజ్ఞానాత్పివర్తనే జన్మాన్యుచ్చావచాన్యథ | బ్రహ్మ
జ్ఞానాన్నివర్త్యనే తానిదుఃఖాన్పదాన్యపి ||౬|| బ్రహ్మత్వత్రవికామేవ నియమోవేదకర్తృసు | బ్రహ్మజ్ఞానేనసామా
న్యానుజ్ఞయాన్యన్త్యజన్తనాం ||౭|| బ్రహ్మజ్ఞానోదయస్యాస్తిసకాలనియమోపిచ | ప్రాక్చోపన యనాజ్ఞానంఘృ
సోభవితుషర్వాతి ||౮|| గర్భస్థస్యాపితద్భుజ్జేర్వామదేవస్యసాధనైః | పూర్వజన్మార్జితైస్సర్వైర్వివేకాద్యైఃపరైరపి ||
ఏవంసతిముముక్షోఃకిం వర్ణాత్రమనిబన్ధనం | నిత్యకర్మవిధానంవా స్వప్రయోజనవర్జనాత్ ||౧౦|| బ్రహ్మజ్ఞానోదయా
త్పూర్వపపిసాధనమాత్రతః | త్యాజ్యత్వేకర్తృణాంసిద్ధే నిత్యాదీనామశేషతః ||౧౧|| జ్ఞానోదయాత్పరంతేషా మపి
కార్యత్వముద్యతేభ్రాన్తిసిద్ధపరిత్యాగే శ్రేయోహిమహదుచ్ఛవేత్ ||౧౨|| భ్రాన్త్యావర్ణాత్రమాచారానంపరిగృహి
హాదేహినః | పరిత్యజన్తియేదైర్వా త్రేషాంసానిర్నకాచన ||౧౩|| బ్రహ్మజ్ఞానవిహీనోపి వర్ణాత్రమనిరాకృతా | న

కాఞ్చిత్ప్రేక్ష్యయాధానిమిథ్యావర్ణాశ్రమాయతః ||౧౪|| తజ్జుసర్వేణోదన్వేమృతోభవతిమానవః|కోవాన్యోధని
కశ్రేష్ఠశ్చక్రికారజతేనచ||౧౫|| వర్ణాశ్రమాదిధర్మాశ్చేద్యవేయఃపారమాధిక్యాః| తదాతత్కరణత్యాగనిమిత్తేస్యభ
యాభయే ||౧౬|| సర్వేషామపిధర్మాణామవిద్యాకల్పితత్వతః| మిథ్యాత్వమేవసర్వత్రశ్రుత్యాదిషువినిర్జితం ||౧౭||
తస్మాద్భ్రష్టేతరస్యాపియస్యకస్యాస్తితాధియా| వర్ణాశ్రమాఃపరిత్యాజ్యాగతికేచిత్ప్రచక్షతే ||౧౮|| మమశ్రుత్వేద్య
శంవాదమ్మనోభ్రమతిచచ్ఛలం| త్వయైవాస్యసమాధానంభవితవ్యంగురూత్తమ||౧౯|| ఇతిశ్రుత్వామహీపస్యవచనమ్
నిశ్చలః||౨౦|| కలిసూచకమేవేతిమత్వాసస్తితమబ్రవీత్ ||౨౦|| శుకః|| స్నానాదినిత్యకర్మాణి రాజకర్మత్వభాజ్ఞానీ|
భవమోక్షోపయుక్తానినాత్రకార్యావిచారణా ||౨౧|| అధికార్యాదయోభిన్నా ఏవమిమాంసయోస్తయోః| తథాపి
విద్ధిరాత్యంత భిన్నా ఇతిమహీపతే ||౨౨|| అర్థిత్యాదిమతఃపుంసో వివేకాది పురస్సరైః | బ్రహ్మజ్ఞానాదిభిర్నైకైర్భ
వావిధిసతామ్మతం ||౨౩|| ధర్మశాస్త్రస్యభోగైక హేతుత్వన్నతుచిన్త్యతాం | స్వస్వవర్ణాశ్రమాచారై ర్నిత్యై
ర్నోక్షస్యసంభవాత్ ||౨౪|| స్వాశ్రమాచార హీనస్య నబ్రహ్మజ్ఞాన ముద్భవేత్ | నాపితత్సాధనాన్యాత్వవివేకా
దీనిసర్వధా ||౨౫|| శమాద్యంగతయాతేషాంస్వాశ్రమేచితకర్మణాం| సూత్రకృత్సత్వితాప్యహం వశ్యానుష్ఠేయ
తాంస్ఫటం ||౨౬|| బ్రహ్మజ్ఞానాచ్చవర్ధనేజన్మాన్యచ్చావచాన్యపి| సుమస్తబ్రహ్మవిజ్ఞానీస్వాచారాన్విపరిత్యజేత్||౨౭||
వేదాధీత్యాదిహీనోపపత్తాలోక్తేచ్ఛఏవవా| వేదోక్తోత్తమవర్ణ్యరాకర్మస్వస్యధీకారవాక్ ||౨౮|| జన్మమాత్రాద్వి
రక్తస్యా ప్యస్యమేభవవృత్తిషు| కృత్వోపనయనంపూర్వం శివోబ్రహ్మోప దిష్టవాక్ ||౨౯|| వర్ణాశ్రమసమేతైర్హి
నాథనైఃపూర్వసంజ్ఞితైః| వామదేవోభవద్భానీ పశ్చాదపిచకర్మకృత్ ||౩౦|| ఏవంసతిముముక్షోఃకా వర్ణాశ్రమనిరా
కృతః| జీవన్ముక్తస్యవాదేహావిముక్తిఫలసంభవాత్ ||౩౧|| పశ్చాద్భ్రష్టత్వవిజ్ఞానాదపిజీవద్విముక్తిగైః| కార్యత్వే
కర్మణాంసిద్ధకుతఃప్రాక్త్యాగవాన్నుప||౩౨|| భ్రాన్తిసిద్ధాఅపిభ్రాన్తా సత్యాంవర్తాదయఃపశ్యే| త్యక్తాశ్చేద్యస్యభై
శ్శేణసత్యాగీనరకంప్రశేత్ ||౩౩|| రజ్జుసర్పభయాక్రాంతో మూర్ఛితోమినుతేపిచ| రజతంబహు యస్యాస్తిశుక్రాత
స్యైవతద్భ్రమః||౩౪|| భయాభయేచసత్యేభ్యఏవేతినియమో స్తిన| మిథ్యామయేభ్యస్సాస్వప్నేభ్యస్తయోస్సాస్వనుభవస్థి
తేః ||౩౫|| మిథ్యాత్వమపిధర్మాణాన్నాత్మస్తముపపద్యతే| అవిదేహావిమోక్షాద్ధి కార్యత్వాత్సత్యతాంవిదుః ||౩౬||
బ్రహ్మేతిరాస్తితాబుధ్యాత్వత్వావర్ణాశ్రమాయది| ససద్యఏవనరకాప్రాప్త్యయాన్నాత్రసంచయః||౩౭|| బ్రహ్మై
కాస్తిత్వబుధ్యావా బ్రహ్మత్వానుభవేనవా| వర్ణాశ్రమాంస్త్యజన్విత్వా సప్యధఃపతనంప్రశేత్ ||౩౮|| చతుర్విధంబ్ర
హ్మచర్యం గౌరవ్యంషడ్విధస్తథా| చతుర్విధంవనస్థత్వంసన్యాసిత్వచ్ఛవడ్విధం ||౩౯|| శ్రుత్యావింశతినంభ్యేషుసం
ప్రాక్తేష్వాశ్రమేష్వపి| యథాసాకర్యమాసేనోయత్రకుతాశ్రమేసుఖాత్ ||౪౦|| సద్యోక్రమేణవాముక్తిం ప్రశేషం
సారబద్ధనాత్| ఏతమర్థమవిజ్ఞాయ నైరాశ్రమ్యాత్వతత్యహా ||౪౧|| సర్వేదేహాశ్రయావీవభోక్తా వర్ణాశ్రమా
అపి| నాహందేహాఇతిజ్ఞానా న్నాతివర్ణా శ్రమిభవేత్ ||౪౨|| బ్రహ్మైకత్వయోగాత్తుస్య దేహాదుత్థితఃపుమాక్|
ఉపసంపద్యతన్యోతిరతివర్ణాశ్రమీమతః ||౪౩|| వర్ణాశ్రమపరిభ్రష్టదైహాయుక్తమహర్నిశం| అజ్ఞానయోగంహస్తాహార
తివర్ణాశ్రమస్థాదాః ||౪౪|| అతివర్ణాశ్రమీనిత్యనిర్వాణమధిగచ్ఛతి| భ్రష్టవర్ణాశ్రమీనిత్యనరకానధిగచ్ఛతి ||౪౫|| తయో
ర్విభేదాజ్ఞానేన ప్రభ్రష్టంపూజయన్తియే| తేషాచ్చనరకప్రాప్తి ర్నాత్రసందేహకారణం ||౪౬|| తయోర్విభేదజ్ఞానేనవి
ముక్తంపూజయన్తియే| తేషాంవిముక్తికేవస్యాన్నాత్రకార్యావిచారణా ||౪౭|| యేనవర్ణాశ్రమాస్త్యక్తాస్సర్వేతైషు
ర్ధిపూర్వకం| భ్రష్టిత్యుచ్యతేసోయంసర్వధైవ బహిర్ముఖః ||౪౮|| యేనవర్ణా శ్రమాస్త్యక్తా స్సుప్రహస్తథశ్చ
వత్| ముక్తత్యుచ్యతేసోయంసర్వధాన్తర్ముఖోమహాక్ ||౪౯|| జీర్ణపగ్లానిశతో యథావృత్తా త్పుతన్తివై| వర్ణా

శ్రమాస్తథాయస్యగళస్త్యేషవిముక్తిభాక్ ॥౫౦॥ క్షధితాస్యపిజీర్యనే జీర్ణఃస్తాగివైయథా తథామప్తియమానాఅ
 ప్యాచారావీషముక్తిభాక్ ॥౫౧॥ వాఙ్మనఃకాయసంజ్ఞాని కరణానిరన్తరం । నిశ్చేష్టాస్యేవ యస్యస్య న్నాతీవర్ణా
 శ్రమీమతః ॥౫౨॥ వాఙ్మనఃకాయసంజ్ఞాని కరణానిరన్తరం । విషయేష్యేవవర్తనే భ్రష్టవర్ణాశ్రమీమతః ॥౫౩॥
 తిస్తాద్వన్తాశ్రమాచారవ్యక్తస్త్వంసర్వదాశృషా బ్రహ్మత్వైక్యమహాయోగ కర్తాణ్యాచరసాదరం * ॥౫౪॥

* ఇతితత్వసారాయణే కర్త కాణ్డస్య తృతీయపాదే వింశోధ్యాయః *

రాజాభగవం స్త్వన్ముఖాంభోబాచచ్ఛ్రితవ్యమఖిలంశ్రుతం తథాపికశ్చిచ్ఛ్రితవ్యోధర్మోస్తిమమనద్ధురో ॥౧॥
 త్నామియాబహవఃపూర్వేరాజ్యభోగేషునిస్పృహః పనంగత్వాతపోభిస్తైః పరాంగతిముపాగతాః ॥౨॥ అన్యేచిబహవః
 పూర్వేరాజ్యభోగేషుసంస్థితాః కాయక్లేశాదిరహితాస్తాంగతింసముపాగతాః ॥౩॥ ఇతివిశ్రుతమవైశ్రవన్మయానం
 శీయతేధువా కథంభవేద్గతిస్తుల్యాసరాగారాగయోర్భువి ॥౪॥ త్యాగేరాజ్యస్యరాజ్ఞస్సాన్యన్నమోయో భవన్దనాత్ ॥
 అత్యాగేచతదైవేతీత్రతిథాతివిచారణే ॥౫॥ శిష్టానాంపాలనార్థాయదుష్టానాన్నిగ్రహయన్ రాజానియమితోరాజ్యే
 సర్వజ్ఞేనోపకేహి ॥౬॥ తథాసతిస్వధర్మస్య త్యాగాదీకాపరాధతః ప్రజాపాలనహానేశ్వరాజాస్యాత్మాతకీభృశం ॥౭॥
 రాజ్యాత్యాగేతుకామాదిపారవశ్యాన్నచేతసి ఉత్పద్యేరన్వివేకాది సాధనానకథన్చన ॥౮॥ సాధనానావసుశ్చ
 త్తజ్ఞానయోగాద్యసంభవాత్ నమోహఃకస్యచిత్సిద్ధ్యేచ్ఛ కమోహాచివర్జనాత్ ॥౯॥ ఇతిరాజ్ఞోవచశ్చత్వాశుక
 స్సర్వాఙ్మకోవిదః మనీనాముత్తమఃప్రాహవాక్యంవాక్యవిదాంవరం ॥౧౦॥ శుకః రాజానామేవసనాగ్రీత్యేచపూ
 ర్వేవనంగతాః ఉభయేషాశ్చసంసారాద్విముక్తిస్సాన్యన్నరాధిప ॥౧౧॥ రాజ్యన్యక్త్వాపనంయావోరాజానన్దఉ
 త్తమం అకుర్వన్త్యుత్తేభ్యశ్చేచ్ఛరేయర్చ్యగయాదిభిః ॥౧౨॥ తదాలోకావనాభావాత్స్వధర్మప్రచ్యుతాన్యపాః
 పతీతాఇతిమన్తవ్యాస్తథాభావాన్తహత్రమాః ॥౧౩॥ వనంగతావిధాయైవ స్వస్యరాజ్యమరాజకం అసన్తఃప్రా
 గిహాంయోభాత్పాపినస్సృగ్ధ్రహీధుజః ॥౧౪॥ పుత్రేనిషీష్యహూధారం వైరాగ్యాదివిభూషితాః గత్వావనంతపస్త్రీవం
 కుర్వన్తముక్తిమాగతాః ॥౧౫॥ ఆత్మాతుల్యతయాపుత్రాఃప్రజాపాలనకర్తసుదుర్వృత్త్యావాభవేయశ్చేన్తసాపాప
 సమన్వితాః ॥౧౬॥ దృష్టమఖితిరేకేణపితౄణాన్తవతానహి మోక్షస్యప్రతిబద్ధస్సృతైపసానామ్మహాన్తనాం ॥౧౭॥
 తస్మాత్సన్యక్తరాజ్యాస్తేపరంవైరాగ్యమాశ్రితాః నైవపాతకీనశ్శంక్యా రాజన్యయశ్చతోగతాః ॥౧౮॥ అన్యేపాపమర
 ణాదాగ్రేమహాభోగసమన్వితాః అన్తర్వైరాగ్యసంయుక్తాముక్తాఃకేచిన్నసంశయః ॥౧౯॥ జీవన్ముక్తిపదంసిద్ధ్యదా
 జ్యేస్థీతిమతామపి విదేహముక్తిమాత్రస్యరాజ్యంహిప్రతిబద్ధకం ॥౨౦॥ జనకస్యమహీపస్యతదప్యాప్తంపరంపదం ఇ
 ఠికేవనమన్యస్తేరాన్యేషాన్తతథాభవేత్ ॥౨౧॥ విదేహముక్తిమత్పశ్చుతస్యరాజ్యేధికారతఃస్వతస్సిద్ధస్తదన్యేషాంపా
 నివ్రాజ్యంవినానతు ॥౨౨॥ తస్మామాన్యవిశేషాభ్యాం వైరాగ్యంద్వివిధమ్తథాఅద్యన్తదాన్తరంప్రకంబాహ్యాఞ్చిభ్య
 న్తరంపరం ॥౨౩॥ సామాన్యేనగ్రహేస్థిత్యా జీవన్ముక్తిపదంప్రజేత్ విశేషేణవనంగత్వావైదేహీంముక్తిమాప్నో
 యాత్ ॥౨౪॥ నవైవిదేహమోక్షస్యసర్వేషాంవనినామపి నియమోస్తివిరాగస్యమధ్యేవిచ్ఛిన్తిసంభవాత్ ॥౨౫॥ నచ
 విచ్ఛిన్నవైరాగ్యాఅపిరోగాదికారణాత్ యథేచ్ఛాచరసంపన్నాభవేయర్చిర్లాభయాత్ ॥౨౬॥ రాజ్యేచవస్తిము
 క్తాశ్చేన్తశ్చేయరథకానసం అదేహముక్తావీషస్యర్నాతకార్యావిచారణా ॥౨౭॥ బ్రహ్మజ్ఞానేనవిషయేదోషద్వ
 ష్టిపురస్కరం గృహస్థాశ్రమిణోవాన్యేయతయోక్తమముక్తిగాః ॥౨౮॥ బ్రహ్మయోగేనవిషయేయేజిహాసాపురస్క
 రం గృహస్థాయతయోవాన్యేతేహీజీవద్విముక్తిగాః ॥౨౯॥ బ్రహ్మనుభూతియోగేనవిషయత్యాగపూర్వకం సర్వా
 శ్రమవిర్ముక్తాస్తేవిదేహావిముక్తిగాః ॥౩౦॥ అన్తర్వైరాగ్యహీనానాంవిషయాంస్త్వజతామపి నదావిషిస్తచిన్తత్యా
 జ్యేహముక్తిఃప్రతా ॥౩౧॥ శ్రుతిస్మృతిపురాణానాం పూర్వేషామ్మహతామపి సాధనేషుసమస్తేషువైరాగ్యం

రమమ్మతం ॥౩౨॥ సహితైరాగ్యహీనస్యకరణానివసేష్యపి నిశ్చేష్టతాంప్రజేయైర్వై పరమోపశమప్రదాం ॥౩౩॥
జీవస్యసర్వాధ్యక్షస్యసన్నిహితేభిలాస్యపి చేష్టనేకరణాన్యేష జీవాబ్రహ్మేతరోనచ ॥౩౪॥ ఇతిజ్ఞాత్వామహాయో
గాన్నిశ్చేష్టస్యమహమునే సమభావముపేతస్యనభేదోపనగేహయోః ॥౩౫॥ రాజ్యేష్టితస్యస్వీ యేపిజనకస్యమహీ
వతేః అభిమానోభవత్కాపిపునర్జన్తప్రవోనహి ॥౩౬॥ యతేర్వనస్థితస్యాపి భరతస్యమృగేశో అభిమానోభ
వత్ప్రీతఃపునర్జన్తప్రదఃఖలు ॥౩౭॥ తస్మాద్భుద్ధిమతాత్యాజ్యోయత్రకుత్రస్థితేనవా అభిమానస్సమస్తేషుస్వీయత్వేనో
క్తవస్తురు ॥౩౮॥ పుత్రవిత్తకళతాద్విషభిమానోనకస్యచిత్ శ్రీయేతైవవినాదేహేస్వేభిమానస్యసంక్షయం ॥౩౯॥
వినాబ్రహ్మత్వభావంభి శతశోదేహశోషణైః దేహభిమానోనత్యాజ్య స్సదావాదోష దర్శనైః ॥౪౦॥ వినాబ్రహ్మ
త్వయోగేన బ్రహ్మభావోనసేత్యతి ! వినాబ్రహ్మత్వబోధేన సయోగచ్ఛనకస్యచిత్ ॥౪౧॥ సభోధచ్ఛనహి శ్రీమత్స
ద్గురోఃకృపయావినా కృపాచతస్యశుశ్రూషామహిమ్నానవిబోధ్యవేత్ ॥౪౨॥ తస్మాత్సర్వప్రయతేనముముక్షుర్జ
మాపుమా ॥ తత్సమస్యాదివాక్యార్థచేకింశరణంప్రజేత్ ॥౪౩॥ గురుశుశ్రూషయాకోపినాముక్తోమానవోభవాత్
గురుశుశ్రూషణంకర్త సర్వకర్తోత్తమంమతం ॥౪౪॥ శ్రీమత్సద్గురుశుశ్రూషా మాహాత్మ్యంభువిమానవః కోనువర్ణ
యితుంశక్తఃఫణిస్తోసోపినతుమః ॥౪౫॥ నియమాద్గురుశుశ్రూషాంశ్రద్ధయైవాచరన్నరః బ్రహ్మవిష్ణుమహాదేవైరపిసం
పూజ్యతేనదా ॥౪౬॥ గురుశుశ్రూషణానక్తస్తప్రహ్లాదస్యవధానయేత్ సూర్యాదయోపిభాస్యస్తే యేనతైర్భా
స్యతేనయేత్ ॥౪౭॥ గురుశుశ్రూషణానక్త నైవావతాచిదావిశేత్ స్వయన్తీక్యేతతద్దేహీ వ్యధికింభాన్క
రోపమః ॥౪౮॥ అశ్వమేధసహప్రాణివాజపేయశతానిచ గురుశుశ్రూషణస్యైవ కలాన్నాన్మనిషోదశీం ॥౪౯॥
సిత్యానాంయశ్శులంప్రోక్తం కామ్యారామపికర్తృణాం నైమిత్తికానాంతత్సర్వం గురుశుశ్రూషణాద్భవేత్ ॥౫౦॥
కతానాముగ్రతపసాంకాయక్లేశాదిరూపిణాం యశ్శులంప్రోక్తమజలం గురుశుశ్రూషణాద్భవేత్ ॥౫౧॥ జ్ఞానా
నామపియోగానాంశ్రుత్యుక్తానాభ్యయశ్శులం అనస్తవ్యయంసత్యంగురుశుశ్రూషణాద్భవేత్ ॥౫౨॥ గురుశుశ్రూ
షణేలోపకదాచిదభవద్యుః శుశ్రూషాధిక్యమేవస్యాద్వాయశ్చిత్రస్తునేతరత్ ॥౫౩॥ తస్మాత్సమస్తమత్సృజ్యసా
వధానేనచేతసా కుర్వీతగురుశుశ్రూషాంముముక్షుంపురుషోత్తమమ్

* ఇతితత్వసారాయణేకర్తృకార్థస్య తృతీయ పాదే పకవింశోధ్యాయః *

రాజా ॥ భగవన్యత్వయాప్రోక్తం గురు శుశ్రూష తాత్పర్యం సర్వకర్తోత్తమంకర్తృ బూహితత్వం
ప్రకారకం ॥౧॥ శుకః శ్రీగురో కరుణా నిధో స్సర్వజ్ఞస్య మహాత్మనః యద్యత్ప్రీతికరంకర్తతత్
శుశ్రూషామత్తతం ॥౨॥ త్రైసన్ధ్యోను నవ సాగరా గురోః పాదాం బుజ ద్వయే ప్రత్యహస్నియ చేదైవన
ప్రత్యోభవ మాదరాత్ ॥౩॥ కుటుంబ బావణా గ్ధానామనుస్థాన భృకర్తృణాం ఉక్తా నామ శ్యమ వ్రాణాం హి
తానాంభోగవిధయే ॥౪॥ కాయేన వనసావాచా యథాశక్తిభవైరపి వస్త్రైశ్చసూచవైర్యావై పాత్రైశ్చచి
వైదైరపి ॥౫॥ యథామధాభవేత్ప్రీతిస్స్వయ మితభారథా గురోరాచరణప్రోక్తంకర్తృశుశ్రూషణమృహత్
భోగానక్లిషోరణ్యతికంభోన్యైస్సద్గురోరపి ఉపయోగయనేవాయాంసకార్యాశుకదాచన ॥౬॥ భోగాపేయ
విహిరోపిసద్గురుశ్శిష్యకర్తృణాం నైతకైర్వైవైవకస్యాధిష్ఠ్యతై రాగ్యచిన్తనాత్ ॥౭॥ ఆకుర్వృగురుసేవాంహి
ప్రత్యహంకర్తైస్ప్రీతిః మస్తవ్యోమహిమంక్తప్రస్థితమప్రీతికంగురోః ॥౮॥ ధనోదయరచేద్యస్వభవన్నసమర్ప
యేత్ సవైరాగ్యమహిమార్థాన్నగురుప్రీతిభావనం ॥౯॥ తేనహస్రందదామితిదనకాఖ్యోమహిపతిఃయాజ్ఞవల్క్యై
గురుంప్రహదతిప్రసోదహస్రకం ॥౧౦॥ గోకామావయమేతేరియాజ్ఞవల్క్యైజగదదః సతేనవచసాతస్యావో
క్తమిత్వంవిదుర్యథా ॥౧౧॥ భగవన్యత్వసక్రహణేగ్రహణోద్గురుశ్శిష్యయోః అవశ్యసంభవేనజ్ఞానతాప్రొన్నయా

వ్యవే ॥౧౩॥ యశోశ్చేత్యంభవేతాదేయవ్యాయతదన్యయోః పతితాతాపుభాస్యాతాంజ్ఞానశాస్త్రాద్భూదూషితం
 ముత్యేర్వ్యావశేషత్యాన్నశిష్యేప్రీతికారణం ఇతివైవత్వయాశంక్యంశ్రద్ధాద్యైప్రీతినంభవాత్ ॥౧౪॥ సచప్రీతిర్హా
 ష్టస్యశిష్యేస్యాత్త్రిప్యహేతుకా ద్రవ్యారక్తింవిచిన్త్యేకాం శిష్యస్యేత్యుక్తమేవహి ॥౧౫॥ అథవాసద్గురుప్రీతిజనకో
 బాంధవీకనః బాధనీయోముముక్షోర్యద్విదితస్సాన్యత్సహస్థితేః ॥౧౬॥ సహవాసీనదాశిష్యోనజానీయాద్యదిన్వయం
 గుప్తప్రీతికకోపాయమ్మన్దరీక్యసమోక్ష్యతే ॥౧౭॥ యేనకేనప్రకారేభవబన్ధవిముక్తయే సహవాసీయశ్చిష్యేణ
 ప్రసాదస్సద్గురోర్భృతం ॥౧౮॥ గురుప్రసాదహీనశ్చేత్తీర్ణస్సాన్యధ్వవసాగరాత్ సనభోభక్షణేనాపితున్నివృత్తింక
 రిష్యతి ॥౧౯॥ గురుప్రసాదహీనశ్చేత్తీర్ణస్సాన్యధ్వవసాగరాత్ మరీచికాజలంపీత్యా సపిపాసాన్నివర్తయేత్ ॥౨౦॥
 గురుప్రసాదహీనశ్చేత్తీర్ణస్సాన్యధ్వవసాగరాత్ వినామహాషధాస్వాదంమహారోగాద్విమోక్ష్యతే ॥ ౨౧ ॥ గురుప్ర
 సాదహీనశ్చేత్తీర్ణస్సాన్యధ్వవసాగరాత్ సహచార్యాంవినాధావేత్సుదూరమపివేగతః ॥౨౨॥ గురుప్రసాదహీనశ్చే
 త్తీర్ణస్సాన్యధ్వవసాగరాత్ సనేత్రాభ్యాంవినాపశ్యేద్దూపాణిసకలాన్యపి ॥౨౩॥ గురుప్రసాదహీనశ్చేత్తీర్ణస్సాన్యధ్వ
 వసాగరాత్ సగాఢసుప్తికాలేపి సర్వాకామాంశ్చకామయేత్ ॥౨౪॥ గురుప్రసాదహీనశ్చేత్తీర్ణస్సాన్యధ్వవసాగ
 రాత్ సప్రతాపాద్యనపేక్షోస్తాద్గచ్ఛేల్లోకాన్తరాణిచ ॥౨౫॥ గురుప్రసాదహీనశ్చేత్తీర్ణస్సాన్యధ్వవసాగరాత్ సవి
 వాశవపూజాద్యైకైలాసంలోకమాప్నుయాత్ ॥౨౬॥ గురుప్రసాదహీనశ్చేత్తీర్ణస్సాన్యధ్వవసాగరాత్ సవినావిష్ణు
 పూజాద్యైరైషుద్ధంలోకమాప్నుయాత్ ॥౨౭॥ గురుప్రసాదహీనశ్చేత్తీర్ణస్సాన్యధ్వవసాగరాత్ సవినాబ్రహ్మపూ
 జాద్యైస్సత్యలోకమాప్నుయాత్ ॥౨౮॥ తస్మాత్తైకవల్యమోక్షాత్తీర్ణబుద్ధిమాక పురుషోత్తమః ప్రసాదంస్సద్గురోః
 పూర్ణంసాధనోత్తమమార్జయేత్ ॥ ౩౦ ॥ నిత్యాంశ్యవివేకాదిసాధనోత్పత్త్యనన్తరం సద్గురుప్రీతినంసిద్ధ్యైకుర్యాద్య
 త్నమత్సత్వేతి ॥ ౩౧ ॥ తత్వసుస్యాదివాక్యార్థస్తదాయతోహివిద్యతే అతఃప్రసాదయత్వాతంశోతష్య స్సతదాస
 వాత్ ॥ ౩౨ ॥ గురుప్రసాదవీజానికర్తాణియదిపాదరం నిత్యంకుర్వీతనియమాన్నరోజితకలిన్సహి ॥ ౩౩ ॥ ధూతప్రే
 త్వికాచాశ్చగురుశుశ్రూషణేరతం సమాలోక్యసలాయస్తేభితభీతాదికోదశ ॥ ౩౪ ॥ విదిత్వాతత్కథాన్యాదాశాస్త్రో
 త్తానిగురోస్సుధీః సర్వస్వమర్పయేత్తస్మైపాదప్రణామిపూర్వకం ॥ ౩౫ ॥ వశ్చాత్తదాజ్ఞయాకుర్యాద్భోజనాద్యపిచా
 త్తనః యదుచ్ఛిష్టంపురోదాశసమంభోజ్యంవిధీయతే ॥౩౬॥ గురవేసవికారాణాం దేహదీనాంసమర్పణాత్ నిర్వి
 కారంహినిర్వ్యంధ్యంపరంబ్రహ్మపలభ్యతే ॥౩౭॥ ఆదానద్గూసంపన్నంగురుస్సత్వాయధాః ౩౮ ॥ శుశ్రూషాన్యధ్య
 కాలేదేద్యైకోభూద్గురుణోధికః ॥ ౩౯ ॥ తతస్తంసంపరిభ్యజ్యగురుమన్యంసమాశ్రయేత్ కృతపూర్వస్యవైభవ్యంన
 హిశుశ్రూషణస్యవ ॥ ౪౦ ॥ శాస్త్రోక్తలక్షణాపేతస్థరాచారమసత్తమం శుశ్రూషేత్సద్గురుమ్ త్వాయది శిష్య
 మధఃపలేత్ ॥ ౪౦ ॥ శాస్త్రోక్తలక్షణాపేతంసదాచారంసదుత్తమం శుశ్రూషేచ్ఛ్రద్ధయానిత్యంసద్యోనిశ్చేయం
 వ్రజేత్ ॥౪౧॥ తస్మాద్వద్యదిహేష్టంస్యాదాత్తనస్తత్తదాదరాత్ సద్గురోరర్పయేద్ధీమాన్తుముత్సర్జ్యవబన్ధనాత్ ॥౪౨॥
 అసన్తంస్వాశ్రమాచారరహితస్తత్తదేష్టితం కేదిన్త్యాగురుంహస్తస్యజప్తిరవిణంన్యధా ॥ ౪౩ ॥ అసచ్ఛుశ్రూష
 యాదుష్టచరిత్రంకామమోహతః మహాపాపవశాత్సద్యోరౌరవన్నరకంవ్రజేత్ ॥ ౪౪ ॥ పురాహిసంభవో నామక
 శ్చిచ్ఛాగ్రిహ్మణస్తమః సాత్వికాచారసంపన్నశ్శ్చ శిష్టైర్మత్త్యుక్తవర్తనా ॥ ౪౫ ॥ విక్షిప్తచిత్తస్సంసారే వైరాగ్యం
 తీవ్రమాశ్రితః తురీయాశ్రమమశ్యేత్యజ్ఞానయోగాదివర్జితః ॥౪౬॥ కుటీచకాటికపశ్చౌపిపరిత్యజ్యాశ్రమాన్సమాత
 అవధూతాశ్రమంషష్ఠంసమాశ్రిత్యమహత్తమం ॥౪౭॥ పృత్తిమాజగరింశ్రేష్ఠాండుస్సాధ్యాభ్యసమాశ్రితః కచ్ఛేత్కా
 లన్నిరాయాధశుష్కవైరాగ్యవాక్యయతి ॥౪౮॥ శిష్యవగ్దాన్తేచ్ఛురైవ్యవహరైకతత్పరః యదాభవత్తదాశ్చిచ్ఛా

బౌద్ధస్తంభాయాద్విజః || ౪౯ || బాణః | సద్గురోత్సక్తసంసారబద్ధనస్త్యంమహత్తమః | త్వద్వర్చనాత్కృతార్థోస్తి
పూర్వపుణ్యబలోద్ధితాత్ || ౫౦ || తథాపితవశుశ్రూషాంజ్ఞానయోగాదికారణం | కర్మమిచ్ఛామిదేయాజ్ఞాశిష్యస్య
కృపయామమ || ౫౧ || ఇతిబాణవచశ్చ | శ్వానంభవస్సబహిర్ముఖః | అస్తప్తస్త్రిముపేతోపబహిరాహస్యధావచః || ౫౨ ||
సంభవః | శుశ్రూషయామేకింసౌవ్యశ్యక్తదేహభిమానినః | భోగవాఞ్ఞోవిహీనస్యసర్వసంగవివర్జితాత్ || ౫౩ || త
థాపితవసాఫల్యసిద్ధ్యేకేవలమద్యతాం | అంగీకరోమితత్త్వాత్థంబోధయామిచతేతుణు || ౫౪ || సర్వవేదాన్తసిద్ధాన్త
భూతంబ్రహ్మపరాత్పరం | అరూపమద్వయన్నిత్యమవాత్సనసగోచరం || ౫౫ || తదేకమేవసత్యంస్యదహమస్తితదే
వచ | దేహేన్ద్రియాదికంసర్వంకల్పితంగజ్జనన్యవత్ || ౫౬ || త్వద్భుశిష్యమహాభాగతద్బ్రహ్మసీనసంశయః | విచా
ర్యమాజేదేహాదివైరాగ్యన్నిష్ప్రియోజనం || ౫౭ || మిథ్యాశ్యబుద్ధిమాత్రేణమృతేత్యత్వసంభవాత్ | మృతోపమర్ద
నేకస్యకింఫలంప్రాప్యతేవద || ౫౮ || తస్మాద్వర్ణాశ్రమాచారైర్విధ్యాదేహాశ్రయైర్మమ | తవవాప్రావణీయన్నకిచ్చిద
ప్యస్తిసత్తమః || ౫౯ || వర్తావహేయథేచ్ఛన్తుశాస్త్రోక్తవిధివర్జితా | యద్యద్భోక్తవ్యమాభాతితత్రతత్రనిరంకుశా || ౬౦ ||
ఆవయోఃకోనుబాధోస్తిపుణ్యపాపైరసంగయోః | కర్మకాణ్డోహివిధ్వస్తస్సమూలస్వాత్మబాధతః || ౬౧ || ఇతిసిద్ధిత్య
తాగ్రామపత్తనస్థాజనాబహూః | వశీకృత్యోపదేశేనవిషయైకరతాశయా || ౬౨ || త్యక్తవర్ణాశ్రమాచారాని
షిద్ధకోపసేవినా | చేరతుఃపశువత్కార్యాకార్యభేదవివర్జితా || ౬౩ || దేహవసానసమయేతయోస్తుగురుశిష్య
యోః | సాక్షాదభ్యేత్యకతినభాషణాయమకింకరాః || ౬౪ || పాతైరాకృత్యస్యస్థానంబద్ధాయమసన్నిధిం | అశక్తస్త్వి
త్రగుప్తోభూత్వాపసంఖ్యావచస్యపి || ౬౫ || భటానాజ్ఞాపయామాసయమఃకుద్ధఇదంస్యప | యావన్తోనరకాన్సన్ని
మగ్నోకేపాపినాంకృతే || ౬౬ || యూయంప్రవేశయన్తోమూస్తేరన్తర్యేణపాపినా | మర్దయధ్వందయాలేశంవినైవా
చన్ద్రితారకం || ౬౭ || ఇతివైవస్వతస్యాజ్ఞామనుస్మత్యభటాన్తథా | మూఢాసంభవజాతాభ్యాగురుశిష్యౌదురాశ
యా || ౬౮ || అద్యాపిక్లేశయన్త్యేవరౌరవాదిషుభూపశే | గురోరసంగవిజ్ఞానఫలమేవంబభూవహః || ౬౯ || శిష్యస్యా
సద్గురుశ్రద్ధాశుశ్రూషాదిఫలన్ద్విదం | ఉచితంహిశ్రుతిస్తృత్యోర్నిర్జితంధరణీవతే || ౭౦ || తస్మాదసద్గురాశ్రద్ధాంవి
హాయైవసమూరతః | సద్గురాశ్రద్ధయానిత్యంశుశ్రూషామాచరేత్సుధీః || ౭౧ || శుద్ధ్యైవిముక్త్యైవభవేన్నిదానశిష్య
స్యసాధోర్గురుపాదసేవా | ఇతిహవిజ్ఞాయకరోతీసేవాంయస్సద్గురోర్నిత్యమయంహిధన్యః || ౭౨ ||

* ఇతితత్వసారాయణే కర్మకాణ్డస్య తృతీయపాదే ద్వావింశోధ్యాయః *

రాజా || భగవన్సద్గురోశ్రీమన్నాపన్నార్పహరప్రభో | అవ్యాజకరుణాసిన్ధోతుభ్యంసస్తునమాంసిహే || ౧ || స
ర్వవేదాన్తసారాంశాంశ్చ | శ్వాహంత్యస్తుభాంబుజాత్ | ఆత్మానఃకృతకృత్యత్వమ్మన్యేనిస్సంశయంహృది || ౨ || అతః
పరన్నజానామిశోతవ్యంపురుషార్థదం | తథాపియదివిద్యేతయతి-శ్చిత్తప్రసీదమే || ౩ || ఇత్యుక్తావినయోపేతంబ
ద్ధాజ్ఞలిపుటంస్యపం | సశుకోమునిశార్దులఇదంవచనమబ్రవీత్ || ౪ || శుకః || రాజన్వక్తవ్యమఖిలం మయోక్తన్నా
త్రసంశయః | తథాపికిచ్చిద్వక్తవ్యంరహస్యమవశిష్యతే || ౫ || వత్సమాణమిదన్తుభ్యంస్వానుభూత్యేకసాధనం | నవా
చ్యంయస్యకస్యాపిగుహ్యేద్గుహ్యతమన్వయా || ౬ || సర్వేషాంభృతహస్యానాంరహస్యంపురుషార్థదం | నాస్తికాయన
వక్తవ్యంప్రాప్తేపిప్రాణసంకటే || ౭ || జ్ఞానపాషణ్డినఃకేచిద్యోగపాషణ్డినఃపశే | కర్మపాషణ్డినస్తేషాం వాచ్యంస్య
ప్రేషితవ్యయా || ౮ || సర్వలక్షణయక్తాయబ్రహ్మవిద్యావతేసతే | శిష్యాయాపిపరీక్ష్యేవవక్తవ్యంమహదుత్తమం || ౯ ||
కార్యంవాకార్యమిత్యేవంసర్వేషాంవిదుషామపిసంశయోత్పదకంకర్మయత్తద్గుహ్యతమంతతః || ౧౦ || తద్వదామిశ్రు
ణుస్వాద్యసావధానేనచేతసా | యస్యశ్రవణమాత్రేణసర్వజ్ఞస్త్యంభవిష్యసి || ౧౧ || యానియానిశ్రుతిస్తృత్యోర్నిర్జి

ద్దానిమహాన్త్యపి! పాపానిలోకోఽకృతయేకార్యాణివిబుధైరపి || ౧౨ || వస్తుతస్తానిపుణ్యానిభవన్త్యథాన్తరాత్ర
యాత్! స్థూలదృష్టేస్తుపాపానితానిభాన్త్యవివేకినాం || ౧౩ || పాపవద్భాసమానైస్తైపుణ్యకర్తృభిరుత్తమైః! కర్తా
రస్సాన్వీకృపునన్త్యర్యాకలోకాంశ్చపరమామృతాత్ || ౧౪ || బ్రహ్మహత్యాంహరశ్చక్రభూణహత్యాం హరిస్తథా
అసన్త్యమవదద్భ్రష్టా సురేన్ద్రఃపరదారహృత్ || ౧౫ || రామోకార్షీన్ద్రాత్పుహత్యాంమృకణ్డతనయోమునిః | పితృహ
త్యాంగురూక్ధీష్టప్రముఖానర్జునోహనత్ || ౧౬ || ఏవంవిధానిపాపానికుర్వన్తోన్యేపినత్తమాః|పరన్నిశ్చేయసంప్రా
ప్తాస్తారయన్తఃపరానపి || ౧౭ || మహాపుణ్యేష్వపిహౌక్తబ్రహ్మహత్యాదికర్తృసు|మహాపాపత్వమాశంక్యకేచిత్సాత
కినోభవత్ || ౧౮ || ధీమతామగ్రగణ్యోవిభీతఃప్రాగర్జునోబలాత్|చోదితోహరిణాసాక్షాద్గురుహత్యాదికర్తృసు|| ౧౯ ||
తానికృత్వాకృతార్థోభూన్నానుతిష్ఠేతతానిచేత్ | విహితత్యాగతస్సద్యఃప్రత్యవాయాభవేష్ఠలు || ౨౦ || అతఃపుణ్యమ
పుణ్యంవాబహులోకోపకారకం | అవిచారైవకర్తవ్యంధీమతాకర్తృసత్వరం || ౨౧ || రావణప్రముఖాస్తేచరాక్షసా
వదపారగాః | శ్రీరామేణహతాస్సర్వేబ్రాహ్మణాః|అగ్నిహౌత్రిణః || ౨౨ || తేషాంవధైస్తుసర్వేపిమనుష్యాబుషయ
స్సురాః | బ్రహ్మదికీటచర్యన్తాఃప్రాణినో రక్షితా భృశం || ౨౩ || స్వవర్ణా త్రమధర్మాణాం యద్యదేవమ
బాధకం | పాపకర్తో చ్యతేతత్తల్లోకార్థం సుకృతం మహత్ || ౨౪ || జీవన్ముక్త వరస్యా పిహ్యేతత్క
ర్తవిధీయతే | ఆదేహపాతాత్సాక్షాదాదినిత్యకర్తృయథా నృప || ౨౫ || అనాదివాసనా రూఢా మఘబు
ద్ధిఃపథాదిషు | యఃపరిత్యజ్యధీరాత్మాప్రవర్తేత సముచ్యతే || ౨౬ || అన్యచ్ఛప్రాణిహింసాదికచౌరం కర్తృత్వచి
త్త్సలే | యాగాదేరితరత్రాపిముముక్షాణాంవిధీయతే || ౨౭ || సింహవ్యాఘ్రగజాదీనాం వధైఃకాననవాసినః | ఋ
షయోఽప్యగయాలోత్రైః పాల్యాభూపాలపుంగవైః || ౨౮ || నిద్రాదివిషయానన్దవిచ్ఛేదేచన్మణామహా | మన్యస్తేపాప
మిత్యేకేపుణ్యమేవనిచారణే || ౨౯ || ధర్మహేతోర్ధనత్యాగం కారయన్త్వింశయాపుమాన్ | పుణ్యవాసపిపాపీతేహ్య
తేచానిచారతః || ౩౦ || భిషజస్సుహృదశ్చాన్యే స్వీయప్రాణాత్యయేష్వపి | అభత్యభతణం పుణ్య మపిపాపంవిదుర్జ
నాః || ౩౧ || విద్యార్థంచాలశిక్షాయాంగురోఃపాపంయథావిద్యుః | తపోభిరాత్మసంక్లేశేతథైవాన్యేజడాశయాః || ౩౨ ||
సన్న్యాసగ్రహణేపుణ్యమపిదారవిసర్జనాత్ | మన్యస్తేపాపమిత్యేకేహస్తార్థాదర్శినస్తథా || ౩౩ || శివోహమిత్యభేదో
క్తింశాస్త్రీయామపికేచన|వదన్త్యయక్తాన్నేర్దుణ్యమజానన్తఃపరాత్మనః|| ౩౪ || కర్తృత్వనాశనన్నిత్యసమాధిస్సిద్ధికల్ప
కం | మన్యస్తేకేచిదల్పభూః కర్తృయాగాదివత్సరే || ౩౫ || ఏవంశ్రుతిస్తృతిప్రోక్తాధర్మాపుణ్యతమానపి | ప్రతిషి
ద్ధాన్నిహీనాంశ్చమన్యస్తేబుధశబ్దితాః || ౩౬ || తేషామకృష్ణవిదుషా మృన్తానాం సన్త్యజన్వచః | సదాచార్యవహో
ద్వారాజానీయాద్విహితాన్వరాన్ || ౩౭ || పాపవద్భానిభానస్తేకర్తృణ్యగ్రేస్వచేతనః | తాన్యస్తేవీత్యపుణ్యాబుధ
స్తుష్యతివిస్తయాత్ || ౩౮ || పుణ్యవద్భాని భానస్తే కర్తృణ్య గ్రేస్వచేతనః | తాన్యస్తేవీత్య పాపాని బుధస్తుష్యతి
విస్తయాత్ || ౩౯ || అసాధుమపిమన్యస్తే సాధుమారంభతోజడాః | విబుధాస్సాధుమష్ణేకే సాధున్నహ్యే ఫలోద
యాత్ || ౪౦ || ఆదౌపుణ్యవదాభాన్తియే ధర్మాస్తేవసానతః | భవేయురేవపాపానీ త్యేషోస్త్రినియమోనచ || ౪౧ ||
ఆదౌపాపవదాభాన్తియేధర్మాస్తేవసానతః | భవేయురేవపుణ్యానీ త్యేషోస్త్రినియమోనచ || ౪౨ || యథాపుణ్యేషు
పాపత్వమ్మన్యస్తేమూఢచేతనః|తథాపాపేషుపుణ్యత్వమ్మన్యస్తేతేజడాశయాః|| ౪౩ || శ్రుతిస్తృతిత్వకధర్మాణామష్టే
వన్ధర్మహీనతాం | జానన్బుధఃకథంస్వేచ్ఛంధర్తమన్యశ్చరే త్యజేత్ || ౪౪ || తస్మాద్విశేషవచనైశ్చోత్తైస్సాన్తైశ్చసం
యుతాత్ | ఆచార్యాదుత్తమాత్ప్రజ్ఞాంలభేద్యస్సవిముచ్యతే|| ౪౫ || ఇత్యుక్తమేతంధూపాలరహస్యాగ్రమ్మయాభవాన్
సవిస్తరతుకస్యాపినవదత్వితరన్యచ || ౪౬ || ఇదంగుహ్యతమంప్రేక్షమామయాపోక్తన్తవాధునా|నవాచ్యంయన్యకస్యాపి
త్రిరైవశపథయామ్యహం || ౪౭ || అతీనూత్నధియోమేవ ధర్మోయంపరమార్థతః | ప్రతిభాసేతనాన్యేషాంకస్తాద్భో

~~~~~

ప్రమితీర్యతే ||౪౮|| సర్వసాధారణ త్వేన బూయా శ్చేదిమముత్తమం । మోక్షధర్మ మవిద్యాంస సేహ తాస్మ్యైస్త్వ
యాధ్యువం ||౪౯|| తేనత్వమపిపాపీయాభవిష్యసినసంశయః । తాదృశస్యతవాప్యేష దేశికస్యామహ న్నథా ||౫౦||
తస్మాద్గోప్యతమంధర్మ మముమ్మనసిభూపతే । అవధార్యభవాంభోధేస్తీర్ణోభవమహామతే ||౫౧|| జీవన్ముక్తిపదంవాగ్రి
ప్రోప్యాత్తధర్మ మనుత్తమం । పాలయన్నేవపురుషో వైదేహీమ్నుక్తిమాపుయూత్ ||౫౨|| వాఙ్మోహీనోపివైదేహ్య
మపునర్జన్మసిద్ధయే । ఆత్మధర్మరతోవిద్యా యోగీవాన్యాన్నసంశయః * * * ||౫౩||

* ఇతితత్వసారాయణేకర్మకాణ్డస్యతృతీయపాదేత్రయోవింశోధ్యాయః *

రాజా|| భగవత్సద్గురోపుణ్యేపాపత్వంస్థూలదర్శినః । మత్వానకృతకృత్యా ఇత్యేషార్థోవగతోమయా ||౧||
యదుక్తంపుణ్యతాంపాపేమత్వావైతాదృశాజనాః । నకృతాథాఇతిత్వస్యనార్థజ్ఞానా మితంవద ||౨|| ఇతిపృష్టోద
యాసిన్ధుస్సశుకోమునిపుంగవః । రాజానమబ్రవీజేవం గురుభ క్తశిరోమణిం ||౩|| శుకః || అన్యవగ్తాశ్రమోక్తానిస్వని
షిద్ధానిదుర్ధియః । కేచిత్పుణ్యానికుర్వన్తి కర్తాణిహిమహీపతే ||౪|| చాగ్రహ్ణాణికురుతేపూర్తం పుణ్యంఖాతాదిలక్ష
ణం । తపాంసికురుతేశూద్రఃకృషింవైశ్యఃకరోతిచ ||౫|| వాణిజ్యంకురుతేక్షతామోహాద్యాజయతీతరా । అధ్యాప
యతివేదాంశ్చప్రతిగృహ్ణాతివైక్వచిత్ ||౬|| చాగ్రహ్ణాణోయతిరప్యాత్త ప్రతిషిద్ధానవిశ్రుతాః । తీర్థక్షేత్రోత్సవాబా
హ్యైకధర్మానేవానుతిష్ఠతి ||౭|| పుణ్యాధికత్వబుద్ధ్యాన్యే వైదికాలపితాన్త్రికాః । తస్త్వముద్రాంకనాదీనప్యహూధ
ర్మాప్రకూర్వతే ||౮|| ద్రవిణంబహుశూద్రేభ్యః ప్రతిగ్రహ్యద్విజోభువి । యజ్ఞాకరోతివేదోక్తాపుణ్యలోకేచ్ఛయా
త్తనః ||౯|| ముష్టైర్ధనాదిభిఃకేచిద్యజ్ఞ దానాదికాక్రియాః । కుర్వతేప్రేతకృత్యజ్ఞా పుణ్డ్రధారణ పూర్వకం ||౧౦||
అహింసాపరమోధర్మ ఇతిమత్వామహీపతిః । అహింసంశ్చీరవగ్దాన ప్యాప్తోత్యేవాఘసచ్చయం ||౧౧|| సమబుద్ధి
స్సమస్తేషుపాగ్నిషుశ్రుతిసమ్మతా । ఇతిమత్వాపితుశ్చాగ్ధే వృణుతేహానురాపినః ||౧౨|| యతిపూజామహాత్మపుణ్య
మితిమత్వాజడాశయః । వగ్తాశ్రమచ్యుతముక్తాభంభక్త్యోపాస్తేయధావిధి ||౧౩|| బ్రహ్మజ్ఞానేనముక్తిస్సాగ్నిదితిమత్వా
గురోర్ముఖాత్ । సుషుప్తంవాప్యరూపంవా బ్రహ్మజ్ఞాత్వాసతత్యధః ||౧౪|| యోగేనైవపరాముక్తిరితిమత్వాస్వభే
దతః । ధ్యానయోగచ్ఛరణభూయ స్సంసారేబద్ధ్యతేనరః ||౧౫|| ఏవంపాపేషుపుణ్యత్వం మత్వాకేవ నమోహతః ।
భ్రష్టవర్ణాశ్రమాచారాభ్రమ నిభవకాననే ||౧౬|| అతఃపుణ్యానిసర్వాణి పాపానిచమహామతిః । విచార్యనిపుణంకుర్యా
త్త్యజేత్వాచార్యశిషీతః||౧౭|| పుణ్యపాపవిచారోనవిద్యేతేఫలాభలేముక్త్యవిచార్యతేబ్రహ్మేత్యేవమ్మన్యేతదుర్మతిః||
బ్రహ్మజ్ఞానవతోప్యత్రపుణ్యానుస్థానతఃఫలం । అఫలజ్ఞాననుష్ఠానా ద్భన్తమోక్షోహిసిద్ధ్యతః ||౧౮|| నచస్వధర్మాను
ష్ఠానవిహీనఃకోపిసాధకః । కుర్వీతబ్రహ్మజ్ఞానాం కుర్వన్మపివ మోక్ష్యతే ||౧౯|| ఇదంపుణ్యమిదంపాపమిజ్ఞానవివర్జి
తః । నిద్దుష్టస్వాశ్రమస్థత్వాసంభవాత్పతితోభవేత్||౨౦|| అధర్మగూఢధర్మజ్ఞధర్మగూఢమధర్మకం । జ్ఞాత్వానుష్ఠేత్
ధర్మంహిముచ్యతేభవబద్ధనాత్||౨౧|| శ్రుతిస్త్వైపురాణేతిహాసాగమనమాఖ్యకం । ప్రమాణపల్లకంయచ్చతద్విచా
ర్యమ్ముముక్షుణా ||౨౨|| తేషుశ్రుతిస్వతన్త్రాగ్ర్యా త్సర్వమానోత్తమోత్తమా । అన్యానితద్విరుద్ధాని పరిత్యాజ్యాని
దూరతః ||౨౩|| శ్రుతివాక్యావిరుద్ధానిశ్రుత్యర్థోద్బలకానిచ । శ్రుత్యుపన్యాసవాక్యాని పరిగ్రహ్యణేచాన్యతః ||౨౪||
స్త్పతిఃప్రమాణంసంగ్రహ్య యథాశ్రుత్యనుసారిణీ । తథేహ సస్సంగ్రహ్యసన్నిహిత్యనుసారవాక్ ||౨౫||
తథాపురాణమప్యన్యదితిహాసానుసారవత్ । తథాగమఃపురాణానుసారీపల్లమిష్యతే ||౨౬|| ఏతేషుతుప్రమాణేషు
ధర్మాధర్మాచపల్లసు । తేబ్రహ్మబ్రహ్మణీసమ్యక్ప్రోచ్యేతే నాశ్రసంశయః ||౨౭|| అధర్మంధర్మసంయుక్తంధ
ర్మజ్ఞోధర్మసంయుగం । బ్రహ్మచాబ్రహ్మసంయుక్తమబ్రహ్మబ్రహ్మసంయుతం||౨౮|| అహురస్పష్టవాక్యానితద్గతా
న్యేవకాచిత్ ||౨౯|| ఇదంధర్మధర్మగోచరేదగతుమాన్యతే ||౩౦|| స్మార్తాభిఖ్యా జనాఃకేచి చ్ఛాస్త్రనిర్ణయవద్ధ

నాత్ । వేదేపితాన్త్రికాధర్మస్సన్ద్రిత్యాహుర్నతాశయాః ॥౩౧॥ కేతర్నితాన్త్రికావేద ఇతిప్రశ్నేవదన్తిత్ ।
శాస్త్రోపపదోవాక్యైః కుశధర్మస్థితేరితి ॥౩౨॥ సురాయుష పలాదీని దుర్భ్రవ్యాని హితాన్త్రికాః । శాక్రావన నిషేధ
స్తేనతుస్సార్థాః దాచన ॥౩౩॥ అతశ్చక్రిత్యస్తవాక్యేషు తస్త్రివాక్యానికానిచిత్ । యథాత్యాక్యానివ రస్తేతథా
న్యానిచ కానిచిత్ ॥౩౪॥ బృహజ్జబాలవాక్యాని శైవతన్త్రానుసారతః । భస్మత్రిపుణ్ణివిషయాన్యాహుస్త్యాజ్యాని
దుద్ధియః ॥౩౫॥ తేషామిదంసమాధానం ప్రోచ్యతేశ్రుణుసాదరం । యచ్ఛ్రుత్యాతేవిదుస్సార్థవేయుశ్చైత్రినాం
వరాః ॥౩౬॥ తస్త్రిహవేదసంబద్ధోభవేన్నతుకియానపి । వేదేషుతన్త్రసంబద్ధోవేదానాన్నిర్మలత్యతః ॥౩౭॥ శాస్త్రో
పనివదస్తానివాక్యానితుకథచ్ఛన । వామశాక్తప్రమాణాని నమస్తవ్యానినన్తమైః ॥౩౮॥ మధుమాంసాశనానాస్తుక్ష
త్రియాణాంద్వివంశినాం । వైదికానామసుప్తేయప్రమాణానీతినిశ్చయః ॥౩౯॥ రామకృష్ణాదయఃపూర్వే త్త్రియా
వైదికోత్తమాః । మధుమాంసాశనావీవ విశ్రుతాస్తేనతాన్త్రికాః ॥౪౦॥ బ్రాహ్మణస్యపిద్ధత్వా దశ్రోతంస్యాజ్ఞా
రాదీచేత్ । అశ్వమేధాదయోయాగా అశ్రోతాఇత్యశోభనం ॥౪౧॥ బృహజ్జబాలవాక్యోక్త భస్మధారణకర్తృకు ।
సర్వేషామవిశేషేణ వర్జినాంవిహితంశుభం ॥౪౨॥ ప్రేతకృత్యానికార్యాణిభన్తధారణపూర్వకం । ఇతినాహయతో
రుద్రస్తతోనాస్త్యాగమశ్శ్రుతౌ ॥౪౩॥ శ్రోతంబాధ్యేతవాక్యంచే ద్యేనకేనాపిభూపతే । స్సార్తేణాన్యేనవాక్యోమ
తురైఃతుణ్ణస్తదా భవేత్ ॥౪౪॥ వేదైరపినబాధ్యేతవేదాన్త వచనమ్మహత్ । తథాసతికథంస్సార్తేర్బాధ్యేతవచ
నైఃపరైః ॥౪౫॥ తస్సాత్సర్వప్రమాణానాంప్రమాణేశ్రుతిమస్తకే । దోషగర్భోపిమస్తవ్యోనక్యచిద్విబుధోత్తమైః ॥౪౬॥
యదిన్నతివిరుద్ధత్వా ఘృతిస్త్యాజ్యేతిమన్యతే । పాదుకానసుసారీతి పాదంఛి వ్యాత్సవైతదా ॥౪౭॥ శ్రుత్యంతోక్తేషు
భర్తేషుయస్యభక్తిర్నజాయతే । సాంకర్యన్తస్యన్త్యతా ష్యసుమేయంవిపశ్యతా ॥౪౮॥ అసత్ప్రమాణగ్రహణాత్స
త్ప్రమాణనిరాకృతే । యత్పాఞ్జాయతేతస్యనకదాచననిష్కృతిః ॥౪౯॥ వేదాన్త దూషకాస్తాన్తంస్తాన్త్రికాం
శ్చవహీసతిః । నిర్దయమ్మర్దయేన్మాత్థం శ్చోరానివసమస్తతః ॥౫౦॥ సన్ధ్యావన్తనకర్తాపి ప్రేతకృత్య సమచ్ఛరత్ ।
స్సార్తోవిభూతిరహితః ప్రేతవద్ధ్యశుచిస్సదా ॥౫౧॥ తిర్యక్తిప్రణ్ణివాదీతు వేదభాగో ఖలస్యచ । ప్రవృత్తోస్త్యవి
శేషేణవర్జస్త్యాప్యాశ్రమస్యచ ॥౫౨॥ తత్రకస్యనిషేధోక్తింబూరియాద్విషయభేదతః । అతోనభన్తకేనాపి త్యాజ్య
న్నిశేయసాద్ధినా ॥౫౩॥ దైవికంపైతృకశ్చాచ్యంయద్యతరక్రమశాస్త్రౌతా । ప్రోచ్యతేతత్తదఖిలంభస్మధృత్వాసమా
చరేత్ ॥౫౪॥ భస్మధారణహీనశ్చేతరక్రమర్వీతకిచ్చన । స్వస్యాభిచారకృష్ణేయస్సన్తాపశదోనరః ॥౫౫॥ శైవా
గమస్తవిషయాబ్రహ్మజ్జబాలశీశ్రుతిః । శాక్తాగమస్తవిషయా త్రిపురాశ్రుతిరిత్యపి ॥౫౬॥ పదద్భ్యస్తాన్తర్లోకభ్యోవ
క్తవ్యాస్త్యాత్సరైస్తథా । వాసుదేవశ్రుతిర్విష్ణుతన్త్రస్త్రివిషయేతిహి ॥౫౭॥ తదానస్సార్తసంజ్ఞానాంజనానాంపుణ్ణి
ధారణం । కర్తున్నైవావకాశోస్తి సర్వధాభరణేపతే ॥౫౮॥ తస్సాచ్ఛ్రుత్యసురోధేన భస్మవాభస్మసంయుతాం
గోపింవాస్వకులాచార మనుస్మత్యవిధారయేత్ ॥౫౯॥ యఃపూర్వోక్తప్రకారేణ శ్రోతయాసూక్ష్మయాధియా । పు
ణ్యపాపవిచారేణ స్సాత్సన్తపస్సముచ్యతే ॥౬౦॥ జ్ఞానపాపజ్ఞేనశ్చాన్యేయోగపాపజ్ఞేనోజనాః । పుణ్యపాపవిచారేణవి
నాభ్రష్టాపతన్త్యధః ॥౬౧॥ విచారజనితజ్ఞానమాత్రాన్తుక్తభవావయం । పుణ్యాఘచర్చయాకిన్నఇతియోగినిఉద్ధతాః ॥౬౨॥
ఆధారజ్యోతిరాలోకమాత్రాన్తుక్తభవావయం । పుణ్యానివర్చయాకిన్నఇతియోగినిఉద్ధతాః ॥౬౩॥ ఉభయేభ్యోప
రేపూర్ణబ్రహ్మత్వైక్యానుచిన్తనాత్ । పుణ్యాఘచర్చయాయుక్తాముచ్యన్తేజ్ఞానయోగినః ॥౬౪॥ ఏతేమహాన్తశ్శాస్త్ర
శ్చస్థాచారసమన్వితాః । సద్యోముక్తావిరాజన్తేశ్రుత్యన్తేకాత్మజీవనాః ॥౬౫॥

* రాజా * భగవాన్ సద్గురో శ్రీమన్న పారకరుణానిధే । వేదవేదాంతసిద్ధాంతరహస్యాద్ధాత్మతామయా ॥౧॥
 తథాపిభూయోయఃకశ్చిద్రహస్యాద్ధోవిముక్తయే । వర్తతేయదివాచ్యోమే కృపయాసోప్యశేషతః ॥౨॥ ఇతిపుష్పశ్శు
 కో రాజాప్రసన్నముఖపంకజః । పరప్రేమాస్పదంభూపంసమాలోక్యేదమబ్రవీత్ ॥౩॥ శుకః ॥ రాజా సర్వేరహస్యా
 ధ్ధాన్సద్భోముక్త్యేకహేతవః । ఉక్తావీవమయానాతఃపరఃకశ్చనవిద్యతే ॥౪॥ తథాప్యక్తార్థమఖిలమ్మనస్యేవావధార
 యత్ ॥ యథోక్తమనుతివత్సన్నవాచ్యంయస్యకస్యచిత్ ॥౫॥ ఇతికేవలమేతేనమయావాచ్యమ్మహర్షుహః । నాన్యద
 స్త్యేవతేవాచ్యంబ్రహ్మత్తజ్ఞానయోగినః ॥౬॥ శ్రీగురుమూర్తిః ॥ ఇత్యుక్త్వాన్తర్గఢేనద్యశ్శుకస్సమునిపుంగవః । కత్తో
 రాజా గురుంస్పృత్యా భస్తధారణపూర్వకం ॥౭॥ నిర్వికల్పసమాధిస్తో బభూవాభ్యాసయోగతః । తదా
 జగామనాగేంద్రోద్విజశాపవ్రచోదితః ॥౮॥ ఆపాదమస్తకంరాజోదేహంభోగేనవేగతః । పరివేష్ట్యకృతంసవ్య
 జ్జగ్దయామాసశతకః ॥౯॥ తతస్సనిర్వికల్పాత్తస్థితింప్రాప్తోవహీపతిః । నిస్సంబల్పాత్తస్థాన్తాంస్వయమాసాద్య
 పావనీం ॥౧౦॥ నిర్వృత్తికాత్తస్థాన్తాన్తతవత్సనునిర్తలాం । నిర్వాసనాత్తమాత్రేణ పరిశిష్టోబభూవహ ॥౧౧॥
 యతోవాచోనివర్తస్తేలపాప్యమనసాసహ । యదరూపమనిర్దేశ్యన్తదసాసంబభూవహ ॥౧౨॥ బద్ధమోక్షవిదూ
 రంయశ్చత్తాసామాన్యశబ్దితం । వాచ్యవాచకసిర్ముక్తన్తదసాసంబభూవహ ॥౧౩॥ యత్ప్రాప్త్యర్థజ్ఞుదానవృత్త
 రూపధ్యానముచ్యతే । బ్రహ్మత్సైక్యానుభూతిశ్చ తదసాసంబభూవహ ॥౧౪॥ స్వానుభూతిమతాజీవన్ముక్తే నాప్యా
 శ్రమోచితం । క్రియతేకర్తృయత్ప్రాప్త్యేతదసాసంబభూవహ ॥౧౫॥ స్వాశ్రమాచారపూర్వాస్తేక్రియస్తేవసమా
 భయః । యత్ప్రాప్త్యర్థమ్మనిశ్చేష్టేన్తదసాసంబభూవహ ॥౧౬॥ సచ్చిద్రూపంపరంబ్రహ్మ నిదిధ్యాసనయోగతః ।
 ప్రాప్త్యేతేయత్ప్రాప్త్యర్థం తదసాసంబభూవహ ॥౧౭॥ యదవాప్త్యేమహావాక్యవిచారేణాత్మదర్శిభిః । ప్రాప్త్యే
 బ్రహ్మవిజ్ఞానంతదసాసంబభూవహ ॥౧౮॥ అంగుస్తాదిసమాణశ్చప్రత్యగాత్యైత్యతేహృది । ముముక్షుభిర్యదాప్త్య
 గ్ంతతదసాసంబభూవహ ॥౧౯॥ శ్రుతిస్మృతిపురాణోక్తేశ్శుద్ధినిష్కామకర్మభిః । చిత్తస్యైతియదాప్త్యర్థంతద
 సాసంబభూవహ ॥౨౦॥ సాంఖ్యశాస్త్రాణిసర్వాణియోగశాస్త్రాణితానిచ । యత్ప్రాప్తిర్దావరభూతానితదసా
 సంబభూవహ ॥౨౧॥ యదేకమపివైకజ్ఞయన్తైకేన్నచనైకకం । యదలక్షణమగ్రాహ్యం తదసాసంబభూవహ ॥౨౨॥
 యజ్జగన్నవజీవశ్చనేశ్వరోబ్రహ్మనద్యయం । నాద్యయన్నచనాసశ్యంతదసాసంబభూవహ ॥౨౩॥ యన్నాహన్నాన
 హన్నాత్తానానాత్తానవచేతనం । నాచేతనన్నసన్నాన తదసాసంబభూవహ ॥౨౪॥ యన్నహేయన్నచాహేయ
 న్నోపాదేయన్నచైతథా । అనుపాదేయమమంతదసాసంబభూవహ ॥౨౫॥ యత్రకామాదయోవైవవైవశాన్త్యా
 దయోపిచ । నగుణానాగుణాస్సన్తితదసాసంబభూవహ ॥౨౬॥ నయత్రసాధనంకింశ్చత్సాధకోనచకశ్చన । నచకింశ్చన
 సాధ్యంనైతదసాసంబభూవహ ॥౨౭॥ యత్రద్రష్టానదృశ్యన్నదర్శనన్నచకింశ్చన । నశక్తిశ్చక్తిమాన్నాపి తదసాసంబ
 భూవహ ॥౨౮॥ విద్యమానేశరీరేయన్తైవప్రాప్త్యేతకేనచిత్ । యత్ప్రాప్త్యర్థన దేహాన్యస్తదసాసంబభూ
 వహ ॥౨౯॥ ఇతిశ్రుత్వాదయాసిన్ధోస్సద్గురోద్గతీతాననాత్ । తత్రైత్యసంశయంకశ్చేదపృచ్ఛత్కమలాసనః ॥౩౦॥
 బ్రహ్మ ॥ భగవాన్ సర్వదప్రస్థప్రసిద్ధాస్తిహిదుర్భుతః । తతస్తస్యనృపస్యోక్తపదాప్తాసంశయోస్తిమే ॥౩౧॥ నివృత్తి
 శాన్త్యనాన్యస్తాన్యమ్యగ్భవితమర్హతి । తస్మాత్ప్రాప్తిదసర్వజ్ఞశశిచూడగురూత్తమ ॥౩౨॥ ఇతిస్మృష్టామహాదేవోదక్ష
 ణామూర్తిరీశ్వరః । బ్రహ్మణమగ్రతఃకృత్వాబభాషేమృదుశంవచః ॥౩౩॥ శ్రీగురుమూర్తిః ॥ జీవన్ముక్తిపదంప్రాప్త్య
 పురుషోపనిషత్సంబంధం । సర్వదస్టోగ్నిదగ్ధోవాక్యత్రశీర్షోధవాజలే ॥౩౪॥ సమ్మగ్నోవాగజవ్యాఘ్రభీతితోవాకదాచన
 నశంక్యంవినుద్ధేరేవదుర్భుతింకతవానితి ॥౩౫॥ నవాఋషభభీష్మాదియోగినోగ్నిశరాదిభిః । శృతాఃపునర్జనింప్రాప్తు
 ర్మపిశాచత్వమేవచ ॥౩౬॥ దేహాత్మభావనిర్మోకాద్భ్రష్టత్సైక్యముపాగతాః । కథన్దుర్భుతిభాజస్సురపృతాసాన్సి
 త్తయోగినః ॥౩౭॥ రాజ్ఞఃపరిక్షదాఖ్యస్యవిప్రశాపోమహత్తమః । ఫలంవివాసనశ్యేతయథాకర్వచిదకుణ్ఠనాత్ ॥౩౮॥
 తథాశుకోపదిష్టాగ్నసర్వవేదాన్తగర్భితః । సద్యోముక్తిమదత్వానతూష్ణింతిష్ఠేత్కదాచన ॥౩౯॥ జ్ఞానయోగంపర
 బ్రహ్మత్సైక్యధ్యానాత్కంఠినా । జ్ఞానంవాకేవలంరాజాయోగంవాప్రాప్తవాన్యది ॥౪౦॥ తదాయాపపదప్రాప్తాయ

ధ్యతేతవసంశయః | ఉతా- ౧ నిగతిసంసిద్ధేర్జ్ఞానినోయోగినోపిచ ||౪౦|| అత్రైవసమవనీయ నైతిత్రైగుత్యావిష్యతే
 ప్రాణోత్థా- ౧ నిఃపరాత్తైక్యజ్ఞానయోగినపవహి ||౪౧|| విచారజనితజ్ఞాన మాత్రాద్వాహతయోగతః | రాజయో
 గాచ్చవానైవవిరూపంపదమాపుయాత్ ||౪౩|| ఆధారేప్రాణసంరోధోహతయోగభీర్యతే | తత్రైవచిత్తసంరో
 ధోరాజయోగోభిధీయతే ||౪౪|| ఉభయోశ్చఫలమ్ముఖ్యమంశజ్యోతిస్సమీక్షణం | సమంహ్యవాస్తవేభిన్నేభుక్త్యా
 గ్ధారికేఫలే ||౪౫|| ద్వయోస్సుషుప్తామాగ్ధే నిషా- ౧ నిశ్చలరీరతః | బ్రహ్మలోకగతిశ్చాపి సమేప్రాక్తమసీ
 ఖిః ||౪౬|| ఉక్తయోగిద్వయాదన్యఃప్రకృతస్వాత్మయోగిరాట్ | నిరాధారపరంజ్యోతిస్సమ్యగ్స్సనవాన్తహః ||౪౭||
 నిషా- ౧ నిశ్చగతిన్వైతిదేహత్వాగ్రభక్తజాత్ | ప్రాణవగ్గోత్రలీనోన్యహ్యతా- ౧ నిగతిసాధనం ||౪౮|| ప్రా
 తాదయస్తంయూన్త్యాప్యపురుషంపురుషాయణాః | పూర్ణత్వాత్పురుషోముఖ్యో గౌణఃపురితయత్వతః || ౪౯|| అఖ
 ణ్డసచ్చిదానంద లక్షణంతమసఃపరం | ఆశరీరమహాకాశసదృశంజ్యోతిరుత్తమం ||౫౦|| అపాణిమద్వయంశుద్ధశుద్ధవా
 జ్ఞనసాశ్రయం | జీవేశ్వరాద్యధిష్ఠానం పరంబ్రహ్మవ్యయంమహత్ ||౫౧|| ఏకత్వభ్యానయోగేన యస్మాత్పాత్యు
 తేబుధః | తస్యైవజీవన్ముక్తస్య దేహపాతేపరంపదం ||౫౨|| అరూఢబ్రహ్మసంజ్ఞంతత్వాప్రేతచతురాననాన్యన్య
 జ్ఞానినోయోగిద్వయస్యచకథజ్ఞున ||౫౩|| తత్తత్ప్రధానంశాస్త్రస్తుతత్తత్సాధనతఃపరం | పదంసిద్ధేర్దితిబూయా
 దర్థవాదంవినిశ్చిను ||౫౪|| వదన్తిహతయోగంవారాజయోగమ్మహత్తమాః | విచారజన్యవిజ్ఞానాత్పూర్వకార్యజ్ఞాతు
 ర్ముఖ ||౫౫|| ప్రకృతస్తుమహాయోగంసరమాత్తైక్యగోచరః | విజ్ఞానానంతరంకార్యగతివేదాన్తవిత్తమాః ||౫౬|| ఏత
 మర్థమవిజ్ఞాయకేచిన్నద్ధియోజనాః | హతరాజసమాసక్తాః ధన్యత్వమ్మన్యతేబత ||౫౭|| యోగినోరుక్తయోరేవం
 సద్యోముక్తిసుదూరయాః | దేహత్వబుద్ధిస్సుద్ధృఢాదుఃఖముత్పాదయేద్భూసు ||౫౮|| మహావాక్యాగ్రధివిజ్ఞానవిహీనస్య
 కథంవిధే | దేహత్వబుద్ధిర్నష్టాస్యాదఖణ్డాత్తైక్యభాదకా ||౫౯|| విజ్ఞాననిశ్చితార్థానా మపిముక్తింక్రమోదితా | తే
 భ్యోన్యధస్థితానాంక్వ హతరాజాదియోగినాం || ౬౦ || సద్యోముక్తివచస్తేతుమన్యస్తేమన్దబుద్ధయః | సద్యోవిముక్తిం
 స్వేషాంకింతస్మాద్వన్యమనోరథాత్ || ౬౧ || సూత్రకారశ్చవాగాది సంపత్తింజ్ఞానయోగినః | సద్యోముక్త్యైవగాద
 ప్రాగవిభాగావసానకాం || ౬౨ || పశ్చాత్తదోకకత్యాదౌజ్ఞానినోయోగినోరపి | క్రమముక్త్యైసుషుప్తాయా మార్గా
 దూర్ధ్వగతింవిధే || ౬౩ || ఏతేనయోగప్రత్యుక్తగతిసూత్రకృతాచయః | యోగోనిరాకృతస్తేనసగుణేనేతరేణవా ౬౪
 థేవయోగేనచిద్రూపాభేదహీనేనకఃపుమాత్ | సద్యోముక్తిమపేత్యాత్ర కృతకృత్యోభవిష్కృతి || ౬౫ || తస్మాదఖణ్డ
 బ్రహ్మైక్యజ్ఞానయోగాన్తహత్తమాత్ | జీవన్ముక్తిమపేత్యాత్ర విరూపంప్రాసభూపతిః || ౬౬|| ఇతిబ్రహ్మన్తదుత్తాధే
 సర్వవేదాన్తసమ్మతే | సంశయోమాన్తతేస్వప్నేశ్యయమాప్రతమోహ్యాహం || ౬౭ || ఇత్యుక్తస్సత్యలోకేశశుభ్ర
 రీకసముద్భవః | నిర్ముక్తసంశయశ్శంఘంతుస్తావగురునాయకం ||౬౮|| బ్రహ్మ | విష్ణోదినర్వసు రబృద్ధోషేష్యమాణ
 పాదారవిందమమలాద్యయచిత్స్వరూపం | వాచామశేషమనసాంసుతరామగమ్యంస్వామి స్సన్యశరణశ్శరణంప్రపద్యే ||
 యచ్ఛక్తిరాత్మమలనిర్వరణక్షమాస్యాద్యజ్ఞానమార్గవచనోతమబోధహారి | యద్యోగఏవపరమానుభవప్రచారా
 స్వామిన్ననన్యశరణశ్శరణంప్రపద్యే ||౭౦|| యద్వన్తనేనపురుషం క్రమముక్తిభాక్యాజ్ఞేవ | ద్విముక్తి పదభాగ్యదుపా
 సనేన | యన్నిత్యనిర్మలసమాధివశ్యాదేహస్వామిస్సన్యశరణశ్శరణంప్రపద్యే ||౭౧|| యస్మిన్ప్రకల్పిత మిదస్మింభ
 లన్నిరస్యయస్మిన్ప్రతిష్ఠితధియాన్నిజదేహపాతే | యత్వంభవిష్కృతిగుణా గుణదూరసంస్థంస్వామిస్సన్యశరణశ్శరణం
 ప్రపద్యే ||౭౨|| యద్యోధవాన్నిభిలగచ్ఛితకర్మముక్త్యయద్యోగవాన్నిభిలభావలోపితస్వాత్మ | యత్తాంకతోనిభం
 భవ్యఫలప్రముక్తస్వామిస్సన్యశరణశ్శరణంప్రపద్యే ||౭౩|| యస్సత్యబోధసుఖసాన్ద్రితమర్కహేళభిన్నుద్రయా క
 లితపాణిసరోరుహస్సత్ | తత్తోపదేశికవరోపటవృక్షమూలేస్వామిస్సన్యశరణశ్శరణంప్రపద్యే ||౭౪||

. ఇతితత్వసారా ణి కర్తృ కాణ్డస్య తృతీయపాదే పట్నవింశోధ్యాయః తృతీయపాదస్సమాప్తః * —
 ||౯౮||౧౩౮||౯౦||౬౩||౬౨||౭౨||౫౩||౫౨||౫౪||౫౪||౭౨||౫౩||౬౫||౭౪|| అహత్వ్యోగోకాః||౧౦౦౦||

శ్రీ రస్తు.

తత్వసారాయణే కర్తృకాణ్డస్య చతుర్థపాదపాఠాంభః

బ్రహ్మ॥ దక్షిణాక్షిస్థమాత్మానం ప్రథమం యోగురూత్తమః॥ దర్శయిత్వాథమాంఘ్రాగ్ధమశార్దీస్తేనమోనమః॥
 స్వామిక్షదయానిధేశ్రీమద్వదనాంభోరుహదహం॥ శ్రుత్వావేదాస్తసారాంశాకృతాగ్ధోస్త్రినసంశయః॥౨॥ తథా
 పృష్టోత్తరశతశ్రుతిమస్తకగోదరాం॥ మీమాంసామనుభూత్యర్థాం శ్రోతుమిచ్ఛామి సద్గురో॥౩॥ యథాదౌప్రమము
 క్త్యర్థదశోపనిషదాశ్రితా॥ ప్రోక్తామేబహ్మమీమాంసాజ్ఞానకాణ్డేత్వయాతతః॥౪॥ యథాచజీవన్ముక్త్యర్థదావత్త్రిం
 శోపనిషత్పరా॥ సంప్రోక్తోపాసనాకాణ్డే రామగీతామహాస్తమా॥౫॥ తథావిదేహముక్త్యర్థశతోపనిషదాశ్రితా॥
 వాచ్యానుభూతిమీమాంసాకర్తృకాణ్డేవ్యచావసి॥౬॥ వివానుభూతిమీమాంసాంస్వానుభూతింలభేన్నహి॥ వినైఃబ్రహ్మ
 మీమాంసాంబ్రహ్మజ్ఞానంయథానరః॥౭॥ నచాత్మజ్ఞానమాత్రేణశ్రుత్యస్తజనితేనవా॥ భిద్యేత్సూదయగ్రన్ధిచ్ఛే
 యుర్మచసంశయః॥౮॥ క్షీయేయర్జునకర్తాణినచాదృష్టేపరావరే॥ అతోనుభూతింవిస్పష్టంబూహి శస్తర్పనాత్మి
 కాం॥౯॥ ఇత్యుక్తోవిధినాశ్రీమాక్షదక్షిణామూర్తిశివరః॥ సర్వజ్ఞోవత్తుమారేభేమీమాంసాంస్వానుభూతిదాం॥౧౦॥
 శ్రీగురుమూర్తిః॥ బ్రహ్మన్నష్టోత్తరశతోపనిషత్సారసంగ్రహః॥ వత్సామిచతురధ్యాయైః సూత్రప్రాప్తై రపిస్ఫు
 టం॥౧౧॥ వాక్యార్థమనమోత్పన్నవిజ్ఞానానస్తరంసుధీః॥ ద్రష్టుమిచ్ఛేత్సరాత్తానన్నిదిధ్యాసననిష్ఠయా॥౧౨॥ వా
 క్యార్థశ్రవణాత్సూర్వంవిహితాత్వాత్తదర్శనాత్॥ పరిభిన్నతయాసద్యో ముక్తిర్న స్యాచ్ఛతృక్షణం॥౧౩॥ ముము
 త్సాద్యాదిదృశ్యాథజిజ్ఞాసాతదనస్తరం॥ శుశూఃషాధచమీమాంసావిజ్ఞాసాపడిరితాః॥౧౪॥ ఇచ్ఛాస్సద్యోవిముక్త్యై
 స్సశ్యేమామపిదేహినాం॥ అవశ్యాశ్రయితవ్యాస్సుప్తిప్రతిబద్ధవతామిహ॥౧౫॥ యత్సమ్యగ్దర్శనంసాధ్యంచతుర్భిద్ద
 ర్శనాదిభిః॥ సాధనైస్తేనవిబుధోజీవన్ముక్తఇతిర్యతే॥౧౬॥ యోనిదిధ్యాసనాదేవసమ్యగ్ప్రవృత్తతః॥ సత్యజ్ఞానా
 దిహుపోసాపరమాత్మాగురౌధికః॥౧౭॥ స్వయాపలక్షణోక్తీస్తాఉత్తమోయదపేక్షతే॥ తటస్థలక్షణాపేక్షస్తన్తస్సము
 దీర్యతే॥౧౮॥ పరప్రేమాస్పదత్వేనపరమానందరూపతా॥ తస్యైవనేతశేమాంస్యాజ్ఞేవేతప్రత్యగాత్మనాం॥౧౯॥ ప్ర
 మాణాని భవన్త్యత్ర ప్రోక్తార్థేన సృతానిచ॥ ప్రేమశబ్దః క్రియాగ్ధోపి నహేయాగ్ధో నియమ్యతే॥౨౦॥ ప్రియ
 మోషప్రమోదాస్స ఆనందశ్చచతుర్విధైః॥ జీవన్ముక్తై రనాప్తాస్సుగ్భృహ్మనిష్ఠై రియోగికం॥౨౧॥ జాగ్రద్విశ్వా
 దయోజీవా స్థూపశత్రవం పదార్థకాః॥ స్థూలాకారాదిమాత్రాస్తు తత్పదార్థాశ్చపోషకం॥౨౨॥ అష్టావింశత్యు
 త్తరాభిశ్శతమాత్రాభిరేవచ॥ సమన్వయోవగ్రహ్యోధీమత్థిస్సప్తధామిషు॥౨౩॥ విజ్ఞాతాయదయంస్థూలాద్యశేషం
 జ్ఞాతుమర్హతి॥ వినశ్యక్తరణాభావాన్నస్యాత్సకరణోపిచ॥౨౪॥ బ్రహ్మత్వప్రకృతిత్వాద్యాన్యవస్థాసుచసత్తమ॥ తి
 స్సౌతామవికారత్వాన్నసాంఖ్యసాన్తిమాషణం॥౨౫॥ సూత్రవశంసమానాయచ్చత్రీనామయమాశ్రయః॥ అత
 స్తోడశవాదేస్త్రింస్వానుభూతిస్త్రవాద్వయే॥౨౬॥ ద్రష్టాపోషకజీవానాంసాక్షిపోషకమాత్రకః॥ ద్రష్టృణామపిదృశ్య
 త్వాత్సాక్షిణాంద్రష్టృతోచితా॥౨౭॥ జగన్బ్రహ్మచత్యుద్యస్వయంబ్రహ్మతిచాన్తిమః॥ కారణత్వాద్విమోక్షాహి
 నచాస్త్యుశత్యదూషణం॥౨౮॥ ఏతాన్యవయవీన్యేవ తానిబ్రహ్మణిపోషకం॥ దృశ్యస్తే ప్రణవానాంవాడక్తేష్వవయ
 వేష్వపి॥౨౯॥ వాసనామయవేషస్యాదన్తిమోనతుమాంయకః॥ అభ్యస్యతేహిశ్రుత్యస్తే విద్యైవశుభవాసనా॥౩౦॥
 అశుభానాంసమస్తావాంక్షయేన్యాభిఃపరాభిధా॥ అన్తిమాశిష్యతేమాత్రాపరమాత్మవయీసతీ॥౩౧॥ తజ్జ్యోతిర
 జడత్వేనతదనుష్ఠితయార్ద్రకం॥ అభినిష్పన్నమాత్మత్వాదాత్మనోర్ధాయదేహతః॥౩౨॥ గోచరశ్చ సవికాత్మస్యతే
 స్తోడశరూప్యపి॥ నిదిధ్యాసనసిద్ధత్వాత్సద్యోముక్తావిరాజతే॥౩౩॥ ఆనందయోగిశాస్త్రేగోషోడశాత్తే శ్చసంశయం॥

ప్రమితోద్వైతవాచస్పతిమమక్రమముక్తతా॥౩౪॥ శ్రవణార్హశ్చతుర్థస్సాన్యస్తుముత్యుఃపురుషోత్తమః । నత్వద్వై
తవివేకీయద్భిన్నప్రత్యయతాపతా॥౩౫॥ తుర్యస్యాస్థినచైతేనకృతకృత్యత్వముద్భవేత్ । ద్వాదశప్రతిబద్ధానాం
విద్యమానతయాత్మనః॥౩౬॥ యష్టోడశతమజ్ఞానీజీవన్ముక్తఃప్రియాప్రియైః । నలిప్యతేహ్యప్రకృతైః పద్మపత్రమివాం
భసా॥౩౭॥ షోడశత్వాదివిప్రతేరభావాద్భిన్నానూత్రకం । పరోక్షజ్ఞానమాత్రస్యహేతురిత్యవధార్యతే॥౩౮॥
అద్వైతాత్పానావినాశీ నవైభవితమర్హతి । వివేకీత్వేవైరాగ్యాద్యనేకానర్థవత్తయా॥౩౯॥ నిర్విశేషైకనిర్వి
త్వాదనిత్యోయంవిశేషవాక్ । ఆనూదితత్వాదద్వైతాన్నదోషశృతకేభవేత్॥౪౦॥ విశ్వవిత్వాదిజీవాశ్చయజ్ఞాగ్ర
జ్ఞాగ్రదాధివత్ । షోడశోక్తాస్తదేషస్యాదాత్మభేదస్సచుష్టసః॥౪౧॥ దృశ్యశబ్దానువిధాభ్యాం వాక్యార్థశ్రవణాత్ప
రం । సవికల్పసమాధిభ్యాంషోడశాత్కాధిగమ్యతే॥౪౨॥ యమాద్యష్టాంగతస్సాత్మాద్దృశ్యతేదర్శనశ్రుతేః । అష్టాం
గినోనకర్తవ్యం కైవల్యాయాస్థికిచ్చన॥౪౩॥ ప్రత్యాహారాదిభిర్మయైశ్చృణాదిచతుష్టయం । చరితార్థంభవత్య
త్రసద్యోముక్తిప్రదంవిధే॥౪౪॥ జీవద్విముక్తనానాత్మవ్యపదేహోనమాప్యతే । భూమయోహ్యధిగమ్యస్తేయాసుము
క్తచతుష్టయం॥౪౫॥ ప్రణవస్యానుసంధేయస్సప్రభూమిసమన్వయః । నారదశ్రుతిమాశ్రిత్య నాన్యథాస్యాత్సవజ్ఞ
సః॥౪౬॥ వాదైకస్తువిభాగోయంబ్రహ్మప్రణవగోచరః । శూన్యమాణోముముతూణాంసుతరాముపయుజ్యతే॥౪౭॥
కాన్యాపేతంపరబ్రహ్మధ్యానస్మిర్గుణమాత్రకం । శ్రేయఃప్రసూయతేనద్యోనాత్రకార్యావిచారతా॥౪౮॥ గ్రహ
స్థస్యాత్రవైషామ్యానంభవాన్నామృతంభవేత్ । ఇతిశంక్యన్నతుల్యంహిచతుర్థాంశూయతేస్ఫుటం॥౪౯॥ నిత్యో
ర్థమాత్రప్రణవోహ్యనన్తావచువఃపరః । అమృతత్వంవిభాగేనదద్యాత్సాన్వితైకయోగినాం॥౫౦॥ అంశషోడశమా
త్రాణామంశిషోడశతుల్యతా । అవిభక్తాంశివిద్యాతియద్విభక్తాంశవిధితత్॥౫౧॥ కింబహూక్త్యయథాశక్తిగ్రణ
వంశ్రుతినిస్సితం । ఉపాసీతవిభక్తైర్వనద్యోముక్తీచ్ఛరాదరాత్॥౫౨॥ * విభక్తమాత్రప్రణవాశ్రయస్యభంసోవి
నశ్యేత్ప్రతిబద్ధజాతం । స్వస్తింశ్చనర్థేతపరానుభూతిస్తస్మాద్విభాగఃప్రణవస్యయుక్తః॥౫౩॥ * బ్రహ్మత్వజ్ఞానవి
జ్ఞానసమ్యక్జ్ఞానైశ్చతుర్ముఖ । తేవస్యప్రతిపిద్యంతఉత్కృష్టిగతిరాగతిః॥౫౪॥ శాస్త్రేణావగతత్వాత్సవజ్ఞాన
భేదోప్రమాణవాక్ । సప్రభూమ్యనురోధేనసప్రజ్ఞానానివైవిధ్యః॥౫౫॥ తుర్యాతీతాదిచత్వారస్సద్యోముక్తిముపా
గతాః । పురాణేచావగమ్యస్తేతారతమ్యేనసత్తమాః॥౫౬॥ తేషామారబ్ధభేదస్తుసజ్జితానుగుణోపతః । విటాది
వృత్తయోవిస్మర్మతుజ్ఞానోదయాశ్చరం॥౫౭॥ ప్రారబ్ధమాత్రభోక్తృత్వాన్నస్వేచ్ఛాచారసంగతిః । పరాశరస్యభవ
నైర్జాతవ్యాకర్తృతాంగతిః॥౫౮॥ ప్రారబ్ధఫలభోగేననపున్జన్తశంకృతాం । తస్యకార్యాసమగ్ధత్వాద్విభేదాజ్జితబిజ
వత్॥౫౯॥ నిత్యసజ్జితాగామికర్తృణస్సాన్వితవేదినః । ప్రారబ్ధజ్ఞాన్తహేతుస్సాన్యన్నాగ్నిదగ్ధజటాయథా॥౬౦॥
ప్రారబ్ధరహితస్సాత్మాద్వరిష్టోబ్రహ్మవేదినాం । తస్యాప్రారబ్ధవత్వేన త్యనాత్మజ్ఞత్వమాపతేత్॥౬౧॥ సప్రమస్మి
శువచ్చిన్త్యప్రియాద్యపహతేస్తరాం । మాణ్డవ్యాభ్యోమునిస్సీమాప్రమాణమిహపద్మజ॥౬౨॥ నప్రారబ్ధస్యస
ద్యావోనచమోక్షాధికాత్మనః । గమనాదివిహీనోహిసనప్రేతత్వవర్జితః॥౬౩॥ ద్వాత్రింశద్విధముక్తినామవకాశోస్థి
తచ్ఛ్రుతేః । నారదోపనిషచ్చైషా సర్వశేష్తమామతా॥౬౪॥ స్వేచ్ఛాచారస్యభగవాదత్తాత్రేయోజగద్గురుః ।
శ్రుతాభావమివబూతేనతుభావంస్వయోగినః॥౬౫॥ అభావపేకేనర్వత్రేత్యనుజ్ఞాపరిహారయోః । అహం ప్రశ్నంగ
నిన్నేహసత్వభిత్తానిరోధతః॥౬౬॥ నారదోపనిషద్భ్యోహిసర్వవ్యాపారవర్జనం । యతీనాంబ్రహ్మనిష్ఠానాంనిర్విశంక
ముదీత్యతే॥౬౭॥ అనాత్మవిదుషాంలోకేప్రవృత్తయఃఖకారణే । అధ్యాసవివహేతుస్సాన్యదనాత్మన్యాత్మబుద్ధి
మాక్॥౬౮॥ రాగాద్యాఅవసీయస్తేవిదామూరంభమాత్రతః । వివేకజ్ఞానవన్న్విర్నిర్నిర్ధోరాగాదిదాహకః॥౬౯॥
నచవిద్యానవద్యస్సాన్వితైస్సరచేష్టావివర్జనాత్ । పావనానిచరిత్రాణిశూన్యస్తేతస్యహేతుతా॥౭౦॥ జీవన్ముక్తాః

మహాత్మానఃపూర్వేనంవర్తకాదయః ! ననిదేహవిముక్తాస్సురుపదేష్టుత్పదర్శనాత్ ॥౭౧॥ బహ్వన్ముక్తయః
 పోక్తాఃపరబ్రహ్మత్వికాంపరాః! పితామహసరస్వతోర్వచనైఃప్రణవాశ్రితాః॥౭౨॥ పురుషఃప్రకృతిర్బ్రహ్మపురా
 న్యస్త్రయముచ్యతే! సూక్తేనగుణాతీతప్రిపాతృత్వావబోధనాత్ ॥౭౩॥ సర్వేషాంవ్యతిరేకాన్తు నేతిసేతీతివాక్య
 తః! యఃకేవలానందసునం సత్యజ్ఞానాతిసోద్యయః ॥౭౪॥ పరమాత్మనిసంశాస్తే వాగాదీనిక్రమాద్భుధః! యచ్ఛేత్య
 ద్యోవిముక్త్యర్థిబ్రహ్మత్వైక్యానుచింతనాత్ ॥౭౫॥ స్యప్రత్యయప్రవాహస్యప్రవాహాచ్ఛ్రితిశ్చయైః! బ్రహ్మజ్ఞైకత్వ
 విజానయోగఃకార్యోనిరస్తరః ॥౭౬॥ కార్యావివిక్తసేవాచసర్వదావిబుధోత్తమైః! శ్రుతివ్యసక్పదావృత్తేరావృత్తేః
 పరమాత్మనః ॥౭౭॥ అచచ్ఛలస్సమాధౌస్యా త్సమ్యక్జ్ఞానోదయాత్పరం! స్వానుభూతిరసావేశా నివాతస్థితీప
 వత్ ॥౭౮॥ సమాధయశ్చకర్తవ్యాదృశ్యస్తేబహుధాశ్రుతా! యోగాభ్యాసస్తతఃకార్యస్సాన్విత్యవిద్భిర్దిశేదినే ॥౭౯॥
 ఆచార్యలాభాత్పాక్సర్వాస్సగుణాస్సాధకేనవై! అప్యయంయాన్తిమాత్రాన షణ్ణవత్యాస్తుకేవలం ॥౮౦॥ సా
 లోక్యాద్యాస్తుగాణాత్వాద్యేయావవివేకిభిః! కైవల్యముక్తిరేకాహిసత్యారామేణనిశ్చితా ॥౮౧॥ స్వయంకైవల్యసం
 సిద్ధేస్సాయుజ్యం వైవదూష్యతే! ఇతికేవనమన్యస్తే సగుణత్వాన్నయుజ్యతే ॥౮౨॥ కాశ్యాంస్థానవిశేషేతుస్మృత
 స్సాయుజ్యముక్తిభాక్! నాప్నోతిపునరావృత్తింజస్తుర్నిర్గుణనిష్ఠయా ॥౮౩॥ వ్యష్టిత్వాన్వైవమితిచేన్నాత్రధూమ
 ధ్యరూపిణి! అవిముక్తేవృతస్యాపి ధ్యానాన్తుక్తిర్నితచ్ఛ్రితే! ॥౮౪॥ నిర్గుణబ్రహ్మవిజ్ఞానా శక్తవీవనరోవిధే! శరీ
 రత్వాయసర్వేషులోకేష్వప్యవకల్పతే ॥౮౫॥ కామానామ్కాచనాత్సమ్యగ్దర్శనాద్వాపరాత్మనః! అమృతంమోచన
 భోక్తృంనాన్యధాకస్యచిచ్ఛవేత్ ॥౮౬॥ సమకాలమనోనాశవాసనాత్మయబోధతః! అమృతత్వంభవేదత్రనాన్యథా
 హ్యుపపద్యతే ॥౮౭॥ యథాముక్తిశ్రుతావేవమన్మపూర్ణశ్రుతావపి! త్రయాణాంసమకాలత్వ మనిర్మోక్షోన్యథా
 పతేత్ ॥౮౮॥ కార్యఃప్రాణిరోధశ్చసద్యోముక్తిచ్ఛభిర్బుధైః! రేచపూరకహీనోపిబాహ్యకుంభస్యదర్శనాత్ ॥౮౯॥
 ఐశ్వర్యసంభవాత్కార్యత్రయోపివిముక్తయే! ఇతిచేద్విస్మయూపత్వా న్ధయోగోనిషిధ్యతే ॥౯౦॥ సామానాధికర
 ణ్యంహివైవేచ్ఛానిచ్ఛయోస్తతః! సిద్ధిమోక్షోనసిద్ధ్యేతాం విరుద్ధతాపరస్పరం ॥౯౧॥ ద్రవ్యాద్యైస్సాధయత్కల్ప
 మతిసిద్ధిర్నిరంకుశం! జీవన్ముక్తస్యవైతాసు మతిర్భవితుమర్హతి ॥౯౨॥ అస్యాకామహతత్వేన సర్వేచ్ఛత్వన్నహీతి
 చేత్! వైవంబ్రహ్మత్వపుష్టిచ్ఛాచిదభివ్యక్తయేమతా ॥౯౩॥ చిదభివ్యక్తియోగ్యత్వాద్యవృత్తేజ్ఞాన్యంకథంభవ! ప్ర
 సజ్యతేచనైవ స్యాఅక్రియధ్యానజన్యతః ॥౯౪॥ బ్రహ్మకారమసోపృత్తి నిర్మలాభవతిస్వయం! బ్రహ్మభివ్యజ్యతే
 యస్యాందర్పణేవదనంయథా ॥౯౫॥ మోక్షహేతుతయాతస్యానానిర్మోక్షప్రసజ్యతే! జాడ్యంయేకల్పయన్తస్యాస్తేజ
 ధాభాన్తచేతసః ॥౯౬॥ చిద్వృత్తిస్తచ్ఛ్రితేప్రజ్ఞారూపత్వాత్ప్రకృతిఃపరా! సత్వాదిగుణసామ్యేననైర్గుణ్యముపప
 ద్యతే ॥౯౭॥ యతశ్చసాధకేనైషాధ్యానాస్తస్వానుభూతితః! విషయాక్రియైప్రజ్ఞా రూపిణీచిన్తయీతతః ॥౯౮॥
 అన్యోన్యాశ్రయతాదోషఃప్రకృతేఃపురుషస్యచ! నప్రసజ్యేతచిన్తాత్రానుభవాన్తత్వసంభవాత్ ॥౯౯॥ పుమాన్
 ప్రకృత్యవచ్ఛిన్నఇవగౌణోపిమామయః! సత్యోవిజ్ఞేయఇతినసాత్మాదనుపపత్తితః ॥౧౦౦॥ * ఇహప్రకృత్యాశ్రయణే
 నశాక్తాస్త్వన్మువామానచదక్షిణాస్తే! పుంసాచనైవాఇతరే తథైవనమూర్తరూపంప్రతిపాదితంహి ॥౧౦౧॥ *
 యావత్సతీతావేదాస్తే తావాన్సద్యోముముక్షుణా! అధ్యేతవ్యోప్రమత్తేన సర్వతోదకపానవత్ ॥౧౦౨॥ వివేక
 జ్ఞానయోసిద్ధి రీశాదిదశకేన్తరా! విజ్ఞానసమ్యక్జ్ఞానేన్ద్రేద్వాత్రింశన్ముక్తయోమతాః ॥౧౦౩॥ ఏకమాత్రాచతుర్మా
 త్రాశ్చాదౌప్రణవగర్భితా! క్రమాదధీత్యవిజ్ఞేయా ముణ్ణమాణ్ణాక్యదర్శితాః ॥౧౦౪॥ ద్వాత్రింశత్సమత్ప్రసృత
 ధాషోడశ మాతృకాః! సన్త్యగర్వభిభాభ్యాం ప్రతిమాత్రాస్సమీరతాః! అష్టోవరశతేమాత్రా శ్చతుష్ష
 (౪౪)

ప్రిచ్ఛవారదే || అష్టావింశ త్యుత్తరాశ్చ శతమాత్రాస్తు నిర్గుణాః || ౧౦౫ || అధికారి విభేదాద్ధి శ్రుతిభాగత్ర
యంకృతం || నాధ్యేత్యుబద్ధిసౌకర్య మపేక్ష్యేత్యుపపద్యతే || ౧౦౬ || ఏకావగతిపర్యవ్రతనియమశ్శుభకర్మణః | అవఘా
తవదాదేహపతనాదితినక్యచిత్ || ౧౦౭ || ఆభాసన త్యాదుఃఖం స్యాత్సత్యసత్యేహ్యసత్యపిసర్వారబ్ధవినిర్ముక్తవికాత్త్య
జ్ఞానవాన్తహం || ౧౦౮ || కర్తృత్వభిన్నమానత్వా త్యమ్యజ్ఞాన్యత్రదుఃఖవాన్ | దృష్టభోగేషువైరాగ్యం సంపా
ద్యస్తేనసర్వధా || ౧౦౯ || దుఃఖస్యాత్యన్తికాపాయాదేవతస్యసమాధయః | విధీయన్తేశ్రుతిస్త్యుతో శ్చోదనాకింకరస్త
తః || ౧౧౦ || జైమినిశ్చినుకూలస్సాన్యద్బాదరా యణసద్గురోః | సోపిచోభయథాన్య స్యశాస్త్రాద్వైవిధ్యమాగ
తాత్ || ౧౧౧ || అన్యార్థత్వాదభావస్య త్వనుజ్ఞాపరిహారయోః | ప్రతిపిద్ధనిషేవాయానావకాశఃకదాచన || ౧౧౨ ||
బద్ధస్యేవభవేద్దుఃఖమితీచేన్నసమాధినా | పూర్ణానందస్వరూపత్వాచ్ఛ్రుతేశ్చస్వానుభూతితః || ౧౧౩ || హృదయగ్రంథయ
స్సర్వేనిశ్శంకంశక్తిపాతతః | త్రుట్యంతిహిపరాత్మైక్యనిధిధ్యాసనవేదనే || ౧౧౪ || దేహపాతశ్చసూత్రోక్త్యావిస్మృష్టమ
వగమ్యతే | నప్రేతత్వప్రసంగోస్తిపునరుత్థానదర్శనాత్ || ౧౧౫ || నిష్ఠాతదానీమారబ్ధిద్వితీయాతస్యవిద్యతే | సజ్జితా
గామినాశేపిపాగ్రిరబ్ధస్యానపాయతః || ౧౧౬ || సచోపాధివినిర్ముక్తశ్రుతేరస్తినిరోధనం | దేహద్వయవిమోకోహి
సద్య ఏవోపపద్యతే || ౧౧౭ || ద్వాత్రింశస్తుక్తయస్సాధ్యా స్సమ్యజ్ఞానో దయాత్పరం | పాగ్రిరబ్ధ కర్మముక్తి
నామసాధిత తయాపురా || ౧౧౮ || ప్రకృతిః పురుషశ్చేతి ద్వైవిధ్యం దూష్యతేనహి | లత్యార్థత్వా న్నహవా
క్య విరోధశ్చ నకశ్చన || ౧౧౯ || నిరంకుశా తుత్యప్తి సాన్య ద్భ్రష్టత్వైక్య కత్వ యోగినః | పురుషా త్వైక్య
యోగీహి జీవన్ముక్తో స్యసాకథం | ౧౨౦ || అవద్యసాన్యదసంపన్న సంసారత్వా దితిహన | మోక్షావిరోధా
త్సంసారైః పునర్జన్మాద్యహేతుభిః || ౧౨౧ || జగత్కారణ తాయాంహి స్వీకృతాయా మవేద్యతా | ప్రసజ్యే
తాన్యపుంసోతోజీవకారణమేవసః | ౧౨౨ | సాంఖ్యయోగాధిగమ్యత్వాద్విధాతాగౌణీకరణం | నిత్యానాశ్చైతనా
నాశ్చనిత్యశ్చేతనఈర్యతే || ౧౨౩ | నిత్యానిత్యవివేకాత్పాగ్రిశ్చవోసతతఃపరం | తదుపా స్తిర్మమోక్షస్యసిద్ధ్యైవి
ఘ్నాత్వయాయతు | ౧౨౪ | కార్యప్రపశ్చాన్యనిత్యత్వంవివేకస్యనలక్షణం | కారణేశ్వరమిత్యాత్వంలక్షణంహినిగద్యతే ||
ఉపాన్యఃకామహతకైస్సమాయాసగుణేశ్వరః | నముముత్సుభిరేకస్యపుంసస్తూపాన్యతాశ్రుతా | ౧౨౬ | మాయ
కావిద్యకాశేషవృత్తిహీనతయాన్యతు | నిర్గుణత్వాదుపాన్యత్వన్నిరంకుశముదీర్యతే || ౧౨౭ || మోక్షస్యకల్పితత్వో
క్తిస్సుతరాముపపద్యతే | ఇత్యాహుఃకేచిదేతత్తునయుజ్యేతవిచారణే || ౧౨౮ || సత్త్వస్తివాన్తవోమోక్షఆరబ్ధాపేక్ష
యాధునా | కల్పితత్వోపదేశేహివైరస్యాన్నయతేతనా || ౧౨౯ || అమృతత్వశ్చ మోక్షస్యకూయతే | బ్రహ్మరూపిణః
అతోనకల్పితత్వోక్తిస్సుతరాముపపద్యతే || ౧౩౦ || * వైవాస్యబద్ధప్రతియోగిక త్వాచ్ఛంక్యం సబద్ధత్వమబద్ధశక్తేః | ని
త్యన్నిధిధ్యాసననిష్ఠయాతముత్పాదయేన్తోక్షమతోననాశః || ౧౩౧ || ఈక్షణాదిప్రవేశాన్తవిచారో యశ్శుక్తిరితః |
పరోక్షబ్రహ్మబోధాయసాధకస్యోపయుజ్యతే || ౧౩౨ | జాగ్రదాదివిమోక్షాన్తసంస్కృతేస్తువిచారతః | సాక్షాత్కృ
తిస్వరూపస్యనాన్యధాతూపపద్యతే || ౧౩౩ || జిజ్ఞాసాయావిరోధోయైస్సంభవత్యాత్మనస్సతః | హేయాస్తేమా
యికాస్సత్య కామత్వాదిగుణాబుధైః || ౧౩౪ || ఉపాన్యేపివనైకత్వముపపద్యతేపవయత్ | ఉపాసకేస్తి నైకత్వం
వ్యపదిష్టంశరీరిణి || ౧౩౫ || విశ్వాదిజీవనైకత్వాగ్రహణేత్వద్వయోక్తితః | అనిర్దోక్షఃప్రసజ్యేతస్వేచ్ఛా చారశ్చస
ర్వధా || ౧౩౬ || ఏకదేశావిరోధాత్ససాంఖ్యపక్షోసుగృహ్యతే | అచేతనత్వంప్రకృతేర్యదుక్త స్తేనవార్యతే || ౧౩౭ ||
బ్రహ్మవాది మతం వైవ మగ్రహ్యం త్వల్ప భేదతః | ఆత్మనాస్తే సమి పేహి వర్తస్తే నుభవే సతాం || ౧౩౮ ||
పురుషఃకారణంకర్మబీజవత్వాన్నిరజ్ఞనః | అతోనజీవజన్మాదేరుపరోధోస్తికశ్చన || ౧౩౯ || యథాప్రహ్యదిబీజానిగ్ర

హదాదాయకర్షకాః । ఆవాపయన్తి కేదారేష్వేవంస ఉపపద్యతే ॥ ౧౪౦ ॥ స్వకారణత్వాదన్యత్రవ్యపదేశః పుమా
నితి । సర్వజ్ఞత్వాదినిర్దుక్తప్రసిద్ధేశ్చానుభవశ్చుతః ॥ ౧౪౧ ॥ నిర్గుణత్వానిరోధాత్పురుషః పరమస్యచై । ఏకనేమిత్వ
పూర్వాణిలక్షణాన్యస్యసంవిదుః ॥ ౧౪౨ ॥ వికార్యగంఘ్రిప్రకరణం శ్వేతాశ్వతరసంజ్ఞితం । ప్రథక్కృతత్వాదౌచౌజీవే
శౌప్రకృతౌనచ ॥ ౧౪౩ ॥ మాయావిద్యాచజీవేగోవాభాసేనేతిచత్రతేః । పురుషస్యాగుణత్వేహిసామంజస్యంప్రసి
క్త్యతి ॥ ౧౪౪ ॥ ప్రకృతః పురుషస్తుర్యష్టాడశాన్తరతాయతః । ఉద్గిధంపరమంబ్రహ్మేత్యుచ్యతేప్రణవాత్సకం ॥ ౧౪౫ ॥ అన
గోవిశ్వరూపత్వాదాత్మాయన్దేవసంజ్ఞితః । విశ్వమాయానివృత్తిశ్చయన్నిష్కస్యాభిధీయతే ॥ ౧౪౬ ॥ ద్వాత్రిశోప
సంభాగస్సమ్యగ్జ్ఞానాన్తథ్యతే । చతుష్షష్టివిభాగస్యాశ్రవణాన్తాత్మకత్వనః ॥ ౧౪౭ ॥ అష్టోత్తర శతస్యాత్మమన
స్సామ్యైకహేతుతా । నిర్వికల్పసమాధేశ్చత్రతానైర్ధవవత్ఫలు ॥ ౧౪౮ ॥ దశకశ్రవణోత్థస్య వాఙ్మత్రత్వాత్పురో
క్షతా । ప్రతిబింబఫలాస్వాదభవాసద్యుఫలత్వతః ॥ ౧౪౯ ॥ నవైపరోక్షజానేనసంసారోపరమాదయః । విబుధస్యో
పపద్యస్తేస్వానుభూతివివర్జనాత్ ॥ ౧౫౦ ॥ ప్రస్తుతప్రతిబద్ధానాన్నివృత్తిశ్శేనసిద్ధ్యతి । సత్యయోగశ్చుత్కుక్తోప్ర
తిషేధ్యఃకదాచన ॥ ౧౫౧ ॥ పురుషస్యప్రయత్నైర్విసాధ్యోయంయోగ ఉత్తమః । ప్రసాదకర్తృకాలానాన్మముఖ్యా
యోగహేతుతా ॥ ౧౫౨ ॥ నిదిధ్యాసనయోగీయస్సమ్యగ్జ్ఞానీనిగద్యతే । సవరీయాన్సర్వికస్య సమాధిస్థత్వసృయాత్
జ్ఞానస్యపూర్వకాలత్వాదుత్తరోయోగఉచ్యతే । ప్రత్యాఖ్యానస్తుసగుణయోగస్యేతివినిశ్చయః ॥ ౧౫౩ ॥ సతుజీవప
రామర్కాపేక్షోవాక్యార్థశుభ్యతే । జీవస్యైవయతోముక్తింశాస్త్రైరాచక్షతేబుధాః ॥ ౧౫౪ ॥ జీవాత్మపరమాత్మా
నౌవిచార్యేతేత్రయేనచై । తస్యోత్తమాధికారిత్వాత్సాత్మస్త్వక్తిర్భవాద్భవేత్ ॥ ౧౫౫ ॥ ప్రత్యయానాముపన్యా
సాద్భవమానామోత్తమసంభవాత్ । నవాక్యస్యవిరోధోస్తి తత్త్వమస్యానిరూపిణి ॥ ౧౫౬ ॥ అనుసర్తవ్యతానాత్ర
వాక్యస్యైవోపపద్యతే । బుధేనశోధితార్థత్వాచ్ఛేదాద్వైవాచ్యలక్షయోః ॥ ౧౫౭ ॥ * ద్వాత్రింశదుక్తా శ్శుభిభిర్వి
మోక్షాస్తేప్రత్యయాఅక్షరసన్నివిష్టాః । జ్ఞేయాయదర్థానిజబోధనిష్టేస్తురీయమాత్రాస్వమలాసుతాసు * ౧౫౮ *

* ఇతి తత్త్వసారాయణేకర్తృకాణ్డస్య చతుర్థ పాదే ప్రథమో ధ్యాయః *

వ్యాసేనకారణత్వస్యబ్రహ్మణోగీకృతత్వతః । అపరోక్షాత్తకన్మస్యాద్భిహ్మసూత్రద్వశాకరం ॥ ౧ ॥ అద్వై
తమాత్రాభిప్రాయావగమాచ్చవిశేషతః యోడశాదివిభాగస్యా నవకాశాత్పరోక్షవత్ ॥ ౨ ॥ అద్వైకత్వధియేశ్వేవమ
ప్యవన్యాసవర్జనాత్ । అసిర్హోక్షఃప్రసస్యేతహ్యేకోదైకమపేక్షతే ॥ ౩ ॥ విజాతీయాదయోభేదాన్ప్రయోనవివృతా
యతః । వ్యాససూత్రాదివేదాన్తప్రబద్ధాస్సన్యోపరోక్షాగః ॥ ౪ ॥ బ్రహ్మణామృతశ్చకాణాశ్చోభయథాసన్యతాభవేత్ ।
సుషిరాకాశయోర్యద్వల్లత్యులక్షణయోరపి ॥ ౫ ॥ అద్వైతంపాగవద్ధామంబశ్చాన్వైకమితీరితం । యుక్తేస్సమ
జ్ఞానశ్చోత్రస్వర్ణాభరణదర్శనాత్ ॥ ౬ ॥ తేషాంవృత్తివికారత్వాన్నసత్యత్వాదయన్త్వీతి । నానవద్యానిసాక్షాత్స్వే
సుతరాంస్ఫుర్తిసంభవాత్ ॥ ౭ ॥ జ్ఞానానన్యతయాబ్రహ్మణ్యవ్యనేకానివైవిదుః । బ్రహ్మేతరచ్యేత్తద్జ్ఞానమజ్ఞానం
స్యాన్నసంశయః ॥ ౮ ॥ బ్రహ్మజ్ఞాన్యతిరిక్తానామీశాధీనత్వదర్శనాత్ । బ్రహ్మసర్వత్రభాతీనియక్తంస్వానుభూ
తితః ॥ ౯ ॥ శ్రుతేశ్చబ్రహ్మవేదేతిబ్రహ్మీభూతత్వముచ్యతే । ప్రారభేనతిచిహ్నాపబ్రహ్మత్వాద్భిహ్మవేదినః ॥ ౧౦ ॥
విద్యాసాహ్యప్రతిష్ఠాసేప్యపేక్ష్యోగాతమీసతీయదిశ్రుత్యనుకూలాస్యాత్తర్కశ్చవిహితశ్చుతౌ ॥ ౧౧ ॥ శ్రుత్యధీతింవి
నాతర్కస్వతోనైవోపయుజ్యతే । ఆనర్థక్యశ్చతేనస్యాత్మనర్కతేయశ్చుగలతా ॥ ౧౨ ॥ పాణినియంశబ్దశాస్త్రస్తు
హాభాష్యోపబ్రహ్మీతం । శబ్దసౌప్తవమాత్రేతువిదుషాముపయుజ్యతే ॥ ౧౩ ॥ జైమినీయంధర్మశాస్త్రమభిసంధివర్జన
ఉపయుక్తంభవేచ్ఛిత్తవిశుద్ధ్యేమోక్షకాంక్షితాం ॥ ౧౪ ॥ వైయాసికంజ్ఞానశాస్త్రంమోక్షమాత్రఫలత్వతః । భోగ

మోక్షోభయార్థంస్యాన్నోభయానుసపత్తితః ॥౧౫॥ జ్ఞానినాభిన్నవైషమ్యా న్నోతువైషమ్యమిశ్యయం దుస్తరీర-
స్సంపరిత్యాజ్యః కైవల్యంగమమిష్యతే ॥౧౬॥ జ్యోతిశ్శాస్త్రంకర్తయోగాత్తద్విద్యపుష్పపద్యతే పాగ్రిబ్ధకర్తయో
గోహిబ్రహ్మవిత్సూరీకృతః ॥౧౭॥ పాగ్రిబ్ధస్యగణంధష్టావ్యోతిషాబ్రహ్మవేద్యపి మోదతేసతుమోదస్సాన్నిధ్య-
ప్రమఃఖనివర్తకః ॥౧౮॥ కామాదయస్తువిమమం కేషాభ్యుత్పరమాత్మనః । దుర్గుణాదహద్యశ్యస్తే గార్హస్థ్యాదైర్వి-
బధనం ॥౧౯॥ విద్యాన్తస్వాశ్రమసంసిద్ధ్యవిహితంకర్తవేళం । అపేక్షతేతదస్యేషుస్వప్రయోజనవర్జనాత్ ॥౨౦॥
పూర్వోక్తరామయత్కాగహేతుకౌషధవాచకం । శాస్త్రంధన్యస్తోపాక్రీడజ్ఞేయంధ్యప్తఫలశ్యతః ॥౨౧॥ ద్వైవిధ్యా
దుభయతాప్రివైరాగ్యస్యోపపద్యతే । అధికారోగ్రహస్థస్య శ్రుశ్యస్తాశ్రవణాదిషు ॥౨౨॥ గృహస్థస్యాధికారేపినన్య-
హ్వానమసంభవం ఇతిచేన్నైతదేవంస్యాచ్ఛతుర్థామపితచ్చురీతే ॥౨౩॥ సంసారస్యానువాదాద్ధితేషామ్మోక్షాప్రతి-
ష్ఠితః । భృగ్వాదీనామతఃపుత్రవిత్తదాతైర్నహీయతే ॥౨౪॥ భేషజంహిమహస్నింసంసారాఖ్యాన్తరూప్యణి । ని-
రోధనంస్వచిత్తస్యజీవన్ముక్త్యాదిసాధనం ॥౨౫॥ ఆయానుకేళంపాణినిరోధఇతిమన్యతాం । ఆస్తనోపినిరోధేనసు-
తరాంహిప్రసిద్ధతి ॥౨౬॥ శూరియస్తేయస్తయశ్చిత్తజయేచసుమహస్తరాః । చతస్రార్థ్యాత్తవిద్యాద్యా స్సద్యో-
ముక్త్యేకహేతవః ॥౨౭॥ విక్సత్రవణమాత్రేణసమ్మగలోకనన్నహి । సిద్ధ్యేక్మస్యాపిలోకేస్తి న్నముత్రాపివిచా-
న్స్యతి ॥౨౮॥ అవ్యాయ్యోహివిపర్యాసశ్చ ౧౪తాదిక్రమస్యవై । శ్రుతావిచక్షితస్యాత్ర ప్రతిబద్ధత్యుద్ధాన్తి ॥౨౯॥
చోద్యావబోధ్యభేదాచ్చదర్శనస్యాపిచాత్తనః । అవ్యాధత్యాత్మమస్తేషాంచతుర్థాముపపద్యతే ॥౩౦॥ ఉపాసనే
తుమహతిస్యసమ్యగర్చనార్థకే । అంగాంతోన్వేషపత్తిస్యాన్నాంగిత్వంశ్రవణస్యతు ॥౩౧॥ నచాత్రసాధ్యనిగ్దేశా
భావదోషాప్రసజ్యతే । ఆత్మశబ్దాచ్చతుర్థాభిషయస్యావధారణాత్ ॥౩౨॥ ఉపాసనానాంసర్వేషాంస్వధ్యానావ-
ధివర్జనాత్ । వ్యతిక్రమశ్చనభవే త్పురోవైత్థాన్యకశ్చన ॥౩౩॥ ఆకాశాదివదస్యాపివివేకాద్యప్తకస్యచ । క్రమోని-
యన్యతేకోశక్రమవచ్చనసంశయః ॥౩౪॥ * సతాంవివేకాదిషుసాధనేషుచతుర్థులదేష్వపిమోక్షసిద్ధ్యావతుప్తయన్చ
స్వకదర్శనాదికార్యంకమాప్యేదశిరోగిరోక్తం ॥౩౫॥ * ఆదాకార్యవిలాపోహికార్యోధ్యానస్యోచ్చరీతే । కారణ-
ప్రవిలాపేతునాస్తికార్యాన్తరంకియత్ ॥౩౬॥ అజ్ఞానయోశ్చవైవిధ్యం శ్రవణేనసమాధినా నివర్త్యత్వాదిహపాగ్రి-
జ్ఞాంకారణప్రతిబద్ధయోః ॥౩౭॥ విక్షేపయోరితరయోరపివైవిధ్యమీగ్యతే । బ్రహ్మజ్ఞజనకత్వాచ్చపిష్టాజ్ఞజన-
కత్వతః ॥౩౮॥ సరస్వతీశుతేశ్చాయమగ్ధవీవావగమ్యతే । విక్షేపంశమయిత్వాథ స్వావృత్తిశమయేద్బుధః ॥౩౯॥
సాధకాశ్శాస్త్రవిక్షేపాస్తేహిబ్రహ్మవిదోమతాః । మోక్షేచ్ఛోదయమాత్రేణకృతిత్వముపచర్యతే ॥౪౦॥ శ్రుతార్థా-
నాంవరతర తమాతీతశ్వసంభవాత్ । వివేక్వాదయవీచైతే చత్వారస్సృష్టిపురోదితాః ॥౪౧॥ మతాగ్ధత్వాద్వరీ-
యాంసశ్చత్వారశ్చతథామతాః । పూర్వోక్తశ్శుప్తతాహ్యేషాభ్యుత్థాభ్యువరీయసాం ॥౪౨॥ తేనిదిధ్యాసితా-
గ్ధత్వాద్వరిస్తాశ్చచూత్తమాః । వరిస్తాదహకథ్యస్తే చత్వారస్తార తమ్యతః ॥౪౩॥ సమాహితాస్తుచిద్రాపబ్ర-
హ్మజ్యేవంహిదృశ్యతే । బ్రహ్మైవబ్రహ్మవిదితితదన్యత్సవితక్షితం ॥౪౪॥ అన్యధితదశబ్దత్వాశ్చబ్దాద్భుతదగోచరం ।
సర్వవాజ్ఞససాతీతం బ్రహ్మనిష్ప్రతియోగికం ॥౪౫॥ బ్రహ్మణాన్తదనన్యశ్యం సచ్చిదాన్తరూపితాం । సిద్ధ్యశ్యను-
భవానిభ్యోజీవన్ముక్తిముపేయూషాం ॥౪౬॥ అదైవతప్రసదాయస్యవిరోధోహిప్రసజ్యతే ఇతిచేన్నైతరస్త్విన్దివిరో-
ధస్యప్రసజ్జనం ॥౪౭॥ సమ్యగర్చనపర్యవ్రాచిదేకత్వవ్యవస్థితిః । పశ్చాదనేకతాజ్ఞేయా తతోద్వంద్వవివర్జనం ॥౪౮॥
ఇతరస్యానుపాస్యత్వప్రసంగఇతిచేచ్ఛుతే । ద్వయోస్సాధారణత్వోక్తే శ్చిద్రూపారూపయోగ్యతాః ॥౪౯॥ తదన్త-
రోవయేసర్వవాసనానాంక్షయోమతః । విహికానాంపరజ్ఞ్యోతిర్తయదేహస్యశబ్దతః ॥౫౦॥ ధ్యానాభ్యాసవశాచ్చ

త్రి పాతే పరమయోగినః । విలయాంతం ఫలం సర్వ తత్వానాం సంభవేష్టలు ॥ ౫౧ ॥ వైలక్షణ్యస్త్వ సంకస్య నిష్కా-
మోపాసకాదిహ । దృశ్యతేహ్య న్నపూర్ణాయాం సంఘః కీదృశ ఇత్యుతః ॥ ౫౨ ॥ త్యక్త్వా కర్తృ ఫలాసంగమితచన్త్యతే
స్మృతేః । ముక్తస్య చముముక్షోశ్చ స్త్వ సంకత్వం విలక్షణం ॥ ౫౩ ॥ ఏషా చైక్యాంశహీనత్వా త్సంశా న్తకలనాస్థితిః ।
అనానన్తపద త్వేన తురీయాంతితముచ్యతే ॥ ౫౪ ॥ ఉత్తరేభ్యోహి హేతుభ్య స్సభవేదర్థవాక్రమః । అనుభూతిమయ
త్వేన సారంబ్రహ్మైకముచ్యతే ॥ ౫౫ ॥ భక్తాదిత త్తదాచారానుసారిత్యాత్మరాత్నవిత్ । సామ్యావస్థోపరోక్షజ్ఞోవిజ్ఞే
యః పురుషోత్తమః ॥ ౫౬ ॥ సుఖదుఃఖదశానామం ప్రోద్ధరన్తి కదాచన । సరూపనష్టచిత్తత్వా ద్వైయాప్యాదివివర్జ
నాత్ ॥ ౫౭ ॥ తస్మాదప్యత్తమ స్త్వన్యస్సహజస్వానుభూతిమాకా । సర్వంజరయతిత్త్వప్రంవివహూషితమస్యహే ॥ ౫౮ ॥
దహ్యతే త్వగ్నిసంబంధే సోభా క్తత్వాత్మరాత్న విత్ । పరశుగ్రహణంభాక్తం నాతోదాహరణంభవేత్ ॥ ౫౯ ॥ అగ్ని
దాహేశరీరస్యనైశ్చల్యముపపద్యతే । సమాధికాలఏవాస్తి వాప్యహారేతునకస్యచిత్ ॥ ౬౦ ॥ జనకః పూర్వకల్పేయస్స
ఏవానన్తరేపిచ । ఇతిచేన్నాధికారిత్వాన్దేహస్తేమాక్షుశ్చయాత్ ॥ ౬౧ ॥ * శ్రీరామచంద్రాదయ ఈశ్వరాంశాదేహ
వసానేపరమాత్మవైవ । ఐక్యంప్రజన్తిమితంపరేచ్ఛాప్రాకృతభముక్షేగ్ని రిశాంశినాన ॥ ౬౨ ॥ * సంపన్నోహ్యగ్ధసంస్కా
రోదావదగ్ధస్యయోగినః । ఋషభాఖ్యస్యతేనైవబుద్ధివైకల్యముద్ధితం ॥ ౬౩ ॥ శిభిభవస్యరాజ్ఞసాముమూర్తాతూపప
ద్యతే । వైరాగ్యమాత్రయైకత్వాన్దాస్యజ్ఞానవర్జనాత్ ॥ ౬౪ ॥ శుకస్యదేహాత్థానంయత్సిద్ధమూరివిమణ్డలాత్ ।
తద్యుక్తంతాదృశారథా వసానాచ్చక్తితోపిచ ॥ ౬౫ ॥ జీవద్విముక్తానుభవ ఆత్మమాతోహిదృశ్యతే । గళితానిజమా
యాచభిన్నాస్తేగ్రన్థయోఖలాః ॥ ౬౬ ॥ ఆరూఢవిషయత్వేక్రమవివవివత్సతే । గళితాత్మీయమాయత్వా ద్యనుభూ
తామహత్తనః ॥ ౬౭ ॥ క్రమాన్తరస్యప్రోక్తత్వా దుత్తరస్లోకఈరితః । సమాధిభేదసంసిద్ధ్యా ప్రత్యేకబ్రహ్మైక్య
బోధనం ॥ ౬౮ ॥ అకారాదిచతుష్టయమాత్రాత్మానుభవస్యతు । వ్యవచేశఃప్రగళిత నిజమాయత్వపూర్వకః ॥ ౬౯ ॥
ప్రతీతి స్త్వన్యనిషయాతద్ధిప్రకరణాన్తరం । వివేకయుక్తిబుద్ధ్యాహ మిత్యారభ్యప్రపఞ్చితం ॥ ౭౦ ॥ విజ్ఞాత బ్రహ్మవిష
యంయతఃప్రకరణంశుతం । ఆపరోక్ష్యన్తతస్తత్రసుతరాముపపద్యతే ॥ ౭౧ ॥ భవేద్భ్రష్టవరిష్టోయమితవత్తున్నశక్య
తే । తస్మిన్విప్రాశచలనాద్యుప పత్తిర్నవిద్యతే ॥ ౭౨ ॥ సమ్యక్జ్ఞానీవరంరజ్జు సర్పదృష్టాన్తదర్శనాత్ । ఖుపుష్యశశశ్శం
గాదిదృష్టాన్తామదర్శనాత్ ॥ ౭౩ ॥ జగత్ప్రతీతివ్యాహరస్సమాధానార్థఉచ్యతే । జడస్యతుమహాయోగీస్వారబ్ధంస
ర్వమిక్షతే ॥ ౭౪ ॥ నైవంహి మాయాకార్యత్వా త్సమష్టేరితి చేన్నతు । స్వీయాన్యత్వమతౌతస్య మాభ్యమేవప్రస
జ్యతే ॥ ౭౫ ॥ శోభితవ్యత్వమభేదేనసత్రయాకామిహత్తనాం । చిత్తశుద్ధ్యర్థముక్తాహివాలాగ్ర సమతాపరే ॥ ౭౬ ॥
ఉపయ్యుపగృహితయోవ్యాఖ్యాతోదర్శనాదినాం । చతుర్థామగ్నిసంబంధే ధావ్యాదేస్తారతవ్యవత్ ॥ ౭౭ ॥ చతుర్థాచ్చని
వేకాది సాధనానాయథాభవత్ । క్రమేణాధిక్యనియమ స్తథాస్యాద్దగ్ధనాదినాం ॥ ౭౮ ॥ నాతోపయోగంపా
రోక్ష్యాత్ప్రజ్ఞజీవానువాదతః । నిదిధ్యాసనయోగేనశిష్యేణహివిలాప్యతే ॥ ౭౯ ॥ ద్వితీయస్యానువాదస్తు వైజనస్యా
న్తరాశ్చనః । యుక్తోహ్యభయతస్త్రీత్వాన్తననస్యనిగద్యతే ॥ ౮౦ ॥ తస్మైబ్రహ్మతయాశేషప్రతిభానన్యదర్శనాత్ ।
బ్రహ్మజ్యేవలయోజితత్వానాంస్యాన్నసంశయః ॥ ౮౧ ॥ ఆత్మోపనిషదిప్రోక్తః పావనస్వాత్మ వేదినః । ఆచారశ్చ
స్మృతేర్చాలా ద్యాచారశ్శోభనోమతః ॥ ౮౨ ॥ తుధాన్దేహవ్యథాన్యక్తేవ్యత్రముక్తచతుష్టయం । విషయోతోన
భూమిరాంసప్రసంభోపపద్యతే ॥ ౮౩ ॥ మాయాక్లేష్టత్వవచనాదభావాద్భుద్ధమోక్షయోః । అరూపంబ్రహ్మమస్త
వ్యంపరస్మిన్ప్రతియోగికం ॥ ౮౪ ॥ ననిరోధోనచోత్పత్తి రిత్యాద్యాదృశ్యతేశ్రుతిః । నచసప్రతియోగిత్య మస్యాపిస్యా
దశక్తితః ॥ ౮౫ ॥ * యుక్తిశ్చరేణోకతకస్యయద్వత్తద్వచ్చిదానన్తమయస్యసరైర్వి । మాయావికారైర్విలయేవశేషో
భవత్యరూపస్యపరస్యచేతి ॥ ౮౬ ॥ * సన్తర్కనావసానత్వా ద్యభేచ్ఛాచారఏవన । అవధూతశ్రుతేఃపారావర్యాలో

ఆదాయైవతువిజేపం సమాధిస్సవిధీయతే । విపర్యస్తశ్చవిక్షిప్త స్సమాధింధ్యానమాచరేత్ ॥౧౭॥ ఆత్మచక్రప్రశ్న
 యాన్యత్వాదదైవతంసిద్ధ్యతీతిచేత్ । నహోడశతమత్వంహీ ప్రసిద్ధశ్చప్రపశ్యతం ॥౧౮॥ ఆత్మానువృత్తిస్సర్వత్రగమ్య
 వత్సంభవేచితి । నసంజ్ఞామాత్రమేవస్యాదాత్మనశ్చైవకాదిషు॥౧౯॥ యాహుమృత్తిమాత్రస్యవాభావాస్తీతుచాత్మ
 నః । నామ్నానామాస్తరత్యేనశ్రవణేబ్రహ్మనామహి ॥౨౦॥ సాధ్యాపదేశపరతాదర్శనాదేర్భవేద్యది మాన్ద్యమేవ
 ప్రసజ్యేతతస్యప్రకరణస్యతు ॥౨౧॥ ఋషేరశ్రుతదర్శిత్యాద్వామదేవస్యసాధనం । నేతిచేన్నోదరస్థస్య జాతిస్తరత
 యాస్త్యతే ॥౨౨॥ తజ్జన్మానస్తరత్యాత్మరాధికారోవిరుద్ధ్యతే । తపోనిమిత్తసోపాత్మ సమ్యగ్దర్శనపూర్వకః॥౨౩॥
 అవాస్తరఫలత్వాన్నసమ్యగ్దర్శనసాధనం । అవేక్ష్యస్తర్శనాదీతనసముచ్చయసిద్ధితః ॥౨౪॥ మిత్రేచ్ఛత్వాన్నధ్యమస్య
 మోక్షమాత్రేచ్ఛరుత్తమః । అథమోభోగమాత్రేచ్ఛరధికారీతినిశ్చయః ॥౨౫॥ గర్భస్థస్యశిశోఃపాదౌ పానాభ్యా
 శ్చలితత్వతః । నాసనాదీతనహ్యేష మచ్చిస్తవదచచ్ఛలః ॥౨౬॥ * సకామనిషాగమసముచ్చయేన సిద్ధ్యేత్పదజ్యేష్ఠ
 గుణేశ్వరస్య । ప్రారబ్ధనర్వేశ్వరతావనానేకైవల్యముక్తిస్సత్పవసిద్ధ్యేత్ ॥౨౭॥ * వేద్యాదిభేదాద్విద్యాయాభే
 దశ్చాప్యపపద్యతే । అన్యత్రానుపసంహారో గుణానామీశ్వరేనతాం ॥౨౮॥ న్యూనవిద్యేతిచేన్నైవం భాక్తేనస్తగుణ
 త్వతః । వేద్యాపరిమితిశ్శంక్యానచప్రణవనిర్ణయాత్ ॥౨౯॥ అధ్యాత్మవిద్యాసంబద్ధా ద్దాయత్రాశ్చగ్గుణేమతే ॥
 ద్వేవిద్యేభూమసత్సంజ్ఞే సత్యవిద్యాచనిర్గుణా ॥౩౦॥ హార్దాచనిర్గుణావిద్యా నవమేదశమేపిచ । దృశ్యతేహీశ్రుతేచస్తే
 తథాబహునిరూపజైః ॥౩౧॥ నిశ్చితార్థావిశేషాత్తు దేవయానోవినిశ్చితః । నిష్కామనిర్గుణోపాస్తేః పితృయాణో
 హికర్తిణాం ॥౩౨॥ సజ్జితక్షపణార్థాస్మాద్ధతిరపుష్పపద్యతే । ప్రాక్పుణ్యానాంబల్యైర్నిప్రతిబద్ధోభవేదమై ॥౩౩॥
 దృష్టశ్చుక్తాత్మాభేదస్యాదికేచేన్నోభయోరపి । ఆవృత్తితారతమ్యస్యసంభవాదుపదిష్టయోః ॥౩౪॥ ససంకల్పశ్రుతే .
 రాహుదేహభావస్తుజైమినిః । తత్రసాయుజ్యముక్తస్యబ్రహ్మలోకేపరత్రవా ॥౩౫॥ బౌడులోమిప్తనావృత్త్యైసం
 పత్తింపరమాత్మనా । శ్రుతిర్దర్శయతీత్యాహతూభయంచాదరాయణః ॥౩౬॥ ఐశ్వర్యాత్తత్రలోకేస్యాన్నిష్పత్తిరితి
 చేన్నహి । దృశ్యతేస్మాదితశ్చైతశ్చబృహ్మశ్చుక్త్యన్తరాచిచ ॥౩౭॥ శ్రుత్యుక్తముత్తమత్వంస్యా బౌడులోమితేకుభే ।
 నిరంకుశమబాధశ్చనైర్గుణ్యంపరమాత్మనః ॥౩౮॥ ఆగామినర్తమానేభ్యష్టధ్భ్యశ్చోత్థానసంభవాత్ । ఆగామిహే
 తుప్రత్యక్షఉపలభ్యతేపహి ॥౩౯॥ షడ్భ్యశ్చైవహమాత్రేణ శరీరేభ్యస్సముద్భితిః । భవేదిహిమన్తవ్యంతద్వ్యాఖ్యా
 తంపురాఖిలు ॥౪౦॥ ఉత్థితాస్రయతఃపుంసోవాఙ్మనస్యంతరత్రతు । సంపద్యతేతయోశ్చుక్త్యో నైక్యాత్సంజ్ఞానిగ
 త్వతః ॥౪౧॥ చక్షురాదీన్ద్రియాద్యక్షభూతోసన్యాసమన్తరా । బాదరాయణఆచార్య శ్చక్రేశ్రుత్యన్తరాశయాత్ ।
 తేజస్సుచసమానాస్యా స్తుముక్షోరుభయోరపి । సంపత్తిశ్చనదాపీతే స్సంసారశ్చయథాభవం ॥౪౨॥ స్త్రీకాం
 శూద్ర సమానత్వా న్నాధికార ఇహేతిచేత్ । నశత్రవిడ్వభూనాం హినిషేఢోనాద్యయోషితాం ॥౪౩॥ ఆచా
 ర్యస్తు మనుష్యస్యాన్యో చకప్రదతాస్యహి । ప్రత్యక్షత్వ శ్చలోకేష్టే స్నేశ్వరస్య గురోరపి ॥౪౪॥ ముక్తికిప్ర
 సాదాయత్వాభ్యా మితి చేన్నైవకస్యచిత్ । ప్రతిబద్ధో పపత్తే శ్వనద్యోముక్తిర్న జాయతే ॥౪౫॥ ఈశ
 గుర్వోర్జ్జలూకావధేయోపాదేయతామతా । ఆచార్యవాన్న్యవేదేతిశ్రుతిరాహుసనాతని ॥౪౬॥ జ్ఞాత్వా
 గురున్తథాముఖ్యే త్సంభవత్ప్రత్యుత్తరత్రచ । పశ్చాత్కృతజ్ఞతామాత్రం శిష్యస్యాధి కముచ్యతే ॥౪౭॥ వేదికా
 లోకనాత్సద్యోముక్తిస్సాన్యదితచేదపి । త్రైవిధ్యాదవిరోధాచ్చ యత్నస్తత్రాశ్చపేత్యతే ॥౪౮॥ నచదర్శనదీప్తా
 యాఉపేతౌ స్తిముముక్షుషు । పూర్వతన్త్రతయాగౌణాదాశ్రితత్వాద్గురోరపి ॥౪౯॥ సాధనానామపేక్షానజన్మాన్త
 రకృతత్వతః । ఇతిచేన్నేనావాప్యత్రిచక్రమేధపరత్వతః ॥౫౦॥ కర్మణామేకదేశోహిత్యాజ్యఃకామ్యఫలప్రదః । అత
 స్సన్యాసమాత్రేణనామృతత్వంభవిష్యతి ॥౫౧॥ సర్వేసాంకర్మణాంభావేత్వనుష్ఠానస్యసంభవాత్ । అతిప్రసంగోదా

హ్యవాన్మన్మత్తిరి మనోవినా ॥౫౩॥ అస్తావధానవత్స్యదిత్యసంగతమిదంవచః । ఇదంప్రకరణంకౌణ్ఠిన్మహిష్యు
చార్థగోచరం ॥౫౪॥ * నిర్వాసనచ్చేద్యహవానపిహసంగ్రహ్యకర్మాణికరోతువిద్వాన్ । సిద్ధాశ్రమత్వాంతరప్ర
హానాన్నప్రత్యవాయస్యలవోపిశంక్యః ॥౫౫॥ * భద్రేహిశూన్యవాదస్యప్రసంగఇతిచేన్నతు । అన్యత్రాభేదవాదేత
ద్భావాచ్చార్థవిపర్యయాత్ ॥౫౬॥ విభక్తింకారమాత్రాసుకారణేషుహిష్యాగికః । కార్యేతుప్రణవేరూఢిస్వాను
భూతిర్విభాగతః ॥౫౭॥ వ్యష్టిభూతేషువృక్షేషువనస్యాధిస్థితత్వతః । విభాగఃకారణావస్థో దృశ్యతేహేతునైకతా॥
కార్యకారణభావస్యాత్కర్మాణసలిలాదివత్ । ఇతిచేన్నైతదేవస్తుజ్ఞయోబిన్దుజలాదివత్ ॥౫౮॥ సర్వాసాంపురుషా
కారణమాలాంతరాభిసత్యతా । యుక్తానతపరాతుర్యమాత్రే శేతినియమ్యతే ॥౫౯॥ మాత్రావృత్తయశ్చత్యేవవాచ్యా
ఇతినయ్యజ్యతే । తాసామనాత్మతాపతేరజ్ఞేయత్వప్రసంగతః ॥౬౦॥ పూర్ణత్వాదివిరోధోనబ్రహ్మణోనైకతోక్తితః
తస్యప్రవాహరూపత్వాద్దేయంసోపానవజ్జలే ॥౬౧॥ అఖద్దానాంసముద్రాణామపిదృష్టాహిసప్తతా । తథాశుభే
చ్చాప్రముఖాభవేయుస్సప్తధూమికాః ॥౬౨॥ నీహంతాదివదేతానిబ్రహ్మరూపాణిచేన్నతు । ప్రణవాన్తగ్గతానేకబ్ర
హ్మస్వస్తిహ్యఖద్దతా ॥౬౩॥ స్వగతస్యచిదవస్యప్రసంగఇతిచేదపి । విజ్ఞేయత్వాత్స్వభేదస్యలోకవద్యరికన్యయోః॥
నోత్పాద్యత్వాదిదోషాశ్చమోక్షస్యబ్రహ్మణోపివా । అనన్ధానామశేషాణానివృత్తేర్హారముక్తికే ॥౬౪॥ భూతేత
రస్యభవ్యమోక్షస్యప్రకృతత్వతః । ఉత్పాద్యత్వన్నదోషాయ పూర్వేతుహిపరోక్షిణః ॥౬౫॥ ఆవృత్త్యాదీనినూ
త్రాణివ్యాసప్రోక్తానియానితు । వ్యాఖ్యేయానిపునస్తానిస్వానుభూత్యుపయోగతః ॥౬౬॥ ఆత్మేత్యాదీనిపఞ్చాపి క్రమే
ణోపాసనాత్రయం । కర్తవ్యంబోధయన్త్యత్రయథాసంభవమాసనం ॥౬౭॥ ధ్యానాచ్చేత్యాదిసూత్రాణి పఞ్చా
పివయథోచితం । ఉక్తేభవితుమర్హన్విపూర్వభోచిపాసనాత్రయే ॥౬౮॥ బ్రహ్మణోధిగమేపూర్వోత్తరాఘోష్టసం
ఘయా । ఉచ్యేతేపుణ్యయోశ్చాచ్యసూత్రాగ్ధాలోచనావశాత్ ॥౬౯॥ అగ్నిహూత్రాదిచాతోన్యా పీఠిసూత్రార్థవి
స్తనాత్ । జ్ఞానాగ్నిహూత్రయోస్సాన్యసంసిద్ధమోక్షప్రయోజనాత్ ॥౭౦॥ యదేవవిద్యయేత్యస్తా ద్భోగేనేత్య
న్రిమాదపి । కర్తవ్యోపశ్యభోజ్యత్వముక్త్యాచూపసంగమః । ౭౧ । పరాభిధ్యానతోదేహయోగాచ్చేత్యాదిసూ
త్రయోః । కైశ్చిత్సంప్రోచ్యతేహ్యర్థస్సుతరామసమజ్ఞసః । ౭౨ । అవిద్యమానయోర్జ్ఞానైశ్చర్యయోరురీకృతేః । అ
సంభవాచ్చజీవస్యప్రాసీశసమతాసహి । ౭౩ । సృష్టిప్రకరణత్వాచ్చనైవారణ్యుపమాభవేత్ । ప్రకృతాస్వప్న సృష్టి
స్త్రిసన్ధ్యత్యాదిసూత్రైః । ౭౪ । స్వపరత్వాత్సంభ్యసృష్టిరవ్యక్తాదేర్విచిస్తనాత్ । తిరోహితంస్వస్వరూపం త
త్సద్దేహ విపర్యయా । ౭౫ । దేహత్రయోయోగాద్వాతిరోధానంపరాత్మసః । దేహత్రయవియోగేన జీవస్యస్యా
చురాత్మతా । ౭౬ । ద్వైతాద్వైతవిశిష్టాద్వైతత్రయంచాసమజ్ఞసం । తత్తత్సద్ధాన్తవచనైఃకైవల్యంహ్యుపర్య
తే । ౭౭ । హేయంశపారవశ్యాచ్చతేమాంసగుణవాదిహం । మతాన్యపేక్షణీయాణిప్రమాణత్రయవన్తనాత్ । ౭౮
* తేవాఅసర్వశ్రుతయోమతస్థాఅతఃప్రబంధేష్యపితంకృతేషు । మహత్యుపేక్షామతిరేవయుక్తముక్త్యన్తగర్వోపనిష
త్ప్రతస్య । ౭౯ । * బహ్వూచోపనిషతోన్వీక్తోపాసనైరుభయాత్తతైః । భోగమోక్షోభయార్థస్సహ్యధికారఃప్రసిద్ధ్య
తి ॥౮౦॥ ద్వ్యధివోపాసనస్తాచ్యుక్తవ్యముభయాత్తకం । నియమోస్తితథాతత్రయస్త్రిణదేవాఇతిశ్రుతేః । ౮౧ ।
యోగేనతుసమాధిఃసర్వవేదాన్తనిశ్చితః । కార్యోనాన్యేనకేవాపి జ్ఞానేనహరివర్ణితః । ౮౨ । నవచక్రవిచేకన్యైర్గు
ణోపాసనార్థకః । తత్రసౌభాగ్యలక్ష్మ్యంహి పోక్తస్సపురుషార్థకః । ౮౩ । సిద్ధిప్రదైవేతిచేన్నహ్యభిసన్నిభిభేదతః
మోక్షాయచభవేన్నైమా చకోపాస్తిత్త్వనిర్గుణా । ౮౪ । సర్వేషామపిలక్ష్మ్యణామశరీరత్వదర్శనాత్ । నిష్కామో
పాస్తివిషయంముఖ్యంప్రకరణంహితత్ । ౮౫ । ఏతచ్చాధ్యాత్మసంబధ్ధాత్పూర్వవస్తిర్గుణంభవేత్ । మూర్తిమన్వన్న
లక్ష్మ్యణాంవాస్తవంశ్రుత్వనుక్తితః । ౮౬ । సగుణాదేవతాఃకార్యపర్యాయత్వాదనేకధా । జ్ఞేయాహిరణ్యగర్భాది

సంజ్ఞాభిశ్చపురాణతః । ౮౯ । ద్వైవంతర్యామిదౌ స్యాత్సాక్షాదజ్జీవభిదావశాత్ । బ్రహ్మేశ్వరాభిధౌ హేయోపాదేయ
త్వాస్తుముక్షుభిః ॥ ౯౦ ॥ స్త్రోతేశ్చ ప్రాణిమాత్ర త్యాద్భూతశబ్దస్యమాయయా । భ్రామయన్నిశ్చరో హేయగుణక
స్యాజ్జనాన్వయః ॥ ౯౧ ॥ కార్యస్య బీజానన్య త్వేష్యస్య ద్వైవిధ్యదర్శనాత్ । జగజ్జీవతయ బీజమపిద్వివిధముచ్యతే ॥ ౯౨ ॥
అస్తవత్వాభ్యుపగమాదిహజీవస్యదేహినః । సాంఖ్యపక్షప్రసంగోన తైర్హ్యునస్తత్వమీర్యతే ॥ ౯౩ ॥ కార్యాపురుషదృ
ష్టిరినసర్వత్రేన్ద్రియాదిభు । అవ్యక్తమాత్రే సామిప్యాత్పుతరాంసోపపద్యతే ॥ ౯౪ ॥ ఆత్మేతితూపగచ్ఛన్తి త్యాదౌ
సోపేవమాహుహి । బాదరాయణసంజ్ఞససర్వజ్ఞః క్రమదృష్టిమాన్ ॥ ౯౫ ॥ సుశోధితాసుమాత్రాసు ప్రణవస్యచ
సాతథా । ఉత్తరోత్తరదృష్టిస్సామ్యత్పుర్వపూర్వత్రనాన్యథా ॥ ౯౬ ॥ అవ్యక్తాదీనితత్యానిజీవలింగానినత్విహ । బ్రహ్మ
లింగన్నచైతేనపుంసోజీవత్వమాపతేత్ ॥ ౯౭ ॥ కార్యోప్రతితిపర్యంతో బాధోజీవప్రపచ్ఛయోః । మిథ్యాత్వ మతిమా
త్రేణకృతార్థత్వమతిర్వృథా ॥ ౯౮ ॥ సాక్షోవివేకోవైరాగ్యో దీపతచ్ఛోధనార్థకం । ఇతిచేన్నవిరోధోహి సాధనా
నాచ్ఛతుప్తయే ॥ ౯౯ ॥ సమ్యగ్దర్శనహేతోస్సామ్య నిదిధ్యాసనకర్తృణః । యథాసమాధేర్నియమ స్సర్వవత్సర్వదా
ధతః ॥ ౧౦౦ ॥ జీవన్ముక్తేశ్చ తత్సాక్షాత్త్వ మిచ్ఛేపివిభాగతః । అనంతరత్వావైచ్ఛిన్యం స్యాజ్జీవానామేవదేహతః ॥ ౧౦౧ ॥
వరణాభ్యాస్తుకాదార్థ్యము ముక్త్యుపాసద్భృతి । జీవబ్రహ్మకృతాభ్యాస్తనాన్యథాకర్తృకోటిభిః ॥ ౧౦౨ ॥ యోగేన
జ్ఞాతతత్త్వస్యకణానిసదశ్వవత్ । స్వవశానిభవన్త్యత్రతయోగంవ్యాసఆహవ ॥ ౧౦౩ ॥ అయుక్తస్యత్రుతీశ్చాహసా
వశ్యేన్ద్రియతాంపునః । అవశ్యేన్ద్రియసంప్రాప్తే బ్రహ్మజ్ఞానేఫలన్నచ ॥ ౧౦౪ ॥ అభేదస్సర్వతేముఖ్యః పాణ్డేత్యేసాం
ఖ్యయోగయోః । పౌర్వాపర్యస్తుబాలానాం బుద్ధిమాన్ద్యాన్నిగద్యతే ॥ ౧౦౫ ॥ ప్రాగుత్పత్రేరభేదస్సామ్య జ్ఞేవాత్మపరమా
త్మనోః । ప్రాక్ప్రబోధాత్తుభేదో యంకేనవారయతుంక్షమః ॥ ౧౦౬ ॥ ఐశ్వర్యోజీవపక్షస్యాపిచేన్నాభయోరపి । ఏ .
కాధిష్ఠానజత్వేన త్వగ్రజానుజతోచితా ॥ ౧౦౭ ॥ శ్రేష్ఠస్తుజీవోభోక్తాస్యాత్తద్ధేతోరీశ్వరస్తతః । ఉత్పద్యభాజ్యన్నిర్మా
తయితేన్ద్రియశివరాత్రివత్ ॥ ౧౦౮ ॥ * జీవస్యకాలోనవధిఃపరస్యశాస్త్రేపరార్థద్యయనిచ్ఛితోస్తి । అతశ్చజీవస్య జగ
న్నిదానాదీకాత్పరత్వంవిదుషామ్మతంస్యాత్ ॥ ౧౦౯ ॥ * * * * *

— * ఇతితత్త్వసారాయణే కర్తృకాణ్డస్య చతుర్థపాదే తృతీయోధ్యాయః * —

విదుషస్త్వాశ్రమస్తుర్యః పరిగ్రాహ్యోప్రయత్నతః । వివర్తవాదమాశ్రిత్యప్రతిభానన్నివర్తతే ॥ ౧ ॥ సర్వవత్క
ల్పితత్వంహిజీవస్యభవతిస్ఫుటం । అతోవివర్తవాదస్యసాఫల్యంస్వసమాధినా ॥ ౨ ॥ పరిస్థానుభవస్యాన్యద్వికార్యాలం
బవంనతు । స్వరూపమేవసూత్రంస్వతోభిన్నంతదక్షరం ॥ ౩ ॥ ఆశ్రయాశ్రయితైకస్యస్వస్యాసంభవమిత్యయం । సం
శయోచితస్సాసాదృశ్యతేనైజభేదతః ॥ ౪ ॥ నస్యాద్భ్రహ్మవిదోప్యత్రనగుణేశ్వరవాసనా । కథంభవేదవర్తిష్ఠస్యయ
దిస్యాన్నైవముచ్యతే ॥ ౫ ॥ భవేత్సద్యోముముక్షాణాన్నిదిధ్యాసనకర్తృభిః । అభిధ్యానోపదేశాచ్చ తేనకైవల్యసం
భవాత్ ॥ ౬ ॥ ఉమాసహాయతాదీనానైర్గుణ్యఉపపత్తితః । గమ్యమేవభవేద్ధ్యేయమథవాలక్షణోచితా ॥ ౭ ॥ ధూ
తయోనిర్మథర్మి త్యాదగ్మ్యోనిప్రతియోగికః । అతీతస్త్రసర్వోపిధర్మోనమ్యుపపద్యతే ॥ ౮ ॥ సాపేక్షత్వాదిహాన్యో
న్యముభయార్ధర్మధర్మిణోః । అవద్యతానకాచిచ్ఛభవేదంగానివోరివ ॥ ౯ ॥ జ్ఞానభేదేపిచాన్యస్యనీయాపస్యపరాత్త్వ
నః । నప్రసక్తిగతితత్వాత్పద్వాజ్ఞనసయోరపి ॥ ౧౦ ॥ భిక్షుస్తుసాధకోజ్ఞేయో దేహముక్తేర్నహితరః । తస్యైవారబ్ధవై
రాగ్యాత్సర్వత్యాగవిధానతః ॥ ౧౧ ॥ త్యాగేనైవామృతత్వస్యశ్రాయమాణతయాపిచ । ఉత్పన్నశక్తిబోధస్యసహజా
నుభవశ్రుతేః ॥ ౧౨ ॥ కర్తృనన్యాసమాత్రేణ నసాక్షాన్తుక్తిరుద్భవేత్ । చిత్తశుద్ధ్యంతతాతస్య హ్యుచ్యతేయోగసేవ
యా । ౧౩ । జీవేతరస్యక్తనంగస్త్రీ దణ్డీతునిగద్యతే । జ్ఞానవైరాగ్యసన్యాసే కర్తృత్వాదివివర్జనాత్ ॥ ౧౪ ॥ ప్రతి
బోకర్తృరపితుసాక్షాదైక్యంపరాత్త్వనా । తస్యాహంకృతినంబద్ధాద్భ్రహ్మహమితిచిన్తనైః ॥ ౧౫ ॥ అహంపదపరామ

ధ్యేయస్యనోజీవతాభవేత్ | అన్యార్థత్వాశ్చరామర్యః ప్రత్యగాత్మైకగోచరః ||౧౬|| విదేహముక్తి పర్యంతమిదంశా
 స్త్రంయతోమతం | పాజ్ఞానువాదదోషానతుర్యైకేహిససంభవేత్ ||౧౭|| శూకోపమితతాయామ్య విరోధోస్య
 సాక్షిణః | నిదిధ్యాసనసంసిద్ధ మ్మహత్వమవగమ్యతే ||౧౮|| ఆత్యంతికోనిషేధస్యాస్తీర్థయాత్రాదిగోచరః | సత్సం
 గతేర్హిముఖ్యత్వంధ్యానయోగైకనిష్ఠయా ||౧౯|| ధ్యానోపక్రమకర్తాచ్చ వివిక్తాననపూర్వకం | తీర్థక్షేత్రోత్సవా
 లోకవాఞ్ఛాయుక్తానయోగినః ||౨౦|| నిత్యయుక్తశ్శుశ్రీజ్ఞానీసదాయోగిమతాత్మవాన్ | అర్థాంతరత్వాదేవస్తధ్యా
 నన్నాత్రవిరుద్ధ్యతే ||౨౧|| పాక్భేదస్యప్రసిద్ధత్వాజ్ఞీవాత్పరమాత్మనోః | యోగోపపత్తిఃపశ్యాన్యదభేదస్వా
 నుభూతితః ||౨౨|| విద్యత్సన్యాసిహేతోస్త ద్యోషిద్దూషణముచ్యతే | అశోభనత్వమత్యంతం శ్రుతిరాహహియో
 షితః ||౨౩|| స్త్రియశ్చాస్వాదితత్వాచ్చస్తవస్యలఘుపిణ్డవత్ | పూర్ణాగ్ని త్వేవనత్వాదికథనాచ్చుంగనాన్యజేత్ ||౨౪||
 అలభ్యమానతనయిత్యాదేశ్యబృతస్సుతః | పితోఃక్షేతకరోత్యంతం సర్వదాహ్యవగమ్యతే ||౨౫|| పుత్రాపేతాస్యనా
 స్త్యేవజీవన్ముక్తస్యయోగినః | ఉతాగ్నిత్యభావాత్పున్నా మో సరకస్యచవక్షనాత్ ||౨౬|| పరార్థోపియతేర్నాస్తి
 స్వర్ణాదీనాంప్రతిగ్రహః | బహుశోనిద్దితత్వాత్తత్కర్తృధఃపతనంప్రజేత్ ||౨౭|| * మత్వాత్తనశ్చేత్పరమాత్మవి
 త్వంప్రతిగ్రహీన్యాద్యతివేషధారి | సపీడ్యతేభీషణభాషణైస్తేగ్ధాజైర్యమస్యైవతునేంద్రశిఖా ||౨౮|| * యతిస్సమా
 ధిభిష్టద్భిర్దృష్టదుఃఖనివర్తతేః | కాలన్నయేత్తునైకేనదృష్టదుఃఖత్తయోభవేత్ ||౨౯|| పూర్వేషుస్తబ్ధతానస్యాద్భు
 త్యవిద్యాదిషుత్రిషు | అవిశేషప్రసంగాచ్చషట్సంఖ్యాసూపరోధతః ||౩౦|| ఆవేశాస్వాదయోగ్నేచాన్నిర్వికల్పసమా
 ధితః | స్తద్భీభావత్రయంజ్ఞేయ మన్యదేవాధి కంక్రమాత్ ||౩౧|| పాదత్రయశ్చ శ్రుత్యుక్త మమృతద్వివియత్పరం |
 తత్సమాధిత్రయం జ్ఞేయం ప్రకృతం విబుధోత్తమైః ||౩౨|| ఏవన్తైరీరా ప్యమాత్మీయ మజా మస్తే చసంభ
 వాత్ | స్తద్భీభావత్రయంసాత్మా త్వమాధిత్రయముచ్యతే ||౩౩|| అజామన్తా ద్యవగతంతిత్వం బ్రహ్మణిపుంసంచ
 పరిగ్రహపరిత్యాగవేశాభ్యాంప్రకృతే స్వతః ||౩౪|| త్ర్యంబక త్యాచ్చ చిద్రూపః పరమాత్మా త్రిధా
 మతః | సమాధిత్రయస్తథఃప్రాప్యోబ్రహ్మవిదాదిభిః||౩౫|| వృత్తిత్రయావిశేషాన్నతథాద్యంతత్త్రియమృతం | స్వా
 నుభూతిరసానుక్తేర్దృశ్యవిధాదిసంజ్ఞితం ||౩౬|| సున్తోక్తస్యతువాక్యస్యద్వితీయేసాక్షి సంశయః | ఇశ్యస్యపూర్వజ్ఞో
 కేనసామజ్ఞస్యాన్నదూషణం ||౩౭|| అఖణ్డైకరసశ్చాయమాత్మానాతీతఉచ్యతే | విదేహముక్తిరూపహి భవేత్సప్ర
 తియోగికః ||౩౮|| స్వతఃప్రధానతాత్వస్యప్రియత్వాదవగమ్యతే | ఆస్వాద్యతేపరాత్మాయం స్తద్భీభావత్రయస్థితైః ||
 చివానన్దాదయోధర్మ అతీతేపుష్పచారతః | కథశ్చిదుపపద్యస్తేశ్రుత్యుక్త త్యావిశేషతః ||౪౦|| నప్రధానంసరూపం
 స్యాద్విద్యోపాధికతాస్యహి | తథాపిసర్వశ్రుత్యుక్తానైవద్యేయతాదయః ||౪౧|| ఈశ్వరోహేయగుణకోవశ్య
 మాయతయాచితి | తన్నాత్రేణైవసర్గాదివ్యాపారావసరేనతు ||౪౨|| ప్రరోచనాగ్ధమీశస్యనిత్యసిద్ధత్వముచ్యతే | బా
 క్తత్యాత్మగుణాధినేనైశ్వర్యశ్చనిరంకుశం ||౪౩|| దేహేంద్రియాద్యభావంయోమోక్షేబాదరితబ్రవీత్ | తస్యపక్షే
 హ్యనావృత్తిర్ముక్తస్యాత్రభవిష్యతి ||౪౪|| తత్రనిర్గుణసాయుజ్యముక్తస్యాపారవశ్యతః | దత్తవేతనవత్సిద్ధ తరణే
 మోక్షఉచ్యతే ||౪౫|| స్రవీపవదితిబ్రహ్మవిదుషోపుష్పమాభవేత్ | సశ్చితక్షపణార్థాయాగతేఃపూర్వా వధార
 ణాత్ ||౪౬|| శ్రుతిస్తృతిపర్యయతఃపునరావృత్తిమేవహి | లోకేసగుణముక్తస్య హతాతాగరస్తదత్రిన ||౪౭|| శ్రు
 తేరేవబలీయస్త్యాత్నాయుజ్యాదధికతరా | కైవల్యముక్తిస్సంసిద్ధాశ్రీరామవచనాదపి ||౪౮|| సాయుజ్యానన్యత్రైవ
 స్యాత్సర్వముక్తేఃపురాణతః | కైవల్యముక్తావిచ్ఛాస్యాచ్ఛుద్ధాన్తఃకరణస్యహి ||౪౯|| విరమ్యసర్వభూతేభ్యఇతిప్రకర
 ణంపరం | జ్ఞానయోగపరంజ్ఞేయంనారదశ్రుతిగత్యతః ||౫౦|| ఘృణాంవిపాట్యసర్వస్యేత్యాదేఃప్రకరణాదపి | జ్ఞాన

యోగస్యసాధ్యత్వాత్సన్యాసేనవిముక్తయే ||౫౧|| చరమస్మృతియోగాచ్చాజ్ఞానయోగీవిముచ్యతే | భరతేహిప్రసి
ద్ధస్తత్పునర్జన్మాన్యథాస్మృతేః ||౫౨|| అవస్థాత్రయమీశస్యవరాహస్యోపపద్యతే | మాయిత్యాత్మచ్ఛ్రితేరేవ మప్యవి
ద్యాత్రయన్నహి | ౫౩ | ఈశ్వరస్యాప్యనేకత్వంమాయాశక్త్యోపపద్యతే | బ్రహ్మవిష్ణుశివాఖ్యాభి ర్నక్తియోగా
త్ప్రదీపవత్ | ౫౪ | అంశస్యచవరాహస్యసగుణాదుద్భవేవ్యథ | సంపత్తిర్నిర్గుణేవిష్ణోనదీకుంభాంబువద్భవేత్ ||౫౫||
ఘటాకాశమహాకాశవదైక్యమితిచేన్నచ | ఔహివోస్సగుణత్వంహినారాయణవరాహయోః | ౫౬ | * ఐక్యంవరా
హస్యచిదాత్మనస్తుచిదాత్మనానిర్గుణచేతనేన | నారాయణస్యాపిచయ్యక్తమేవంశ్రుతిస్మృతిన్యామశతోపలభ్యే ||౫౭||
సంప్రోక్తాష్టాదశావస్థావిశేషాస్సాన్వనుభూతిగాః | ఉత్తరోత్తరముతకర్తూ త్రారతవ్యంవిదుర్బుధాః | ౫౮ | జాగ్ర
జ్జాగ్రదవస్థాద్యాస్త్రీన్వయత్వాభావనాఖిలే | నామరూపపరిత్యాగాజ్జాగ్రత్స్వప్నఃప్రకీర్తితః | ౫౯ | చిదాకాశత్యతో
జాగ్రత్సుప్తేస్తూర్ణాత్మనిస్థితే | ఆభానచేష్టితైరన్యాస్వప్నజాగ్రదితీర్యతే | ౬౦ | త్రిపుట్యభావాదన్యావధీవృత్తేర్విల
యాత్పురా | ఆనందానుభవోన్యస్యాంసస్తమ్యాంసమతోత్తరాత్ | ౬౧ | అథబోధైకతావాప్తిర్దశమేనప్రసిద్ధితః | ఉ
త్తాశ్చీర్రామగీతాయామతస్తద్వర్ణనాదలం | ౬౨ | సంప్రదాయార్థ ఏవస్యాదుపదేశోవసిష్ఠతః | మాన్వ్యంప్రకరణ
త్వాదిత్యసద్భ్యనుభవాంతతా ||౬౩|| జ్ఞానవృద్ధపరత్వాచ్చ శ్రేష్ఠంప్రకణమ్మతం | వ్యాసవచ్చాధికారిత్వం వాత్మికేస్త
త్యుతోస్తిహి ||౬౪|| మాయిత్యమీశ్వరస్యస్యాత్కామిత్యాదివదేవతు | శక్తిశ్రయశ్చైవైవిధ్యా త్కార్యకారణ
యోర్భవేత్ ||౬౫|| ఆకాశసామ్యమీశస్యసగుణస్యహ్యసంభవం | అతోజీవస్యతేనైక్యంసుతరానోపపద్యతే ||౬౬||
ఉపాస్యఃపురుషస్సాక్షాన్నిర్గుణోద్భవ్యతేతథా | నతుసుప్తస్మృతీయస్స హేయోహ్యవరణాశ్రయః ||౬౭|| * సుప్తా
వికారాప్యథవాత్తుగాణే బీజాత్తనా విద్యతమవసరం | సుప్తశ్రుతీ నామపిసచ్చుక్తీనాన్నైవైకవాక్యత్వమనంతభే
దాత్ ||౬౮|| * శ్రీరామచంద్రోవేదాస్తవ్యవస్థామాహాహిస్సుటం | భాగత్రయఫలన్తృప్త్యుధికభోక్తరోత్తరం ||౬౯||
వ్యతిరేకప్రసంగశ్చేన్నాథర్వణతయాశ్రుతే | అవాంతరతయానైకవాక్యత్వస్యనదూషణం ||౭౦|| యదేకశ్చాప్యనేక
శ్చేత్యేవంశ్రూయతవచ | నీరూపస్యాభయత్వశ్చ తదుక్తముపపద్యతే ||౭౧|| నస్తూలప్రజ్ఞమిత్యాదిప్రతిషేధాస్త్య
రూపగాః | ఇతిచేన్నాపలాప్యస్తేవికారాగ్ధాన్తరాణితు ||౭౨|| బ్రహ్మపాస్తావశక్తస్తుపురుషంవాగురూంభజేత్
ప్రోక్తశ్చశ్వేతకేత్వాదేన్ద్రీహ్వాచర్యంశ్రుతౌపరం ||౭౩|| ఇన్ద్రియాణామ్మనోనాథ ఇతివాచ్యనసీతిచ | శ్రత్యో
నైక్యమనుతాగ్రన్తిత్రవణాచ్చాత్మవేదినః ||౭౪|| * జీవద్విముక్తస్య విదేహముక్తిస్సన్యాసినస్సిద్ధ్యతిదుఃఖనాశే |
సమాధిభిర్దేహతిరస్కృతాచేత్యేవంహిశబ్దాదవగమ్యతేర్థః ||౭౫|| * * * * *

— * ఇతితత్వసారాయణే కర్మకాండస్య చతుర్థ పాదే చతుర్థోధ్యాయః * —

శ్రీగురుమూర్తిః || అథాతస్సంప్రవత్స్యామిబ్రహ్మభిధ్యానకర్తృణః | అవశ్యకార్యతాంసద్యోముముత్సుభిరిహ
దరాత్ ||౧|| ఉక్తపూర్వేవిబహుశస్తద్భ్యాసస్యవిశేషతః | సద్యోమోక్షైకహేతుత్వేనద్యస్సిద్ధ్యనిగద్యతే ||౨|| య
ద్భ్రీహ్వాసర్వవేదాన్తప్రసిద్ధమగుంపరం | అశనాయాద్యతీతశ్చసచ్చిదానందలక్షణం ||౩|| తదాత్మశ్వంగురోర్వక్త్రా
చ్చుక్తిత్వాసంకుద్ధమానసః | తన్నిదిధ్యాసనాత్సమ్యక్జ్ఞాత్వాషననపూర్వకాత్ ||౪|| దృష్టదుఃఖనివృత్త్యర్థమేకాన్తే
యతేన్ద్రియః | అభిధ్యానితతాదత్త్యం స్వానుభూతిరసాత్త్వకం ||౫|| స్వానుభూతి రసేసిద్ధే పునర్ధ్యాసన్నిర
గ్ధకం | ఇతిమాస్త్యద్యతేశంకాస్థిరానుభవవర్జనాత్ ||౬|| సమాధికాలఇవయస్సదాత్తానుభవోమతః | సస్థిరాను
భవోజ్ఞేయస్సహజానుభవశ్చసః ||౭|| తాదృశానుభవోపేతో విదేహాఇతికథ్యతే | తేనైవదృష్టదుఃఖాని నివర్తేరన్నశే
షతః ||౮|| సయావత్సహజాత్తైక్యానుభవోత్రనసిద్ధ్యతి | తావత్కర్తవ్యమేవైకంబ్రహ్మభిధ్యానమాదరాత్ ||౯||
యదాస్వానుభవాత్పూర్ణాద్దిన్ద్రియాణ్యఖిలానిచ నిర్వృత్తీనితదాధ్యానం స్వయమేవసమాప్యతే ||౧౦|| ధ్యానస్యాపి

సమాప్తిశ్చేత్తతశ్చోత్తరవ్యమణ్విపి । ఆత్మనోనైవవిద్యేతశ్చోత్తరవ్యవర్జనాత్ ॥౧౧॥ అభిధ్యానాచ్చసహజస్వా
నుభూత్యవసానకాత్ । శ్రోత్రాదిసర్వాధిష్ఠా నమ్మనోనశ్యత్యరూపతః ॥౧౨॥ ధ్యానాద్యతేమనోనాశోనభవేచ్ఛక
దాచన । బ్రహ్మత్వైకత్వవిజ్ఞానపూర్వకంధ్యానముచ్యతే ॥౧౩॥ వినాపరాత్మాభిధ్యానాత్కల్పకోటిశతైరపి క్రియ
మాజేనవేదాంతవిచారేణనముచ్యతే ॥ ౧౪ ॥ సాధనానాంఫలంప్రత్య గృహ్యనందర్శనస్యచ । శ్రవణద్వారకంజ్ఞానం
పరోక్షం ఫలముచ్యతే ॥౧౫॥ మననద్వారక స్తస్య విజ్ఞానంఫలమీర్యతే । విజ్ఞానస్య ఫలంసమ్యక్జ్ఞానం ధ్యానపురస్స
రం ॥౧౬॥ సమ్యక్జ్ఞానస్యతస్యైతదభిధ్యానంపరాత్మనః । ఫలంస్వాత్మానుభూతిస్తు సహజాస్యనిగద్యతే ॥౧౭॥ ఐ
క్యంప్రోక్తదభిధ్యానాజ్జీవాత్తపరమాత్మనోః । సమ్యక్సిద్ధ్యతినాన్యస్త్వా ద్విజ్ఞానాన్నిపుణాదపి ॥౧౮॥ భేదావసాన
కంధ్యానవఃభేదాంతంస్వవేదనం ॥ ఇత్యాహుర్నైవమతయస్వయన్ధిరాఅచక్షుషః ॥౧౯॥ ధ్యానంధ్యాతురభిన్నత్వం
భేదయాత్ప్రాప్తయ్యతశ్చ జే । స్వయంబులీయతేతత్ర పరమాదైవతచిద్భవే ॥౨౦॥ అదైవతకేవలానన్త స్వరూపానుభ
వోబృవే । ప్రధానంసాధనంధ్యానం జ్ఞానంశాంతయదంగతా ॥౨౧॥ యత్పూర్వవృత్తమంగన్త ద్యదనన్తరమంగి
తత్ । అతోంగమేవజ్ఞానంసాధ్యానమంగితినిశ్చిన్ము ॥౨౨॥ బ్రహ్మత్వైకత్వవిజ్ఞానానన్తరధ్యానయోగతః । స్వానుభూ
తేఃప్రసిద్ధత్వాత్తతఃకార్యస్మక్తిచ్చన ॥౨౩॥ ఇతికేచనమన్యస్తేవిదేహపదనిస్పృహః । అభిధ్యానంసమాధ్యాఖ్యం విదే
హత్వామహీర్యతే ॥౨౪॥ కైవల్యకాతకశ్వేతాశ్వతరాదిశ్రుతిరితం । ధ్యానయోగంవినాకోవా జ్ఞానాత్సద్యోవిము
చ్యతే ॥ ౨౫ ॥ సద్యోమూక్త్యర్థకంధ్యానన్తకోపనిషదీరితం । అతోన్యభాగావ్యధావి త్యసంగత మిదంవచః ॥ ౨౬ ॥
అవశ్యవేదిత వ్యంయ త్తత్రధ్యాన చతుష్టయం । అనుక్తవశకేతస్యా తక్రమముక్తిర్వినిశ్చితా ॥ ౨౭ ॥ మన్దాధికారి
ణోధ్యానముత్తమస్యాధికారిణః । జ్ఞానంసాధన మిత్యాహుః కేచిత్పండితమానినః ॥ ౨౮ ॥ తేషాంవేదాన్తసిద్ధాన్తర
హస్యజ్ఞానవర్జనాత్ । సంసారగర్తపతనంభవేద్బుద్ధాయోల్పమేధసాం । ౨౯॥ బ్రహ్మప్రత్యయసన్తత్యాపరాభిధ్యాన
రూపయా । విలీనేన్ద్రియచిత్తస్యకోధికారస్తతఃపరం ॥౩౦॥ నచమార్గద్వయముక్త్యై స్వతస్త్రిప్రోచ్యతేశ్రుతా ।
జ్ఞానాద్విముక్తిః కేషాఞ్చ ధ్యానాతేకషాఞ్చదిత్యపి ॥౩౧॥ విచారోపాసనారూపామాహుర్నార్గద్వయన్తథా । త
దసంగతమేవేతిమతమదైవతయోగినాం ॥౩౨॥ అఖిణ్ణమూర్తచిద్రూప బ్రహ్మధ్యానవివర్జితః । నరోముచ్యేతచేద్బుద్ధా
న్నభవేతిమతమసంభవం ॥౩౩॥ అదైవతధ్యానశీలానామదైవతబ్రహ్మమాత్రతా । అన్యానపేక్షాసంసిద్ధేన్నాత్రకార్యా
విచారణా ॥౩౪॥ ధ్యానమ్నా నసికమ్న త్నా సభవేన్నోక్షకారణం । ఇత్యాహురల్పమతయ స్సూక్ష్మదృష్టివివర్జ
నాత్ ॥౩౫॥ ధ్యానంస్థూలాదిభేదేనమానసంహితతుర్విధం । తత్రస్యాథ్మనాలమేవైకం భాగ హేతుశ్చేరితాం ॥౩౬॥
సూక్ష్మస్తుచిత్తశుద్ధ్యర్థంక్రమముక్త్యర్థమేవవా । బీజంజీవద్విముక్త్యర్థం తుర్యస్తుప్రకృతంపరం ॥ ౩౭ ॥ ప్రోక్తంవిదే
హముక్త్యర్థంసర్వవేదాన్తవేదిభిః । అతఃకర్తవ్యదోషోన్యధ్యానస్యప్రసజ్యతే ॥౩౮॥ కింకర్తవేయంకింకర్తవ్యము
పాదేయమితిపి । జ్ఞానహేనాకథమ్నర్త్యముక్తాస్సర్వభవబద్ధనాత్ ॥౩౯॥ దేవాత్మనఃపరాంశక్తింనిగూఢాంస్వగుణై
శ్చుభైః । అపశ్యన్ద్రిమహాన్తస్తేవిబుధాధ్యానకర్తృణా ॥ ౪౦ ॥ అతప తదుపాదేయ మభేదధ్యానకర్తృతు । హేమంభే
దైకవిషయంధ్యానకర్తృమహాత్మభిః ॥౪౧॥ మేనభేదమతి స్త్యక్తాజీవాత్తపరమాత్మనోః । సభేదధ్యానకర్తాత్రకుర్యా
త్స్వప్నేపినకవ్చిత్ ॥౪౨॥ అఖిణ్ణోహమనన్తోహంపరిపూర్ణోహమద్వయః । సచ్చిదానన్తరూపోహన్నిష్కల్లోహన్నిర
జ్ఞనః ॥౪౩॥ నిశ్చలోహంనిరాధారోనిర్మలోహంపరాత్మరః । అక్షరోహమసంగోహమాకాశోహమతీన్ద్రియః ॥౪౪॥
అజరోహమమూర్తోహమానన్తోహమచిత్తకః । పరజ్ఞోతిస్స్వరూపోహమప్రమేయోహమవ్యయః ॥౪౫॥ మాయావి
ద్యాదిదూరోహమాదిమధ్యాన్తవర్జితః । చిదేకరసరూపోహంబృహదాకారవానహం ॥ ౪౬ ॥ నిరాకారోహమస్థూ

లోవిపాప్తానణరేవచ । సంకల్పాదివిహీనోహంసర్వకర్మవివర్జితః ॥౪౭॥ ఇతిభావయతోనిత్యమవిచ్ఛిన్నప్రవాహ
తః । అహంకారాదినంసారాఃప్రణశ్యంత్యచిరాదిహ ॥౪౮॥ యత్సమారాధ్యతేవస్తుధ్యానాదైశ్చిత్తకర్మకైః । త
త్స్యాత్సగుణమేవేతి కేచిదాహు రమేధనః ॥౪౯॥ సంరాధ్యస్యాగుణత్వం హి సర్వజ్ఞో బాద రాయణః । విస్తప్త
మబ్రవీత్సాక్షాద్విష్ణ్వంశో వేద పారగః ॥౫౦॥ పరోక్షజ్ఞాన సిద్ధ్యర్థ వ్యాససూతాగ్రథమప్యముం । అజా నతాం
కదా ముక్తిస్సంభ వేద్భ వబద్ధనాత్ ॥౫౧॥ అప రోక్షా నుభూ త్యర్థ నిర్గుణారా ధనం యతః । అతో న
బ్రహ్మసూత్రంస్యాత్పరోక్షాయేతిచేచ్ఛ్రిణు ॥౫౨॥ స్థూలసూక్ష్మాదిభేదేనధ్యానావివరణాదపి । షోడశబ్రహ్మ
మాత్రాణామనుక్తత్వాచ్చకుత్రచిత్ ॥౫౩॥ సప్తభూమ్యుక్తిహీనత్వాత్షట్పమాధ్యుక్త వర్జనాత్ । స్వానుభూతిర్న
తేనస్యాదిత్యుక్తమసకృత్పురా ॥౫౪॥ బ్రహ్మషోడశమాత్రంయచ్చ తశ్చుత్యన్తసిద్ధితం । కేచి తత్సగుణంప్రాహుర్వి
శుద్ధ్య భ్యుదయాద్ధకం ॥౫౫॥ ఆకాశవద్విభుజ్యేయమ్మాయోపాధివివర్జితం । అమూర్తభేద్య వానన్తంకథంస్యాత్సగు
ణంవిధే ॥౫౬॥ అమూర్తమపితద్వస్తుస్వానన్తప్రచురత్వతః । దుఃఖాల్పప్రతియోగిత్యా త్సగుణమ్మన్యతేజః ॥౫౭॥
అశరీరమ్మహాకాశసదృశభేద్యనంపరం । పూర్ణానన్తమ్మహద్భ్రహ్మ నిర్గుణంహిత్రుతాస్థితం ॥౫౮॥ అశరీరంయదిబ్ర
హ్మప్రాచ్యేతసగుణంతదా । మత్వానశోచతీత్యాదిశ్రుతయస్సుర్నిరర్థకాః ॥౫౯॥ ప్రియాప్రియాసంస్పర్శశ్చ య
శ్చక్రిత్యస్తేగద్యతే । సచానర్థకవీవస్యాదౌపచారికృత్యపి ॥౬౦॥ అప్రమేయసుఖస్యాస్య నిర్గుణస్యపరాత్మనః । సగు
ణత్వధియోపేక్షాంకుర్వన్తస్తునరాధమాః ॥౬౧॥ శరీరంమాయయాక్లప్తంయస్యాపాసగుణోమతః । సర్వజ్ఞత్వాదిగు
ణకస్సచహేయోముముక్షుభిః ॥౬౨॥ ప్రజ్ఞానఘనరూపంయదశరీరస్త్విగద్యతే । తదుపాదేయమద్వైతమభేదధ్యానక
ర్మణా ॥౬౩॥ సగుణత్వమదేహేయేష్యధ్యేయత్వచ్ఛనిర్గుణే । మన్యస్తేతేహివేదాన్తదూషకామోక్షశత్రవః ॥౬౪॥
తృతీయస్యానుబంధస్యసిద్ధ్యైబ్రహ్మ గుణంపరం । జ్ఞానధ్యానైకవిషయ మ్మత్వాధ్యాయాతబుద్ధిమా ॥౬౫॥ అత్యంతా
విషయత్వభేద్యభ్రహ్మణ్యాహ్యేతసిర్గుణే । నకదాపివిముచ్యేత సోనుబంధస్యబాధకః ॥౬౬॥ పాత్రాదేర్కలనిర్మో
కోనవినాఘర్షణక్రియాం । యథాతథాస్వచిత్తస్యబ్రహ్మధ్యానక్రియాంవినా ॥౬౭॥ యథాగ్నిరరణిస్థోపిసభాతిమధ
నంవినా । తథాసర్వగతోవ్యాత్స సాక్షీధ్యానక్రియాంవినా ॥౬౮॥ అఖణ్డోహమనన్తోహం పరంబ్రహ్మహమన్య
యః । ఇతియాభావనాశుద్ధాతచేవధ్యానముచ్యతే ॥౬౯॥ అవిద్యాకామకర్మాదిసమ స్తమలమోచనం । బ్రహ్మభావ
నయైవస్యాన్నాన్యథాకల్పకోటిభిః ॥౭౦॥ బ్రహ్మభావనయామోక్షోజాయతేనచజాయతే । అసకృత్ప్రకృత్యాతా
హిసకృత్ప్రకృత్యయతోద్విధా ॥౭౧॥ బ్రహ్మత్వ తాంసకృత్త్వావర్ణాశ్రమవివర్జితాః । స్వేచ్ఛచ్ఛరన్తియేమూర్ధ్వాస్తే
షామ్మాక్షుఃకథంభవాత్ ॥౭౨॥ అసకృద్భావనాయోగాదేకాన్తద్భ్రహ్మణాసహ । సంయుక్తాఃకామకర్మాదిరహి
తామోక్షమాప్నుయః ॥౭౩॥ బ్రహ్మత్వజ్ఞానమాత్రేణ ననద్యోముక్తిరుద్భవేత్ । నచజ్ఞానవిహీనేన ధ్యానేనేత్యు
దితమ్ముహుః ॥౭౪॥ తస్మాచ్ఛాస్త్రోక్తమద్వైతంపరంబ్రహ్మసనాతనం । ఆచార్యవదన్జ్ఞాత్వామత్వానిస్సంశయ
న్తతః ॥౭౫॥ ధ్యాత్వావివిత్తదేశేభదృష్టదుఃఖనివృత్తయే । అభిధ్యామేన్తహయోగీ మహాకర్మిమహాబుధః ॥౭౬॥

—* ఇతితత్వసారాయణే కర్మకాండస్య చతుర్థపాదే షష్ఠమోధ్యాయః *

శ్రీగురుమూర్తిః ॥ పునశ్చతేప్రవక్ష్యామిస్వాత్మాభిధ్యానకర్మణః । వైభవంయదనుష్ఠానాన్ముక్తోభూన్తనివ
చకః ॥౧॥ పురాభూమణ్డలేపాణ్డ్యమహీపాలస్యశోభనే । భూలోకశివలోకాభ్యే పురేవిష్ణోద్విదవన్తితే ॥౨॥ వీలా
ర్థంసున్దరేశాఖ్యఃప్రాదురానంచతుర్ముఖ । జీవన్ముక్తిపురీశోహం మూలలింగాన్తహ త్తమాత్ ॥౩॥ లింగంక్షేత్రజ్ఞుతీ
ర్థజ్ఞుత్రయమప్యత్తిమోత్తమం । యత్రాస్తితస్యమాహాత్మ్యంకోసువర్ణయతుంతుమః ॥౪॥ తత్రవాతపురీశాఖ్యఃకచ్చి
ద్భ్రాహ్మణానన్తమః । పాణ్డ్యరాజస్యపుణ్యేన సచివత్వముపాగమత్ ॥౫॥ మద్భక్త్యతిశయందృష్ట్వాతస్యాహంకృ

పయాయుతః । దీక్షామకరవంసాత్కృత్తీవిధామపివైదికిం ॥౬॥ మాణిక్యవాచకాభిఖ్యా మయాదత్తాసుశోభనా ।
 మదనుగ్రహయోగేనపరివ్రాట్చాభవత్సుధీః । ౭ । శ్రీమత్తల్లివనంపాప్ర్య జనసంసర్గవర్జితః । జీవన్ముక్తిపదంప్రాప్తః
 కదాచిన్తామపృచ్ఛత ॥౮॥ * మాణిక్యవాచకః * చన్ద్రమాజ దయాసిన్ధో గురుమూర్తేమహేశ్వర । అహంత్వ
 త్కృపయాసాత్కృహ్మపశ్యామినిర్గుణం ॥౯॥ కదాచిత్తుమమాభాతిజగత్స్థావరజంగమం । ప్రతిభానేనలేనాద్య
 యద్దుఃఖముపజాయతే ॥౧౦॥ తదల్పమన్యదృష్ట్యైకభవేన్నమతుతన్నహత్ । అతస్తమపశాన్త్యైత్వముపాయంవక్తుమ
 ర్హసి ॥౧౧॥ ఇతితద్వచనంశ్రుత్వా యదవోచచ్ఛతుర్ముఖ । తద్భ్రమీమిశ్రుణుష్వాద్యసావధానేనచేతసా ॥౧౨॥ వి
 ష్ణేపమూలకండుఃఖంప్రాతిభాసికమేవతత్ । విషేషస్యతుశాన్త్యర్థమభిధ్యానంసమీర్యతే ॥౧౩॥ సమాధ్యాఖ్యమభి
 ధ్యానంతచ్చకార్యంవిచార్యవై । విచారపూర్వకంధ్యానం క్షిప్రసిద్ధికరంభవేత్ ॥౧౪॥ పరబ్రహ్మణివిదూషేవ్యో
 మవత్సర్వగేసతి । అద్యానుభూయమానేచస్వతయాతేసమాధినా ॥౧౫॥ మనఃప్రాణేన్ద్రియాణాంస్యాద్యేనసద్య
 స్సుఖవచః । అరూపనాశస్తన్నిత్యమభిధ్యానంసమాచర ॥౧౬॥ అత్రస్థూలాదిభేదేనవిభాగాచ్చతురాత్మనః । షోడ
 శత్స్వంశ్రుతిపోక్తంధ్యానైరనుభవేత్సుధీః ॥౧౭॥ చతుష్షష్ట్యక్తమాత్రాభిప్రణవస్థాభిరేవచ । అష్టావింశత్యుత్తరా
 భిశ్చతమాత్రాభిరాత్మనః ॥౧౮॥ స్వానుభూతిప్రసిద్ధాభిశ్చేష్టిష్ఠాభిశ్చోత్తరోత్తరం । దేహాదిసర్వవికృతీర్విస్తరేతు
 ప్రవత్కృమాత్ ॥౧౯॥ సవిదేహవిముక్తోథ స్వదేహపతితేతరాం । సంపద్యతేవిరూపం తద్భ్రహ్మసిష్ట త్రియో
 గికం ॥౨౦॥ యత్సర్వవచసాందూరం యత్సర్వమనసామపి । యత్సర్వద్వం ద్వసిర్ముక్తవతీతాఖ్యస్మిగద్యతే ॥౨౧॥
 యచ్చపదిశ్యతేప్రాజ్ఞైశ్శుభయామానముద్రయా । ప్రశోత్తరాదిదూరంయద్యేదవేదాన్తదూరగం ॥౨౨॥ ద్రష్టృద
 ర్శనదృశ్యాదిసర్వత్రిపుటివర్జితం । సజాతీయవిజాతీయస్వగతాఖ్యభిదాతిగం ॥౨౩॥ వాచ్యవాచకసిర్ముక్తం లత్యులక్ష
 ణవర్జితం । తదవాప్యప్రసర్జన్తనకదాప్యేతిమానవః ॥౨౪॥ చిద్రూపయత్పరంబ్రహ్మ సదభిధ్యాన గోవరం । పో
 క్తంప్రణవమాత్రాభి రైకంస్వగతభేదతః ॥౨౫॥ తత్రాద్యమపిసంపాప్తో ముక్తస్సంసారబన్ధనాత్ । అరూపంత
 దవాప్నోతివిశ్వమాయానివృత్తితః ॥౨౬॥ యతోపర్యాప్తకామానాం బ్రహ్మవార్తా పిదుర్లభా । తతఃకామాకౌప
 రిత్యజ్యసోన్వేష్టవ్యభిదాత్తకః ॥౨౭॥ ఆప్తకామాబుధశ్రేష్ఠా అత్తకామాశ్చసర్వథా । యేవసన్ని మహాత్మానస్త
 త్ప్రాణోత్కృమణన్నహి ॥౨౮॥ ఉత్కృన్తిర్వాప్యనుతాగ్నీః ప్రాణానామిహాయద్యపి । జ్ఞాతున్నశక్యతేకే
 నాప్యతిమాత్సర్వశాపివా । ౨౯ ॥ తథాపికామాకామాభ్యాంశరీరస్యస్థితౌస్ఫుటం । అవధారయితుంశక్యే నాస్త్రిస
 స్తేహకారణం ॥౩౦॥ అథవాపూర్వతేదేహూ ప్రతివద్బాహ్యవాయునా । తస్యావసానవేశాయాం ప్రారబ్ధస్యమ
 హాత్మనాం ॥౩౧॥ తస్యపర్యాప్తకామత్వముఖ్యమాహుర్మహాత్మమాః । దేహవిస్మృతిమత్వేనవిదేహూముక్తవ
 యః ॥ ౩౨ ॥ జీవన్ముక్తస్యయేపోమర్ముఖ్యంపర్యాప్తకామతాం । లేమన్దావీవవిజ్ఞేయావీకదేశార్థదర్శినః ॥ ౩౩ ॥
 జీవన్ముక్తో ధికా రీస్యా ద్విదేహ పద సిద్ధయే । అనుష్ఠేయ ఇచ్చకర్తృక మభి ధ్యానా ఖ్యముత్తమం ॥ ౩౪ ॥
 విషే వశా న్యైవే దా నై వ్యస్య నైవో చ్యతే నసు । శాన్త విషే పవ స్యా జ్జగ ద్భాన వివ ర్జితః ॥ ౩౫ ॥
 త్యుక్తస్స మయాబ్రహ్మన్నణి వాచ కసంజ్ఞితః । మహా యోగీ శ్వరోభక్త్యా మాంప్ర ణమ్యేదమస్తువత్ ॥ ౩౬॥
 సమశ్శ్రీ గురువే తుభ్యం నమో వేదాన్త రూపిణే । నమో వేదాన్త వేద్యాయ నమో వేదాన్త కారిణే ॥౩౭॥
 సమశ్శ్రీజ్ఞాన రూపాయ నమస్సచ్చిత్సుఖాత్మనే । నమస్స్వయంప్రకాశాయ నమోనీర్గుణతేజసే ॥ ౩౮ ॥ నమఃప్ర
 శాన్తరూపాయ నమోనిష్కలరూపిణే । నమస్సర్వాత్మరూపాయనమస్త్యైతన్యరూపిణే ॥౩౯॥ నమస్సద్గురునాథా
 యనమోమోచకరూపిణే । నమోమోచకదాత్రేతేనమోమోక్ష స్వరూపిణే ॥౪౦॥ నమస్తేముక్త్యుపాయాయనమో

మోక్షోధికాయచ | నమోద్వంద్యవిహీనాయనమోనిర్వాసనాయచ | ౧౮౧ | నమోవాక్యార్థగమ్యాయనమోవాక్,
స్వరూపితే | నమఃప్రపఞ్చరూపాయనిష్ప్రపఞ్చయవైనమః | ౧౮౨ | నమోజీవస్వరూపాయజీవాతితాయతేనమః |
నమఃశ్వరరూపాయనిరీశాయచతేనమః | ౧౮౩ | నమఃప్రకృతిరూపాయతేనిష్ప్రకృతయేనమః | నమఃపురుషరూ
పాయపురుషార్థాయవైనమః | ౧౮౪ | ఇతిస్తుత్వామహాయోగీ సమాధిస్థోమదాజ్ఞయా | సద్యఃప్రశాంతవిక్షేపోదేహం
విస్మృతవాక్స్వయం | ౧౮౫ | నతేనసదృశోలోకభక్తఃకశ్చనవిద్యతే | నతేనసదృశోలోకజ్ఞానీకశ్చనవిద్యతే || ౧౮౬ |
నతేనసదృశోలోకే యోగీకశ్చనవిద్యతే | నతేనసదృశోలోకకర్తృకశ్చనవిద్యతే | ౧౮౭ || యథాహన్నిత్యవస్థితథా
సోపిచతుర్ముఖ | యఃపూజయతితంతస్యమోక్షమేషదదామ్యహం | ౧౮౮ | మనోమేరమతేనిత్యం తస్మిన్నిమణివాచ
కే | తద్వైరాగ్యాదికంస్తృత్వా జాయతేపుణ్యకోమమ | ౧౮౯ | యదర్థంపాఞ్డ్యభూపాయా కరవశ్చోశ్వవిక్రయం |
యదర్థంపాఞ్డ్యవేత్రేణా ప్యాహతోహంస్వలీలయా | ౧౯౦ | తస్మాత్ప్రియ తమఃకోన్యో మమపంకజ సంభవ | మ
ష్టిత్రిసదృశీనిస్తాతేనప్రాప్తాచశాశ్వతీ | ౧౯౧ | అన్యేచమధురాపుర్యాంతస్యాంకణ్యాదయఃపురా | మహర్షయోస్తు
వభక్త్యామాంవేదార్థోపలభ్యే | ౧౯౨ || తేమాంస్తాతైరహం తుష్టఃప్రాదుర్భూయపురావిధే | సర్వవేదాంతసి
ద్ధాంతమేవమేవాబ్రువంస్సుటం | ౧౯౩ | క్రమముక్తేస్సవిజ్ఞానస్థివస్తుక్తే రుపాసనం | విదేహముక్తేః కర్తాపియథో
క్తంసాధనంతవ | ౧౯౪ | శ్రుత్వామదుపదిష్టార్థా తేనర్వేముక్తసంశయాః | సంసారసాగరోత్తీర్ణాఃకృతార్థాఅ
భవన్విధే | ౧౯౫ | అతస్తస్యఞ్చ మదుక్తార్థేష్వద్య సంశయవర్జితః | కురుష్వకర్మశ్రేయోర్ధంబ్రహ్మభి
ధ్యానలక్షణం || ౧౯౬ || * * * * *

—* ఇతితత్త్వసారాయణే కర్మకాండస్య చతుర్థపాదే షష్ఠోధ్యాయః *

|| బ్రహ్మ || సద్గురోమమవిజ్ఞప్తిశ్శోభితవ్యాకాచిదాదరాత్ | మయినాత్మల్యపూర్ణేనభవతాప్రతమేనచ || ౧ ||
భక్తిమాత్రవతఃపుంసోగురువాక్యేషుసంశయః | నకశ్చిదపిజాయేతకదాపిమనసిస్వకే || ౨ || సతుతేషువిజాయేతస్వ
యంయుక్తిమతోధికం | యుక్తిర్గరీయసీభక్తేరితితేపిచనిశ్చయః || ౩ || గురుభక్త్యాశ్రుతార్థానా మ్మననంయుక్తిలక్ష
ణం | అవశ్యకార్యమిత్యాహుర్మహాస్తశ్చాత్మవేదినః || ౪ || అతస్తస్వద్వాక్యమననేక్రియమాణేమయాధునా | ప్రబల
స్సంశయోజాతోస్త్యహాకిం కుర్వతుశ్వర || ౫ || మత్ప్రప్తపూర్వజైషస్యాత్వత్సమాహితపూర్వకః | శ్రుప్ర
త్యుక్తిచాహుశ్యాద్విస్మృతిర్వేచయుజ్యతే || ౬ || పృష్టస్యవాపునఃప్రశ్నశ్చాస్తేషు నచదూప్యతే | బలీయోసశృదా
వృద్ధివిధానంఖలువర్తతే || ౭ || తస్మాత్సకరుణస్వామింశ్చుజిష్వమమసంశయం | నకర్తౄణానప్రజయేత్యేవంకర్మహి
నిస్యతే || ౮ || కర్మణోత్రప్రసక్తిస్సాన్యద్విద్యమానేవకర్తరి | నాన్యః కర్తాతుదేహస్తికబ్రహ్మణోవిద్యతేక్వచిత్ || ౯ ||
తత్త్వమస్మాదివాత్మైశ్చబ్రహ్మత్వందేహినిశ్చ్యుతం | వాక్యార్థమన్యథావత్తు న్మనోకృష్టోస్తీకోత్రమైః || ౧౦ || ప్రత్య
క్షోయస్తుసంసారఃకర్మకర్తాచిలక్షణః | నస్యాదగతికోనేన స్వావిచారదశాగతేః || ౧౧ || విచారజనితజ్ఞానేబ్రహ్మ
న్యన్యవివర్జనాత్ | కర్మత్వానవకాశేన దేహిసఃకర్మనాత్మనః || ౧౨ || విచారజనితజ్ఞానమాత్రేణా కర్మశ్చయః |
నసాధురిత్యయుక్తస్తల్లోకేప్రభుషుదర్శనాత్ || ౧౩ || చార్యాదికర్మకర్మత్వంకఞ్చిదానోశ్యపూరుషం |
ఆసితప్రభవోనైవ శీతయన్తి విచార్యహి || ౧౪ || అకర్తారంయదిజ్ఞాత్వా శివో కాచిద్విధీయతే | విధి
యకస్సపాపీయానితి సర్వైశ్చకథ్యతే || ౧౫ || తస్మాద్భక్తిహక్తవిజ్ఞానాత్మరం దేహి స ఆత్మనః |
కర్మణోపాసనంకింశ్చిదపికార్యన్నవిద్యతే || ౧౬ || ఇతిమేభాతిసర్వాత్కసద్గురోభక్తవత్సల | కృపయాపాహిసర్వజ్ఞ
సమాధానేనమాంప్రభో || ౧౭ || ఇతిపృష్టోఖలాధీశోదక్షిణామూర్తిరవ్యయః | సర్వజ్ఞఃకరుణాసింధు రిదమాహవతు
ర్ముఖం || ౧౮ || శ్రీగురుమూర్తిః | బ్రహ్మకాసాధుత్వయాపృష్టంసమాధానంవదామి తే | శ్రుణుష్వసావధానేనచేతసా

పంకజోద్భవ ॥౧౯॥ కర్మనిష్ఠాశ్రుతిస్సర్వా కామ్యకర్మైకగోచరా । కర్మణోతప్రసక్తిస్సన్య త్కర్మస్సత్వాచ్చదే
హినః॥౨౦॥ బ్రహ్మంశభూతోవ్యనోస్మిక్దేహేజీవశ్చవర్తతే॥గుణైరన్యోన్యభిన్నత్వత్రుత్తాకర్మతాదిభిః॥౨౧
తత్త్వంభవిష్యసీత్యేవంవాక్యార్థస్యోపవర్ణనాత్ । బ్రహ్మత్వదేహినో నాద్యవ్యవహారేషుయ్యుజ్యతే ॥౨౨॥ విచార
జ్ఞానమాత్రేణప్రత్యక్షస్యానివృత్తితః॥జ్ఞానోపాస్త్యోపరంకర్మ విధిరస్యేవదేహినః ॥౨౩॥ విదేహముక్త్యవస్థా
యామేవ బ్రహ్మన్యవర్ణనం । సమాధికర్మజన్యాయా మితివేదాన్త నిర్ణయః ॥ ౨౪ ॥ జీవన్ముక్తిం గతస్యాపిబ్ర
హ్మత్వోపాసనావశాత్ । సమాధికర్మకర్మత్వే సంసిద్ధేసతిశాస్త్రుతః ॥౨౫॥ కిమువక్తవ్యమన్యన్యవిచారాద్భిన్న
వేదినః॥ తౌకికేసిప్రవృత్తస్యకర్మజ్ఞజ్ఞసమన్యవై ॥౨౬॥ కర్మత్వారోపణోక్తిశ్చజీవాన్తనివృధాభవేత్ । అకర్తరి
పరాత్తస్యవ్యవ్యకర్మత్వదశ్శనాత్ ॥౨౭॥ విచార్యమాణేజీవాత్వాన్యన్యోనపరమాత్మనః॥ ఇతిచేన్నైతదుక్తంహి
బ్రహ్మంశభివైపురా॥౨౮॥వ్యవహారదశాహానికస్యాపిపురుషస్యవ॥ విచారమాత్రాన్నభవేదిత్యేతచ్చసమిరితం॥౨౯॥
తస్మాద్విచారవిజ్ఞానాత్పరమవ్యత్రదేహినః॥ సద్భావాదేవజీవస్యోపాస్తాకర్మణివైవిధిః ॥౩౦॥ విచార సత్త్వమస్యా
దివాక్యార్థమననాత్మకః॥ అత్యైక్యనేనవిజ్ఞాయకఃకృతార్థోభవిష్యతి ॥౩౧॥ మననానస్తరాత్కైక్యనిదిధ్యాసనయోగ
తః॥ అపరోక్షాత్తయోగీంద్రఃకృతీస్యాత్మస్వకర్మణా ॥౩౨॥ విచారజనితజ్ఞానమాత్రేణేంద్రియసంఘయః । సర్వతా
కికకర్మభ్యస్సన్నివృత్తోభవేద్యది ॥౩౩॥ తదావైదికకర్మాణిస్వవర్ణాద్యుచితానిచ॥ నసన్తువిధయస్సర్వే నిషేధాశ్చక
దాచన॥౩౪॥ వ్యాపృతేష్వింద్రియేష్వత్రయథావత్స్వస్వకర్మసు॥కర్తానాస్యేవజీవాత్వైత్యేషాక్తిర్నిన్ద్యతేబుధైః॥౩౫॥
యదికాలత్రయేప్యాత్మాకర్మకర్తానవిద్యతే॥ స్వావిచారదశాకశ్య తదాభవితుమర్హతి ॥౩౬॥ ఔపాధికోవాజీవో
న్యోవ్యవహారదశాగతః॥ అవశ్యాభ్యుపగన్తవ్యోమధ్యకాలస్యసిద్ధయే ॥౩౭॥ ఉత్థాప్యధ్యానయోగేన దేహరూపామ
హ్నియం॥ ప్రతిష్ఠాపయతోబ్రహ్మజ్యకర్మత్వంభవిష్యతి ॥౩౮॥ విహితేపురుషార్థాయ ప్రతిష్ఠాపనకర్మణి॥ ఉపే
క్షాధీర్విజాయేతనరకాయైవజీవతాం ॥౩౯॥ స్వనిత్యకర్తానుష్ఠానపూర్వకధ్యానకర్మణా॥ యదానిజానుభూతిస్సన్య
ద్యోగినోత్రనిరస్తరా ॥౪౦॥ తదావిదేహముక్తత్వాన్నిశ్చేష్టత్వాచ్చదేహినః॥ జీవస్యానన్యతాయుక్తా పరస్మాత్స
చ్చిదాత్మనః॥౪౧॥కరణాన్యపసంహృత్యకూర్తోంఘానీవసర్వశః॥ స్వాత్మస్యేవప్రశాన్తస్య కావాచేష్టాభవేదిహ॥౪౨
అఖణ్డైకరసాంభోధాపరబ్రహ్మణినిశ్చలే॥ యచ్చన్నఖణ్డాంవృత్తింతాం విదేహస్యాన్యన్నసంశయః ॥౪౩॥ నాశయే
శ్చసలావృత్తీర్భగ్నిహృవృత్త్యాబుధోత్తమః॥ బ్రహ్మవృత్తిజ్ఞయోగీంద్రోబ్రహ్మజ్ఞేపరసాత్మనా ॥ ౪౪ ॥ స్వానుభూతిం
వినాబ్రహ్మజ్ఞానమాత్రేణతువ్యతః । అవశ్యేంద్రియవర్గస్యకింపాణ్డిత్యుబలేనవా ॥ ౪౫ ॥ పరన్తువేదశాస్త్రాణివేదాన్తాం
శ్చపరన్తువా । స్వానుభూత్యావినాశోకమోహయోర్నభవేత్క్షతిః ॥ ౪౬ ॥ సర్వోత్కృష్టతమాయాశ్చ స్వానుభూతే
శ్చతుర్ముఖ॥ ఏతానిలక్షణానిస్మృత్సుగ్రహిష్యావహితోధునా ॥ ౪౭ ॥ సదాబధిరవత్తిష్ఠేజ్ఞోక్తాస్వానుభూతిమహా॥
అన్ధవన్ముకవత్ప్రంగువణ్డకాదివదేవచ ॥౪౮॥ దర్శనేవచనేయాత్రోవిషయాదిషుపద్దజ॥ స్నానాదికర్మరహితఃప
రమతస్యచ్చరేచ్ఛుచి॥౪౯॥కామసంకల్పరహితఇచ్ఛాచ్ఛేషాదివర్జితః॥ శత్రుమిత్రసమోనిత్యంనిస్సంగస్త్వక్తవాసవః॥౫౦॥
అహంభావాదిరహితఇదంభావాదివర్జితః॥ పుణ్యపాపాప్రవృత్తశ్చ సమలోష్టాత్కాఞ్ఞనః ॥ ౫౧ ॥ ఆత్మస్యేవసదా
తుష్టఃప్రసన్నముఖపంకజః । ఆత్మవైవాసహాయేనవిచరేద్వాశయాతవా ॥౫౨॥ ప్రేతాజగదాచ్ఛాదినమదేహేంద్రి
యోధవా । బాలోన్మత్తపిశాచాదిచర్యావాన్వాసుహామునిః ॥ ౫౩ ॥ దురాచారవినిర్ముక్తస్సదాచారవివర్జితః । అశ్ర
మానాశ్రమాతీతోవర్ణావర్ణవివర్జితః ॥ ౫౪ ॥ యఏవంసర్వలోకభ్యోదృశ్యతేవవిలక్షణః॥ తస్మిన్నాత్మానుభూతిస్సా
న్వయమేవప్రకాశతే ॥ ౫౫ ॥ ఏతమర్థంపురాబ్రహ్మన్వసుదేవేనధీమతా । పరిపృష్టోబ్రవీచ్ఛ్రీమాన్మారదస్యమహా

మునిః ||౫౬|| నారదః || హసనాద్వివిధారాజకబద్ధమోక్షైకహేతవః | శుభాశ్చకాశ్చిదశుభాజీవానాంసుఖదుఃఖదా ||౧౭||
 శుభాభిరశుభాస్సర్వాః పరిత్యజ్యస్రయత్నతః | యేధీరాముక్తసంసారాస్తేయాన్విపరమాంగతిం || ౫౮ || అశుభావా
 సనాదగ్ధా అపిధీమాన్సవిశ్వసేత్ | ప్రవృద్ధా అపి తాన్తద్యచ్ఛుభాశ్చుత్సనిశ్చితాః || ౫౯ || బ్రహ్మవిత్ప్రవ రస్యాపి
 యదిదుర్వాసనాక్వచిత్ | అవశిష్టా తతోదుఃఖమ్మహాదేవోపజాయతే || ౬౦ || బ్రహ్మత్వయోగినాం శ్రేష్ఠీనిర్ముక్తాభి
 లవాసనః | సర్వద్యుంధ్యవినిర్ముక్తస్సర్వవ్యాపారవర్జితః || ౬౧ || భాసయన్నఖిలాదేశాణాం హ్యభ్యంతరతేజసా | శ
 యితవాచశే ద్భూమానర్వలోకవిలక్షణం || ౬౨ || స్వవర్ణాశ్రమధర్మేషు యోప్రమాదేనవర్తతే | సయోగీన్ద్రస్థితిం
 ప్రాప్యపునాతిసకలజ్జగత్ || ౬౩ || యేజీవన్ముక్తిమాసాద్యసశ్చేతాగామివర్జితాః | తేషాంకదాచిజ్ఞాయేతస్యాచా
 రత్యాగధీర్హృష || ౬౪ || తథాప్యేదేహపతనాద్విధికింకరతాంహృది | స్తరస్తతన్తనాంసమ్యక్ జీరున్దస్త్యేవతాం
 ధియం || ౬౫ || ఆరుహ్యపతనాశ్చేష్టాపశ్యత్సనస్సాగ్ధధస్థితిః | ఆలోచ్యధఃపదేతిష్ఠన్ముత్తమంపదమాప్నుయత్ || ౬౬ ||
 అనాలోచ్యోత్తమంస్తానం కేచిదారుహ్యదుర్ధియః | సద్యఃపతన్తితేమాధ్యాద్యన్యత్సౌఖ్యంపూరాత్త్వనాం || ౬౭ || నిశే
 ద్వియాణాంప్రప్త్యాపికేచిద్విషయలోలతాం | తురీయాశ్రమమిచ్ఛన్తి మూఢాస్తే ధఃపతన్తిచ || ౬౮ || ప్రతిషిద్ధేషు
 యతయఃకావ్యాలాపేషుకేచన | ప్రవర్తన్తేస్వయమ్మార్భ్యా త్రైపతన్తి నరాధమాః || ౬౯ || తాదృశాచార నిష్ఠస్య
 వాత్సీకేర్వామమాపితం | ఆధికారికతాహ్యస్థితతోదోదోనకశ్చన || ౭౦ || యతయఃకేవలంబద్ధాన్తుచ్ఛేరన్తేతరేజ
 నాః | ఇతినాస్త్యే వనియమస్సర్వేషామృత్యుసంభవాత్ || ౭౧ || పశుపక్షిమృగాదీనాంతితశ్చాంకేవలంభువి |
 మోక్షానర్హత్వముచితంవివేకాదేరసంభవాత్ || ౭౨ || ప్రజాపాలనవిక్షేపాన్నరాజ్ఞామ్నాత్ ఇత్యపి | నియ
 మోనాస్తి మోక్షోయస్వధర్మోహ్యుపయుజ్యతే || ౭౩ || శాస్త్రోక్తవర్తనాకుర్వాన్స్వధర్మాబహుళానపి | విక్షే
 పభలభూతస్తద్దుఃఖన్నాప్నోతికించన || ౭౪ || సమాధ్యభ్యాసదార్థ్యోత్థస్వానుభూతిబలేనతు | స్వధర్మాస్తేగళస్త్యే
 వసుప్రహస్తప్రపువత్ || ౭౫ || స్వానుభూతిరసాధిక్యాత్స్వధర్మాస్తేపిసీరసాః | ప్రచ్యవన్తేవినియత్నం భూరుహాజ్ఞీ
 ర్ణపర్ణవత్ || ౭౬ || తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనస్వాశ్రమాచారపూర్వకం | స్వానుభూతిరసావాప్త్యే సమాధింకురుభూప
 తే || ౭౭ || వర్ణాశ్రమాచారనిబద్ధనమ్మతందుఃఖంహిసాంసారికమత్రదేహీనాం | అతస్స్వధర్మోపిసహాయ ఏవతేతథా
 పినత్వంజహిబుద్ధిపూర్వకం || ౭౮ || * * * * *

—* ఇతితత్త్వసారాయణే కర్తృకాష్టస్య చతుర్థపాదే సప్తమోధ్యాయః *

నారదః || అథాతస్సంప్రవక్ష్యామిప్రాగ్రబ్ధసృచిత్రతాం | శ్రుణువ్యసావధానేనచేతసాధరణీపతే ||౧||
 ఉదీచీద్విశముద్దిశ్యప్రస్థితంప్వాత్తయోగినం | దక్షిణాద్విశేషమారబ్ధకర్తృప్రాప్రయతిన్వయం || ౨ || స్నానాదివైదికాచార
 ప్రవృత్తమపిచిచ్ఛయాత్ | కృష్యాదిలౌకికాచారేప్రవర్తయతితత్తదే || ౩ || వేదాన్తార్థాపదేశేషుశిష్యాతామాదరేణ
 వై | స్రవ్యత్తమపిభూపాదివ్యాహారేసజ్జయత్యముం || ౪ || ప్రయతన్తం సమాధ్యర్థం విక్షేపయతి నైకధా | ఉపేక్ష
 మాణంభోగానప్యపేక్షయతిరాగివత్ || ౫ || సన్యాసోద్యుక్తమధికం గార్హస్థ్యేయోజయత్యపి | గార్హస్థ్యస్థిరబుద్ధి
 శ్చ సన్యాసయతిసత్వరం || ౬ || సుఖనన్దుఃఖయత్యేవన్దుఃఖంసంసుఖయత్యపి | అనాస్థమపిపుత్రాదౌ సాన్ధంకారయతి
 స్వకే || ౭ || నిమోమస్వాశ్రమాచారమాత్రసక్తంయథావిధి | సకామపౌణ్డరీకాది హ్యసజ్జయతికర్తృసు || ౮ || ఏవ
 బ్రహ్మత్వవిజ్ఞానయోగినంసన్తమప్యహమ్ | ప్రాగ్రబ్ధకర్తృన్యథయత్యవిద్యాజ్ఞానసంజ్ఞితం || ౯ || అనాత్మవిదుషామేవదృ
 ష్టాకర్తృవిచిత్రతా | నత్వాత్మవిదుషామేవమితిశంకాచమాస్తుతే || ౧౦ || ప్రాగ్రబ్ధకర్తృవైవశ్యంజీవన్ముక్తస్యచశ్రుతా
 శ్రూయితేదేహముక్త్యన్తమనాత్మవిదుషామివ || ౧౧ || నియమేషుయథోక్తేషువర్తమానస్యకోన్యథాకర్తృచారఃప్ర
 సజ్యేతేత్యేవంశంకాచమాస్తుతే || ౧౨ || అప్రమత్తోవినియమేష్యవిద్యాంశస్యసత్వతః | అన్యధాక్రియతేదృష్టదుఃఖమా

త్రస్యసిద్ధయే॥ ౧౩౧॥ అబుద్ధిపూర్వకైరేవంవిధైఃపూర్వానుసారిభిః॥ నకాచిదన్యథాచారైర్వానిరస్త్యాత్తయోగినః॥ ౧౩౨॥
 పునరుత్పత్త్యభావేపిదృష్టదుఃఖస్యసంభవాత్॥ తన్నివృత్త్యైతేతైవజీవన్ముక్తోవిపూరుషః॥ ౧౩౩॥ సమాధౌసంప్రప్య
 త్రస్యవిజ్ఞేపాప్యయకారణే॥ విఘ్నబభూవచేత్రజ్ఞనాశయేత్రీవయత్నతః॥ ౧౩౪॥ సమాధిరౌషధద్వివ్యంసంసా
 రామయనాశనం॥ లభ్యేతజీవన్ముక్తేనసర్వసంగప్రహాణతః॥ ౧౩౫॥ తీవ్రవైరాగ్యమాశ్రిత్యసమాధింసర్వదాయది॥ కు
 ర్వీతతస్యప్రార్థనావైచిత్ర్యగ్నోక్తలక్షణం॥ ౧౩౬॥ జీవన్ముక్తిపదప్రాప్త్యాజన్మాన్తరవివర్జనాత్॥ నస్యాత్సమాధిక
 ర్నేచ్ఛాప్రాయేణకృతితాధియా॥ ౧౩౭॥ తథాపిమతిమాదృష్టదుఃఖమప్యల్పమాత్మనః॥ నోత్పద్యేతైవయేనేహతం
 సమాధింసమాచరేత్॥ ౧౩౮॥ యావజ్జీవద్విముక్తస్యవిదేహేచ్ఛాసంభవాయతే॥ తావత్పాప్రార్థనావైచిత్ర్యగ్నోక్తలక్షణం
 ఖచ్చనోపరి॥ ౧౩౯॥ యస్యనిర్విషయేచిత్తంసర్వదాసంప్రతిష్ఠితం॥ సోనిచ్చన్నపియాత్యేవవిదేహత్వన్నరోత్తమః॥ ౧౪౦॥
 విదేహముక్తిదేహేనైమత్వాభ్యాసవివర్జితః॥ దృష్టదుఃఖంసదాభుజ్జన్ముక్తోప్యత్రహిబంధవాక్॥ ౧౪౧॥ విదేహముక్తిసం
 సిద్ధ్యేసమాధ్యభ్యాససంయుతః॥ సర్వదుఃఖవినిర్ముక్తశ్శోభతేపూర్ణచంద్రివత్॥ ౧౪౨॥ దేహవిస్మృతిరూపాసా
 వైదేహీముక్తిరద్భుతా॥ జీవన్ముక్తకతేష్యేవసిద్ధ్యేత్సుంసోత్రకస్యచిత్॥ ౧౪౩॥ జీవన్ముక్తిపదారోహమాత్రేణకృతకృ
 త్యతాం॥ మతిమానైవమన్వీతస్తరకప్రార్థనావైభవం॥ ౧౪౪॥ అఖణ్డైకరసాత్కత్వంసర్వదాయస్యసిద్ధ్యతి॥ సవిదే
 హవిముక్తాఖ్యస్సదేహాపిమహత్తమః॥ ౧౪౫॥ తస్యప్రార్థనాజన్మదుఃఖంగన్ధమాత్రమపిప్రభో॥ నోద్భవేజ్జితమాయత్వా
 త్పుష్టానన్దస్వరూపిణః॥ ౧౪౬॥ జీవన్ముక్తిపదంప్రాప్యసమాధీనాచరన్నపి॥ ప్రార్థనాభోగసక్తశ్చేన్నవిదేహత్వమా
 ప్నూయాత్॥ ౧౪౭॥ ప్రార్థనాసనాస్వర్వాదుఃఖహేతుస్తహత్తమాః॥ దశేన్ద్రియాణాంత్యక్తైవప్రశాంతాస్సన్య
 ర్భుధోత్తమాః॥ ౧౪౮॥ యథాసంసారబద్ధస్యవిషయేషుస్వభావతః॥ ఇన్ద్రియాణిప్రవర్తనేత్యక్తానీవబహిర్జవాత్॥ ౧౪౯॥
 తథాసంసారముక్తస్యవిషయేభ్యస్స్వభావతః॥ నివర్తనేబలాదన్తర్నిరుద్ధానీవతాన్యపి॥ ౧౫౦॥ యథేన్ద్రియాణ్యవిదు
 షోమనఃకర్షన్తివేగతః॥ తథాకర్షన్తితాన్యాత్తవిదుషోమనసీవచ॥ ౧౫౧॥ యథాత్మానమ్మనఃకర్షన్త్యయుక్తస్యపరా
 త్తనా॥ తథాత్మాచమనఃకర్షన్త్యన్తర్ముక్తస్యశీతం॥ ౧౫౨॥ ధోగేష్వాసక్తిహీనశ్చేత్సాన్వనన్తానుభ
 వాద్భవేత్॥ తస్యేన్ద్రియాణాంకాచేష్టాయథాపూర్వఞ్చవాన్యథా॥ ౧౫౩॥ ప్రవర్తితోపియోలో
 కైర్భోగహేతుషుకర్షసు॥ ప్రవర్తతేనశాన్తాత్మాసజితారబ్ధఉచ్యతే॥ ౧౫౪॥ సదసత్కర్మ
 హీనంయంసమాలోక్యబుధాబుధాః॥ నన్తస్యపిచిన్దన్దసజితారబ్ధఉచ్యతే॥ ౧౫౫॥ యేనసంకల్ప్యలేఖ్యేన్ద్రేన్ద్రేన్ద్రే
 ద్వికల్ప్యతే॥ గుణగుణవినిర్ముక్తస్సజితారబ్ధఉచ్యతే॥ ౧౫౬॥ యస్త్వైకుర్వన్నమోనిత్యమప్రాప్తానీర్వచాఽపి॥ పూజ్య
 తేనిఖలైర్దేవైస్సజితారబ్ధఉచ్యతే॥ ౧౫౭॥ యస్మాద్భీతాఃకృతాన్తస్యభటాఅత్యుద్భటాఅపి॥ పాతంపాతంపలాయజే
 సజితారబ్ధఉచ్యతే॥ ౧౫౮॥ యస్యశత్రుగ్నమిత్రఞ్చరాగద్వేషానుభావభే॥ సర్వద్వంద్వవినిర్ముక్తస్సజితారబ్ధఉచ్యతే॥ ౧౫౯॥
 యస్మిన్నవస్థాత్రితయంనకదాచనదృశ్యతే॥ తుత్తిపాసాదిరహితస్సజితారబ్ధఉచ్యతే॥ ౧౬౦॥ నకర్తృనాప్యకర్తృనకర్తృక
 త్వేచనేతరః॥ సవీచకర్తృకర్తృచకర్తృకర్తృచనేతరః॥ ౧౬౧॥ పరమాత్మనియుక్తస్యజితప్రారబ్ధకర్తృణః॥ ఉన్తత్రచరిత
 త్వాన్నపుణ్యపుణ్యప్రప్యత్తయః॥ ౧౬౨॥ స్వయంయోగీప్రవర్తేతనపుణ్యపుణ్యయోగ్యచిత్॥ ప్రవర్తయేచ్ఛనైవా
 న్యాకప్రణవ్యకరణత్వతః॥ ౧౬౩॥ జీవన్ముక్తస్తుపుణ్యనికుర్యాదన్యాంశ్చకారయేత్॥ నకుర్యాత్కారయేత్పా
 న్యార్బభస్యవశంగతః॥ ౧౬౪॥ ప్రారబ్ధవశతాజీవన్ముక్తస్యాపిసయుజ్యతే॥ విద్యావత్వాదితప్రాహుఃకేచిత్తద్ధివసంగ
 తం॥ ౧౬౫॥ విద్యాబ్రహ్మత్వవిషయాద్వివిధాశాస్త్రసమ్మతా॥ అఖణ్డవృత్తిరూపాన్యాప్యఖణ్డరసరూపిణీ॥ ౧౬౬॥ త
 త్రాద్యయానివృత్తానిజీవన్ముక్తస్యనిద్యయా॥ సజ్జితాగామికర్తృణానాన్యన్యయోవతు॥ ౧౬౭॥ అఖణ్డరసవిద్యా

సాసంప్రాప్తాసహజాయది । ప్రారబ్ధకర్మనిర్మూలవిదేహాభిగీయతే ॥౫౦॥ సరూపనష్టచిత్తాసోర్జీవస్తుక్తస్య దేహి
నః । కథంప్రారబ్ధహీనత్వంవక్తుంశక్యంవిచక్షణైః ॥౫౧॥ ప్రతీయంతేహీనర్షేమి జగజ్జీవేశ్వరాదయః । మిథ్యాత్వనిశ్చ
యస్తస్యదృష్టదుఃఖన్నబాధయేత్ ॥౫౨॥ కామక్రోధాదయోపిన్యర్దుర్గుణాఃప్రాతిభాసికాః । తద్దేతుకానిదుఃఖానిప్ర
త్యక్షౌనిచనైకధా ॥౫౩॥ అతస్సర్వప్రయత్నేనదృష్టదుఃఖనివృత్తయే । ప్రారబ్ధంక్షపయేద్భోగంవివైవమలిమాన్ బు
ధః ॥౫౪॥ ప్రారబ్ధప్రతిభానేషుకుర్యాత్తుచ్ఛధియంయది । దుఃఖంసంసారికన్నిత్యంఘృష్టేతాజ్ఞావాత్మవిత్ ॥౫౫॥ దు
ర్బలేపిరిపామత్వాబలిష్ఠత్వమహర్షిశం । జాగదూకోస్తియోలోకేసహిరాజావిరాజతే ॥౫౬॥ సాన్నిధ్యం విషయా
ణాఞ్చేన్నత్యజేత్సమహానసి । అల్పవిభవేత్సత్యంసత్యంసత్యంసత్యంత్రిధోవ్యతే ॥౫౭॥ సంయతేన్ద్రియవగ్గోపిబ్రహ్మనుభ
వవానసి । జాతేవిషయసాన్నిధ్యేవికారస్యాన్నసంశయః ॥౫౮॥ బుధోవిషయసాన్నిధ్యన్మత్యజన్ గురుబోధితాన్ ।
కుర్వన్నపిసమాధీన్నలభేత్తత్ఫలమన్యపి ॥౫౯॥ విషయాకృష్టచిత్తస్య స్మృతిమాత్రేణ కత్తలః । ధ్యానాభ్యాసోభవే
త్కిన్నువాచ్యంవిషయసన్నిధౌ ॥౬౦॥ తస్మాద్విశుద్ధబ్రహ్మత్వసమాధ్యభ్యాసతత్పరః । త్యజేద్విషయసాన్నిధ్యమిన్ద్రి
యద్రావకంధ్రుతం ॥౬౧॥ వసేపివిషయాస్స నిశబ్దస్వర్నాదయస్తతః । గ్రహవీవస్థిత్వాఘ్నాధీరస్తత్రనముహ్యతి ॥౬౨॥
ఇతికేచనమస్యనేతైరాగ్యరహితాశయాః । ధైర్యగన్ధవిహీనాశ్చ ముహ్యస్త్రేవ బహిర్దుఃఖాః ॥౬౩॥ ఆపదిక్లేశమా
యాన్తిహర్షంసంపదిచాధికం । సాన్నిధ్యమహిమాహ్యేషవిషయాణాందురత్యయః ॥౬౪॥ వివిక్తదేశశుత్యర్థంస్తృ
త్వాయోవిషయాంస్త్యజన్ । సమాధింసర్వవాకుర్యాత్సవీవస్థాజ్ఞితేన్ద్రియః ॥౬౫॥ * * * *

—* ఇతితత్వసారాయణే కర్తకాణ్డస్య చతుర్థపాదేష్టమోధ్యాయః *

నారదః ॥ అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి సమాధిం నిర్వికల్పకం । ప్రారబ్ధకర్మపూర్వోక్తం యేనసం క్షీయతే
నృప ॥౧॥ విద్వానుపాసనాకాణ్డప్రధానేనసమాధినా । శబ్దానువిధసంక్షేపయోజీవస్తుక్తిమాస్తవాన్ ॥౨॥ విదే
హముక్తిసంసిద్ధ్యేప్రారబ్ధక్షయపూర్వకం । కర్తకాణ్డప్రధానోయం తేనకార్యోవికల్పకః ॥౩॥ సచ్చిదాన్దవిఘ్న
ర్యాదేహాదిస్తృతివర్జితా । యానిష్ఠాసుస్థిరాఘ్నా సమాధిసోపివికల్పకః ॥౪॥ అఖణ్డైకరసాకారా పరజ్ఞోత్తిర్మయీ
శుభా । నిస్తరంగాభివన్నిష్ఠాసమాధిసోపివికల్పకః ॥౫॥ ప్రశాంతాశేషవిషయా సుప్త్యవస్థా వివర్జితా । యావస్థాపర
మాత్మీయాసమాధిసోపివికల్పకః ॥౬॥ అన్యప్రతీతిరహితాకేవలానందరూపిణి । యాదశానిష్కలాత్మీయాసమాధిసో
పివికల్పకః ॥౭॥ సర్వప్రపఞ్చనిర్మక్తస్సర్వజీవవివర్జితః । సర్వేశ్వరాదిరహితస్సమాధిసోపివికల్పకః ॥౮॥ నిర్గుణైర్మ
లంశాన్తంనిరాధారన్నిరామయం । తత్పదంయత్రసంసిద్ధంసమాధిసోపివికల్పకః ॥౯॥ సగుణంసమలంక్షీప్తంసాధా
రమపిసామయం । త్వంపదంయత్రసంలీనంసమాధిసోపివికల్పకః ॥౧౦॥ నానారసవినిర్మక్త మఖణ్డైకరసాత్మకం । యే
వైవాసిపదంసార్థంసమాధిసోపివికల్పకః ॥౧౧॥ ధ్యానంవిహాయయత్రాస్తి ధ్యాతాద్యేయాత్మనాస్థిరం । చిన్మాత్ర
సుఖసంపూర్ణస్సమాధిసోపివికల్పకః ॥౧౨॥ ఉపలభ్యపరజ్ఞోత్తిర్మస్తిన్నాత్మతయాదృఢం । పురుషోత్తమతాంగచ్ఛే
త్సమాధిసోపివికల్పకః ॥౧౩॥ సత్వవృత్తిర్విశుద్ధాపిత్రిగుణాపేతచిన్తయా । స్వయంసీనియతేయస్తిన్ సమాధిసోపి
వికల్పకః ॥౧౪॥ అఖణ్డవృత్తిర్యత్పూర్వ సిద్ధాయేనహతాయథా । శారదాభ్రంప్రవాతేనసమాధిసోపివికల్పకః ॥౧౫॥
ధ్యానయోగాత్పరాచీనోయోగోర్వాచీవవయః । లయయోగాత్పరానన్దస్సమాధిసోపివికల్పకః ॥౧౬॥ సర్వావభా
సకంబ్రహ్మభాస్యతేయేననిర్గుణం । కర్తరూపోపియన్లాఘ్యస్సమాధిసోపివికల్పకః ॥౧౭॥ అహంపదార్థంసన్త్యజ్య
ప్రాప్యబ్రహ్మపదార్థకం । అస్త్తిరాజతేయత్ర సమాధిసోపివికల్పకః ॥౧౮॥ సామగ్రియేనసంసిద్ధం ముఖ్యంవే
దాన్తనిశ్చితం । జీవస్తుక్తస్యవిదుషస్సమాధిసోపివికల్పకః ॥౧౯॥ సమాధిరేవకర్మాణిసమాధిన్ క్షయోఖిలాః । సమ

ధిరేవయోగాశ్చసమాధిస్సాంఖ్యనిశ్చయః ॥౨౦॥ సమాధిరేవజ్ఞానానిసమాధిర్వాఙ్మతీపాస్తయః । సమాధిరేవసాధ్యా
 నిసమాధిస్సాధనానివ ॥౨౧॥ సమాధిస్సాధకాస్సర్వే సమాధిస్సర్వమువ్యతే । సమాధిరహితంసర్వం వ్యర్థమేవన
 సంశయః ॥౨౨॥ సమాధిమనుషిష్ఠ నిబహవోత్రముముక్షవః । తథాప్యధ్యాసరహితసమాధిస్సోస్తిదుర్గభః ॥౨౩॥ దృ
 శ్యానువిధసంజ్ఞోయస్సాక్షివృత్తిస్వరూపకః । ఆద్యస్సమాధిస్తంసాక్షాత్సవ్యస్తేనిర్వికల్పకం ॥౨౪॥ అధ్యస్తత్వాత్త్రితీ
 యస్యప్రథమోద్విత్తీయకః । అప్రథమసమాధిస్స శబ్దవిధాహ్వయోభవత్ ॥౨౫॥ దేహాత్మధీమతాపుంసామనఃపా
 తాదయోస్తరా । విజ్ఞాయస్తేపృథక్తేవయథాజ్ఞేయస్తథాబుధైః ॥౨౬॥ ఏకదేశాంశసామ్యేఖిల్యధ్యాసఉపపద్యతే ।
 నానాప్రపజ్ఞరాహిత్యంసమమస్తిద్వయోరపి ॥౨౭॥ నిష్పృష్ఠాశ్చత్వమాత్రేణదృశ్యవిధసమాధిమా ॥ కథంభవేన్నిర్విక
 ల్పసమాధిసుఖవాన్మరః ॥౨౮॥ దృశ్యానువిధోజాగ్రదవ్యవృత్తవచ్ఛబ్దవేధవా ॥ సుప్తివన్నిర్వికల్పశ్చ తత్సమన్త్రిషు
 నోసుఖం ॥౨౯॥ జగజ్జీవేశసాక్షిత్వమననాదుపజాయతే । తత్రదృశ్యానువిధేకానిష్ఠాస్యాన్నిర్విపర్యయా ॥౩౦॥ శ
 బ్దవిధసమాధ్యాత్మనిదిధ్యాసనసంభవా । అఖణ్డవృత్తిస్సాప్యస్తి సవిక్షేపాహియోగినః ॥౩౧॥ అతోఖణ్డ రసోపేతే
 సమాధానిర్వికల్పకే । అనుభూయతపవాత్ర సుఖన్నిష్పత్తిబంధకం ॥ ౩౨ ॥ చతుష్పాద్భృగ్వాణఃపాదప్రథమోద్వై
 తవృత్తికః । ద్వితీయస్సాక్షివృత్తిస్సాన్యత్త్రితీయోఖణ్డవృత్తికః ॥౩౩॥ అఖణ్డైకరసస్త్వరోగిర్వికల్పసమాధిగః । పాదాశీ
 తమరూపస్తద్భృగ్వాణ్యదవశిష్యతే ॥౩౪॥ పురానారాయణంశ్రీమద్వైకుంఠాధిపతింహరిం । శౌనకోమునిశార్దూలాఃప
 ప్రచ్ఛవినయాన్వితః ॥౩౫॥ శౌనకః ॥ భగవత్పుణ్డరీకాక్షభక్తవత్సలసద్గురో । శ్రుతిస్త్పతిపురాణేషుత్వామేవైకం
 విజానతః ॥ ౩౬ ॥ దేవస్తుక్తింగతస్యాపిమమత్వద్ధ్యానయోగతః । పార్శ్వబ్రహ్మతానోత్థందృష్టదుఃఖన్ననశ్యతి ॥౩౭॥
 అపరోక్షీకృతద్వివ్యమమూర్తస్తిమరణంవిభు । త్వత్స్వరూపమ్మయాస్పృష్టంపరిపూర్ణన్నసంశయః ॥౩౮॥ త్వత్స్వరూ
 పంపరిజ్ఞాయనంయుక్తస్యచమేత్వయా । పునస్సంపారదుఃఖిభ్యేతిమాశ్చర్యమితఃపరం ॥౩౯॥ నద్యశ్శోకోనివరేత
 భగవత్స్పృతిమాత్రతః । ఇతిశిష్టావదస్త్యేతత్కుతోమయిమృషాభవత్ ॥౪౦॥ త్వదీయసగుణధ్యానమాత్రేణయ
 దియోగవాక్ ॥ నిర్గుణశ్రుతిమాత్రేణయదిచజ్ఞానవానహం ॥౪౧॥ తదైవంయుజ్యతేశోకస్సంసారాన్తమకేశవ । అ
 హంహినిర్గుణధ్యానాద్వానీయోగీచతేమతః ॥౪౨॥ ఏవంసతికుతశ్శోకతదృశస్తావకన్యమే । నిదిధ్యాసనయోగాచ్చ
 నాన్యత్సాధనముచ్యతే ॥ ౪౩ ॥ చతస్రవీవశూన్యస్తేదర్శనాద్యాశ్చచోదనాః । అనుష్ఠతామయాతా సుచరమాచో
 దనాపిసా ॥౪౪॥ అతఃపరన్నకర్తవ్య స్థృష్టదుఃఖనివృత్తయే । విజానామిదయాసిద్ధౌ ప్రసీదమయిసద్గురో ॥ ౪౫ ॥
 ఇతిశ్రుత్వాహరిశ్రీమాశ్చానకస్యమునేర్వచః । ప్రత్యువాచమహాతేజఃకేశవఃపద్మలోచనః ॥ ౪౬ ॥ హరిః ॥ శౌన
 కశ్రుణువత్సామితవశోకనివృత్తయే । సాధనంశ్రుతిశీర్షోక్తమనుష్ఠేయమ్మహాత్తమైః ॥ ౪౭ ॥ నిర్వికల్పసమాధ్యాఖ్య
 నిదిధ్యాసనతఃపరం । అష్టోత్తరశతశ్రోతవాక్యైరేవప్రపజ్ఞితం ॥ ౪౮ ॥ పార్శ్వబ్రహ్మతానస్య శోకవీజస్య నాశనం ।
 తదేవసాధనమ్మఖ్యచ్ఛరమంత్రంసమాశ్రయ ॥ ౪౯ ॥ మదీయనిర్గుణంరూపశుపరోక్షతయాధునా । విజ్ఞాయజీవస్తు
 క్తోసియోగీన్ద్రాశ్చనసంశయః ॥౫౦॥ తథాప్యేతేనకర్తాణిసజ్ఞితాగామికానిహి । నివర్తేరన్నతుప్రాజ్ఞ పార్శ్వభాని
 ధిభ్యున ॥౫౧॥ పార్శ్వభక్తర్తజనితాశ్శోకమోహదయస్తవ । సమాధియోగాభ్యాసేన వినానశ్యన్తినేతరైః ॥౫౨॥
 దశోపనిషదహ్యుక్త నిదిధ్యాసన మన్తమం । అతోష్టోత్తరశేషత్వాన్నముఖ్య మవధారయ ॥౫౩॥ నిర్వికల్పసమా
 ధ్యాఖ్యంపజ్ఞమం సాధనంతతః । నిస్సంకల్పసమాధ్యాఖ్యంపథంసాధన ముచ్యతే ॥౫౪॥ నిర్వృత్తికసమాధ్యాఖ్యం
 సప్తమం సాధనంతతః । నిర్వాసన సమాధ్యాఖ్యమష్టమన్నతఃపరం ॥౫౫॥ స్థూల సూక్ష్మాది భేదేనపార్శ్వభా
 చతుర్విధం । చతుర్విధేన నశ్యేతపోక్తోన్వైవ సమాధినా ॥౫౬॥ సమాధాప్రచురానందం యోభుక్తే పరమాత్మనః ।
 సవిదేహవిముక్తిస్సాన్యద్వైష్టదుఃఖత్యాదిహ ॥ ౫౭ ॥ అనన్తం సుఖమల్పశ్చ దుఃఖమేకత్రపూరుషే । వరేతేతోవి

రోధస్యశంకానైవోపపద్యతే ॥౫౮॥ యచ్ఛిక్షేపం సమాదాయ సమాధిశ్చ విధీయతే తదల్పదుఃఖమాదాయసుఖం
 భూరివిధీయతే ॥౫౯॥ సమాధిసుఖపియ్యూషపాయినాన్నజరామృతీ విక్షేపదుఃఖగరశపాయినాస్తేపునఃపునః॥౬౦॥
 నితిధ్యాసనయోగేననివర్తేతవిపర్యయః సమాధివానినానైవవిక్షేపస్సాధనాస్తరైః ॥౬౧॥ చరమప్రతిబద్ధశ్చ విక్షేపా
 స్నేతరోమతః యథేతరత్సమాధేశ్చచరమమ్మాక్షసాధనం ॥౬౨॥ సమ్యగాధీయతేచిత్తం యేనబ్రహ్మణిర్దుర్యతే
 ససమాధిరితిపోక్తస్సర్వవేదాస్తవాదిభిః ॥౬౩॥ ఆవిద్యకానాంతత్వానాంసమ్యగాధిశ్చయేనవా ససమాధిరితిపోక్తి
 క్తస్సమాధిసుఖవేదిభిః ॥౬౪॥ సమేవాధీయతేబ్రహ్మ్యాఖణ్డేయేనమానసం ససమాధిరితిపోక్తస్సాన్విత్యయోగవిదు
 త్తమైః ॥౬౫॥ సమాధిచార్థవద్దానంయోగస్సాన్విత్యసమాధినా సమాధిచార్థవత్కర్మసర్వంసార్థంసమాధినా ॥౬౬॥
 జ్ఞానయోగాదిభూషస్యజీవన్ముక్తమహీపతేః సమాధిమకుటాభావేకా శోభావదశౌనక ॥౬౭॥ సమాధింకేచిదిచ్ఛ
 నిగమనావసరేజడాః శయనావసరేకేచిద్వ్యవహారేపికేచన ॥౬౮॥ సమాధ్యభ్యాససాధ్యంయత్పదస్తత్సిద్ధమేవన
 ఇతికేచనజల్పనిమూఢాస్తేమూఢవచ్ఛికాః ॥౬౯॥ విక్షేపశ్చసమాధిశ్చమనోవృత్తిస్తునాత్మనః ఇతివాచైవకేచిచ్ఛఫలప
 న్నవశేన్ద్రియః ॥౭౦॥ సాధ్యసిద్ధౌమహామానంసర్వదాఖలుసంభవేత్ సర్వద్యుండ్యనివృత్తైశ్చవాగ్మ్యత్వవసరఃకతః॥
 వివిక్తదేశాసీనోబద్ధపద్మాసనోమునిః సమగ్రీవశిరఃకాయస్సాన్వితస్తాన్వాదతత్పరః ॥౭౧॥ మహామానీమహాయోగీమహా
 త్యాగీమహాసుఖీమహాసమాధిసంసక్తోమహాత్మాదుగ్ధభఃపుమా ॥౭౨॥ శౌనకః స్వామిస్తుక్వాసనంపశ్చాత్ప్రకా
 యామాదికంక్రమాత్ అనుక్వాన్త్యంసమాధిత్వంకుతోబూషేద్యకేవలం ॥౭౩॥ ఉత్తరోత్తరసాధ్యత్వాత్సార్వభౌ
 ర్వంహీసాధనం అంగషట్కమిదంప్రోక్తమాసరాదిశ్రియఃపతే ॥౭౪॥ శ్రీహరిః సాధురేషమహాప్రశ్నస్సూక్ష్మబు
 ధ్దేకగోచరః శ్రుణుష్వాతోత్తరంప్రాజ్ఞమునేశౌనకసత్తమః ॥౭౫॥ క్రమముక్తిచ్ఛుభిఃకార్యఃప్రాణాయామస్తథేతరైః
 సిద్ధికామైశ్చచిత్తాదిశుద్ధికామైశ్చసర్వథా ॥౭౬॥ జీవన్ముక్తిచ్ఛుభిఃకార్యంప్రత్యాహారాదికంత్రయం విదేహముక్తి
 కామైస్తుసమాధిఃకేవలమ్మునే ॥౭౭॥ జీవన్ముక్తోధికారిస్సాద్విదేహత్వేయథాతథా జీవన్ముక్తాక్రమాన్ముక్త ఇతిశంకా
 ప్రమాన్తుతే ॥౭౮॥ త్రయాదౌఞ్ఞముముతూణౌమానసస్యవిధిస్సమః ప్రకృతంహివిదేహత్వస్తతోనుక్తంక్రమా
 స్త్రయం ॥౭౯॥ అంగైర్జీవద్విముక్తస్యప్రత్యాహారాదిభిప్రీతిభిః సమాధేరితరకీఞ్ఞన్నవక్తవ్యమునీశ్వర ॥౮౦॥ దృ
 ష్టదుఃఖోపశాన్త్యర్థంజీవన్ముక్తస్యతేనఘం అసనేపసమాధౌవ విధిర్నాన్యత్రకుత్రచిత్ ॥౮౧॥ సాక్షాత్కృతస్వ
 రూపోపసమాధిర్నాచరేద్యది దృష్టదుఃఖోప్రపీడ్యేత సరఃకోవానశౌనక ॥౮౨॥ వాసనాభిరనంతాభిర్వ్యవహరద
 శాంగతః విద్వానపిశవైఃకృష్ణక్రియతేవామరైస్సమః ॥౮౩॥ అతస్సర్వప్రయత్నేనవ్యవహారాన్నిరుద్ధ్యవై సమా
 ధింసర్వదాకుర్వన్వైదేహీచ్ఛుక్తియాపున్యత్ ॥౮౪॥ పారబ్రహ్మభోగవైరాగ్యమవిచ్ఛిన్నంభవేద్యది తస్యజీవద్వి
 ముక్తస్యకరస్తైవవిదేహతా ॥౮౫॥ విషయానక్తచిత్తస్యవిద్యాగర్వహతస్యచ విషప్రాయసమాధేశ్చదృష్టదుఃఖా
 తికుతః ॥౮౬॥ ఆచరేద్యదిశస్త్రోక్తంసమాధిన్నిర్వికల్పకం నవిధిన్నవిషేధశ్చతస్యకశ్చనవిద్యతే ॥౮౭॥ సమాధిమాఘ
 మాన్యత్రక్షణంవావసతిస్వయం సదేశకీకటోపిస్యాత్కురుక్షేత్రసమోఘవి ॥౮౮॥ సమాధిమాఘమాన్యత్రక్షణం
 వావసతిస్వయం సదేశకీకటోపిస్యాత్కాశీక్షేత్రసమోఘవి ॥౮౯॥ సమాధిమాఘమాన్యత్రక్షణంవావసతిస్వ
 యం సదేశకీకటోపిస్యాచ్ఛివక్షేత్రసమోఘవి ॥౯౦॥ సమాధిమాఘమాన్యత్రక్షణంవావసతిస్వయం సదేశకీ
 కటోపిస్యాన్తమక్షేత్రసమోఘవి ॥౯౧॥ యఃకరోతి సమాధిన్తం శస్త్రోక్తంపరమార్థతః తదీయజన్తసఖంత
 తులంపావనస్తరాం ॥౯౨॥ తస్మిత్కృతకృత్యశ్చతన్మాతాతత్సుహృజ్జనాః తద్భృత్యాస్తద్గ్రహరామాఃకృతా
 గ్ధానాత్రసంశయః ॥౯౩॥ అనుభూతవత్సాన్విత్యసమాధిజనితంసుఖం సర్వభోగేషువైరస్యంవిజాయేతస్వతోధికం ॥౯౪॥
 కృతకృత్యతయాతస్యసమాధ్యాసక్తచేతసః సకీర్ణదష్టికర్తవ్యంకదావిదపిశౌనక ॥౯౫॥ యదికర్తవ్యమస్తీతిమస్త్యే

తహృదికిచ్చిన । తదాకృతార్థతాభావాత్సమాధాచోద్యవీవసః ॥౯౭॥ యదివానేతకర్తవ్య మ్మన్యేతహృదికిచ్చిన । తదాచాకృతకృత్యత్వాత్సమాధాచోద్యవీవసః ॥౯౮॥ * * * * *

—* ఇతితత్వసారాయణే కర్తృకాణ్డస్య చతుర్థపాదే నవమోధ్యాయః *—

శౌనకః॥ భగవత్పుణ్డరీకాక్షసర్వజ్ఞ కరుణానిధే । సమాధి విషయఃకన్చి త్సంశయోజాయతేమమ ॥౧॥ సమాధేకర్తరూపత్వాత్తస్యస్వాద్విషయకథం ॥ అకర్తబ్రహ్మనీరూప మవాజ్ఞనస గోచరం ॥౨॥ కాంక్షకంవాచికం వాథకర్తమానసికచ్ఛివా । అనిత్యఫలహేతుస్సాస్య దితివేదాన్తనిర్ణయః ॥౩॥ సమాధిర్నానసంకర్తతజ్జన్యచ్ఛిఫలమ్మహత్ । మోక్షరూపమపిప్రాజ్ఞైరనిత్యమితీకథ్యతే ॥౪॥ మోక్షస్యానిత్యతానైవ వాచ్యేతసనియమ్యతే । సాలోక్యాదినిత్యోహి మోక్షఇత్యుచ్యతేబుధైః ॥౫॥ తస్మాత్సమాధిఃకర్తవ్యోనవేతీమస్తుసంశయం । విచ్ఛేదయదయఃసిన్ధోపాహిమాజ్ఞగతీపతే ॥౬॥ శ్రీహరిః॥ కర్తరూపత్వమస్త్యేవ సమాధేర్నానసత్వతః । తథాపితస్యవిషయోనబ్రహ్మరూపముచ్యతే ॥౭॥ సచ్చిదానందరూపహిబ్రహ్మతద్విషయోమతః । నచానిత్యఫలాయస్యాత్ససమాధిర్నహ త్తరః ॥౮॥ నిత్యవీవచమోక్షస్వాద్భిప్రహ్మరూపోద్యయోమలః । సాలోక్యాదిస్తుసగుణోమోక్షఇత్యుపదర్యతే ॥౯॥ మాయాక్లృప్తత్వవచనాదుభయోర్భిన్నమోక్షయోః । యద్యప్యనిత్యతావక్తుం శక్యతేశ్రుతిపారగైః ॥౧౦॥ తథాప్యాదేహపతనాదవినాశితయాత్మనః । బద్ధవిచ్ఛేదకోమోక్షోభవేన్నిత్యోనసంశయః ॥౧౧॥ మోక్షాతీతదశాకాచి త్ప్రీచ్యతే శ్రుతిమస్తుకే । తామపేక్ష్యచమోక్షస్వాదనిత్యోధీమతాంవర ॥౧౨॥ తథాపిసాదశావాచా మ్మనసాంయదగోచరా । తదవాచ్యాప్యచిన్త్యాచభవతామోక్షకాంక్షితా ॥౧౩॥ జీవన్మోక్షంగతేనాపిభవతాహ్యద్యశౌనక । విదేహమోక్షఃప్రారబ్ధదుఃఖశాన్త్యాఅపేక్ష్యతే ॥౧౪॥ అసంభవేప్యదేహత్వే హ్యధికారికతావశాత్ । ప్రాయేణదుఃఖశాన్తిస్సాస్య త్సమాధ్యభ్యాసదార్ద్యతః ॥౧౫॥ విదేహమోక్షాతీతస్తద్భిప్రహ్మనిష్ప్రీతియోగికం । నవాచ్యచ్ఛినచిన్త్యచ్ఛసర్వద్వంద్వవివర్జితం ॥౧౬॥ తస్మాద్దుఃఖోపశాన్త్యర్థం సమాధిర్నిర్వికల్పకః । కర్తవ్యవీవచతాచిద్రూపబ్రహ్మగోచరః ॥౧౭॥ యదిమత్వామహత్యస్మిన్ సమాధాహేయకర్తృతాం । అభ్యాసహీనస్తన్మిన్మేస్తతోవిజ్ఞేనఉచ్చవేత్ ॥౧౮॥ విజ్ఞేపాధికతాయోగా త్వేచ్ఛావిహరణంభవేత్ । తేనపాపఞ్చబహుశః పరితస్సంభవేత్తవ ॥౧౯॥ తతస్తుపాపబాహుళ్యాద్యాతనానరకాదిషు । అచిన్త్యాసంభవేదేవనాత్రకార్యావిచారణా ॥౨౦॥ జీవన్ముక్తస్యతేధర్తానరకాంతాఇమేకథం । ఇతిశంకాచతేమాస్తుసద్యఃపాపఫలోదయాత్ ॥౨౧॥ సమాధాహేయకర్తృత్వన్నమన్యేతసతత్త్వవత్ । యదిమన్యేతమోహేనసర్వధానాత్త్వవత్తతః ॥౨౨॥ తస్యేమాఉపపద్యంతే విజ్ఞేపాద్యాహివృత్తయః । విదుషస్తస్త్వివిజ్ఞేపోశక్తిమాన్దగ్ధవస్త్రవత్ ॥ ౨౩॥ తద్విజ్ఞేపోభవేన్నైవస్వేచ్ఛాచారస్యకారణం । ఉపరత్యాప్రశాన్తస్యచిత్తోత్సాహాదివర్జనాత్ ॥౨౪॥ జీవన్ముక్తోసిపురుషోన్యవహరదశాస్వపి । బ్రహ్మైకమనుసన్ధక్షేతాకికేదోషదర్శనాత్ ॥౨౫॥ తాకికేషుసమస్తేషుదోషదృష్టిపురాకృతా । సత్యత్వేనైవపశ్యాత్తుప్రాతిభాసికతాధియా ॥౨౬॥ యావత్ప్రీతియతేలోకోవ్యవహారాస్పదమ్మనే । తావత్కార్యైవవిదుషా దోషదృష్టిఃపదేపదే ॥౨౭॥ యావచ్ఛక్తికోతేతత్రతాకికేదోషదర్శనం । తావత్తస్మాదుపరమోజాయతేశాన్తికారణం ॥౨౮॥ ఉపశాన్తశ్చిదాకాశేపరస్మిన్బ్రహ్మణిస్థిరాం । నిష్ఠాంసంప్రాప్యధన్యాత్సా వైదేహీమ్ముక్తి మాపుయాత్ ॥౨౯॥ లుప్త్యతేవ్యవహారోన్యయావద్యావతక్రమేణవై । తావత్తావత్ప్రశాన్తస్యస్వయంబ్రహ్మప్రకాశతే ॥౩౦॥ స్వప్రకాశంపరంబ్రహ్మ పరిపూర్ణస్మిరంతరం । యదాభవత్స్వస్వరూపంతదైవాదేహఉచ్యతే ॥౩౧॥ బ్రహ్మీభూతస్యవిదుషఃపుథచ్చావఃకదాచన । యదానజాయతేక్షోభవర్జనాత్సవిదేహవాన్ ॥౩౨॥ యదాకదాచిత్పాఠ్యక్యంబ్రహ్మణోయదియాస్యతి । సజీన్ముక్తవీవస్యాన్నవిదేహవిముక్తిభాక్ ॥౩౩॥ సమాధిదాన్త్యాదాప్నోతిసోపృథక్స్వంసుదుర్లభం । విషయాసక్తచిత్తస్యసమా

ధీకుతోభవేత్ ||౩౪|| విషయాసక్తిహీనోపిసమాధౌహేయకర్తృతాం | మన్యమానకథంకుర్యాత్సమాధింతాదృశం
పరం||౩౫||యోవిక్షేపమహరోగశాన్త్యైసిద్ధౌషధమ్మహత్ | సమాధిమ్మన్యతేవిద్వాన్సవిదేహత్వమాఘ్నయాత్||౩౬||
షడున్నతత్వతోవాపినేతాదిద్వారబద్ధనాత్ | సమాధిస్థమ్మప్రాహుస్సాన్వత్సనిష్ఠాపరాయణాః ||౩౭|| యస్యేన్ద్రి
యాణిశాన్తానిప్రాణాదశచవాసనాః | హతయోగంవివైవైసంసమాధిస్థంవిదుర్బుధాః ||౩౮|| బ్రహ్మమృతరసాస్వా
దతత్పరంయస్యమానసం | నవేత్త్యవిద్యాతతాగ్ర్యేసమాధిస్థంవిదుర్బుధాః ||౩౯|| ప్రారబ్ధభాగవైత్సృష్ట్యంయస్యస
జ్ఞాయతేతరాం | సమాధ్యాసక్తహృదయంకం విదుర్విబుధోత్తమాః ||౪౦|| అన్తిమప్రతిబద్ధస్యవిత్పాఖ్యస్య సత్త
మ | నసమాధింవినాన్యస్యత్సాధనశ్చరమంద్రువం ||౪౧|| జీవన్ముక్తస్యవిక్షేపోనస్యాదితినశంక్యతాం | వికారాణా
మశేషాణాంప్రాతిభాసికసత్వతః||౪౨|| దగ్ధవస్త్రవదేవస్యాద్వికారఃప్రాతిభాసికః | ఇత్యుపేక్షాచతేమాస్తుదృష్టదుఃఖ
ప్రదత్వతః ||౪౩|| బ్రహ్మత్వైక్యమ్మహావ్యక్తవణాద్విదితంతతః | వినిశ్చితశ్చమననాదనుభూతశ్చవిస్తనాత్||౪౪||
అథానుభూతిస్థైర్యాదృష్టదుఃఖతయాయచ | సమాధిశ్శుగ్రిహసంప్రాక్తకర్తవ్యోనిర్వికల్పకః ||౪౫|| కర్తృసాధ్య
మనిత్యంస్యాదితిమత్వైవకేచన | త్యక్త్వాసమాధికర్తృపి భువిస్వేచ్ఛశ్చరన్త్యహా ||౪౬|| సమాధిర్నానసంకర్తృ
స్వేతత్సాన్ధ్యోనిరజ్జనః | మోక్షస్సాన్ధ్యిన్యవేతిపూర్వముక్తమ్మయాఖలు ||౪౭|| అనిత్యమేవసర్వంస్యాద్యదిమా
నసగోచరం | బ్రహ్మత్వైక్యంకథన్తిత్యం భవేచ్ఛ్రీవణగోచరం ||౪౮|| బ్రహ్మత్వైకత్వవిజ్ఞానాద్వాక్యార్థశ్రవణోద్భ
వాత్ | నిత్యోమోక్షఇతిప్రాహుఃకేనమానేనతేజనాః ||౪౯|| స్వత్వేనవిదితేబ్రహ్మణ్యఖణ్డేసిర్వికల్పకే | ప్రతిష్ఠాప
యతాశ్చిత్తంయదిస్యాద్దేయకర్తితా ||౫౦|| సహ్యజ్ఞానశ్చ శాస్త్రోక్తముపేత్యవసంతాన్యతాం | సుతరాంహే
యకర్తిత్వంవాచ్యమేవనిరంకుశం ||౫౧|| దేహాహంభావముత్స్యజ్య బ్రహ్మహంభావమాశ్రితః | బ్రహ్మజ్యేవవిలీ
నాత్కాకర్తితాంప్రవరోమతః ||౫౨|| పరోక్షమపరోక్షశ్చయథాజ్ఞానంద్విధామతం | హేయోపాదేయభేదేనతథా
కర్తృద్విధామతం ||౫౩|| సంసారబద్ధహేతుస్సాన్వత్తతాద్యంకర్తృకుఞ్చితం | లోకేకంవైదికభేతిభోగమాత్రప్రదంవి
దుః ||౫౪|| సంసారమోక్షహేతుస్సాన్ధ్యిన్వతీయంకర్తృసత్తమం | సమాధిలక్షణంసాక్షాన్తోక్షానన్దప్రదంవిదుః||౫౫||
కర్తృతాచిత్తశుద్ధిస్సాన్ధ్యిన్వహేమనాపినేతరః | మోక్షఇత్యుచ్యతేత్వేన్ద్రియేహిదుర్జ్ఞానినోజడాః ||౫౬|| అగ్నిహూ
తాదికర్తృపిజ్ఞానకార్యంకరోతిచై | ఇతిప్రావాచభగవాన్సూత్రకృద్వాదరాయణః ||౫౭|| ఏవంసతికథంకర్తృస
మాధ్యాఖ్యమ్మహత్తరం | మోక్షప్రయోజనన్నస్యాదితివాచ్యమ్మనీశ్వర ||౫౮|| అథవాభవతిక్షీప్రంచిత్రంశుద్ధంసమాధి
నా | నిత్యశుద్ధతయాసాక్షాద్బ్రహ్మైవావస్యాన్నసంయః ||౫౯|| యదిచిత్తంవిశుద్ధంస్యాత్కర్తృత్వైవసమాధినా | త
తఃకర్తవ్యరాహిత్యాచ్ఛుద్ధచిత్తోవిముక్తిభాక్ ||౬౦|| ఋత్విజశ్చనపాత్రాణినాగ్నిర్వేదనసశ్చయః | వేదాన్తోక్తేసమా
ధ్యాఖ్యేవాస్త్వికర్తృణికించన ||౬౧|| సమాధికర్తృకర్తృతయజమానఃపరాత్త్వవిత్ | వివిక్తసేవయానిత్యనిశ్చేష్టస్సాన్వి
త్సనిస్థిః ||౬౨|| స్వానన్దానుభవారూఢోమహామానీప్రశాన్తధీః | ఏకఏవజ్వలత్కుగ్రస్సాక్షాదివహుతాశనః ||౬౩||
స్వానన్దనిష్ఠయాఘృల్లవదనాంభోరుహస్సచ | ధూమాదిజాయమానంనవైవర్ణ్యంప్రాప్నుయాన్ముఖే||౬౪|| నాయశ్చా
పేక్షతేగ్ధాదిప్రసిద్ధంసాధనత్రయం | యదార్జనేషుజాయంతే మనుష్యాణాంబహుశ్రమాః ||౬౫|| పశుసంజ్ఞపన
న్నాస్తిసోమపానాదికన్తచ | నచాస్తిస్వర్గభోగోపి పునరావృత్తికారణం ||౬౬|| అత్రోపనిషదేక్షాఘ్యేసమాధ్యాహ్వ
యకర్తృణి | మధుమాంసాద్యనన్నస్య నవారాప్య పపద్యతే ||౬౭|| వేదోక్తానిసమస్తాని ప్రజ్యోకర్తృజ్యోపిత్య
జ్ఞా | వేదాన్తోక్తమిదంకర్తృసమాధ్యాఖ్యం సమాచరేత్ ||౬౮|| వేదాన్తేకర్తృవార్తాకాకాసమాధేచ్ఛకర్తృ
తా | ఇతి నోశంక్యతాన్ధీమన్సాషకాశత్వతోద్వయోః ||౬౯|| కుర్వన్నేవేహకర్తృణి

త్యేవం వేదాంత వాక్యతః । మనసా క్రియ మాణత్వ యుక్తితశ్చ మహా మునే ॥ ౭౦ ॥ ఆంతరే ప్రకృతేకర్తత్వా
కర్తృబ్రహ్మగోచరే । ఆరూఢస్యమనోవృత్తి రైవవిద్యేతకాచన ॥ ౭౧ ॥ సమాధినానమస్తానుమనోవృత్తిషు సత్తమ
ప్రక్షిణాన్వవశిష్టేశచిదాత్మాకేవలఃపరః ॥ ౭౨ ॥ పఞ్చకోశపరాచీనమాత్మానంపూర్ణనిష్ఠనం । ధ్యానేనసమ్యగ్న
ప్రవృత్తి పునరావరణంభవేత్ ॥ ౭౩ ॥ ఆవిర్భావతిరోధావనిత్యస్యపరమాత్మనః । సమ్యగ్గర్భనిష్ఠేపిజాయేతేతాపు
నిపుచః ॥ ౭౪ ॥ సర్వడాబ్రహ్మమాత్రేణయ స్తిష్ఠతీనమాధిరా । తిరోధావవిహీనాత్మసిద్ధస్సహికృతీమహా ॥ ౭౫ ॥
వాక్యాన్తశ్రవణోత్పన్నబ్రహ్మజ్ఞైకత్వబోధవా ॥ క్రమేణముక్తిమాప్నోతిసతుసద్యశ్చుచ న్తరేత్ ॥ ౭౬ ॥ సద్యశ్శోకన
ముద్రస్యతరణంహిమహాత్మనా । నిర్వికల్పస మాధ్యేకనిష్ఠేనక్రియాతేనుభాత్ ॥ ౭౭ ॥ ఆవిద్యకాభిర్దుష్టాభిర్వాసనాభి
ర్నిరంతరం । బాధ్యమానస్యవిద్యాయావాసనైవమహాషధం ॥ ౭౮ ॥ అఖణ్డానర్తబోధాద్ధానిమగ్నః పురుషోత్తమః ।
ననావనచతీరంవా లభతేతదభావతః ॥ ౭౯ ॥ సర్వాణిపుణ్యాపాపానిసన్త్యజ్యాత్ప్రబోధతః । సమాధిరసికోమర్త్యో
చ్యమర్త్యఇహాకథ్యతే ॥ ౮౦ ॥ యస్యాహంకారలేఖోపదేహాదిషునజాయతే । దేహాదిమానపిప్రాజ్ఞస్యదేహాదివివర్జితః ॥ ౮౧ ॥
అయంశమాదిషుబ్రాహ్మ సర్గతపవపురాతనః । సమాధిన్నతువిజ్ఞానా త్పరాచీనోస్తితేచన ॥ ౮౨ ॥ తదయుక్తంసమా
ధానంసామాన్యహిపురాతనం । విశేషేణభవేత్పశ్చాస్సర్వోపశమకారణం ॥ ౮౩ ॥ సమాధిశబ్దస్సగుణ ధ్యానేపిచని
గద్యతే । ఔపచారికపవేతివిదుషాహిమతంసతాం ॥ ౮౪ ॥ తస్మాద్భగ్మోత్తవిజ్ఞానానంతరం కార్యముత్తమం । స
మాధిలక్షణంకర్తనిర్గుణబ్రహ్మగోచరం ॥ ౮౫ ॥ కింబహుక్త్యాపరాత్మైక్యజ్ఞానినామపిదేహతః । బహువిక్షేపవర్షేనత
చ్చాన్త్యైవయతేతకః ॥ ౮౬ ॥ యత్సత్సతునచాన్యోస్తిసమాధేర్నిర్వికల్పకాత్ । ఇతిమద్వచనేక్రద్ధామహతీతేస్తుశాసక౮౭

* ఇతితత్వసారాయణేకర్తకాండస్యచతుర్థపాదేదశమోధ్యాయః *

శాసకః* శ్రియఃకాంతదయాసిన్ధోభక్తవత్సలసద్గురో । హృద్గతంసంశయంకశ్చిద్వదామిమమకేశవ ॥౧॥
జీవన్ముక్తిపదంప్రాప్తోవేదాంతశ్రవణాదిభిః । కుర్యాత్క్షేత్రప్రతిష్ఠాది బాహ్యంకర్తకమిశ్వర ॥౨॥ శివవిష్ణోర్విదేవానా
మాలయాదివినిర్మితా । ఉపలభ్యేతదుఃఖహింసాచిత్తపిక్షేపసంభవాత్ ॥౩॥ బహుప్రవ్యాదిసాపేక్షంతతగర్తరణ్య వివేకి
భిః । బహిర్ముఖైస్సదాకార్యన్నభిర్వాన్తర్ముఖైఃప్రభో ॥౪॥ సగుణోపాసకైఃకార్యన్నిర్గుణజ్ఞానవాన్తరః । కథంకు
ర్వీతసశ్రద్ధంశిష్టాఃకేచిత్తుకుర్వతే ॥౫॥ అతతాదృశసద్దేహావిచ్ఛిత్తైత్వస్త్వభాంబుజాత్ । దివ్యాంవాణీషహం శోశిత
మిచ్ఛామిజగతీపతే ॥౬॥ శ్రీహరిః* సాధుపృష్టవృహాభాగశాసకప్రశ్నకోవిద । వచనంసర్వసద్దేహానివర్తకమిదంతు
ణు ॥౭॥ జీవన్ముక్తోపిపురుషఃక్షత్రియశ్చేన్నహీతతే । కుర్యాత్క్షేత్రప్రతిష్ఠాది నాత్రకార్యావిచారణా ॥౮॥ బ్రాహ్మ
ణోపిగృహస్థశ్చేత్సజీవన్ముక్తతాంగతః । యోగభగ్నిష్టతయాశ్రీమాంస్తతగర్తస్వయమావరేత్ ॥౯॥ దరిద్రోపివసోన్త్యై
ర్వాధనికైస్సాన్వితైర్జనైః । కారయేదేవలోకానాంక్షేమాయకరుణావశాత్ ॥౧౦॥ సోస్తర్నుభోపిప్రారభకర్తవే
గాద్యహింసాభిః । వ్యవహారదశాంతప్రసతగర్తాప్యాచరేత్సుధీః ॥౧౧॥ ప్రవృత్త్యాచిత్తవిక్షేపాద్దుఃఖంయద్య
పిజాయతే । ప్రత్యహంక్రియమాణేన శామ్యత్యేవసమాధినా ॥౧౨॥ దృవ్యాగ్జరాదికకర్తయతేశేవనిషిద్ధతే । స్వా
ర్జితంపౌర్వీకంవాన్యజ్జన్యచిత్తంసంభవేత్ ॥౧౩॥ లోకానుగ్రహబుద్ధ్యేవ నిర్గుణజ్ఞానవాసపి । సగుణోపాసకైః
కార్యంకుర్యాత్తగర్తశాసక ॥౧౪॥ బహిర్ముఖశ్చేత్సన్యాసీకదాచిజ్ఞానయోగవా ॥ భిక్షాదినియమా సమ్యగా
చరేద్బాధపాతయేత్ ॥౧౫॥ పరమార్థదశాతుల్యాసకలాశ్రమిణామపి । సమాధిరూపిణీసాత్మాత్పరబ్రహ్మోత్తకత్వతః ॥
వ్యవాహరదశాత్వన్యాచతుర్థామపిభిద్యతే । నానావిధతయాతేషాం శ్రుతిస్తృత్యుక్తకర్తృణాం ॥౧౬॥ ఆవిద్యానపి
సన్యాసీశాస్త్రోక్తమపిసాత్వికం । ద్రవ్యసాధ్యంసకుర్వీతస్పతేకకర్తకదాచన ॥౧౭॥ విద్యానపిగ్రహస్థస్తచ్చగ్రీమసాశ్వ

మపిస్వయం కుర్వీతకారయేచ్ఛాత్తలోకశ్రేయఃప్రసిద్ధయే ॥౧౯॥ ఆత్మనస్సాన్విత్యవిత్రేవనకింఘలంబాహ్యకర్తృణా ఇ
తివైకత్వయాశంక్యంస్వప్నేపిముఃఖంఘవ ॥౨౦॥ శ్రేష్ఠానుసృతమార్గంహిపరేష్యనుసరన్తివై తేనమాగ్నేఃకైవల్య
మపియాన్రిక్రమాజ్జవాః ॥౨౧॥ యదినానుసరేచ్ఛేష్ఠస్సాన్విత్యవిత్రదుపేక్షయా లోకాశ్చనప్రవర్తేరంస్తేషబాహ్యే
షుకర్తసు ॥౨౨॥ తతస్సన్వార్గవిముఖానిషిధేష్యేవకర్తసు ప్రవర్తేరన్యథాకామం తేననారకిణోధుః ॥౨౩॥ తే
షాన్నరకసంప్రాప్తిర్ములమాసీద్యదాత్మవిత్ర సోపిమోహసమావేశాత్పతితోదుఃఖమాప్నయాత్ ॥౨౪॥ తస్మా
ల్లోకోపకారాయస్వాత్మవేదనవానపి దేవాలయాదినిర్మాణంయథాశక్తిసమాచరేత్ ॥౨౫॥ శైవంవావైష్ణవంక్షే
త్రంయోనిర్మాతమహీతలే సకోటికులముద్భృత్య సాక్షాత్తైకవల్య మాపుయాత్ ॥౨౬॥ శైవంవావైష్ణవంక్షేత్రం
యోనిర్మాతమహీతలే సమహంపాపినోలోకాఃపునాత్యప్యాత్మదర్శనాత్ ॥౨౭॥ శైవంవావైష్ణవంక్షేత్రంయో
నిర్మాతమహీతలే సదేవైరఖతైర్నిత్యంసేన్ద్రైస్సం స్థూయతేభ్రీశం ॥౨౮॥ శైవంవావైష్ణవంక్షేత్రం యోనిర్మాతమ
హీతలే ససర్వైర్మునిభిశ్చానైస్సర్వవాసంప్రపూజ్యతే ॥౨౯॥ తస్మాత్క్షేత్రస్యనిర్మాణంవిశిష్టం కర్తృసాదరం కు
ర్యాదాత్మవిదాంశ్రేష్ఠోప్యఖిలశ్రేయసేమునే ॥౩౦॥ వైదికీంతాంత్రీకీంవాత్రశైవీంవావైష్ణవీంశుభాం ప్రతిష్ఠాంఘవి
కుర్యాణస్సద్యోముక్తిమనాపుయాత్ ॥౩౧॥ శౌనకః గోవిందజగతీనాధస్వాత్మవిజ్ఞానసాగర త్వద్వాక్యేషు
మహానద్యనంశయోజాయతేమమ ॥౩౨॥ బ్రహ్మవిద్బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠోలోకవైదికసత్తమః శైవీంవావైష్ణవీంకుర్యా
త్ప్రతిష్ఠాంక్షైకీంసతి ॥౩౩॥ తాంత్రీకీమపికుర్యాద్విశ్వేషోక్తిస్తవకేశవ అప్రమాదాహిమేభాతి సర్వశాస్త్రవి
రోధతః ॥౩౪॥ ఉత్తమోవేదమార్గస్సాన్విత్యన్యతిమాగ్ధస్తమధ్యమః పురాణమార్గస్తస్వధమస్తస్త్రీమార్గోధమాధ
మః ॥౩౫॥ ఏవంసతికథంవేదమార్గగామినరోత్తమః అధమాధమమార్గస్తమాశ్రయేత్తాన్రికంహరే ॥౩౬॥ తా
న్త్రికోక్తవిధానేనవైదికశ్చేత్సమాచరేత్ తస్యాధఃపతనంశాస్త్రైర్నిశ్చితంసకలైరపి ॥౩౭॥ శ్రేష్ఠస్సతాన్త్రికో
మార్గస్తాన్త్రికస్యాస్తుకేవలం వైదికస్యాపితన్వార్గంకథంవదసికేశవ ॥౩౮॥ శ్రీహరిః తంతోక్తేనవిధానేనవైది
కోపిద్విజోత్తమః ప్రతిష్ఠాంకారయేదేవతాన్త్రికేణద్విజేనవై ॥౩౯॥ తాన్త్రికేపాలయేదేవశ్చివోహంవాన్యఏవ
వా ప్రతిష్ఠితస్సదావన్ద్యోవైదికైరపిసద్విజైః ॥౪౦॥ వైదికస్యతుసంబంధస్తాన్త్రికేచభవేద్యది అధఃపతన మేవస్యా
న్నాత్రకార్యాచిచారణా ॥౪౧॥ ప్రతిష్ఠితశ్చయోదేవస్తాన్త్రికైర్వైదికైశ్చైవా వస్త్వమానస్ససర్వేషామవిశేషాదభి
ప్రదః ॥౪౨॥ భిన్నేపుష్పపాసనామాగ్నేభిన్నన్నోపాస్యవస్తుహి అతోవైదికవిప్రోపిస్వాన్యమార్గంప్రచారయేత్ ॥౪౩॥
సర్వలోకోపకారశ్చతస్త్రీమార్గాత్ప్రసిద్ధతి యథాతథామునేధీమన్వేదమాగ్ధాత్ప్రసిద్ధతి ॥౪౪॥ ఉన్నవైర్వి
విదైర్దేవంచారయస్త్యేవవిధిషు తాన్త్రికాస్తేనసర్వేషాన్దర్శనాదిసుఖంభవేత్ ॥౪౫॥ శివేనచయూన్వైశ్చదేవైః
ప్రోక్తంసువిస్తరం తస్త్రీమార్గంసమాశ్రిత్యనికృష్టమపిమానవః ॥౪౬॥ సర్వాకామానిహంవాప్యతత్తద్దేవప్రసా
దతః క్రమాన్తుచ్యేశసంసారాన్నాత్రసన్దేహకారణం ॥౪౭॥ అమార్గోపాసనాచ్ఛ్రేష్ఠం తస్త్రీమార్గాదుపాసనం
అతోమార్గవిర్ముక్తాంస్తస్త్రీమార్గేప్రవేశయేత్ ॥౪౮॥ వైదికేనైవమార్గేణశివఃష్టోయ్యుపాసనం ఉత్తమోత్తమ
మాఖ్యాతన్నిఖిలోపాసనాదపి ॥౪౯॥ తథాశ్యేకస్సహస్రేషుభవేద్వేదాధికారవాక్ వేదాధికారిష్యప్యేకస్తథా
వైదికభక్తిమాన్ ॥౫౦॥ అతశ్చతస్త్రీమార్గస్తంసర్వసాధారణత్వతః ప్రపంచయేద్విజశ్రేష్ఠోవైదికోపిమహీతలే ॥౫౧॥
అపణ్డితాజనాలోకేభక్తిహీనాఅపిస్వయం యథాతాన్త్రికపూజాదానజ్ఞస్తేభక్తిపూర్వకం ॥౫౨॥ తథావైదికపూ
జాదావివిధోత్సవవర్జనాత్ ససజ్జస్తేహతాకృష్టాఅపిమిత్రేణధీమతా ॥౫౩॥ పణ్డితానాంవిముక్త్యర్థంప్రతిష్ఠావిధి
యతే పామరాణాంవిముక్త్యర్థస్సవిధిస్తుక్రమాన్తునే ॥౫౪॥ విషయాసక్తచిత్రానాంశిలాకఠినచేతసాం తేషా
న్మనాంస్యఃక్షీప్రమాలయోత్సవదర్శనాత్ ॥౫౫॥ ద్రవీభవనిజతువదీశభక్తిపురస్కరం రోమాఞ్చానన్దబాష్పాదిభ

క్షీలక్షణదర్శనాత్ ||౫౬|| మాంసాసక్త్యా యథామత్సృజ్యతేనజ్జతేభృశం | సృతవాద్యాదిసంసక్త్యా తథాలోకో
మహేశ్వరే ||౫౭|| శృంగారరసమిత్రేన్ద్రిభక్తిమాగ్ధేసుశోభనే | నీయమానాబుధైర్గోదంముచ్యస్తేపామరాఅపి ||౫౮||
కర్తృణాప్రకృతేనైవంజాయతేభక్తిరుత్తమా | భక్త్యాసజ్జాయతేజ్ఞానం జ్ఞానాద్యోగమవాప్నుయాత్ ||౫౯|| యో
గాత్సత్త్వానుభూతిశ్చబద్ధవిచ్ఛేదకారిణీ | జాయతేసర్వవేదానరహస్యార్థస్వరూపిణీ ||౬౦|| తయైవజీవన్ముక్తశ్చ
స్వానుభూత్యాభవన్నరః | విదేహముక్తిమప్యేకాన్తదభ్యాసాదవాప్నుయాత్ ||౬౧|| భక్తాస్త్రిషష్ఠీసంఖ్యాతామ
హాదేవాలయాశ్రితాః | సర్వేముక్తింగతావీవక్రమాత్సంసారబద్ధనాత్ ||౬౨|| తస్మాత్సన్ద్రిష్టవిజ్ఞైరన్యదవిజ్ఞేశ్చాథయా
చిత్రైః | శివాలయాదినిర్మాణంకుర్యాదేవాత్తయోగ్యపి ||౬౩|| నాస్తికానామపిక్షీప్రమాస్తికత్వంసముద్భవేత్ | యే
నతతః-ఉపేక్షేతదేవస్థానమ్మనోహరం ||౬౪|| అగ్నిహోత్రాదికర్తాణియథామోక్షార్థకానివై | తథాలయప్రతిష్ఠా
దికర్తృణాహుర్మనీషిణః ||౬౫|| నిష్కామకర్తృణాశ్చైతశుద్ధిద్వాశోముక్తయే | వినియోగంప్రవక్ష్యన్తి సర్వశా
స్త్రార్థవిత్తమాః ||౬౬|| శౌతానివాధస్తార్థానితాన్త్రికాన్యేచవామునే | కర్తృణామపూర్వాణిక్రమాన్తుక్త్యేభవ
న్తిహి ||౬౭|| యేషాముక్తేస్తినశ్రద్ధాక్షేత్రనిర్మాణకర్తృణి కల్పకోట్యాపిసంసారాత్తేషాన్నాస్త్యేవమోచనం ||౬౮||
యేషాముక్తేస్తినైశ్రద్ధాక్షేత్రనిర్మాణకర్తృణి | క్షణార్థేనాపిసంసారాత్తేషామస్త్యేవమోచనం ||౬౯|| స్థానానిసం
త్యజంతానివస్యపరమేశితుః | తేషుచత్వారిముఖ్యానికథితానిమహీతలే ||౭౦|| శ్రీమద్వారాణసీపుణ్యామృతిమా | లేణ
ముక్తిదా | శ్రీమద్దక్షిణకైలాసస్సర్వేషాంభుక్తిముక్తిదః ||౭౧|| శ్రీమదభిసభాసాక్షాద్యతాస్త్యానందతాండవః | శ్రీ
మద్ధాలాస్యనగరీయత్రాస్తేసుద్ధరేశ్వరః ||౭౨|| ఏతేషుపుణ్యస్థానేషుశ్రద్ధాభక్తిసమన్వితాః | స్వస్వవర్ణాశ్రమాచా
రసంయుతాయేముముతవః ||౭౩|| శివస్యవాధమమవాసమాధనమన్వహం | కుర్వన్ద్రిష్టవిజ్ఞేస్త్వియైర్మనోవాక్యా
యకర్తృభిః ||౭౪|| తేషాన్నియమయుక్తానాంవిషయోపరతాత్మనాం | కరస్తైవవిముక్తిస్సాన్నితాత్ర కార్యాచార
ణా ||౭౫|| యేచోక్తస్థానవర్గేషువైరాగ్యేణామృతేరపి | వసన్తిస్థానమాహాత్మ్యాశ్చసంసారాద్భింతరన్తితే ||౭౬||
ప్రదక్షిణనమస్కారస్తోత్రైర్యేశ్రద్ధయాన్వితాః | తత్రదేవశ్చుదేవీశ్చభజన్తిమునిపుంసవ ||౭౭|| జీవన్ముక్తాభిజ్ఞేయా
అపితేజ్ఞానవర్జితాః | భావిదేహవిహీనత్వసామాన్యాన్నాత్రసంశయః ||౭౮|| స్థానానాముత్తమం స్థానంశివస్థానన్ని
గద్యతే | తత్థానేషాముత్తమంప్రాప్యకోసముచ్ఛేదబద్ధనాత్ ||౭౯|| వేదాన్తశ్రవణోత్పన్నంబ్రహ్మత్వైకత్వగోచరం |
వ్యర్థమేవభవేద్జ్ఞానంస్థానశ్రద్ధావివర్జనే ||౮౦|| స్థానభక్తివిహీనానాం దేవానామపి దేవతా | ప్రక్షిణైరభవేత్
ప్రంతపః ప్రాప్తాశ్చ శక్తయః ||౮౧|| శివక్షేత్రే ల్పకైంకర్యా త్సుమహత్పాప్సు యాత్ఫలం | తథాల్పద్రో
హతస్సన్యస్సుమహత్పాప్సుయాద్భయం | ౮౨ || నూతనక్షేత్ర నిర్మాణం జీర్ణక్షేత్ర నవీకృతిః | పూర్వక్షే
త్రేధికారంభస్సర్వమేతద్విముక్తిదం ||౮౩|| బ్రాహ్మణాఃక్షత్రియావైశ్యా శ్శూద్రాః | అపిచసంకరాః | సర్వేషేక్షేత్రని
ర్మాణకర్తృణ్యేవాధికారిణః ||౮౪|| బ్రహ్మచారీగృహస్థశ్చవానప్రస్థశ్చతేత్రయః | అధికారిణ ఏవాత్రవివాసన్యాసి
నంకతౌ ||౮౫|| ఇన్ద్రియైరయోపిమాసూత్త్యం క్షేత్రనిర్మాణకర్తృణః | వక్త్రన్నశక్తుయస్సాత్మా ద్వాచస్పతి పురోగ
మాః ||౮౬|| అభవాసర్వనిర్మాతాచతుర్వక్త్రోపిసత్తమః | తస్యాపిజనకోవాహం కింబహుక్త్యాశివోపివా ||౮౭||
తస్మాన్తోక్షార్థినాముఖ్యాదేవాలయవినిర్మితః | భూమాజీవద్విముక్తానామప్యన్యేషాన్తుకింపునః ||౮౮|| నారదః ||
ఏవంహరిక్షేత్రమహత్వముక్త్యామహర్షయేశౌనకసంజ్ఞికాయ | ఆరుహ్యసద్యోగరుడం ప్రపేదేవైకణ్ఠ మాద్యంస్వప
దంతీస్త్రీ ||౮౯|| శ్రీగురుమూర్తిః || ఇతిబ్రువన్నారదసంజ్ఞకోమునిస్స్వచ్ఛన్తవృత్తిర్వసుదేవపూజితః | వినిర్వయాత్
శ్రద్ధిదృఢాయామమబ్రహ్మన్నతః క్షేత్రనిషేవణమ్మహత్ ||౯౦|| * * * * *

యానమాఖంసమారుహ్యసర్వభక్తార్తిభజ్జనః । విరాజతేప్రసన్నాస్యస్తన్నమామిశివాత్మజం ॥ ౧౮ ॥ నిత్యోన్మ
ర్నాయమేకన్నిఖిల గుణగణాలంకృతం కుఞ్జరాన్యం శుణ్డదణ్డగ్రదీ వ్యన్త ధురతరబృహన్తోద కావాప్తి లోలం ।
స్వీయాశేషాన్తరాయతఃపూకృతమతినసర్వదాలంబకుటీందస్తేనైకేనభాన్తంపురహరతనయంసాదరస్తన్నమామి ॥ ౧౯ ॥
సేవాన్యస్యఫలప్రదాశుజగతాందేవాదిదేవః ప్రభుర్యోవాత్సల్యపయోనిధిః పశుపతి స్సర్వాన్తరాత్మాగురుః । ఆ
వాత్స్యాయనతస్త్రీమాశ్రుతిశిరస్సంవాదలభ్యోబుధైశ్శ్రీవాసస్థలపద్మపాదయగళం కావాగతిస్తంవినా ॥ ౨౦ ॥
యావేదైరుపగీయతేప్రతిపదం శ్రీబ్రహ్మవిద్యాపయీ చాపంబాణవరాకృతః సృణిష్యమృదుతైః పాశస్థధానాకరైః ।
కారుణ్యమృతవర్షిణీత్రిజగతామ్మతాగిరిన్ద్రాత్కజానర్వైశ్వర్యసుఖప్రదానకుశలాసానోవిదద్వ్యాచ్ఛుభం ॥ ౨౧ ॥ ఇష్టానా
మఖలేష్టదోమధురిపుఃకష్టాపహస్సర్వదాదృష్టా దృష్టసమస్తభోగనిలయో యోష్టాంగయోగీశ్వరః । నష్టారిష్టచయా
యవంఘ్రిభజనాన్భిష్టాశ్చదేవాదయఃక్షిప్తా ఏవసురేతరేయదరయస్తుష్టాయతస్త్యైనమః ॥ ౨౨ ॥ బద్ధాయమోక్షాయచ
యాగ్ధరూపిణ్యేకాపివిష్టోన్మదినిత్యసంస్థా । సర్వస్యలోకస్యచచిత్రమేతాం శ్రియంభజేదుఃఖ నివృత్తికామి ॥ ౨౩ ॥
శ్రీరామాద్యవతారకృన్కురరిపురైవకుణ్డవాసీప్రభుశ్శ్రీకోమశ్చచతుర్భుజస్సన్వయమలంకుర్వన్తహీంభాసతే । శ్రీమచ్చ
స్త్రీకలాధరప్రియతమోబ్రహ్మదిదేవార్చితస్తంగోవిన్దసమాహ్వాయం హృదితరాంధ్రాయామి నారాయణం ॥ ౨౪ ॥
చిత్రంయయోఃపురుషయోర్దిధునత్వమాసీదద్వంద్వతా మృదుళకోమళమూర్తిమత్తా । జన్మస్థితిప్రళయ కారణతా
చఃత్యాతావీశ్వరాహరిహరాభవతాత్ప్రసన్నా ॥ ౨౫ ॥ బ్రహ్మ ॥ వటమూలాలయస్వామికాన్దురోకరుణాలయః ।
విశేషాచ్ఛ్రీతుమిచ్ఛామిక్షేత్రమాహాత్మ్యమీశ్వర ॥ ౨౬ ॥ శ్రీగురుమూర్తిః ॥ అస్తిఖిల్మమరారాధ్యా పురీవారాణసీశు
భా । తస్యాంభాగీరథీతీరే పురాచాహ్మణపుంగవాః ॥ ౨౭ ॥ బహవస్సాస్విహికాకథర్నా నిర్వరైవయథావిధిస
త్కథాశ్రవణేలోలా స్సంశుద్ధకరణత్రయాః ॥ ౨౮ ॥ సోమనాథాభీధంశాన్తం వేదవేదాన్తపారగం । సర్వజ్ఞంశివ
యోగీన్ద్రసింహాతిరుద్రాక్షభూషితం ॥ ౨౯ ॥ శ్రీరామనామపీయూషరసాస్వాదనతత్పరం । బ్రాహ్మణోత్తమమాలో
క్యప్రదక్షిణపురస్కరం ॥ ౩౦ ॥ ప్రణమ్యబహుశస్త్తుత్వాశాస్త్రోక్తద్వివిక్షైర్గుణైః । బద్ధాజ్జలిపుటాస్సర్వ ఇదంపప్రచ్ఛరా
దరాత్ ॥ ౩౧ ॥ బ్రాహ్మణాః ॥ భగవత్సర్వధర్మజ్ఞ స్తమితిప్రత్యయోద్యనః । సుదృఢోజాయతేభీష్టంకృపయా
చాతుమర్తసి ॥ ౩౨ ॥ త్వన్నస్సంసారబద్ధానామ్నాచకస్సద్గురూత్తమః । నాన్యస్త్యత్తోధికోలోకేతశ్శిష్టోవిద్యోకోవ్య
చిత్ ॥ ౩౩ ॥ సంసారబద్ధమోక్షాయయత్సాధనమనుత్తమం । అనాయాసాదనుష్టేయంశ్రుతిస్తృత్యాదినిశ్చితం ॥ ౩౪ ॥
తద్భవాను పదిశ్యాద్యకృపయాపారయాసహ । పాలయత్సఖిలాజన్మజరామరణదుఃఖతా ॥ ౩౫ ॥ ఇత్యుక్తస్త్రివ
యోగీన్ద్రసింహాభివృద్ధతత్వవితే । అతినస్తృష్టహృదయస్తాద్విజానిదమబ్రవీత్ ॥ ౩౬ ॥ సోమనాథః ॥ అహోభాగ
వతశ్రేష్ఠాశ్శాంభవాబ్రాహ్మణోత్తమాః । ముముక్షూశాన్తవశ్శ్రీత్వా యుష్మాకమ్మమచేతనః ॥ ౩౭ ॥ నిర్వికల్ప
సమాధావప్యమలానన్దదాయినీ । నరశిర్జాయలేలోకే శుశ్రూషోద్ధర్మభత్వతః ॥ ౩౮ ॥ మోక్షధర్మం ప్రపత్యోమి ము
ఖ్యంవశ్యాన్త్రునిశ్చితం । శ్రుణుధ్వంసావధానేనచేతసాబ్రాహ్మణోత్తమాః ॥ ౩౯ ॥ క్షేత్రప్రతిష్ఠయాశులోభాచేర
పిహరస్యచ । ధర్మోనవిద్యతేకశ్చిత్పురుషార్థైకకారణం ॥ ౪౦ ॥ విశ్వర్యజ్ఞాయతేనద్యోభావిమోక్షస్య సూచకం ।
యశశ్చగుణజాతచ్ఛ్రుతిపాకర్తురీశయోః ॥ ౪౧ ॥ తత్త్రాపిచీర్ణధర్మాణాం స్వయముద్ధారణేజ్ఞసా । స్యాతాప్రసన్నా
భక్తానాంసాక్షాత్తాళివకేశవ ॥ ౪౨ ॥ అత్రైతిహ్యమృతాదృష్టమద్భుతంహోమహర్షణం । వత్యోమిభక్తిశ్రద్ధాభ్యాం
శ్రుణుతబ్రాహ్మణోత్తమాః ॥ ౪౩ ॥ అస్తిభూమణ్డలేదివ్యం శ్రీమత్త్రిల్లంకనమ్మహత్ । తత్త్రానన్దనటేశస్య క్షేత్రమస్తిమ
హేశితః ॥ ౪౪ ॥ తస్మిన్ద్రష్టుమ్మహాదేవనర్తనంహోమహర్షణం । శ్రీగోవిన్దశ్చరణతి శ్రద్ధయాపరయాయతః ॥ ౪౫ ॥
దేవయోర్వేదవేదాన్తప్రసిద్ధగుణజాలయోః । శివవిష్ణోన్ధితిన్తత్ర శ్రుత్వాకశ్చిత్పురూరతః ॥ ౪౬ ॥ శివరామాభిభో

భక్తశూద్రజాతినముద్భవః । శివగంగాంభసిన్నాత్వాభస్తరుద్రాక్షభూషితః ॥౩౬॥ శివరామేగోవింద చారాయణ
పురోగమః । మహాదేవంసముచ్చార్యప్రాదక్షిణ్యక్రమేణవై ॥౩౭॥ ప్రాకారవట్టపాదీని జీర్ణాన్యాలోక్యతత్తుణే । న
వీరణిలోలోభూత్స్వకీయైరధికైర్ధనైః ॥ ౩౮॥ అథసన్నిధిమాసాద్య గోవిందస్యహరేఃపురా । ఇదంసంప్రార్థయా
మాసనమస్కృత్యకృతాంజలిః ॥ ౩౯॥ స్వామిన్వరేజలజహోచన శంఖపాణే జీర్ణంతదాల యమముంపరితస్సమీక్ష్య
శోకాన్లవేద్రథమముద్ధరమగ్నమేనమారాదనన్యశరణంతవకింకరమ్ ॥౪౦॥ జీర్ణోద్ధృతిర్యదిభవేదిహ చక్రపాణే
నాతోన్యదప్రివరణీయమనుభవమే । త్వత్తేత్రసాధు కరణాన్న చమోక్ష హేతుం మన్యేన్యమేషభగవత్ యుటితిప్ర
సీద ॥౪౧॥ ఏతావతేహజగదీశ గదాధరత్వత్సన్దగ్ధవాదిరహితో భవమేషమూఢః । భుక్తమ్యూబతదినేదినతః
దృశక్ష్మేసర్వంక్షమస్వదయయః పరయాపరాధం ॥౪౨॥ యద్యచ్ఛుపద్ధధరసర్వజగన్నివాసకర్తవ్యమస్తిభవతేశశుచా
సుయాపి । తత్తన్నిబోధపరిపూర్ణనిజస్వరూపస్వప్నే యథోచితమహస్తునవేద్దికిచ్ఛిత్ ॥౪౩॥ ఇతిసంప్రార్థ్యగోవి
ందంసభక్తస్తంభమాశ్రితః । ముహూర్తమవసత్తత్రసుప్తవద్గతఃప్రేక్షితః ॥౪౪॥ తదాభక్తాఖిలాభీష్ట ప్రదానవతురో
మహాత్ ॥ తమేవబోధయామాసస్వప్నేమురరిపుర్వః ॥౪౫॥ హరిః॥ అంగతేపరయాభక్త్యా సుప్రీతోన్యహమద్య
తు । త్వదీయైర్బ్రవిణైశ్శుద్ధైః కైంకర్యంకురుమేసదా ॥ ౪౬॥ చిరాత్సంసారరాహిత్యా జీర్ణమేతన్తదాలయః ।
సమీకురుయథాపూర్వంశ్రద్ధాభక్తిసమన్వితః ॥౪౭॥ మమప్రియతమశ్శంభుర్నన్నాథశ్శదయానిధిః । అనన్దనర్తనాస
క్తోవర్తతేహిమదన్తికే ॥౪౮॥ తదాలయశ్చనంకిర్ణం సద్యస్సాధుతమంకురు । పశ్చాత్పూజోత్సవాద్యైస్తవ మావా
మారాధయాదరాత్ ॥౪౯॥ నాతోపరతరంశ్రేయస్సాధనంవిద్యతేజవ । తవపుణ్యవిశేషైర్హి జన్మాన్తరతతాన్వితైః ॥౫౦॥
అహమేవంప్రసన్నోస్మి బ్రహ్మేన్ద్రాగిసుదుర్లభః । మత్కైంకర్యసమాసక్తేత్వ యిశోకాదికంకుతః ॥౫౧॥ బ్రహ్మక్ష
తోదనోష్యేషమహమ్మత్పూజసేచనః । త్వదాస్యమానదివ్యాన్న లోలుపోస్మి చిరాదహం ॥౫౨॥ మమప్రీతికరాధ
ర్మాకకర్వన్తిబహవోఽనువి । తథాపిభక్తిసంపూర్ణేత్వత్కైంకర్యేరసాధికః ॥౫౩॥ ఇతఃపరమ్నాశంకిష్టా మతాగ్ర్యే
షయదాయదా । యద్యస్సంగోచశేచిత్రేమదాజ్ఞాంవిద్ధినాన్యథా ॥౫౪॥ ఇతిశ్రుత్వాహరేర్వాక్యం స్వప్నేశ్రేయస్క
రంమృదు । సభక్తఃప్రాతరుద్ధాయసస్తుష్టోర్విజపుంగవాః ॥౫౫॥ కార్యకారాణసమాహూయ సర్వకార్యక్షమ
బహూక్ ॥ కారయామాసకార్యాణిషేత్రనిర్మాణతత్పరః ॥౫౬॥ కాంశ్చిత్ప్రాకారరచనే కాంశ్చిన్వట్టపరిత్తితా । ప్రే
రయిత్వాజనానాత్తద్రవిణైరేవతోషితా ॥౫౭॥ శ్రీమత్స్వర్ణసభానాథ నిగ్రేణేత్రశ్చన్ద్రశేఖరం । అనన్దనర్తనాస
క్తంసమాలోక్యప్రణవ్యవ ॥౫౮॥ ఉత్థాయాంజలిమాధాయ శిరసిస్తోత్రమద్భుతం । కృత్వాతత్సన్నిహౌ దివ్యంస్వయ
మానన్దతాన్ద్రవం ॥౫౯॥ అకరోచ్చమహాభక్త్యా తదాఘాదశరీరవాక్ । గోవిందస్యవచసార్థంకురుప్రీత్యైమమేచిచ ॥౬౦॥
ఏవంశంభోర్వచశ్శుక్తివాసభక్తఃపురుషోత్తమః । అతిసమృద్ధహృదయ శ్శివకైంకర్యతత్పరః ॥౬౧॥ పునశ్చచిత్సభా
నాథంప్రణమ్యచముహుర్దుహుః । ఊర్ధ్వబాహుదిదంశంఘంతుష్టావశశిశేఖరం ॥౬౨॥ స్వామిన్ముమా కాన్తయదంఘ్రి
పంకజస్త్పత్యైవ సర్వాపద ఘోషమోచనాత్ । జన్తుర్బదీయం పదమాఘ్నయాచ్ఛభంతం త్వాన్న టెశంశరణంప్ర
జామ్యహం ॥౬౩॥ మాతాహరిర్యేత్వమయంహరఃపితానాన్యం యువాభ్యాంహృదయేన్ద్రరామ్యహం । యస్సాన్విత
బోధైకగురుర్మహేశ్వరస్తంతాన్వనటేశంశరణంప్రజామ్యహం ॥౬౪॥ క్షీరాబ్ధిజంసర్వసురాదిదాహకం హాలాహలం
యస్స్వకరేణలీలయా । అదాయజంబూఘలవత్ప్రబా బభౌతంతాన్వనటేశంశరణంప్రజామ్యహం ॥౬౫॥ యోదతయ
జ్ఞేఃఖిలామరాత్బలాదున్మథ్యచిచ్ఛేదచదత్తుమస్తకం । దాక్షాయణీనాయకమీశ్వరేశ్వరంతం తాన్వనటేశంశరణంప్ర
జామ్యహం ॥౬౬॥ స్వఫాలసేతోత్థితపావ కేనయోదదాహ కామంవిజితాఖిలప్రజం । కుమారవద్భక్తృపిఘ్నోష్వమా
పవైతంతాన్వనటేశంశరణంప్రజామ్యహం ॥౬౭॥ అన్యానశేతంస్త్రితలేశమాత్ర తోభస్తీచకారత్రపురాణియప్రభుః ।

రుద్రాక్షపూజాభవన్యగ్రశ్రవైతంత్యానటేశంశరణంప్రజామ్యహం || ౬౨ || యదీయభక్తో పిచకుంభసంభవస్సప్తాం
 బుగ్గశీంశ్చశేనీశేగ్రహ్లాః | ఆచామతిస్తేల్వలదాహకోమునిస్తంత్యానటేశంశరణంప్రజామ్యహం || ౬౩ || జగన్నిసర్వా
 జేయదష్టమూర్తయస్త్రైలోచనోయశ్శశిశేఖరోవిభుః | ఉమాసహాయస్సతతం విరాజతేతంత్యాంసటేశంశరణంప్రజా
 మ్యహం || ౬౪ || ఇతిస్తుత్వాసభానాథంశివభక్తశిరోమణిః | ఆనన్దబాష్పపూర్ణాక్షోద్రవీభూతమనాస్తదా || ౬౫ || సగద్గదమి
 దంసాహస్వాన్తికస్థాజనాః బహుః | కార్యకారాంశ్చివక్షేత్రసంసారాధికలోలుపాః || ౬౬ || భోజనాభాజనా
 న్యద్యస్రభృతిస్స్థితేతనః | యూయంకురుధ్వస్తుద్ధేహేద్యయోరపిచకాలయోః || ౬౭ || వేతనానిచభూరీణిహాస్యామి
 నసంశయః | శివస్యచహరేక్షేత్రేసంస్కరుధ్వంచనోహరే || ౬౮ || అసేనక్షేత్రకార్యేణ ద్రవ్యలాభోనకేవలం
 యుక్తజ్ఞానిపూతానిభవేయస్సద్యవచ || ౬౯ || బాయతేయావతీత్రద్ధాక్షేత్రసంసారకర్తణి | యుష్మాకంతావ
 తీప్రీతిర్యుష్మాసుస్యాచ్చదేవయోః || ౭౦ || అవిశంబఃప్రవర్తంతాంస్యకర్తస్త్వివసాచరం | నిర్దేశభృతకాన్యూష్మాన్నమస్యే
 హంకదాచన || ౭౧ || నాతఃపరతరంకార్యంమమస్వప్నేపికింశ్చన | సర్వేచనిశ్చితాఅర్థాదేవయోఃప్రీతయేమమ || ౭౨ ||
 యుష్మాకంకృపయైవాహంభవితవ్యఃపుష్కధాక్ | యైరేతక్షేత్రసంసారసుకృతంమమసేత్స్యతి || ౭౩ || ఏవమాదీని
 వాక్యానికార్యకారామహాధియః | శ్రుత్వాతదాననాత్సద్యశ్చిద్ధయాపరయాయతాః || ౭౪ || శివశేషవయోక్షేత్ర
 కర్తాత్యాచేభిరేముదా | స్వస్వజాత్యనుసారీణిస్వకర్తాణీవసత్వరం * * * * * ౭౫ *

—* ఇతితత్వసారాయణేకర్మకాండస్యచతుర్థపాదేద్వారశో ధ్యాయః *

అథకర్మసుసర్వేషునిర్వృత్తేషుయథోచితం | సభక్తోచింతయచ్చిత్తేసుతరాంప్రీతమానసః || ౧ || కుంభాభిషేకఃకర్త
 వ్యోహ్యత్రాశుద్ధనివృత్తయే | దేవయోరసయోశ్చాస్త్రనిశ్చితేనైవవర్తనా || ౨ || త్రిసహస్రద్విజాత్రశివ పూజాధుర
 స్థరాః | సభానాథైకదాసాశ్చసర్వశాస్త్రార్థకోవిదాః || ౩ || సన్నిహ్యేతద్దివ్యజ్ఞేష్టేతభిషేకోయథోచితం | ద్రుతంకా
 రయితవ్యోస్తత్కులదైవతయోరితి || ౪ || నిశ్చిత్యతాన్తహవిప్రాప్తార్థయామాససాజ్ఞలిః | తేహోక్తావత్తదైవేతిల
 గ్నేశుభతమేదినే || ౫ || ఆకేభిరేభిషేకాభ్యంకర్తమోక్షైకకారణం | యథావిధిసమస్తైశ్చద్రవ్యైశ్చత్వా సుదుర్గ
 తైః || ౬ || పశ్చాద్దివ్యజనహసాగిజప్రసోపేతభోజనైః | ఆరాధితానిద్రవిక్షేర్బహు భిర్వస్త్రీభూషణైః || ౭ || వా
 దిప్రస్తుత్తగీతాదిశోభితద్వివ్యముత్సవం | కారయామాసబహుభిర్ద్రవ్యైర్భక్తస్సదేవయోః || ౮ || తోరణైఃకదభీవృత్తైర్వి
 విభైర్నృద్భైరపి | మాతలిమల్లికాశోకచంపకాద్యైస్సుమోత్రమైః || ౯ || పరితోలంకృతం క్షేత్రద్వయంహరిమహేశ
 యోః | శుశుభాతేచక్రైశ్చక్రైలాసావివసర్వతః || ౧౦ || రాత్రాస్త్రవోత్సవశ్చాభూచ్చివ గంగాభిదేశుభే | తటాకేన
 ర్వతీర్థానాన్నిలమేసుమనోహరే || ౧౧ || వివిధైర్భూషణైర్పాత్యైరలంకృత్యనటేశ్వరం | వీతాంబరదుకూలాదిచానా
 వస్త్రైశ్చమజ్జులైః || ౧౨ || వజ్రవైడూర్యగోమేధపుష్పరాగాదిభిఃపరైః | దీపికానాంసహస్రైశ్చవిభూమైస్సతతోజ్వ
 లైః || ౧౩ || శోభమానంసమాలోక్యదేవోత్సవమనుత్తమం | ఆనన్దపారవశ్యేనజనాఅన్యోన్యమూచిరే || ౧౪ || అహో
 భాగ్యమహాభాగ్యంకింవత్యోమోమహాత్మనః | చతుర్థస్యాపిభక్తస్సృజన్వాస్యసఫలం || ౧౫ || లోకేబహుషువ
 ర్తంతేసుబహూనిధనానివై | కస్యవైవమభూత్సార్థంధనందేవోత్సవాదిభిః || ౧౬ || జన్మాంతరాజ్ఞితైఃపుక్ష్యైరీశక్షైంక
 ర్యతాద్భుతే | ఉత్పన్నాధీరతిశ్లాఘ్యావిబుధైరప్యముష్యహి || ౧౭ || అనేనారాధనేనాస్యభోగాస్సర్వైహికాఽపి | ఉ
 త్పద్యేరన్నయంభక్తశ్చానైసాయజ్యమాత్మయాత్ || ౧౮ || పురుషేషుమహానేషుభూజ్యస్సేనైస్సురైరపి | ఆనందసట
 రాదేస్యనుదృఢాభక్తిరస్తిహి || ౧౯ || ఇతిపీఠిషువాక్యానిజనానాంసంఘశస్సతాం | శ్రుత్వాహంభుమహాత్మానంతదా
 తంభక్తశేఖరం || ౨౦ || అస్తువంవివిధైస్సత్తైర్మచ్చేగ్ధ్యార్థంద్విజోత్తమాః | శివతైంకర్మకృత్సర్వోమమప్రియతమః

ఖలు ॥౨౧॥ ఇతి తే బ్రాహ్మణాశ్చ త్వాసోమనాథాఖ్యయోగినః । వచనం సంశయావిష్టహృదయాభదమూచిరే ॥౨౨॥
* బ్రాహ్మణాః* స్వామిన్ సమస్తభర్తృజ్ఞస్సన్వికాస్తాత్రితత్వవిత్ । గురుశ్చనోభవానద్యవిశ్చితోనాత్ర సంశయః ॥౨౩॥
భవద్వాక్యమశేషేణ భక్త్యాశ్రుతవ తాస్తునః । సర్వేషాం జాయతే చిత్తే సంశయోద్యమహ త్తరః ॥౨౪॥ సభక్తః ఖలు జా
త్యోక్తః పురాశూద్ర ఇతి త్వయా । భవాంస్తు బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠస్సర్వవేదార్థవిత్తమః ॥౨౫॥ నిరపేక్ష ఉదాసీనో నిస్సంగ
స్సంయతేష్ట్రీయః । కార్యకార్యవివేకీ చ విరక్తస్సర్వభుక్తిషు ॥౨౬॥ ఏవం సతీకథం శూద్రస్త్యదీయస్తుతిపాత్రతాం ।
భేదే త్వత్కర్తృకస్తోత్రపాత్రం సహిన పేశ్వరః ॥౨౭॥ యద్యత్త్వయోదితం సర్వవత్తద్భిరతమస్తునః । మత్తవ్యం సత్యమ
స్తాభిర్భవచ్ఛిష్యైశ్చ సద్గురో ॥౨౮॥ భవాంశ్చ సంశయాన్ సర్వాంశ్చ త్వానః కరుణానిధిః । ఉత్తరయితు ముద్యుక్తస్స
ర్వసంసారసాగరాత్ ॥౨౯॥ తస్మాత్ప్రకృతసందేహానివర్త్య కరుణాబలాత్ । కృత్యాకృత్యవివేకాదిశూన్యానః
పాలయప్రభో ॥౩౦॥ ఇతి తేషాం వచశ్చ త్వా బ్రాహ్మణానాం బుధోత్తమః । సోమనాథ ఉవాచేదం సస్థితం ద్విజపుం
గవాన్ ॥౩౧॥ సోమనాథః । భో బ్రాహ్మణ వరాయూయం శ్రుణుధ్వం సావధారణాః । యుష్మత్సందేహాన్ హృద్యై
వత్సృమాణం వచోమమ ॥ ౩౨ ॥ సహిభక్తోత్తమో జాత్యాశూద్రోపి ద్విజనత్తమః । సురైరిన్ద్రాదిభిస్సాక్షాత్సంస్తు
త్యోబ్రహ్మణాపిచ ॥ ౩౩ ॥ ఈశక్రైకర్మకర్తాస్తాం జాత్యావణ్ణాలవవవా । క్షేచోచ్ఛవానిభిరైషాం జ్యస్సత్యం సత్యం వచా
మివః ॥౩౪॥ అప్రమాణమిదం వాక్యం యుష్మాకన్మోచ్యతే మయా । వ్యాసోక్తేషు పురాణేషు భక్తా ఉద్యంత ఈదృశః ॥౩౫॥
పునర్భక్తవిలాసాభ్యే ప్రబలోపపురాణకే । త్రిషష్టిగణితాభక్తా నానాజాతయవవహి ॥ ౩౬ ॥ కుంభకారశ్చరజకో
నాపితోనీచవవచ । క్షేచ్ఛశ్చ శివక్రైకర్మ్యల్లేభిరేషరమంపదం ॥ ౩౭ ॥ ఈశ్వరేణ పురాణేషు ప్రోచ్యతేచ ముహుర్ము
హుః । అహం పూతానామితి భక్తానాం పదపాంసుభిః ॥౩౮॥ న పేశభక్తసంగశ్చేద్యస్యకస్యాపిదేహినః । లబ్ధం పు
రాతనం పుణ్యంతస్యైవోహ్యం మనీషిభిః ॥౩౯॥ జాత్యానికృష్టతాం మత్వా తస్యభక్తస్యధీమతః । నకుర్యాత్సౌదహం
స్తోత్రం భవేయం శివకోపభాక్ ॥౪౦॥ హరేహరౌవామోక్షార్థాయ దృశీభక్తిరుచ్యతే । తయోర్భక్తేషు భక్తిశ్చ తా
దృశీకాస్త్రసమ్మతా ॥౪౧॥ భక్తానాం సేవయా దేవాయథా సస్తుప్యతస్తథా । స్వసేవయా పినైవం హి పూర్వేషాం స
మ్మతం సతాం ॥౪౨॥ నైతేన శక్యం వర్ణాదినంకరాపత్తిరిత్యపి వణ్ణాశ్రమోచితైర్ధర్మైర్భక్తానాం పూజ్యతాస్తియత్ ॥౪౩॥
తస్మాచ్ఛుద్ధోఽప్యక్తపూర్వోమహాత్మాస్తు త్యోవాగ్నిస్సంస్తుతోమామకాభిః । తత్తుల్యః కోవర్తతేధర్మకర్తాభక్తోలోకే
సాధురస్త్రికతాచ ॥ ౪౪ ॥ యుష్మాకం యస్సంశయస్తన్నిమిత్రోజాతస్త్యాజ్యసోనిశంకం ద్విజేన్ద్రాః । భక్తప్రీతిః పు
మలవర్ధతాశ్చ భక్తేభక్తిర్భుక్తిమక్తిప్రదాస్యాత్ ॥ ౪౫ ॥ ఇతి శ్రుత్వా గురోర్వాక్యం బ్రాహ్మణాభక్తిపూర్వకం ।
తంద్రణమృతసోచ్యుస్సంబద్ధాజ్ఞాలయోమృదు ॥౪౬॥ బ్రాహ్మణాః । స్వామిన్వయన్నజానీమో భగవద్భక్తవైభవం
ఆతోపరాధః క్షుప్తవ్యోభవతాన్ధురూత్తమ ॥౪౭॥ పునస్తస్యైవభక్తస్యక్రైకర్మం భగవత్కృతే । యద్యత్కృతం
వదాస్తాకంతత్తత్కార్యసాగర ॥౪౮॥ మాయామహేశితస్సాహిద్రవ్యరూపేణ సంస్థితా । భ్రామయత్యఖ
లాన్ లోకాన్తోక్షమార్గనిరోధినీ ॥౪౯॥ తథావిధేషుద్రవ్యేషు యస్యాభూత్సువిరక్తతా । సభక్తః కైర్న సంపూజ్యః డే
వైర్వాదేవనాయకైః ॥౫౦॥ ధనవ్యయశ్చ కుర్వన్ నిబహుశోభువిమానవాః । నతు సద్ధనసంసిద్ధ్యైలోకద్వయసుఖేచ్ఛవః ॥౫౧॥
యస్యైహికం సుఖం నిత్యం మహదాముష్మికశ్చ తత్ । స్వయంభవివ్యతస్తస్య శ్రవణస్సృఖప్రదం ॥౫౨॥ అతస్తస్యచ
తుర్థస్యాప్యఖిలైశ్చాస్మకర్మణః । మాహాత్మ్యం విస్తరేణైవ బూహినస్సద్గురూత్తమ ॥౫౩॥ ఇత్యుక్తో బ్రాహ్మణ శ్రే
ష్ఠేస్సోమనాథోబుధోత్తమః । తస్యభక్తస్యమాహాత్మ్యం పునర్వక్తుం ప్రచక్రమే ॥౫౪॥ సోమనాథః* శ్రీమత్త్రివ
వాధీశశ్చిత్సభానాయకోహరః । సుప్రసన్నోభవత్తస్య యథాభక్తశిరోమణేః ॥౫౫॥ తథాత్రిషష్టిభక్తానాం ప్రసి
ద్ధానామపి ద్విజాః । నప్రసన్నోభవత్సాక్షాద్భ్రష్టిదీనాస్తుకింపునః ॥ ౫౬ ॥ శ్రీమాన్వైకుణ్ఠనిలయస్త్రిల్లారణ్యగతో

హరిః! శంఖచక్రగదాపద్మచతుర్బాహుర్జగత్పతిః | ౫౭ | గోవిందఃపుణ్డరీకాక్ష స్సర్వభక్తహితేరతః | యథాత
 స్త్రీప్రసన్నోస్థినతథాన్యేషుకేషుచిత్ | ౫౮ || ప్రహ్లాదనారదాద్యేషుమహాభక్తేష్వపిప్రభోః! హరేర్న తాదృశీప్రీతిశ్చ
 వరామాభిధేయథా | ౫౯ | శ్రీమా౯భక్తపరాధీనస్సర్వజ్ఞోమధుసూదనః | వైకుణ్ఠేరమతేనైవంశివరామాభిధేయ
 థా | ౬౦ | నారాయణోజగన్నాథస్సర్వలోకైకరక్షకః | తోతాద్రాగమతేనైవం శివరామాభిధేయథా | ౬౧ | ప
 ద్మనాభోరవిందాక్షస్సర్వభక్తార్థిభిజ్ఞః | వేంకటాద్రాగ్తోనైవం శివరామాభిధేయథా | ౬౨ | శ్రీవత్సలాఞ్ఞన
 శ్శౌరిశ్శేషశాయీదయానిధిః! ద్వారకాయాంరతోనైవంశివరామాభిధేయథా | ౬౩ | భగవా౯కరుణాసింధుఃకాస్తుభా
 లంకృతోహరిః! సాకేతేరమతేనైవంశివరామాభిధేయథా | ౬౪ | ఇతిశ్రుత్వాభక్తేవిప్రాఃపునఃపప్రచ్ఛురాదరాత్ | సద్గు
 రోబూహిమాహాత్మ్యంగోవిందస్యశ్రియఃపతే | ౬౫ | యస్యశ్రవణమాత్రేణవయం సంసారసాగరాత్ | ఉత్తిష్ఠాస్సుః
 నశ్చాస్తాభవేమాత్రైవినత్యరం | ౬౬ | సోమనాథః* బ్రహ్మేంద్రార్చిత పాదాబ్జయుగళం పద్మలోచనం | నీలాం
 బుదనిభంవిష్ణుంభజేగోవిందమాత్మని | ౬౭ | శ్రుతిస్తృతిపురాణేష్యం గోవర్ధనధరంహరిం | భక్తాభీష్టప్రదంవందేశ్రి
 యఃకాంతందయానిధిం || ౬౮ | ఉమాపతినమీపగస్సకలలోకనాథోమహాకరమాపతరభీష్టదస్త్రిగుణ దూరతేజోమ
 యః | భ్రమావనయనక్షమస్సృకజనస్యసద్యస్తరాన్నమామి జననార్ణవోత్తరణ సీద్ధికామస్సదా | ౬౯ | అజామపి
 సతామపాకురుతఏవమాయాద్ధు శ్రీంనిజాంజనిజరామృతి ప్రబలదుఃఖహేతుంస్మృతాం | ప్రజాపతిముఖాఖిలార్చితప
 దాబ్జయుగ్గంవిభుంప్రజామిశరణం హరింసకలదుఃఖవిచ్ఛిత్తయే * * * * *

—* ఇతితత్వసారాయణే కర్తృకాణ్ణస్య చతుర్థపాదే త్రయోదశో ధ్యాయః *

అథాతస్సంప్రవత్యామితిల్లగోవిందసంజ్ఞినః | శ్రీహరేఃపరమాంబీలాంపరమాత్మసుఖప్రదాం || ౧ || పురాకల్పిద్విజన
 రఃపాణ్డ్యదేశనముద్భవః! శ్రీమత్తిల్లవనస్థానేచచారాథాతురోద్విజాః || ౨ || సకేశవాభిధోర్థానామభీష్టానామలాభ
 తః! విష్ణుచేతాఅర్థేచ్ఛస్తమేవాలయమాయయా || ౩ || మధ్యాహ్నాశివగంగాయాంశ్రద్ధాభక్తీసమన్వితః! సాత్వాహ్ని
 కానినిర్వర్త్యస్వాభీష్టజ్ఞేస్తయన్ || ౪ || అసాద్యతిల్లగోవిందసన్నిధింపరమాద్భుతం! ప్రణవ్యవిచిత్రైస్త్రైస్తుత్వా
 గోవిందమాదరాత్ || ౫ || ప్రార్థయామాసహృదయేధనమేవాధికంహరిం! అనహిష్టస్త్విరాద్భూరికష్టవారిద్యసంభవం || ౬ ||
 అర్ధార్థినిద్రవీభూతహృదయేకేశవేద్విజే | ఏకాకినిదయాసింధుర్భగవా౯భక్తవత్సలః || ౭ || వృద్ధబ్రాహ్మణరూపీస౯
 యష్టిమాలంబ్యసన్నిధిం | శనైరుపేత్యప్రప్రచ్ఛ కేశవంకోభవానితి || ౮ || అశ్రుణ్వన్నివతశ్చుష్వ న్నపితద్వచనంద్విజః!
 గోవిందమేవసంపశ్యప్రత్యవోచన్నకించన || ౯ || పునశ్చభగవానాహతవనామవదేశ్యథ | క్రుద్ధస్స కేశవఃప్రాహ తవ
 నామైవకిన్వతి || ౧౦ || అహన్నారాయణాభ్యోస్తీత్యుక్త్వాతంపునరాహవ | ఈప్సితం పూరయామ్యామి తవాహంద్వి
 జతద్వద || ౧౧ || అహంహిగిరివాస్యస్తీ సిద్ధస్సర్వార్థసాధకః! ఇతితద్వచనంశ్రుత్వాకేశవశ్శ్రీధయాన్వితః || ౧౨ || నా
 రాయణాఖ్యంగోవిందంవిప్రశేష్టంయథావిధి | ప్రణవ్యనిజదారిద్య నివృత్త్యైధనమైచ్ఛత || ౧౩ || తచ్ఛుత్వాభగవాన్వృద్ధ
 విప్రపేషధరోహరిః! ఉవాచవచనంశ్లఙ్ఘం వైరాగ్యోత్పాదకంశుభం || ౧౪ || నారాయణః || యథేష్టంతేధనందా
 తుమహంశక్తోస్త్వస్సంశయం | తథాపి తేష్వనిత్యత్వాద్వాఙ్మోహజ్ఞాహిమహామతే || ౧౫ || ఆధ్యాహ్నిబహవోలోకే ప్రా
 ప్రవన్తోదరిత్రతాం | ధనేనకృతకృత్యత్వంనైవకస్యాపిసంభవాత్ || ౧౬ || సర్వశాస్త్రప్రసిద్ధాదుఃఖమర్థార్జనాదిషు!
 అహమాప్రతమస్తేస్తి హితనిత్యసుఖప్రదః || ౧౭ || సుఖవదోవతేయత్రైతద్గుంభస్తువివేకినః | నమయాదాతుముచితం
 శిశోర్నాత్పాగ్రగుళాదివత్ || ౧౮ || నిత్యఃకైవల్యమోక్షస్తుసర్వశాస్త్రైశ్చనిశ్చితః | తథేతాజ్ఞానయోగాత ఉపదేత్యా
 మ్యహంశ్రుణు || ౧౯ || ఇతితద్వచనంశ్రుత్వా ద్విజఃప్రాహద్విజోత్తమం | స్వామిన్ననిత్యతాబుద్ధిర్నమాస్యర్థేవిజాయ
 తే || ౨౦ || తథాప్యర్థేస్థిన మ్మోహాభవాంస్తద్దాతుమర్హతిశాశ్వతస్సతుమోక్షోమేదేహపాతేస్తుమాన్తువా || ౨౧ || ఇతి

శ్రవణమాత్రేణభగవాన్ భక్తత్వం | మహామాయాప్రయోగేణ తత్రైవనిజనన్నిధౌ ||౨౨|| దర్శయామాసవిస్మయం
తస్మై భూతేరనేకధా | వజ్రవైదూర్యగోమేధపుష్కరాగాదికాన్ బహూన్ ||౨౩|| ముక్తాహారాంశ్చవివిధాన్ కాఞ్చనాభర
ణానిచ | తత్సర్వంసద్విజోవిప్లవమచింతయత్ ||౨౪|| మహ్యన్తదావయంసిద్ధో బహూన్యేవధనానితు | గ
మిష్యామిగృహీత్వాచేత్స్వదేహాయసహాయతః ||౨౫|| మధ్యేమాగ్గంబలాచోరైర్నిహతస్సామహంధ్రువం | అయఞ్చ
గన్తుముద్యుక్తస్సప్థానంసిద్ధపుంగవః ||౨౬|| నచాయం మేసహాయాథేవరీతుం యోగ్యతాంగతః | మద్దేశస్యసుదూరత్వాద
స్యవృద్ధతమత్వతః ||౨౭|| ఇదన్తిల్లవనశ్చోన్మిహోరశ్వాపదసంకులం | అతోసహాయోవాతాగ్రాంతుగమన్మిజీవితం ||౨౮||
ధరానిదుఃఖబీజానీత్యేతదద్యైవవేద్యహం | అతవీతాన్యుపేక్ష్యముంమోక్షహేతోరుపాశ్రయే ||౨౯|| ఇతినిశ్చిత్యసుదృ
ఢంతంగురుస్తునసాన్తరన్ | ప్రణమ్యశిరసాపాగ్రహయోగీన్ద్రం | ద్విజనత్రయం ||౩౦|| కేశవః || సద్గురోకరుణాస్థితత్తాయే
థామమత్వయా | ఏతైర్దుర్భుతీరేవస్యాన్నాశ్రసద్దేహకారణం ||౩౧|| ఏతానగ్ధాన్ గమయితుంస్వదేశంయదివాహకాః |
ఆహూతాస్తేహిహంతారోభవిష్యన్తిమమధ్రువం ||౩౨|| తస్మాన్నిత్యాయైవల్యమోక్షాయోపాయమాదరాత్ | శా
స్త్రోక్తంబ్రూహిమేనాన్యస్త్యహోస్తిభవమోచకః ||౩౩|| ఇతితద్వచనంశ్రుత్వాశ్రీగోవిందోముదాన్వితః | తత్తోపదేశమా
రేభేశుత్యవోక్తేనవర్తనా ||౩౪|| ఆత్మానంప్రథమందృష్ట్వాకూటస్థంహృదయేతతః | పూర్ణత్వసిద్ధయేతస్యవాక్యార్థశ్రవణ
మృతం ||౩౫|| అతఃసశ్యేతినిగ్దిశ్యహృద్యంగుప్థప్రమాణకం | ఆత్మానన్తర్భయిత్వాథమహావాక్యస్యపాదిశత్ ||౩౬||
యత్ప్రసిద్ధంపరంబ్రహ్మజీవజన్మాదికారణం | జగత్కారణమాయాశకారణశ్చోద్వయంపరం ||౩౭|| తత్ప్రజ్ఞానఘ
నస్మిత్యంసద్విదానస్తలక్షణం | నారాయణశివాద్యాఖ్యంజిజ్ఞాస్యన్దిర్గుణంబృహత్ ||౩౮|| తద్విద్ధివననాదద్యపరిపూర్ణ
మసంశయం | అపరోక్షానుభూత్యర్థమహంబ్రహ్మేతిచింతయ ||౩౯|| యదాబ్రహ్మత్వతాధ్యానయోగాత్తేనిర్విపర్య
యః | పరాత్మానుభవోజాతోజీవన్ముక్తస్తదాభవే ||౪౦|| జీవన్ముక్తిపదంపాప్తోనపునర్జన్తభాగ్యకేత్ | విదేహము
క్తికామశ్యేస్సమాధీకరుసర్వదా ||౪౧|| ఇతితద్వచనంశ్రుత్వాశ్రద్ధయాపరయాసహ | సకృన్తత్వాసకృద్ధ్యాత్వాప
రబ్రహ్మైక్యమాత్మనః ||౪౨|| అనుభూయపరాత్మైక్యం కేశవాభ్యోద్విజస్తతః | ధన్యోహన్తస్యవీవాహమిత్యుక్తవీతం
గురుంయదా ||౪౩|| ప్రామ్యనన్దవివశోగురుమగ్రేవ్యలోకయత్ | తదాసగురుభూతోభూద్ధరిస్సాక్షాచ్ఛతుర్భుజః ||౪౪||
కోటిసూర్యప్రతీకాశంకోటివన్ద్రమశీతళం | పీతాంబరధరంవిష్ణుంగరుదాకూఢమద్భుతం ||౪౫|| ఆలోక్యానన్దవైవశ్యా
ద్యదాలింగితుమాయయా | తదాసభగవాన్ గర్భ సదనాన్తస్తిరోదధే ||౪౬|| అథసన్తాపమధికమేత్యకేశవనామ
కః | బ్రాహ్మణస్సన్నిధౌస్థిత్యా హరిమేవంసమస్తునత్ ||౪౭|| శ్రీమన్విష్ణు మురహరకృపాసాగరంత్యా మజానన్నా
దామాధ్యాదహమిహవచః కోగ్రధపూర్వంహ్యవోచం | కామాదీనాంవశగమ సతామగ్రగణ్యజ్ఞమన్తాంజ్ఞాత్వాపి
త్వంభవజలనిధేస్తారకోభూఃకుతోమే ||౪౮|| బ్రహ్మత్వైక్యంస్ఫుటముపగతంత్వ త్రప్సాదాద్యదేతత్త్వత్వాదాబ్జప్రణతి
జనితంనిత్యమోక్షకహేతుః | తస్మాద్భక్తిర్భవతుసగుణేనిత్యసిద్ధేత్వయాశేలక్ష్మీకాన్తేవిధిసురవరారాధ్యఆదేహపా
తాత్ ||౪౯|| ఇతిస్తుత్వాపరాత్మైక్యజ్ఞానయోగీసకేశవః | తత్రైవకాంఛిత్యమయాన్నినాయహరిసన్నిధౌ ||౫౦|| ఇ
తిశ్రుత్వాగురోర్వాక్యంసోమసాధస్యతేద్విజాః | పునశ్శుశ్మాగ్రివస్తప్తస్తచ్చరిత్రమశేషతః ||౫౧|| తద్దాత్వాసగురు
ర్ధిమాన్ భునఃపోవాచసాదరం | తస్యభక్తగ్రగణ్యయోగీన్ద్రస్యశుభాంత్రియాం ||౫౨|| అథకేశవసంజ్ఞస్సబ్రాహ్మ
ణస్తత్వవిత్రమః | అన్తికస్థంశివంద్రస్తుమృతిశ్చక్రేయదాతవా ||౫౩|| భస్మోద్ధూళితసర్వాంగస్త్రిపుణ్డ్రాగితమస్త
కః | రుద్రాక్షమాలాభరణశ్చివనామజపేరతః ||౫౪|| కశ్యపబ్రాహ్మణోభూత్వా హరస్తస్థేస్వసన్నిధౌ | తతస్సవి
దుషాంశ్రేష్ఠః కేశవోభ్యేత్యతంద్విజం ||౫౫|| సాక్షాత్పరశివస్తుత్వాచిత్రేనిస్సంశయంపురా | ప్రదక్షింత్రయంకృత్వా

పాష్టాంగం ప్రణేపత్యచ ॥౫౬॥ పారమేశ్వరతత్వాద్ధృప్తిపాదకవాఙ్మయైః । స్తోత్రైర్నానావిధైస్తుత్వా ముమోచా
శ్రాణిమోదతః ॥౫౭॥ తదానవిప్రరూపీతుశ్రీమాన్సర్వస్థాపతిః । ప్రసన్నవదనాంభోజోమన్మత్తతపురస్కరం ॥౫౮॥
ఉవాచకేశవాభిఖ్యంబ్రాహ్మణంతత్వవేదినం । కిమేవంస్తువసిబ్రహ్మణ గుణైర్నాంపారమేశ్వరైః ॥౫౯॥ అహమ్మను
వ్యవీవాస్తితస్మాన్నస్తోతుమర్హసి । ఇతితద్వదనంశ్రుత్వాకేశవఃప్రాహసస్మితం ॥౬౦॥ స్యామిన్నాయకదయాసిన్ధోభ
క్తవత్సలశంకర । త్వంసాక్షాచ్ఛంభురేవేతినిశ్చయస్సద్భూతోస్తిమే ॥౬౧॥ అతఏవం విధావాణీ మహాలీలామయామ
యి । ఇతఃపరంప్రభోమాస్తు పాహిభక్తార్తిభజ్జన ॥౬౨॥ ఇత్యుక్త్వాచపునస్తోతు మారేభేపారమేశ్వరైః । గుణైరే
వశ్రుతిప్రోక్తైఃకేశవస్సనిరంకుశం ॥౬౩॥ అభశంభుర్దయాసిన్ధుఃకేశవస్యమతిద్వైధాం । జ్ఞాత్వాసన్తుష్టహృదయోవిప్ర
వేషంపరిత్యజన్ ॥౬౪॥ గంగాధరోవిరూపాక్షశ్చన్ద్రార్థకృతశేఖరః । జటాధరోసింకణ్ఠోభస్తరుద్రాక్షుధూషితః ॥౬౫॥
గజచర్మాంబరధరోనాగాభరణభూషితః । పినాకీకోటిసూర్యాభః కోటివన్ద్రసితద్యుతిః ॥౬౬॥ అనన్దనటనోపేతః
ప్రాదుర్భూయతదగ్రతః । ధన్యోసికేశవబ్రహ్మణముక్తోసిభవబద్ధనాత్ ॥౬౭॥ ఇత్యుక్త్వాచిత్సభానాథఃపరజ్ఞోతిర్
యఃపరః । విష్ణుబ్రహ్మదీపర్వేశస్తత్రైవాన్తరధీయత ॥౬౮॥ అభకేశవసంజ్ఞస్సభాహ్మణఃపురుషోత్తమః । ముహూ
ర్తమ్మగ్నచిత్తస్సన్నానన్దాశ్చర్యసాగరే ॥౬౯॥ స్మారంస్మారంమహాదేవంమనసాసున్దరాకృతిం । తద్గుణైస్తోతుమారే
భేసరోమాఙ్గంసగద్గదం ॥౭౦॥ శశాంకార్థచూడంపరానన్దనీడంభవానీసహాయంజ్వలద్దివ్యకాయం । కృతాన్తాదిదూ
రంకృపాసిన్ధు పూరంనమామిత్రిణేత్రంత్రిలోకైకసూత్రం ॥౭౧॥ చిదానన్దరూపంరతీశాతికోపంశరచ్చన్ద్రికాభంస్వభ
క్తాతిలోభం । మహిభృద్గరస్తంరమేశాధికాన్తంభజేశూలపాణింస్వరూపాత్తఘోషిం ॥౭౨॥ గుణాతీతమేకంప్రభా
స్వత్పినాకం శిరోన్యస్తగంగంజ్వలద్దివ్యలింగం । హృతారిప్రపశ్యం త్రయాశీర్ష మఙ్గంభజేత్యకీర్తింసమస్తాష్టమూ
ర్తిం ॥౭౩॥ స్ఫురచ్ఛారునానంశుచిస్తేరహంసంమహాదర్శగర్జంప్రణమోరీషణ్డం । మృడానీప్రమోదంనిజోద్భూతవేదం
భజేనర్వసేవ్యంహృదిబ్రహ్మభవ్యం ॥౭౪॥ ఇతిస్తుత్వాసభానాథంసీలగ్రీవన్ద్రిలోచనం । సభక్తశ్శివకైంకర్యంకర్తుం
సముపచక్రమే ॥౭౫॥ శివకామీసమేతస్య శ్రీమదభ్రాసభాపతే । నానావిధానివస్త్రాణి వివిధాభరణానిచ ॥౭౬॥
కారయామాసధనికైర్భక్తిమద్భిస్సవ్యశిష్యకైః । అభిషేకంవిశేషేణవిశిష్టేషుదినేషుచ ॥౭౭॥ ప్రదోషసమయేశ్రీమచ్చి
త్సభానాథసన్నిధౌ । కర్పూరదీపికాంవైకాం విధాయశ్రద్ధయాసహ ॥౭౮॥ అకరోత్సన్నిధౌతత్ర స్వయమానన్దనర్త
నం । ఏవంకాలాకబహున్నిత్యాశివాత్మజ్ఞానయోగతః ॥౭౯॥ తత్రైవపరమేక్షేత్రేసుఖాన్తుక్త్వాకశేబరం । చిదా
నన్దశివాత్మైక్యం ప్రయయాబ్రాహ్మణోత్తమాః ॥౮౦॥ అతోవ్యాఘ్రపురంపాతౌ చ్చిత్సభానాయకాత్రితం । గంతుము
ద్యుక్తవీవాస్తి మోక్షమేతోరితోప్యహం ॥౮౧॥ ఇతిశ్రుత్వాశివక్షేత్ర మాహాత్మ్యంతేద్విజోత్తమాః । కఙ్కత్సంశయ
మాపన్నాపప్రచ్ఛస్తంగురుంపునః ॥౮౨॥ సద్గురోకరుణాసిన్ధో త్వద్వాక్యేషువిశేషతః । వయంవిశ్వాసవన్తోపికఙ్క
త్సంశయమాగతాః ॥౮౩॥ ఇదంవారాణసీక్షేత్రంమహచ్ఛ్రీత్యన్తవర్ణితం । మృతిమాత్రేణసర్వేషాంజన్మానామ్ముక్తి
దంపరం ॥౮౪॥ త్యక్త్వాచిదంబరక్షేత్రయినూనాతేకుతోభవత్ । ఇతితేషాంవచశ్శ్రుత్వాపునరూచేససస్మితం ॥౮౫॥
సోమనాథః । ఇదంవారాణసీక్షేత్రంమృతిమాత్రేణముక్తిదం । నాత్రసంశయలేశోపిజాయతేమమచేతసి ॥౮౬॥ తథాపి
తచ్చపరమంక్షేత్రంశ్రీచిత్సభాపతేః । మృతిమాత్రేణసర్వేషాంముక్తిదంసముదీర్యతే ॥౮౭॥ అభవాదృష్టిమాత్రేణస్తృ
తిమాత్రేణవాసకృత్ । తత్రముక్తింనరఃకోవా నాఘ్నయాచ్ఛాశ్వతీంద్విజాః ॥౮౮॥ పుణ్డరీకపురందివ్యం చ్ఛాన్దోగ్యో
పనివర్ణితం । అశ్రాిత మితికో బూరియా న్దుముక్షురైవదికోత్తమాః ॥౮౯॥ బిన్దుమాధవ వీవాయం తత్రగోవిన్ద
సంజ్ఞితః । అత్రత్య విశ్వనాథశ్చ తత్రశ్రీచిత్సభాపతిః ॥౯౦॥ మద్గురోశ్చ విశేషేణ జాతా నుజ్ఞా పురాభ
లు । తస్మాత్తత్రైవ మరణం శ్రేష్ఠమిష్ట తమమ్మమ ॥౯౧॥ జన్మాన్తర శతోపాత్త పుణ్య రాశిభిరేవతత్ ।

పుణ్డరీకపురం ప్రాప్యం ముమూక్షోర్నాత్ర సంతయః ॥౯౨॥ భువోర్ధ్వాగ్రణస్య యస్సన్ధాపరమాత్మావ్యవస్థితః సవీచవిశ్వ
నాథాఖ్యో పురేన్ద్రియైర్వర్తతే శివః ॥౯౩॥ హృత్పుణ్డరీకమధ్యేయః పరమాత్మావ్యవస్థితః సవీచదహరాకాశ శ్చిదంబరస
మాహ్వయః ॥౯౪॥ తత్ర తిల్లవనస్థానే నిత్యన్నర్తనమాచరత్ శివకామీ సమేతో స్థితస్తాద్భేదోనకశ్చన ॥౯౫॥ పుణ్డ
రీకపురం రమ్యం స్థిరమాసాద్యయః పుమాన్ శివకైంకర్యకృన్నిత్యం దేహం ప్రారబ్ధజంత్యజేత్ ॥౯౬॥ సబ్రహ్మత్యైక్య
విజ్ఞానాదుపదిష్టాద్ధరేణవై కైవల్యం పరమం ప్రాప్య న పునర్జాయతే భువి * * * ॥౯౭॥

—* ఇతి తత్వసారాయణేశకర్మకాండస్య చతుర్థపాదే చతుర్థశ్లోధ్యాయః *

బ్రాహ్మణాః సోమనాథగురోశ్రీమన్ సర్వజ్ఞకరుడానిధే ఉపదేశైర్వయం సర్వే త్వత్ప్రత్యక్షైస్తోమస్య సంత
యః ॥ ౧ ॥ త్వద్వాగమృతపానేన నిత్యత్వప్రాశ్నసత్వరం శ్రీమద్వాగమృతపురంగస్తుంవాళ్ళామోద్యత్వయాసహ ॥౨॥
అద్యశ్చోవామృతిర్జమైర్భవిష్యతియతస్తతః మోక్షస్థానస్తదారాన్నః ప్రాయత్యంకృపానిధే ॥౩॥ సుదూరమపి
తస్తే శముద్దిశ్యయదిన్ద్రతం మధ్యేమార్గమ్మృతే సత్యామపి ముక్తినిశ్చితా ॥౪॥ ఇతి తేహం వచశ్శ్రీత్వా సోమనా
థోబుధోత్తమః అతినస్తుష్టహృదయః ప్రతస్థే తైర్ద్విజైస్సహ ॥౫॥ గయామేత్యహరేః పాదేపిఞ్చానపియథావిధి ప్ర
దత్వా శ్రీజగన్నాథతే తదర్చనపూర్వకం ॥౬॥ గోదావర్యామృతహానద్యాం స్నాత్వా కృష్ణాసరిత్యపి శ్రీమద్దక్షిణకైలాస
వాసినం పరమేశ్వరం ॥౭॥ ఏకామ్రనాయకం కాళ్ళీపురాధీశచ్ఛసాదరం దృష్ట్వా న్యాసించైవానివైష్ణవానిస్థలానిచ ॥౮॥
సంపశ్యత్ బహుకైంకర్యంతత్ర తత్రవిధాయవై క్రమాత్తిల్లవనక్షేత్రమాయయా సుమనోహరం ॥౯॥ అథ పుణ్యతమే
స్నాత్వా శివగంగాంభసిద్విజైః భస్మోద్ధూళితసర్వాంగప్రైపుణ్డ్రాగ్రింకితమస్తకః ॥౧౦॥ రుద్రాక్షమాలాభరణః ప
ఞ్చాక్షరజపేరతః అభ్యేత్య తిల్లగోవిందం ప్రణమ్య బహుధాస్తవైః ॥౧౧॥ శౌత్రైస్తుత్వా తతశ్శ్రీమచ్చిత్సభేశం జగద్గు
రుం దృష్ట్వా ప్రణమ్య భక్త్యైవ మస్తాపీత్వా శ్చిలిర్దుదా ॥౧౨॥ నమశ్శివాయ సాంబాయ త్రిణేత్రాయ త్రిశూలినే నమ
స్తేనీలకణ్ఠాయ సర్వవేదార్థరూపిణే ॥౧౩॥ నమశ్శర్వాయ గురవే చంద్రచూడాయ శంభవే నమశ్శ్రీచిత్సభేశాయ గిరి
శాయకపర్దినే ॥౧౪॥ నమః కామారయేదుఃఖిధ్వంసినే మోక్షదాయినే నమో భూతివిభూషాయ రుద్రాక్షాలంకృ
తాత్మినే ॥౧౫॥ నమోస్థినాగాభరణవిలసన్నిజవత్సినే నమః కైలాసనాథాయ సర్వాభీష్టప్రదాయినే ॥౧౬॥ నమో
విష్ణోదిపూజ్యాయ త్రిపురధ్వంసినే సతే నమస్తే కాలకాలాయ పశ్చాస్యాపరాత్మినే ॥౧౭॥ నమో వేదాంతవే
ద్యాయ పరమానందరూపిణే నమస్సత్యస్వరూపాయ ప్రజ్ఞానఘనరూపిణే ॥౧౮॥ నమః ప్రపంచమాలాయ సర్వభూతస్వ
రూపిణే నమస్తే భక్తిగమ్యాయ జ్ఞానగమ్యాయ తేజసే ॥౧౯॥ నమో గుప్తప్రమాణాయ సర్వహృత్పద్మవాసినే నమః ప్ర
శాంతరూపాయ పరమామృతరూపిణే ॥౨౦॥ నమో వస్థాత్రయాతీతశుద్ధచైతన్యరూపిణే నమో దేహత్రయాతీతసాక్షి
బోధస్వరూపిణే ॥౨౧॥ నమో ఈశత్రయాతీతప్రత్యగానందరూపిణే నమో బీవత్రయాతీతస్వయంబోధిస్వరూపిణే ॥౨౨॥
నమస్సత్యాదివిద్యాభిర్వేద్యానస్తస్వరూపిణే నమః ప్రత్యగభేదేన భ్యానయోగస్వరూపిణే ॥౨౩॥ నమః కామాదిరహి
తచిత్తసంప్రాప్యరూపిణే నమో వృత్తిత్రయాతీతరసమాతాత్మరూపిణే ॥౨౪॥ ఇతి స్తుత్వా సఖానాథం శివకామీప
తింహరం స్యశిష్యైర్బ్రాహ్మణైస్తాన్ధర్మకారానందనర్తనం ॥౨౫॥ తద్దృష్ట్వా చిత్సభానాథోఽప్యతిమంగళవిగ్రహః
ఆవిర్భూతతత్రైవసోమనాథస్య సన్నిధౌ స్వయంభ్యుక్తా రచానందనర్తనం విస్తయాస్తదం తదోవాచ మహాదే
వశ్చిత్సభేశోదయానిధిః ॥౨౬॥ సోమనాథకృతార్థో సీతవశిష్టాఽమితథా ఇతః పరం వక్తవ్యం నృసింహదవశిష్యతే ॥౨౭॥
యాయం జీవద్విముక్తాలప్యస్మిక్తక్షేత్రేమదీయతే ఆదేహపతనాత్సేవాంకురుద్వృక్షద్ధయాయతాః ॥౨౮॥ ఇత్యు
క్త్వా నర్తదేశ్రీమాన్ సభేశః కరుడానిధిః తతస్తే సోమనాథాద్యా శ్చివకైంకర్యతత్పురాః ॥౨౯॥ తత్తేత్రైకనివాసాశ్చ
దేహం స్మృత్వా పరాత్పురం ప్రావిశత్ సర్వవేదాన్తప్రసిద్ధస్తచ్చిదంబరం ॥౩౦॥ యథాదంతే త్రమాహత్త్యం పత

తిత్రద్ధయాసహా । సభుక్త్వానిఖిలాభోగానస్తేమోక్షమవాప్నుయాత్ ॥౩౨॥ తస్మాచ్ఛివస్యవిష్ణోర్వాడేత్రనిర్వాణ
కర్తృణి । యఃప్రవృత్తస్సపుణ్యాత్కాప్రాప్నుయాదీప్సితంవిధే ॥౩౩॥ ఇతిశ్రీదక్షిణామూరైశ్శ్రుత్యావాక్యశ్చతుర్ముఖః ।
పునఃపప్రచ్ఛమాహత్త్వేకర్తృణస్సంశయాన్వితః ॥౩౪॥ బ్రహ్మ ॥ సద్గురోకరుణామూర్తే సర్వవిజ్ఞానసాగర । కర్మ
ణోమోక్షహేతుత్వంక్షేత్రవాసాత్తనఃకథం ॥౩౫॥ శ్రుతియుక్త్యనుభూతిభ్యోయద్యపిప్రాక్తవాభవాత్ । తథా
పిసంశయస్తత్రనివర్తతవీవమే ॥౩౬॥ చిత్తశుద్ధికరత్వేననిమామస్యతుకర్మణః । పారంపర్యేణమోక్షాయ హేతు
త్వముపపద్యతే ॥౩౭॥ సాక్షాన్తోక్షనిదానత్వంజ్ఞానస్యైవతుయుజ్యతే । అథవాబ్రహ్మయోగస్య పరైశ్శ్రోపాసనా
త్తనః ॥౩౮॥ అకర్మబ్రహ్మాశ్చిత్తావిషయత్వేవమాణగే । యద్యప్యగమ్యతైవసాన్యాన్తానసేనచకర్తృణా ॥౩౯॥ త
థాపినిర్వలేచిత్రేనిధిధ్యాననయోగతః । బ్రహ్మభివ్యజ్యతేసాక్షా దతస్తత్కర్మముక్తిదం ॥౪౦॥ ఏతత్తుకాయికంక
ర్మబాహ్యంమండైకగోచరంక్షేత్రవాసాత్తకంముక్త్యేవసాక్షాదితిభావమే ॥౪౧॥ శ్రీగురుమూర్తిః ॥ బ్రహ్మస్వేవం
విధస్యైవసంశయస్యనివృత్తయే । మయోక్తంబహుశఃపూర్వంశ్రుతియుక్త్యనుభూతిభిః ॥౪౨॥ తథాప్యసకృదావృత్తే
రావశ్యకతయాపునః । ఇదానీచ్ఛివదామ్యేవంసావధానమనాశ్శుభి ॥౪౩॥ క్షేత్రవాసాదికంబాహ్యమపికర్మతథా
న్తరం । విధిమానసికంకర్మసమాధ్యాఖ్యాయథామతం ॥౪౪॥ యదికీటదేశేషుజీవన్ముక్తోవసేద్దుభః । క్రమేణపా
పసంబద్ధాత్కామకోధాదిమాభవేత్ ॥౪౫॥ కామాదిపారవశ్యేనకర్మాత్మాగామికానిచ । ప్రవర్ధయభవాం
భోధాపతేదేవసంశయః ॥౪౬॥ యదిశాస్త్రవిజ్ఞానసంపన్నస్సాత్వికఃపుమా ॥ తస్యదుఃక్షేత్రవాసాదికథంరో
చేతదుఃఖదం ॥౪౭॥ యతోజీవద్విముక్తస్యాప్యాదేహపతనాద్విధిః । నిషేధశ్చస్తిశాస్త్రోక్తస్తతోబద్ధశ్చకృత్స ॥౪౮॥
సహిసంసారబద్ధస్సాత్తస్యవైప్రతిభాసికః । తేనసప్రతిబద్ధాచవైదేహీముక్తిరుచ్యతే ॥౪౯॥ తాదృశప్రతిబద్ధస్యని
వృత్త్యైవాచతుర్ముఖ । పూర్వోక్తంకర్మకర్తవ్యమతస్తన్తోక్షసాధనం ॥౫౦॥ ప్రాగ్విద్యాసహకారిత్వంతస్యోక్తంబా
హ్యకర్మణః । విద్యోదయాత్పరమోక్షసహకారిత్వముచ్యతే ॥౫౧॥ బాహ్యేషుప్యూక్షేత్రాదివాసరూపేషుకర్మసు ।
క్రియమాజేషుసత్వేవనిధిధ్యానసంభవాత్ ॥౫౨॥ పూర్వోక్తశ్చిత్తనైర్మల్యకారణంకర్మనిశ్చయ । బ్రహ్మభివ్యక్తి
యోగ్యత్వశ్చిత్తస్యహ్యుక్తకర్మణా ॥౫౩॥ ఏవంసతికుతస్తస్యకాయికస్యాపికర్మణః । నవాచ్యమోక్షహేతుత్వంవద
పంకజసంభవ ॥౫౪॥ స్వయంహ్యకురుతాత్మానంతదాత్మానమితిశ్రుతేః । యథాదాకర్మణాబద్ధస్తథాస్తే మోక్షా
వ్యతే ॥౫౫॥ సంసారబద్ధనాన్ముక్తిర్జ్ఞానేనోపాసనేనవా । ఇత్యేవంసంశయేజ్ఞానం పూర్వపక్షగతంయథా ॥౫౬॥ సి
ద్ధాంతపక్షగశ్చాస్మీత్తదుపాసనముత్తమం । తవాపిసంశయస్తత్రనివృత్తస్సతరాంవిధే ॥౫౭॥ తథాజ్ఞానేనవోపాస్త్యా
కర్మణావేతనంశయే । పూర్వపక్షగతేజ్ఞానోపాస్తీసిద్ధాంతగంపరం ॥౫౮॥ జ్ఞానోపాసనకర్మభ్యోనాన్యదస్తిపరం
యతః । తతఃక్రమేణకాణ్డానాంత్రయాణామర్థచరితః ॥౫౯॥ ఇతిఃపరన్నవక్తవ్యంశిశ్చిదస్తివిధేతవ । తథాపియదిప్ర
ప్తవ్యంయతిశ్చిత్తపుచ్చనిర్భయం ॥౬౦॥ * * * * *

—* ఇతితత్వసారాయణేకర్మకాణ్డస్యచతుర్థపాదేపంచదశోధ్యాయః *

బ్రహ్మ ॥ సద్గురోకర్మణాముక్తిత్యస్మాద్వచనాత్తవ । త్వదీయమేవవచనంచాధ్యతేపౌర్వికంప్రభో ॥౧॥ పు
రాహికర్మజేవస్యాత్పురుషార్థఇతిస్థిరం । నిశ్చిన్వతామృహర్షీణాన్దారుకావనవాసినాం ॥౨॥ భవాభిహుటనవ్యాజా
దటన్సుపదిదేశహా । జ్ఞానేనైవవిముక్తిస్సాన్యన్నత్యేతైకర్మసజ్జయైః ॥౩॥ శ్రోతైస్సాన్తైస్తత్తుభోగోస్తి నశ్వరోదుఃఖ
కారణం । ఆముష్టికోవిభోగోహిక్షీయతేకర్మసజ్జితః ॥౪॥ నకర్మణానప్రజయానధనేనచసిద్ధ్యణి । అమృతత్వస్తుమ
ర్యాచాంత్యాగేనైకఇతిశ్రుతేః ॥౫॥ పూర్వోక్తరాభ్యాంకాణ్డాభ్యాంకర్మజ్ఞానేప్రపజ్యతే । భోగమోక్షప్రసిద్ధ్యధే

తస్మాన్మోక్షోనకర్తా ॥౬॥ ఏవంత్యదుపదిష్టాన్తస్వయైవవ్యభిచర్యతే అత్ర మేసంశయోనస్యాతుతస్సామిన్విప
 ర్యయే ॥౭॥ శ్రీసురుమూర్తిః॥ బ్రహ్మకాసాధుత్వయాపుష్టంపురాహమపదిష్టవాః । దారుకావనవాసిభ్యోనముక్తిః
 కర్తవ్యే ॥౮॥ తేషామృషీణాం శ్రేయోర్థంతివిధంకర్తవ్యమృతం । నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యంయతిశ్చిచ్ఛాన్తి
 తేభిలం॥౯॥ కామ్యకర్తృణోమోక్షప్రతిపత్తిత్వదర్శనాత్ । తదాశయాన్నిమోక్షస్సాస్యతకర్తవ్యేత్యబ్రవంపురాం ।
 ఏతేననిత్యకర్తృపిషిద్ధమినిర్ణయే । కోహేతుర్వదమేక్షిప్రవిధేమతిమతాంవర ॥౧౦॥ మయోపదిష్టతత్త్వార్థాస్స
 జ్ఞానావైమహర్షయః । నిత్యకర్తృపిసన్త్యజ్యస్వేచ్ఛచ్ఛేరుస్తతఃకిము ॥౧౧॥ స్వానుభూతిమవాప్యాపి పాగ్రిభవత
 నావధి । స్వాశ్రమోచితకర్తృణికుర్వన్తశ్చగ్ధయైవతు ॥౧౨॥ కాలస్మిన్యరతఃకర్తవ్యయా మోక్షాయశేషితాం ।
 శేషస్తుకామ్యకర్తృజ్ఞానోపాస్త్యాద్యశేషతః ॥౧౩॥ కేవలంకామ్యకర్తేవపూర్వకాణ్డేప్రపశ్యతం । భోగైకకార
 ణస్తుచ్ఛమితివక్తున్నశక్యతే ॥౧౪॥ కేవలంబ్రహ్మవిజ్ఞాన ముత్తరత్రప్రపశ్యతం । మోక్షైకకారణం క్లామ్యమితి
 వక్తుం నశక్యతే ॥౧౫॥ ప్రపశ్యత తయాస్పష్ట మభయోరుభయత్రచ । మన్యస్త ఏకవాక్యత్వం కాణ్డయోర
 పికేచన ॥౧౬॥ తథాప్యస్త్యనుబద్ధాదివిధేదాదుభయోర్భిదావేదాన్తగేపితైస్త్రిగౌతమీయస్యవైయథా ॥౧౭॥ ఏతమ
 ర్తంపురాసూతోనైమిశారణ్యవాసిభిః । పరిపృష్టఉవాచేదంవ్యాస శిష్యోమహామతిః ॥౧౮॥ సూతః॥ సంసారిబద్ధవిచ్ఛిత్రై
 వేదాన్తేషుసహస్రతః । సాధనానిగద్యన్తేతత్రతద్విజ్ఞోత్తమాః ॥౧౯॥ తేషుకర్తేవముఖ్యం స్యాత్సాక్షాన్మోక్షప్రద
 త్యతః । జ్ఞానాదీనితుగాణానిపారంపర్యవ్యవస్థితేః ॥౨౦॥ యథేచ్ఛాచారహేతుశ్చజ్ఞానంకర్తవ్యవర్జితం । నచేద్రియాణి
 శ్యంతిజ్ఞానాచ్ఛ్రియసంభవాత్ ॥౨౧॥ ఇద్రియేష్యవినశ్యత్సుదుఃఖంసంసారికన్నచనివరేతనముక్తిశ్చసంభవేద్దుఃఖసం
 స్థితా ॥౨౨॥ కేషాశ్చిత్కర్తృణాంత్యాగాతేషాశ్చిచ్ఛాన్త్రవర్తనా । అనుష్ఠానాచ్ఛముక్తిస్సాన్విదుఃఖసంసారిబద్ధ
 నాత్ ॥౨౩॥ అతోనసర్వకర్తృణిత్వాజ్ఞానిద్విజుంకవాః । నచసర్వాణికార్యాణికాస్తోక్తాన్యపిముక్తయే ॥౨౪॥ ఆస్తకా
 దాన్తరేణస్యాత్సమాధ్యాశ్లేషకర్తృణా । ఫలంవిదేహముక్త్యాఖ్యంయత్సన్తిత్వైశ్చకర్తృభిః ॥౨౫॥ నిర్వికల్పాదికాన్విత్వం
 యస్సమాధీకసమాచరేత్ । నిత్యకర్తృచదాహ్యంస్వంసవిదేహ విముక్తిభాక్ ॥ సమ్యక్జ్ఞానమవాప్యాత్త నిదిధ్యాసనయో
 గతః । అథాపిపావనాచారస్సవిదేహవిముక్తిభాక్ ॥౨౬॥ విపర్యాసంపరిత్యజ్యదేహాదిషువికారిషు । ప్రబుద్ధోపికుభాచార
 స్సవిదేహవిముక్తిభాక్ ॥౨౭॥ జీవన్ముక్తి పదంపాగ్రిప్య సశ్చేతాగామి వర్జితః । పాగ్రిభత్యాగ కామీయస్సవిదే
 హవిముక్తిభాక్ ॥౨౮॥ సర్వాంగాధ్యాసనిర్ముక్తస్సర్వయోగవిదశ్యథ । యమాద్యంగసమాసక్తస్సవిదేహవిముక్తి
 భాక్ ॥౨౯॥ యస్యైహికేషుసర్వేషుభోగేష్వముష్టికేష్వపి । తుచ్ఛధీర్విశ్వముత్పన్నాసవిదేహవిముక్తిభాక్ ॥౩౦॥
 యశ్చస్మత్తిద్యయాపేతోవ్యఖణ్డోకారవృత్తిమాః । సమాధింకురుతేనిత్యం సవిదేహవిముక్తిభాక్ ॥౩౧॥ యశ్చకా
 మ్యేషుకామేషుకామిష్వభిచసర్వతా । వైరస్యమున్యతేయోగీ సవిదేహ విముక్తిభాక్ ॥౩౨॥ యస్యాహంకృతిగర్భోపి
 దేహాదిషునజాయతే । సర్వబద్ధవినిర్ముక్తస్సవిదేహవిముక్తిభాక్ ॥౩౩॥ ప్రపశ్యనామరూపాణివివిధానిపృథక్పృథక్ ।
 యద్వస్తానప్రతీయన్తేసవిదేహవిముక్తిభాక్ ॥౩౪॥ ద్రష్టుదర్శనదృశ్యానాంయస్త్రిస్ఫూర్తిర్నజాతే । సర్వభేదవినిర్ము
 క్తస్సవిదేహవిముక్తిభాక్ ॥౩౫॥ జ్ఞానైరుపాసవైర్వాధనైర్వీకర్తృభిశేవవా । నవృద్ధిర్యస్యసహాసస్సవిదేహవిముక్తి
 భాక్ ॥౩౬॥ కర్తృణికర్తృభిశ్చిత్వానైవగర్తేయసుప్రకృష్టతః । వైషగర్త్యాచ్ఛవినిర్ముక్తస్సవిదేహవిముక్తిభాక్ ॥౩౭॥
 యస్యేద్విద్రియాణాంవ్యాపారనిరుద్ధాప్సాన్త్యనిష్ఠయా । సర్వకర్తృవినిర్ముక్తస్సకర్తృప్రవరోమునిః ॥౩౮॥ నిత్యకర్తృపి
 గతితంవాసనావశతఃకృతం । సర్వకర్తృవినిర్ముక్తస్సకర్తృప్రవరోమునిః ॥౩౯॥ వృత్తిత్రయంవిహాయాస్తే యోభిక్షైకర
 సాత్త్వనా । సర్వకర్తృవినిర్ముక్తస్సకర్తృప్రవరోమునిః ॥౪౦॥ సజ్జానన్నాపిచాజ్ఞానం నోపాస్తిర్మానుషాసనం । సర్వ

కర్మ వినిర్ముక్తస్స కర్మప్రవరోమునిః ॥౪౩॥ సమాయానాప్యమాయాచనతతాఽర్యభిశ్చిన్నా సర్వకర్మ వినిర్ముక్తస్స కర్మప్రవరోమునిః ॥౪౪॥ సశాస్త్రున్నాపిచాశాస్త్రంసనిషేధోవిధిర్నచ । సర్వకర్మ వినిర్ముక్తస్స కర్మప్రవరోమునిః ॥౪౫॥ జ్ఞానినఃకర్మసంబద్ధాఃకర్మిణఃకర్మమోచితాః । తస్మాత్కర్మవినాశార్థంకర్మనిత్యంసమాచరేత్ ॥౪౬॥ ఆదృశాయజ్జరూపాస్తేష్టవాఃకామ్యఫలత్వతః । అగ్నిహూతాద్విరూపస్తుమోక్షార్థస్సద్భవః ॥౪౭॥ కర్మజైవహిసంసిద్ధిమాస్థితాజనకాదయః । చిత్తశుద్ధ్యర్థతామాత్రవ్యాఖ్యానస్తునయ్యజ్యతే ॥౪౮॥ అదావస్తేవమధ్యేచ యదనుష్ఠేయముచ్యతే । కర్మణస్తస్యశుద్ధస్యకృతస్సర్వార్థతాక్షతిః ॥౪౯॥ యన్మోక్షసహకారీతినిత్యకర్మప్రపజ్ఞితం । జ్ఞానాదుపాసనాచైతత్పరమిత్యవధాక్యతే ॥౫౦॥ ఇతిశుత్వాద్విజశ్రేష్ఠాః ప్రక్రయావసతాసనాః । ఇదంసంశయమాపన్నాఃపునఃప్రవచ్ఛరాదరాత్ ॥౫౧॥ మునయః ॥ వ్యాసశిష్యమహాభాగసూతపౌరాణికోత్తమ । సర్వవేదాంతతత్వజ్ఞసంశయంశ్రుణునోఘనా ॥౫౨॥ సఫలంజ్ఞానహీనాభ్యాముత్తమంమోక్షసంజ్ఞితం । సిద్ధ్యేదుపాస్తికర్మభ్యాంకస్యచిత్పురుషస్యచై ॥౫౩॥ తథోపాస్తివిహీనాభ్యాన్నఫలంతత్కదాచన । సిద్ధ్యేచ్ఛజ్ఞానకర్మభ్యాంసర్వశాస్త్రవిశారద ॥౫౪॥ తద్దైవకర్మహీనాభ్యాస్తదేవోక్తంఫలమ్మహత్ । నజ్ఞానోపాసనాభ్యాభ్యప్రసిద్ధ్యేన్నాత్రసంశయః ॥౫౫॥ ఏవంసతిత్రయాణాభ్యసాధనానాంసమానతా । యుజ్యతేకథమేకస్య కర్మణోధికతోచ్యతే ॥౫౬॥ తేషాంసముచ్చయేసిద్ధేవికల్పానోపపద్యతే । ఇతినస్సంశయశ్చిన్ధి సద్గురోకరుణాబలాత్ ॥౫౭॥ సూతః ॥ అన్యోన్యసహకారిత్యంత్రయాణాంయద్యపిస్థితం । తథాప్యాహుర్మహాన్త్రవికల్పంమునిసత్తమాః ॥౫౮॥ కర్మహీనస్యపాతిత్యంజ్ఞానోపాస్తిమతోపివా । తథాకర్మవతోనాస్తిజ్ఞానోపాస్తివివర్జితే ॥౫౯॥ కర్మమాత్రేణసిద్ధత్వాత్సర్వస్థాశ్రమస్యచ । ఉపర్యారోహణాభావే పృథోపపతనమ్మతం ॥౬౦॥ బ్రహ్మేవారోహణస్థానం సచ్చిదానన్దలక్షణం । సంసారఃపతనస్థానంసుఖదుఃఖాదిలక్షణం ॥౬౧॥ కర్మహాన్యాక్రమభ్రష్టశ్శతశోజ్ఞానవానపి । నబ్రహ్మరూఢవీవస్యాత్కదాపిద్విజపుంగవాః ॥౬౨॥ నకేవలమనారోహఃకిన్తుస్యాత్పతనంభవే । నకేవలంభవేపాతఃపరస్తునరకేషుచ ॥౬౩॥ నరకాణజననీగర్భేయమసద్భవైవిదుః । పాపినాంజ్ఞానమాత్రేణస్వేచ్ఛాచారవశాద్భువి ॥౬౪॥ జ్ఞానంహిస్వాశ్రమాచార నిరపేక్షంగురోర్బ్రుఖాత్వాకార్యార్థశ్రవణోత్పన్నమపిపాపైకకారణం ॥౬౫॥ స్వాశ్రమాచారసాపేక్షంతద్జ్ఞానమపిసాత్వికం । బ్రహ్మత్వేపాసనాద్వారాకర్మజైవవిముక్తిదం ॥౬౬॥ జన్మాన్తరశతోత్పన్ననిష్కామసుకృతైర్గురోః । అనుగ్రహాద్విజాయేతహ్యద్యైతద్రహ్మవేదనం ॥౬౭॥ బ్రహ్మత్వైకత్వబోధస్స మనలైస్సంస్కృతోప్యథ । సుసంస్కృతోప్యపాస్త్యాచముక్త్యైకార్హణ్యపేక్షతే ॥౬౮॥ తిన్త్రిణీశోధితంపాత్రంభస్త్వనాపిమశోధితం । యథాస్వాచ్ఛాయనైజాయ జలమ్ముఖ్యమపేక్షతే ॥౬౯॥ బ్రహ్మచరీహూతాచౌద్ధాతయజమానస్యకర్మణే । సుతరామపకుర్వన్తోప్యర్థవ్యసదృశాసహ ॥౭౦॥ ఆకాశాదిషుభూతేషుబ్రహ్మసత్తానువర్తనాత్ । కారణత్వంయథాసాక్షాద్భ్రహ్మణఃప్రోచ్యతేబుధైః ॥౭౧॥ వివేకాదిషుసర్వేషునిత్యకర్మానువర్తనాత్ । కారణత్వంతథాసాక్షాత్కర్మణోముక్తయేవిదుః ॥౭౨॥ నిదిద్ధ్యాసనరూపేణ బ్రహ్మత్వేపాసనేశచ । జీవన్ముక్తోపిపురుషోవిధికింకరతాంప్రజేత్ ॥౭౩॥ విధిర్నిబలవానస్తికాన్తయోరుభయోరపి । విధ్యుల్లంఘనకర్తాతుపురుషోనారకీభవేత్ ॥౭౪॥ నిపిద్ధసేవాగన్ధస్యాప్యథావశ్యేత్తదావిధిః । విభలోస్తునదోమోస్తాదతివద్ధాశ్రమిత్వతః ॥౭౫॥ యస్యదేహాతికన్నాస్తి నచజీవేశ్వరాదయః । సధూతానిసలోకాశ్చసోతివద్ధాశ్రమిమతః ॥౭౬॥ యస్యనాస్తివివేకాది సాధనానాభ్యుత్పయం । నద్రష్టుగర్భనన్దశ్యంసోతివద్ధాశ్రమిమతః ॥౭౭॥ యస్యనాస్తిచవాక్యార్థమననన్మచసంశయః । సనిశ్చయోనబుద్ధిశ్చ సోతివద్ధాశ్రమిమతః ॥౭౮॥ యస్యనాస్తిపరాత్తైక్య నిదిద్ధ్యాసనమణ్యపి । సాధ్యసోనాప్యసాధ్యససోతివద్ధాశ్రమిమతః ॥౭౯॥ యస్యనాస్తిసమాధిశ్చ నిర్వికల్పాదినంజ్ఞితం । నవిత్తేపోనచిత్రచ్ఛ

సోతివర్ణాశ్రమీమతః ॥౮౧॥ యస్యనాస్త్యేవకర్తాపి నిత్యంవర్ణాశ్రమార్థకం । నాకర్తచపరబ్రహ్మ సోతివర్ణాశ్రమీ
మతః ॥౮౨॥ వర్ణాశ్రమాచారనిబద్ధనేనవర్ణాశ్రమాచారవిహీననిష్ఠాం । ఉపేత్యసాంసారికబద్ధము క్షణన్త్రైచాలాదివ
దేవద్యుత్యః ॥౮౩॥ అనన్తవేదాన్తరహస్యభూతాం పరానుభూతిం భవదుఃఖహస్త్రీం । స్వకర్తణాసాద్యవిరాజతే
యస్ససర్వవర్ణాశ్రమబద్ధముక్తః ॥౮౪॥ * * * * *

—* ఇతి తత్వసారాయణే కర్తకాణ్డస్య చతుర్థపాదే షోడశో ధ్యాయః *—

సూతః॥ అథాతస్సంప్రవక్ష్యామిసమాధింభవనాశనం । యస్యాస్తీకర్తరూపత్వంసర్వైరూరికృతంద్విజాః॥౧॥
యమాదిషుక్రమేణైవసప్తంగేషుయథావిధి । అనుష్ఠితేషుసంసిద్ధ్యేషుమాధిరయషష్టమం ॥౨॥ లిక్ లోటతవ్యాదివి
ధయోయముద్విశ్యశ్రుతౌత్ప్రౌతౌ । ప్రవృత్తాస్సన్తిబహుళఃకర్తత్వస్తస్యనోకుతః ॥౩॥ యేనచిత్తస్యవిషయవ్యాప్తత
స్యేన్ద్రియైస్సహ । నిరోధోభవతిక్షిప్రంకర్తత్వస్తస్యనోకుతః ॥౪॥ ఉపాసనాశ్చరాచీనాన్నిదిధ్యాసన సంజ్ఞితాత్
సానిష్ఠాప్రాప్యతేయేనకర్తత్వస్తస్యనోకుతః॥౫॥ మనసాక్రియమాణోయత్త్వియేతాన్తరేణవైజనయత్యాత్మనస్సాన్వ
చ్ఛ్యంకర్తత్వస్తస్యనోకుతః ॥౬॥ అహంవృత్తినివృత్తిర్థోష్యహంవృత్తిపురస్సరః । యశ్చానుష్ఠీయతేబుద్ధైఃకర్తత్వస్త
స్యనోకుతః ॥ ౭ ॥ సత్వవేదాన్తగదితాంస్వానుభూతింప్రయచ్ఛతి । సద్యోముముక్షోర్యశ్శీఘ్రం కర్తత్వంతస్యనో
కుతః ॥౮॥ అగ్నిధ్ధనాదిసాపేక్షంకాయికంకర్తకేవలం । కర్తసంజ్ఞాంలభేచ్ఛాన్యదితవత్తున్నశక్యతే ॥౯॥ వాచికస్య
మహామన్త్రజపరూపస్యకర్తణః । కర్తసంజ్ఞాంవదన్త్యాస్సర్వత్రభునద్విజాః । ౧౦ । నాన్తరంవాచికంకర్తకేవ
లంకర్తసంజ్ఞితం । ఆన్తరాదాన్తరజ్ఞాపికర్తమానసికస్థిరం । ౧౧ । బ్రహ్మత్వోపాసనాన్మష్టాశ్చభానావృత్తిరా
త్మనః । అనువృత్తాపునర్నశ్యత్యశేషోక్తసమాధివా ॥ ౧౨ । అనేకకోటిబ్రహ్మజ్ఞాన్త్యాపకస్యపరాత్మనః । స్వప్రకాశ
స్యవిష్ణుర్నిర్భవత్తేవసమాధినా । ౧౩ । పరంజ్యోతిఃపరంబ్రహ్మ కోటిమార్యావభాసకం । యేనానుభూయతేము
క్తైస్ససమాధిరిహూచ్యతే । ౧౪ । జీవత్వంయేననిత్యేవం గళతిస్వాత్మయోగినః । సిద్ధ్యతిబ్రహ్మతాతద్వత్ససమాధి
రిహూచ్యతే ॥౧౫॥ యస్యానుష్ఠానవేగేనప్రక్షీణకరణత్రయః । జీవన్ముక్తివిదేహస్యాత్మసమాధిరిహూచ్యతే॥౧౬॥
అజ్ఞానావృత్తివిత్తేపానోద్భవనికదాచనాయదభ్యానైకనిష్ఠస్య ససమాధిరిహూచ్యతే॥౧౭॥ ఇన్ద్రియాణిప్రశాన్తానిన
హైవస్వస్వవృత్తిభిః । యన్నిష్ఠస్యప్రబుద్ధస్యససమాధిరిహూచ్యతే॥౧౮॥ ప్రాణాశ్చపంచోపప్రాణాస్సస్వకారైః
స్సహాయం । గచ్ఛన్తియేననిత్యేనససమాధిరిహూచ్యతే ॥౧౯॥ యదనుష్ఠానవేగేనదేహూజగరసన్నిభః । భవత్ప్ర
సన్నవదనస్ససమాధిరిహూచ్యతే॥౨౦॥ ఆఖిణ్డైకరసస్సూర్తిరివిచ్ఛిన్నప్రవాహవత్ । యన్నిష్ఠస్యస్వయంసిద్ధ్యేషుసమా
ధిరిహూచ్యతే॥౨౧॥ యదభ్యాసబలేనైవవ్యవహారదశాక్షయోః పరమార్థదశాప్తిశ్చ ససమాధిరిహూచ్యతే॥౨౨॥ ప్రా
రబ్ధప్రతిభానస్యనివృత్తిర్వైరసంభవేత్ । పరమాద్వైతసిద్ధిశ్చ ససమాధిరిహూచ్యతే ॥౨౩॥ వాసనావిలయంయాన్తి
యేనదుఃఖైకకారణం । దేహేన్ద్రియవికారాణాంససమాధిరిహూచ్యతే ॥ ౨౪ ॥ సర్వాన్ధనివృత్తిశ్చ పూర్ణానన్తాప్తి
రాత్మనః । సిద్ధ్యేత్సమాధినిష్ఠస్యతత్సమాధిం సమాచరేత్ । ౨౫ ॥ సమాధౌచిత్సుఖావేశస్సమాధావద్వయస్థితిః । స
మాధౌపూర్ణబోధత్వంసమాధౌనిత్యచేతనః । ౨౬ ॥ సమాధౌనిర్గుణాత్మత్వం సమాధౌనిర్మలాకృతిః । సమాధౌనిశ్చ
లాకారస్సమాధౌనిష్కళస్థితిః ॥౨౭॥ సమాధౌపరమజ్ఞోతి స్సమాధౌ పరమామృతం । సమాధౌపరమాకాశ స్స
మాధౌపరమాగతిః ॥౨౮॥ సమాధౌసత్యబోధాత్సమాధౌపాపవర్జనం । సమాధౌపుణ్యహానిశ్చ సమాధౌలోక
వర్జనం ॥౨౯॥ సమాధౌసాక్షిచైతన్యంసమాధౌకేవలస్థితిః । సమాధౌనిష్క్రియాత్మత్వంసమాధౌనిర్భయస్థితిః ॥౩౦॥
నజాగ్రనైవచస్వప్నోనసుషుప్తిర్నచేతరా । నబాల్యంన్నచతారుణ్యంచవృద్ధత్వంసమాధిగే ॥౩౧॥ నజన్మనయ్యుక్తైవ
రోగాశ్చనచభేషణం । నధాతవశ్చనోపభ్యంనారోగ్యశ్చ సమాధిగే ॥౩౨॥ నశాన్త్రంచనశాస్త్రాచ సవేద్యంవేదనన్నచ ।

నవిధిర్నుషేధశ్చనశ్చిన్నసమాధిగే ||౩౩|| సచాగ్రహ్నఃకృత్యోననవైశ్యశ్శూద్రవీచన । నసంకరోనచణ్డాల్లోనక
శ్చనసమాధిగే ||౩౪|| సబ్రహ్మచారీనగృహీనవసీనయతిఃపరః । నతుర్యాతీతవీకశ్చనావధూతస్సమాధిగే ||౩౫|| సతి
ర్యజ్ఞోమనుష్యాననదేవానాసురాఅపి । నయత్కున్నరాద్యాశ్చ పితరోనసమాధిగే ||౩౬|| నాద్రయోనసముద్రాశ్చ
ననద్యోనచభూరుహః । నపురాణిచనగ్రామానోత్సవాశ్చసమాధిగే ||౩౭|| యచ్ఛక్తిఃకృత్సత్త్వస్త్రికృత్సత్త్వశ్చేత్యాయ
తేపివా । తత్సర్వంవిలయంగత్యాబ్రహ్మీభూతంసమాధిగే । ౩౮ || అఖణ్డైకరూపాకారంనామరూపవివర్జితం । పరం
బ్రహ్మత్వభూతంస్యాన్నిర్వికల్పసమాధినా ||౩౯|| జీవన్ముక్తిపదంప్రాప్తోవాసనావశతోబహిః । వ్యాపారైఃకృత్యబృహ్మ
దయస్సమాధౌకురుతేమతిం ||౪౦|| ప్రాగ్రబ్ధవాసనానాశోన సిద్ధ్యతికథిష్యన । సమాధినావినాతస్తాత్సమాధింసర్వ
దాచరేత్ ||౪౧|| వాసనానుదయోయావద్యావత్ప్రాణావిచ్ఛేదేన । యావత్పూర్ణప్రబోధశ్చ సమాధింతావదాచ
రేత్ ||౪౨|| వ్యవహారదశానైవజాయతేదుఃఖదాయదా । తదాసమాధిస్సఫలఃపునరుత్థానవర్జనాత్ ||౪౩|| ఉత్తా
నరహితానిష్ఠాదేవానామపిదుర్లభా । బ్రహ్మణశ్చతదావిష్టో స్సాక్షాద్రుద్రస్యవేశితుః ||౪౪|| ప్రాగ్రబ్ధకర్మయోగేన
తేషామపిమహాత్మనాం । తస్యాస్సమాధినిష్ఠాయాఃపునరుత్థానసంభవాత్ ||౪౫|| దేవానాన్దుర్లభాసాచేన్మనుష్యాణాంక
థంభవేత్ । ఇతిశంక్యన్నవిప్రేంద్రా అధికారవివర్జనాత్ ||౪౬|| బ్రహ్మవిష్ణుమహాదేవా స్సురాఅపిమహర్షయః । అ
ధికారైర్నిబధ్దాహి నశేషాంసహజాస్థితిః ||౪౭|| అధికారవిహీనానాం స్వతంత్రాణాంనృజన్తనాం । వైరాగ్యాతిశ
యాత్సిద్ధ్యేదుత్తమాసహజాస్థితిః ||౪౮|| విదేహముక్తఃపురుషో జీవన్ముక్తోపివాబుధః । పూర్వస్మిహ్మకర్మత్వాదీ
శ్వరేభ్యోధికోమతిః ||౪౯|| సకామకర్మణాంయోగా త్పార్శ్వకాణాన్తతఃశ్వరాః । ఈశ్వరత్వంగతాస్సాక్షాత్తైవ
ల్యప్రతిబద్ధకం ||౫౦|| కైవల్యన్నామరూపాదిప్రతిభానవివర్జితం । అధికారావసానేహితేషాంసేష్యతీతసత్తమాః ||౫౧||
జాతేప్యపరమేతీప్రేక్ష్యద్రవ్యత్తిభిరీశ్వరాః । నశక్నువన్తితాంస్త్వత్తు మధికారాకథిష్యన ||౫౨|| గృహీతవేతనఃకా
ర్యకారఃపూర్వంస్వమోహతః । విముఖఃకార్యకరణేయదిముఖ్యేతకోనుతం ||౫౩|| అతోనియమితంయావ దధికారప
దంపురా । తావత్థిన్తైవతేపశ్చాత్తైవల్యంప్రాప్నుయ్యిషరం ||౫౪|| మనుష్యాణామసిద్ధేషుపార్శ్వకేష్వపికర్మసు
అనిచ్ఛాజనితత్వేననభోగనియమఃక్వచిత్ ||౫౫|| యదిస్యాద్జ్ఞానదౌర్బల్యంయోగదౌర్బల్యమేవవా । తేనైవావశ్యభో
క్తవ్యంపూర్వకర్మతునేతరైః ||౫౬|| అవశ్యమనుభోక్తవ్యంప్రాగ్రబ్ధమితినిశ్చయే । విదేహముక్తవాదస్యవైయర్థ్యంసం
ప్రసజ్యతే ||౫౭|| శ్రుతిస్మృతిశతైఃప్రాక్తస్సవాదోయేనసార్థకః । భోగంవివైవప్రాగ్రబ్ధకర్మసంక్షయవివసః ||౫౮||
వినాభోగేనరాశస్తప్రాగ్రబ్ధస్యాత్రకర్మణః । సంసిద్ధ్యేన్నిర్వికల్పేనప్రకృతేనసమాధినా ||౫౯|| ప్రబలౌజ్ఞానయోగౌ
తాసమాధ్యభ్యాసనిష్ఠయా । కర్తనాశయతఃక్షిప్రందావాగ్నిరివకాననం ||౬౦|| సమాధికర్మణారబ్ధకర్మనాశోయ
దాభవత్ || తదాదేహేస్థితేష్యస్త్రివిదేహాముక్తఉచ్యతే ||౬౧|| వైదేహీముక్తిరేవశ్చేద్భవేదేహపచారికీ । ఇతి
మాస్త్యత్రశంకావస్తస్యైముక్త్యైప్రచోదనాత్ ||౬౨|| విదేహముక్తావిచ్ఛాదేదప్తోత్తరశతంపత । ఇతిశ్రీరామచంద్ర
స్యచోదనాస్తిహనుమతే ||౬౩|| సమాధివాదప్రాచుర్యాదప్తోత్తరశతమ్మహత్ । అతస్సమాధిరైవదేహ్యైముక్త్యై
వేదేవిధీయతే ||౬౪|| జీవన్ముక్తస్యభోగేనప్రాగ్రబ్ధేషుయమాగతే । దేహేసంపతితేవైషాముక్తిరిశ్యేవకేచన ||౬౫||
తదయుక్తంహ్యనర్థాస్యాదుక్తావేదాన్తచోదనా । మోక్షాతీతదశాచోక్తా నావకాశవశీభవేత్ ||౬౬|| సనిరోధౌ
నచోత్పత్తిర్నిసాధ్యోనదసాధకః । మముముక్షుర్నవైముక్తఇత్యేషాపరమార్థతా ||౬౭|| ఇత్యేవమాద్యాశ్చుత్తయోమో
క్షాతీతదశాంపరాం । బోధయన్తిహిదేహస్తేముక్తాతస్యాఃక్వవాగతిః ||౬౮|| అతోవిదేహకైవల్యం దేహేసతిమహ
త్తనాం । సమాధ్యభ్యాసయోగేనసిద్ధ్యత్యేవనసంశయః ||౬౯|| జీవన్ముక్తస్యవిదుషోనియతేనసమాధినా । దేహేవి
స్మృతిమశ్వేనవిదేహత్వంసమీయతే ||౭౦|| ఉపేత్యవైరాగ్యముపస్థితేషు ప్రాగ్రబ్ధభోగేషుచిదాత్మయోగీ । వివిక్త

దేవేషుసుఖాననస్థస్మాదరేన్నిత్యసుఖంసమాధిం ||౨౦|| కర్మాణిబాహ్యనినిజా శ్రమోక్తాన్యాదవిధాయైవశుచి
 ర్మహత్త్వా | కుర్వకాసమాధింపరమానుభూతింసంప్రాప్నుయాద్వేదశిరఃప్రసిద్ధాం ||౨౧|| * * *

—* ఇతి తత్వసారాయణే కర్మకాండస్య చతుర్థపాదే సప్త దశోధ్యాయః *—

సూతః|| అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి చేష్టితంవిధివర్జితం | దేహేవిదేహముక్తస్య నిర్వికల్పసమాధినా ||౧|| దే
 హవిన్స్త్రిమత్వేనవర్ణాశ్రమవివర్జనాత్ | బాలవచ్చేష్టతేనిత్యంవరీయాబ్రహ్మవేదినాం ||౨|| లోకబాహ్యతరఃకా
 మసంకల్పాదివివర్జితః | అన్యవస్థంప్రకర్వీతనానాచేష్టామహీతతే ||౩|| నవస్త్రున్నచకాపీనకటిసూత్రాగ్నికన్నచ
 సశిఖానోపవీతఞ్చనావధూతాశ్రమాదికం ||౪|| ప్రశ్నస్యనోత్తరంశిశ్ని త్వయి న్వన్యత్సమాలపేత్ | శబ్దానుచ్ఛర
 యేత్వైన్వరంపదవాక్యాన్వయంవినా ||౫|| గచ్ఛన్నశ్చాపీతివ్యం శ్చ మూత్రాద్యుత్పజితస్వతః | భక్ష్యాభక్ష్యవివే
 కాదిరహితోవిఫలక్రియః ||౬|| స్నానాదికర్మరహితఃపాంసుక్రీడాదితత్పరః | పర్యటన్నాతపవ్యాప్త్యాస్విన్నగాత్ర
 శ్చసర్వదా ||౭|| వివిక్తేచన్యశాంసంఘే సన్న్వరత్యాత్మనాహసన్ | విప్రగేహేషుచక్షాశ్చగృహేషుచనిరంకుశః ||౮||
 వ్యాఖ్యాదిసంకులేశాశేవనేచప్రబలేపులే దివిరాశౌచసామ్యేనపర్యటభయవర్జితః ||౯|| క్రుద్ధస్తన్నప్రశక్తుర్ధ్యే
 ధస్తన్నహసేత్ప్రీతి | సమ్మానయన్తుప్రుషంప్రతిసమ్మానయేన్నచ ||౧౦|| సజ్జనైఃపూజ్యమానోపితాడ్యమానోపి
 దుర్జనైః | సభజేత్సుఖదుఃఖేత్వేష్యసక్తోవాయువత్సదా ||౧౧|| సర్వత్రవిగతస్నేహా స్సర్వత్రవిగతస్పృహః | సర్వత్రవి
 గతోత్కంఠస్సర్వత్రపమదర్శనః ||౧౨|| ఆత్మస్యేవసదాస్నేహాత్మస్యేవసదాస్పృహః | ఆత్మస్యేవసదోత్కంఠాసమదృ
 ష్టిఃపరాత్మని ||౧౩|| ఇన్ద్రియాణిస్వవశ్యాన్యప్యవశ్యానీవసర్వదా | వాసనాత్రయహీనోపివాసనాత్రయవానివ||౧౪||
 సర్వసంసర్గహీనోపిసర్వసంసర్గవానివ | దురాచారవివాధాతి పాపనాచారవాసవి ||౧౫|| ఇతస్తత శ్చాల్పమానశ్చల
 త్యేవచదారువత్ | ఉపవేశితవీత్రస్తంభవన్నిశ్చలోభువి ||౧౬|| సదానిర్విషయానన్దో విషయైస్సంపదసన్నపి | ప్రకోచ
 స్తరాబలరూపైర్నారావాద్యుయైరపి ||౧౭|| బాలోన్మత్తపిశాచాది చర్యావాన్యోగినాంవరః | విచిత్రతరచేష్టశ్చ
 విధువద్రాజతేభువి||౧౮|| పూరయన్నపిసర్వేషాంప్రాణినాన్మమనోరథం | కామినీనాంమనఃపూర్తిం కర్తున్నార్హోహ
 తాదపి ||౧౯|| పౌర్వికాసుసమస్తాసువాసనాసుస్వయోగతః | త్యక్తాస్వపితైర్వత్తోనాహోలోచనేనవః ||౨౦|| నవి
 ధిర్నిమేధశ్చనవర్ణావర్ణ్యకల్పనా | తథాపికుత్సితంకర్తృనకతోత్యేవసర్వధా||౨౧|| సర్వస్త్రికథాసమానేబిబహ్మరూ
 పతయాదృశః | వాపీకూపతటాకాదౌనదేహాఃఫలితోయథా ||౨౨|| సర్వస్త్రికథాసమానేబిబహ్మరూపతయాదృశః
 మధుమాంసాదిదుష్టాన్నభోజనేతపనాతథా ||౨౩|| సాక్షివృద్ధిమతోతీతమఖడ్గాకారవృత్తిమత్ | తతోతీతమఖడ్జేక
 రసవచ్ఛ్రిహ్నాశేవలం || ౨౪ || తతోపృతీతస్మిరూపమవాజ్ఞనసగోచరం | ఏవంబ్రహ్మప్రసిద్ధంహివేదాస్తేషుచతుర్వి
 ధం || ౨౫ || తత్రద్వితీయ మేవాస్య ప్రకృతస్య వరీయసః | స్వరూపత్వేన సంసిద్ధం తేనగాఢవిదేహతా || ౨౬||
 తస్యముఖ్యవిదేహత్వంతృతీయంయస్యసంస్థితం | వరివ్యవత్కుర్వన్మోక్షాత్తీతంనిగద్యతే || ౨౭|| ద్వితీయవృత్తిమత్వేపి
 తృతీయస్యాత్మ వేదినాం | లోకీకంశిశ్నిదాభాతిప్రతిభామాత్రతఃకృచితే || ౨౮|| ఇన్ద్రియాణి ప్రణస్తాన్య ప్యాత్మనిశ్య
 సమాధినా | వర్తన్తపితదేహే వృత్తిద్విద్వజస్త్రువతే || ౨౯|| అన్యస్యతువరివ్యస్య ప్రతిభానవివర్జనాత్ | గోశకా
 మాత్రమాభాతిస్త్రియాణివవృత్తయః || ౩౦|| అఖడ్జేకరసాకారే సర్వచేష్టావివర్జితే | ప్రేతాజగరపాషాణ మూ
 కాఢబధిరోపషే || ౩౧ || తస్త్రికాసమస్తవేదాన్త రహస్యాగ్రస్యరూపిణి | పూర్వోక్తనానాచేష్టానాన్న ప్రసక్తికదా
 చన || ౩౨ || జగత్ప్రీతియైక్తోపదేహహంభావవర్జితః | వరీయాక్లేశమాయాతి నశిశ్చిదపిచేష్టితైః || ౩౩|| అన్యచ్చ
 ప్యాధికఃక్లేశ ప్రస్యసజ్జాయతేతనా | యథోక్తహరిహీనత్వా త్సన్యాసాచ్చసదాబహిః || ౩౪|| సన్యాసార్థదేహవిస్తా
 వాసామాన్యజ్ఞానవాసవి | ప్రాప్నోత్యుపరతిన్వేషచేష్టానూపరతోనహి || ౩౫|| స్వస్యసత్యాంహిదుఃఖస్యసూహృదా

పురతోభవేత్ । సమాజానందవాక్యేన హేతునోపరతిప్రజేత్ ॥౩౬॥ వరీయాకచాలవత్క్రిడన్మయన్నిర్ముక్తబన్ధ
నః । సాధనానుపపత్త్యైవవశ్యేత్తాంవరిష్టతాం ॥౩౭॥ సవహోపరమఃప్రోక్తో వశ్యపదసాధనం । యేనసిర్వాసనా
త్రియసమాధిసుఖమేధతే ॥౩౮॥ వరిష్టపదవీంగస్తుమధికారీతుయ్యద్యపి । వరీయానేవసామీప్యాన్నాన్యకస్యైత్ద్విజో
త్తమాః ॥౩౯॥ తథాపిదత్తాత్రేయాదిసదృశస్యేదృశస్యన । అధికారోస్తిదుఃఖస్యక్షీణత్వాదాశ్రమోత్తమాత్ ॥౪౦॥
నైతేనాశ్రమమాత్రస్యదుఃఖవిద్ధ్వంసహేతుతా । శంక్యాకచాచిద్విప్రేస్తాన్జ్ఞానయోగసమాధిభిః ॥౪౧॥ సుసంస్కృ
తమనస్కస్యవిద్యత్సన్యాసివత్సుతౌ । శూన్యతేసర్వదుఃఖానాం ధ్వంసోనాన్యస్యకస్యచిత్ ॥౪౨॥ ఇతిమూతవచ
శ్చుత్వాతేముసిద్ధామహాధియః । సంశయంకఞ్చిదభ్యేత్యప్రచ్ఛురిదమాదతాత్ ॥౪౩॥ మునయః ॥ వైరాగ్యస్యఫలం
బోధోబోధస్యపరతిఃఫలం । స్వానన్తానుభవాచ్చాన్తిరేషైవోపరతేఃఫలం ॥౪౪॥ యద్యుత్తరోత్తరాభావే పూర్వ
పూర్వస్థురప్ఫలం । ఇతిశ్రోతీపరావాణీశూన్యతేగురుసత్తమ ॥౪౫॥ అథేవిచార్యమాణేస్త్రిప్రకృతస్యవరీయసః ।
బోధోనిష్ఫలవవాసీదప్రాప్తోపరమత్వతః ॥౪౬॥ తస్యోపరమహీనస్య దుఃఖనాశస్త్యయాకథం । ఉచ్యతేసర్వవేదా
న్తతత్వజ్ఞానపయోనిధే ॥౪౭॥ ఏవమ్మునీనాంవచనంశ్రుత్వాసూతస్సమస్తవిత్ । ఉవాచసస్తితంవాచమ్మునీనాలో
క్యసర్వతః ॥౪౮॥ సూతః ॥ సాధువృష్టమ్మునిశేష్టాయుష్మాభిశ్చుతిపూర్వకం । తథాపివమృషావాచీ భవామిశ్రు
ణుతాదరాత్ ॥౪౯॥ స్థూలస్సూక్ష్మశ్చ హేతుశ్చతుర్యశ్చోపరమోమతః । తత్త్రాయంప్రకృతోయోగీ కారణో
పరమంగతః ॥౫౦॥ తుర్యోపరమహీనత్వాన్నవరిష్టసుఖాగమః । తాదృశానన్తరాహిత్యేప్యానన్తానుభవోస్తిహి ॥౫౧॥
తేనశాన్తమనావీవ బాలచేష్టాయతోపివః । ఏవంసతికథంబోధోనిష్ఫలస్తస్యభోద్విజాః ॥౫౨॥ విశేషశ్రుత్యనాలో
కాన్భవద్భిశ్శంకితస్తథా । వరాహనారదాశ్యాహిసర్వమావశ్యతుర్విధం ॥౫౩॥ తృణీకృతశరీరస్య విషయోపర
తాత్మనః । వాసనాత్రయహీనస్యతస్యదుఃఖంకుతోభవేత్ ॥౫౪॥ నాత్మబుద్ధిశ్చనాత్మీయబుద్ధిరేహేవరీయసః । అ
తోనజాయతేబుద్ధిరేహసంరక్షణేద్విజాః ॥౫౫॥ సంసక్తిరహితాశ్చేష్టా శ్చతశోవాసహస్రశః । కోటిశోవాభవస్త్య
స్సాన్నలోమాప్యస్యహేయతే ॥౫౬॥ సంసక్తిమాకృమాకృసర్వప్రవృత్తుగ్రపరతోపికిం । ఫలంప్రజేత్కశ్చిద్వశ్శ్లాఘ
యేత్తస్యసంస్థితం ॥౫౭॥ పదార్థభావనానామ్నింషష్ఠీమారుహ్యాభూమికాం । శోకమోహాదిసిద్ధుక్తశ్లాఘ్యుత్తేచబు
ధోత్తమైః ॥౫౮॥ పరోక్షజ్ఞానమాత్రేణప్రవేశేద్యదిసంస్థితేః । అభ్యాసతుచ్ఛబుద్ధిస్సస్వేచ్ఛాచారాదభిఃపతేత్ ॥౫౯॥
నిద్ర్యతేవిబుధైర్నిత్యంవిషయవ్యాప్తతేన్ద్రియః । పూజయాహర్షమాభ్యోతి నిష్టయాకోధముత్కంఠం ॥౬౦॥ ఆతచేన
పరిశోన్తస్త్విన్నదేసూతిదుఃఖతః । విశోన్తిసుఖమాసాద్య ఛాయాయాంస్తాతిభూరుహం ॥౬౧॥ ఏవమాదీనిదుర్బు
ద్ధేర్వరీయాస్త్యాభిమానినః । దుశ్చేష్టితానిగదితుంసుతతామైనరోచతే ॥౬౨॥ వాక్యార్థమననాత్సర్వసాత్వ్యస్తీతివిని
శ్చయం । ఉపేత్యకృతకృతోస్తీ త్యేవంసమనుతేజః ॥౬౩॥ నిదిధ్యాసనహస్తైవస్వావరోక్షత్వవర్జనాత్ । అఖణ్డవృ
త్తిహీనస్సజీవస్తుక్తికథంభవేత్ ॥౬౪॥ భూమ్యాస్తుతనుమానస్యాం త్రితీయాయాంసుసంస్థితః । ముముక్షురేవసం
ప్రోక్తోవరాహశ్రుతివాక్యతః ॥౬౫॥ సత్త్వాపత్తిసమాఖ్యాయాం తుర్యభూమ్యాస్తుసంస్థితః । అఖణ్డవృత్తిమాకృజీవ
న్తుక్తోబ్రహ్మవిదీరితః ॥౬౬॥ ఉపర్యధ్యాసహీనోపి సత్పతీయభువంగతః । ఆత్మనఃకృతకృత్యత్వంసమస్యేతయదిస్వ
యం ॥౬౭॥ యథేచ్ఛంవిహరేన్నైవస్వాశ్రమాచారతత్పరః ॥౬౮॥ క్రమాన్తుక్తిచ్ఛవిదేత మాతనాథానవాప్తితః ॥౬౯॥ ఇహ
న్వైరవిహరేపిపూర్వోక్తస్యవరీయసః । నిషిద్ధాచారతాహిత్యాన్ననవాఘాద్యభవఃక్వచిత్ ॥౭౦॥ నిరస్తాశేషవిషయ
స్సర్వసంగవివర్జితః । కథన్నిషిద్ధసేవాయాంప్రవరేతద్విజోత్తమాః ॥౭౧॥ తస్మాద్వరీయసశ్చేష్టాశ్చోత్తమానామ
విప్ర్యాదాః । శావనాస్సకలాభిష్టప్రదాఇతివినిశ్చయః ॥౭౨॥ ఏహికాముష్మికాఫేటోఘ్నోపేక్షశ్చయోనరః । శ్ర
ద్ధాభక్తియుతోనిత్యంసోర్చయేత్తమసంశయం ॥౭౩॥

—* ఇతితత్వసారాయణేకర్మకాణ్డస్య చతుర్థ పాదేష్టాదశోధ్యాయః *

నూతనః॥ అథాతస్సంప్రవిష్యోమివరిష్టస్యమహాత్మనః॥ సర్వచేష్టావినిర్ముక్తానాన్నిష్ఠామతిదుర్లభాం ॥౧॥ యో
 వరీయాఃపురాహోక్తస్తస్యలోకప్రతీతితః॥ ప్రారబ్ధశేషయోగేన కిచ్చిద్దుఃఖంక్రతీయతే ॥౨॥ తేనోపరతిసంయు
 క్తోదేహసంస్పృతస్సదా॥ ఉపవిష్టశ్చయానోవాసమాధింకురుతేపరం ॥ ౩ ॥ విశుద్ధసత్వవృత్తినామఖడ్డాకారరూపి
 ణీం॥ పాప్రసూర్వాన్నిజానన్దేసన్నియచ్ఛతియోగిరాట్ ॥౪॥ అఖడ్జైకరసేబ్రహ్మత్యాత్మనిస్వయమాస్థితః॥ సర్వ
 ప్రతీతిరహితోనిర్వాసనసమాధివా ॥౫॥ అమనస్-స్వభావశ్చపాగ్నిస్పృష్టనవర్జితః॥ నిర్ద్వియశ్చనిశ్చేష్టశ్చేతేజగరవ
 ద్భువి ॥౬॥ పాప్రేషుస్పృష్టమానేషుదేహఉత్తిష్ఠతిస్వయం॥ గచ్ఛత్యాగచ్ఛతిస్తేవమటతిప్రాణినాం ద్విజాః ॥ ౭ ॥
 పాగ్నిస్పృష్టవిహీనస్యదేహూత్థానాదికంకథం॥ అతోవరిష్టేప్రేతత్వం శంక్యతేస్వజనైరహేనా ॥౮॥ కాయీకంవాచి
 కంకర్మసర్వమృతనసికన్తథా॥ ప్రణవ్యంయస్యదేహేభూత్సవరిష్టోమహాత్మమః ॥౯॥ సప్తమీంధూమి మారుహ్యాతు
 ర్యగాఖ్యామృతాత్తమాం॥ అఖడ్జైకరసాకారోవిదేహూముక్తపవనః ॥౧౦॥ పాగ్నిరబ్ధన్త్రివిధన్నష్టం సత్యశ్చపాప్రీ
 థాసికం॥ వ్యావహారికమానందస్వరూపైకప్రతిష్ఠితే ॥౧౧॥ స్వరూపమాతావస్థిత్యా ప్రణప్తాశేషవాసనః॥ మేరు
 వత్సుస్థిరోముఖ్యవిదేహఃపురుషోత్తమః ॥౧౨॥ ఆవిద్యాతత్కృతంసర్వం విద్యాతత్సాధనేనవై॥ ప్రవిలాప్యావశిష్ట
 స్సవిదేహూద్వంద్వవర్జితః ॥౧౩॥ పరమాత్మనిసప్తగ్నావిద్యాచావిద్యయాసహ॥ సాధనాభ్యాసవేగేన ప్రబలేనవిదే
 హీనః ॥౧౪॥ ఉత్సారితారిసేనాభిస్సహదుగ్ధేపతత్సువై॥ స్వసైన్యేషుయథారాజాస్వయమేకోవశిష్యతే ॥౧౫॥ హే
 యోపాదేయశూన్యస్యనిర్వాసనచిదాత్మనః॥ సర్వభేదవిహీనత్వాదద్వైతత్వంప్రసిద్ధ్యతి ॥౧౬॥ నజ్ఞానంనచయోగో
 స్తినకర్తాపిచకించన॥ చిదేకరసరూపస్య వరిష్టస్యమహాత్మనః ॥౧౭॥ కర్తాణికర్మభిశ్చిత్వాప్రతినేషుచకర్మసు॥ మ
 హాకాశవదాపూర్ణస్వయమేకోవిరాజతే ॥౧౮॥ యదచ్ఛేద్యమదాహ్యంయద్యవక్షేద్యంయదద్యయం॥ యదశోప్యం
 పరబ్రహ్మతద్భూతోదేహముక్తిగః ॥౧౯॥ ఉదయాస్తమయాపేతఃప్రజ్ఞానఘనలక్షణః॥ పరమాత్మాచిదాత్మాయ
 స్తద్భూతోదేహముక్తిగః ॥౨౦॥ చైతన్యరూపిణీస్వచ్ఛాశక్తివిద్యాదినంజ్ఞితా॥ సంవిన్తయాయాత్రుత్యుక్తా తద్భూ
 తోదేహముక్తిగః ॥౨౧॥ మాయాతత్కార్యరహితంకార్యకారణవర్జితం॥ యచ్చైతన్యంశివాద్యాఖ్యంతద్భూతోదే
 హముక్తిగః ॥౨౨॥ ఉత్థానరహితానిష్ఠాస్వానుభూతిర్నిరంకుశా॥ ముక్తిశ్చపశ్చమీసాత్మాద్విదేహస్యైవసిద్ధ్యతి ॥౨౩॥
 విశ్వశ్చైజనఃపాగ్నిశ్చితిజీవోస్తిరుస్త్రిధా॥ సబ్రహ్మవిద్వరోవర్యానిత్యభూత్సాధనైఃక్రమాత్ ॥౨౪॥ తురీయఃప్ర
 త్యగాత్మాయసాక్షీసర్వాన్తరోమతః॥ సవరిష్టపదంప్రాప్తోనిర్వాసనసమాధివా ॥౨౫॥ సర్వజ్ఞానవిహీనస్య సర్వ
 జ్ఞానస్వరూపిణి॥ నిష్ఠాంవక్తుంవరిష్టస్యనదేవాఅపిశక్నుయః ॥౨౬॥ దేవాచార్యశ్చశేషశ్చనతుర్వక్త్రస్సరస్వః॥ వి
 ఘ్నర్యాభివోదేవోమహంస్తాంవక్తుమక్షమాః ॥౨౭॥ దేహంత్యజస్తికేచిద్వై వైరాగ్యోపరమాధిభిః॥ కేచిన్తహత
 యోగేనవరిష్టస్తుస్యనిష్ఠయా ॥౨౮॥ పరబ్రహ్మణిసంలీనోదేహీయాతివిదేహతాం॥ నకదాపిపునర్దేహంఽప్యర్థాతెకుణపో
 పమం ॥౨౯॥ విలీయంతేశరజ్జాతాయథాజలముహంబరే॥ వాసనోత్తాస్తథాసర్వావృత్తయచ్ఛచితిస్వయం ॥౩౦॥
 అఖడ్డాకారవృత్తీశ్చఖడ్గవృత్తీరశేషతః॥ విలాప్యాథస్వయంశాన్తాపూర్ణాఖడ్జరసేభవేత్ ॥౩౧॥ యథాకతకరేణస్వ
 మజ్జయన్జలకల్తృషం॥ స్వయంమగ్నోభవత్యన్తజ్జలేనిర్మలతాంకతే ॥౩౨॥ నిర్వికారేపరబ్రహ్మణ్యమతేనముపస్థితే
 వికారాస్సంప్రణప్తాస్స్యుర్తాయావిద్యావిజృంభితాః ॥ ౩౩ ॥ ధనికత్వేనమాయాతేదదిద్రవ్యనిరంకుశే॥ యథాప్ర
 ణవదారిద్ర్యంపాపకర్మవిజృంభితం ॥ ౩౪ ॥ పాగ్నిరబ్ధకర్మణిక్షీణేవివాధోగేనసర్వధా॥ దేహేస్త్విద్యమానేషివిదే
 హూముఖ్యిభ్యతే ॥౩౫॥ శత్రుసైన్యేషునప్తైషుచతురంగేషుభూతతే॥ స్వశత్రోవిద్యమానేషిసర్వభామోయథోచ్య
 తే ॥ ౩౬ ॥ స్వదృష్ట్యాపరదృష్ట్యాచదేహాత్మత్వన్నకించన॥ యస్యాస్తితస్యదేహిత్యంకథంవాచ్యంద్వితోద్రహః ॥౩౭॥
 వ్యవహారదశాయస్యైవ కిచ్చిద్విజాయతే॥ తస్యభోగఃసక్తికర్మణఃప్రస్తుతస్యవా ॥౩౮॥ అన్నపానాదిరహిత

శృలనాదివివర్జితః | వాయుభక్షణమాత్రేణకురుతేవాణధారణాం | ౩౯ || హస్తంపరిజనాయస్యగృహీత్వాచాడిద
 ర్మచాత్ | ప్రాణాస్తీత్యంవినిచ్చిత్యప్రయాన్తసహాయోగిరాట్ | ౪౦ || సార్యహస్తాపాదాచశయానంప్రేతవస్థభి
 శ్వకాకగృధ్రాగ్రివశ్యన్తిపరితోనస్పృశన్తి | ౪౧ || అన్యేజనాశ్చదయయాతముత్థాఃకథిన్ | మత్వానన్తాచ్చి
 తంభూయోభిషజ్యన్తిఫలన్నతు || ౪౨ || స్రవణస్యచతుష్టప్తతమిమ్మాత్రాముషేత్యనః | త్తరభూతపరాచీనోన్యక్షరా
 త్పరతఃపరః || ౪౩ || తత్త్వమస్యాదివాక్యానిరసాస్యానిమహాన్త్యపి | సార్థాన్యపిరథానిమన్యస్తేత్రసాధవః || ౪౪ || ప
 త్యక్షాదిప్రమాణానియస్సినైవయర్థ్యమాప్నుయః | తంప్రార్భవినిర్ముక్తమన్వహంప్రణమామ్యహం || ౪౫ || యస్యప్ర
 ణామమాత్రేణసర్వబంధవిమోచనం | పాపినామపినంసీధ్యేత్తంభవన్తానమన్తుచ | ౪౬ | యస్యానుభూతిపర్యన్తప
 వాభ్యాసవిధిశ్చుతా | తస్యానూతమస్యాస్తికోభ్యాసస్యవిధిపునః | ౪౭ | ప్రాణస్పన్తనిరోధేనసానిష్ఠాప్రాప్యతేయ
 ద్విదుఃఖంపురాస్యాద్వృష్టత్వాదితశంక్యన్నకేనచిత్ | ౪౮ | సుఖంహిప్రాప్యతేషాస్తేవైరాగ్యాత్కేవలాదపి | తథా
 సతికథన్తుఃఖంతత్ఫలస్యఫలదయే | ౪౯ | యదిప్రాణనిరోధస్సాన్యధతాధ్యాసవివర్జితః | దుఃఖంజ్ఞానయేత్కర్తుస్థూల
 యోగితయాద్విజాః | ౫౦ | నిదిధ్యాసనయోగేనహతాత్కారంవిनाస్వయం | ప్రాణేషుసన్నిరుద్ధేషు శన్తైర్దుఖంకు
 తోభవేత్ | ౫౧ | నిరుధ్యమానతోయస్యవాపికాదివివర్జనే | సేతుతీరాదిభేదస్సాన్యధ్యానాగతిరోధతః | ౫౨ | నై
 వంహిరాజయోగేషుప్రాణాగమనవర్జితాః | అపినైవరళ్ళిదాకాశగమనాస్సన్త్యనగ్గళం | ౫౩ | చిదానందామృ
 తాస్సాదపూర్వకఃప్రాణసంయమః | నిర్వికల్పసమాధౌస్యాదతోదుఃఖస్యనాగమః | ౫౪ | స్వయమేవప్రశశ్యన్తిప్రా
 ణాశ్చాత్మసమాధినా | నతుదేహేనిరుధ్యస్తేరేచకాదైర్ఘ్యతాత్కృతైః | ౫౫ | యద్యపిప్రథమాభ్యాసే చిత్తసం
 యమనాదిభిః | రాజయోగేపిదుఃఖంస్యాత్సాన్వనన్తోత్పత్త్యభావతః | ౫౬ | నత్వంతిమేపరబ్రహ్మసమాధ్యభ్యాసకర్మ
 ణి | అవకాశోస్తిదుఃఖస్యస్వానందోత్పత్తిభావతః | ౫౭ | స్వానందామృతవిష్ణుర్నిస్సమాధ్యభ్యాసతఃపురా | అప్య
 భూద్ధిపరాశ్చైక్యనిదిధ్యాసనయోగినః | ౫౮ || పరమాత్మనిచిద్రూపేపరిపూర్ణేనిరంతరే | ఆవిర్భూతే స్వయంకస్య
 దుఃఖంస్యాత్కేనహేతునా | ౫౯ | దుఃఖస్యజనకంకర్తృపార్వికంహేనిగద్యతే | ప్రార్థనాదపిముక్తస్యతత్కీం భవతు
 మర్హతి | ౬౦ | నమాతానపితాపుత్రోగిసభార్యానసుతానచ | దుఃఖస్యకారణంకీంతువాషకర్తైవపార్వికం | ౬౧ | న
 శత్రుశ్చనమిత్రశ్చనరాజానచసేవకః | దుఃఖస్యకారణంకీంతుపాపకర్తైవపార్వికం | ౬౨ | నరోగోనజరామృత్యుర్న
 దాదిద్రావిడికన్నచ | దుఃఖస్యకారణం కీంతుపాపకర్తైవపార్వికం | ౬౩ | నచేవత్వమ్నుష్యత్వన్నతిర్యక్తవ్నకీశ్చన |
 దుఃఖస్యకారణంకీంతుపాపకర్తైవపార్వికం | ౬౪ | నచేహమానేంద్రియప్రాణోపప్రాణాశ్చమమోనచ | దుఃఖస్య
 కారణంకీంతుపాపకర్తైవపార్వికం | ౬౫ | నబుద్ధిర్నాప్యహంకారోనచిత్తశ్చనచావృతిః | దుఃఖస్యకారణంకీంతుపాపక
 ర్తైవపార్వికం | ౬౬ | పూర్వకర్తైతరేషాన్తుతత్తత్కాలానుసారతః | దుఃఖకారణతాంకేచిద్దౌక్యాకల్పనయావిదుః | ౬౭ ||
 తస్మాదకర్తృనిష్ఠస్యపరిష్ఠస్యసుఖాత్తనః | దుఃఖప్రసక్తిర్నైవాస్తిపురాపిద్విజపుంగవాః * * * * *

—* ఇతితత్త్వసారాయణేకర్మకాండస్యచతుర్థపాదే ఏకోన వింశోధ్యాయః *

మునయః* సూతపారాణికశ్రేష్ఠసర్వజ్ఞగురుసత్తమ | వైదేహీముక్తిరప్యేకాకర్తృజైవవిజాయతే || ౧ || ఇతి
 వాగమృతంపీత్వాత్వన్ముఖాంబుజనిస్సృతం | వయన్నిస్సంశయావీవ భవామోద్యతేధాప్యమం || ౨ || సిద్ధాన్తమిత
 రేనైవవిశ్వసేఽయంకదాచన | శాస్త్రేషుకర్మజన్యానామనిత్యత్వానధారణాత్ || ౩ || శ్రుతియుక్త్యనుభూతిభ్యోయ
 ద్యభ్యుక్తంత్యయాన్ముఖం | సోధ్యచ్ఛాప్తోక్షివిశ్వాపాదస్సాభిరవధారితః || ౪ || నత్వేతానిప్రమాణానిప్రసిద్ధానిమహీత
 లే | అతోలోకోపకారాయాయుక్తిస్తాంవదస్వనః || ౫ || రహస్యోఽధికారిభ్యోనవాచ్యోర్థే శ్రుతం | దయయోక్తే

పివిశ్వాసోనైవకోధస్తుజాయతే ॥౬॥ కోధవత్స్వపిసోపేతౌతేషుకర్తున్నశక్యతే। కానిచిచ్ఛ్రితివాక్యానిగృహీత్వా
 హిమవన్తితే ॥౭॥ ఇతిశుత్వావచస్తేమామృషీతాంమునిపుంగవః। సూతఃప్రోవాచమధురంవచనంసర్వసంమతం ॥౮॥
 సూతః॥ పురాహిమవతఃప్రాప్తేనావావృక్షసమావృతే। నానాలతాగృహిణాపేతేనానామృగనిషేవితే ॥౯॥ నానా
 పక్షిగణోపేతేనానామునిగణాదృతే। నానాసిద్ధసమాయుక్తానాగన్ధర్వసంకులే ॥౧౦॥ నానాకిన్నరసంయుక్తేనా
 నాకింపురుషావృతే। నానావిద్యాధరోపేతేనానాసురనిషేవితే ॥౧౧॥ శుశ్రూషితుంపరాంశ క్రించార్వతీంలొకమా
 తరం। కృత్వోద్యానంమహద్దివ్య మువాసైకాసరస్వతీ ॥౧౨॥ తామార్యాంబ్రహ్మణఃపత్నీంసర్వవాగూహిణీంసతీం।
 యథావిధిసమారాధ్యమునిర్నామాశ్వలాయనః ॥౧౩॥ తత్ప్రసాదోపలభ్యాత్తజ్ఞానోపాసనకర్తభిః। స్వానందా
 నుభవోపేతస్సమాధిస్థోభవత్పరం ॥౧౪॥ సమాధ్యుపరతంశాస్త్ర న్తతస్తంమునిపుంగవం । తందృష్ట్వాపరమత్రితా
 ఋషయోరణ్యవాసినిః ॥౧౫॥ శాస్త్రోక్తేనైవమాన్తేణసంపూజ్యశ్రద్ధయాసహ। పప్రచ్ఛర్వినయోపేతాభావయన్త
 శ్చతంగురుం ॥౧౬॥ ఋషయః॥ కేనోపాయేనతత్త్వానంతత్పదార్థావభాసకం। యదుపాసనయాతత్త్వంజానాసిభగ
 వన్దధ ॥౧౭॥ ఇతితేషాంవచస్సత్త్వాముముతాపూర్వకంమృదుసచాశ్వలాయనశ్చిమానువాచకరుణానిధిః॥౧౮॥
 శాశ్వలాయనః॥ సరస్వతీదశశ్లోక్యాసంముచాదీజమిత్రేయా। స్తుత్వాజప్త్వాపరాంసేద్ధిమలభన్తునిపుంగవః ॥౧౯॥
 ఋషయః॥ కథంసారస్వతప్రాప్తి కేనథ్యాజేనసువ్రత। మహాసరస్వతీయేనతత్త్వాభవతీవద ॥౨౦॥ ఆశ్వలాయనః
 నీహరహరిఘనసారసుధాకరాభాంకలాగ్లాదాంకనకచంపకదామభూషాం। ఉత్తుంగవీనకుచకుంభ మనోహరాంగీం
 వాణీమ్మమామిమనసాంవచసాంవిభూత్యై ॥౨౧॥ యావేదాంతార్థతత్త్వైకవ్వరూపాపరమార్చతః । నామరూపా
 త్తనావ్యక్తాసామాంపాతుసరస్వతీ ॥౨౨॥ యాసాంగోపాంగవేదేషుకతుర్వేత్తవగీయతే। అత్యైతాబ్రహ్మణశ్చ
 క్రిశ్వామాంపాతు సరస్వతీ ॥౨౩॥ యావర్ణపదవాక్యార్థస్వరూపేజైవవర్తతే । అనాదినిధనానంతా సామాంపా
 నుసరస్వతీ ॥౨౪॥ అధ్యాత్మమశిదైవచ్చదేవానాంసమ్యగీశ్వరీ। స్రత్యగాస్తేవదంతీయాసామాంపాతుసరస్వతీ ॥౨౫॥
 అన్తర్యామ్యాత్తనావిశ్వంత్రైలోక్యంయానియచ్ఛతి। రుద్రాదిత్యాదిరూపస్థాసామాంపాతుసరస్వతీ ॥౨౬॥ యా
 ప్రశ్యద్మప్తిభిర్జితైర్వ్యజ్ఞానానుభూయతే । వ్యాపిజ్జప్తిరూపైకాసామాంపాతుసరస్వతీ ॥౨౭॥ నామజాత్యాది
 భిర్వైచైర్వైకాయావికల్పితా। నిర్వికల్పాత్తనావ్యక్తాసామాంపాతుసరస్వతీ ॥౨౮॥ వ్యక్తావ్యక్తగిరస్సర్వావేదాద్యా
 వ్యాహరంతీయాం। సర్వకామదుఘాధేషుస్సామాంపాతుసరస్వతీ ॥౨౯॥ యాంవిదిత్యాఖిలంబంధంనిర్త్రాభ్యమలవర్త
 వా । యోగీయాతిపరంస్థానంసామాంపాతుసరస్వతీ ॥౩౦॥ నామరూపాత్త్వంసర్వంయస్యామా వేశ్యతాంపునః।
 ధ్యాయంతిబ్రహ్మరూపైకాసామాంపాతుసరస్వతీ ॥౩౧॥ శతుర్ముఖముఖాంభోజపనహంసవభూర్తమ। మానసే
 రమతాన్నిత్యంసర్వభుక్తాసరస్వతీ ॥౩౨॥ నమస్తేకౌతదేదేవికాశ్చీరపురవాసిని। త్వామహంప్రాగ్ధయేనిత్యంవిశ్వామ
 న్నచ్ఛదేహిమే॥౩౩॥ అక్షనూత్క్రంకుకథరాపాశపుస్తకభాశిణీ। ముక్తాహరపమాయుక్తావాచితప్రతుమేనదా॥౩౪॥
 కంబుకణ్ఠీమతామోస్తాసర్వాభరణహాషితా। మహాసరస్వతీదేవిజిహ్వగ్రేసన్నివేశ్యతాం ॥౩౫॥ యాశ్రద్ధాధా
 రణామేధావాగ్దేవివిధివల్లభా । భక్తజిహ్వగ్రసదనాశమాదిగుణదాయినీ ॥౩౬॥ సమామియామినీనాథలేఖాలంకృ
 తికున్తళాం। భవానీంభవసన్తాపనిత్యాకుఃసుధానదీం ॥౩౭॥ యాకవిత్వన్నిరారంకంఘక్తిముక్తీతివాచ్ఛతి । సోభ్య
 తైస్త్రివాంవశశ్లోక్యానిశ్యంస్తాతిసరస్వతీం॥౩౮॥ తస్యైవంస్తువశోనిత్యంసమభ్యర్చ్యసరస్వతీం। భక్తిశ్రద్ధాభియుక్త
 స్త్యూషాన్తాసాప్రత్యయోభవేత్ ॥౩౯॥ తతఃప్రవర్తతేవాణీస్వేచ్ఛగులలితాక్షరాః। గద్యపద్యాత్మకైశ్చభైరప్రమే
 ధ్నైర్విరచితైః ॥౪౦॥ అశ్రుతోబుధ్యతేగ్రంథఃప్రాయస్కారస్వతఃకవిః। ఏవంతామహారాధ్యశస్యస్తదుపదేశతః॥౪౧॥

సర్వానిధినివృత్తిస్సాన్వితృభిరేవసమాధిభిః। సమాధిర్నాననంకర్తాప్యవ్యతేమోక్షకారణం॥౪౨॥ నైతేనానిత్యతాం
 గచ్ఛేన్నోక్షోబ్రహ్మత్వకత్వతః। సకామకర్మజన్యత్వప్రతిషేధాన్మునీశ్వరాః॥౪౩॥ ఐహికాముష్మికోభోగఃకామ్యకర్మ
 సముద్భవః। అనిత్యఇతియుక్తంహిప్రోవ్యతేశాస్త్రకోవిదైః॥౪౪॥ నిష్కామైర్నానసైర్వాథవాచికైఃకాయైశ్చవా
 సద్యఃక్రమేణవాప్రాప్తాముక్తిర్నిత్యైవకథ్యతే॥౪౫॥ రహస్యశాస్త్రవిజ్ఞానవిహీనాన్మూలదర్శినః। నాత్రవిశ్వాసవం
 తస్మ్యస్తేనశాస్త్రస్యకాక్షతిః॥౪౬॥ సూతః। ఇత్యాశ్వలాయనప్రోక్తంవచనంమునిపుంగవాః। శ్రుత్వాబ్రహ్మపరం
 జ్ఞాత్వాసమాధీంశ్చక్రురాదరాత్॥౪౭॥ ప్రమాదానిరహస్యానినప్రసిద్ధానిభూతలే। తథాపితేషువిశ్వాసోయేషాం
 సంజాయతేద్విజాః॥౪౮॥ తేభ్యస్తానితీవాచ్యానిసేతరేభ్యఃకదాచన। దయానయంతాయుష్మాకంతేష్వప్రామాణికే
 షుచ॥౪౯॥ సాకల్యేనప్రమాదానిసగృహీతానిన్దుర్జనైః। తేషాంకోగ్రశ్చయుక్తోహిదేహహంభావనంస్థితేః॥౫౦॥ క్రు
 ధేషుసర్వభోషేక్షాశాంతిమద్భిర్మహాత్మభిః। కారైవకతిచిద్వాక్యవిజ్ఞానిష్యపిసత్తమాః॥౫౧॥ నతేషాముపకా
 గాయయుక్తిర్వాచ్యామయాపిచ। శ్రుత్యేకదేశమాశ్రిత్యకలుషీకృతచేతసాం॥౫౨॥ యేషాంసకామనిష్కామకర్మ
 భేదమతిర్నుహిదశకాష్టోత్తరశతశ్రుతిభేదమతిర్నుచ॥౫౩॥ తేభ్యస్తూలవిచారేణమతినంస్కారవర్జనాత్। ధీవికావవిహీనే
 భ్యస్సూక్ష్మార్థోక్తచకింఖలం॥౫౪॥ సర్వాణిచప్రమాదానియేగీకుర్వన్తిశాస్త్రతః। పూర్వపుణ్యవిశిష్టేషుతేషుకా
 ర్యాదయోత్తమైః॥౫౫॥ దయాకృతాచేద్విబుధైరత్యర్థానధికారిషు। దుఃఖమేవోపలభ్యేతసద్యఃపారబ్రహ్మయోగతః॥౫౬॥
 కర్మత్యాగకదృష్టినామభ్యాసాలసచేతసాం। అసతాంజ్ఞానమాత్రోజ్జ్వలతాజ్ఞాన్తనిష్ఫలం॥౫౭॥ స్వాత్రమాగ్ధకర్తా
 ణిస్సానాదీనిచనిర్భయంత్యజంతఃకేనమార్గేణసంసారాన్ముక్తిమాపుష్యుః॥౫౮॥ బ్రహ్మధ్యానసమాధీంశ్చమత్వా
 నిత్యఫలాధికాః। ఉపేక్షస్తేతరాంయేవైతేదేవానాంప్రియామతాః॥౫౯॥ సమాధేఃకామ్యకర్మత్వం యద్యప్యూర్తి
 కృతన్నజైః। తథాపిచిత్తసంశుద్ధ్యైకార్యత్వమభిధీయతే॥౬౦॥ మోక్షార్థత్వమచోధస్యప్రమాణజనితస్యహి। అత
 స్తేషామనార్యాణాన్వాన్యమత్రోపపాద్యతే॥౬౧॥ సమాధినామనోసాశోవాసనాప్రత్యయస్తథా। ప్రబోధావిర్భ
 వశ్చాస్తిశ్రుతియుక్త్యనుభూతిభిః॥౬౨॥ నస్యాద్వినిశోమనసోయదితేనసమాధివా। తదాతదుపపద్యేతత్రవణంజ్ఞా
 నసాధనం॥౬౩॥ శ్రోతుర్వగిహ్మణీలీనత్వాన్నిర్వికల్పసమాధినా। వాక్యార్థత్రవణస్యాస్తివాచకాశఃకథంబున॥౬౪॥ దృ
 ష్టాదేత్రవణంప్రోక్తంశ్రుతాగ్ధమననస్తతః। మతార్థైవతతఃప్రోక్తన్నిర్దిధ్యానసముత్తమం॥౬౫॥ తతోనిర్దిధ్యాసితే
 ధానమాధిరపికథ్యతే। ఏవంసతిమహావాక్యత్రవణాచ్చురితార్థకం॥౬౬॥ పునర్నాపేత్యతేసాక్షాత్సమాధిస్థస్యయోగినః।
 తస్మాత్సంసారమోక్షాయనమాధిర్ముఖ్యకారణం॥౬౭॥ అన్యథాయేవగచ్ఛంతిదుర్జనాస్తేహతాశయాః। వగ్దాశ్రమ
 పరిభ్రష్టాఃపశ్యస్తేరారవాదిషు॥౬౮॥ ఏకోపితాద్యశోమూఘోభూమేర్భారాయతేష్విజాః। యేనసందూషితశ్చా
 తోమోక్షమార్గస్సుశోభనః॥౬౯॥ సమాధిరూషకందృష్టాప్రపలాయస్తుదూరతః। భవంతశ్చద్విజశ్రేష్ఠాస్సానుమా
 గ్దానుసారిణః॥౭౦॥ శ్రీగురుమూర్తిః* ఏవంబ్రహ్మకసమస్తజ్ఞఃపారాణికశిరోమణిః। సూతోమునీనాంశాస్త్రార్థ
 ముపదిశ్యయధార్థతః॥౭౧॥ వివిక్తదేశమాస్థాయనిర్భయన్నిత్యపత్రవం। బద్ధపద్మాసనోభూత్వాసమాధిముప
 చక్రమే॥౭౨॥ ఇద్రియాణిసమాహృత్యసప్రాణానిసుఖేనవై। కూటస్థేసంప్రతిష్ఠాప్యమనసాప్రత్యగత్తని॥౭౩॥ త
 మాత్మానంపరబ్రహ్మణ్యమతేనర్హగేనచి। ప్రతిష్ఠాప్యథాపూర్వంస్వభోభూద్వైతవర్జితః* * * ౭౪*

* ఇతితత్త్వసారాయణే కర్మకాండస్యచతుర్థపాదే వింశోధ్యాయః *

బ్రహ్మ స్యామి* సమస్తపేదాంతరహస్యాగ్రజ్ఞసద్గురో* కాండత్రయాగ్ధాన్విజ్ఞాయకృతాగ్ధోస్తితవాననాత్॥
 తథాపివిప్రకోక్తత్వాన్ననోభోశాయతేమమి। అతస్తానంగ్రహేణాద్యజయయావత్తుమర్హసి॥౭॥ ఇత్యుక్తోదక్షి
 ణానుమూర్తిస్సర్వజ్ఞోభక్తవత్సలః। ప్రథమంవత్తుమారేభేజ్ఞానకాండంసుసంగ్రహాత్ | ౩ | శ్రీగురుమూర్తిః* యత్ప్ర
 (౫౫)

సిద్ధంపరంబ్రహ్మసచ్చిదానందలక్షణం । జన్మాదిరహితంశుద్ధంజీవజన్మాదికారణం ॥ ౪ ॥ జగదీశపరావీనస్సిద్ధుణ్ని
 మ్క-ళంవిభు । తదేవాస్తీతివిజ్ఞేయంసర్వాధిష్ఠానమద్వయం ॥ ౫ ॥ అవస్థాత్రయహీనత్వాత్తస్యావస్థానకథ్యతేజీవత్రి
 తయసాక్షిత్వాన్నజీవత్వచ్ఛకథ్యతే ॥ ౬ ॥ దేహత్రయవిహీనత్వాన్నదేహీత్వచ్ఛకథ్యతే । ప్రజ్ఞానఘనరూపత్వాన్నా
 జ్ఞానిత్వచ్ఛకథ్యతే ॥ ౭ ॥ తదేవనిర్మలంబ్రహ్మజీవోభూత్వానిజాంశతః । కర్తృభోక్తృతినంసారేనదాముహ్యతిశోచతి ॥౮
 బ్రహ్మేతరత్వమస్తచ్ఛమాయావిద్యావిజృంభితం । అనిత్యమేవజన్మాదేక్షగజ్జీవేశ్వరాదికం ॥౯॥ ఇతిజన్మాంతరోద్భూత
 పుణ్యైర్యస్యనిజాయతే । నిత్యానిత్యవివేకశ్చైరాగ్యచ్ఛతతఃపరం ॥౧౦॥ శమాదిషట్కనంపత్తిర్ముత్యుత్వచ్ఛిన్న
 లం । తస్యదృష్టాత్మనోదేహేత్రవణచ్ఛవిధీయతే ॥౧౧॥ తత్త్వమస్యాదివాక్యార్థంక్షణాయాత్సద్గురోర్ముఖాత్ । తత్త్వ
 దస్యేశ్వరోవాచ్యో మాయాశబ్దితఃప్రభుః ॥౧౨॥ లత్యస్తునిర్గుణంబ్రహ్మసత్యజ్ఞానాదిలక్షణం । త్వంపదస్యతుజీవో
 యంవాచ్యోవిద్యావశంగతః ॥౧౩॥ లత్యస్తునిర్గుణస్సుత్త్వఃకూటస్థఃప్రత్యగాహ్వయః । కూటస్థబ్రహ్మణోరైక్యంజీవే
 శత్యాగపూర్వకం ॥౧౪॥ ఆహలక్షణయైవాన్యత్ప్రతీయాసిపదంపరం । ఇతిశ్రవణమాత్రేణస్వస్యాజ్ఞానస్థివగ్తతే ॥౧౫॥
 మనసోత్పన్నవిజ్ఞానాత్సంశయశ్చనివర్తతే । బ్రహ్మలోకక్రమేణస్యాస్తుక్తిశ్చాప్తవర్జితా ॥౧౬॥ దేహేన్ద్రియమనో
 బుద్ధిశూన్యసాక్షీనిరామయః । ప్రత్యగాత్మాశివోస్తీతివిదిత్వాసుఖమశ్నుతే ॥౧౭॥ బ్రహ్మైకత్వవిజ్ఞానాద్దేహధ్యానం
 యదాత్యజేత్ । తదాసబ్రహ్మవిత్సూర్యద్వారాబ్రహ్మణిమోదతే ॥౧౮॥ ఆత్మానంసచ్చిదానందంవిదిత్వైవాజరామ
 రం । జరామరణసంసారసాగరోత్తారణంభవేత్ ॥౧౯॥ జ్ఞానహీనఃపశుఃప్రోజ్ఞానీపశుపతిస్స్వయం । జ్ఞానంవినానమో
 త్తోస్తిజన్మసంసారబన్ధనాత్ ॥౨౦॥ పఠస్తువేదశాస్త్రాణివేదాంతాంశ్చపఠస్తువా । బ్రహ్మజ్ఞానోదయాభావేనప్రయోజనమణ్వపి ॥౨౧॥
 జనమణ్వపి ॥౨౧॥ కుర్వస్తునానాకర్మాణిసచ్ఛరస్తుతపాంసివా । బ్రహ్మజ్ఞానోదయాభావేనప్రయోజనమణ్వపి ॥౨౨॥
 నిషేవన్తాశ్చతీర్థానిత్యేత్రేషుచవసస్తువా । బ్రహ్మజ్ఞానోదయాభావేనప్రయోజనమణ్వపి ॥౨౩॥ యజస్తుదేవతాస్స
 ర్వానానామన్త్రాజపస్తువా । బ్రహ్మజ్ఞానోదయాభావేనప్రయోజనమణ్వపి ॥౨౪॥ కుర్వస్తునానాసిద్ధీశ్చభక్తిస్తీప్ర
 తరాశ్చవా । బ్రహ్మజ్ఞానోదయాభావేనప్రయోజనమణ్వపి ॥౨౫॥ హతయోగాంశ్చకుర్వస్తు వాచాన్నానావిధాంశ్చ
 వా । బ్రహ్మజ్ఞానోదయాభావేనప్రయోజనమణ్వపి ॥౨౬॥ బ్రహ్మైకత్వబోధస్తువాక్యార్థశ్రవణోద్భవః । అవిద్యకా
 మశేషాశ్చభ్రాన్తిన్నాశయతిద్రుతం ॥౨౭॥ ఐహికాముష్మికభ్రాన్తిర్చక్రాజ్ఞానోదయావధి । ప్రోచ్యతేమనజా
 నాంవాదేవానాన్నతతఃపరం ॥౨౮॥ అహంబ్రహ్మేతివిజ్ఞానాత్త్యక్తావిజ్ఞానచ్ఛసంశయం । సశ్చితాశేషకర్మభ్యోవిము
 క్తోనిర్మలోభవేత్ ॥౨౯॥ నాహమన్నమయోదేహానాహంప్రాణమయోపిచ । నాహమ్మనోమయోనాహంవిజ్ఞాన
 మయఏవచ ॥౩౦॥ సచానందమయోనాహంపశ్చుమస్సుప్తిగోచరః । షష్టస్తుపూర్ణానన్దోహంపరబ్రహ్మత్వకోవిధుః ॥౩౧॥
 ఇతివిజ్ఞానవాన్త్యస్యసంసారేనివసన్నపి । అర్చిరాదిపథాగచ్ఛేదేహాన్తేబ్రహ్మణఃపదం ॥౩౨॥ పృథివ్యాపశ్చతేజశ్చవా
 యురాకాశఏవచ । శబ్దస్పర్శశ్చరూపశ్చరసోగన్ధశ్చనాస్త్వహం ॥౩౩॥ కార్యకారణభూతేభ్యః పరంసచ్చిత్సుభా
 త్త్వకం । నిష్క-ళంసిమ్మియంశాన్తం బ్రహ్మస్త్వైత్యవధారయేత్ ॥౩౪॥ శుక్తారజతవజ్జీవేకూటస్థేచజడాజడా । అన్య
 స్యేతేమహామోహోద్దేహజీవోతతోమృషా ॥౩౫॥ పరిపూర్ణేపరానందేవరబ్రహ్మణినిర్ద్వయే । నాధ్యాసస్యోపపత్తి
 ర్హిప్రాగుత్పత్తేరభేదతః ॥౩౬॥ బ్రహ్మణోజనితానాదిరవిద్యామూలకారణం । ఆనందమయకోశాద్యావికారాస్త
 త్సముద్భవాః ॥౩౭॥ తేషాన్తానంక్రమాజ్జీవశ్శోవత్వధ్యస్యమోహతః । ఆత్మన్యపిచతానేవంహృదయగ్రన్ధిరేషచ ॥౩౮॥
 అన్యోన్యధ్యాపమేతంహిపురస్కృత్యజనోభిలః । ప్రవర్తతేబహిర్నానాభోజ్యాహరణహేతవే ॥౩౯॥ బ్రహ్మవిజ్ఞా
 నమాత్రేణసచాధ్యాసోనివర్తతే । శుక్తివిజ్ఞానమాత్రేణరజతంకల్పితంయథా ॥౪౦॥ ఏవంసతీసన్ద్భవ్యః పూర్వదృష్టా
 వభాసనాత్ । అధ్యాసఃకేవలద్యేతసాదిత్వాశ్చవినశ్యతి ॥౪౧॥ ప్రతిబింబాత్ప్రవాదశ్చప్రకృతాధ్యాససాధకః । ఉపా

ధ్యత్వత్తిసాపేక్షోజీవసోపాధిమత్వతః ॥౪౨॥ అతఃతరంభవాదస్సాదాదౌవాపరిణామవాక్ । వివర్తవాదోపశ్చ
 త్తుస్వానోన్యధ్యాసలక్షణః ॥౪౩॥ శ్రుతిసిద్ధేషువాదేషుత్రిష్యేకస్యనిర్వృతాం వత్తుంయుక్తంతతస్తేహంపౌర్వాపర్య
 నిగద్యతే ॥౪౪॥ సర్వేషామపివాదానాంయదధిష్ఠానముచ్యతే । తదేవనిర్గుణంబ్రహ్మజ్ఞేయంభవముముత్యం॥౪౫॥
 తదనన్యదిదంసర్వంజగచ్చసవరాచరం । తదనన్యచజీవేశావిత్యేతద్దానమీర్యతే ॥౪౬॥ సర్వంబ్రహ్మేతివిజ్ఞానేనమా
 ణజనితేసతి । కర్తోచాస్తిభగిమఃకస్య విజాయేతకుతోవిధే ॥౪౭॥ కామ్యకర్తృహిభోగార్థంసగుణోపాసనంతథా ।
 శాస్త్రోక్తంతత్రకోమోహూవిరక్తస్యాత్మవేదినః ॥౪౮॥ ఆత్మనోదృష్టపూర్వస్యాపృథ్విజ్ఞేయవేదనం । వాక్యాథక్ర
 వణేనైవజాయతేపద్మసంభవ ॥౪౯॥ జ్ఞానఞ్చద్వివిధంపోక్తంస్వరూపంవృత్తిరిత్యపి । తత్రాద్యంద్వివిధంపోక్తంస
 గుణనిర్గుణస్తథా ॥౫౦॥ సగుణఞ్చద్విధాసిద్ధంజీవతఃశ్వరజ్యత్యపి । నిర్గుణఞ్చద్విధాసిద్ధంసరూపఞ్చవిరూపకం॥౫౧॥వృత్తి
 జ్ఞానఞ్చతద్వేధాపరోక్షఞ్చపరోక్షకం । తత్రాద్యఞ్చవివేకోత్థంశవణోత్థమితిద్విధా ॥౫౨॥ ద్వితీయమైననోత్పన్నసిద్ధిధ్యా
 సనజస్తథా । గాణముఖ్యతయాజ్ఞేయంద్వివిధంపంకజోద్భవ ॥౫౩॥ తత్రస్యాత్మమముక్త్యర్థంఋరోక్షంబ్రహ్మవేదనం । అప
 రోక్షాత్తబోధస్తుసద్యోముక్త్యర్థకంవిదుః ॥౫౪॥ సరూపంనిర్గుణంయత్తుపరంబ్రహ్మసనాతనం । తదేవజ్ఞేయమద్యైతంసరో
 త్తాచ్చపరోక్షతః ॥౫౫॥ చరాచరమిదంసర్వంజగత్తతాగరణేపిచ । మాయేశ్వరౌమృతైవస్యఃపరమార్థనిరూపణే ॥౫౬॥
 జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాదిజగత్తతాగరణేతథా । అనాద్యవిద్యాజీవాస్యరుపాదాననిమిత్తతః ॥౫౭॥ సర్వాధిష్ఠానమద్యై
 తన్నిష్కళన్నిరుపాధికం । స్వాభిన్నశక్తిసంయుక్తం చంద్రశ్చంద్రికయాయథా ॥౫౮॥ పూర్వవద్ధేతుతాతస్యాపూర్వీకా
 ర్యాబుధోత్తమైః । అన్యథావ్యవహారస్యప్రత్యక్షస్యాగతిత్వతః ॥౫౯॥ ఏవంయేబ్రహ్మజానన్రిశాస్త్రాచార్యోపదేశతః । తే
 హానిర్గుణైవల్యంక్రమాత్సిద్ధ్యతిపద్మజ ॥౬౦॥

—* ఇతితత్వసారాయణే కర్తృకాణ్డస్య చతుర్థపాదే జ్ఞానకాణ్డసారనిరూపణన్నామైకవింశోధ్యాయః॥ *—
 శ్రీగురుమూర్తిః । అథాతస్సంప్రవక్ష్యామిసద్యోముక్త్యర్థకంపరం । బ్రహ్మన్నపాసనాకాణ్డసారాంశంసాదరం
 శ్రుణు ॥౧॥ అహంబ్రహ్మేతివిజ్ఞానముత్పన్నమనాద్యదా । తదనన్తరమేకాన్తేనిదిధ్యాసనమాచరేత్ ॥౨॥ ఉపాస
 నస్తత్పరమన్నిదిధ్యాసనసంజ్ఞితం । బ్రహ్మత్వైక్యానుసంధానలక్షణంపోవ్యతేబుధైః ॥౩॥ అహంబ్రహ్మస్యహంబ్ర
 హ్మస్యహంబ్రహ్మేతిసంతతం । అభిధ్యానంప్రకుర్వాణస్సాత్మాద్భ్రహ్మత్వమాపుయాత్ ॥౪॥ శబ్దానుబద్ధసంజ్ఞో
 యంసమాధిస్సవికల్పకః । విపర్యయమశేషఞ్చసన్నివర్తయతిధుః ॥౫॥ యావానభ్యాసవేగస్సాన్యజ్ఞోత్తిస్ఫూర్తిశ్చతా
 వతీ । యావత్తిజ్ఞోతిషస్ఫూర్తిస్తావత్యావరణక్షతః ॥౬॥ నిశ్చేషావరణక్షత్యాంపరజ్ఞోహిసంస్థితే । స్వానందోపరిపూర్ణ
 స్సాన్యత్సర్వదుఃఖతయాత్వతః ॥౭॥ ఉపాస్యవస్తుతాదాత్మ్యాజ్ఞేవస్తుక్తిపదంగతః । ఉపాసకఃకృత్వాథస్సాన్యత్సజ్ఞితా
 గామివర్జనాత్ ॥౮॥ యథాలిఙ్గాదిభిక్షానంశ్రుత్యాదిషువిధియతే । తథోపాసనమప్యేతన్నాత్రకార్యానిచారణా ॥౯॥
 జ్ఞానపూర్వకయోగోయంసప్రమాంగాత్తకోమతః । ఉపాస్తియోగయోగ్యేదంసహిషశ్యన్తిపణ్ణితాః ॥౧౦॥ మాయా
 వికారజన్మాదికారణంబ్రహ్మనిర్గుణం । ఉపాస్యమాహవేశాన్తఉపాసీతేతిహిశ్రుతిః ॥౧౧॥ సర్వాలంబస్మిరాలంబం
 ప్రణవాలంబమద్వయం । పరంబ్రహ్మహమస్మీతియఉపాస్తేనముచ్యతే ॥౧౨॥ బ్రహ్మణోజీవభావోభూన్నిష్కళ
 స్యయథాపురా । సకశస్యాసయోపాస్త్యాజీవస్యబ్రహ్మతాభవేత్ ॥౧౩॥ గాయత్ర్యాదిమహామంత్రై రిదమేవమహా
 త్తమం । ఉపాసనంపరాత్మైక్యధ్యానరూపస్నిగద్యతే ॥౧౪॥ ఉపాస్యాభిన్నతాయేనోపాసకస్యప్రసిద్ధ్యపి । ఉపాసనస్త
 దేతద్ధిస్వానుభూత్యేకకారణం ॥౧౫॥ బ్రహ్మవిజ్ఞానవానేవప్రకృతోపాసనేవిధే । అధికారీమతోనాన్య ఇతివేదాస్తసి
 ర్గయః ॥౧౬॥ స్వప్రకాశోస్తిపూర్ణోస్తిసిత్త్వలోస్తినిరామయః । ప్రజ్ఞానఘనరూపోస్తిజన్మాదిరహితోస్త్వహం ॥౧౭॥
 ఆదిమధ్యాన్తహీనోస్తినిర్గుణోస్తినిరజ్జనః । అపఢాత్రయహీనోస్తిచిదానందరసోస్త్వహం ॥౧౮॥ ఇత్యేవమాదిభిశ్చ

శ్రీరాధావయవబ్రహ్మవిమలశం తాదాత్మ్యంలభతేసర్వోనాత్రసందేహకారణం ॥౧౯॥ భావనాసమయేష్యేతత్పూర్వ
వాసనయామనః సజ్జరేద్భూరాలోచ్యధీమాణభూయోపిభావయేత్ ॥౨౦॥ ధృత్యాయుక్త్యావిరక్త్యాచలహృ
పాప్తింసమాచరణ నాభ్యాసశ్రమమాప్నోతిపాప్తినస్తానుభూతితః ॥౨౧॥ జీవేవీయమానేహిబ్రహ్మణ్యభ్యాస
యోగతః జీవస్యాధారభూతాస్స్యుఃపాప్త్యాఃకోభముపాగతాః ॥౨౨॥ తథావిలీయమానేషు పాప్తేషుచతదాశ్ర
యః నాద్యశ్చతానునాడిషుతథాజేహస్తదాశ్రయః ॥౨౩॥ ఉత్థాపితేయథాస్తంభే సంతుష్టభాభవతిక్షీతిః ఏవమ
భ్యాసయోగేనజేహాతీనాంక్రమోభవేత్ ॥౨౪॥ మద్ధాధికారిణఃప్రాక్తస్సచస్యావృద్ధ్యయస్యవా సతూత్తమస్సద్భ
త్యాదిసాధనైస్సంయుతత్వతః ॥౨౫॥ మద్ధ్యాహ్నిరగప్రకాశఞ్చేద్భావయేత్పరమాత్మనః అకాశవిద్విభుత్వభృతథా
భవతిసాధకః ॥౨౬॥ యాదృశీభావనాయస్ససిద్ధిర్భవతితాదృశీ శ్రుతిస్త్వతిపురాణేషుప్రాప్త్యేర్థోయమాదరాత్ ॥౨౭॥
బ్రహ్మత్వైకత్వవిజ్ఞానాన్మనోనాశోనబాయతే అస్మాయాపానవాప్తిర్ధ్యేత్సప్రాప్తిస్సేన్ద్రియశ్చనః ॥౨౮॥ శ్రు
త్వాన్తుకతశోవాక్యంతత్వమస్యాదికమ్మహత్ మన్యంతాంతథాతీత్రంపినోపాస్త్యానమోచనం ॥౨౯॥ నిష్ప్రేష్యాచర
బ్రహ్మవృత్తిసంతతిరాత్మనః అఖణ్డానస్థయాపత్వం స్వయముత్పాదయేద్భవం ॥౩౦॥ లభానావృతినాశశ్చబ్రహ్మ
పాసనయానయా సంసిద్ధ్యతిస్వయభ్యోతి ప్రవాణూత్పత్తిసంభవాత్ ॥౩౧॥ మనసావిషయీకర్తుమవాజ్ఞననగో
చరం కథంస్యాన్నిర్గుణంబ్రహ్మేవంశంక్షేపమాస్తుతే ॥౩౨॥ నిర్గుణాద్ధిపరాచీన మత్యంతాగోచరమ్మతం అయాపం
బ్రహ్మతన్నేహప్రాప్త్యతేషలత్వతః ॥౩౩॥ మోక్షాతీతస్వరూపాక్త్యాముముక్షోకిప్రయోజనం సచ్చిదానందమజ్ఞే
తమోక్షరూపస్తుకథ్యతే ॥౩౪॥ సంశుద్ధమనైతత్తునిర్గుణంబ్రహ్మచిన్త్యతే అనేనచిన్తనేనాశుష్మాన్త్రీధిద్భిర్యతే
తదా ॥౩౫॥ అవాదిరూఢసంపారరోగస్యమహతిఃపరం బ్రహ్మచిన్తనమేవేదంభవేత్సిద్ధిరసాయనం ॥౩౬॥ అజ్ఞే
తసిద్ధిశ్రవణాన్తనవాద్యాహృతేర్నచ భవేత్క-స్యాపిసాక్షాత్తద్భ్రహ్మసజ్జననాద్విना ॥౩౭॥ శ్రుతిస్త్వతిశత్రైఃప్రా
క్తంబ్రహ్మధ్యానమనుత్తమం ఉపేక్ష్యవాదమాత్రోబ్రహ్మసాక్షాత్కథంభవేత్ ॥౩౮॥ అహమామాధ్యమ్మనుష్యా
దాంశ్రుత్యస్తేషుస్థితేషుః ఉపాస్త్యైకప్రధానేషుజనాబోధైకవాదినః ॥౩౯॥ ఉపాసనమిదన్నానావిక్షేపావృతినా
శనం అనేనైవమనోనాశోజీవన్తుక్తిశ్చనేతత్రై ॥౪౦॥ ఇతివిజ్ఞానవనోపిజనాశేచనమోహితాః జ్ఞానోదయాత్పరం
కార్యన్నేత్యాహుఃకింబృథప్యహూ ॥౪౧॥ శేషశేషవిచారేచజ్ఞానంశేషఉపాసనం శేషేతినిశ్చయస్సిద్ధఃపఞ్చతానాన్య
తుర్ముఖ ॥౪౨॥ జ్ఞానస్యోపాస్తిశేషశ్చయద్యవంగీకృతంతదా తస్యేన్ద్రియాణ్యవశ్యానివిహరేయూర్నిరంకుశం ॥౪౩॥
స్వేచ్ఛావిహారాత్పాపానిప్రవర్ధరణమూన్యపి బహుపాపనివాసేనతేనజ్ఞానేనకించిధే ॥౪౪॥ ఉపాస్తివిధిశేష
ఞ్చేజ్ఞానమంగీకరిష్యతి సజ్జాన్యూపాస్తిహీనోపిసస్వచ్ఛంవిహరేత్కవచిత్ ॥ ౪౫ ॥ జ్ఞానాచ్రవణోత్పన్నంమతంప్ర
తిబద్ధకం ప్రతిబద్ధనిష్పత్తిన్బ్రహ్మపాసనయానయా ॥౪౬॥ నిష్ప్రేతప్రతిబద్ధేస్తాన్నిధ్యాసనసంజ్ఞితాత్ ఉపా
సనాత్స్యాస్సజ్ఞానంశ్రవణాదికేచన ॥౪౭॥ ఏవంపేదాస్తతాత్పత్యంతేమామఘృవగచ్ఛతాం బుద్ధిమాన్ద్యంకిమ
త్రాహంవక్ష్యేపంకజసంభవ ॥౪౮॥ శ్రుతాహిశ్రవణంకార్యస్థర్మసాత్పరముచ్యతే మనసజ్ఞతథాకార్యంశ్రవణా
త్పరముచ్యతే ॥౪౯॥ నిదిధ్యాసనమంత్యనుమననాత్పరముత్తమం ఏవంసతికథంవాచ్యంశ్రవణంవాంశ్యసాధనం ॥౫౦॥
విపర్యయస్యశేషశ్చేత్పూర్వజన్మనిసంస్థితః నిదిధ్యాసనశేషేణనివర్త్యఇహసద్భువం ॥౫౧॥ అజ్ఞానస్యచశేషశ్చేత్పూ
ర్వజన్మనిసంస్థితః ఇహశ్రవణశేషేణతన్నిరస్యతతఃపతం ॥౫౨॥ కర్తవ్యంమననంపూర్ణన్నిదిధ్యాసనమప్యథ సా
క్షాత్కారస్యరూపస్యతేనస్పృతిబద్ధకః ॥౫౩॥ క్రమముక్త్యర్థకంజ్ఞానంశ్రవణాదుపజాయతే జీవన్ముక్త్యర్థకంసమ్య
జ్ఞానంయోపాసనాదితి ॥౫౪॥ యేవిజానన్తికాస్త్రోక్తవత్తనాపణ్డితోత్తమాః తేనైజీవద్విముక్తాస్స్యుర్మౌతశ్లో

శవభృకాః॥౫౫॥ అరూపబ్రహ్మయతోప్రిక్త మవాజ్ఞనసగోచరం॥ వాక్యగోచరతా న్రస్యవద న్నఖిలపభృకాః॥౫౬॥
తస్యనిర్గుణతాముక్త్యాజ్ఞేయత్వభృముముతుభిః॥ సగుణత్వముపాస్యత్వభృద్భూప్రస్యవద నివ॥౫౭॥ తేహంహతధియో
మేవమరూపజ్ఞానవాదినాం॥ యథేచ్ఛాచారయోగేననరకేపతనంధుః॥౫౮॥ బ్రహ్మైకోపాసనాదేవజీవన్ముక్త
స్యయోగినః॥ పారబ్రహ్మసంపాతేతదరూపస్తుసేస్యతి॥ ౫౯॥ తస్మాద్విజ్ఞానవిషయం చిద్రూపంబ్రహ్మనిర్గుణం॥
ఉపాసీతతదస్తీ తిజీవన్ముక్త్యైబుధో త్రయః॥ ౬౦॥ యద్విజ్ఞేయం పురాబ్రహ్మ తదథోపాస్యముచ్యతే॥ అనుపాస్య
స్తుయతోప్రిక్త న్నదవిజ్ఞేయమేవచ॥ ౬౧॥ ఆదాపుపాసనంపశ్చాత్కర్తవ్యంశ్రవణంగురోః॥ ఇతిబ్రహ్మచర్యోష్టిపంశి
రసాపాదుకామపి॥ ౬౨॥ విభృయాన్నాత్రసద్దేహస్సహిమూఢజనాగ్రణేః॥ స్వప్నేపిశ్చుతవానైవ వేదస్యాప్యేక
మక్షరం॥ ౬౩॥ యస్త్యాదౌశ్రవణంపశ్చాత్సననభృతతఃపరం॥ నిదిధ్యాసనమిత్యాహక్రమసాధనవాద్యయం॥ ౬౪॥
జీవన్ముక్తిపదంపాప్యసర్వదఃఖవిచర్జితః॥ పూజ్యతేబ్రహ్మవిష్ణోర్జైరపితృభ్యమ్మయోచ్యతే॥ ౬౫॥ *

* ఇతితత్త్వసారాయణేకర్తకాణ్డస్యచతుర్థపాద ఉపాసనాకాణ్డసారనిరూపణన్నామ ద్వావింశోధ్యాయః *

శ్రీగురుమూర్తిః॥ అథాతస్మంప్రవక్ష్యామికర్తకాణ్డస్యసంగ్రహం॥ యస్యశ్రవణమాత్రేణ కృతార్థఃపురుషో
భవేత్॥ ౧॥ కర్తహిత్రవిధంప్రోక్తంనిత్యంనైమిత్తిక న్తథా॥ కామ్యజ్ఞేతిశుతస్త్పత్తోక ర్తవ్యంపద్న సంభవ॥ ౨॥
తత్రకామ్యంపరిత్యాజ్యంసర్వధామోక్షకాంతిభిః॥ నైమిత్తికస్తుక ర్తవ్యంజీవన్ముక్తేనయోగినా॥ ౩॥ అపిలోకోప
కారాయస్వాపకారాయనిత్యకం॥ అగ్నిసూతాద్నిత్యంస్యా తాకర్మంస్వాశ్రమసిద్ధయే॥ ౪॥ అత్యాశ్రమిత్వా
సంసిద్ధ్యాజీవన్ముక్తస్యయావతా॥ విదేహముక్తిర్నప్రాప్తావన్నిశ్చయంసమాచరేత్॥ ౫॥ నిత్యానుష్ఠానసాపేక్షా
నైదేహీముక్తిరుత్తమా॥ యతస్తతఃకర్తవ్యస్యాసాముక్తిరవధార్యతే॥ ౬॥ అథవానిర్వికల్పాదినమాధ్యభ్యాసయో
గతః॥ తస్యాఉత్పద్యమానత్వాతకర్తవ్యత్వముచ్యతే॥ ౭॥ జీవన్ముక్తేనయఃకార్యస్సమాధిస్సహిమానసం॥ కర్త
వపరమంపూర్వప్రోక్తోపాసనతోవిధే॥ ౮॥ మానసత్వావిశేషేణకర్తేవోపాసితవ్యభూత్॥ తథాప్యపాసినంజ్ఞా
హిధ్యానసోక్తామసిషిభిః॥ ౯॥ తథావాచ్యాసమాధేరప్యపాస్త్యాఖ్యాచయద్యపి॥ కర్తనంజ్ఞాహితతాప్రి పోచ్యతే
విబుధైర్విధే॥ ౧౦॥ తస్మాత్ప్రసిద్ధాయేశద్దాయేషుతాంస్తేషుసంవదకా॥ ఆహనైవపరాధీస్యామత్రసవ్యజ్జిరూ
పణే॥ ౧౧॥ యేనకేనప్రకారేణసమాధింభవనాశనం॥ ధ్యానభ్యోషేక్షమాణానాంజ్ఞానినాంకింఘలంవద॥ ౧౨॥
ఉపాసకాశ్చకర్తాణిస్వాశ్రమోక్తానియోగినః॥ ఉపేక్ష్య నైహ్యనాలోచ్యవాతకోత్పత్తిమాత్మనాం॥ ౧౩॥ బాహ్యాభ్య
నిత్యకర్తాద్యంసమాధ్యాఖ్యన్తథా న్తరం॥ అనిచుభ్యవిధీయేతేనైదేహ్యోముక్తయేశుతా॥ ౧౪॥ నిత్యకర్తవిహీన
స్యవాశ్రమిత్యంకదాచన॥ నచాశ్రమవిహీనస్యముక్తివాక్తాపియుజ్యతే॥ ౧౫॥ శ్రవణేమనసేధ్యాసే సమాధౌవాశ్ర
మీజనః॥ చోద్యేతనేతరఃపాపీనర్వాధికృతివర్జనాత్॥ ౧౬॥ సన్త్యజ్యస్వాశ్రమాచారం యత్రకుతాప్రియేజనాః॥
శ్రవ ర్తనైవ్యయమ్నోహా తేహిపాపణ్డినోమతాః॥ ౧౭॥ జీవన్ముక్తిగతస్యాపిద్వద్దయఃఖోరకీకృతే॥ తన్నిపుత్త్యవ
సానశ్చస్వాశ్రమోత్రవిధీయతే॥ ౧౮॥ స్వాశ్రమాచారమాత్రేణతస్మిన్పత్తిర్నిసంభవేత్॥ సమాధివైవసోయస్తుస
మాధిర్నాశ్రమాద్విదా॥ ౧౯॥ జీవన్ముక్తోపిపురుషఃస్వాశ్రమాచారపూర్వకం॥ విదేహముక్తిసిద్ధ్యర్థంసమాధిన్నిత్య
మాచరేత్॥ ౨౦॥ బ్రహ్మచారీగృహీవానప్రథస్సచార్యస్యపిస్వయం॥ దేహవిస్మృతిపర్యంతంస్వకర్తనిరతోభవేత్॥ ౨౧॥
యానినిషామకర్తాణిశుతస్త్పత్త్యుదితాశచ॥ తేహమత్రాననుష్ఠానేసర్వేసుఃప్రత్యవాయినః॥ ౨౨॥ జీవన్ముక్త
స్యవైదేహ్యంముక్తావిచ్ఛాదివర్జనే॥ పునర్జన్మాద్యభావేననఖలంకర్తవ్యతేన॥ ౨౩॥ తస్యాపికర్తత్వాగేహిస్వేచ్ఛాచా
రోభవేత్తదా॥ మహాపాతకయుక్తస్సాన్యత్సచపాపణ్డినాంవరః॥ ౨౪॥ అథవావస్తుతోజీవన్ముక్తిస్థాన్తంగతఃపుమాకా॥

స్వభావాద్వృద్ధిమఃభేద్యో భవేద్భృషరత సతః । ౨౫ । స్వేచ్ఛాచారాదిసంయోగోనశంక్యశ్చకథఞ్చన । ౨౬ ॥ మయుతోసిత్యంసమాధింశ్రద్ధయాచరేత్ । ౨౭ ॥ అజ్ఞానాద్భృద్ధనంజ్ఞానా న్ముక్తిరీత్యుచిత మ్మతం । కర్తవ్యోభయ త్పైతిహ్యాయుక్తమితిచేచ్ఛ ॥౨౮॥ బద్ధస్యకారణంకర్త సకామంపరికీర్త్యతే । మోక్షస్యకారణంకర్త నిష్కామం తన్న దూష్యతే ॥౨౯॥ ఉపాసనాద్ధిపూర్వోక్తాద్భక్తివ్యాప్తి మ్మపాకతః । తద్వరత్వవరీయ స్త్వవరిష్ట త్వాప్తయేక్ర మాత్ ॥౩౦॥ సమాధిన్నిర్వికల్పఞ్చసింహంకల్పవ్రతఃపరం । నిర్వృత్తికఞ్చకుర్వీతదృష్టవై రాగ్యపూర్వకం ॥ ౩౧॥ యఏ వంసప్రమీంభూమిమధిష్ఠాయవరిష్టతాం । సంప్రాప్తస్సచిరాదేవనిర్వాసనపదంప్రజేత్ ॥౩౨॥ యత్సర్వవచసాఽదూ రంయత్సర్వమనసామపి । సర్వద్వంద్వవినిర్ముక్తవ్రతస్సిర్వాసనముచ్యతే ॥౩౩॥ యన్నభ్యేయంనచజ్ఞేయంనతర్క్యంశ్రో వ్యమేవన । నవాచ్యంనచలత్యుచ్ఛతస్సిర్వాసనముచ్యతే ॥౩౪॥ యన్నజ్ఞానన్నచాజ్ఞానన్నోపా సిర్నువిపర్యయః । నన మాధిర్నువిశేషస్తస్మిర్వాసనముచ్యతే ॥౩౫॥ జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయభేదో నధ్యాత్మాదిభిదాపి । నకర్తాఽదిభిదాప్యస్తి తస్మిర్వాసనముచ్యతే ॥౩౬॥ బ్రహ్మతినామమాత్రంయదరూపంనదసత్తరం । సత్తాసామాన్యమాత్రఞ్చతస్మిర్వాసన ముచ్యతే ॥౩౭॥ అఖణ్డైకరసాతీతంసప్రభూమివివర్జితం । పరాఖ్యమాతాతీతఞ్చతస్మిర్వాసనముచ్యతే ॥౩౮॥ కాణ్డై స్త్రిభిఃక్రమేజైవజ్ఞానోపాసనకర్తృణాం । యత్ప్రాప్తేయంసంప్రాక్తంతస్మిర్వాసనముచ్యతే ॥౩౯॥ యదేవసర్వపే దాస్తముఖ్యలత్యోర్థతాంగతం । సర్వశక్తివినిర్ముక్తంతస్మిర్వాసనముచ్యతే ॥౪౦॥ సత్యత్యేనప్రతీత్యావాప్యవహరే ఽవాజగత్ । జీవతుశశ్చనబ్రహ్మతస్మిర్వాసనముచ్యతే ॥౪౧॥ యత్రమాయాప్యవిద్యాచ తత్కార్యాణిచ సర్వధా । ననన్తివేదశాస్త్రాణితస్మిర్వాసనముచ్యతే ॥౪౨॥ యన్నిరూపయితుంశక్యంనప్రమాణైఃకథఞ్చనతదృహాక్త్యాతవ శోభితుంకింఘలంపద్మసంభవ ॥౪౩॥ సమాధిగోచరంయత్సత్యజ్ఞానసుఖాత్మకం । మోక్షప్రయోజనిన్నిత్యం తద్భక్తి వ్యావావధారయ ॥౪౪॥ అఖణ్డైకరసాకారేపరబ్రహ్మణిశశ్చలే । సమాహితమనస్కస్యసిద్ధాముక్తిర్నిరంకుశా ॥౪౫॥ సమాధినావిదేహస్యస్వానందానుభవస్థిరః । స్వానందానుభవాదన్యదణుమాత్రన్నవిద్యతే ॥౪౬॥ స్వానందానుభవాదేవశా న్తిమేత్యపరామునిః । వరిష్టస్సర్వదాశేతేస్థిరోజగరవద్భువి ॥౪౭॥ చాలోన్మత్తపిశాచాది చర్యామపిపరిత్యజ్ ॥ వి దేహముక్తిమాసాద్యప్రేతవన్నిశ్చలస్సదా ॥౪౮॥ భోగంవివైవప్రా రభంకర్తాపిత్యయమాగతం । యస్యవిస్మృతదేహస్య సలోకేదుర్లభోమహా ॥౪౯॥ కర్తృణాజాయతేకర్తకర్తృణాకర్తనశ్యతికర్తృణాకర్తతామేత్యనైషకర్త్యంసుఖమశ్ను తే ॥౫౦॥ హేయానికానిచిత్కర్తృణ్యపాదేయానికానిచిత్ । అహేయాన్యనుపాదేయాన్యపికానిచిదేవచ ॥౫౧॥ అకర్తవీ జంకర్తస్యాశ్కర్తవీజమకర్తచ । అతస్తదుభయన్నిత్యమాత్రయేద్బుద్ధిమాన్నరః ॥౫౨॥ పరబ్రహ్మణిచింతాత్రేనిర్వికల్పే నిరజ్ఞనే । సమాధిభిర్యదాజీవకర్తానశ్యతిసర్వధా ॥౫౩॥ తదాకర్తాఖిలంపుణ్య పాపాఖ్యంయద్యదాస్థితం । తత్త త్ప్రణాశమభ్యేతినాత్రకార్యావిచారతా ॥౫౪॥ కర్తృమూలానిసాంఖ్యాని కర్తృమూలాశ్చభక్తయః । కర్తృమూలాశ్చయో గాస్స్యుఃకర్తృమూలముపాసనం ॥౫౫॥ కర్తృమూలాశ్చదేహస్స్యుఃకర్తృమూలాచసంస్మృతిః । కర్తృమూలాస్సద్విగ్రయాణి కర్తృమూలమ్మనోపిచ ॥౫౬॥ కర్తృమూలాఅపిప్రాణాఃకర్తృమూలైవచావృతిః । కర్తృమూలస్తదజ్ఞానం కర్తృమూల జ్ఞాదాజడం ॥౫౭॥ కర్తృమూలాశ్చతిర్యఞ్చకర్తృమూలానరాఅపి । కర్తృమూలాస్సురాస్సర్వేకర్తృమూలాబృహస్ప తిః ॥౫౮॥ కర్తృమూలశ్చతుర్వక్త్రఃకర్తృమూలశ్శ్రియఃపతిః । కర్తృమూలోగిరిశశ్చ ప్రకృతిః కర్తృమూలికా ॥౫౯॥ కర్తృమూలజ్జగత్సర్వమితినిశ్చిత్యయోనరః । కర్తృణ్యాశ్రిత్యకర్తాణిసన్త్యజేత్సవిముచ్యతే ॥౬౦॥ కర్తైవపరమంశ్రే యఃకర్తైవపరమంపదం । కర్తైవపరమోలాభః కర్తైవపరమామృతం ॥౬౧॥ కుర్వన్నేవేహకర్తాణి యోజేవతిశతం సమాః । అనవద్యైకనిష్ఠత్వాత్తైరోపాస్తి నకశ్చన ॥౬౨॥ కర్తృణాసంస్మృతాబద్ధంకర్తోత్తారయతుంక్షమం । గర్తైఃపతి

తమత్తంద్యపేన్ద్రగింద్యపరాడివ ॥౬౨॥ అబ్రహ్మకర్మణాబద్ధో ముచ్యతేబ్రహ్మకర్మణా । బ్రహ్మకర్మసమాధిసాన్యో
 నిర్వికల్పాదిసంజ్ఞితః ॥౬౩॥ అసమాహితచిత్తస్య దుఃఖంవిత్తేచసంభవం । అనుస్యూతతయైవస్యావవిచ్ఛిన్నప్రవా
 హవత్ ॥౬౪॥ సంసారదుఃఖపూర్ణస్యసమాధివిముఖస్యచ కింవేదాన్తపరిజ్ఞానైఃఫలమస్తీవతుర్ముఖ ॥౬౫॥ అజ్ఞానా
 వృత్తివిడేపాద్యదుఃఖబీజానిసన్త్యజా । సమాధినాత్మమాత్రోయస్సకర్మదుష్కభోభువి ॥౬౬॥ నిశ్శృంకర్మాగ్నిహేమాత్రా
 దిసమాధిశ్చతథాన్తరః । యైశ్చృద్ధయానుష్ఠీయేతేతేహంహనిర్నకాచన ॥౬౭॥ బహునోక్తేనకింబ్రహ్మణ జీవన్ముక్తిప
 దంగతః । అదేహపాతాగ్నిత్యచ్చసమాధింకర్మసచ్చరేత్ ॥౬౮॥ విదేహముక్తికామశ్చేదప్యేత్తరశతశ్రుతిః । సమా
 శ్రిత్యచకుర్వీతసమాధింసర్వదాబుధః ॥౬౯॥ జ్ఞానోపాసనకాష్టాధ్యా జ్ఞేవన్ముక్తీనరోత్తమః । ఏనంవిదేహమోక్షా
 యకర్మకాన్డంసమభ్యసేత్ ॥౭౦॥ * * * * *

—* ఇతితత్త్వసారాయణేశకర్మకాన్డస్యచతుర్థపాదే కర్మకాన్డసార నిరూపణాన్నామత్రయోవింశోధ్యాయః *—
 ఇతిశ్రీదక్షిణామూర్తేర్వచనంపద్మసంభవః । శ్రుత్వాముహూర్తమాలోచ్య స్విన్నగాత్రస్యగద్గదం ॥౧॥ సాన
 వ్రహ్మసూక్ష్మాక్షంప్రణమ్యవముహుర్ముహుః । బద్ధాజ్ఞలిపుటస్తుత్వాబహుధైవమువాచహ ॥౨॥ బ్రహ్మ ॥ భగవత్
 కరుణాసిన్ధోశిష్యవత్సలసద్గురో । కింవత్త్యేమయిలెపూర్ణామపారాంకరుణాంప్రభోః ॥౩॥ ఆదానిరూపితాజ్ఞానకా
 ణ్డాథాంశ్చతతఃపరం । బ్రహ్మోపాసనకాష్టాధ్యా జీవన్ముక్తిప్రదానపి ॥౪॥ పశ్చాచ్ఛకర్మకాన్డార్థా నివదేహత్వప
 రాణ్ స్ఫుటం । శ్రుత్వాభవన్ముఖాంభోజాదహన్ధన్వోస్త్వస్యసంశయం ॥౫॥ అద్యైవసఫలజ్ఞాన్త హ్యద్యైవసఫలంకులం ।
 అద్యైవసఫలంజ్ఞానమద్యైవసఫలస్తపః ॥౬॥ అద్యైవసఫలోపాస్తిరద్యైవసఫలామతిః । అద్యైవసఫలావిద్యాపృథ్వీ
 వసఫలాకృతిః ॥౭॥ మన్నాతాసఫలాలక్ష్మీర్మత్పితాసఫలోహరిః । మద్భార్యాసఫలావాణీవశీష్టాద్యాశ్చమత్సుతాః ॥౮॥
 జన్నాన్తరసహస్రేషుయానిపుణ్యానిమేభవత్ । తానిసర్వాణిచస్వామిం స్తవద్యాగ్భూతానిసాంప్రతం ॥౯॥ ఇతః
 పరన్నవక్తవ్యన్నశోతవ్యచ్చకిచ్చనసర్వసంశయవిచ్ఛేదాత్కృతార్థోస్తిదయానిధే ॥౧౦॥ అహన్ధన్వోస్త్వహన్ధన్వోస్త్వ
 హంధన్వోస్తిసద్గురో । నకర్తవ్యచ్చమేత్రీమత్పదాబ్జభజనంవినా ॥౧౧॥ మోక్షోపాయనహంశ్రుత్వా నిశ్చితాం
 స్తవన్ముఖాంబుజాత్ । విత్తేపకారణంలోకసృష్టింకుర్యాంకథంవిభో ॥౧౨॥ తస్మాదితఃపరంసాక్షాన్నిర్వికల్పసమా
 ధినా । కాలక్షేప్యామ్యదేహత్వసిద్ధ్యైత్వేకుర్వస్వగ్రహం ॥౧౩॥ అధికారస్యనిర్మలస్తవదసుగ్రహవర్జితే । ఉపపద్యతేఏ
 షోస్త్విత్వదసుగ్రహభాజనం ॥౧౪॥ విదేహముక్తేమయ్యద్యసృష్టికర్మనలుప్యతే । బహునామృత్యుదేచ్ఛానామహ్నాణా
 మ్చస్థితత్వతః ॥౧౫॥ ఇతిబ్రహ్మవచశ్శ్రుత్వా దక్షిణామూర్తిరీశ్వరః । ముహూర్తమ్మనసాలోచ్యబభావేచతురా
 ననం ॥౧౬॥ శ్రీగురుమూర్తిః ॥ బ్రహ్మన్నయక్రాబుద్ధిస్తే విముఖాసృష్టికర్మణి । సర్వేహిప్రాణినస్సన్దిప్రళయేలిన
 వృత్తయః ॥౧౭॥ తేషాన్తదాస్థూలదేహరాహిత్యాన్తోతసాధనే । జ్ఞానోపాసనకర్మాదానప్రవృత్తిశ్చయ్యజ్యతే ॥౧౮॥
 నిశ్చేష్టత్వేష్యముక్తత్వాత్సకర్మత్వాచ్చనుప్రవత్ । ఉపశాన్తాఫలస్తస్యాన్నిజ్ఞిదువలభ్యతే ॥౧౯॥ అతఃప్రాణ్యప
 కారాయయభాపూర్వంభవాప్రసః । చరాచరజగత్సృష్టౌకరోతుమతిముత్తమాం ॥౨౦॥ అథవావశ్యేకర్తవ్యంస్య
 ష్టికర్మత్వయావిధే । ఏతత్త్వపరిహార్యవైహ్యధికారికతావశాత్ ॥౨౧॥ సృష్టికర్మాధికారస్తేనసిద్ధిఃపూర్వకర్మణా ।
 ఇచ్చాప్రాగ్భూతాపత్వాన్నత్యాన్యోభోగతోవినా ॥౨౨॥ ఈశాధీనస్యతేకుత్రస్యాతన్త్యగింవర్తతేవద । తత్సృష్ట్య
 పరమోశ్వర్థస్తేపరార్థద్యయాపధి ॥౨౩॥ అనిచ్చారబ్ధబద్ధాయేయతయస్తత్వవేదినః । త్వల్లోకవాసినస్సన్దికర్మభూమే
 రుపాగతాః ॥౨౪॥ తేషాంజ్ఞేవద్విముక్తానాంత్యత్కృతాత్తోపదేశతః । జాతభేద్యప్తజైరాగ్యం సమాధ్యనికృత్య
 వేత్ ॥౨౫॥ అధికారవిహీనత్వాత్తేస్వతస్త్రాస్సన్వికర్మణి । భోగప్రవృత్తివైముఖ్యాద్విదేహత్వ మవాప్నుయూ ॥౨౬॥
 సచ్చితాగామిముక్తోపిభవాత్సావ్యత్యైక్యనిష్ఠయా । అహర్యారబ్ధత్యాన్నాదేహత్వమిహాప్నుయాత్ ॥౨౭॥ అరే

స్వభావాద్భవదుఃఖేభ్యో భవేద్భవపరత సతః । ౨౫ । స్వేచ్ఛాచారాదిసంయోగోనశంక్యశ్చకథచ్ఛన । సహ్యశ్ర
మయుతోనిత్యంసమాధింక్రద్ధయాచరేత్ । ౨౬ ॥ అజ్ఞానాద్భవసంజ్ఞానాన్ముక్తిర్నిత్యచితమృతం । కర్తవ్యోభయ
శ్చైతహ్యాయుక్తమితీదేచ్ఛగ్రీణ ॥౨౭॥ బద్ధస్యకారణంకర్తృసకామంపరికీర్త్యతే । మోక్షస్యకారణంకర్తృనిష్కామం
తన్నదూష్యతే ॥౨౮॥ ఉపాసనాద్ధిపూర్వోక్తాద్భగ్విత్త్వముపాగతః । తద్వరత్వవరీయస్త్వవరిత్యాప్తయేక్ర
మాత్ ॥౨౯॥ సమాధిన్నిర్వికల్పఞ్చనిస్సంకల్పస్తతఃపరం । నిర్వృత్తికఞ్చకుర్వీతదృష్టవైరాగ్యపూర్వకం ॥ ౩౦॥ యఏ
వంసప్రమేంభూమిమధిష్ఠాయవరిష్ఠతాం । సంప్రాప్తసోచిరాదేవనిర్వాసనపదంప్రజేత్ ॥౩౧॥ యత్సర్వవచసాందూ
రంయత్సర్వమనసామపి । సర్వవ్వంధ్యవినిర్ముక్తస్తస్మిన్వాసనముచ్యతే ॥౩౨॥ యన్నభ్యేయంనచజ్ఞేయంనతర్క్యంశా
వ్యమేవన । నవాచ్యంనచలత్యఞ్చతస్మిన్వాసనముచ్యతే ॥౩౩॥ యన్నజ్ఞానన్నచాజ్ఞానన్నోపాసీర్నువిపర్యయః । నన
మాధిర్నువిషేషస్తస్మిన్వాసనముచ్యతే ॥౩౪॥ జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయభేదోనధ్యాతృదిభిదాపివ । నకర్తృదిభిదాప్యసి
తస్మిన్వాసనముచ్యతే ॥౩౫॥ బ్రహ్మతినామమాత్రంయదరూపంసదసత్పరం । సత్తాసామాన్యమాత్రఞ్చతస్మిన్వాసన
ముచ్యతే ॥౩౬॥ అఖణ్డైకరసాతీతంసప్రభూమివిపర్జితం । పరాఖ్యమాతాతీతఞ్చతస్మిన్వాసనముచ్యతే ॥౩౭॥ కాణ్డే
స్త్రిభిఃక్రమేజైవజ్ఞానోపాసనకర్తృణాం । యత్ప్రాపణీయంసంప్రాక్తంతస్మిన్వాసనముచ్యతే ॥౩౮॥ యదేవసర్వవే
దాస్తముఖ్యలక్ష్యార్థతాంగతం । సర్వశక్తివినిర్ముక్తంతస్మిన్వాసనముచ్యతే ॥౩౯॥ సత్యత్వేనప్రతీత్యావాప్యవహరే
ణవాజగత్ । జీవఈశశ్చనబ్రహ్మతస్మిన్వాసనముచ్యతే ॥౪౦॥ యత్రమాయాప్యవిద్యాచ తత్కార్యాణిచ సర్వధా ।
నసన్నివేదశాస్త్రాణితస్మిన్వాసనముచ్యతే ॥౪౧॥ యన్నిరూపయితుంశక్యంసప్రమాణైఃకథఞ్చనతద్బహూక్యాతవ
శోతుఃకింఫలంపద్మసంభవ ॥౪౨॥ సమాధిగోచరంయత్తుసత్యజ్ఞానసుఖాత్మకం । మోక్షప్రయోజనన్నిత్యం తద్భగ
హ్మైవావధారయ ॥౪౩॥ అఖణ్డైకరసాకారేపరబ్రహ్మణినిశ్చలే । సమాహితమనస్కస్యసిద్ధాముక్తిర్నిరంకుశా ॥౪౪॥
సమాధినావిదేహస్యస్వానందానుభవస్థిరః । స్వానందానుభవాదన్యదణుమాత్రన్నవిద్యతే ॥౪౫॥ స్వానందానుభవాదేవశా
స్త్రమేత్యపరామునిః । వరిష్ఠస్సర్వదాశేతేస్థిరోజగరవద్భువి ॥౪౬॥ బాలోన్మత్తపిశాచాదిచర్యామపిపరిత్యజ్జగత్ । వి
దేహముక్తిమాసాద్యప్రేతవన్నిశ్చలస్సదా ॥౪౭॥ భోగంవివైవప్రాసంభంకర్తాపిక్షయమాగతంయస్యవిస్తృతదేహస్య
సలోకేదుర్లభోమహా ॥౪౮॥ కర్తృణాజాయతేకర్తకర్తృణాకర్తృనశ్యతికర్తృణాకర్తృతామేత్యనైవకర్తృత్వంసుఖమశ్ను
తే ॥౪౯॥ హేయానికానిచితకర్తృణ్యపాదేయానికానిచిత్ । అహేయాన్యనుపాదేయాన్యపికానిచిదేవచ ॥౫౦॥ అకర్తృచి
జంకర్తృస్యాత్కర్తృబీజమకర్తృచ । అతస్తదుభయన్నిత్యమాశ్రయేద్భుద్ధిమాన్నరః ॥౫౧॥ పరబ్రహ్మణిచిన్తాత్రేనిర్వికల్పే
నిరజ్ఞనే । సమాధిభిర్యదాజీవఃకర్తృనశ్యతీసర్వధా ॥౫౨॥ తదాకర్తృఖలంపుణ్యపాపాఖ్యంయద్యదాస్థితం । తత్త
త్ప్రణాశమభ్యేతినాత్రకార్యావిచారణా ॥౫౩॥ కర్తృమూలానిసాంఖ్యాని కర్తృమూలాశ్చభక్తయః । కర్తృమూలాశ్చయో
గాస్స్యుక్తకర్తృమూలముపాసనం ॥౫౪॥ కర్తృమూలాశ్చదేహస్స్యుక్తకర్తృమూలాచసంస్పృతిః । కర్తృమూలాసిద్ధిరీయాణి
కర్తృమూలమృతోపిచ ॥౫౫॥ కర్తృమూలాఅపిప్రాణాఃకర్తృమూలైవచావృతిః । కర్తృమూలస్తదజ్ఞానంకర్తృమూల
జ్ఞాదాజడం ॥౫౬॥ కర్తృమూలాశ్చతిర్యఞ్చుకర్తృమూలానరాఅపి । కర్తృమూలాస్సురాసుర్యేకర్తృమూలాబృహస్ప
తిః ॥౫౭॥ కర్తృమూలశ్చతుర్వక్త్రఃకర్తృమూలశ్శ్రియఃపతిః । కర్తృమూలోగిరిశశ్చ ప్రకృతిఃకర్తృమూలికా ॥౫౮॥
కర్తృమూలజ్ఞగత్సర్వమితినిశ్చిత్యయోనరః । కర్తృణ్యాశ్రిత్యకర్తృణిస్త్యజేత్సవిముచ్యతే ॥౫౯॥ కర్తైవపరమంక్రే
యఃకర్తైవపరమంపదం । కర్తైవపరమోలాభఃకర్తైవపరమామృతం ॥౬౦॥ కుర్వన్నేవేహకర్తృణియోజీవతిశతం
సమాః । అనవద్యైకనిష్ఠత్వాత్తైగ్లోపోస్తినకశ్చన ॥౬౧॥ కర్తృణాసంస్పృతాబద్ధంకర్తోత్తారంతుంతుమం । గర్తైవపతి

తమ తుంద్యపేన్ద్రున్ద్యపరాడివ ॥౬౨॥ అబ్రహ్మకర్తృణాబద్ధో ముచ్యతేబ్రహ్మకర్తృణా । బ్రహ్మకర్తృసమాధిస్సన్య
 నిర్వికల్పాదిసంజ్ఞితః ॥౬౩॥ అసమాహితచిత్తస్య దుఃఖంవిక్షేపసంభవం । అనుస్యతతయైవస్యాదవిచ్ఛిన్నప్రవా
 హవత్ ॥౬౪॥ సంసారదుఃఖపూర్ణస్యసమాధివిముఖస్యచ కింపేదా న్తపరిజ్ఞానైఃఖలమస్తేచతుర్ముఖ ॥౬౫॥ ఆజ్ఞానా
 వృతివిక్షేపాకదుఃఖవీజానిసన్త్యజా । సమాధినాత్మమాత్రోయస్సకర్మదుష్టభోభువి ॥౬౬॥ నిర్మలకర్మాగ్నిహూతా
 దిసమాధిశ్చతథా న్తరః । యైశ్చృద్ధయానుష్ఠితేతేహంహనిర్మకాచన ॥౬౭॥ బహునోక్షేనకీలబ్రహ్మణ జీవన్ముక్తిప
 దంగతః । ఆదేహపాతాగ్నిత్యజ్ఞసమాధింకర్తృసజ్ఞరేత ॥౬౮॥ విదేహముక్తికామశ్చేదప్రోత్తరతతశ్రుతిః । సమా
 శ్రిత్యచకుర్వితసమాధింసర్వదాబుధః ॥౬౯॥ జ్ఞానోపాసనకాష్టాభ్యా జ్ఞేవన్ముక్తినరోత్తమః । ఏనంవిదేహమోక్షా
 యకర్తృకాష్టాంసమభ్యసేత్ ॥౭౦॥ * * * * *

—* ఇతితత్త్వసారాయణేకర్తృకాష్టస్యచతుర్థపాదే కర్తృకాష్టసార నిరూపణాన్నామ త్రయోవింశోధ్యాయః *—
 ఇతిశ్రీదక్షిణామూర్తేర్వచనంపద్మసంభవః । శ్రుత్వాముహూర్తమాలోచ్య స్విన్నగాత్రస్యగద్గదం ॥౧॥ సాన
 వదాప్యపూర్ణాక్షంప్రణమ్యచముహుర్ముహుః । బద్ధాజ్ఞలిఖుటస్సుత్వాబహుధైవమువాచహ ॥౨॥ బ్రహ్మ ॥ భగవత్
 కరుణాసిద్ధిశిష్యవత్సలసద్గురో । కింవక్ష్యేమయి లెపూర్ణామపారాంకరుణాంప్రభోః ॥౩॥ ఆదానిరూపితాజ్ఞానకా
 ణ్డాంశ్చ తతఃపరం । బ్రహ్మోపాసనకాష్టార్థా జీవన్ముక్తిప్రదానపి ॥౪॥ పశ్చాచ్ఛకర్తృకాష్టాగ్ధా నిదేహత్వప
 దాకస్ఫుటం । శ్రుత్వాభవన్ముఖాంభోజాదహన్తనోస్త్వస్యసంశయం ॥౫॥ అద్యైవసఫలజ్ఞాన్త హ్యద్యైవసఫలంకులం ।
 అద్యైవసఫలంజ్ఞానమద్యైవసఫలన్తపః ॥౬॥ అద్యైవసఫలోపా స్తిరద్యైవసఫలామతిః । అద్యైవసఫలావిద్యాశ్చద్యై
 వసఫలాకృతిః ॥౭॥ మన్నాతాసఫలాలక్ష్మీర్మత్పితాసఫలోహరిః । మద్భార్యాసఫలావాణీవస్థాద్యాశ్చమత్సుతాః ॥౮॥
 జన్నా న్తరసూసేషుయానిపుణ్యానిమేభవత్ । తానిసర్వాణిచస్వామిం స్తవద్యాగ్భుతానిసాంప్రతం ॥౯॥ ఇతః
 పరన్నవక్తవ్యన్నశ్రోతవ్యజ్ఞకిచ్చన । సర్వసంశయవిచ్ఛేదాత్కృతార్థోస్తిదయానిధే ॥౧౦॥ అహన్తనోస్త్వస్యహన్తనోస్త్వస్య
 హంధనోస్త్విసద్గురో । నకర్తవ్యజ్ఞమేత్రమ త్పదాజ్ఞభజనంవిదా ॥౧౧॥ మోక్షోపాయానహంశ్రుత్వా నిశ్చితాం
 స్తవన్ముఖాంబుజాత్ । విక్షేపకారణంలోకసృష్టింకుర్యాంకథంవిభో ॥౧౨॥ తస్మాదితఃపరంసాక్షా నిర్వికల్పసమా
 ధినా । కాలగ్నేష్యామ్యదేహత్వసిద్ధ్యైత్వంకుర్వనుగ్రహం ॥౧౩॥ అధికార్యనిర్వృత్తస్తవదనుగ్రహవర్జితే । ఉపపద్యతిఏ
 షోస్త్విత్వదనుగ్రహభాజనం ॥౧౪॥ విదేహముక్తేమయ్యద్యసృష్టికర్తృనలుప్యతే । బహునామ్నత్వదేచ్ఛానామన్తాణా
 జ్ఞాన్తేతత్త్వతః ॥౧౫॥ ఇతిబ్రహ్మవచశ్శ్రుత్వా దక్షిణామూర్తిరీశ్వరః । ముహూర్తమ్మనసాలోచ్యబభావేచతురా
 ననం ॥౧౬॥ శ్రీగురుమూర్తిః ॥ బ్రహ్మన్నయక్తాబుద్ధిస్తే విముఖాసృష్టికర్తృణి । సర్వేహిప్రాణిసన్నప్తిప్రళయేలిస
 పృత్రయః ॥౧౭॥ తేషాన్తదాస్థులదేహరాహిత్యానోక్షసాధనే । జ్ఞానోపాసనకర్తృదానప్రవృత్తిశ్చయుజ్యతే ॥౧౮॥
 నిశ్చేష్టత్వేష్యముక్తత్వాత్సకర్తృత్వాచ్ఛసుప్రవత్ । ఉపశాన్తాఫలన్తస్యాపిశిష్యేదువలభ్యతే ॥౧౯॥ అతఃప్రాప్యప
 కారాయయభాపూర్వంభవాప్రసః । చరాచరజగత్సృష్టేకరోతుమతిముత్తమాం ॥౨౦॥ అథవావశ్యకర్తవ్యంస్య
 ష్టికర్తవ్యయావిధే । ఏతత్త్వపరిహార్యవైహ్యధికారికతావశాత్ ॥౨౧॥ సృష్టికర్తృధికారస్తేనసిద్ధఃపూర్వకర్తృణా ।
 ఇచ్ఛాప్రాభరూపత్వాన్నత్యాజ్యోభోగతోవిదా ॥౨౨॥ ఈశాధీనస్యతేకుత్రస్వాతన్త్యగ్ంవర్తతేవద । తత్సృష్ట్య
 పరమోక్యగ్ధస్తేపరాధ్దవ్యయాపధి ॥౨౩॥ అనిచ్ఛారబ్ధబద్ధాయేయతయస్తత్వవేదినః । త్వల్లోకవాసినస్సన్దికర్తృభూమే
 రుపాగతాః ॥౨౪॥ తేషాంజీవద్విముక్తానాంత్యత్కృతాతోపదేశతః । జాతశ్చేద్యప్తవైరాగ్యం సమాధ్యనికృతిగ్న
 వేత్ ॥౨౫॥ అధికారవిహీనత్వాత్తేస్వతన్త్రాస్సన్వికర్తృణి । భోగప్రవృత్తివైముఖ్యాద్విదేహత్వ మవాప్నుయూత్ ॥౨౬॥
 సజ్జితాగామిముక్తోపిభవాకసాన్త్యైక్యనిష్ఠయా । అహంకారభబద్ధత్వాన్నాదేహత్వమిహాప్నుయాత్ ॥౨౭॥ అర్హే

భువిద్యమానేష్యవ్యసంకుర్యామసుగ్రహం । త్వాద్యశంయదితేతేపి పార్థయేయుర్నిపదృజ ॥౨౦॥ అధికారికకాలా
నామవ్యవర్థసానయుజ్యతే । తస్మాదయుక్తమేవాద్యవిదేహశ్వంవిధేతవ ॥౨౧॥ అథవాకోవిశేషోస్తి విదేహపదసంస్థితో
తా । జీవన్ముక్తోహిపురుషోనపునర్జన్మగచ్ఛతి ॥౨౨॥ పార్థభక్తర్కజనితస్తుఃఖిభౌత్యబ్బమిష్యతేస్వరూపానస్తబాహుర్యా
న్నశ్యత్యేవక్షణేక్షణే ॥౨౩॥ త్వదధీనైవమాయాసానర్వదుర్దుటకారినీ । సహాయభూతాఃపుత్రాశ్చస్మష్టాతేనన్రిమా
నసాః ॥౨౪॥ ఏవంసతిప్రవృత్త్యాతేజగత్సృష్టిస్వరూపయా । కోవిరోధోవదబ్రహ్మకాత్రథమస్త్వహిధీమతాం ॥౨౫॥
అథవాత్వస్థితావిష్ణుర్జగత్పాలనతత్పురః । అద్యాపివక్తతేశ్రీమాన్వైకుణ్ఠేనబహిర్ముఖః ॥౨౬॥ పితామహశ్చతేరదో
జగత్సంహారతత్పురః । గిరిజాపతిరద్యాపికైలాసేస్తిబహిర్ముఖః ॥౨౭॥ ప్రపితామహఈశోపిజగన్నిగ్రహతత్పురః । ఉన్న
నీపతిరద్యాపికైలాసేస్తిబహిర్ముఖః ॥౨౮॥ సదాశివోపివభౌత్యస్త్వప్రప్రప్రపితామహః । ఆసుగ్రహపరోస్తుక్తేచవోన్న
న్యాబహిర్ముఖః ॥౨౯॥ ఏవంపరంసరాసిద్ధాంసర్వలోకోపకారిణీం । ప్రవృత్తివ్యవహరశ్యక్తుంసుతరాన్నార్హసిద్ధు
తం ॥౩౦॥ ఇతిశ్రీదక్షిణామూర్త్యైస్సర్వజ్ఞస్యదయానిధేః । వచనంస్వరసంశ్రుత్వాతుష్టాపపులకాంకితః ॥౩౧॥ బ్రహ్మ ॥
నమఃకపర్దివేతుభ్యంనమోగంగాధరాయతే । నమశ్శకాంకమాదాయనమోనేత్రత్రయాయతే ॥౩౨॥ నమస్తేస్త్రిక
థాయనమస్తేకృత్తివాససే । నమోపీరానసప్థాయముద్రితాంగుళయేనమః ॥౩౩॥ నమస్సద్గురువాదాయనమఃకారు
ణ్యసిద్ధవే । నమస్సర్వస్వరూపాయనమస్సచ్చిక్షుభాన్ననే ॥౩౪॥ కార్యకారణహీనాయ నమఃపూర్ణాయతే నమః ।
నమోచేదాస్తవేద్యానమోవేదాన్తరూపితే ॥౩౫॥ సర్వజ్ఞానస్వరూపాయ నమఃశ్శార్దూయతేనమః । సర్వశక్తిస్వ
రూపాయ నమోదాన్తాయతేనమః ॥౩౬॥ నమోమాయాద్యతీతాయప్రణవాధ్యస్వరూపితే । నమోనమశ్చిరామైవన
మస్సర్వాశ్చతేజసే ॥౩౭॥ నమస్తేకాలకాలాయనమోమృత్యుభయాయతే । నమశ్చిద్యృత్తిరూపాయనమోఖిగ్ధరసా
త్తనే ॥౩౮॥ ఇతిస్తుత్వామహాదేవంప్రణవ్యచపునఃపునః । ఆనందపారవశ్యేనమూర్ఖాక్రాంతోపతర్దిధిః ॥౩౯॥ తమే
వంభూతమాలోక్యబ్రహ్మణంగురునాయకః । శక్తిపాతయుతంజ్ఞాత్వా తుతోపహృదయేస్వయం ॥౪౦॥ అథోత్తా
వ్యస్వకీయాభ్యాంపాణిభ్యామాదరాద్విధిం । ఆశ్వాసయన్పరామృత్యుచాపాదతలమస్తకం ॥౪౧॥ జనయిత్వాబ
హిఃప్రజ్ఞానదంతర్యామితాంగతః । ఇదమాహకృపాసిద్ధర్గురూర్నిశ్చతుర్ముఖః ॥౪౨॥ బ్రహ్మంస్త్వంభవ్యవివాసిశక్తి
పాతవశాదిహ । ఇతఃపరస్పకర్తవ్యంకింభృదస్తితవానఘ ॥౪౩॥ సర్వశబ్దస్వరూపిత్యా వాణ్యోపశ్యంకసంస్థితః ।
సత్యలోకేయతీనాశ్చ పరతత్వముపాదిశన్ ॥౪౪॥ చరాచర జగత్సృష్టిం కురుకారయ చాత్మజైః । సృష్టి
వ్యాపారజం దుఃఖం వినశ్యేత్తు సమాధినా ॥౪౫॥ యదాయదా బహిర్వృత్త్యా దుఃఖముత్పక్యతే హృది ।
తదా తదా కురు స్వోక్తం సమాధిస్తన్నివత్తకం ॥౪౬॥ నచప్రవృత్తికాలేపి స్వప్రకాశేతి రోహితే । స్వ
ప్రజ్ఞాయాస్తిరోధానం ధ్రువంభవతుమర్హతి ॥౪౭॥ స్వప్రజ్ఞాయాంస్తిరాయాన్తు సవ్యగర్భనవాభవాన్ ।
ద్విపరాధావపాశేపిస్వపదంసుభమేచ్యుతి ॥౪౮॥ అభ్యుక్తరసజ్యోతిర్విదేహపదసంస్థితం । త్వయోపలభ్యదేవాత్తిదేవ
ముక్తిమతాపిహి ॥౪౯॥ సార్వకాలికతాభావమాత్రాన్తాన్తతవభ్రమః । కీదృశంవావిదేహస్యస్వరూపమితిపదృజ ॥
మోక్షాతీతపదస్తత్సత్యవ్యవస్థినివస్థితం । పార్థజీయన్నతుపార్థప్రంజీవన్నక్తవిదేహయోః ॥౫౦॥ విదేహముక్తయః
కోపిసర్వాశ్రమవివర్జితః । త్వయైవరక్షణేయస్సగృహీణేవయతిర్విధేః ॥౫౧॥ కింబహూక్త్యాతవశ్రేయస్సంసిద్ధంనాత్రసంశ
యః । అనుస్మర్యతుమద్వాక్యంజగత్సృష్టౌమతంకురు ॥౫౨॥ ఇత్యుక్త్వాదక్షిణామూర్తిర్భగవాన్భక్తవత్సలః । భక్త
ముష్టింసమాదాయస్వాముగ్ధాశ్శృతనుంపతాం ॥౫౩॥ విధేశ్చోద్ధూళయామాసపర్వాంగంస్యకరేణచై । మస్తకాం
స్తస్యచస్పృష్ట్యాచకారాసుగ్రహంభృతం ॥౫౪॥ అథబ్రహ్మగురోర్భృత్వాపాదపద్మద్వయంకనైః । ఆనందాశూనిస
ముక్తుశ్చన్నస్తువచ్చసగర్భతం ॥౫౫॥ బ్రహ్మ ॥ సమస్తవేదాన్తరహస్యరూపితేనమస్తసంసారనివర్తకాయచ । సమస్త

యోగిన్ద్రమనోనివాసినేసమస్తవిద్యాగురవేనమోసమః ॥౬౫॥ సమస్తకల్యాణగుణాంబురశయే సమస్తలోకావన
తత్పరాత్మనే! సమస్తదేవాధిపవన్ద్యమూర్తయేసమస్తబోధస్థితయేనమోనమః॥౬౬॥ సమస్తవర్ణాశ్రవధర్మచేదినేన
మస్తత్యోద్భవనాశనాయచ! సమస్తభూతానరచేతనాత్మనేసమస్తపూర్ణాయచతేనమోనమః॥౬౭॥ సమస్తనిశే
యసన్నిహితజేసమస్తభక్తాచ్చితపాదుకాయచ! సమస్తకర్మక్షయకారణాయతేనమస్తకర్మస్థితయేనమోనమః॥౬౮॥

* ఇతితత్వసారాయణేకర్మకాణ్డస్యచతుర్థపాదే గురుశిష్యసంవాదోనామచతుర్వింశోధ్యాయః *

ఇతిస్తుత్వాచతుర్వక్త్రోదక్షిణామూర్తిమీశ్వరం! వినయావనతోధూత్వాతూష్ణీస్తభాసునిశ్చలః ॥౧॥ అథశ్రీ
గురుమూర్తిశ్చబ్రహ్మజ్జలిపుటంబిధేః! అస్తికస్థంపరప్రేక్షావనీష్ఠంసమవశ్యత ॥౨॥ తదాగురోఃపురోభాగంశీయమా
సంస్వయంభువా! గుర్వాజ్ఞాపాలనవ్యగ్రంథమవోచన్సునీశ్వరం ॥౩॥ శ్రీగురుమూర్తిః! వత్సబుద్ధిమతాశ్రేష్ఠత్వయా
సర్వంశ్రుతంభు! అస్యేతిహాసరత్నస్యత్వమేవార్హః! ప్రవర్తనే ॥౪॥ ఇతిహాసమిమంపుణ్యం తత్వసారాయణాభిధం!
యశ్చ్యుతోతసకృద్వాపిలభతేసర్వమీప్సితం ॥౫॥ నిత్యంపారాయణంకుర్యాత్తత్వసారాయణస్యచేత్! రామాయణ
శతాధిక్యాన్నారాయణపరోభవేత్ ॥౬॥ తత్వసారాయణస్యాస్య కాణ్డత్రయయతస్యచ! నియమాధ్యయనాత్స
ద్యుతీర్ణస్సాన్యధ్వంబుధేః ॥౭॥ యఃపఠేత్పఠయేద్వాన్యంకాణ్డంవాధ్యాయమేవవా! శ్లోకశ్లోకస్యచార్ధంవాము
చ్యతేభవబద్ధనాత్ ॥౮॥ అష్టావింశతినంభ్యానామాగమానాజ్ఞాపాలపి! ఏకజ్ఞపస్యనశ్రద్ధంకలాన్నార్హన్విషోడశీం
అష్టాదశపురాణానిప్రసిద్ధాసమహాన్యపి! తత్వసారాయణస్యాస్యకలాన్నార్హన్విషోడశీం ॥౧౦॥ తావన్యవపురా
ణానినానాతత్వార్థవన్యపి! తత్వసారాయణస్యాస్యకలాన్నార్హన్విషోడశీం ॥౧౧॥ భారతాదీతిహాసాశ్చసుప్రసిద్ధా
స్సువిస్తరాః! తత్వసారాయణస్యాస్యకలాన్నార్హన్విషోడశీం॥౧౨॥ స్మృతయోష్టాదశాన్యావాణీశ్చస్త్రానివచాంసీత
తత్వసారాయణస్యాస్యకలాన్నార్హన్విషోడశీం॥౧౩॥ సహస్రాధ్యాయశీత్యన్తాశ్చతమధ్యాన్యశాఖాః! తత్వసారాయ
ణస్యాస్యకలాన్నార్హన్విషోడశీం॥౧౪॥ తావన్రోపితవేదాన్తాశ్చశావాస్యాదిపూర్వకాః! తత్వసారాయణస్యాస్యకలా
న్నార్హన్విషోడశీం॥౧౫॥ మన్తశాస్త్రాణీసర్వాణిజ్ఞానశాస్త్రాణీతాన్యపి! తత్వసారాయణస్యాస్యకలాన్నార్హన్విషో
డశీం ॥౧౬॥ యోగశాస్త్రాణీసర్వాణికర్మశాస్త్రాణీతాన్యపి! తత్వసారాయణస్యాస్యకలాన్నార్హన్విషోడశీం॥౧౭॥
మహర్షీణాశ్చసిద్ధానాంయోగినాశ్చవచాంస్యపి! తత్వసారాయణస్యాస్యకలాన్నార్హన్విషోడశీం॥౧౮॥ దేవానాశ్చ
మహేశానాంయాన్యన్యానివచాంసీవై! తత్వసారాయణస్యాస్యకలాన్నార్హన్విషోడశీం॥౧౯॥ సర్వేష్యప్యక్తపూర్వే
షుప్రమాణేషుభవన్తియే! రహస్యాగ్రాస్తవీతస్యకోట్యంశేనాపినోసమాః ॥౨౦॥ ఇదంపుణ్యతమంశాస్త్రంసర్వవేదే
షుదుర్లభం! యేనోపలబ్ధస్తస్యాన్వేర్షప్రయోజనమణ్యపి ॥౨౧॥ విద్యార్థీలభతేవిద్యాం కన్యార్థీకన్యకామయాత్!
ధనార్థీధనమాప్నోహ్యస్యపారాయణాత్సకృత్ ॥౨౨॥ పుత్రార్థీలభతేపుత్రంపౌత్రార్థీపౌత్రమాపుయాత్! సిద్ధార్థీ
సిద్ధిమాప్నోతిహ్యస్యపారాయణాత్సకృత్ ॥౨౩॥ స్వర్గార్థీస్వర్గమాప్నోతిసత్కర్మసత్త్వమాపుయాత్! మైత్రాార్థీ
మైత్రుణ్యమస్యపారాయణాత్సకృత్ ॥౨౪॥ కైలాసార్థీచకైలాసంసర్వార్థీసర్వమాపుయాత్! మోక్షార్థీమోక్షమా
ప్నోతిహ్యస్యపారాయణాత్సకృత్ ॥౨౫॥ యతోప్రసన్నిహితాంశాజ్ఞానోపాసనకర్మణాం! అతోనైతత్సమానోస్తి
ప్రబంధపురుషార్థదః ॥౨౬॥ అత్రశ్లోకసహస్రారోమహాపాతకనాశనం! ఏకైకమక్షరంప్రోక్తంగాయత్ర్యాశ్చమహా
మనో॥౨౭॥ తన్నాత్సర్వాణిశాస్త్రాణీసన్యజ్ఞైతత్సమభ్యసేత్! సర్వాణిలోకకర్మాణీసన్యజ్ఞైతత్సమభ్యసేత్॥
సర్వాణివేదకర్మాణీసన్యజ్ఞైతత్సమభ్యసేత్! సర్వాణిశిష్టవాక్యాణీసన్యజ్ఞైతత్సమభ్యసేత్ ॥౨౯॥ సర్వాణిపి
శృవాక్యాణీసన్యజ్ఞైతత్సమభ్యసేత్! సర్వాణిగురువాక్యాణీసన్యజ్ఞైతత్సమభ్యసేత్ ॥౩౦॥ మాహాత్మ్యమస్య
శాస్త్రస్యపక్షవాతేననోచ్యతే! సమ్యక్పరీక్ష్యపశ్యన్తువిబుధాస్సగరవేదినః ॥౩౧॥ యస్యాధ్యయనమాత్రేణసర్వాధీప
ఖలంభవేత్! తదేతచ్ఛాస్త్రముత్సృజ్యకోన్యశాస్త్రంసమాశ్రయేత్ ॥౩౨॥ యత్రప్రచారయజుర్బ్రహ్మహాహాపోహ
విచక్షణః! ఆప్నుయాదధికోల్లాసమేతతోసుపరిత్యజేత్ ॥౩౩॥ కిమన్యశాస్త్రకథయాకిమన్యఫలవార్తయా! కిమన్య
వేదవచనాతత్వసారాయణేన్ధితే! ॥౩౪॥ యదనుక్తోరహస్యాగ్లోసకుతాశ్చిప్యత్యత్రేత్రుశా! అస్తిన్నప్రాణణీయార్థంరహ
స్యంకన్యమవాపుయాత్ ॥౩౫॥ జన్నానరసహస్రోఽథపుణ్యపర్వతకోటిభిః! తత్వసారాయణేసాన్యాదాభివీతుమ
గ్నా ॥౩౬॥ చక్రద్వాదాదివీతంస్యాత్తత్వసారాయణామృతం! నతస్యరోచతేజ్జ్ఞాదత్తప్రస్థమవత్త్రునః ॥౩౭॥

ఏతదాభిఖ్యయోనిత్యంపూజయేద్భక్తిపూర్వకం | తందృష్ట్యామదూతాస్తేపలాయస్తేభయాన్వితాః ||౩౮|| ఏతదాభి
ఖ్యయోనిత్యంపూజయేద్భక్తిపూర్వకం | తందృష్ట్యావిజయతాస్తేసమాయాన్తిముదాన్వితాః ||౩౯|| ఏతదాభిఖ్య
యోనిత్యంపూజయేద్భక్తిపూర్వకం | తందృష్ట్యావిజయతాస్తేసమాయాన్తిముదాన్వితాః ||౪౦|| ఏతదాభిఖ్యయో
నిత్యంపూజయేద్భక్తిపూర్వకం | తందృష్ట్యావిజయతాస్తేసమాయాన్తిముదాన్వితాః ||౪౧|| విద్యాగర్భవిహీనోప
మన్దబుద్ధిర్నిరక్షరః | ఏతత్పుస్తకమాత్రేణముక్తబద్ధోభద్రేద్భువం ||౪౨|| సూక్ష్మబుద్ధిర్హవాగ్నినర్వవిద్యాగర్భవానపి
ఏతత్పుస్తకహీనశ్చేత్సబద్ధోనాత్రసంశయః ||౪౩|| వేదాకాసర్వాంశ్చనేదాన్తాతద్భాష్యానిచవైకధా | పఠస్తుకేఫల
స్తైస్సాన్యతత్వసారాయణాదృతే ||౪౪|| మోక్షసాధనమన్విష్య సర్వశాస్త్రేషుయోనరః | అసాధనోస్తీసోనేనపూర్ణ
సాధనవాక్భవేత్ ||౪౫|| సిద్ధిగ్భక్తిచ్ఛభుక్తిచ్ఛముక్తిచ్ఛభవబద్ధనాత్ | అనేనైవేతిహాసేనలభ్యతేమానవైర్భువి ||౪౬||
వివేకాదీనినర్వాణినమాధ్యంతాసియానిచ | సుప్రోక్తాన్యేవతాన్యత్రసాధనానిసువిస్తరాత్ ||౪౭|| తస్మాదేతత్సమా
లోక్యనేత్రసాఫల్యమశ్నుతే | స్పృష్ట్యాచహస్తసాఫల్యంవాక్సాఫల్యమధీవ్యవ ||౪౮|| శోక్రితసాఫల్యమశ్నేతిశ్రుత్వై
తద్భక్తిపూర్వకం | మనాస్సాఫల్యమాప్నోతిమత్వాచైతన్యహేమనః ||౪౯|| శ్రమాశురసమాయశ్చగురుభక్తగిరోమహా
సద్యోముముక్షురేతస్మిన్నధికారీనహీతరః ||౫౦|| కామకోపాదిరహితః ప్రాశస్త్యాదివివర్జితః | శాన్తిదాన్త్యాది
సంయుక్తోభవేదతాధికారవాక్ ||౫౧|| కింబహుక్త్యాసమస్తైశ్చ సద్గుణైస్సంయుతోనరః | అతాధికారమభ్య
త్యసద్యోముక్తిప్రపద్యతే ||౫౨|| అథవైతత్సకృత్సశ్చేద్యదికృత్సంసదుర్గుణః | సంప్రాప్యసద్గుణానకఃప్రేక్ష్యం
ప్రాప్నుయాద్భువం ||౫౩|| రహస్యాధ్యాత్మ్యేతిస్త్యుత్కృతిహాసపురాణయోః | ఆగమేపిచయేప్రోక్తాస్తేసర్వేతో
పబృహ్మతాః ||౫౪|| రహస్యార్థేషుసర్వేషుయుక్తయశ్చానుభూతయః | యథాప్రపశ్యేతాత్ర నేవంకుతాపికేన
చిత్ ||౫౫|| ఉపక్రమాదిలింగైశ్చసంయుక్తమముమాదరాత్ | ఇతిహాసంపఠన్నిత్యంగురోరగ్రేవిముచ్యతే ||౫౬|| సం
సారరోగోద్విగ్నస్యమనుజస్యమరస్యవా | తత్వసారాయణమిదమహత్సిద్ధరసాయనం ||౫౭|| తస్మాత్సర్వైర్విరిదంప్రే
క్షానిషేవ్యంపరమామృతంజరామరణరోగఘ్నంవసిష్ఠత్వప్రచారయ ||౫౮|| ఇత్యుక్త్యాదక్షిణ మూర్తిర్వసిష్ఠస్య
మహామునేః | అనుగృహ్యసమస్తేషుపశ్యత్సన్తర్ధధేతుడాత్ ||౫౯|| అథబ్రహ్మదయస్సర్వేగురునాభస్యవైభవం | ఆ
న్యోన్యముక్త్యాననుష్టాన్స్వస్వస్వంస్థానంప్రపేదిచే ||౬౦|| అత్వానంప్రథమంవిలోక్యనయ నేక్ష్య త్వాతతోవాక్యతోజ్ఞా
యైక్యవిచిన్తనేనపరమాజ్ఞేవద్విముక్తింగతః | శాన్తోనిత్యసమాధినాపరతరాముక్తివిదేహంగతోదేవావాస్తవహీ
నురోన్యజననస్తస్మైవరస్తస్మైవనమః ||౬౧|| యోవీరానససంస్థిత శ్శశికలాచూడస్త్రితేతస్మిన్చిన్తుదాగ్నిరపాణిప
ర్మమమలానన్దాత్మనిష్ఠాపరంవిష్ణుబ్రహ్మసురేశపూజితపదాంభోజందయాసాగరశ్శీమన్తంబటమూలవాసినమహాంవ
స్తేసదాసద్గురుం ||౬౨|| యస్సత్యలోకాధిపతర్హహత్వా స్వాత్మానమేవోపదిశన్యతీనాం | పర్యంకంసంస్థాపయ
రాననోమేపితాగురుర్భూతినమోస్తుతస్మై ||౬౩|| యస్యాఃప్రసాదాత్సరదేశికాద్యామహాత్తమాస్సోపితధాదిశేషః
సర్వేపిహగ్నిత్వ మవాపురేనాన్నమామివాణీమమమాతరన్త్యాం ||౬౪|| ఆదాయస్యాఃప్రసాదాత్స రశపజయుత
జ్ఞాన కాణ్డోమయోక్తిఃపశ్యాత్తాదృగ్గుణాభ్యః ప్రచురసుఖకరోపాసనాకాణ్డవీకః | సద్యోముక్తిప్రదోయస్మిన్శిలగ
మవాకకర్త కాణ్డస్తతస్తాంత్యామేవైకాన్నమామిత్రిభిరపికరజైర్వాణిమాంపాహిమాతః ||౬౫|| * *

—*ఇతితత్వసారాయణకర్త కాణ్డస్యచతుర్థపాదేఫలప్రతినిరూపణనామపంచమిశోధ్యాయః*

తత్వసారాయణం సమాప్తం || కర్త కాణ్డస్సమాప్తః ||

౨౫||౨౦||౨||౬౦||౨౪||౨౨||౨౨||౨౪||౬౦||౬౫||౨౦||౬౦||౬౫|| అహత్యజ్ఞోకాః || ౧౦౦౦ ||

—* తత్వసారాయణా ఖ్యేతిహాసరత్నస్యకాణ్డత్రయేచతుర్వింశతినహాప్రశ్నోకాః || *

